ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕಾ

ಪ್ರೊ. ಗುರುಪಾದ ಕೆ.ಹೆಗಡೆ

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕಾ

ಪ್ರೊ. ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆ, ಎಂ.ಎ.

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
೨೦೦೨

Rarest Archiver

SAMSKRITA VYAKARANADEEPIKA by Prof. Gurupad K. Hegde, M.A. Rtd. Prof. of Sanskrit, Lal Bahadur College, Sagar ; Published by the Director, Prasaranga, University of Mysore, Manasagangothri, Mysore - 570006: First Edition : 1976; Second Edition -2002 Demy octavo, XIII + 400; Price : 100/-

ಮೊದಲನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ : ೧೯೭೬

ಎರಡನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ : ೨೦೦೨

© ಹಕ್ಕುಗಳು : ಲೇಖಕರವು

Published under the centrally sponsored scheme of production of books and literature in regional languages at the university level of the Government of India in the Ministry of Education and Social Welfare, Department of Culture, New Delhi

ಪ್ರಕಾಶಕರು : ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರುವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು ೫೭೦೦೦೬

ಮುದ್ರಕರು : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು ೫೭೦೦೬

Rarest Archiver

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದೀಪಿಕಾ

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

Rarest Archiver

Rarest Archiver

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು

ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ವತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆಯವರ "ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕಾ" ಗ್ರಂಥದ ಎರಡನೆ ಮುದ್ರಣ ಹೊರಬರುತ್ತಿದೆ. 1976ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಈ ಹೊತ್ತಗೆಯ ಪ್ರತಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೆ ಮುಗಿದುಹೋಗಿದ್ದು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಇದರ ಮರುಮುದ್ರಣವನ್ನು ಹೊರತರಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನ ಆವಶ್ಯಕ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ, ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ, ಲಘುಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸುವುದುಂಟು. ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಯಸುವ ನಮ್ಮ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಹೊತ್ತಗೆ "ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕಾ" ತುಂಬಾ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುವ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಆಕರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರೊ. ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆ ಅವರ ಪರಿಶ್ರಮ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದುದು. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಮೂಲಕ ಹೊರತರಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರೊ. ಹೆಗಡೆಯವರಿಗೆ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜನಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸರಳವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಶಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನೂ, ಧಾತುರೂಪಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಗತ್ಯವಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನನಗಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ. ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಪದ್ಮ ಆಫ್‌ಸೆಟ್, ಸಾಗರ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಡಾ. ಕೃಷ್ಣೇಗೌಡ ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಬಾ. ವೇ. ಶ್ರೀಧರ ಹಾಗೂ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಪ್ರೊ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಅರೋರಾ

ನಿರ್ದೇಶಕ

Rarest Archiver

ವಿಜ್ಞಾಪನೆ

ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತಹ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊರತೆಯಿದೆ ಎಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ನೂರಾ ಎಪ್ಪತ್ತನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ' ಸರ್, ನೀವೇ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಸಮಗ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಲು ಕೈಯಿಕ್ಕಿದೆ; ಹತ್ತೊಂಬತ್ತುನೂರಾ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗವು ತಜ್ಞರ ಅನುಮತಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು; 'ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕಾ' ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡಿತು.

ಇಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ; ವಾಕ್ಯರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯ ಕಾರಕಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ; ಅಂತಸ್ಸಂಧಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಂಡುಬರುವ ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜಗುರು ಅವರ "Manual of Sanskrit Grammar" ಮುಂತಾದ ಆಂಗ್ಲ ಮಾಧ್ಯಮದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಛಾಯೆಯನ್ನುಳಿದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೇನೆ ; ಕೆಲವೆಡೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದೇನೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಖ್ಯಾತರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಭಾಸ್ಕರಭಟ್ಟರೆದುರು ಓದಿ ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ; ಸಹನೆಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನಿತ್ತ ಅವರಿಗೆ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು. ಆದರ್ಶ ಶಿಕ್ಷಕರೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತಹ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜಿನ ನಿವೃತ್ತ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ ಅವರು ಪ್ರಿಂಟಾದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಸಾದರ ಪ್ರಣಾಮಗಳು.

ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಗೆ ಅನಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ದೀಪಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಬನಾರಸ್ ಹಿಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಿಟಿಂಗ್ ಪ್ರೊಫೆಸರರಾಗಿರುವ ಡಾ. ಪ್ರಭುಶಂಕರರನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ನನ್ನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೂ ಪುಸ್ತಕವಿಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ.ಕೆ. ಈರೇಗೌಡರಿಗೂ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ 'ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸದನ'ದವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು.

Rarest Archiver

ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ; ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ. ಲೋಪದೋಷಗಳೇನಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಇರುವುದಾದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣದ ಯೋಗವೊದಗಿದಾಗ ಸರಿಪಡಿಸುವ ಭರವಸೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಾರಸ್ವತಲೋಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುವೆ.

ಲಾಲ್‌ಬಹದ್ದೂರ್ ಮತ್ತು
ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್. ಕಾಲೇಜು, ಸಾಗರ — **ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆ**
30-7-1976

ದ್ವಿತೀಯ ಆವೃತ್ತಿಗಾಗಿ

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣದ ಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲ ತೀರಿ ಎಷ್ಟೋ ವರುಷಗಳ ಅನಂತರ, ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ನಿರಂತರ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾರಾಂಗವು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಆರೇಳು ವರುಷಗಳೇ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಈಗ, ಈಗಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಮಾನ್ಯ ಡಾ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಅರೋರಾರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯು ದ್ವಿತೀಯ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಕರ್ತೃಗಳಾದ ಡಾ. ಅರೋರಾರವನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಸಾರಾಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಾರ್ದಿಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ. ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಸಾಗರದ ಹರಿಪದ್ಮ ಆಫ್‌ಸೆಟ್‌ದವರಿಗೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಶಾರದಾ ಬಾಪಟ್ ಅವರಿಗೆ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದೀಪಿಕಾ ಗ್ರಂಥವು ೧೯೭೬, ೭೭, ೭೮ನೇ ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತ ಭಾಷಾವಿಷಯಕ ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವೆಂದು ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ೧೯೮೦ರ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನನಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುತ್ತೇನೆ. ಈಗ ಸಾರಸ್ವತಲೋಕಕ್ಕೆ ಈ ಕೃತಿಯ ದ್ವಿತೀಯ ಆವೃತ್ತಿಯ ಅರ್ಪಣೆ.

"ಧೀಮತ್"
ಜೆ.ಸಿ. ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, — **ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆ**
ಸಾಗರ - ೫೭೭೪೦೧
೧೮ . ೫. ೨೦೦೨

Rarest Archiver

Rarest Archiver

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ವಿಷಯ		ಪುಟ
೧.ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕರಣ		1 - 6
I	ಸ್ವರಗಳು	2 - 3
II	ವ್ಯಂಜನಗಳು	3 - 6
೨. ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣ		7 - 25
I	ಸ್ವರಸಂಧಿ	7 - 13
II	ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ	13 - 19
III	ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ	19 - 23
IV	ಅಂತಸ್ಸಂಧಿ	23 - 25
೩.ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕರಣ		26 - 84
I	ವಚನಗಳು	26 - 27
II	ಲಿಂಗಗಳು	27 - 29
III	ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪರಿಚಯ	29 - 29
IV	ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು	30 - 66
V	ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು	66 - 76
VI	ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.	76 - 84
೪. ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣ		85- 220
I	ಧಾತು	85 - 85
II	ಮೂಲಧಾತುಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ	85 - 86
III	ಸಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು.	87 - 87
IV	ದಶಲಕಾರಗಳು	87 - 88
V	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದ	88 - 89
VI	ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗಗಳು	89 - 90
VII	ಪುರುಷಗಳು	90 - 91
VIII	ಸಾರ್ವಧಾತುಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಧಧಾತುಕಗಳು	91 - 91
IX	ಲಟ್, ಲಙ್, ಲೋಟ್, ವಿಧಿಲಿಙ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು	92 -155
X	ವರ್ತಮಾನ, ಅನದ್ಯತನಭೂತ, ಆಜ್ಞಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಇವುಗಳು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ	155 - 157

Rarest Archiver

XI ಲುಟ್, ಲೃಟ್, ಲೃಙ್, ಲಿಟ್, ಆಶೀರ್ಲಿಙ್, ಲುಙ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು. 157 - 220
೧. ಸೇಟ್, ವೇಟ್ ಮತ್ತು ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು 157 - 159
೨. ಲುಟ್ -ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ 159 - 161
೩. ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ 161 - 162
೪. ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ. 162 - 163
೫. ಲೃಙ್ -ಸಂಕೇತಾರ್ಥ 163 - 164
೬. ಸಂಕೇತಾರ್ಥದ ಪ್ರಯೋಗ 165 - 165
೭. ಲುಟ್, ಲೃಟ್, ಲೃಙ್‌ಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು 165 - 175
೮. ಲಿಟ್- ಪರೋಕ್ಷಭೂತ 175 - 194
೧. ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು 175 - 191
೨. ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಯೋಗ 191 - 194
೯. ಲುಙ್ - ತೃತೀಯಭೂತ 194 - 217
೧೦. ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ 217 - 220

೫. ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತು ಪ್ರಕರಣ 221 - 246
I ಣಿಜಂತ -ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ 221 - 230
II ಸನ್ನಂತ -ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ 230 - 236
III ಯಙಂತ -ಪೌನಃಪುನ್ಯಾರ್ಥಕ 236 - 240
IV ನಾಮಧಾತು 240 - 246

೬. ಕರ್ಮಣಿರೂಪ ಪ್ರಕರಣ 247 - 250

೭. ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣ 251 - 285
I ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ 252 - 255
II ಭೂತಕೃದಂತ 256 - 260
III ಪರೋಕ್ಷಭೂತಕೃದಂತ 261 - 263
IV ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತ 263 - 264
V ಕರ್ಮಣಿವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತ 264 - 266
VI ತುಮನ್ನಂತ / ಣ್ವುಲ್ ಪ್ರತ್ಯಯ 266 - 267
VII ಭೂತ ಕೃದ್ವಾಚಕ / ಲ್ಯಬಂತ 268 - 270
ಣಮುಲಂತ 270 - 271
ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕೃದಂತಗಳು 272 - 284
ಉಣಾದಿ ಕೃತ್‌ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು 284 - 285

Rarest Archiver

೮. ತದ್ಧಿತಾಂತ ಪ್ರಕರಣ	286 - 306
೯. ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಪ್ರಕರಣ	307 - 310
೧೦. ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ	311 - 318
೧೧. ಅವ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ	319 - 327
I ಉಪಸರ್ಗಗಳು	319 - 321
II ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು	322 - 326
III ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕ ಅವ್ಯಯಗಳು	326 - 327
IV ಭಾವವಾಚಕ ನಿಪಾತಗಳು	327 - 327
V ಪದಪೂರ್ಣಾರ್ಥಕ ನಿಪಾತಗಳು	327 - 327
೧೨. ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣ	328 - 362
(i) ಸಮಾಸ ವೃತ್ತಿ	328 - 362
I ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ	329 - 339
II ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ	339 - 344
III ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ	344 - 345
IV ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ	345 - 348
V ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸ	348 - 353
VI ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ	353 - 362
VII ಕೇವಲ (ಸುಪ್ ಸುಪ್)ಸಮಾಸ	362 - 362
(ii) ಏಕಶೇಷವೃತ್ತಿ	362
ಅನುಬಂಧ	363 - 400
ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ	
೧. ಕಾರಕ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು	363 - 392
೧. ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ	363 - 365
೨. ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ	365 - 371
೩. ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ	372 - 375
೪. ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ	375 - 381
೫. ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ	381 - 387
೬. ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ	387 - 392
೨. ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯಬೋಧಕ ವಿಭಕ್ತಿ - ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ	392 - 400

Rarest Archiver

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೂಚಿ

ಅ.ಶಾ. (ಶಾಕುಂ.)	- ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲಮ್
ಉತ್ತರ.	- ಉತ್ತರ ರಾಮಚರಿತ
ಕಾ.ಮೇಘ. (ಮೇಘ.)	- ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತ
ಕಾ. ರಘು. (ರಘು.)	- ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ
ಕು.ಸಂ.	- ಕುಮಾರ ಸಂಭವ
ಚಂಪೂ. ಭಾ.	- ಚಂಪೂಭಾರತ
ಚಂಪೂ.ರಾಮಾ.	- ಚಂಪೂ ರಾಮಾಯಣ
ದಶಕು.	- ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತಮ್
ನಾಗಾ.	- ನಾಗಾನಂದ
ಪಾ.	- ಪಾಣಿನಿ
ಬಾ.ಕಾದಂ.	- ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರೀ
ಭ.ಗೀ.	- ಭಗವದ್ಗೀತೆ
ಭಟ್ಟಿ.	- ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ.
ಮಾಘ.	- ಮಾಘನ ಶಿಶುಪಾಲವಧ
ಮುದ್ರಾ.	- ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ
ಮೃಚ್ಛ	- ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕಮ್
ರಾ.ಬಾ.ಕಾ.	- ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡ
ಸಿ.ಕೌ.	- ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ
ಸಿ.ಕೌ.ಬಾ.ಮ.	- ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಬಾಲಮನೋರಮಾ

Rarest Archiver

೧

ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕರಣ

ಅಕ್ಷರ ಮಾಲೆಗೆ 'ಲಿಪಿ'(Alphabet) ಎನ್ನುವುದು ಸಂಜ್ಞಾಪದ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಿಪಿಯನ್ನು 'ದೇವನಾಗರೀಲಿಪಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ದೇವನಾಗರೀ ಲಿಪಿಯು ಒಟ್ಟು ಹದಿಮೂರು ಸ್ವರ (Vowel) ಗಳನ್ನೂ ಮೂವತ್ತಮೂರು ವ್ಯಂಜನ(Consonants) ಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ , ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ೪೬. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಹೇಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು ಅನ್ನುವುದನ್ನು ಪಾಣಿನಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ಪೌರಾಣಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮಹೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ತಾಂಡವನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಮರನ್ನು ಬಾರಿಸಲು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರ ಸೂತ್ರಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು ಅನ್ನುತ್ತಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಹೇಶ್ವರ ಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆದರು.

ಅವು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ :

१. अइउण्
२. ऋलृक्
} **अ , इ, उ, ऋ , लृ** ಇವುಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಂಜ್ಞೆ **'अक्'**

३. एओङ्
४. ऐऔच्
} **ए, ओ,ऐ, औ** ಇವುಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಂಜ್ಞೆ **'एच्'**

} **अ, इ , उ, ऋ, लृ , ए, ऐ, ओ , औ** ಇವುಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆ **'अच्'**[1]

५. हयवरट् ६. लण् ७. ञमङणनम्
८. झभञ् ९. घढधष् १०. जबगडदश्
११. खफछठथचटतव् १२. कपय्
१३. शषसर् १४. हल्
} ಇವುಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಂಜ್ಞೆ **'हल्'**[2]

'अच्' ಅಥವಾ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘಪ್ಲುತಗಳೆಂದು ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳು.

ಹ್ರಸ್ವ : ಏಕಮಾತ್ರೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರ ; ಉದಾ: **अ**

ದೀರ್ಘ : ಎರಡು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರ ; ಉದಾ: **आ**

---

[1] **अच्** ದಲ್ಲಿಯ **अ** ವು ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರ; **च्** ವು ನಾಲ್ಕನೇ ಸೂತ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು. **अच्** ಎಂದಾಗ **अ** ದಿಂದ **च्** ದ ವರೆಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಸ್ವರಗಳು. ಸೂತ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ **ण् , क्, ङ् , च्.** ಮುಂತಾದವುಗಳು **इत्** ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿದ್ದು ಅರ್ಥಹೀನವಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಇವು ಶಿವನ ಡಮರುವಿನ ಡಿಂಡಿಮಧ್ವನಿಯ ಅಂತ್ಯವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ **एषामन्त्या इतः** (ಸಿ.ಕೌ.)

[2] **हल्** ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು ಐದನೇ ಸೂತ್ರದ ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವ **ह** ಮತ್ತು ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಸೂತ್ರಾಂತ್ಯದ **इत्** ಸಂಜ್ಞೆಯಾದ **ल्** ಇವುಗಳಿಂದ. **हल्** ಎಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳು.

Rarest Archiver

ಪ್ಲುತ : ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರ ; ಉದಾ.: **आऽ.**
ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳ ಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘಾವಸ್ಥೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ಲುತದ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೈದಿಕ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತ.

'**अच्**' ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ('**ऌ**' ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ) ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘಾವಸ್ಥೆಗಳೆರಡೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರಗಳು ಹದಿಮೂರು.

I ಸ್ವರಗಳು :

अ , आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ , ऌ, ए, ऐ, ओ, औ
(ಅ, ಆ, ಇ, ಈ, ಉ, ಊ, ಋ, ೠ, ಌ , ಏ , ಐ, ಓ, ಔ)

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ **अ, इ, उ, ऋ, ऌ,** ಇವುಗಳು ಹ್ರಸ್ವ **(Short)** ಸ್ವರಗಳು ; ಮತ್ತು **आ, ई, ऊ, ॠ, ए, ऐ, ओ, औ** ಇವುಗಳು ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳು **(Long Vowels)**

ए, ऐ, ओ, औ ಗಳಿಗೆ ಸಂಧ್ಯಕ್ಷರ **(Dipthong)** ಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ ;

अ , आ + इ , ई = ए | **अ , आ + ए = ऐ**

अ , आ + उ, ऊ = ओ | **अ , आ + ओ = औ**

ಹೀಗೆ ಸಂಧಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಇವು ಸಂಧ್ಯಕ್ಷರಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಹ್ರಸ್ವತ್ವವಿಲ್ಲ;[1] ಯಾವಾಗಲೂ ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೇ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **मुखेनोदकम्** ----> ಮುಖೇನೋದಕಮ್

ಸ್ವರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು :

i) ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಗಳಾದ **अ, इ, उ, ऋ,** ಗಳು ಸವರ್ಣವನ್ನೇ[2] ಪಡೆದಾಗ ದೀರ್ಘ ಸ್ವರಗಳಾದ **आ, ई, ऊ, ॠ** ಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು

ii) **ए, ऐ, ओ, औ** ಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು **अ , आ** ಗಳ ಮುಂದೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **इ , ई ; ए ; उ, ऊ ; ओ** ಗಳು ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ **अ, इ, उ, ऋ** ಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವದ್ದು.

iii) **ऋ** ಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘತ್ವವಿರುವಂತೆ **लृकार** ಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘತ್ವವಿಲ್ಲ[3]

---

[1] **तेषां ह्रस्वाभावात्** (ಸಿ. ಕೌ. 9)

[2] **तुल्यास्य प्रयत्नं सवर्णम्** (ಪಾ. I, 1, 9) ಅವೇ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ತತ್ಸಮಾನವರ್ಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಾಗ.

[3] **लृवर्णस्य .... तस्य दीर्घाभावात्** (ಸಿ. ಕೌ. 9)

Rarest Archiver

ಅನುಸ್ವಾರ ವಿಸರ್ಗಗಳು

ಅನುಸ್ವಾರ (ಂ), ವಿಸರ್ಗ (ಃ), ಉಪಧ್ಮಾನೀಯ (ᳵ) ಮತ್ತು ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ (ᳶ) ಗಳೆಂಬ ಧ್ವನಿಗಳು (Sounds) ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವರ್ಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಸೇರದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಯೋಗವಾಹ ಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಅನುಸ್ವಾರ ವಿಸರ್ಗಗಳು[1] ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವರಾಕ್ಷರವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अं अः**

ಉಪಧ್ಮಾನೀಯ ಮತ್ತು ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ[2]ಗಳು ವಿಸರ್ಗದ ವಿರೂಪಗಳು. ವಿಸರ್ಗವು **प् फ्** ಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಂದಾಗ ಉಪಧ್ಮಾನೀಯವೆಂದೂ, **क् , ख्** ಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಂದಾಗ ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯವೆಂದೂ ಹೆಸರು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ, ವಿಸರ್ಗವು ಅರ್ಧಾಕೃತಿಗಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कᳵ फलति ; कᳶ खनति**

II ವ್ಯಂಜನಗಳು:

ವ್ಯಂಜನಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಮೂವತ್ತುಮೂರು. ಇವುಗಳು ವರ್ಗೀಯ ಮತ್ತು ಅವರ್ಗೀಯಗಳೆಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡುವಿಧ.

ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು :

ಕಾದಿ ಪಂಚವರ್ಗಗಳಿಗೆ ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆ 'ಕುಚುಟುತುಪು'[3]

कु -> कवर्ग -> **क्** ಕ್, **ख्** ಖ್, **ग्** ಗ್, **घ्** ಘ್, **ङ्** ಙ್

चु -> चवर्ग -> **च्** ಚ್, **छ्** ಛ್, **ज्** ಜ್, **झ्** ಝ್, **ञ्** ಞ್

टु -> टवर्ग -> **ट्** ಟ್, **ठ्** ಠ್, **ड्** ಡ್, **ढ्** ಢ್ , **ण्** ಣ್

तु -> तवर्ग -> **त्** ತ್, **थ्** ಥ್, **द्** ದ್, **ध्** ಧ್, **न्** ನ್

पु -> पवर्ग -> **प्** ಪ್, **फ्** ಫ್, **ब्** ಬ್, **भ्** ಭ್, **म्** ಮ್

---

[1] **अं अः इत्यचः परावनुस्वारविसर्गौ** (ಸಿ. ಕೌ 12)

[2] ᳶक ᳵप **इति कपाभ्यां प्रागर्धविसर्गसदृशौजिह्वामूलीयापध्मानीयौ** (ಸಿ. ಕೌ 12)

[3] ಸಿ. ಕೌ. 14

Rarest Archiver

ಅವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು :

ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳು[1] (Semivowels) - **य्** ಯ್, **र्** ರ್, **ल्** ಲ್, **व्** ವ್

ಊಷ್ಮವರ್ಣಗಳು[2] (Sibilants) - **श्** ಶ್, **ष्** ಷ್, **स्** ಸ್, **ह्** ಹ್

ವ್ಯಂಜನಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಒಂಭತ್ತು ಅಂಶಗಳು:

i) ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವರಸಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **कमलम्** = **क्** + **अ** ; **म्** + **अ** ; **ल्** + **अ** ; **म्**

ಆದರೆ, ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಕ್ಷರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸ್ಪಡುವ ವ್ಯಂಜನವು[3] ಸ್ವರರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ **वक्तुम्** **व्** + **अ** ; **क्** + **त्** + **उ** ; **म्**

ii ಕೇವಲ ವ್ಯಂಜನವೆಂದು ಗುರುತಿಸುವುದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸುವ ' ् ' ಈ ಗುರುತಿನಿಂದ. ಈ ಗುರುತಿಗೆ '**हल्**'ಎನ್ನುವರು.

iii) ಕರ್ಕಶ ವ್ಯಂಜನಗಳು (Hard Consonants): ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿವರ್ಗದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮತ್ತು ಊಷ್ಮ ವರ್ಣಗಳು - ಇವುಗಳಿಗೆ ಖರಾಕ್ಷರಗಳೆಂದೂ ಅನ್ನುವರು.

iv) ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳು (Soft Consonants): ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿವರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು, ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಾಪ್ರಾಣವಾದ **ह्** - ಇವಕ್ಕೆ 'ಹಶ್' ವರ್ಣಗಳೆಂದೂ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

v) ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿವರ್ಗದ ಒಂದನೇ, ಮೂರನೇ ಮತ್ತು ಐದನೇ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೂ ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಗಳೆನ್ನುವರು. ಪ್ರತಿವರ್ಗದ ಎರಡನೇ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ಅಕ್ಷರಗಳು ಮತ್ತು ಊಷ್ಮವರ್ಣಗಳು ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳು.

vi) ಐದೂ ವರ್ಗಗಳ ಕೊನೆಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಅನುನಾಸಿಕ[4](Nasals)ಗಳೆನ್ನುವರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ಮೂಗು ಮುಖಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ[5] ಧ್ವನಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಚ್ಚಾರಗೊಳ್ಳುವ ಅನುಸ್ವಾರವನ್ನೂ[6] ಕೂಡ ಇವುಗಳ ಸಾಲಿಗೇ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

vii) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಳ್' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವಿಲ್ಲ. ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ **ड्** ಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಳ್ ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

---

1 **यरलवा अन्तस्थाः** (ಸಿ. ಕೌ. 12) 2 **शषसहा ऊष्माणः** (ಸಿ. ಕೌ. 12)
3 **हलोऽनन्तराः संयोगः** (ಪಾ. I, 1, 7) 4 **ञमङणनानां नासिका च** (ಸಿ. ಕೌ. 10)
5 **मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः** (ಪಾ. I, 1, 8) 6 **नासिकानुस्वारस्य** (ಸಿ. ಕೌ. 10)

Rarest Archiver

ಉದಾ. : '**अग्निमीळे पुरोहितम्** ' - ಮುಂದಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ ; ಇಲ್ಲಿ ಡಕಾರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಳಕಾರವು ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವೈದಿಕವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೂ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೂ ಮಹದಂತರವಿದೆ.

viii) **क्ष**(ಕ್ಷ್) ಮತ್ತು **ज्ञ** (ಜ್ಞ್) ಇವುಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲ. ಇವು **क्** + **ष्** = **क्ष** ; **ज्** + **ञ्** = **ज्ञ** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ix) ಸರ್ವ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಉಚ್ಚಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಆಭ್ಯಂತರಬಾಹ್ಯಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಐದು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ :

೧. ಕಂಠ್ಯ (Gutturals) - ಕವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು; ಏಕೆಂದರೆ, ಇವು ಕಂಠದಲ್ಲಿಯೇ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

೨. ತಾಲವ್ಯ (Palatals) - ಚವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು; ಏಕೆಂದರೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ನಾಲಿಗೆ ತಾಲುವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ.

೩. ಮೂರ್ಧನ್ಯ (Linguals) - ಟವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ; ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ನಾಲಿಗೆ ಮಡಿಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮೂರ್ಧನಿಯ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

೪. ದಂತ್ಯ (Dentals) - ತವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ; ಇವುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ನಾಲಿಗೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ.

೫. ಓಷ್ಠ್ಯ (Labials) - ಪವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ; ಇವು ಉಚ್ಚಾರಗೊಳ್ಳುವುದು ತುಟಿಯಲ್ಲಿ.

ಇನ್ನುಳಿದ ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ, ಊಷ್ಮವರ್ಣಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಚ್ಚಾರಸ್ಥಾನಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಿಗೇ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕ ವರ್ಗದೊಡನೆ **अ, आ, ह्** ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಗಗಳು ಕಂಠ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ[1] ಚವರ್ಗದೊಡನೆ **इ, ई , य्** ಮತ್ತು **श्** ಗಳು ತಾಲವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ[2] ಟವರ್ಗದೊಡನೆ **ऋ , ॠ , ष्** ಮತ್ತು **र्** ಗಳು ಮೂರ್ಧನ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ[3] ತವರ್ಗದೊಡನೆ **ऌ ल्** ಮತ್ತು **स्** ಗಳು ದಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ,[4] ಪವರ್ಗದೊಡನೆ **उ ऊ** ಮತ್ತು ಉಪಧ್ಮಾನೀಯಗಳು ಓಷ್ಠ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ[5] ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ए ऐ ಗಳು[6] ಕಂಠ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಲವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ **ओ औ** ಗಳು[7] ಕಂಠ್ಯ ಮತ್ತು ಓಷ್ಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ **व** ಕಾರವು [8] ದಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಓಷ್ಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುವವು.

---

1 **अकुहविसर्जनीयानां कण्ठः** (ಸಿ. ಕೌ. 10) 2 **इचुयशानां तालुः** (ಸಿ. ಕೌ. 10)
3 **ऋटुरषाणां मूर्धा** (ಸಿ. ಕೌ. 10) 4 **लृतुलसानां दन्ताः** (ಸಿ. ಕೌ. 10)
5 **उपूपध्मानीयानामोष्ठौ** (ಸಿ. ಕೌ. 10)
6 **एदैतोः कण्ठतालु** (ಸಿ. ಕೌ. 10)
7 **ओदौतोः कण्ठोष्ठम्** (ಸಿ. ಕೌ. 10) 8 **वकारस्य दन्तोष्ठम्** (ಸಿ. ಕೌ. 10)

Rarest Archiver

ಮುಂದಿನ ಕೋಷ್ಟಕವು ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ:

ವ್ಯಂಜನಗಳು									
		ಕರ್ಕಶ ವ್ಯಂಜನಗಳು (ಖರ್ ವರ್ಣಗಳು)			ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳು (ಹಶ್ ವರ್ಣಗಳು)				
ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆ	ಸ್ವರಗಳು	ಊಷ್ಮ ವರ್ಣ	ಅಲ್ಪ ಪ್ರಾಣ	ಮಹಾ ಪ್ರಾಣ	ಅಲ್ಪ ಪ್ರಾಣ	ಮಹಾ ಪ್ರಾಣ	ಅನುನಾಸಿಕ ಅನುಸ್ವಾರ	ಅಂತಸ್ಥ ವರ್ಣ	ಮಹಾಪ್ರಾಣ
कण्ठ्य	**अ, आ,ए, ऐ,ओ,औ अः**	--	**क्**	**ख्**	**ग्**	**घ्**	**ङ् अं**	--	**ह्**
तालव्य	**इ ई ए ऐ**	**श्**	**च्**	**छ्**	**ज्**	**झ्**	**ञ्**	**य्**	---
मूर्धन्य	**ऋ ॠ**	**ष्**	**ट्**	**ठ्**	**ड्**	**ढ्**	**ण्**	**र्**	---
दन्त्य	**लृ**	**स्**	**त्**	**थ्**	**द्**	**ध्**	**न्**	**ल् व्**	
ओष्ठ्य	**उ ऊ ओ औ**		**प्**	**फ्**	**ब्**	**भ्**	**म्**	**व्**	---

Rarest Archiver

೨

ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣ

ಓದುವಾಗ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಎಡೆಗೊಡುವ, ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳಿರುವ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕಾಕ್ಷರಗಳ ಸಮಾಗಮವೇ ಸಂಧಿ (Euphonic Combination) ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವಾಗ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಸ್ಪರ ಸಮ್ಯಕ್ ಹಿತವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಅದು ಸಂಹಿತೆ.[1] ಧಾತುಗಳಿಗೆ [2] ಪ್ರತ್ಯಯಾದಿಗಳು ಸೇರುವಾಗಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ[3] ಪ್ರತ್ಯಯಾದಿಗಳು ಸೇರುವಾಗಲೂ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಸೇರುವಾಗಲೂ ಸಂಹಿತೆಯು ನಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದೇ ರೀತಿ, ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಧಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಸಂಧಿಯು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಕಾರಿಕೆಯಿದು:

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः |
नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ||

ಸಂಧಿಯಿಂದ ಸ್ವರವ್ಯಂಜನವಿಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವು ಲೋಪ, ಆಗಮ ಅಥವಾ ಆದೇಶ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಉದಾಹರಣೆ : ಲೋಪ : **सः + आगच्छति = स आगच्छति** --- ವಿಸರ್ಗಲೋಪ
ಆಗಮ : **लक्ष्मी + छाया = लक्ष्मीच्छाया** --- ಚಕಾರಾಗಮ
ಆದೇಶ : **दिक् + दर्शनम् = दिग्दर्शनम्** --- ಗಕಾರಾದೇಶ

ಸಂಧಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ. ೧. **अच्** ಸಂಧಿ ಅಥವಾ ಸ್ವರಸಂಧಿ.
೨. **हल्** ಸಂಧಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ.

ಮೂರನೇ ವಿಧವೂ ಒಂದಿದೆ. ಅದು ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ. - ಇದು ವಿಸರ್ಗದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಸಂಭವಿಸುವುದು

ವಿ.ಸೂ. ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಸಂಧಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾದಿಸಂಧಿ ಎಂದು ಇನ್ನೆರಡು ವಿಧಗಳನ್ನು ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

I ಸ್ವರಸಂಧಿ :- ಇದನ್ನು ಅಚ್ ಸಂಧಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಪದಗಳ ಆದ್ಯಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರಗಳ ಸಮಾಗಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ವರಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳು.

---

[1] **परः सन्निकर्षः संहिता** (ಪಾ I, 4,109)

[2] ಧಾತು = ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಮೂಲರೂಪ. ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[3] ಪ್ರಕೃತಿ = ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ; ಉದಾಹರಣೆ : ರಾಮ, ಶಿವ ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದಗಳು; ಶ್ವೇತ, ರಕ್ತ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳು; ತದ್ , ಏತದ್ ಮುಂತಾದ ಸರ್ವನಾಮಗಳು.

Rarest Archiver

1) ಸವರ್ಣದೀರ್ಘ 2) ಗುಣಸಂಧಿ 3) ವೃದ್ಧಿ 4) ಯಣ್ ಸಂಧಿ 5) ಅಯಾದಿ
6) ಪೂರ್ವರೂಪಸಂಧಿ 7) ಪರರೂಪಸಂಧಿ 8) ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಸಂಧಿ.

೧. ಸವರ್ಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ.[1]

ಅಕ್ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳ ಮುಂದೆ ಅಂದರೆ **अ ,आ ; इ, ई ; उ, ऊ ; ऋ, ॠ** ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವೇ ಸ್ವರಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಕ್ರಮವಾಗಿ **आ, ई, ऊ , ऋ** ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವೇ ಸ್ವರಗಳು ಬಂದು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇದು ಸವರ್ಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

अत्र + अरण्ये = अत्रारण्ये (अ + अ = आ)
मम + आनने = ममानने (अ + आ = आ)
एषा + आगता = एषागता (आ + आ = आ)
इति + इच्छामि = इतीच्छामि (इ + इ= ई)
नारी + इव = नारीव (ई + इ = ई)

इति + ईरायित्वा = इतीरयित्वा (इ + ई = ई)
सखी+ ईयात् = सखीयात् (ई + ई = ई)
मधु + उच्यते = मधूच्यते (उ + उ = ऊ)
वधू + उक्त्वा = वधूक्त्वा (ऊ + उ = ऊ)
चमू + ऊर्जिता = चमूर्जिता (ऊ + ऊ = ऊ)
होतृ + ऋकारः = होतृकारः (ऋ +ऋ = ॠ)
क्षातृ + लृकारः = क्षातृकारः[2] (ऋ + लृ = ॠ)
क्षातृ + लृकारः = क्षात्लृकारः[3] (ॠ + लृ = लृ)

ವಿ.ಸೂ.: ೧. ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಸವರ್ಣ ಋ ಕಾರವು ಪರವಾದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ದೀರ್ಘ **ॠ** ಕಾರವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಲೂಬಹುದು.[4]

ಉದಾಹರಣೆ: **पितृ + ऋणम् = पितॄणम् / पितृणम्**

೨. ಲೃಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘತ್ವ[5] ವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸವರ್ಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ ನಿಯಮವು ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

---

1 **अकः सवर्णे दीर्घः** (ಪಾ VI, 1,101)

2 **ऋकार लृकार** ಗಳಿಗೆ ಸಾವರ್ಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಲೃಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ **ॠकार** ವೇ ಆಗಬಹುದು.
ऋलृवर्णयोर्मिथः सावर्ण्यं वाच्यम् (ವಾ. 105)
पक्षे ऋकारः सावर्ण्यात् (ಸಿ. ಕೌ. 85)

3 **लृति लृ वा** (ಸಿ. ಕೌ. 85)

4 **ऋति ऋ वा** (ಸಿ. ಕೌ. 85)

5 **लृवर्णस्य .... तस्य दीर्घाभावात्**

Rarest Archiver

೨. ಗುಣಸಂಧಿ :[1]

ಅವರ್ಣದ ಮುಂದೆ (**अ , आ** ಗಳ ಮುಂದೆ) **इ , ई** ಗಳು ಬಂದಾಗ ಉಭಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಗಳು **ए** ಆಗಿಯೂ **उ , ऊ** ಗಳು ಬಂದಾಗ **ओ** ಆಗಿಯೂ **ऋ , ॠ** ಗಳು ಬಂದಾಗ **अर्** ಆಗಿಯೂ **ऌ** ಬಂದಾಗ **अल्** ಆಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಗುಣಸಂಧಿಯೆನ್ನುವರು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

मानव + इच्छा =मानवेच्छा (अ +इ =ए)
रमा + इति =रमेति (आ + इ = ए)
मम + ईप्सितम् =ममेप्सितम् (अ + ई = ए)
राजा + ईशः =राजेशः (आ + ई = ए)

अत्र + उदितम् = अत्रोदितम् (अ + उ = ओ)
मम + ऊरु = ममोरु (अ + ऊ = ओ)
गङ्गा + उदकम् = गङ्गोदकम् (आ +उ = ओ)
बाला + ऊर्जितम् = बालोर्जितम् (आ + ऊ = ओ)

सप्त + ऋषयः =सप्तर्षयः (अ + ऋ = अर्)
राजा + ऋषिः =राजर्षिः (आ + ऋ = अर्)
तव + ऌकारः =तवल्कारः (अ + ऌ = अल्)

ವಿ.ಸೂ. ಅವರ್ಣವನ್ನು ಋಕಾರವು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ[2] ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೇ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವವೂ ಇರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ **सप्त + ऋषयः ......> सप्तर्षयः / सप्तऋषयः**
राजा + ऋषिः ......> राजर्षिः / राजऋषिः

೩. ವೃದ್ಧಿ ಸಂಧಿ :[3]

ಅವರ್ಣವು **ए , ऐ; ओ, औ** ಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದರೆ ಉಭಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **ऐ** ಮತ್ತು **औ** ಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

अनेन + एकेन = अनेनैकेन (अ + ए = ऐ)

---

1 **आद्गुणः** (ಪಾ VI, I,87)
2 **ऋत्यकः** (ಪಾ IV, I,128) **ऋतिपरे अकः प्राग्वत्** (ಸಿ. ಕೌ. 92)
3 **वृद्धिरेचि** (ಪಾ VI, I,88)

Rarest Archiver

न + ऐच्छत् = नैच्छत् (अ + ऐ = ऐ)
मया + एतद् = मयैतत् (आ + ए = ऐ)
वन + ओषधिः = वनौषधिः (अ + ओ = औ)
कृष्णा + औत्कण्ठ्य = कृष्णौत्कण्ठ्य (आ+ औ = औ)

ವಿ.ಸೂ.: **आ** ದ ಮುಂದೆ **ॐ (ओम्)** ಬಂದಾಗ **अ** ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.
ಉದಾಹರಣೆ : **शिवाय +ओम् + नमः = शिवायों नमः**

೪. ಯಣ್‌ಸಂಧಿ[1]

इ , ई ; उ , ऊ ; ऋ, ॠ ಮತ್ತು **ऌ** ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಸವರ್ಣ ಸ್ವರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ **य् , व् , र् , ल्** ಗಳು ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಯಕಾರಾದಿಗಳ ಆದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಈ ಸಂಧಿಕ್ರಮಕ್ಕೆ **यण्** ಸಂಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರು.

इति + अस्तु = इत्यस्तु (इ + अ =य)
इति + उक्त्वा = इत्युक्त्वा (इ + उ =य्)
सदसि + ऊचुः = सदस्यूचुः (इ + ऊ =य्)
वारि + एतत् = वार्येतत् (इ + ए = य)
भक्ति + ऐक्यम् = भक्त्यैक्यम् (इ + ऐ = य्)
नदी + एषा = नद्येषा (ई + ए = य्)
भुवि + ओजस्वी = भुव्योजस्वी (इ + ओ = य्)
मयि + औदार्यम् = मय्यौदार्यम् (इ + औ = य)

भानु + अस्ति = भान्वस्ति (उ + अ = व्)
वस्तु + आनयति = वस्त्वानयति (उ + आ = व्)
मधु + इति = मध्विति (उ + इ = व्)
चमू + ईशम् चम्वीशम् = (ऊ + ई = व्)
तनु + एतस्मिन् = तन्वेतस्मिन् (उ + ए = व्)
वसु + ऐश्वर्यम् = वस्वैश्वर्यम् (उ + ऐ = व्)
मधु + ओष्ठः = मध्वोष्ठः (उ + ओ = व्)

---

[1] **इको यणचि** (ಪಾ VI, 1, 77) **इकः स्थाने यण् स्यात् संहितानां विषये** (ಸಿ. ಕೌ. 47)

Rarest Archiver

बहु +औद्धत्य = बह्वौद्धत्य (उ + औ = व्)

पितृ +अर्जितम् = पित्रर्जितम् (ऋ + अ = र्)

मातृ +आशीर्वादः= मात्राशीर्वादः (ऋ + आ = र्)

भ्रातृ +ईप्सितम् = भ्रात्रीप्सितम् (ऋ + ई = र्)

सवितृ +उह्यते = सवित्रुह्यते (ऋ + उ = र्)

೫. ಅಯಾದಿ ಸಂಧಿ [1]

ಇದಕ್ಕೆ 'ಯಾಂತಾದೇಶ - ವಾಂತಾದೇಶ ಸಂಧಿ' ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ए, ओ , ऐ , औ (एच्) ಗಳಿಗೆ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳು **(अच्)** ಪರವಾದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ **अय् , अव्, आय् , आव्** ಇವುಗಳು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **हरे + ए = हरये (अय्)**

विष्णो + ए = विष्णवे (अव्)

नै + अकः = नायकः (आय्)

पौ + अकः = पावकः (आव्)

तौ + एतौ = तावेतौ (आव्)

ವಿ.ಸೂ.: 1. ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಧಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯದ **एच्** ಸ್ವರಗಳು ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳೇ ಪರವಾದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಅವರ್ಣ **(अ** ಅಥವಾ **आ)**ಗಳಾಗಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

ग्रामे + आसीत् = ग्रामयासीत् ಅಥವಾ **ग्राम आसीत्**

साधो + एहि = साधवेहि ಅಥವಾ **साध एहि**

शिक्षामहे+ इति = शिक्षामहायिति ಅಥವಾ **शिक्षामह इति**

कलौ + इति = कलाविति ಅಥವಾ **कला इति**

2. **ओ , औ** ಗಳಿಗೆ 'ಯಕಾರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು' ಪರವಾದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ **अव्** ಮತ್ತು **आव्** ಗಳ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

गो + य = गव्य ; नौ + य = नाव्य

---

[1] **एचोऽयवायावः** (ಪಾ VI, 1,78)

Rarest Archiver

೬. ಪೂರ್ವ ರೂಪ ಸಂಧಿ : [1]

ಪದಾಂತ್ಯ **ए , ओ (एङ्)** ಗಳಿಗೆ ಹ್ರಸ್ವ ಅವರ್ಣವು ಪರವಾದರೆ ಉಭಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವರೂಪವು (ಪೂರ್ವ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸವರ್ಣವಾದ ಸ್ವರವು) ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **वने + अस्मिन् = वनेऽस्मिन्** **हरे + अव = हरेऽव**

विष्णो + अत्र = विष्णोऽत्र

ಇಲ್ಲಿ ಪರಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯ ಅಕಾರವು ಪೂರ್ವಪದಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ **ए , ओ** ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಅವೇ(**एङ्**)ಆಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ '**अ**' ದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವಗ್ರಹವು (ऽ) ಇಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೭. ಪರರೂಪಸಂಧಿ : [2]

अ ಕಾರಂತ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಏಜಾದಿ (**ए, ओ** ಗಳು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ) ಧಾತುಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಈ ಪರದಲ್ಲಿಯ **ए , ओ** ಗಳಿಗೆ ಸಜಾತೀಯ ಸ್ವರಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :- **प्र + एजते = प्रे + एजते = प्रेजते**

उप + ओषति = उपो + ओषति = उपोषति

ವಿ.ಸೂ. : ಕೆಲವು ಏಜಾದಿ **सुप्**[3] ಧಾತುಗಳು ಪರವಾದಾಗಲೂ ಈ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ '**ओष्ठ**' ಶಬ್ದವು ಪರವಾದಾಗ ಈ ನಿಯಮವು ಐಚ್ಛಿಕ.

೮. ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ ಸಂಧಿ : [4]

೧. ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೀರ್ಘಸಹಿತ **इ, उ, ऋ** ಕಾರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು **ऌ** ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಸವರ್ಣ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವು ಸ್ವಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಲೂಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **चक्री + अत्र = चक्रयत्र / चक्री अत्र / चक्रि अत्र**

ವಿ.ಸೂ. **वापी + अश्व = वाप्यश्व ; गौरी + औ = गौर्यौ** ಇವು ಅಪವಾದಗಳು.

೨. ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದೀರ್ಘಸಹಿತ ಅಕಾರ, ಇಕಾರ, ಉಕಾರ, ಋಕಾರಗಳಿಗೆ ಋಕಾರವು ಪರವಾದರೆ, ಸಂಬೋಧನೆಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವ (ಸಂಬುದ್ಧಿ ನಿಮಿತ್ತಕ) ಓಕಾರಕ್ಕೆ '**इति**' ಶಬ್ದವು ಪರವಾದರೆ ಮತ್ತು '**गो**' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರವು ಪರವಾದರೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವವು ಬರುತ್ತದೆ.

---

1 एङः पदान्तादति (ಪಾ VI, 1,109)

2 एङि पररूपम् (ಪಾ VI, I,94)

3 ನಾಮಧಾತುಗಳಿವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

4 प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम् (ಪಾ VI, I,125)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

सप्त + **ऋषयः** = **सप्तर्षयः** ಅಥವಾ **सप्त ऋषयः**

विष्णो + **इति** = **विष्णविति** ಅಥವಾ **विष्णो इति**

गो + **अग्रम्** = **गोऽग्रम्** ಅಥವಾ **गोअग्रम्** ಅಥವಾ **गवाग्रम्**

೩. ಪ್ರಗೃಹ್ಯ :

(i) ಈಕಾರಂತ, ಊಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಏಕಾರಾಂತ ದ್ವಿವಚನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಗೃಹ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.[1] ಪ್ರಗೃಹ್ಯವೆಂದರೆ ಸ್ವರಪರವಾದರೂ ಸಂಧಿಯಾಗದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವದಲ್ಲಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

ಉದಾಹರಣೆ :

तरू + **एतौ** = **तरू एतौ** **दस्यू** + **इमौ** = **दस्यू इमौ**

हरी + **एतौ** = **हरी एतौ** **पचेते** + **इमौ** = **पचेते इमौ**

(ii) ಆಶ್ಚರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿತರ್ಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿಬೋಧಿಸುವ ನಿಪಾತ(ಅವ್ಯಯ)ಗಳೂ ಪ್ರಗೃಹ್ಯಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

आ + **एवम्** = **आ एवम्** [ಆಶ್ಚರ್ಯ]

अहो + **अग्ने** = **अहो अग्ने** [ಆಶ್ಚರ್ಯ]

इ + **इन्द्र** = **इ इन्द्र** [ಆಶ್ಚರ್ಯ]

उ + **उमेश** = **उ उमेश** [ವಿತರ್ಕ]

ವಿ.ಸೂ.: ನಿಪಾತವು ಆಶ್ಚರ್ಯವಿತರ್ಕಾರ್ಥಸೂಚಕವಾಗಿರದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ವರಾದಿ ಪದಗಳೊಡನೆ ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **आ** + **उष्णम्** = **ओष्णम्** = ಕಡಿಮೆ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ

II ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ

ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿಗೆ '**हल्सन्धि**' ಎಂದೂ ಅನ್ನುವರು. ಪದಾಂತ್ಯ ವ್ಯಂಜನವು ವ್ಯಂಜನದೊಡನೆ ಅಥವಾ ಸ್ವರದೊಡನೆ ಸಮ್ಯಕ್‌ಹಿತವಾಗಿ ಸಮಾಗಮಿಸಿದರೆ ಅದು ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿ. ಬಹುವಿಧವಾದ ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೧. ಜಸ್ತ್ವ ಸಂಧಿ :[2]

ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನುನಾಸಿಕವಲ್ಲದ ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಸವರ್ಣವರ್ಗದ ತೃತೀಯಾಕ್ಷರ[3]ಗಳು ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

---

[1] **ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम्** (ಪಾ II, 1,7)

[2] **झलां जशोऽन्ते** (ಪಾ VIII, 2. 39)

पदान्ते झलां जशस्युः (ಸಿ. ಕೌ 84)

[3] **जश्** ವರ್ಣಗಳು, ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅಕ್ಷರಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯದಿದು. '**जबगडदश्**'

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

वाक्	+	**ईशः**	=	**वागीशः**	**वाक्**	+	**यत्र**	=	**वाग्यत्र**
षट्	+	**अङ्गम्**	=	**षडङ्गम्**	**तत्**	+	**रूपम्**	=	**तद्रूपम्**
अच्	+	**अन्तः**	=	**अजन्तः**	**विराट्**	+	**रूपम्**	=	**विराड्रूपम्**
ककुभ्	+	**मार्गः**	=	**ककुब्मार्गः**	**अप्**	+	**जातम्**	=	**अब्जातम्**

೨.ಚರ್ತ್ವಸಂಧಿ :[1]

ಇವೇ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕರ್ಕಶ ವ್ಯಂಜನವು ಪರವಾದಾಗ ಸವರ್ಣವರ್ಗದ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಗಳು ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

क्षुध्	+	**पिपासा**	=	**क्षुत्पिपासा**	**तत्**	+	**समागमः**	=	**तत्समागमः**
ककुभ्	+	**पतिः**	=	**ककुप्पतिः**	**वाक्**	+	**पटुः**	=	**वाक्पटुः**
सम्पद्	+	**प्राप्तिः**	=	**सम्पत्प्राप्तिः**	**षड्**	+	**शास्त्रम्**	=	**षट्शास्त्रम्**

೩. ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಧಿ: [2]

ಪದಾಂತ್ಯ **यर्**[3] ವರ್ಣಗಳು ಅರ್ಥಾತ್ **ह्** ಮತ್ತು ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳು ಮುಂದೆ ಅನುನಾಸಿಕಗಳು ಬಂದಾಗ ಸವರ್ಣ ವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

वाक्	+	**मयम्**	=	**वाङ्मयम्**	**षट्**	+	**मासाः**	=	**षण्मासाः**
तत्	+	**नयनम्**	=	**तन्नयनम्**	**विट्**	+	**मात्रम्**	=	**विण्मात्रम्**
तत्	+	**मानसम्**	=	**तन्मानसम्**	**अप्**	+	**नयनम्**	=	**अम्नयनम्**

---

[1] **खरि च** (ಪಾ VIII, 4, 55)
खरि परे झलां चरः स्युः इति जकारस्य चकारः (ಸಿ. ಕೌ 121)

[2] **यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा** (ಪಾ VIII, 4, 45)
यरः पदान्तस्य अनुनासिके परेऽनुनासिको वा स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 116)

[3] ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅಕ್ಷರಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಐದನೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯ **य्** ದಿಂದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯಾದ **र्** ವರೆಗಿನ ವರ್ಣಗಳು.

Rarest Archiver

೪. ಅನುಸ್ವಾರ ಸಂಧಿ :[1]

೧. ಪದಾಂತ್ಯವಲ್ಲದ ಮಕಾರ ನಕಾರ[2]ಗಳಿಗೆ ಝಲ್ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಾತ್, ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅನುಸ್ವಾರವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

आक्रम् + स्यते = आक्रंस्यते   यशान् + सि = यशांसि

೨. ಮಕಾರಾಂತ್ಯ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳು (ಹಲ್) ಪರವಾದರೆ ಅನುಸ್ವಾರವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवम् + नमामि = देवं नमामि   कृष्णम् + मन्यते = कृष्णं मन्यते

पितरम् + वन्दे = पितरं वन्दे   असुरम् + हन्ति = असुरं हन्ति

तम् + सत्करोति = तं सत्करोति

೫. ಪರಸವರ್ಣ ಸಂಧಿ :[3]

೧. ಪದಾಂತ್ಯವಲ್ಲದ ಅನುಸ್ವಾರಕ್ಕೆ ಊಷ್ಮ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮಹಾ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳು (= **यय्** ವರ್ಣಗಳು) ಪರವಾದರೆ ಪರವರ್ಣದ ಸವರ್ಣಾಕ್ಷರವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अं + कितः ... अंकितः = अङ्कितः   कुं + ठितः ...कुंठितः = कुण्ठितः

कं + पितः ... कंपितः = कम्पितः   नं + दितः ...नंदितः = नन्दितः

೨. ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಅನುಸ್ವಾರಕ್ಕೆ ಪರಸವರ್ಣವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಆದೇಶವಾಗುವುದು; ಅಂದರೆ, ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಅನುಸ್ವಾರವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

अहं + करोमि = अहङ्करोमि ಅಥವಾ **अहंकरोमि**

त्वं + जानासि = त्वञ्जानासि ಅಥವಾ **त्वं जानासि**

೩. ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಲಕಾರವು[4] ಪರವಾದರೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಪರಸವರ್ಣ ಬರುವುದು; ಅಂದರೆ, ತವರ್ಗ ವ್ಯಂಜನಗಳು **ल्** ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವವು.

---

1 **मोऽनुस्वारः** (ಪಾ VIII, 2, 23)

2 **नश्चापदान्तस्य झलि** (ಪಾ VIII, 3, 34)

नस्य मस्य चापदान्तस्य झल्यनुस्वारः (ಸಿ. ಕೌ 123)

3 **अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः** (ಪಾ VIII, 4, 58)

4 **तोर्लि** (ಪಾ VIII, 4, 60) **तवर्गस्य लकारे परे परसवर्णः स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 117)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

तत् + लीनम् = तल्लीनम्   विद्वान् + लिखति = विद्वांल्लिखति [1]

यद् + लोकम् = यल्लोकम्   अस्मिन् + लोके = अस्मिंल्लोके

೬. ಙಮುಡಾಗಮ ಸಂಧಿ :[2]

ङ्, ण्, न् ಗಳು ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಇವು ಮುಂದೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರಬಂದರೂ ದ್ವಿತ್ವಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವೇ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪುನರುಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

सुगण् + ईशः = सुगण्णीशः   अस्मिन् + अवकाशे = अस्मिन्नवकाशे

प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्ङात्मा   सन् + अच्युतः = सन्नच्युतः

೭. ತುಗಾಗಮ ಸಂಧಿ: [3]

೧. **न्** ದ ಮುಂದೆ **श्** ಬಂದರೆ **न्** ವು **ञ्** ಆಗುತ್ತದೆ. **ञ् - श्** ಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಕಾರಾಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ **ञ्** ವು ಅನುಸ್ವಾರವಾಗಿಯೂ **श्** ವು **छ्** ಆಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ **च्** ವನ್ನು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಲೋಪಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवान् + शिरसा = देवाञ् + शिरसा =

देवाञ् + च् + शिरसा = देवाञ्चिशिरसा / देवाञ्च्छिरसा / देवाञ्छिरसा

೨. **न्** ದ ಮುಂದೆ **श्** ಬಂದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **त्** ವನ್ನುಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवान् + शिरसा = देवान्त्शिरसा / देवाञ्च्छिरसा / देवाञ्छिरसा

सन् + शम्भुः = सन्त्शम्भुः / सञ्च्छम्भुः / सञ्छम्भुः

೩. ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಾಂತ್ಯ ಪದಗಳ ಮುಂದೆ ಮತ್ತು **आ**, **मा** ಅವ್ಯಯಗಳ ಮುಂದೆ **छादि**(**छ**ವುಆದಿಯಲ್ಲುಳ್ಳ) ಪದವು ಬಂದಾಗ **छ्** ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **च्** ವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

इक्षु + छाया = इक्षुच्छाया   मा + छादय = माच्छादय

शिव + छाया = शिवच्छाया   आ + छादनम् = आच्छादनम्

---

[1] **न्** ದ ಮುಂದೆ **ल्** ಬಂದಾಗ **न्** ವು ಅನುಸ್ವಾರ ಮತ್ತು ಪರಸವರ್ಣಗಳೆರಡೂ ಆಗುವುದು.

[2] **ङम्** ಆಗಮ ಎಂದರ್ಥ. **ङम्** ಎಂದರೆ ಮಾಹೇಶ್ವರ ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯ **ङ्** ದಿಂದ **म्** ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯವರೆಗೆ ;
ङमो ह्रस्वादचिङ्मुण्नित्यम् (ಪಾ VIII, 3, 32)

[3] **नश्च ; शि तुक्** (ಪಾ VIII, 3, 30-31)

Rarest Archiver

ವಿ.ಸೂ.: **छ्** ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ದೀರ್ಘ ಸ್ವರಾಂತ್ಯ ಪದವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯೇರ್ಪಡುವುದೇ ಐಚ್ಛಿಕ. ಸಂಧಿಮಾಡುವುದೇ ಆದಲ್ಲಿ **च्** ದ ಸೇರ್ಪಡೆ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಉದಾಹರಣೆ:

सा + **छाया** = **सा छाया** ಅಥವಾ **साच्छाया**

लक्ष्मी + **छाया** = **लक्ष्मी छाया** ಅಥವಾ **लक्ष्मीच्छाया**

೮. ಧುಡಾಗಮ ಸಂಧಿ:[1]

ट् , **ड्** ಗಳ ಮುಂದೆ ಸಕಾರಾದಿಪದ ಬಂದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **स्** ದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **ध्** (**धुड्**) ವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ **ध्** ವು ಸಂಧಿ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ತಕಾರವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ:

षट् / **षड्** } + **सन्तः** → **षट्ध्** / **षड्ध्** } + **सन्तः** → **षट्त्सन्तः** / **षड्त्सन्तः**

सन् + **सन्तः** = **सनध्** + **सन्तः** = **सन्त्सः** ಅಥವಾ **सन्सः**

೯. ಸತ್ವ ಸಂಧಿ:[2]

೧. ನಕಾರಾಂತ ಪದಕ್ಕೆ **अम्**[3] ಪರಕ **छय्**[4] ಪರವಾದರೆ ನಕಾರವು ರಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ರಕಾರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ವಾರವು ಆಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ನಂತರ, ರಕಾರವು ಮುಂದೆ ಸಕಾರವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

तान् + **चोरान्** = **तां** + **र्** + **चोरान्** = **तां** + **स्** + **चोरान्** = **तांश्चोरान्**[5]

हारान् + **तान्** = **हारां** + **र्** + **तान्** = **हारां** + **स्** + **तान्** = **हारांस्तान्**

೨. '**अम्**' ಪರಕವಾಗಿರುವ **खय्** (**ख्**, **फ्** , **छ्** , **ठ्**, **थ्** , **च्** , **ट्** , **त्** , **क्** , **प्**) ಪರವಾದರೆ **पुम्** ಶಬ್ದಕ್ಕೆ **रुत्व** ಬರುತ್ತದೆ.[6]

ಉದಾಹರಣೆ : **पुम्** + **कोकिलः** = **पुं** + **रु** + **कोकिलः**

पुं + **स्** + **कोकिलः** = **पुंस्कोकिलः**[7]

---

[1] **डः सि धुट्** (ಪಾ VIII, 3, 29) **डात्परस्य सस्य धुड् वा स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 131)

[2] **विसर्जनीयस्य सः** (ಪಾ VIII, 3, 34)

[3] '**अम्** ಪರಕ' ಎಂದರೆ ಸಮಸ್ತ ಸ್ವರಗಳು, ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳು, ಮಹಾಪ್ರಾಣ ಅಥವಾ ಅನುನಾಸಿಕಗಳುಳ್ಳ ಎಂದರ್ಥ. ಮಾಹೇಶ್ವರ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದನೆಯ ಸೂತ್ರದ **अ** ದಿಂದ ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರಾಂತ್ಯದ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯವರೆಗೆ ಇರುವ ಯಾವುದೇ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

[4] **च् , छ् , ट् , ठ् , त्, थ् , क्, प्** ಎಂದರ್ಥ. [5] **स्** ವು ಚವರ್ಗವನ್ನು ಸಂಧಿಸುವಾಗ **श्** ಆಗುವುದು. [6] **अम् परे खयि पुम् शब्दस्य रुः स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 139)

[7] **पुंस्कोकिलानां ऋतम्** (ಅ. ಶಾ.ಏಳನೆಯ ಅಂಕ)

Rarest Archiver

೩. **कान्** ಪದಕ್ಕೆ **कान्** ಪದವೇ ಪರವಾದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ನಕಾರಕ್ಕೆ ರುತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कान् + कान् = कां + रु + कान्**

कां + स् + कान् = कांस्कान्[1] ಅಥವಾ **कान्कान्**

೧೦. ಶ್ಚುತ್ವ ಸಂಧಿ:[2]

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಾಗಲೀ ಪರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಶಕಾರ ಅಥವಾ ಚವರ್ಗದ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಸಕಾರ, ತವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶಕಾರ, ಚವರ್ಗಗಳೇ ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रामस् + चिनोति = रामश्चिनोति**

अकस्मात् + चलति = अकस्माच्चलति

तद् + जगत् = तज्जगत्

೧೧. ಛತ್ವ ಸಂಧಿ :[3]

ವರ್ಗೀಯ (**झय्**)ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಪರವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಸ್ವರ, ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ, ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ (= **अम्** ವರ್ಣಗಳಿಗೆ) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಶಕಾರಕ್ಕೆ ಛಕಾರವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दूरात् + शिरः = दूराच्शिरः** ಅಥವಾ **दूराच्छिरः**

तद् + श्लोकः = तच्श्लोकः ಅಥವಾ **तच्छ्लोकः**

तत् + शिवः = तच्शिवः ಅಥವಾ **तच्छिवः**

೧೨. ಪೂರ್ವಸವರ್ಣ ಸಂಧಿ :[4]

ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿರುವ ಹಕಾರಕ್ಕೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಸವರ್ಣವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಪೂರ್ವವರ್ಣವು ಸ್ವವರ್ಗದ ತೃತೀಯಾಕ್ಷರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **तत् + हुंकारम् = तद्हुङ्कारम्** ಅಥವಾ **तद्धुङ्कारम्**

सम्यक् + हि = सम्यग्हि ಅಥವಾ **सम्यग्घि**

वाक् + हरिः = वाग्हरिः ಅಥವಾ **वाग्घरिः**

तत् + हितम् = तद्हितम् ಅಥವಾ **तद्धितम्**

---

[1] **कांस्कान् देशान् अटित्वा आगतो भवान्** =ನೀನು ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ಬಂದೆ.

[2] **स्तोः श्चुना श्चुः** (ಪಾ VIII, 4, 40) **सकारतवर्गयोः शकारचवर्गाभ्यां योगे** ....(ಸಿ. ಕೌ 111)

[3] **शश्छोटि** (ಪಾ VIII, 4, 63) **खरि च** (ಪಾ VIII, 4, 55)

पदान्ताज्झयः परस्य शस्य छो वा स्यात् अटि (ಸಿ. ಕೌ 120)

[4] **झयो होऽन्यतरस्याम्** (ಪಾ VIII, 4, 62)

झयः परस्य हस्य पूर्वसवर्णो वा स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 119)

Rarest Archiver

೧೩. ಷ್ಟುತ್ವ ಸಂಧಿ :[1]

ಸಕಾರ, ತವರ್ಗ ಇವುಗಳಿಗೆ ಷಕಾರ, ಟವರ್ಗಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದರೆ, ಕ್ರಮವಾಗಿ , ಷಕಾರ ಟವರ್ಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रामस् + षष्टः = रामष्षष्टः** **रामस् + टीकते = रामष्टीकते**

दुस् + त = दुष्ट **तत् + टीका = तट्टीका**

III ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ :

ವಿಸರ್ಗವೆಂದರೆ ಲಂಬರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡುವ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳು (ঃ) . ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಇದು ಯಾವುದಾದರೂ ಸ್ವರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವ ; ಆದ್ದರಿಂದ, ಇದು ಯೋಗವಾಹ. ಈ ವಿಸರ್ಗವು ಸಮ್ಯಕ್ ಹಿತವಾಗಿ ಗಮಿಸುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿಸರ್ಗವು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ :

ಪದಾಂತ್ಯ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫವು (**र्**) ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ರೇಫಕ್ಕೆ ಕರ್ಕಶ (**खर्**)[2] ವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ರೇಫವು ಅವಸಾನ[3]ದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆಗ ವಿಸರ್ಗವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

रामस् + खादति = रामर् + खादति = रामः खादति = राम ≍[4] खादति

वृक्षस् + फलति = वृक्षर् + फलति = वृक्षः फलति = वृक्ष ≍ फलति

रामस् + पठति = रामर् + पठति = रामः पठति = राम ≍ पठति

एषस् + करोति = एषर् + करोति = एषः करोति = एष ≍[4] करोति

रामस् = रामर् = रामः **पुनस् = पुनर् = पुनः**

भुवस् = भुवर् = भुवः **हरिस् = हरिर् = हरिः**

प्रातस् = प्रातर् = प्रातः **भोस् = भोर् = भोः**

---

[1] **ष्टुना ष्टुः** (ಪಾ VIII, 4, 44) **स्तोः ष्टुनायोगे ष्टुः स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 113)

[2] ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅಕ್ಷರಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ೧೧, ೧೨ ಮತ್ತು ೧೩ನೇ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದರೆ.

खर् परे विसर्जनीयः (ಪಾ VIII, 3, 35) **शर्परे खरि विसर्जनीयस्य विसर्जनीयः**

[3] **विरामोऽवसानम्** (ಪಾ I, 4, 10) (ಸಿ. ಕೌ 113)

वर्णानां अभावः अवसानम् (ಸಿ. ಕೌ 27)

[4] ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **ख्** ಪರವಾದಾಗ ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ **फ्** ಪರವಾದಾಗ ಉಪಧ್ಮಾನೀಯ (≍)ಗಳ ಆದೇಶವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನೂ (ঃ) ಎಂದೇ ಬರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

① ಪಂಚವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ೩,೪,೫ನೇ ವರ್ಣಗಳು.

೧. ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿರುವ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ (= ರೇಫವಾಗಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ಪದಾಂತ್ಯ ಸಕಾರಕ್ಕೆ) ಹ್ರಸ್ವ ಅಕಾರವು ಅಥವಾ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನ (**झश्** ವರ್ಣ) ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಉಕಾರಾದೇಶವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रामः + अस्मि = राम + उ + अस्मि = रामो + अस्मि = रामोऽस्मि**

देवः + अस्ति = देव + उ + अस्ति = देवो + अस्ति = देवोऽस्ति

राघवः + गच्छति = राघव + उ + गच्छति = राघवो गच्छति

देवः + वन्द्यः = देव + उ + वन्द्यः = देवो वन्द्यः

೨. **अ** ಪರಕ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **अ**ನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರವು ಪರವಾದರೆ ಮತ್ತು **आ** ಪರಕ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಸ್ವರ ಮತ್ತು ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳು (**अश्**)[1] ವರ್ಣಗಳು ಪರವಾದರೆ **य** ವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಈ ಆದೇಶಗೊಂಡ **य** ವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

रामः	**+ आगतः**	**= राम**	**+ य**	**+ आगतः**	**= राम आगतः**
देवः	**+ उवाच**	**= देव**	**+ य**	**+ उवाच**	**= देव उवाच**
सञ्जयः	**+ एष्यति**	**= सञ्जय**	**+ य**	**+ एष्यति**	**= सञ्जय एष्यति**
सः	**+ ओमित्युक्त्वा**	**= स**	**+ य**	**+ ओमित्युक्त्वा**	**= स ओमित्युक्त्वा**
जनाः	**+ अनृत्यन्**	**= जना**	**+ य**	**+ अनृत्यन्**	**= जना अनृत्यन्**
मालाः	**+ इति**	**= माला**	**+ य**	**+ इति**	**= माला इति**
नृपाः	**+ गच्छन्ति**	**= नृपा**	**+ य**	**+ गच्छन्ति**	**= नृपा गच्छन्ति**
लताः	**+ वने**	**= लता**	**+ य**	**+ वने**	**= लता वने**

೩. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **शर्** (**श्** , **ष्** , **स्**) ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕರ್ಕಶ (**खर्**) ವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದರೆ ವಿಸರ್ಗವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **समुद्रः + क्षु[2]भ्यति = समुद्रः क्षुभ्यति**

೪. **अच्** (ಸಮಸ್ತಸ್ವರ) ಪರಕ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **च्**, **छ्** ಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಶಕಾರವೂ **ट्** , **ठ्** ಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಷಕಾರವೂ, **त्** , **थ्** ಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಸಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

रामः + चरति = रामश्चरति ; **रामः + टीकते = रामष्टीकते**

वृक्षः + तनोति = वृक्षस्तनोति ; **हरिः + चिनोति = हरिश्चिनोति**

धनुः + ठेङ्कारम् = धनुष्ठेङ्कारम् ; **गुरुः + तारयति = गुरुस्तारयति**

दुष्टः + थूत्करोति = दुष्टस्थूत्करोति

---

[1] ಮಾಹೇಶ್ವರ ಅಕ್ಷರ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದನೇ ಸೂತ್ರ **अ** ದಿಂದ ೧೦ನೆ ಸೂತ್ರದ ಕೊನೆಯ **श्** ದವರೆಗಿನ ವರ್ಣಗಳು.

[2] **क् + ष् = क्ष**

Rarest Archiver

೫. ಅವ್ಯಯ ಸಂಬಂಧಿಯಲ್ಲದ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಪರದಲ್ಲಿ **पाश, कल्प, क, काम्य** ಇವುಗಳು ಬಂದಾಗ ವಿಸರ್ಗಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **अ** ಇದ್ದರೆ ಸಕಾರಾದೇಶವೂ **इ, ई , उ , ऊ** ಗಳಿದ್ದರೆ ಷಕಾರಾದೇಶವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

पयः + पाशम् = पयस्पाशम् **यशः + कल्पम् = यशस्कल्पम्**

यशः + कामः = यशस्कामः **सर्पिः + पाशम् = सर्पिष्पाशम्**

धनुः + कपालम् = धनुष्कपालम् **यशः + काम्यति = यशस्काम्यति**

ವಿ.ಸೂ.: ವಿಸರ್ಗವು ಅವ್ಯಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಪಾಶ, ಕಲ್ಪಾದಿಗಳು ಬಂದಾಗ ಏನೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ :

प्रातः + कल्पम् = प्रातःकल्पम् **पुनः + काम्यति = पुनःकाम्यति**

೬. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **श् ष् स्** ಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರರೂಪವೇ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಥವಾ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ವಿಸರ್ಗವು ಬದಲಾಗದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

रामः + शेते = रामश्शेते ಅಥವಾ **रामः शेते**

मूर्खः + ष्ठीवति = मूर्खष्ष्ठीवति ಅಥವಾ **मूर्खःष्ठीवति**

सर्पः + सरति = सर्पस्सरति ಅಥವಾ **सर्पः सरति**

೭. **नमः, पुरः** ಇವುಗಳಿಗೆ ಗತಿ ಸಂಜ್ಞೆ[1] ಯಿರುವಾಗ ಇವುಗಳ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **क्, ख् , प्, फ्** ಗಳು ಪರವಾದಲ್ಲಿ ಸಕಾರಾದೇಶವು ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. **पुरः** ಪದದಲ್ಲಿರುವ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಗತಿ ಸಂಜ್ಞೆಯು ನಿತ್ಯವಾದುದು ; **कृ** ಧಾತು ಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಗತಿ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಐಚ್ಛಿಕ.

ಉದಾಹರಣೆ : **पुरः + प्रकर्षति = पुरस्प्रकर्षति ; पुरः प्रकर्षति**

नमः + करोति = नमस्करोति ; नमः करोति

पुरः + पश्यति = पुरस्पश्यति ; पुरः पश्यति

೮. **द्वि , त्रि, चतुः** ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಇಮ್ಮಡಿ , ಮುಮ್ಮಡಿ, ನಾಲ್ಮಡಿ ಎಂಬ ಕೃತ್ವೋऽರ್ಥವಿರುವ[2] **क्, ख्, प् , फ्** ಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪದಗಳು ಬಂದಾಗ ಇವುಗಳ ವಿಸರ್ಗಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಷಕಾರಾದೇಶವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **द्विः + करोति = द्विष्करोति ; त्रिः + कोटिः = त्रिष्कोटिः**

चतुः + करोति = चतुष्करोति ; द्विः + पादम् = द्विष्पादम्

---

[1] **प , परा** ಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ಗತಿಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

[2] ಆವೃತ್ತ್ಯರ್ಥವಿರುವ ಎಂದರ್ಥ.

Rarest Archiver

೯. **अधः** , **शिरः** ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತ್ಯವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **क्**, **ख्** , **प्** , **फ्** ಗಳು ಪರವಾದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಸಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

अधः + पदम् = अधस्पदम् ಅಥವಾ **अधः पदम्**

शिरः + पदम् = शिरस्पदम् ಅಥವಾ **शिरः पदम्**

೧೦. ಅವರ್ಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಪರವಾಗಿರುವ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **अश्** (=ಸಮಸ್ತ ಸ್ವರಗಳೂ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳೂ) ಪರವಾದರೆ ರೇಫಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹಾರಣೆ :

भूपतिः + आगच्छति = भूपतिर् + आगच्छति = भूपतिरागच्छति

नदीः + अत्र = नदीर् + अत्र = नदीरत्र

धेनुः + गच्छति = धेनुर् + गच्छति = धेनुर्गच्छति

रवेः + मार्गम् = रवेर् + मार्गम् = रवेर्मार्गम्

भानोः + महिमा = भानोर् + महिमा = भानोर्महिमा

೧೧. **अकच्** **(अक)** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿರದ **एतद्** ಮತ್ತು **तद्** ಸರ್ವನಾಮಗಳ **सुप्** ಪ್ರತ್ಯಯ (ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ) ಸಂಬಂಧೀ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಂಜನಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದಾಗ ವಿಸರ್ಗ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **एषः + रूद्रः = एष रूद्रः** **एषः + नरः = एष नरः**

೧೨. **भोस्** **(भोः)**, **भगोस्** **(भगोः)**, **अघोस्** **(अघोः)** ಇವುಗಳ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫಾದೇಶವಾಗಿ, ಇವು **भोर्**, **भगोर्**, **अघोर्** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ ; ನಂತರ ವರ್ಣಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಆ ರೇಫಗಳಿಗೆ ಯಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಆ ಯಕಾರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **भोस् + अग्ने = भोर् + अग्ने = भोय + अग्ने = भो अग्ने**

भोस् + उमेश = भोर् + उमेश = भोय + उमेश = भो उमेश

भोस् + नराः = भोर् + नराः = भोय + नराः = भो नराः

೧೩. **अहन्** ಪದದ ನಕಾರಕ್ಕೆ **रूप** ,**रात्रि** , **रात्र** ,**रथन्तर** ಶಬ್ದಗಳು ಪರವಾದರೆ ರೇಫಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೇಫವು ಉಕಾರಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. **अहन्** ಪದದ ನಕಾರಕ್ಕೆ **सुप्** (ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು) ಪರವಾದರೂ ಕೂಡ ಉಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अहन् + रात्रि = अहर् + रात्रि = अह + उ + रात्रि =अहोरात्रि

अहन् + रूपम् = अहर् + रूपम् = अह + उ + रूपम् = अहोरूपम्

अहन् + भ्याम् = अहर् + भ्याम् = अह + उ + भ्याम् = अहोभ्याम्

अहन् + भिः = अहर् + भिः = अह + उ + भिः = अहोभिः

Rarest Archiver

೧೪. **अहन्** ಪದಕ್ಕೆ **अहन्** ಪದವೇ ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯ ನಕಾರವು ರೇಫಾದೇಶ ಹೊಂದಿ ಹಾಗೆಯೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ; ಉತ್ತರಪದದ ನಕಾರವು ರೇಫಾದೇಶ ಹೊಂದಿ ವಿಸರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **अहन्** + **अहन्** = **अहर्** + **अहर्** = **अहरहः**

೧೫. **अहन्** , **गिर्** , **धुर्** ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪರವಾದಾಗ ರೇಫವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ:

अहन् + **पतिः** = **अहर्पतिः** ; **गीर्** + **पतिः** = **गीर्पतिः** ; **धूर्** + **जटिः** = **धूर्जटिः**

೧೬. ರೇಫಕ್ಕೆ ರಕಾರವೇ ಪರವಾದರೆ ರೇಫವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ರೇಫದ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಅದು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **पुनर्** + **रचना** = **पुना रचना** ; **धूर्जटिर्** + **रक्षति** = **धूर्जटी रक्षति**

*****

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಕ್ಕೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ, ಧಾತುಗಳು ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಸಂಹಿತೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಸಂಹಿತೆಯು ಹೇಗೆ ಮೈದಾಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಂತಃಸಂಧಿ[1] ಎಂಬ ನವ್ಯ ಶಿರೋನಾಮೆಯೊಡನೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು.

IV ಅಂತಃಸಂಧಿಃ :

೧. ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯ **इ** , **ई** ಗಳು ಮತ್ತು **उ**, **ऊ** ಗಳು ಧಾತುವಿಕರಣ **अ** ಪ್ರತ್ಯಯದೊಡನೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **अय, अव** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **जि** + **अ** = **जय** ; **नी** + **अ** = **नय** ; **भू** + **अ** = **भव**

೨. ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಯುಕ್ತ ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯ **इ** , **ई** , **उ**, **ऊ** ಗಳು ಪರದಲ್ಲಿ ಅಕಾರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **इय** ಮತ್ತು **उव** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **जिह्री** + **अति** = **जिह्रियति** **स्तु** + **अन्ति** = **स्तुवन्ति**

೩. ಧಾತುವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಾದಿ ಮತ್ತು ಮಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ಧಾತುವಿಕರಣ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **(नी + अ =) नय + मि = नयामि**

(भू + अ =)भव + मि = भवामि ; (नी + अ) नय + व = नयाव

---

[1] ಇಲ್ಲಿ ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜಗುರು ಅವರ ' ಮೇನ್ಯುಯಲ್ ಆಫ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಾಮರ್ ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

Rarest Archiver

೪. **अ** , **आ** ಗಳನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಸ್ವರಗಳ ಮುಂದೆ ಮತ್ತು ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಷಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **नृपे** + **सु** = **नृपेषु** ಆದರೆ **माला** + **सु** = **मालासु**

೫. ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿ **अ** , **आ** ಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರ ಬಂದರೂ ಷಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **ज्योतिस्** + **इ** = **ज्योतिषि**

೬. **क्** ವು ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವಾಗಿ ಇರುವ ಧಾತುವಿನ ಮುಂದೆ ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ ಮತ್ತು ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೇ ವ್ಯಂಜನವು ಬಂದರೂ **क्** ವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ;

ಉದಾಹರಣೆ : **चक्ष्** + **ते** = **चष्टे**

೭. **घ्** , **ध्** , **भ्** ಗಳಿಗೆ **त्** , **ध्** ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **ग्** , **द्** , **ब्** ಗಳೂ ಪರದಲ್ಲಿ **ध्** ವೂ ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दोघ्** + **ति** = **घोग्** + **धि** = **धोग्धि**

೮. ಜಕಾರಕ್ಕೆ ಪರದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ ಮತ್ತು ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೇ ವ್ಯಂಜನವು ಬಂದಾಗ ಷಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ;

ಉದಾಹರಣೆ : **मृज्** + **ति** = **मार्ज्** + **ति** = **मार्ष्** + **ति** = **मार्ष्टि**

೯. ಟಕಾರಕ್ಕೆ ಸಕಾರವು ಪರವಾದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ತಕಾರದ ಆಗಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्रावृट्** + **सु** = **प्रावृट्सु** ; **प्रावृट्त्सु** **षट्** + **सु** = **षट्सु** ; **षट्त्सु**

೧೦. ಢಕಾರಕ್ಕೆ ಪರವಾದ **त्** , **थ्** , **ध्** ಗಳು ಪೂರ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಢಕಾರಕ್ಕೆ ಢಕಾರವೇ ಪರವಾಗುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ಢಕಾರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **लेढ्** + **ति** = **लेढ्** + **ढि** = **लेढि**

೧೧. ಢಕಾರಕ್ಕೆ ಸಕಾರವು ಪರವಾದರೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾಪರಗಳಲ್ಲಿ ಕಕಾರ ಷಕಾರಗಳ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **लेढ्** + **सि** = **लेक्** + **षि** = **लेक्षि**

೧೨. **च्** , **ग्** , **द्** ಗಳು ಆದಿಯಲ್ಲುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳು ವರ್ಗಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರಲು ಪರದಲ್ಲಿ **स्** , **ध्वम्** ಗಳು ಬಂದಾಗ ಧಾತುಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯ **ब्** , **ग्** , **द्** ಗಳು ಮಹಾಪ್ರಾಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दोघ्** + **सि** = **धोघ्** + **सि** = **धोक्षि**

दोघ् + **ध्वम्** = **धोघ्** + **ध्वम्** = **धोग्ध्वम्** = **धुग्ध्वम्**

Rarest Archiver

೧೩. ಪದದಲ್ಲಿಯ ऋ, ॠ , र् ಮತ್ತು ष् ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರ, ल् ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೇ ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ, ह्, ತವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಮತ್ತು ಪವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವರ್ಣವು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಪರದಲ್ಲಿಯ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **ऋषि + ना = ऋषिणा** **नरे + न = नरेण**

೧೪. ಚವರ್ಗ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಪರವಾಗಿರುವ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಞಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **याच् + ना = याञ्चा ; यज् + न = यज्ञ**

೧೫. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : **नृपान्** , **गुरून्**

೧೬. ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಸಕಾರಾದಿ ಆರ್ಧಧಾತುಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಾಗ ತಕಾರವು ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ;

ಉದಾಹರಣೆ : **वस् + स्यति = वत्स्यति**

೧೭. ದಕಾರಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿರುವ **स्था** , **स्थम्भ्** ಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಕಾರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **उद् + स्थाय = उत्थाय ; उद् + स्थंभनम् = उत्थंभनम्**

೧೮. ಹಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುನಾಸಿಕ, ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಂಜನವು ಪರವಾದರೂ ಢಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **लेह् + ति = लेढ् + ति (= लेढि)**

೧೯. ಸ್ವರಾಂತ್ಯ ನಾಮಪದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಸ್ವರಾದಿ ತದ್ಧಿತಾವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

शक + अन्धुः = शक् + अन्धुः = शकन्धुः

सार + अङ्गः = सार् + अङ्गः = सारङ्गः

धन + इकः = धन् + इकः = धनिकः

Rarest Archiver

೩

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕರಣ

'ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ'[1] (crude form of a declinable word) ಎಂದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ **राम, शिव** ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದ (Nouns) ಗಳಿಗೆ **एतद् , तद्** ಮುಂತಾದ ಸರ್ವನಾಮ (Pronouns) ಗಳಿಗೆ **धीमत् , गत** ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣ (Adjectives) ಗಳಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತ ರೂಪಗಳು ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ (case terminations) ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಏಳು. ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರಕ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಜನಕ ಎಂದರ್ಥ. ಆಯಾ ಕಾರಿಕೆಗಳೊಡನೆ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

ವಿಭಕ್ತಿ ಸಂಜ್ಞೆ (Case)	ಕಾರಕ	ಸೂಚಕವೃತ್ತಿ[2]
ಪ್ರಥಮಾ (Nominative)	ಕರ್ತೃ	ಕ್ರಿಯಾನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದು
ದ್ವಿತೀಯಾ (Accusative)	ಕರ್ಮ	ಈಪ್ಸಿತತಮ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿ
ತೃತೀಯಾ (Instrumental)	ಕರಣ	ಸಾಧನ
ಚತುರ್ಥೀ (Dative)	ಸಂಪ್ರದಾನ	ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿ
ಪಂಚಮೀ (Ablative)	ಅಪಾದಾನ	ವಿಶ್ಲೇಷ
ಷಷ್ಠೀ (Genitive)	ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಕತ್ವವಿಲ್ಲ	ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೋಧಕ
ಸಪ್ತಮೀ (Locative)	ಅಧಿಕರಣ	ಆಶ್ರಯಸೂಚಕ
ಸಂಬೋಧನೆ (Vocative)	ಇದು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.	ಅಭಿಮುಖೀಕರಣ

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆ.

I ವಚನಗಳು :

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳು (Numbers) ಮೂರು.[3]

೧. ಏಕವಚನ (Singular) : ಇದು ಸೂಚಿಸುವುದು ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು .

ಉದಾಹರಣೆ : **रामः , नदी , वनम् , अश्वः**

---

[1] **अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम्। कृत्तद्धितसमासाश्च** (ಪಾ I, 2, 45-46)

ಅರ್ಥವುಳ್ಳ , ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಧಾತುವೂ ಅಲ್ಲದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು. ಕೃದಂತ , ತದ್ಧಿತಾಂತ ಮತ್ತು ಸಮಾಸಗಳೂ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

[2] ವಿವರಣೆಗೆ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿಯ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆ ಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[3] **द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने। बहुषु बहुवचनम्** (ಪಾ I, 4, 22-21)

Rarest Archiver

೨. ದ್ವಿವಚನ (Dual) : ಇದು ಸೂಚಿಸುವುದು ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು.

ಉದಾಹರಣೆ : **अश्वौ** = ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು ; **पितरौ** = ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು

೩. ಬಹುವಚನ (Plural) : ಇದು ಸೂಚಿಸುವುದು ಮೂರು ಅಥವಾ ಮೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು.

ಉದಾಹರಣೆ : **जनाः** = ಜನರು **नद्यः** = ನದಿಗಳು

ವಚನಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು :

೧. **'उभ '** ಶಬ್ದವು ದ್ವಿತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನಾಂತವಾದುದು; ಆದರೆ,**उभय** ಪದವು ದ್ವಿವಚನರಹಿತವಾದುದು ; ಅರ್ಥಾತ್, ಏಕವಚನ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿರುವಂಥಾದ್ದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **उभये मणयः** = ಎರಡು ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ ಮಣಿಗಳು.

೨. **द्वयम् , द्वितयम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು 'ಜೋಡಿ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ.

೩. ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಹವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ; ಆದರೆ, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಏಕವಚನ. ಉದಾಹರಣೆ : **दाराः** = ಹೆಂಡತಿ, **प्राणाः** = ಜೀವ, **वर्षाः** = ಮಳೆ

आपः = ನೀರು , **अक्षताः** = ಅಕ್ಷತೆ

ಇಂತಹ ಪದಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯಬಹುವಚನಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವುದೇ ದೇಶದ ಜನರನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವಾಗಲೂ ನಿತ್ಯ ಬಹುವಚನವೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

कलिङ्गाः = ಕಲಿಂಗದೇಶದ ಜನತೆ ; **कर्णाटकाः** = ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ ; **मराठाः** = ಮರಾಠಿಗರು

II ಲಿಂಗಗಳು:

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವೂ ಲಿಂಗ (Gender) ವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಿವೆ.

೧. ಪುಲ್ಲಿಂಗ (Masculine) ೨.ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ (Feminine) ೩. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ (Neuter)

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಈ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ನಾಮಲಿಂಗಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಮರಕೋಶವಿದೆ.

ಅಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. **आबन्त**[1] ಪದಗಳೂ **ङ्यन्त**[2] ಪದಗಳೂ (ಕೆಲವು ಅಪವಾದಗಳನ್ನುಳಿದು) ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ : **राम, कर , कुक्कुट, जीव** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

वन, नयन, करण, भवन ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

माला, रमा, नदी , कुक्कुटी ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

---

[1] **टाप् , डाप् , चाप** ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು **आप्** . (**आप्** + **अन्त** = **आबन्त**).
आबन्त ಪದಗಳು ಎಂದರೆ ಆಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

[2] **ङीप् , ङीष्, ङीन्** ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು **ङी** (**ङी** + **अन्त** = **ङ्यन्त**).
ङ्यन्त ಪದಗಳು = ಈಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

Rarest Archiver

ಆದರೆ **विश्वपा** = ವಿಶ್ವರಕ್ಷಕ , **ग्रामणी** = ಗ್ರಾಮ ಮುಖಂಡ, **सेनानी** =ಸೇನಾಪತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಆಬಂತಜ್ಯಂತ ಪದಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಇವು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು. ಇಂತಹ ಅಪವಾದಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ.

ಹ್ರಸ್ವ, ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ, ಋಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

हरि , कवि, नृपति ....ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

नीति, मति, बुद्धि ....ಇಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

अक्षि, वारि, शुचि .... ಇಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

भानु, गुरु, शत्रु ....ಉಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

धेनु, तनु, रज्जु ....ಉಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

मधु, वसु, अश्रु ....ಉಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

पितृ , नृ, धातृ ....ಋಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

मातृ, स्वसृ,दुहितृ ....ಋಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

कर्तृ, रक्षितृ,लवितृ ....ಋಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

ए, ऐ, ओ, औ ಗಳನ್ನು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಲಭ.

स्तनकेशवती स्त्रीस्यात् लोमशः पुरुषः स्मृतः ।
उभयोरन्तरं यच्च तदभावे नपुंसकम् ।।[1]

- ಸ್ತನಕೇಶಗಳುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ತ್ರೀ, (ಮುಖದಮೇಲೆ) ಕೂದಲುಗಳುಳ್ಳವನು ಪುರುಷ ; ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಗುಣಗಳ ಅಭಾವವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಪುಂಸಕ.

ಚೇತನವಸ್ತುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೇಲಿನ ಮಾತು ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದು. ಆದರೆ, ಅಚೇತನವಸ್ತುಗಳಾದ **शाला, माला** ಮುಂತಾದವುಗಳ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮೇಲಿನ ಮಾತು ಸಹಾಯಕವಾಗವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಗಣಿತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಲೂ ಕೂಡ, ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಶಬ್ದನಿಷ್ಠವೇ ಹೊರತು ಅರ್ಥನಿಷ್ಠವಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅಂದರೆ, ಏಕಾರ್ಥಸೂಚಕ ಪದಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯಬಹುದು.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪದ	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪದ	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪದ	ಅರ್ಥ
कायः	**तनुः**	**शरीरम्**	ದೇಹ
संवत्सरः	**समाः**	**वर्षम्**	ವರುಷ
कामः	**इच्छा**	**ईप्सितम्**	ಬಯಕೆ

[1] ಸಿ. ಕೌ.ಬಾ.ಮ.

Rarest Archiver

आदेशः	**आज्ञा**	**शासनम्**	ಅಪ್ಪಣೆ
दाराः	**भार्या**	**कलत्रम्**	ಹೆಂಡತಿ

ಹೀಗೆ, ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ವಿಭಿನ್ನ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನಪದಗಳು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಒಂದೇ ಶಬ್ದವು ವಿಭಿನ್ನ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಅನೇಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ	ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ
वसु	ಸೂರ್ಯ	ಬೆಳಕು	ಐಶ್ವರ್ಯ
हरित्	ಖಡ್ಗ, ಸಿಂಹ	ದಿಕ್ಕು	ಹುಲ್ಲು
अर्चिस्	ಬೆಂಕಿ	ಕೃಶಾಶ್ವನ ಹೆಂಡತಿ	ಬೆಂಕಿಯ ಸುಳಿ

ಇಂತಹ ಪದಗಳು ಬಂದಾಗ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

III ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪರಿಚಯ:

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ವಚನತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯ(Case termination)ಗಳೆನ್ನುವರು. ಈ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ **सुप्**[1] ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಸುಬಂತಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು[2]

ಸಂಜ್ಞೆ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सु** (स् = :)	**औ**	**जस्** (अस्)
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अम्**	**औट्** (औ)	**शस्** (अस्)
ತೃತೀಯಾ	**टा** (आ)	**भ्याम्**	**भिस्** (भिः)
ಚತುರ್ಥೀ	**ङे** (ए)	**भ्याम्**	**भ्यस्** (भ्यः)
ಪಂಚಮೀ	**ङस्** (अस्)	**भ्याम्**	**भ्यस्** (भ्यः)
ಷಷ್ಠೀ	**ओस्** (अस्)	**ओस्** (ओः)	**आम्**
ಸಪ್ತಮಿ	**ङि** (इ)	**ओस्** (ओः)	**सुप्** (सु)

ಸಂಬೋಧನೆಯು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಗತವಾದುದು. ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದ ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ **म्** , **इ** , **ई** ಎಂದಿರುತ್ತವೆ.

[1]**सुपः** (ಪಾ I, 4, 103)

[2]**स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्सुप्** (ಪಾ IV, 1, 2)

ಈ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವಾದ **सु** ದಿಂದ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರವಾದ **प्** ದವರೆಗಿನ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ **सुप्** ಎನ್ನುವುದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಕವಚನ, ದ್ವಿವಚನ, ಬಹುವಚನಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ;

सुपस्त्रीणि त्रीणी वचनान्येकशः । एकवचनद्विवचनबहुवचनसंज्ञानि स्युः (ಸಿ. ಕೌ 185)

Rarest Archiver

IV ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು :

ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ ೧. ಅಜಂತ ಅಥವಾ ಸ್ವರಾಂತ ೨. ಹಲಂತ ಅಥವಾ ವ್ಯಂಜನಾಂತ

೧. ಅಜಂತ ನಾಮಪದಗಳು

ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **देव** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**देवः**	**देवौ**	**देवाः**
ಸಂಬೋಧನ	**हे!देव**	**देवौ**	**देवाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**देवम्**	**देवौ**	**देवान्**
ತೃತೀಯಾ	**देवेन**	**देवाभ्याम्**	**देवैः**
ಚತುರ್ಥೀ	**देवाय**	**देवाभ्याम्**	**देवेभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**देवात्**	**देवाभ्याम**	**देवेभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**देवस्य**	**देवयोः**	**देवानाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**देवे**	**देवयोः**	**देवेषु**

राम, नृप, ईश्वर , कृष्ण , शिव, समुद्र ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ದೇವ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **वन** ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
वनम्	**वने**	**वनानि**
हे!वन	**वने**	**वनानि**
वनम्	**वने**	**वनानि**
वनेन	**वनाभ्याम्**	**वनैः**
वनाय	**वनाभ्याम्**	**वनेभ्यः**
वनात्	**वनाभ्याम्**	**वनेभ्यः**
वनस्य	**वनयोः**	**वनानाम्**
वने	**वनयोः**	**वनेषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **फल ,ज्ञान, धन, कमल, गृह** ಮುಂತಾದ ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **माला** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**माला**	**माले**	**मालाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! माले**	**माले**	**मालाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मालाम्**	**माले**	**मालाः**
ತೃತೀಯಾ	**मालया**	**मालाभ्याम्**	**मालाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मालायै**	**मालाभ्याम्**	**मालाभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**मालायाः**	**मालाभ्याम्**	**मालाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मालायाः**	**मालयोः**	**मालानाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**मालायाम्**	**मालयोः**	**मालासु**

ಇದೇ ರೀತಿ **रमा, अम्बिका, शाला, लता, गङ्गा** ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು. **अम्बा** ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಸಂಬೋಧನಾ ಏಕವಚನವು **अम्ब** ಎಂದು ಅಕಾರಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **कवि** ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
कविः	**कवी**	**कवयः**
हे! कवे	**कवी**	**कवयः**
कविम्	**कवी**	**कवीन्**
कविना	**कविभ्याम्**	**कविभिः**
कवये	**कविभ्याम्**	**कविभ्यः**
कवेः	**कविभ्याम्**	**कविभ्यः**
कवेः	**कवयोः**	**कवीनाम्**
कवौ	**कवयोः**	**कविषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **हरि, अग्नि, अरि, नृपति, रवि , भूपति** ಮುಂತಾದ ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

Rarest Archiver

ಇಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **मति** - ಬುದ್ಧಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**मतिः**	**मती**	**मतयः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!मते**	**मती**	**मतयः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मतिम्**	**मती**	**मतीः**
ತೃತೀಯಾ	**मत्या**	**मतिभ्याम्**	**मतिभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मतये/मत्यै**	**मतिभ्याम्**	**मतिभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**मतेः/मत्याः**	**मतिभ्याम्**	**मतिभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मतेः/मत्याः**	**मत्योः**	**मतीनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**मतौ/मत्याम्**	**मत्योः**	**मतिषु**

ಇದೇ ರೀತಿ, **नीति, बुद्धि, रात्रि, श्रुति, स्मृति, भूमि** ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಇಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

ಇಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **वारि** -ನೀರು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**वारि**	**वारिणी**	**वारीणि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!वारे /वारि**	**वारिणी**	**वारीणि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**वारि**	**वारिणी**	**वारीणि**
ತೃತೀಯಾ	**वारिणा**	**वारिभ्याम्**	**वारिभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**वारिणे**	**वारिभ्याम्**	**वारिभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**वारिणः**	**वारिभ्याम्**	**वारिभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**वारिणः**	**वारिणोः**	**वारीणाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**वारिणि**	**वारिणोः**	**वारिषु**

ಇದೇ ರೀತಿ, **शुचि, अक्षि**- ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಇಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **नदी** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**नदी**	**नद्यौ**	**नद्यः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!नदि**	**नद्यौ**	**नद्यः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**नदीम्**	**नद्यौ**	**नदीः**
ತೃತೀಯಾ	**नद्या**	**नदीभ्याम्**	**नदीभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**नद्यै**	**नदीभ्याम्**	**नदीभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**नद्याः**	**नदीभ्याम्**	**नदीभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**नद्याः**	**नद्योः**	**नदीनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**नद्याम्**	**नद्योः**	**नदीषु**

लक्ष्मी , तन्वी - ತೆಳು ಮೈಯವಳು , **अवी** - ಬಹಿಷ್ಠೆಯಾದ ಸ್ತ್ರೀ, **स्तरी** - ಹೊಗೆ; ಆಕಳು , **तन्त्री** - ತಂತಿ, **नारी, सखी, पत्नी** ಮುಂತಾದ ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ **लक्ष्मी** ಶಬ್ದದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಐದು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಥಮಾ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದು **लक्ष्मीः , अवीः, तन्वीः, स्तरीः, तन्त्रीः** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **भानु**- ಸೂರ್ಯ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚವ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**भानुः**	**भानू**	**भानवः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! भानो**	**भानू**	**भानवः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**भानुम्**	**भानू**	**भानून्**
ತೃತೀಯಾ	**भानुना**	**भानुभ्याम्**	**भानुभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**भानवे**	**भानुभ्याम्**	**भानुभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**भानोः**	**भानुभ्याम्**	**भानुभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**भानोः**	**भान्वोः**	**भानूनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**भानौ**	**भान्वोः**	**भानुषु**

ಹೀಗೆಯೇ **गुरु , शत्रु , शम्भु , विष्णु, वायु** ಮುಂತಾದ ಉಕಾರಾಂತ ಸಮಸ್ತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

Rarest Archiver

ಉಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **धेनु** - ಆಕಳು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**धेनुः**	**धेनू**	**धेनवः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!धेनो**	**धेनू**	**धेनवः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**धेनुम्**	**धेनू**	**धेनूः**
ತೃತೀಯಾ	**धेन्वा**	**धेनुभ्याम्**	**धेनुभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**धेनवे/धेन्वै**	**धेनुभ्याम्**	**धेनुभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**धेनोः/धेन्वाः**	**धेनुभ्याम्**	**धेनुभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**धेनोः/धेन्वाः**	**धेन्वोः**	**धेनूनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**धेनौ /धेन्वाम्**	**धेन्वोः**	**धेनुषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **तनु** - ದೇಹ, **रज्जु** - ಹಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ಉಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

ಉಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ **मधु** - ಜೇನುತುಪ್ಪ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**मधु**	**मधुनी**	**मधूनि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!मधो/मधु**	**मधुनी**	**मधूनि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मधु**	**मधुनी**	**मधूनि**
ತೃತೀಯಾ	**मधुना**	**मधुभ्याम्**	**मधुभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मधुने**	**मधुभ्याम्**	**मधुभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**मधुनः**	**मधुभ्याम्**	**मधुभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मधुनः**	**मधुनोः**	**मधूनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**मधुनि**	**मधुनोः**	**मधुषु**

ಹೀಗೆಯೇ **अश्रु** -ಕಣ್ಣೀರು , **वसु**-ಐಶ್ವರ್ಯ, **तालु** - ತಾಲುಸ್ಥಾನ , **वस्तु** ಮುಂತಾದ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

ಊಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **चमू** - ದಂಡು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**चमूः**	**चम्वौ**	**चम्वः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!चमु**	**चम्वौ**	**चम्वः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**चमूम्**	**चम्वा**	**चमूः**
ತೃತೀಯಾ	**चम्वा**	**चमूभ्याम्**	**चमूभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**चम्वै**	**चमूभ्याम्**	**चमूभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**चम्वाः**	**चमूभ्याम्**	**चमूभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**चम्वाः**	**चम्वोः**	**चमूनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**चम्वाम्**	**चम्वोः**	**चमूषु**

ಋಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **धातृ** - ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**धाता**	**धातारौ**	**धातारः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!धातः/धातर्**	**धातारौ**	**धातारः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**धातारम्**	**धातारौ**	**धातॄन्**
ತೃತೀಯಾ	**धात्रा**	**धातृभ्याम्**	**धातृभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**धात्रे**	**धातृभ्याम्**	**धातृभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**धातुः**	**धातृभ्याम्**	**धातृभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**धातुः**	**धात्रोः**	**धातॄणाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**धातरि**	**धात्रोः**	**धातृषु**

ಹೀಗೆಯೇ **वधू** = ಸೊಸೆ , **श्वश्रू** = ಅತ್ತೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

नेतृ -ಮುಂದಾಳು, **शासितृ, उद्गातृ** -ಪುರೋಹಿತ, **भर्तृ** - ಗಂಡ , ಒಡೆಯ ಮುಂತಾದ ಋಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಈ **धातृ** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ,

Rarest Archiver

पितृ- ತಂದೆ, **भ्रातृ** - ಸಹೋದರ, **जामातृ** - ಅಳಿಯ, **देवृ** -ಮೈದುನ , **नृ** -ಮನುಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತ್ಯ ಋಕಾರವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಪ್ರಥಮಾ ದ್ವಿವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯಾ ಏಕವಚನ ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿ **आर्** ಗೆ ಬದಲಾಗಿ **अर्** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : ' **पितृ** - ತಂದೆ ' ಶಬ್ದ | ಋಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ '**नृ** - ಮನುಷ್ಯ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**पिता**	**पितरौ**	**पितरः**	**ना**	**नरौ**	**नरः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!पितः/पितर्**	**पितरौ**	**पितरः**	**हे!नः/नर्**	**नरौ**	**नरः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पितरम्**	**पितरौ**	**पितॄन्**	**नरम्**	**नरौ**	**नॄन्**
ತೃತೀಯಾ	**पित्रा**	**पितृभ्याम्**	**पितृभिः**	**न्रा**	**नृभ्याम्**	**नृभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**पित्रे**	**पितृभ्याम्**	**पितृभ्यः**	**न्रे**	**नृभ्याम्**	**नृभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**पितुः**	**पितृभ्याम्**	**पितृभ्यः**	**नुः**	**नृभ्याम्**	**नृभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**पितुः**	**पित्रोः**	**पितॄणाम्**	**नुः**	**न्रोः**	**नृणाम्/नॄणाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**पितरि**	**पित्रोः**	**पितृषु**	**नरि**	**न्रोः**	**नृषु**

ವಿ.ಸೂ.: **नृ** ಶಬ್ದದ ಷಷ್ಠೀ ಬಹುವಚನವು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ **नृणाम** ಎಂದು ಆಗುವುದು.

ಋಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ '**मातृ** - ತಾಯಿ' ಶಬ್ದ | ಋಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ '**धातृ** - ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದುದು' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**माता**	**मातरौ**	**मातरः**	**धातृ**	**धातृणी**	**धातृणी**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!मातः/मातर्**	**मातरौ**	**मातरः**	**हे!धातः /धातर्**	**धातृणी**	**धातॄणि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मातरम्**	**मातरौ**	**मातॄः**	**धातृ**	**धातृणी**	**धातॄणि**
ತೃತೀಯಾ	**मात्रा**	**मातृभ्याम्**	**मातृभिः**	**धात्रा/धातृणा**	**धातृभ्याम्**	**धातृभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मात्रे**	**मातृभ्याम्**	**मातृभ्यः**	**धात्रे/धातृणे**	**धातृभ्याम्**	**धातृभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**मातुः**	**मातृभ्याम्**	**मातृभ्यः**	**धातुः/धातृणः**	**धातृभ्याम्**	**धातृभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मातुः**	**मात्रोः**	**मातॄणाम**	**धातुः/धातृणः**	**धातृणोः**	**धातॄणाम्**
				धातृणोः		
ಸಪ್ತಮೀ	**मातरि**	**मात्रोः**	**मातृषु**	**धातरि**	**धात्रोः**	**धातृषु**
				धातृणि	**धातृणोः**	

धातृ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **कर्तृ, दातृ , गन्तृ , रक्षितृ** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

Rarest Archiver

ಋಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಾದ **दुहितृ**-ಮಗಳು, **ननान्दृ** - ಅತ್ತಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು **मातृ** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ **स्वसृ**-ಸಹೋದರಿ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ ದ್ವಿವಚನ ಬಹುನಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿತೀಯಾ ಏಕವಚನ ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿವೆ.

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**स्वसा**	**स्वसारौ**	**स्वसारः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**स्वसारम्**	**स्वसारौ**	**स्वसृः**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ **मातृ** ಶಬ್ದದಂತೆ.

नेतृ - ಮುಂದಾಳು, **कर्तृ**-ಮಾಡುವವ, **गन्तृ** -ಹೋಗುವವ, **दातृ** - ಕೊಡುವವ ಮುಂತಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **नेत्री , कर्त्री, गन्त्री, दात्री** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತ ರೂಪ ತಳೆದು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ೠಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ **कृ** - ಹರಡು ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ೠಕಾರಾಂತವು ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬಲ್ಲದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಲೃಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉದಾಹರಣೆಗೆ **गम्लृ**

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**कीः**	**किरौ**	**किरः**	**गमा**	**गमलौ**	**गमलः**
	कॄ ः	**क्रौ**	**क्रः**			
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!कीः**	**किरौ**	**किरः**	**हे! गमल्**	**गमलौ**	**गमलः**
	कॄः	**क्रौ**	**क्रः**			
ದ್ವಿತೀಯಾ	**किरम्**	**किरौ**	**किरः**	**गमलम्**	**गमलौ**	**गम्लॄन्**
	कॄम्	**क्रौ**	**कॄन्**			
ತೃತೀಯಾ	**किरा**	**कीर्भ्याम्**	**कीर्भिः**	**गम्ला**	**गम्लृभ्याम्**	**गम्लृभिः**
	क्रा	**कॄभ्याम्**	**कॄभिः**			
ಚತುರ್ಥೀ	**किरे**	**कीर्भ्याम्**	**कीर्भ्य**	**गम्ले**	**गम्लृभ्याम्**	**गम्लृभ्यः**
	क्रे	**कॄभ्याम**	**कॄभ्यः**			
ಪಂಚಮೀ	**किरः**	**कीर्भ्याम्**	**कीर्भ्य**	**गमुल्**	**गम्लृयाम्**	**गम्लृभ्यः**
	क्रुः	**कॄभ्याम्**	**कॄभ्यः**			
ಷಷ್ಠೀ	**किरः**	**किरोः**	**किरम्**	**गमुल्**	**गम्लोः**	**गम्लॄणाम्**
	क्रु ः	**क्रोः**	**क्राम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**किरि**	**किरोः**	**कीर्षु**	**गमलि**	**गम्लोः**	**गम्लृषु**
	क्रि	**क्रोः**	**कॄषु**			

ಏಕಾರಾಂತ, ಐಕಾರಾಂತ, ಓಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಔಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ;ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

से -ಕಾಮಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ | **रै** - ಐಶ್ವರ್ಯ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सेः**	**सयौ**	**सयः**	**राः**	**रायौ**	**रायः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!से**	**सयौ**	**सयः**	**हे!राः**	**रायौ**	**रायः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सयम्**	**सयौ**	**सयः**	**रायम्**	**रायौ**	**रायः**
ತೃತೀಯಾ	**सया**	**सेभ्याम्**	**सेभिः**	**राया**	**राभ्याम्**	**राभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**सये**	**सेभ्याम्**	**सेभ्यः**	**राये**	**राभ्याम्**	**राभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**सेः**	**सेभ्याम्**	**सेभ्यः**	**रायः**	**राभ्याम्**	**राभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**सेः**	**सयोः**	**सयाम्**	**रायः**	**रायोः**	**रायाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**सयि**	**सयोः**	**सेषु**	**रायि**	**रायोः**	**रासु**

'**गो** -ಎತ್ತು , ಆಕಳು' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ | '**ग्लौ** - ಚಂದ್ರ' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**गोः**	**गावौ**	**गावः**	**ग्लौः**	**ग्लावौ**	**ग्लावः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!गोः**	**गावै**	**गावः**	**हे!ग्लौः**	**ग्लावौ**	**ग्लावः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**गाम्**	**गावौ**	**गाः**	**ग्लावम्**	**ग्लावौ**	**ग्लावः**
ತೃತೀಯಾ	**गवा**	**गोभ्याम्**	**गोभिः**	**ग्लावा**	**ग्लौभ्याम्**	**ग्लौभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**गवे**	**गोभ्याम्**	**गोभ्यः**	**ग्लावे**	**ग्लौभ्याम्**	**ग्लौभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**गोः**	**गोभ्याम्**	**गोभ्यः**	**ग्लावः**	**ग्लौभ्याम्**	**ग्लौभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**गोः**	**गवोः**	**गवाम्**	**ग्लावः**	**ग्लावोः**	**ग्लावाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**गवि**	**गवोः**	**गोषु**	**ग्लावि**	**ग्लावोः**	**ग्लौषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **द्यो** - ಆಕಾಶ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

ಔಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಉಕಾರಾಂತಗೊಂಡು **मधु** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

'**सुनौ** - ಒಳ್ಳೆ ನಾವೆ ' ಶಬ್ದ ಇದು **सुनु** ಎಂದಾಗಿ

ಪ್ರಥಮಾ	**सुनु**	**सुनुनी**	**सुनूनि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सुनु**	**सुनुनी**	**सुनूनि**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಅಪವಾದಗಳು:

ಅಜಂತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದ ಕೆಲವು ನಾಮಪದಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೇ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೇ ಬೇರಿನ್ನಾವ ಮಾರ್ಗವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಅಪವಾದಗಳಿಗೆ 'ವಿಶೇಷರೂಪಗಳು (irregular forms)' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ 'ಪಾದ ಕಾಲು' ಶಬ್ದ — ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ 'दन्त - ಹಲ್ಲು' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	पादः	पादौ	पादाः	दन्तः	दन्तौ	दन्ताः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!पाद	पादौ	पादाः	हे! दन्त	दन्तौ	दन्ताः
ದ್ವಿತೀಯಾ	पादम्	पादौ	पादान्	दन्तम्	दन्तौ	दन्तान्/दतः
ತೃತೀಯಾ	पादेन	पादाभ्याम्	पादैः	दन्तेन	दन्ताभ्याम्	दन्तैः
	पदा	पद्भ्याम्	पद्भिः	दता	दद्भ्याम्	दद्भिः
ಚತುರ್ಥೀ	पादाय	पादाभ्याम्	पादेभ्यः	दन्ताय	दन्ताभ्याम्	दन्तेभ्यः
	पदे	पद्भ्याम्	पद्भ्यः	दते	दद्भ्याम्	दद्भ्यः
ಪಂಚಮೀ	पादात्	पादाभ्याम्	पादेभ्यः	दन्तात्	दन्ताभ्याम्	दन्तेभ्यः
	पदः	पद्भ्याम्	पद्भ्यः	दतः	दद्भ्याम्	दद्भ्यः
ಷಷ್ಠೀ	पादस्य	पादयोः	पादाम्	दन्तस्य	दन्तयोः	दन्तानाम्
	पदः	पदोः	पदाम्	दतः	दतोः	दताम्
ಸಪ್ತಮೀ	पादे	पादयोः	पादेषु	दन्ते	दन्तयोः	दन्तेषु
	पदि	पदोः	पत्सु	दति	दतोः	दत्सु

ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ 'मास ತಿಂಗಳು' ಶಬ್ದ — ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ 'हृदय' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	मासः	मासौ	मासाः	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!मास	मासौ	मासाः	हे!हृदय	हृदये	हृदयानि
ದ್ವಿತೀಯಾ	मासम्	मासौ	मासान्	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
			मासः			हृन्दि
ತೃತೀಯಾ	मासेन	मासाभ्याम्	मासैः	हृदयेन	हृदयाभ्याम्	हृदयैः
	मासा	माभ्याम्	माभिः	हृदा	हृद्भ्याम्	हृद्भिः
ಚತುರ್ಥೀ	मासाय	मासाभ्याम्	मासेभ्यः	हृदयाय	हृदयाभ्याम्	हृदयेभ्यः
	मासे	माभ्याम्	माभ्यः	हृदे	हृद्भ्याम्	हृद्भ्यः

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	**मासात्**	**मासाभ्याम्**	**मासेभ्यः**	**हृदयात्**	**हृदयाभ्याम्**	**हृदयेभ्यः**
	मासः	**माभ्याम्**	**माभ्यः**	**हृदः**	**हृद्भ्याम्**	**हृद्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मासस्य**	**मासयोः**	**मासानाम्**	**हृदयस्य**	**हृदयोः**	**हृदयानाम्**
	मासः	**मासोः**	**मासाम्**	**हृदः**	**हृदोः**	**हृदाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**मासे**	**मासयोः**	**मास्सु**	**हृदये**	**हृदयोः**	**हृदयेषु**
	मासि	**मासोः**	**माःसु**	**हृदि**	**हृदोः**	**हृत्सु**
			मासेषु			

ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ '**आस्य** -ಬಾಯಿ' ಶಬ್ದ

ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ **उदक** -ನೀರು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**आस्यम्**	**आस्ये**	**आस्यानि**	**उदकम्**	**उदके**	**उदकानि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!आस्य**	**आस्ये**	**आस्यानि**	**हे!उदक**	**उदके**	**उदकानि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**आस्यम्**	**आस्ये**	**आस्यानि**	**उदकम्**	**उदके**	**उदकानि**
						उदानि
ತೃತೀಯಾ	**आस्येन**	**आस्याभ्याम्**	**आस्यैः**	**उदकेन**	**उदकाभ्याम्**	**उदकैः**
	आस्ना	**आसभ्याम्**	**आसभिः**	**उद्ना**	**उदभ्याम्**	**उदभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**आस्याय**	**आस्याभ्याम्**	**आस्येभ्यः**	**उदकाय**	**उदकाभ्याम्**	**उदकेभ्यः**
	आस्ने	**आसभ्याम्**	**आसभ्यः**	**उद्ने**	**उदभ्याम्**	**उदभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**आस्यात्**	**आस्याभ्याम्**	**आस्येभ्यः**	**उदकात्**	**उदकाभ्याम्**	**उदकेभ्यः**
	आस्नः	**आसभ्याम्**	**आसभ्यः**	**उद्नः**	**उदभ्याम्**	**उदभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**आस्यस्य**	**आस्ययोः**	**आस्यानाम्**	**उदकस्य**	**उदकयोः**	**उदकानाम्**
	आस्नः	**आस्नोः**	**आस्नाम्**	**उद्नः**	**उद्नोः**	**उद्नाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**आस्ये**	**आस्ययोः**	**आस्येषु**	**उदके**	**उदकयोः**	**उदकेषु**
	आसनि	**आस्नोः**	**आससु**	**उद्नि**	**उद्नोः**	**उदसु**
	आस्नि			**उदनि**		

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **देव, वन** ಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೂ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಸಪ್ತಮೀ ಬಹುವಚನದವರೆಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಅಜಂತ ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯಂಜನಾಂತವಾಗಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **पद्, दत्, मास्, हृद्, उदन्, मास्** ಎಂದಾಗಿವೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **नासिका** (ಮೂಗು) ಮತ್ತು **निशा** -(ಕತ್ತಲು, ರಾತ್ರಿ) ಶಬ್ದಗಳು **नास्** ಮತ್ತು **निश्** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸ್ಪಡುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ' **मांस** ಶಬ್ದ — ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **नासिका** - ಮೂಗು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**मांसम्**	**मांसे**	**मांसानि**	**नासिका**	**नासिके**	**नासिकाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!मांस**	**मांसे**	**मांसानि**	**हे!नासिके**	**नासिके**	**नासिकाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मांसम्**	**मांसे**	**मांसानि**	**नासिकाम्**	**नासिके**	**नासिकाः**
			मांसि			**नसः**
ತೃತೀಯಾ	**मांसेन**	**मांसाभ्याम्**	**मासैः**	**नासिकया**	**नासिकाभ्याम्**	**नासिकाभिः**
	मांसा	**मान्भ्याम्**	**मान्भिः**	**नसा**	**नोभ्याम्**	**नोभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मांसाय**	**मांसाभ्याम्**	**मांसेभ्यः**	**नासिकायै**	**नासिकाभ्याम्**	**नासिकाभ्यः**
	मांसे	**मान्भ्याम्**	**मान्भ्यः**	**नसे**	**नोभ्याम्**	**नोभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**मांसात्**	**मांसाभ्याम्**	**मांसेभ्यः**	**नासिकायाः**	**नासिकाभ्याम्**	**नासिकाभ्यः**
	मांसः	**मान्भ्याम्**	**मान्भ्यः**	**नसः**	**नोभ्याम्**	**नोभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**मांसस्य**	**मांसयोः**	**मांसानाम्**	**नासिकायाः**	**नासिकयोः**	**नासिकानाम्**
	मांसः	**मांसोः**	**मांसाम्**	**नसः**	**नसोः**	**नसाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**मांसे**	**मांसयोः**	**मांसेषु**	**नासिकायाम्**	**नासिकयोः**	**नासिकासु**
	मांसि	**मांसोः**	**मान्सु**	**नसि**	**नसोः**	**नस्सु**
			मान्त्सु			**नःसु**

ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **निशा** -ರಾತ್ರಿ, ಕತ್ತಲು ಶಬ್ದ — ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **पृतना** -ಸೈನ್ಯ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**निशा**	**निशे**	**निशाः**	**पृतना**	**पृतने**	**पृतनाः**
ಸಂಬೋಧನ	**हे!निशे**	**निशे**	**निशाः**	**हे!पृतने**	**पृतने**	**पृतनाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**निशाम्**	**निशे**	**निशाः**	**पृतनाम्**	**पृतने**	**पृतनाः**
			निशः			**पृतः**
ತೃತೀಯಾ	**निशया**	**निशाभ्याम्**	**निशाभिः**	**पृतनया**	**पृतनाभ्याम्**	**पृतनाभिः**
	निशा	**निड्भ्याम्**	**निड्भिः**	**पृता**	**पृद्भ्याम्**	**पृद्भिः**
		निज्भ्याम्	**निज्भिः**			
ಚತುರ್ಥೀ	**निशायै**	**निशाभ्याम्**	**निशाभ्यः**	**पृतनायै**	**पृतनाभ्याम्**	**पृतनाभ्यः**
	निशे	**निड्भ्याम्**	**निड्भ्यः**	**पृते**	**पृद्भ्याम्**	**पृद्भ्यः**
		निज्भ्याम्	**निज्भ्यः**			

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	निशायाः	निशाभ्याम्	निशाभ्यः	पृतनायाः	पृतनाभ्याम्	पृतनाभ्यः
	निशः	निड्भ्याम्	निड्भ्यः	पृतः	पृद्भ्याम्	पृद्भ्यः
		निज्भ्याम्	निज्भ्यः			
ಷಷ್ಠೀ	निशायाः	निशयोः	निशानाम्	पृतनायाः	पृतनयोः	पृतनानाम्
	निशः	निशोः	निशाम्	पृतः	पृतोः	पृताम्
ಸಪ್ತಮೀ	निशायाम्	निशयोः	निशासु	पृतनायाम्	पृतनयोः	पृतनासु
	निशि	निशोः	निट्सु, निच्सु	पृति	पृतोः	पृत्सु
			निट्त्सु			

ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **निर्जर** - (ದೇವತೆ) ಶಬ್ದವೂ ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **जरा** (ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ) ಶಬ್ದವೂ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ **निर्जरस्** ಮತ್ತು **जरस्** ಎಂದು ವೈಕಲ್ಪಿಕ ರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

	निर्जर- ದೇವತೆ ಶಬ್ದ			'**जरा**- ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ' ಶಬ್ದ		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	निर्जरः	निर्जरौ	निर्जराः	जरा	जरे	जराः
		निर्जरसौ	निर्जरसः		जरसौ	जरसः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे! निर्जर	निर्जरौ	निर्जराः	हे! जरे	जरे	जराः
		निर्जरसौ	निर्जरसः		जरसौ	जरसः
ದ್ವಿತೀಯಾ	निर्जरम्	निर्जरौ	निर्जरान्	जराम्	जरे	जराः
	निर्जरसम्	निर्जरसौ	निर्जरसः	जरसम्	जरसौ	जरसः
ತೃತೀಯಾ	निर्जरेण	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः	जरया	जराभ्याम्	जराभिः
	निर्जरसा			जरसा		
ಚತುರ್ಥೀ	निर्जराय	निर्जराभ्याम्	निर्जरेभ्यः	जरायै	जराभ्याम्	जराभ्यः
	निर्जरसे			जरसे		
ಪಂಚಮೀ	निर्जरात्	निर्जराभ्याम्	निर्जरेभ्यः	जरायाः	जराभ्याम्	जराभ्यः
	निर्जरसः			जरसः		
ಷಷ್ಠೀ	निर्जरस्य	निर्जरयोः	निर्जरसाम्	जरसः	जरसोः	जरसाम्
ಸಪ್ತಮೀ	निर्जरे	निर्जरयोः	निर्जरेषु	जरायाम्	जरयोः	जरासु
	निर्जरसि	निर्जरसोः		जरसि	जरसोः	

Rarest Archiver

ಆಕಾರಾಂತವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪದಗಳಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. **विश्वपा** - ವಿಶ್ವರಕ್ಷಕ **गोपा** - ದನಗಾವಲಿಗ, **शंखध्मा** - ಶಂಖ ಊದುವವ, **सोमपा** - ಸೋಮಪಾನಾಸಕ್ತ, **धूम्रपा** - ಧೂಮ್ರಪಾನಾಸಕ್ತ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಆಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ; ಇವು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎನ್ನಲು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ .....

' **विश्वपा** ವಿಶ್ವರಕ್ಷಕ ' ಶಬ್ದ — ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ' **सखि** ಮಿತ್ರ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	विश्वपाः	विश्वपौ	विश्वपाः	सखा	सखायौ	सखायः
ಸಂಬೋಧನ	हे!विश्वपाः	विश्वपौ	विश्वपाः	हे!सखे	सखायौ	सखायः
ದ್ವಿತೀಯಾ	विश्वपाम्	विश्वपौ	विश्वपः	सखायम्	सखायौ	सखीन्
ತೃತೀಯಾ	विश्वपा	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभिः	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
ಚತುರ್ಥೀ	विश्वपे	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्यः	सख्ये	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
ಪಂಚಮೀ	विश्वपः	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्यः	सख्युः	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	विश्वपः	विश्वपोः	विश्वपाम्	सख्युः	सख्योः	सखीनाम्
ಸಪ್ತಮೀ	विश्वपि	विश्वपोः	विश्वपासु	सख्यौ	सख्योः	सखिषु

ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಲೆಲ್ಲ **कवि** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಅಪವಾದಗಳಿವೆ.

ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **पति** - ಗಂಡ ; ಒಡೆಯ ಶಬ್ದ — ಇಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ **अस्थि** ಎಲುಬು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	पतिः	पती	पतयः	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!पते	पती	पदयः	हे!अस्थे/अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
ದ್ವಿತೀಯಾ	पतिम्	पती	पतीन्	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
ತೃತೀಯಾ	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः	अस्थ्ना	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
ಚತುರ್ಥೀ	पत्ये	पतिभ्याम्	पतिभ्यः	अस्थ्ने	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
ಪಂಚಮೀ	पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः	अस्थ्नः	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	पत्युः	पत्योः	पतीनाम्	अस्थ्नः	अस्थ्नोः	अस्थ्नाम्
ಸಪ್ತಮೀ	पत्यौ	पत्योः	पतिषु	अस्थनि अस्थनि	अस्थ्नोः	अस्थिषु

Rarest Archiver

ಇದೇ ರೀತಿ **दधि**- ಮೊಸರು, **सक्थि** -ತೊಡೆ, **अक्षि**-ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ವಿ.ಸೂ. ಸಮಾಸ ಪದವಿದ್ದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ **पति** ಪದವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಸಮಾಸ ಪದವು **कवि** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ : **भूपति, पृथ्वीपति** ಮುಂತಾದವುಗಳು **पति** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯದೆ **कवि** ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ.

ಈಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ.

ಈಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **ग्रामणी** - ಗ್ರಾಮ ಮುಖಂಡ ಶಬ್ದ | **सुधी**- ಜಾಣ ಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ತುಸು ಭಿನ್ನವಾಗಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**ग्रामणीः**	**ग्रामण्यौ**	**ग्राम्ण्यः**	**सुधीः**	**सुधियौ**	**सुधियः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!ग्रामणीः**	**ग्रामण्यौ**	**ग्रामण्यः**	**हे!सुधीः**	**सुधियौ**	**सुधियः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**ग्रामण्यम्**	**ग्रमण्यौ**	**ग्रामण्यः**	**सुधियम्**	**सुधियौ**	**सुधियः**
ತೃತೀಯಾ	**ग्रामण्या**	**ग्रामणीभ्याम्**	**ग्रामणीभिः**	**सुधिया/ना**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**ग्रामण्ये**	**ग्रामणीभ्याम्**	**ग्रामणीभ्यः**	**सुधिये/ने**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**ग्रामण्यः**	**ग्रामणीभ्याम्**	**ग्रामणीभ्यः**	**सुधियः/नः**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**ग्रामण्यः**	**ग्रामण्योः**	**ग्रामण्याम्**	**सुधियः**	**सुधियोः**	**सुधियाम्**
				सुधिनः	**सुधिनोः**	**सुधीनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**ग्रामण्याम्**	**ग्रामण्योः**	**ग्रामणीषु**	**सुधियि/नि**	**सुधियोः/ नोः**	**सुधीषु**

सेनानी, ययी-ದಾರಿ ; ಕುದುರೆ, **पपी**- ಸೂರ್ಯ, ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು **ग्रामणी** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆದರೆ **बहुश्रेयसी, अतिलक्ष्मी**- ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಮೀರಿಸಿದವ ಮುಂತಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ **बहुश्रेयसीन्, अतिलक्ष्मीन्** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ. **प्रधी**- ಬುದ್ಧಿವಂತ ಶಬ್ದವು ಸಪ್ತಮೀ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ **प्रध्यि** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. **वातप्रमी**- ಓತೀಕಾಟ ಶಬ್ದದ ದ್ವಿತೀಯಾ ಏಕಪಚನ, ಬಹುವಚನಗಳು **वातप्रमीम्, वातप्रमीन्** ಎಂದೂ ಸಪ್ತಮೀ ಏಕವಚನವು **वातप्रम्ये** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಇದೇ **सुधी** ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯದೆ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. **सुधी** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ **धी**- ಬುದ್ಧಿ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ. ಆದರೆ **प्रधी** ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ, ಪಂಚಮೀ, ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಏಕವಚನಗಳನ್ನುಳಿದು (ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **प्रध्यै, प्रध्याः, प्रध्याः, प्रध्याम्** ಮತ್ತು **प्रधि** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ) ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇದೇ ಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **सुधी** - ಶಬ್ದ | ಈಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **सुधी** - ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सुधीः**	**सुधियौ**	**सुधियः**	**सुधि**	**सुधिनी**	**सुधीनि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!सुधीः**	**सुधियौ**	**सुधियः**	**हे!सुधी/सुधे**	**सुधिनी**	**सुधीनि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सुधियम्**	**सुधियौ**	**सुधियः**	**सुधि**	**सुधिनी**	**सुधीनि**
ತೃತೀಯಾ	**सुधिया**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभिः**	**सुधिया/ना**	**सुधीभ्याम्**	**सुधिभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**सुधियै** **सुधिये**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**	**सुधिये** **सुधिने**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**सुधियाः** **सुधियः**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**	**सुधियः** **सुधिनः**	**सुधीभ्याम्**	**सुधीभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**सुधियाः** **सुधियः**	**सुधियोः**	**सुधियाम्** **सुधीनाम्**	**सुधियः** **सुधिनः**	**सुधियोः** **सुधिनोः**	**सुधियाम्** **सुधीनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**सुधियाम्** **सुधियि**	**सुधियोः**	**सुधीषु**	**सुधियि** **सुधिनि**	**सुधियोः** **सुधिनोः**	**सधीषु**

शुष्की, पक्वी ಮುಂತಾದವುಗಳು **सुधी** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **स्त्री** ಶಬ್ದ | ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **सखी** ಗೆಳತಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**स्त्रीः**	**स्त्रीयौ**	**स्त्रियः**	**सखीः**	**सख्यौ**	**सख्यः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!स्त्रि**	**स्त्रियौ**	**स्त्रियः**	**हे!सखि**	**सख्यौ**	**सख्यः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**स्त्रियम्**	**स्त्रियौ**	**स्त्रीः**	**सख्यम्**	**सख्यौ**	**सखीः**
ತೃತೀಯಾ	**स्त्रिया**	**स्त्रीभ्याम्**	**स्त्रीभिः**	**सख्या**	**सखीभ्याम्**	**सखीभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**स्त्रियै**	**स्त्रीभ्याम्**	**स्त्रीभ्यः**	**सख्ये**	**सखीभ्याम्**	**सखीभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**स्त्रियाः**	**स्त्रीभ्याम्**	**स्त्रीभ्यः**	**सख्युः**	**सखीभ्याम्**	**सखीभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**स्त्रियाः**	**स्त्रियोः**	**स्त्रीणाम्**	**सख्युः**	**सख्योः**	**सखीनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**स्त्रियाम्**	**स्त्रियोः**	**स्त्रीषु**	**सख्यि**	**सख्योः**	**सखीषु**

सखी (**-सखायमिच्छति इति-** ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಬಯಸುವವಳು) ಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ **सखा, सखायौ, सखायः**;ಸಂಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ **सखीः, सखायौ, सखायः** ಎಂದೂ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ **सखायम्, सखायौ, सख्यः** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಮೇಲಿನ **सखी** ಶಬ್ದದಂತೆ. ಇದೇ ರೀತಿ **सुखी, लूनी** (ಕತ್ತರಿಸಿದ) **क्षामी** ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

Rarest Archiver

ಈಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ प्रधी - ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಶಬ್ದ | ಉಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ क्रोष्ट्र - ನರಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	प्रधि	प्रधिनी	प्रधीनि	क्रोष्टा	क्रोष्टारौ	क्रोष्टारः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!प्रधे/धि	प्रधिनी	प्रधीनि	हे!क्रोष्टो	क्रोष्टारौ	क्रोष्टारः
ದ್ವಿತೀಯಾ	प्रधि	प्रधिनी	प्रधीनि	क्रोष्टारम्	क्रोष्टारौ	क्रोष्टून्
ತೃತೀಯಾ	प्रध्या प्रधिना	प्रधिभ्याम्	प्रधिभिः	क्रोष्ट्रा क्रोष्टुना	क्रोष्टुभ्याम्	क्रोष्टुभिः
ಚತುರ್ಥೀ	प्रध्ये प्रधिने	प्रधिभ्याम्	प्रधिभ्यः	क्रोष्ट्रे क्रोष्टवे	क्रोष्टुभ्याम्	क्रोष्टुभ्यः
ಪಂಚಮೀ	प्रध्यः प्रधिनः	प्रधिभ्याम्	प्रधिभ्यः	क्रोष्टुः क्रोष्टोः	क्रोष्टुभ्याम्	क्रोष्टुभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	प्रध्यः प्रधिनः	प्रध्योः प्रधिनोः	प्रध्याम् प्रधीनाम्	क्रोष्टुः क्रोष्टुः	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः	क्रोष्टूनाम्
ಸಪ್ತಮೀ	प्रध्यि प्रधिनि	प्रध्योः प्रधिनोः	प्रधिषु	क्रोष्टरि क्रोष्टौ	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः	क्रोष्टुषु

ಉಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ सानु - ಶಿಖರ ಶಬ್ದ | सानु - ಶಬ್ದ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	सानुः	सानू	सानवः	सानु	सानुनी	सानूनि
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!सानो	सानू	सानवः	हे!सानो /सानु	सानुनी	सानूनि
ದ್ವಿತೀಯಾ	सानुम्	सानू	सानून् स्नून्	सानु	सानुनी	सानूनि स्नूनि
ತೃತೀಯಾ	सानुना स्नुना	सानुभ्याम् स्नुभ्याम्	सानुभिः स्नुभिः	ಮುಂದಿನವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.		
ಚತುರ್ಥೀ	सानवे स्नवे	सानुभ्याम् स्नुभ्याम्	सानुभ्यः स्नुभ्यः			
ಪಂಚಮೀ	सानोः स्नोः	सानुभ्याम स्नुभ्याम्	सानुभ्यः स्नुभ्यः			
ಷಷ್ಠೀ	सानोः स्नोः	सान्वोः स्न्वोः	सानूनाम् स्नूनाम्			
ಸಪ್ತಮೀ	सानौ स्नौ	सान्वोः स्न्वोः	सानुषु स्नुषु			

Rarest Archiver

ಊಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **खलपू** - ಖಳೋದ್ಧಾರಕ ಶಬ್ದ ಊಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **भू**- ಭೂಮಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**खलपूः**	**खलप्वौ**	**खलप्वः**	**भूः**	**भुवौ**	**भुवः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!खलपूः**	**खलप्वौ**	**खलप्वः**	**हे!भूः**	**भुवौ**	**भुवः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**खलप्वम्**	**खलप्वौ**	**खलप्वः**	**भुवम्**	**भुवौ**	**भुवः**
ತೃತೀಯಾ	**खलप्वा**	**खलपूभ्याम्**	**खलपूभिः**	**भुवा**	**भूभ्याम्**	**भूभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**खलप्वे**	**खलपूभ्याम्**	**खलपूभ्यः**	**भुवै /भुवे**	**भूभ्याम्**	**भूभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**खलप्वः**	**खलपूभ्यम्**	**खलपूभ्यः**	**भुवाः/भुवः**	**भूभ्याम्**	**भूभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**खलप्वः**	**खलप्वोः**	**खलप्वाम्**	**भुवाः/ भुवः**	**भुवोः**	**भुवाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**खलप्वि**	**खलप्वोः**	**खलपूषु**	**भुवाम् / भुवि**	**भुवोः**	**भूषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **भ्रू**- ಹುಬ್ಬು ಶಬ್ದವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

खलपू ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. **सुलू** - ಸರಿಯಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ, **दृम्भू** -ವಜ್ರಾಯುಧ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು **खलपू** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವವು.

ii) ಹಲಂತ ನಾಮಪದಗಳು:

ವ್ಯಂಜನಾಂತ ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ಹಲಂತನಾಮಪದಗಳೆನ್ನುವರು.

क्, ख्, च्, छ्, ज्, श् ಮತ್ತು ष् ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳೂ ಇವೆ. ಅವನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ........

ಕಕಾರಾಂತ **शक्**- ಶಕ್ತ ಶಬ್ದ ಖಕಾರಾಂತ **सुलिख्**- ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಬರೆಯುವವ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**शक्/शग्**	**शकौ**	**शकः**	**सुलिख् /ग्**	**सुलिखौ**	**सुलिखः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!शक्** **शग्**	**शकौ**	**शकः**	**हे!सुलिख्** **सुलिग्**	**सुलिखौ**	**सुलिखः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**शकम्**	**शकौ**	**शकः**	**सुलिखम्**	**सुलिखौ**	**सुलिखः**
ತೃತೀಯಾ	**शका**	**शग्भ्याम्**	**शग्भिः**	**सुलिखा**	**सुलिग्भयाम्**	**सुलिग्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**शके**	**शग्भ्याम्**	**शग्भ्यः**	**सुलिखे**	**सुलिग्भ्याम्**	**सुलिग्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**शकः**	**शग्भ्याम्**	**शग्भ्यः**	**सुलिखः**	**सुलिग्भ्याम्**	**सुलिग्भ्यः**

Rarest Archiver

ಷಷ್ಠೀ	शकः	शकोः	शकाम्	सुलिखः	सुलिखोः	सुलिखाम्
ಸಪ್ತಮೀ	शकि	शकोः	शक्षु	सुलिखि	सुलिखोः	सुलिक्षु

ಇದೇ ರೀತಿ **चित्रलिख्** ಮುಂತಾದ ಖಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು.

ಚಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **पयोमुच्**- ಮೋಡ ಶಬ್ದ | ಜಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **ऋत्विज्**-ಯಾಜಕ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	पयोमुक् पयोमुग्	पटोमुचौ	पयोमुचः	ऋत्विक् ऋत्विग्	ऋत्विजौ	ऋत्विजः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!पयोमुक् पयोमुग्	पयोमुचौ	पयोमुचः	हे!ऋत्विक् ऋत्विग्	ऋत्विजौ	ऋत्विजः
ದ್ವಿತೀಯಾ	पयोमुचम्	पयोमुचौ	पयोमुचः	ऋत्विजम्	ऋत्विजौ	ऋत्विजः
ತೃತೀಯಾ	पयोमुचा	पयोमुग्भ्याम्	पयोमुग्भिः	ऋत्विजा	ऋत्विग्भ्याम्	ऋत्विग्भिः

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **शक्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ **भिषज्** - ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ **शक्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಶಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **दिश् (दिक्)**- ದಿಕ್ಕು ಶಬ್ದ | ಷಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **दधृष्**-ದಿಟ್ಟ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	दिक् /दिग्	दिशौ	दिशः	दधृक्/ ग्	दधृषौ	दधृषः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!दिक्/दिग्	दिशौ	दिशः	दधृक्/ ग्	दधृषौ	दधृषः
ದ್ವಿತೀಯಾ	दिशम्	दिशौ	दिशः	दधृषम्	दधृषौ	दधृषः
ತೃತೀಯಾ	दिशा	दिग्भ्याम्	दिग्भिः	दधृषा	दधृग्भ्याम्	दधृग्भिः
ಚತುರ್ಥೀ	दिशे	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः	दधृषे	दधृग्भ्याम्	दधृग्भ्यः
ಪಂಚಮೀ	दिशः	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः	दधृषः	दधृग्भ्याम्	दधृग्भ्यः
ಷಷ್ಠೀ	दिशः	दिशोः	दिशाम्	दधृषः	दधृषोः	दधृषाम्
ಸಪ್ತಮೀ	दिशि	दिशोः	दिक्षु	दधृषि	दधृषोः	दधृक्षु

ಹೀಗೆಯೇ **वाच्**- ಮಾತು, **सृज**- ಮಾಲೆ, **दृश्**-ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು.

सृज , मृज्, यज्, राज्, भ्रस्ज्, भ्राज् ಈ ಕ್ವಿಬಂತ[1] ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತ್ಯ ಜಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು

---

[1] **क्विप् , क्विन्** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು; ಧಾತುಗಳು ನಾಮಪದಗಳಾಗುವಾಗ ಇವು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: **विश्वसृज् (विश्वं सृजति इति)= विश्व + अम् + सृज् + क्विप् = विश्वसृज् .** ಈ **क्विप्** ಸಂಪೂರ್ಣ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (**क्विपः सर्वस्यापि लोपः**) **क्विप् + अन्त = क्विबन्त .**

Rarest Archiver

ಶಕಾರಾಂತ, ಛಕಾರಾಂತ ಕ್ವಿಬಂತ ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತ್ಯ ಶಕಾರ ಛಕಾರಗಳಿಗೆ ಅನುನಾಸಿಕವು ಪರವಾದಾಗ ಮತ್ತು ಪರದಲ್ಲಿ ವಿರಾಮವಿರುವಾಗ ಷಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆದೇಶಗೊಂಡ ಷಕಾರಕ್ಕೆ ಮೃದುವ್ಯಂಜನವು ಪರವಾದರೆ ಟಕಾರದ ಅಥವಾ ಡಕಾರದ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **राज्** (**-राजते इति**)- ಹೊಳೆಯುವವ ಶಬ್ದ | ಇದೇ ರೀತಿ **विश्वसृज्** - ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸೃಜಿಸುವವ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**राट्/राड्**	**राजौ**	**राजः**	**विश्वसृट्** **विश्वसृड्**	**विश्वसृजौ**	**विश्वसृजः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!राट्/ड्**	**राजौ**	**राजः**	**हे! विश्वसृट्** **विश्वसृड्**	**विश्वसृजौ**	**विश्वसृजः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**राजम्**	**राजौ**	**राजः**	**विश्वसृजम्**	**विश्वसृजौ**	**विश्वसृजः**
ತೃತೀಯಾ	**राजा**	**राड्भ्याम्**	**राड्भिः**	**विश्वसृजा**	**विश्वसृड्भ्याम्**	**विश्वसृड्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**राजे**	**राड्भ्याम्**	**राड्भ्यः**			
ಪಂಚಮೀ	**राजः**	**राड्भ्याम्**	**राड्भ्यः**			
ಷಷ್ಠೀ	**राजः**	**राजोः**	**राजाम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**राजि**	**राजोः**	**राट्सु** **राट्त्सु**			

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **राज्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ **सम्राट्** -ಸಾಮ್ರಾಟ ಶಬ್ದ | **परिव्राज्** - ಸನ್ಯಾಸಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सम्राट्** **सम्राड्**	**सम्राजौ**	**सम्राजः**	**परिव्राट्** **परिव्राड्**	**परिव्राजौ**	**परिव्राजः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!सम्राट्** **सम्राड्**	**सम्राजौ**	**सम्राजः**	**हे! परिव्राट् /ड्**	**परिव्राजौ**	**परिव्राजः**

ಮುಂತಾದವುಗಳು **राज्** ಕ್ವಿಬಂತ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ **सुवृश्च्** , **सर्वप्राच्छ्**, **पृच्छ्** , **भ्रज्**, **देवेज्**, **सुयुज्**, **परिमृज्**, **विभ्राज्** , **विश्**, **द्विष्** , **त्विष्**, **प्रावृष्** ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದಗಳು. ಹಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಾದ **मधुलिह्** , **लिह्**, **दह्** ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದಗಳಿಗೂ ಇದೇ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

'लिह् (-लिहति इति)- ನೆಕ್ಕುವವ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**लिट् /लिड्**	**लिहौ**	**लिहः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!लिट् /लिड्**	**लिहौ**	**लिहः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**लिहम्**	**लिहौ**	**लिहः**
ತೃತೀಯಾ	**लिहा**	**लिड्भ्याम्**	**लिड्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**लिहे**	**लिड्भ्याम्**	**लिड्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**लिहः**	**लिड्भ्याम्**	**लिड्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**लिहः**	**लिहोः**	**लिहाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**लिहि**	**लिहोः**	**लिट्सु / लिट्त्सु**

शक्, सुलिख्, दधृष्,विश्वसृज्, लिह् ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದಗಳೆಲ್ಲ ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಶಬ್ದ	ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
शक्	ಪ್ರ. ದ್ವಿ. ಸಂ.	**शक्**	**शकी**	**शङ्कि**
सुलिख्	ಪ್ರ. ದ್ವಿ. ಸಂ.	**सुलिख्**	**सुलिखी**	**सुलिङ्खि**
दधृष्	ಪ್ರ. ದ್ವಿ. ಸಂ.	**दधृष्**	**दधृषी**	**दधृंषि**
विश्वसृज्	ಪ್ರ. ದ್ವಿ. ಸಂ.	**विश्वसृज्**	**विश्वसृजी**	**विश्वसृञ्जि**

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ವ್ಯಂಜನಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಶಬ್ದಗಳು :

ಕ್ವಿಬಂತ 'युज्- ಯುಕ್ತ' ಶಬ್ದ — ಜಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ 'असृज्-ರಕ್ತ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**युङ्**	**युञ्जौ**	**युञ्जः**	**असृक्/ ग्**	**असृजी**	**असृञ्जि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!युङ्**	**युञ्जौ**	**युञ्जः**	**हे!असृक्/ ग्**	**असृजी**	**असृञ्जि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**युञ्जम्**	**युञ्जौ**	**युजः**	**असृक् /ग्**	**असृजी**	**असृञ्जि** / **असानि**
ತೃತೀಯಾ	**युजा**	**युग्भ्याम्**	**युग्भिः**	**असृजा** / **अस्ना**	**असृग्भ्याम्** / **असभ्याम्**	**असृग्भिः** / **असभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**युजे**	**युग्भ्याम्**	**युग्भ्यः**	**असृजे** / **अस्ने**	**असृग्भ्याम्** / **असभ्याम्**	**असृग्भ्यः** / **असभ्यः**

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	युजः	युग्भ्याम्	युग्भ्यः	असृजः	असृग्भ्याम्	असृग्भ्यः
				असनः	असभ्याम्	असभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	युजः	युजोः	युजाम्	असृजः	असृजोः	असृजाम्
				असनः	असनोः	असनाम्
ಸಪ್ತಮೀ	युजि	युजोः	युट्सु	असृजि	असृजोः	असृक्षु
			युट्त्सु	अस्नि	असनोः	असस्सु
				असनि		

मुह्, स्निह्, स्नुह् ಮುಂತಾದ ಹಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಶಕಾರಾಂತ 'नश् - ನಾಶಹೊಂದುವ ' ಶಬ್ದ.

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	नक् / नट्	नशौ	नशः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!नक्/नट्	नशौ	नशः
ದ್ವಿತೀಯಾ	नशम्	नशौ	नशः
ತೃತೀಯಾ	नशा	नग्भ्याम्	नग्भि
		नड्भ्याम्	नड्भिः
ಚತುರ್ಥೀ	नशे	नग्भ्याम्	नग्भ्यः
		नड्भ्याम्	नड्भ्यः
ಪಂಚಮೀ	नशः	नग्भ्याम्	नग्भ्यः
		नड्भ्याम्	नड्भ्यः
ಷಷ್ಠೀ	नशः	नशोः	नशाम्
ಸಪ್ತಮೀ	नशि	नशोः	नक्षु /नट्सु
			नट्त्सु

ಉದಾ: 'मुह् - ಮುಗ್ಧಗೊಳ್ಳುವ ' ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
मुक् / मुट्	मुहौ	मुहः
हे!मुक् /मुट्	मुहौ	मुहः
मुहम्	मुहौ	मुहः
मुहा	मुग्भ्याम्	मुग्भिः
	मुड्भ्याम्	मुड्भिः

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

द्रुह्, दुह्, गुह् ಮುಂತಾದ ಕ್ವಿಬಂತ ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ ವ್ಯಂಜನವು ಪ್ರಥಮಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯಾ , ಚತುರ್ಥೀ ಮತ್ತು ಪಂಚಮೀ ದ್ವಿವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಪ್ತಮೀ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಹಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳೇ ಆದ 'अनडुह् - ಎತ್ತು'
ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಾಮಪದವೂ 'उपानह् - ಪಾದರಕ್ಷೆ'
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಾಮಪದವೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

'द्रुह् -ದ್ರೋಹಗೈಯುವ' ಶಬ್ದ | 'अनडुह् - ಎತ್ತು' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	ध्रुक्/ट्	द्रुहौ	द्रुहः	अनड्वान्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!ध्रुक् /ट्	द्रुहौ	द्रुहः	हे!अनड्वन्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः
ದ್ವಿತೀಯಾ	द्रुहम्	द्रुहौ	द्रुहः	अनड्वाहम्	अनड्वाहौ	अनडुहः
ತೃತೀಯಾ	द्रुहा	ध्रुग्भ्याम् ध्रुड्भ्याम्	ध्रुग्भिः घ्रुड्भिः	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः
ಚತುರ್ಥೀ	द्रुहे	ध्रुग्भ्याम् ध्रुड्भ्याम्	ध्रुग्भ्यः ध्रुड्भ्यः	अनडुहे	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भ्यः
ಪಂಚಮೀ	द्रुहः	ध्रुग्भ्याम् ध्रुड्याम्	ध्रुग्भ्यः ध्रुड्भ्यः	अनडुहः	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भ्यः
ಷಷ್ಠೀ	द्रुहः	द्रुहोः	द्रुहाम्	अनडुहः	अनडुहोः	अनडुहाम्
ಸಪ್ತಮೀ	द्रुहि	द्रुहोः	ध्रुक्षु ध्रुट्सु ध्रुट्त्सु	अनडुहि	अनडुहोः	अनडुत्सु

अवयाज् ಪುರೋಹಿತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ
ಏಕವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪರವಾದಾಗ ಅಂತ್ಯವ್ಯಂಜನವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

'उपानह् - ಪಾದರಕ್ಷೆ' ಶಬ್ದ | अवयाज् - ಪುರೋಹಿತ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	उपानत्/द्	उपानहौ	उपानहः	अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!उपानत्/द्	उपानहौ	उपानहः	हे!अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
ದ್ವಿತೀಯಾ	उपानहम्	उपानहौ	उपानहः	अवयाजम्	अवयाजौ	अवयाजः
ತೃತೀಯಾ	उपानहा	उपानद्भ्याम्	उपानद्भिः	अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
ಚತುರ್ಥೀ	उपानहे	उपानद्भ्याम्	उपानद्भ्यः	अवयाजे	अवयोभ्याम्	अवयोभ्यः
ಪಂಚಮೀ	उपानहः	उपानद्भ्याम्	उपानद्भ्यः	अवयाजः	अवयोभ्याम्	अवयोभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	उपानहः	उपानहोः	उपानहाम्	अवयाजः	अवयाजोः	अवयाजाम्
ಸಪ್ತಮೀ	उपानहि	उपानहोः	उपानत्सु	अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्सु

Rarest Archiver

पुरोडाश -(ಹವಿಸ್ಸು) ಶಬ್ದವು **पुरोडाश्** - ಎಂದು ಶಕಾರಾಂತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಮೋನಿಯರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್' ಶಬ್ದಕೋಶವೇ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಶಕಾರಾಂತವನ್ನಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಾದರೆ '**अवयाज्** 'ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಸಬೇಕು.

ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ಕ್ವಿಬಂತ ನಾಮಪದಗಳಾದ **पिपठिष्** - ಓದಬಯಸುವವ, **चिकीर्ष्** - ಮಾಡಬಯಸುವವ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ **सुतुस्** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ತುಂಡರಿಸುವ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳೂ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

'**पिपठिष्** - ಓದಬಯಸುವವ ' ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**पिपठीः**	**पिपठिषौ**	**पिपठिषः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! पिपठीः**	**पिपठिषौ**	**पिपठिषः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पिपठिषम्**	**पिपठिषौ**	**पिपठिषः**
ತೃತೀಯಾ	**पिपठिषा**	**पिपठीभ्याम्**	**पिपठीभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**पिपठिषे**	**पिपठीभ्याम्**	**पिपठीभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**पिपठिषः**	**पिपठीभ्याम्**	**पिपठीभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**पिपठिषः**	**पिपठिषोः**	**पिपठिषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**पिपठिषि**	**पिपठिषोः**	**पिपठीष्षु / पिपठीःषु**

ಹೀಗೆಯೇ....

ಶಬ್ದ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
सजुष्	- **सजूः**	**सजुषौ**	**सजुषः**
चिकीर्ष्	- **चिकीः**	**चिकीर्षौ**	**चिकीर्षः**
सुपिस्	- **सुपीः**	**सुपिसौ**	**सुपिसः**
सुतुस्	- **सुतूः**	**सुतुसौ**	**सुतुसः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಇವು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ...

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**पिपठीः**	**पिपठिषी**	**पिपठीषि**
ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**सजूः**	**सजुषी**	**सजूंषि**
ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**चिकीः**	**चिकीर्षी**	**चिकीर्षि**
ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**सुपीः**	**सुपिसी**	**सुपींसि**
ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**सुतूः**	**सुतुसी**	**सुतूंसि**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಇವು, ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

अञ्च् ಧಾತುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕ್ವಿಬಂತ ನಾಮಪದಗಳು

ಇವು ಪ್ರಥಮಾ, ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿ **अङ्** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ. ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಮುಂದೆ **अञ्च्** ದಲ್ಲಿಯ **ञ्** ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

' प्राञ्च् - ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು ' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ				प्राञ्च् - ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[1]		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**प्राङ्**	**प्राञ्चौ**	**प्राञ्चः**	**प्राङ्**	**प्राञ्चौ**	**प्राञ्चः**
ಸಂಬೋಧನ	**हे! प्राङ्**	**प्राञ्चौ**	**प्राञ्चः**	**हे! प्राङ्**	**प्राञ्चौ**	**प्राञ्चः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**प्राञ्चम्**	**प्राञ्चौ**	**प्राचः**	**प्राञ्चम्**	**प्राञ्चौ**	**प्राञ्चः**
ತೃತೀಯಾ	**प्राचा**	**प्राग्भ्याम्**	**प्राग्भिः**	**प्राञ्चा**	**प्राङ्ग्भ्याम्**	**प्राङ्ग्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**प्राचे**	**प्राग्भ्याम्**	**प्राग्भ्यः**	**प्राञ्चे**	**प्राङ्ग्भ्याम्**	**प्राङ्ग्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**प्राचः**	**प्राग्भ्याम्**	**प्राग्भ्यः**	**प्राञ्चः**	**प्राङ्ग्भ्याम्**	**प्राङ्ग्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**प्राचः**	**प्राचोः**	**प्राचाम्**	**प्राञ्चः**	**प्राञ्चोः**	**प्राञ्चाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**प्राचि**	**प्राचोः**	**प्राक्षु**	**प्राञ्चि**	**प्राञ्चोः**	**प्राङ्क्षु**

' प्रत्यञ्च् - ಪಶ್ಚಿಮ ' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ				'तिर्यञ्च् - ದೂರಗಮನ ' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**प्रत्यङ्**	**प्रत्यञ्चौ**	**प्रत्यञ्चः**	**तिर्यङ्**	**तिर्यञ्चौ**	**तिर्यञ्चः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! प्रत्यङ्**	**प्रत्यञ्चौ**	**प्रत्यञ्चः**	**हे!तिर्यङ्**	**तिर्यञ्चौ**	**तिर्यञ्चः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**प्रत्यञ्चम्**	**प्रत्यञ्चौ**	**प्रतीचः**	**तिर्यञ्चम्**	**तिर्यञ्चौ**	**तिरश्चः**
ತೃತೀಯಾ	**प्रतीचा**	**प्रत्यग्भ्याम्**	**प्रत्यग्भिः**	**तिरश्चा**	**तिर्यग्भ्याम्**	**तिर्यग्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**प्रतीचे**	**प्रत्यग्भ्याम्**	**प्रत्यग्भ्यः**	**तिरश्चे**	**तिर्यग्भ्याम्**	**तिर्यग्भ्य**
ಪಂಚಮೀ	**प्रतीचः**	**प्रत्यग्भ्याम्**	**प्रत्यग्भ्यः**	**तिरश्चः**	**तिर्यग्भ्याम्**	**तिर्यग्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**प्रतीचः**	**प्रतीचोः**	**प्रतीचाम्**	**तिरश्चः**	**तिरश्चोः**	**तिरश्चाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**प्रतीचि**	**प्रतीचोः**	**प्रत्यक्षु**	**तिरश्चि**	**तिरश्चोः**	**तिर्यक्षु**

ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು

ಶಬ್ದ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.	ದ್ವಿ.ಬ.ವ.	ತೃ. ದ್ವಿ.ವ.	ಸ.ಬ.ವ.
सम्यञ्च्	**सम्यङ्**	**सम्यञ्चः**	**समीचः**	**सम्यग्भ्याम्**	**सम्यक्षु**
विष्वञ्च्	**विष्वङ्**	**विष्वञ्चः**	**विषूचः**	**विष्वग्भ्याम्**	**विष्वक्षु**
उदञ्च्	**उदङ्**	**उदञ्चः**	**उदीचः**	**उदग्भ्याम्**	**उदक्षु**
अन्वञ्च्	**अन्वङ्**	**अन्वञ्चः**	**अनूचः**	**अन्वग्भ्याम्**	**अन्वक्षु**

[1] **नाञ्चेः पूजायाम्** ಎನ್ನುತ್ತಾ ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **अञ्च्** ಕ್ವಿಬಂತವು ಬಂದಾಗ ಅನುನಾಸಿಕ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ ಪಾಣಿನಿ.(ಪಾ VI, 4, 30)

Rarest Archiver

अञ्च् ಧಾತುವಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಕ್ವಿಬಂತನಾಮಪದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ:

ಶಬ್ದ	ವಿಭಕ್ತಿ	ಏ.ವ.	ದ್ವಿ. ವ.	ಬ. ವ.
प्राञ्च्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**प्राक्**	**प्राची**	**प्राञ्चि**
प्रत्यञ्च्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**प्रत्यक्**	**प्रतीची**	**प्रत्यञ्चि**
तिर्यच्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**तिर्यक्**	**तिरश्ची**	**तिर्यञ्चि**
सम्यञ्च्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**सम्यक्**	**समीची**	**सम्यञ्चि**
विष्वञ्च्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**विष्वक्**	**विषूची**	**विष्वञ्चि**
अन्वञ्च्	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ಸಂ	**अन्वक्**	**अनूची**	**अन्वञ्चि**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ; ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹಾಗೆ.

ತಕಾರಾಂತ, ಥಕಾರಾಂತ, ದಕಾರಾಂತ, ಧಕಾರಾಂತ, ಪಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಭಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದಗಳು.

ತಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **मरुत्** - ಗಾಳಿ ಶಬ್ದ | ಥಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **अग्निमथ्** - ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿಸುವವ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**मरुत् /द्**	**मरुतौ**	**मरुतः**	**अग्निमत्/द्**	**अग्निमथौ**	**अग्निमथः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!मरुत्/द्**	**मरुतौ**	**मरुतः**	**हे!अग्निमत्/द्**	**अग्निमथौ**	**अग्निमथः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मरुतम्**	**मरुतौ**	**मरुतः**	**अग्निमथम्**	**अग्निमथौ**	**अग्निमथः**
ತೃತೀಯಾ	**मरुता**	**मरुद्भ्याम्**	**मरुद्भिः**	**अग्निमथा**	**अग्निमद्भ्याम्**	**अग्निमद्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मरुते**	**मरुद्भ्याम्**	**मरुद्भ्यः**	ಹೀಗೆ ಮುಂತಾಗಿ **मरुत** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ		
ಪಂಚಮೀ	**मरुतः**	**मरुद्भ्याम्**	**मरुद्भ्यः**	ನಡೆಯುತ್ತದೆ.		
ಷಷ್ಠೀ	**मरुतः**	**मरुतोः**	**मरुताम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**मरुति**	**मरुतोः**	**मरुत्सु**			

ಇದೇ ರೀತಿ **भूभृत्, हरित्, सरित्** ಮುಂತಾದ ತಕಾರಾಂತಗಳು.

ದಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **सुहृद्** - ಮಿತ್ರ ಶಬ್ದ | ಧಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **समिध्** - ಸಮಿತ್ತು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सुहृत्/द्**	**सुहृदौ**	**सुहृदः**	**समित्/द्**	**समिधौ**	**समिधः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!सुहृत्/द्**	**सुहृदौ**	**सुहृदः**	**हे!समित्/द्**	**समिधौ**	**समिधः**
ೀಯಾ	**सुहृदम्**	**सुहृदौ**	**सुहृदः**	**समिधम्**	**समिधौ**	**समिधः**
ತೃತೀಯಾ	**सुहृदा**	**सुहृद्भ्याम्**	**सुहृद्भिः**	**समिधा**	**समिद्भ्याम्**	**समिद्भिः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ. ಹೀಗೆಯೇ **दृशद्, शरद्, क्षुध्** ಮುಂತಾದ ದಕಾರಾಂತ, ಧಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದಗಳು.

Rarest Archiver

ಪಕಾರಾಂತ **ಗುಪ್**-ಗೌಪ್ಯ ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**गुप्/गुब्**	**गुपौ**	**गुपः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!गुप्/ गुब्**	**गुपौ**	**गुपः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**गुपम्**	**गुपौ**	**गुपः**
ತೃತೀಯಾ	**गुपा**	**गुब्भ्याम्**	**गुब्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**गुपे**	**गुब्भ्याम्**	**गुब्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**गुपः**	**गुब्भ्याम्**	**गुब्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**गुपः**	**गुपोः**	**गुपाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**गुपि**	**गुपोः**	**गुप्सु**

ಭಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **ककुभ्**-ದಿಕ್ಕು ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ककुप्/ब्	**ककुभौ**	**ककुभः**
हे!ककुप्/ब्	**ककुभौ**	**ककुभः**
ककुभम्	**ककुभौ**	**ककुभः**
ककुभा	**ककुब्भ्याम्**	**ककुब्भिः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **गुप्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮತ್ವರ್ಥೀಯವೇ ಮುಂತಾದ ತಕಾರಾಂತ ಹಲಂತಗಳು

धीमत्, भगवत्, कियत्, इयत् ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವಾಗ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಕಾರಕ್ಕೆ ನಕಾರಾದೇಶವೂ ದ್ವಿವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಕಾರಾಗಮವೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ದ್ವಿತೀಯಾ ಏಕವಚನ ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಕಾರಕ್ಕೆ ನಕಾರಾಗಮವಾಗುವುದು. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಕಾರಾಗಮವಾಗುವುದು. ಈ ಮತ್ವರ್ಥೀಯವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಮಪದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ತಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ **भगवती, श्रीमती** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

'**धीमत्** -ಬುದ್ಧಿವಂತ' ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**धीमान्**	**धीमन्तौ**	**धीमन्तः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!धीमन्**	**धीमन्तौ**	**धीमन्तः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**धीमन्तम्**	**धीमन्तौ**	**धीमतः**
ತೃತೀಯಾ	**धीमता**	**धीमद्भ्याम्**	**धीमद्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**धीमते**	**धीमद्भ्याम्**	**धीमद्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**धीमतः**	**धीमद्भ्याम्**	**धीमद्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**धीमतः**	**धीमतोः**	**धीमताम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**धीमति**	**धीमतोः**	**धीमत्सु**

'**धीमत्**-ಬುದ್ಧಿವಂತ' ಶಬ್ದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
धीमत्	**धीमती**	**धीमन्ति**
हे!धीमत्	**धीमती**	**धीमन्ति**
धीमत्	**धीमती**	**धीमन्ति**

ಇನ್ನುಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ **भगवत्,बुद्धिमत् श्रीमत्, भवत्, गोमत्, विद्यावत्, मघवत्** (ಇಂದ್ರ), **यावत्, एतावत्, कियत्, इयत्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು .

Rarest Archiver

ತಕಾರಾಂತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಬ್ದಗಳು:

ತಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ **यकृत्**-ಪಿತ್ತಾಶಯ ಶಬ್ದ | ತಕಾರಾಂತ **शकृत्**-ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಸೆಗಣಿ;ಲದ್ದಿ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**यकृत्**	**यकृती**	**यकृन्ति**	**शकृत्**	**शकृती**	**शकृन्ति**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!यकृत्**	**यकृती**	**यकृन्ति**	**हे!शकृत्**	**शकृती**	**शकृन्ति**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**यकृत्**	**यकृती**	**यकृन्ति**	**शकृत्**	**शकृती**	**शकृन्ति**
			यकानि			**शकानि**
ತೃತೀಯಾ	**यकृता**	**यकृद्भ्याम्**	**यकृद्भिः**	**शकृता**	**शकृद्भ्याम्**	**शकृद्भिः**
	यक्ना	**यकभ्याम्**	**यकभिः**	**शक्ना**	**शकभ्याम्**	**शकभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**यकृते**	**यकृद्भ्याम्**	**यकृद्भ्यः**	**शकृते**	**शकृद्भ्याम्**	**शकृद्भ्यः**
	यक्ने	**यकभ्याम्**	**यकभ्यः**	**शक्ने**	**शकभ्याम्**	**शकभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**यकृतः**	**यकृद्भ्याम्**	**यकृद्भ्यः**	**शकृतः**	**शकृद्भ्याम्**	**शकृद्भ्यः**
	यक्नः	**यकभ्याम्**	**यकभ्यः**	**शक्नः**	**शकभ्याम्**	**शकभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**यकृतः**	**यकृतोः**	**यकृताम्**	**शकृतः**	**शकृतोः**	**शकृताम्**
	यक्नः	**यक्नोः**	**यक्नाम्**	**शक्नः**	**शक्नोः**	**शक्नाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**यकृति**	**यकृतोः**	**यकृत्सु**	**शकृति**	**शकृतोः**	**शकृत्सु**
	यक्नि	**यक्नोः**	**यकसु**	**शक्नि**	**शक्नोः**	**शकसु**
	यकनि			**शकनि**		

ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳಾದ ಶತ್ರಂತ ಶಬ್ದಗಳು

ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳಾದ[1] '**गच्छत्**-ಹೋಗುತ್ತಿರುವ, **नृत्यत्**-ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ' ಮುಂತಾದ ಶತ್ರಂತ[2] ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳಾದ **दास्यत्**-ಕೊಡುವ, **भविष्यत्**-ಸಂಭವಿಸುವ, **करिष्यत्**-ಮಾಡುವ ಮುಂತಾದ ಶತ್ರಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ **धीमत्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ೧ನೇ, ೪ನೇ ಮತ್ತು ೧೦ನೇ ಗಣಗಳ ಧಾತುಗಳ[3] ಶತ್ರಂತ ಪದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಮತ್ತು ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಕಾರಕ್ಕೆ ನಕಾರಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆರನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತ ಶತ್ರಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ಈ ನಕಾರಾಗಮವು ಐಚ್ಛಿಕ. ಮೂರನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ನಕಾರಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ, ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ, ಸಂಬೋಧನೆಗಳ

[1] ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[2] ಶತ್ರಂತಗಳೆಂದರೆ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳು. ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[3] ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

Rarest Archiver

ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವು ನಕಾರಾಗಮವನ್ನು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಹೊಂದಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಮೂರನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ **मरुत्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ **धीमत्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆದರೂ ಅವುಗಳ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಥಮಾ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ವವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

(गम् ೧ ನೇ ಗಣ) - 'गच्छत् - ಹೋಗುತ್ತಿರುವ' ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ				ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ		
ಪ್ರಥಮಾ	**गच्छन्**	**गच्छन्तौ**	**गच्छन्तः**	**गच्छत्**	**गच्छन्ती**	**गच्छन्ति**
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!**गच्छत्**	**गच्छन्तौ**	**गच्छन्तः**	**गच्छत्**	**गच्छन्ती**	**गच्छन्ति**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**गच्छन्तम्**	**गच्छन्तौ**	**गच्छतः**	**गच्छत्**	**गच्छन्ती**	**गच्छन्ति**
ತೃತೀಯಾ	**गच्छता**	**गच्छद्भ्याम्**	**गच्छद्भिः**			
ಚತುರ್ಥೀ	**गच्छते**	**गच्छद्भ्याम्**	**गच्छद्भ्यः**			
ಪಂಚಮೀ	**गच्छतः**	**गच्छद्भ्याम्**	**गच्छद्भ्यः**			
ಷಷ್ಠೀ	**गच्छतः**	**गच्छतोः**	**गच्छताम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**गच्छति**	**गच्छतोः**	**गच्छत्सु**			

ಇದೇ ರೀತಿ **करिष्यत्** ಮುಂತಾದ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

स्तु ಧಾತು ೨ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **स्तुवत्** - ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಲಿಂಗ
स्तुवन्	**स्तुवन्तौ**	**स्तुवन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
स्तुवत्	**स्तुवती**	**स्तुवन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

दा ಧಾತು ೩ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **ददत्** - ಕೊಡುತ್ತಿರುವ

ददत्	**ददतौ**	**ददतः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
ददत्	**ददती**	**ददन्ति** / **ददति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

नृत् ಧಾತು ೪ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **नृत्यत्** - ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ

नृत्यन्	**नृत्यन्तौ**	**नृत्यन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
नृत्यत्	**नृत्यन्ती**	**न्त्यन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

चि ಧಾತು ೫ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ - **चिन्वत्** ಆರಿಸುತ್ತಿರುವ

चिन्वन्	**चिन्वन्तौ**	**चिन्वन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
चिन्वत्	**चिन्वती**	**चिन्वन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

इष् ಧಾತು ೬ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **इच्छत्** - ಬಯಸುತ್ತಿರುವ

इच्छन्	**इच्छन्तौ**	**इच्छन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
इच्छत्	**इच्छती** / **इच्छन्ती**	**इच्छन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

Rarest Archiver

रुध् ಧಾತು ೭ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **रुन्धत्** - ತಡೆಯುತ್ತಿರುವ

रुन्धन्	**रुन्धन्तौ**	**रुन्धन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
रुन्धत्	**रुन्धती**	**रुन्धन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

तन् ಧಾತು ೮ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **तन्वत्** - ಹರಡುತ್ತಿರುವ

तन्वन्	**तन्वन्तौ**	**तन्वन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
तन्वत्	**तन्वती**	**तन्वन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

क्री ಧಾತು ೯ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **क्रीणत्** - ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ

क्रीणन्	**क्रीणन्तौ**	**क्रीणन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
क्रीणत्	**क्रीणती**	**क्रीणन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

कथ् ಧಾತು ೧೦ನೇ ಗಣ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ **कथयत्** - ಹೇಳುತ್ತಿರುವ

कथयन्	**कथयन्तौ**	**कथयन्तः**	ಪುಲ್ಲಿಂಗ
कथयत्	**कथयती**	**कथयन्ति**	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲಾ **गच्छती,स्तुवती,ददती, कुर्वती , नृत्यन्ती, कथयन्ती, चिन्वती, इच्छन्ती** ಅಥವಾ **इच्छती** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತಗೊಂಡು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಅಪವಾದಗಳು:

ಎರಡನೇ ಗಣದ ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳು ಆರನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ಶತ್ರಂತ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

(या -)यात् - ಹೋಗುತ್ತಿರುವ - ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ				ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**यान्**	**यान्तौ**	**यान्तः**	**यात्**	**याती/यान्ती**	**यान्ति**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! यान्**	**यान्तौ**	**यान्तः**	**हे! यात्**	**याती/यान्ती**	**यान्ति**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**यान्तम्**	**यान्तौ**	**यातः**	**यात्**	**याती/यान्ती**	**यान्ति**
ತೃತೀಯಾ	**याता**	**याद्भ्याम्**	**याद्भिः**			
ಚತುರ್ಥೀ	**याते**	**याद्भ्याम्**	**याद्भ्यः**	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ		
ಪಂಚಮೀ	**यातः**	**याद्भ्याम्**	**याद्भ्यः**			
ಷಷ್ಠೀ	**यातः**	**यातोः**	**याताम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**याति**	**यातोः**	**यात्सु**			

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ, ಈ ಪದವು **याती** ಅಥವಾ **यान्ती** ಎಂದಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ **दात्, भात्, पात्, स्नात्** ಮುಂತಾದ ಶತ್ರಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

Rarest Archiver

ನಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದಗಳು :

ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **ಅ** ವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದಗಳು :

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ '**राजन्**-ಅರಸು' ಶಬ್ದ | ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ '**प्रतिदिवन्**-ಪ್ರತಿದಿನ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**राजा**	**राजानौ**	**राजानः**	**प्रतिदिवा**	**प्रतिदिवानौ**	**प्रतिदिवानः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!राजन्**	**राजानौ**	**राजानः**	**हे!प्रतिदिवन्**	**प्रतिदिवानौ**	**प्रतिदिवानः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**राजानम्**	**राजानौ**	**राज्ञः**	**प्रतिदिवानम्**	**प्रतिदिवानौ**	**प्रतिदिव्नः**
ತೃತೀಯಾ	**राज्ञा**	**राजभ्याम्**	**राजभिः**	**प्रतिदिव्ना**	**प्रतिदिवभ्याम्**	**प्रतिदिवभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**राज्ञे**	**राजभ्याम्**	**राजभ्यः**	**प्रतिदिव्ने**	**प्रतिदिवभ्याम्**	**प्रतिदिवभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**राज्ञः**	**राजभ्याम्**	**राजभ्यः**	**प्रतिदिव्नः**	**प्रतिदिवभ्याम्**	**प्रतिदिवभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**राज्ञः**	**राज्ञोः**	**राज्ञाम्**	**प्रतिदिव्नः**	**प्रतिदिव्नोः**	**प्रतिदिव्नाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**राज्ञि/राजनि**	**राज्ञोः**	**राजसु**	**प्रतिदिव्नि**	**प्रतिदिव्नोः**	**प्रतिदिवसु**

ಇದೇ ರೀತಿ **तक्षन्, मज्ञन्, प्रेमन्** -ಮುಂತಾದ ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು

ನಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ '**सीमन्** - ಗಡಿ, ಸೀಮೆ' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सीमा**	**सीमानौ**	**सीमानः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!सीमन्**	**सीमानौ**	**सीमानः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सीमानम्**	**सीमानौ**	**सीम्नः**
ತೃತೀಯಾ	**सीम्ना**	**सीमभ्याम्**	**सीमभिः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **राजन् , प्रतिदिवन्** ಮುಂತಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ **लघिमन्, गरिमन्, महिमन्, अणिमन्, सुनामन्, दुर्नामन्** ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪ್ರತಿಕಗಳು **राजन्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ 'ब्रह्मन्' ಶಬ್ದ | ನಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ '**नामन्** -ಹೆಸರು' ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	ब्रह्मा	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः	**नाम**	**नामनी /नाम्नी**	**नामानि**
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!ब्रह्मन्	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः	**हे!नामन् /नाम**	**नामनी /नाम्नी**	**नामानि**

[1]ಅಕಾರಾಂತ **सीमा** ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವೂ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ.

Rarest Archiver

ದ್ವಿತೀಯಾ	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणः	नाम	नामनी/ नाम्नी	नामानि
ತೃತೀಯಾ	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
ಚತುರ್ಥೀ	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
ಪಂಚಮೀ	ब्रह्मणः	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः	नाम्नः	नामभ्याम्	नामभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	ब्रह्मणः	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्	नाम्नः	नाम्नोः	नाम्नाम्
ಸಪ್ತಮೀ	ब्रह्मणि	ब्रह्मणोः	ब्रह्मसु	नाम्नि/नामनि	नाम्नोः	नामसु

ಇದೇ ರೀತಿ **व्योमन्, लोमन्, प्रेमन्**[1], **हेमन्** ಮುಂತಾದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

'ब्रह्मन्' - ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
ಸಂಬೋಧನೆ	हे! ब्रह्म ब्रह्मन्	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
ದ್ವಿತೀಯಾ	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ

ನಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು :

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದ **'पूषन् - ಸೂರ್ಯ'** ತುಸು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು.

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **'वृत्रहन् - ಇಂದ್ರ'** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	पूषा	पूषणौ	पूषणः	वृत्रहा	वृत्रहणौ	वृत्रहणः
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!पूषन्	पूषणौ	पूषणः	हे!वृत्रहन्	वृत्रहणौ	वृत्रहणः
ದ್ವಿತೀಯಾ	पूषणम्	पूषणौ	पूष्णः	वृत्रहणम्	वृत्रहणौ	वृत्रघ्नः
ತೃತೀಯಾ	पूष्णा	पूषभ्याम्	पूषभिः	वृत्रघ्ना	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः
ಚತುರ್ಥೀ	पूष्णे	पूषभ्याम्	पूषभ्यः	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
ಪಂಚಮೀ	पूष्णः	पूषभ्याम्	पूषभ्यः	वृत्रघ्नः	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
ಷಷ್ಠೀ	पूष्णः	पूष्णोः	पूष्णाम्	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
ಸಪ್ತಮೀ	पूष्णि पूषणि	पूष्णोः	पूषसु	वृत्रघ्नि वृत्रहणि	वृत्रघ्नोः	वृत्रहसु

ಇದೇ ರೀತಿ **अर्यमन्** ಶಬ್ದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

[1] **प्रेमन्** ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

Rarest Archiver

बहुपूषन् , बहुवृत्रहन् ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ -

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**बहुपूषन्**	**बहुपूष्णी / बहुपूषणी**	**बहुपूषाणि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!बहुपूषन्**	**बहुपूष्णी / बहुपूषणी**	**बहुपूषाणि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**बहुपूषन्**	**बहुपूष्णी / बहुपूषणी**	**बहुपूषाणि**

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**बहुवृत्रहन्**	**बहुवृत्रघ्नी / बहुवृत्रहणी**	**बहुवृत्रहाणि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!बहुवृत्रहन्**	**बहुवृत्रघ्नी / बहुवृत्रहणी**	**बहुवृत्रहाणि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**बहुवृत्रहन्**	**बहुवृत्रघ्नी / बहुवृत्रहणी**	**बहुवृत्रहाणि**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುವವು. ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ.

ನಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **'अहन् - दिवस'** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अहः**	**अहनी/ अह्नी**	**अहानि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!अहः**	**अहनी /अह्नी**	**अहानि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अहः**	**अहनी/ अह्नी**	**अहानि**
ತೃತೀಯಾ	**अह्ना**	**अहोभ्याम्**	**अहोभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अह्ने**	**अहोभ्याम्**	**अहोभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अह्नः**	**अहोभ्याम्**	**अहोभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अह्नः**	**अह्नोः**	**अह्नाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अह्नि** **अहनि**	**अह्नोः**	**अहःसु** **अहस्सु**

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **युवन्** - ಯುವಕ ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
युवा	**युवानौ**	**युवानः**
हे!युवन्	**युवानौ**	**युवानः**
युवानम्	**युवानौ**	**यूनः**
यूना	**युवभ्याम्**	**युवभिः**
यूने	**युवभ्याम्**	**युवभ्यः**
यूनः	**युवभ्याम**	**युवभ्यः**
यूनः	**यूनोः**	**यूनाम्**
यूनि	**यूनोः**	**युवसु**

ನಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **'श्वन् - ನಾಯಿ'** ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**श्वा**	**श्वानौ**	**श्वानः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!श्वन्**	**श्वानौ**	**श्वानः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**श्वानम्**	**श्वानौ**	**शुनः**
ತೃತೀಯಾ	**शुना**	**श्वभ्याम्**	**श्वभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**शुने**	**श्वभ्याम्**	**श्वभ्यः**

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **मघवन्** - ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದ

ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
मघवा	**मघवानौ**	**मघवानः**
हे!मघवन्	**मघवानौ**	**मघवानः**
मघवानम्	**मघवानौ**	**मघोनः**
मघोना	**मघवभ्याम्**	**मघवभिः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **युवन्** - ಶಬ್ದದಂತೆ

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	**शुनः**	**श्वभ्याम्**	**श्वभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**शुनः**	**शुनोः**	**शुनाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**शुनि**	**शुनोः**	**श्वसु**

ಇನಂತ ಶಬ್ದಗಳು

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ '**अर्वन्** - ಕುದುರೆ 'ಶಬ್ದ | ಇನಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **करिन्** - ಆನೆ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अर्वा**	**अर्वन्तौ**	**अर्वन्तः**	**करी**	**करिणौ**	**करिणः**
ಸಂಬೋಧನೆ	हे! **अर्वन्**	**अर्वन्तौ**	**अर्वन्तः**	हे!**करिन्**	**करिणौ**	**करिणः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अर्वन्तम्**	**अर्वन्तौ**	**अर्वतः**	**करिणम्**	**करिणौ**	**करिणः**
ತೃತೀಯಾ	**अर्वता**	**अर्वद्भ्याम्**	**अर्वद्भिः**	**करिणा**	**करिभ्याम्**	**करिभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अर्वते**	**अर्वद्भ्याम्**	**अर्वद्भ्यः**	**करिणे**	**करिभ्याम्**	**करिभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अर्वतः**	**अर्वद्भ्याम्**	**अर्वद्भ्यः**	**करिणः**	**करिभ्याम्**	**करिभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अर्वतः**	**अर्वतोः**	**अर्वताम्**	**करिणः**	**करिणोः**	**करिणाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अर्वति**	**अर्वतोः**	**अर्वत्सु**	**करिणि**	**करिणोः**	**करिषु**

करिन् ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ **शशिन्, दण्डिन् , शूलिन् , कुशलिन्, मेधाविन्, भाविन्, हस्तिन्, स्रग्विन्, आततायिन्** ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

ಇವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ......

दण्डिन् - ಕೋಲುಹಿಡಿದ | **भाविन्** - ಭಾವಿಸುವ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**दण्डि**	**दण्डिनी**	**दण्डीनि**	**भावि**	**भाविनी**	**भावीनि**
ಸಂಬೋಧನೆ	हे!**दण्डि** **दण्डिन्**	**दण्डिनी**	**दण्डीनि**	हे!**भावि** **भाविन्**	**भाविनी**	**भावीनि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**दण्डि**	**दण्डिनी**	**दण्डीनि**	**भावि**	**भाविनी**	**भावीनि**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ತೃತೀಯದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಇವು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಇನಂತ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು:

ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **पथिन्** - ದಾರಿ ಶಬ್ದ				ನಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **ऋभुक्षिन्** - ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದ		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**पन्थाः**	**पन्थानौ**	**पन्थानः**	**ऋभुक्षाः**	**ऋभुक्षाणौ**	**ऋभुक्षाणः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!पन्थाः**	**पन्थानौ**	**पन्थानः**	**हे!ऋभुक्षाः**	**ऋभुक्षाणौ**	**ऋभुक्षाणः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पन्थानम्**	**पन्थानौ**	**पथः**	**ऋभुक्षाणम्**	**ऋभुक्षाणौ**	**ऋभुक्षः**
ತೃತೀಯಾ	**पथा**	**पथिभ्याम्**	**पथिभिः**	**ऋभुक्षा**	**ऋभुक्षिभ्याम्**	**ऋभुक्षिभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**पथे**	**पथिभ्याम्**	**पथिभ्यः**	**ऋभुक्षे**	**ऋभुक्षिभ्याम्**	**ऋभुक्षिभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**पथः**	**पथिभ्याम्**	**पथिभ्यः**	**ऋभुक्षः**	**ऋभुक्षिभ्याम्**	**ऋभुक्षिभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**पथः**	**पथोः**	**पथाम्**	**ऋभुक्षः**	**ऋभुक्षोः**	**ऋभुक्षाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**पथि**	**पथोः**	**पथिषु**	**ऋभुक्षि**	**ऋभुक्षोः**	**ऋभुक्षिषु**

ಇದೇ ರೀತಿ **मथिन्** -ಕಡೆಗೋಲು ಶಬ್ದ

ಸಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು :

चन्द्रमस् ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವ

ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **चन्द्रमस्** - ಚಂದ್ರ ಶಬ್ದ				ಸಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **अप्सरस्**[1] - ಅಪ್ಸರೆ ಶಬ್ದ		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**चन्द्रमाः**	**चन्द्रमसौ**	**चन्द्रमसः**	**अप्सराः**	**अप्सरसौ**	**अप्सरसः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!चन्द्रमः**	**चन्द्रमसौ**	**चन्द्रमसः**	**हे!अप्सरः**	**अप्सरसौ**	**अप्सरसः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**चन्द्रमसम्**	**चन्द्रमसौ**	**चन्द्रमसः**	**अप्सरसम्**	**अप्सरसौ**	**अप्सरसः**
ತೃತೀಯಾ	**चन्द्रमसा**	**चन्द्रमोभ्याम्**	**चन्द्रमोभिः**	**अप्सरसा**	**अप्सरोभ्याम्**	**अप्सरोभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**चन्द्रमसे**	**चन्द्रमोभ्याम्**	**चन्द्रमोभ्यः**	**अप्सरसे**	**अप्सरोभ्याम्**	**अप्सरोभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**चन्द्रमसः**	**चन्द्रमोभ्याम्**	**चन्द्रमोभ्यः**	**अप्सरसः**	**अप्सरोभ्याम्**	**अप्सरोभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**चन्द्रमसः**	**चन्द्रमसोः**	**चन्द्रमसाम्**	**अप्सरसः**	**अप्सरसोः**	**अप्सरसाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**चन्द्रमसि**	**चन्द्रमसोः**	**चन्द्रमःसु**	**अप्सरसि**	**अप्सरसोः**	**अप्सरःसु**
			चन्द्रमस्सु			**अप्सरस्सु**

ಹೀಗೆಯೇ **वेधस्, दुर्मनस्, दुर्वासस्, दिवौकस्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. '**उशनस् - ಶುಕ್ರ**' ಶಬ್ದವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಾ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ;

[1] **अप्सरस्** ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯ ಬಹವಚನವುಳ್ಳದ್ದು. ಆದರೆ ಕಾಳಿದಾಸನು ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಳದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅ.ಶಾ. VII

Rarest Archiver

उशना ಎಂದಾಗುವುದು. ಸಂಬೋಧನೆಯ ಏಕವಚನವು **उशनः** ಎಂದಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ **उशनन् - उशन** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ **मनस्** - ಮನಸ್ಸು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**मनः**	**मनसी**	**मनांसि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**मनः**	**मनसी**	**मनांसि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**मनः**	**मनसी**	**मनांसि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ **चन्द्रमस्** ಶಬ್ದದಂತೆ. ಇದೇ ರೀತಿ **शिरस्, वचस्, तपस्, सरस्, अवस्, तमस्, तेजस्, दयस्, यशस्** ಮುಂತಾದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು.

ವಸ್ವಾದ್ಯಂತ ಶಬ್ದಗಳು:

ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **वस् , श्वस्, उवस्** ಮತ್ತು **ऊवस्** ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶಬ್ದಗಳು.

ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **विद्वस्** - ವಿದ್ವಾಂಸ ಶಬ್ದ | **तस्थिवस्** - ನಿಂತಿರುವವ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**विद्वान्**	**विद्वांसौ**	**विद्वांसः**	**तस्थिवान्**	**तस्थिवांसौ**	**तस्थिवांसः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!विद्वन्**	**विद्वांसौ**	**विद्वांसः**	**हे!तस्थिवन्**	**तस्थिवांसौ**	**तस्थिवांसः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**विद्वांसम्**	**विद्वांसौ**	**विदुषः**	**तस्थिवांसम्**	**तस्थिवांसौ**	**तस्थुषः**
ತೃತೀಯಾ	**विदुषा**	**विद्वद्भ्याम्**	**विद्वद्भिः**	**तस्थुषा**	**तस्थिवद्भ्याम्**	**तस्थिवद्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**विदुषे**	**विद्वद्भ्याम्**	**विद्वद्भ्यः**	**तस्थुषे**	**तस्थिवद्भ्याम्**	**तस्थिवद्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**विदुषः**	**विद्वद्भ्याम्**	**विद्वद्भ्यः**	**तस्थुषः**	**तस्थिवद्भ्याम्**	**तस्थिवद्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**विदुषः**	**विदुषोः**	**विदुषाम्**	**तस्थुषः**	**तस्थुषोः**	**तस्थुषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**विदुषि**	**विदुषोः**	**विद्वत्सु**	**तस्थुषि**	**तस्थुषोः**	**तस्थिवत्सु**

ಇದೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ...

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**विद्वत् / द्**	**विदुषी**	**विद्वांसि**	**तस्थिवत्/ द्**	**तस्थुषी**	**तस्थिवांसि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!विद्वत् / द्**	**विदुषी**	**विद्वांसि**	**हे!तस्थिवत्/ द्**	**तस्थुषी**	**तस्थिवांसि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**विद्वत् / द्**	**विदुषी**	**विद्वांसि**	**तस्थिवत्/ द्**	**तस्थुषी**	**तस्थिवांसि**

ಎಂದಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ.

Rarest Archiver

विद्वस्, तस्थिवस् ಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ **सेदिवस्, जगन्वस्, निनीवस्, शुश्रुवस्, वभूवस्** ಮುಂತಾದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು. ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **विदुषी, तस्थुषी, सेदुषी, जग्मुषी, शुश्रुवुषी, निनीवुषी** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತಗೊಡು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಈಯಸುನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು:

ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **श्रेयस्** - ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಶಬ್ದ | **श्रेयस्** ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ.....

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**श्रेयान्**	**श्रेयांसौ**	**श्रेयांसः**	**श्रेयः**	**श्रेयसी**	**श्रेयांसि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! श्रेयन्**	**श्रेयांसौ**	**श्रेयांसः**	**हे! श्रेयः**	**श्रेयसी**	**श्रेयांसि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**श्रेयांसम्**	**श्रेयांसौ**	**श्रेयसः**	**श्रेयः**	**श्रेयसी**	**श्रेयांसि**
ತೃತೀಯಾ	**श्रेयसा**	**श्रेयोभ्याम्**	**श्रेयोभिः**	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.		
ಚತುರ್ಥೀ	**श्रेयसे**	**श्रेयोभ्याम्**	**श्रेयोभ्यः**			
ಪಂಚಮೀ	**श्रेयसः**	**श्रेयोभ्याम्**	**श्रेयोभ्यः**			
ಷಷ್ಠೀ	**श्रेयसः**	**श्रेयसोः**	**श्रेयसाम्**			
ಸಪ್ತಮೀ	**श्रेयसि**	**श्रेयसोः**	**श्रेयःसु**			
			श्रेयस्सु			

श्रेयस् ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ **गरीयस्, ज्यायस्, कनीयस्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಇವು **श्रेयसी, ज्यायसी, गरीयसी** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತಗೊಂಡು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **अर्चिस्** - ಜ್ವಾಲೆ ಶಬ್ದ | ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **दीर्घायुस्** - ದೀರ್ಘಾಯು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अर्चिः**	**अर्चिषौ**	**अर्चिषः**	**दीर्घायुः**	**दीर्घायुषौ**	**दीर्घायुषः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! अर्चिः**	**अर्चिषौ**	**अर्चिषः**	**हे! दीर्घायुः**	**दीर्घायुषौ**	**दीर्घायुषः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अर्चिषम्**	**अर्चिषौ**	**अर्चिषः**	**दीर्घायुषम्**	**दीर्घायुषौ**	**दीर्घायुषः**
ತೃತೀಯಾ	**अर्चिषा**	**अर्चिर्भ्याम्**	**अर्चिर्भिः**	**दीर्घायुषा**	**दीर्घायुर्भ्याम्**	**दीर्घायुर्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अर्चिषे**	**अर्चिर्भ्याम्**	**अर्चिर्भ्यः**	**दीर्घायुषे**	**दीर्घायुर्भ्याम्**	**दीर्घायुर्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अर्चिषः**	**अर्चिर्भ्याम्**	**अर्चिर्भ्यः**	**दीर्घायुषः**	**दीर्घायुर्भ्याम्**	**दीर्घायुर्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अर्चिषः**	**अर्चिषोः**	**अर्चिषाम्**	**दीर्घायुषः**	**दीर्घायुषोः**	**दीर्घायुषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अर्चिषि**	**अर्चिषोः**	**अर्चिःषु**	**दीर्घायुषि**	**दीर्घायुषोः**	**दीर्घायुःषु**
			अर्चिष्षु			**दीर्घायुष्षु**

Rarest Archiver

दीर्घायुस् ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **अर्चिस्** ದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವುದು. **अर्चिस्, दीर्घायुस्** ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆದಂತೆ **अचक्षुस्, अल्पायुस्, उदर्चिस्** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ.

ಇವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ....

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अर्चिः**	**अर्चिषी**	**अर्चींषि**	**दीर्घायुः**	**दीर्घायुषी**	**दीर्घायूंषि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!अर्चिः**	**अर्चिषी**	**अर्चींषि**	**हे! दीर्घायुः**	**दीर्घायुषी**	**दीर्घायूंषि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अर्चिः**	**अर्चिषी**	**अर्चींषि**	**दीर्घायुः**	**दीर्घायुषी**	**दीर्घायूंषि**

ಎಂದು ನಡೆದು ಮುಂದೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುವು.

ಸಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ **आयुस्** - ಆಯುಷ್ಯ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**आयुः**	**आयुषी**	**आयूंषि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!आयुः**	**आयुषी**	**आयूंषि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**आयुः**	**आयुषी**	**आयूंषि**
ತೃತೀಯಾ	**आयुषा**	**आयुर्भ्याम्**	**आयुर्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**आयुषे**	**आयुर्भ्याम्**	**आयुर्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**आयुषः**	**आयुर्भ्याम्**	**आयुर्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**आयुषः**	**आयुषोः**	**आयुषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**आयुषि**	**आयुषोः**	**आयुःषु / आयुष्षु**

ಸಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು :

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವಾದ **आशिस्** - ಆಶೀರ್ವಾದ ನಾಮಪದವು ಮೇಲಿನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ. ಇದರ ಪ್ರಥಮಾ ಸಂಬೋಧನೆಗಳ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಪ್ತಮೀ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಕಾರದ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **आशिस्** - ಆಶೀರ್ವಾದ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**आशीः**	**आशिषौ**	**आशिषः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!आशीः**	**आशिषौ**	**आशिषः**
ಸಪ್ತಮೀ	**आशिषि**	**आशिषोः**	**आशीःषु / आशीष्षु**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ **अर्चिस्** ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ.

Rarest Archiver

ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **दोस् -** ಕೈ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**दोः**	**दोषौ**	**दोषः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! दोः**	**दोषौ**	**दोषः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**दोषम्**	**दोषौ**	**दोषः / दोष्णः**
ತೃತೀಯಾ	**दोषा / दोष्णा**	**दोर्भ्याम् /दोषभ्याम्**	**दोर्भिः /दोषभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**दोषे / दोष्णे**	**दोर्भ्याम् / दोषभ्याम्**	**दोर्भ्यः / दोषभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**दोषः / दोष्णः**	**दोर्भ्याम्/ दोषभ्याम्**	**दोर्भ्यः/ दोषभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**दोषः / दोष्णः**	**दोषोः / दोष्णोः**	**दोषाम् / दोष्णाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**दोषि / दोष्णि**	**दोषोः**	**दोःषु / दोष्षु**
	दोषणि	**दोष्णोः**	**दोषसु**

दोस् - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ..

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**दोः**	**दोषी**	**दोंषि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!दोः**	**दोषी**	**दोंषि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**दोः**	**दोषी**	**दोंषि / दोषणि**
ತೃತೀಯಾ			
ಚತುರ್ಥೀ	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.		
ಪಂಚಮೀ			
ಷಷ್ಠೀ			
ಸಪ್ತಮೀ			

ಸಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ **पुंस्** -ಗಂಡಸು ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**पुमान्**	**पुमांसौ**	**पुमांसः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!पुमन्**	**पुमांसौ**	**पुमांसः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पुमांसन्**	**पुमांसौ**	**पुंसः**
ತೃತೀಯಾ	**पुंसा**	**पुम्भ्याम्**	**पुम्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**पुंसे**	**पुम्भ्याम्**	**पुम्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**पुंसः**	**पुम्भ्याम्**	**पुम्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**पुंसः**	**पुंसोः**	**पुंसाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**पुंसि**	**पुंसोः**	**पुंसु**

सुपुंस् (-शोभनः पुमान् सः यस्मिन्)- ಯೋಗ್ಯ ಮನುಷ್ಯತ್ವವುಳ್ಳವ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सुपुम्**	**सुपुंसी**	**सुपुमांसि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!सुपुम्**	**सुपुंसी**	**सुपुमांसि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सुपुम्**	**सुपुंसी**	**सुपुमांसि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

Rarest Archiver

ರೇಫಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **गिर्** - ಮಾತು ಶಬ್ದ | ರೇಫಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **पुर्** - ಪಟ್ಟಣ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**गीः**	**गिरौ**	**गिरः**	**पूः**	**पुरौ**	**पुरः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!गीः**	**गिरौ**	**गिरः**	**हे!पूः**	**पुरौ**	**पुरः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**गिरम्**	**गिरौ**	**गिरः**	**पुरम्**	**पुरौ**	**पुरः**
ತೃತೀಯಾ	**गिरा**	**गीर्भ्याम्**	**गीर्भिः**	**पुरा**	**पूर्भ्याम्**	**पूर्भिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**गिरे**	**गीर्भ्याम्**	**गीर्भ्यः**	**पुरे**	**पूर्भ्याम्**	**पूर्भ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**गिरः**	**गीर्भ्याम्**	**गीर्भ्यः**	**पुरः**	**पूर्भ्याम्**	**पूर्भ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**गिरः**	**गिरोः**	**गिराम्**	**पुरः**	**पुरोः**	**पुराम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**गिरि**	**गिरोः**	**गीर्षु**	**पुरि**	**पुरोः**	**पूर्षु**

ಇದೇ ರೀತಿ ರೇಫಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **धुर** - ನೊಗ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ವಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ **दिव्** - ಆಕಾಶ / ಸ್ವರ್ಗ ಶಬ್ದ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**द्यौः**	**दिवौ**	**दिवः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!द्यौः**	**दिवौ**	**दिवः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**दिवम्**	**दिवौ**	**दिवः**
ತೃತೀಯಾ	**दिवा**	**द्युभ्याम्**	**द्युभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**दिवे**	**द्युभ्याम्**	**द्युभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**दिवः**	**द्युभ्याम्**	**द्युभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**दिवः**	**दिवोः**	**दिवाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**दिवि**	**दिवोः**	**द्युषु**

V ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು :

अस्मद् , **युष्मद्** ಮತ್ತು **भवत्** ಇವುಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ **अस्मद्** ಮತ್ತು **युष्मद्** ಇವು ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ; ಹಾಗೂ, ಇವುಗಳಿಗೆ 'ಸಂಬೋಧನೆ ' ಇಲ್ಲ.

Rarest Archiver

अस्मद् - ನಾನು, ನಾವಿಬ್ಬರು, ನಾವು | **युष्मद्** - ನೀನು, ನೀವಿಬ್ಬರು, ನೀವು

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अहम्**	**आवाम्**	**वयम्**	**त्वम्**	**युवाम्**	**यूयम्**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**माम्**	**आवाम्**	**अस्मान्**	**त्वाम्**	**युवाम्**	**युष्मान्**
	मा	**नौ**	**नः**	**त्वा**	**वाम्**	**वः**
ತೃತೀಯಾ	**मया**	**आवाभ्याम्**	**अस्माभिः**	**त्वया**	**युवाभ्याम्**	**युष्माभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**मह्यम्**	**आवाभ्याम्**	**अस्मभ्यम्**	**तुभ्यम्**	**युवाभ्याम्**	**युष्मभ्यम्**
	मे	**नौ**	**नः**	**ते**	**वाम्**	**वः**
ಪಂಚಮೀ	**मत्**	**आवाभ्याम्**	**अस्मत्**	**त्वत्**	**युवाभ्याम्**	**युष्मत्**
ಷಷ್ಠೀ	**मम**	**आवयोः**	**अस्माकम्**	**तव**	**युवयोः**	**युष्माकम्**
	मे	**नौ**	**नः**	**ते**	**वाम्**	**वः**
ಸಪ್ತಮೀ	**मयि**	**आवयोः**	**अस्मासु**	**त्वयि**	**युवयोः**	**युष्मासु**

ಯುಷ್ಮದರ್ಥಕವಾದ **भवत्** ಶಬ್ದವು **धीमत्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

भवत् (-ಗೌರವಸೂಚಕ ಯುಷ್ಮದರ್ಥಕ) ಶಬ್ದ, ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**भवान्**	**भवन्तौ**	**भवन्तः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**भवन्तम्**	**भवन्तौ**	**भवतः**
ತೃತೀಯಾ	**भवता**	**भवद्भ्याम्**	**भवद्भिः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ. **धीमत्** ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆಯೇ **भवत्** ಶಬ್ದವೂ ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **भवती** ಎಂದು ಈಕಾರಾಂತಗೊಂಡು **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ **अत्रभवत्** ಮತ್ತು **तत्रभवत्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

ವಿ.ಸೂ.: **अस्मत् , युष्मत्** ಸರ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯ ಐಚ್ಛಿಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪಗಳಾದ **मा, मे, नौ, नः** ಮತ್ತು **त्वा, ते, वाम्, वः** ಇವುಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ತರಲಾಗದು; ಪದ್ಯದಲ್ಲಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಪಾದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳನ್ನು ತರಲಾಗದು[1]. **मम गृहमागच्छतु भवान्** (ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬನ್ನಿರಿ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು **मे गृहमागच्छतु भवान्** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಬಾರದು.

[1] **पदस्य। पदात् । अनुदात्तं सर्वमपादादौ** (ಪಾ VIII, 1, 16-17-18)

Rarest Archiver

(ii) ನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Demonstrative Pronouns):

तद्, एतद्, इदम्, अदस् ಇವು ನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು. ಇವು ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ; ಇವುಗಳಿಗೂ ಸಂಬೋಧನೆಗಳಿಲ್ಲ.

तद् ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಅವನು, ಅವರಿಬ್ಬರು,ಅವರು) **तद्** ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಅವಳು, ಅವರಿಬ್ಬರು, ಅವರು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सः**	**तौ**	**ते**	**सा**	**ते**	**ताः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**तम्**	**तौ**	**तान्**	**ताम्**	**ते**	**ताः**
ತೃತೀಯಾ	**तेन्**	**ताभ्याम्**	**तैः**	**तया**	**ताभ्याम्**	**ताभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**तस्मै**	**ताभ्याम्**	**तेभ्यः**	**तस्यै**	**ताभ्याम्**	**ताभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**तस्मात्**	**ताभ्याम्**	**तेभ्यः**	**तस्याः**	**ताभ्याम्**	**ताभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**तस्य**	**तयोः**	**तेषाम्**	**तस्याः**	**तयोः**	**तासाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**तस्मिन्**	**तयोः**	**तेषु**	**तस्याम्**	**तयोः**	**तासु**

तद् ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (-ಅದು, ಆ ಎರಡು, ಅವು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**तत्**	**ते**	**तानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

एतद् - ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಇವನು, ಇವರಿಬ್ಬರು,ಇವರು **एतद्** -ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಇವಳು, ಇವರಿಬ್ಬರು, ಇವರು

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**एषः**	**एतौ**	**एते**	**एषा**	**एते**	**एताः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**एतम्**	**एतौ**	**एतान्**	**एताम्**	**एते**	**एताः**
	एनम्	**एनौ**	**एनान्**	**एनाम्**	**एने**	**एनाः**
ತೃತೀಯಾ	**एतेन**	**एताभ्याम्**	**एतैः**	**एतयाः**	**एताभ्याम्**	**एताभिः**
	एनेन			**एनया**		
ಚತುರ್ಥೀ	**एतस्मै**	**एताभ्याम्**	**एतेभ्यः**	**एतस्यै**	**एताभ्याम्**	**एताभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**एतस्मात्**	**एताभ्याम्**	**एतेभ्यः**	**एतस्याः**	**एताभ्याम्**	**एताभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**एतस्य**	**एतयोः**	**एतेषाम्**	**एतस्याः**	**एतयोः**	**एतासाम्**
		एनयोः			**एनयोः**	
ಸಪ್ತಮೀ	**एतस्मिन्**	**एतयोः/एनयोः**	**एतेषु**	**एतस्याम्**	**एतयोः / एनयोः**	**एतासु**

Rarest Archiver

एतद् ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (-ಅದು, ಆ ಎರಡು, ಅವು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**एतत्**	**एते**	**एतानि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**एतत्**	**एते**	**एतानि**
	एनद्	**एने**	**एनानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

इदम् - ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಇವನು, ಇವರಿಬ್ಬರು,ಇವರು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अयम्**	**इमौ**	**इमे**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**इमम्**	**इमौ**	**इमान्**
	एनम्	**एनौ**	**एनान्**
ತೃತೀಯಾ	**अनेन**	**आभ्याम्**	**एभिः**
	एनेन		
ಚತುರ್ಥೀ	**अस्मै**	**आभ्याम्**	**एभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अस्मात्**	**आभ्याम्**	**एभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अस्य**	**अनयोः**	**एषाम्**
		एनयोः	
ಸಪ್ತಮೀ	**अस्मिन्**	**अनयोः**	**एषु**
		एनयोः	

इदम् - ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಇವಳು, ಇವರಿಬ್ಬರು, ಇವರು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**इयम्**	**इमे**	**इमाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**इमाम्**	**इमे**	**इमाः**
	एनाम्	**एने**	**एनाः**
ತೃತೀಯಾ	**अनया**	**आभ्याम्**	**आभिः**
	एनया		
ಚತುರ್ಥೀ	**अस्यै**	**आभ्याम्**	**आभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अस्याः**	**आभ्याम्**	**आभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अस्याः**	**अनयोः**	**आसाम्**
		एनयोः	
ಸಪ್ತಮೀ	**अस्याम्**	**अनयोः**	**आसु**
		एनयोः	

इदम् - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (-ಇದು, ಈ ಎರಡು, ಇವು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**इदम्**	**इमे**	**इमानि**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**इदम् / एनम्**	**इमे / एने**	**इमानि / एनानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

अदस् ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ - (ಅವನು, ಅವರಿಬ್ಬರು, ಅವರು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**असौ**	**अमू**	**अमी**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अमुम्**	**अमू**	**अमून्**

अदस् ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ - (ಅವಳು, ಅವರಿಬ್ಬರು, ಅವರು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**असौ**	**अमू**	**अमूः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अमूम्**	**अमू**	**अमूः**

Rarest Archiver

ತೃತೀಯಾ	**अमुना**	**अमूभ्याम्**	**अमीभिः**	**अमुया**	**अमूभ्याम्**	**अमूभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अमुष्मै**	**अमूभ्याम्**	**अमीभ्यः**	**अमुष्यै**	**अमूभ्याम्**	**अमूभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अमुष्मात्**	**अमूभ्याम्**	**अमीभ्यः**	**अमुष्याः**	**अमूभ्याम्**	**अमूभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अमुष्य**	**अमुयोः**	**अमीषाम्**	**अमुष्याः**	**अमुयोः**	**अमूषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अमुष्मिन्**	**अमुयोः**	**अमीषु**	**अमुष्याम्**	**अमुयोः**	**अमूषु**

अदस् ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ -(ಅದು, ಆ ಎರಡು , ಅವು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿ	**अदः**	**अमू**	**अमूनि**	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

ವಿ.ಸೂ. **तद्** ಸರ್ವನಾಮವು ಪರೋಕ್ಷ ನಿರ್ದೇಶವಾಚಕವಿರುತ್ತದೆ. '**-तदिति परोक्षे विजानीयात्**' ಗೈರುಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು **तद्** ಸರ್ವನಾಮವು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. **एतद्** ಮತ್ತು **इदम्** ಇವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇವು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. **अदस्** ಸರ್ವನಾಮವು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಅತಿದೂರವಿರುವ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು - '**अदसस्तु विप्रकृष्टम् ।**'

ಅನ್ವಾದೇಶ[1] ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ **एतद्** ಮತ್ತು **इदम्** ಇವುಗಳ ವೈಕಲ್ಪಿಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪಗಳಾದ **एनम्** ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಉದಾ: **अनेन विद्या पारं गता** ; **एनं कर्मणि नियोजय** - ಇವನಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯು ಪೂರೈಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ; ಇವನನ್ನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸು.

iii) ಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Relative Pronouns):

यद् ಶಬ್ದವು ಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮವಿರುತ್ತದೆ.

यद् -ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವನು ಮುಂತಾದವುಗಳು) **यद्** -ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವಳು ಮುಂತಾವುಗಳು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**यः**	**यौ**	**ये**	**या**	**ये**	**याः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**यम्**	**यौ**	**यान्**	**याम्**	**ये**	**याः**
ತೃತೀಯಾ	**येन**	**याभ्याम्**	**यैः**	**यया**	**याभ्याम्**	**याभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**यस्मै**	**याभ्याम्**	**येभ्यः**	**यस्यै**	**याभ्याम्**	**याभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**यस्मात्**	**याभ्याम्**	**येभ्यः**	**यस्याः**	**याभ्याम्**	**याभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**यस्य**	**ययोः**	**येषाम्**	**यस्याः**	**ययोः**	**यासाम्**
ಪ್ತಮೀ	**यस्मिन्**	**ययोः**	**येषु**	**यस्याम्**	**ययोः**	**यासु**

[1] ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಕೈ ಗೂಡಿದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ನೀಡುವುದು **अन्वादेश**

Rarest Archiver

यद् - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**यत्**	**ये**	**यानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

iv) ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Interrogative Pronoun):

किम् ಸರ್ವನಾಮವು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

	किम् ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವನು ಮುಂತಾದವುಗಳು)			**किम्** ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು)		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**कः**	**कौ**	**के**	**का**	**के**	**काः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**कम्**	**कौ**	**कान्**	**काम्**	**के**	**काः**
ತೃತೀಯಾ	**केन**	**काभ्याम्**	**कैः**	**कया**	**काभ्याम्**	**काभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**कस्मै**	**काभ्याम्**	**केभ्यः**	**कस्यै**	**काभ्याम्**	**काभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**कस्मात्**	**काभ्यात्**	**केभ्यः**	**कस्याः**	**काभ्याम्**	**काभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**कस्य**	**कयोः**	**केषाम्**	**कस्याः**	**कयोः**	**कासाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**कस्मिन्**	**कयोः**	**केषु**	**कस्याम्**	**कयोः**	**कासु**

किम् - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವುದು ಮುಂತಾವುಗಳು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**किम्**	**के**	**कानि**	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

v) ಆತ್ಮವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Reflexive Pronouns):

ಆತ್ಮವಾಚಕ **स्व** ಶಬ್ದವು ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬೋಧನೆಯೂ ಉಂಟು.

	स्व ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ತಾನು)			**स्व** ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ತಾನು)		
ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**स्वः**	**स्वौ**	**स्वे /स्वाः**	**स्वा**	**स्वे**	**स्वाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!स्व**	**स्वौ**	**स्वे /स्वाः**	**हे! स्वे**	**स्वे**	**स्वाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**स्वम्**	**स्वौ**	**स्वान्**	**स्वाम्**	**स्वे**	**स्वाः**
ತೃತೀಯಾ	**स्वेन**	**स्वाभ्याम्**	**स्वैः**	**स्वया**	**स्वाभ्याम्**	**स्वाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**स्वस्मै**	**स्वाभ्याम्**	**स्वेभ्यः**	**स्वस्यै**	**स्वाभ्याम्**	**स्वाभ्यः**

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	**स्वस्मात्** **स्वात्**	**स्वाभ्याम्**	**स्वेभ्यः**	**स्वस्याः**	**स्वाभ्याम्**	**स्वाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**स्वस्य**	**स्वयोः**	**स्वेषाम्**	**स्वस्याः**	**स्वयोः**	**स्वासाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**स्वस्मिन्** **स्वे**	**स्वयोः**	**स्वेषु**	**स्वस्याम्**	**स्वयोः**	**स्वासु**

स्व - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ (ಯಾವುದು ಮುಂತಾವುಗಳು)

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**स्वम्**	**स्वे**	**स्वानि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! स्व**	**स्वे**	**स्वानि** ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

आत्मन् ನಾಮಪದವನ್ನೂ ಆತ್ಮವಾಚಕವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಇದು ಸರ್ವನಾಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮವಾಚಕವಾಗಿ 'ತನ್ನ' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರೂ **आत्मन्** ಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

स्वयम् ಎನ್ನುವುದೂ ಕೂಡ ಆತ್ಮವಾಚಕ ಶಬ್ದವಾದರೂ ಅವ್ಯಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

vi) ಅನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Indefinite Pronouns):

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದ **किम्** ಸರ್ವನಾಮದ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಿಗೂ **चित्, चन, अपि** ಮತ್ತು **स्वित्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ಅವು ಅನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಅವು ಅವ್ಯಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯಯಗಳಾದಾಗ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ದೇಶವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮ **किम्** ಶಬ್ದದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಯುತ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ	**कश्चित्**	**कश्चन्**	**कोऽपि**	**कस्वित्**	ಯಾವನೋ
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	**काचित्**	**काचन**	**कापि**	**कास्वित्**	ಯಾವಳೋ
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ	**किञ्चित्**	**किञ्चन्**	**किमपि**	**किंस्वित्**	ಯಾವುದೋ

ಇದೇ ರೀತಿ **किम्** ಶಬ್ದದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ತಿಯುತ ಪದಗಳಿಗೂ ಈ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು.

Rarest Archiver

vii) ಸರ್ವನಾಮ ವಿಶೇಷಗಳು:

सर्व, पूर्व, पर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर ಇವೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಸರ್ವನಾಮಗಳೆಂದು ಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ **अन्तर, एकतर, एकतम, कतिपय, प्रथम, द्वितीय** ಮಂತಾದ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು, ಸಂಬೋಧನೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ.

सर्व - 'ಎಲ್ಲಾ' ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ / **सर्व - 'ಎಲ್ಲಾ' ಶಬ್ದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ**

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**सर्वः**	**सर्वौ**	**सर्वे**	**सर्वा**	**सर्वे**	**सर्वाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! सर्व**	**सर्वौ**	**सर्वे**	**हे! सर्वा**	**सर्वे**	**सर्वाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**सर्वम्**	**सर्वौ**	**सर्वान्**	**सर्वाम्**	**सर्वे**	**सर्वाः**
ತೃತೀಯಾ	**सर्वेण**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वैः**	**सर्वया**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**सर्वस्मै**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वेभ्यः**	**सर्वस्यै**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वाभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**सर्वस्मात्**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वेभ्यः**	**सर्वस्याः**	**सर्वाभ्याम्**	**सर्वाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**सर्वस्य**	**सर्वयोः**	**सर्वेषाम्**	**सर्वस्याः**	**सर्वयोः**	**सर्वासाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**सर्वस्मिन्**	**सर्वयोः**	**सर्वेषु**	**सर्वस्याम्**	**सर्वयोः**	**सर्वासु**

सर्व - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**सर्वम्**	**सर्वे**	**सर्वाणि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! सर्वम्**	**सर्वे**	**सर्वाणि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.
ಇದೇ ರೀತಿ **अन्य , एकतर, अन्यतर** ಸರ್ವನಾಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

पूर्व - ಮೊದಲಿನವ (ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು) ಶಬ್ದ / **पूर्व - ಮೊದಲಿನವಳು**

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**पूर्वः**	**पूर्वौ**	**पूर्वे / पूर्वाः**	**पूर्वा**	**पूर्वे**	**पूर्वाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!पूर्व**	**पूर्वौ**	**पूर्वे / पूर्वाः**	**हे!पूर्वे**	**पूर्वे**	**पूर्वाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पूर्वम्**	**पूर्वौ**	**पूर्वान्**	**पूर्वाम्**	**पूर्वे**	**पूर्वाः**
ತೃತೀಯಾ	**पूर्वेण**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वैः**	**पूर्वया**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**पूर्वस्मै**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वेभ्यः**	**पूर्वस्याः**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वाभ्यः**

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ	**पूर्वस्मात्** **पूर्वात्**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वेभ्यः**	**पूर्वस्याः**	**पूर्वाभ्याम्**	**पूर्वाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**पूर्वस्य**	**पूर्वयोः**	**पूर्वेषाम्**	**पूर्वस्याः**	**पूर्वयोः**	**पूर्वासाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**पूर्वस्मिन्** **पूर्वे**	**पूर्वयोः**	**पूर्वेषु**	**पूर्वस्याम्**	**पूर्वयोः**	**पूर्वासु**

पूर्व - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**पूर्वम्**	**पूर्वे**	**पूर्वाणि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!पूर्व**	**पूर्वे**	**पूर्वाणि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ **पर, अर्ध , कतिपय, प्रथम, नेम** ಸರ್ವನಾಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

अन्यतम - 'ಮತ್ತೊಬ್ಬ' ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ | **अन्यतम** - ಶಬ್ದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अन्यतमः**	**अन्यतमौ**	**अन्यतमाः**	**अन्यतमा**	**अन्यतमे**	**अन्यतमाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अन्यतमम्**	**अन्यतमौ**	**अन्यतमान्**	**अन्यतमाम्**	**अन्यतमे**	**अन्यतमाः**
ತೃತೀಯಾ	**अन्यतमेन**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमैः**	**अन्यतमया**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अन्यतमाय**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमेभ्यः**	**अन्यतमायै**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमाभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अन्यतमात्**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमेभ्यः**	**अन्यतमायाः**	**अन्यतमाभ्याम्**	**अन्यतमाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अन्यतमस्य**	**अन्यतमयोः**	**अन्यतमानाम्**	**अन्यतमायाः**	**अन्यतमयोः**	**अन्यतमानाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अन्यतमे**	**अन्यतमयोः**	**अन्यतमेषु**	**अन्यतमायाम्**	**अन्यतमयोः**	**अन्यतमासु**

अन्यतम - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ /ದ್ವಿತೀಯಾ	**अन्यतमम्**	**अन्यतमे**	**अन्यतमानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

द्वितीय - ಎರಡನೆಯವ - ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ | **द्वितीय** - ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**द्वितीयः**	**द्वितीयौ**	**द्वितीयाः**	**द्वितीया**	**द्वितीये**	**द्वितीयाः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे!द्वितीय**	**द्वितीयौ**	**द्वितीयाः**	**हे!द्वितीये**	**द्वितीये**	**द्वितीयाः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**द्वितीयम्**	**द्वितीयौ**	**द्वितीयान्**	**द्वितीयाम्**	**द्वितीये**	**द्वितीयाः**

Rarest Archiver

ತೃತೀಯಾ	**द्वितीयेन**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयैः**	**द्वितीयया**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयाभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**द्वितीयस्मै** **द्वितीयाय**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयेभ्यः**	**द्वितीयस्यै** **द्वितीयायै**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयाभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**द्वितीयस्मात्** **द्वितीयात्**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयेभ्यः**	**द्वितायस्याः** **द्वितीयायाः**	**द्वितीयाभ्याम्**	**द्वितीयाभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**द्वितीयस्य**	**द्वितीययोः**	**द्वितीयानाम्**	**द्वितायस्याः** **द्वितीयायाः**	**द्वितीययोः**	**द्वितीयानाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**द्वितीयस्मिन्** **द्वितीये**	**द्वितीययोः**	**द्वितीयेषु**	**द्वितीयस्याम्** **द्वितीयायाम्**	**द्वितीययोः**	**द्वितीयासु**

द्वितीय - ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**द्वितीयम्**	**द्वितीये**	**द्वितीयानि**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! द्वितीय**	**द्वितीये**	**द्वितीयानि**

ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

तृतीय ಶಬ್ದವೂ ದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

viii) ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು: (Reciprocal Pronouns)

अन्यः, परः, इतर ಶಬ್ದಗಳು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗೊಂಡಾಗ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಚಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ **अन्यः+ अन्य =अन्योन्य** ; **परः+परः =परस्परः** ; **इतर + इतर=इतरेतर**

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ **ते परस्परे विवदन्ते** ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜಗಳಾಡುತ್ತಾರೆ.

परस्परेण स्पृहणीयशोभाम्[1] - ಪರಸ್ಪರರಿಂದ ಬಯಸಲ್ಪಡುವ ಶೋಭೆ.

अन्योन्यशोभाजननाद्बभूव[2] ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಶೋಭೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮಹಾಕವಿಗಳು ಇವನ್ನು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘು. VII , 14,

[2] ಕು. ಸಂ. I , 44,

Rarest Archiver

'**अन्योन्येषां पुष्करैरामृषन्तः**[1] - ಒಬ್ಬರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ....(ಮಾಘ)

ಇವು ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎನ್ನಲು ಉದಾಹರಣೆಗೆ....

अन्योन्य ಶಬ್ದ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

ವಿಭಕ್ತಿ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	**अन्योन्यः**	**अन्योन्यौ**	**अन्योन्याः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**अन्योन्यम्**	**अन्योन्यौ**	**अन्योन्यान्**
ತೃತೀಯಾ	**अन्योयेन**	**अन्योन्याभ्याम्**	**अन्योन्यैः**
ಚತುರ್ಥೀ	**अन्योन्यस्मै**	**अन्योन्याभ्याम्**	**अन्योन्येभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**अन्योन्यात्**	**अन्योन्याभ्याम्**	**अन्योन्येभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**अन्योन्यस्य**	**अन्योन्ययोः**	**अन्योन्येषाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**अन्योन्यये**	**अन्योन्ययोः**	**अन्योन्येषु**

VI ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು
(Numerals & their declension)

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಪರಾರ್ಧದವರೆಗೆ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಬಹುದು. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

i) ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಂಜ್ಞೆ	ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದ	ಸಂಜ್ಞೆ	ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ
೧	**एक**	१	**प्रथमः**[1]	**प्रथमा**	**प्रथमम्**
೨	**द्वि**	२	**द्वितीयः**	**द्वितीया**	**द्वितीयम्**
೩	**त्रि**	३	**तृतीयः**	**तृतीया**	**तृतीयम्**
೪	**चतुर्**	४	**चतुर्थः**	**चतुर्थी**	**चतुर्थम्**
೫	**पञ्चन्**	५	**पञ्चमः**	**पञ्चमी**	**पञ्चमम्**
೬	**षष्**	६	**षष्ठः**	**षष्ठी**	**षष्ठम्**
೭	**सप्तन्**	७	**सप्तमः**	**सप्तमी**	**सप्तमम्**

[2] **आदिम् , आग्रिम्** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅರ್ಥ.

Rarest Archiver

೮	अष्टन्	८	अष्टमः	अष्टमी	अष्टमम्
೯	नवन्	९	नवमः	नवमी	नवमम्
೧೦	दशन्	१०	दशमः	दशमी	दशमम्
೧೧	एकादशन्	११	एकादशः	एकादशी	एकादशम्
೧೨	द्वादशन्	१२	द्वादशः	द्वादशी	द्वादशम्
೧೩	त्रयोदशन्	१३	त्रयोदशः	त्रयोदशी	त्रयोदशम्
೧೪	चदुर्दशन्	१४	चतुर्दशः	चदुर्दशी	चतुर्दशम्
೧೫	पञ्चदशन्	१५	पञ्चदशः	पञ्चदशी	पञ्चदशम्
೧೬	षोडशन्	१६	षोडशः	षोडशी	षोडशम्
೧೭	सप्तदशन्	१७	सप्तदशः	सप्तदशी	सप्तदशम्
೧೮	अष्टादशन्	१८	अष्टादशः	अष्टादशी	अष्टादशम्
೧೯	नवदशन्[1]	१९	नवदशः	नवदशी	नवदशम्
	ऊनविंशति		ऊनविंशः	ऊनविंशी	ऊनविंशम्
	एकोनविंशति		एकोनविंशः	एकोनविंशी	एकोनविंशम्
	एकान्नविंशति		एकान्नविंशः	एकान्नविंशी	एकान्नविंशम्
೨೦	विंशति	२०	विंशः	विंशी	विंशम्
			विंशतितमः	विंशतितमी	विंशतितमम्
೨೧	एकविंशति	२१	एकविंशः	एकविंशी	एकविंशम्
			एकविंशतितमः	एकविंशतितमी	एकविंशतितमम्
೨೨	द्वाविंशति	२२	द्वाविंशः	द्वाविंशी	द्वाविंशम्
			द्वाविंशतितमः	द्वाविंशतितमी	द्वाविंशतितमम्
೨೩	त्रयोविंशति	२३	त्रयोविंशः	त्रयोविंशी	त्रयोविंशम्
			त्रयोविंशतितमः	त्रयोविंशतितमी	त्रयोविंशतितमम्
೨೪	चतुर्विंशति	२४	चतुर्विंशः	चतुविंशी	चदुर्विंशम्
			चतुर्विंशतितमः	चतुर्विंशतितमी	चतुर्विंशतिमतम्

[1] **एक** ದಿಂದ **नवदशन्** ವರೆಗೆ **एक, एकम्** ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ; ಮುಂದೆ **एकोनविंशति** ಯಿಂದ **नवनवति** ವರೆಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವೆಂದೂ **शत** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

Rarest Archiver

೨೫	पञ्चविंशति	२५	पञ्चविंशः	पञ्चविंशी	पञ्चविंशम्
			पञ्चविंशतितमः	पञ्चविंशतितमी	वञ्चविंशतितमम्
೨೬	षड्विंशति	२६	ಮೇಲಿನಂತೆಯೇ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು.		
೨೭	सप्तविंशति	२७			
೨೮	अष्टाविंशति	२८			
೨೯	नवविंशति	२९			
	एकोनत्रिंशत् / ऊनत्रिंशत् / एकान्नत्रिंशत्				
೩೦	त्रिंशत्	३०	त्रिंशः	त्रिंशी	त्रिंशम्
			त्रिंशत्तमः	त्रिंशत्तमी	त्रिशत्तमम्
೩೧	एकत्रिंशत्	३१			
೩೨	द्वात्रिंशत्	३२			
೩೩	त्रयस्त्रिंशत्	३३			
೩೪	चतुस्त्रिंशत्	३४			
೩೫	पञ्चत्रिंशत्	३५			
೩೬	षट्त्रिंशत्	३६			
೩೭	सप्तत्रिंशत्	३७			
೩೮	अष्टात्रिंशत्	३८			
೩೯	नवत्रिंशत्	३९			
	एकोनचत्वारिंशत् / ऊनचत्वारिंशत् / एकान्नचत्वारिंशत्				
೪೦	चत्वारिंशत्	४०	चत्वारिंशः	चत्वारिंशी	चत्वारिंशम्
			चत्वारिंशत्तमः	चत्वारिंशत्तमी	चत्वारिंशत्तमम्
೪೧	एकचत्वारिंशत्	४१			
೪೨	द्वाचत्वारिंशत्	४२			
	द्विचत्वारिंशत्				
೪೩	त्रयश्चत्वारिंशत्	४३			
	त्रिचत्वारिंशत्				
೪೪	चतुश्चत्वारिंशत्	४४			
೪೫	पञ्चचत्वारिंशत्	४५			

Rarest Archiver

೪೬	षट्चत्वारिंशत्	४६			
೪೭	सप्तचत्वारिंशत्	४७			
೪೮	अष्टचत्वारिंशत्	४८			
೪೯	नवचत्वारिंशत्	४९			
	एकोनपञ्चाशत् / ऊनपञ्चाशत् / एकान्नपञ्चाशत्				
೫೦	पञ्चाशत्	५०	पञ्चाशः	पञ्चाशी	पञ्चाशत्तम्
			पञ्चाशत्तमः	पञ्चाशत्तमी	पञ्चाशत्तमीम्
೫೧	एकपञ्चाशत्	५१			
೫೨	द्वापञ्चाशत्	५२			
	द्विपञ्चाशत्				
೫೩	त्रयःपञ्चाशत्	५३			
	त्रिपञ्चाशत्				
೫೪	चतुःपञ्चाशत्	५४			
೫೫	पञ्चपञ्चाशत्	५५			
೫೬	षट्पञ्चाशत्	५६			
೫೭	सप्तपञ्चाशत्	५७			
೫೮	अष्टापञ्चाशत्	५८			
	अष्टपञ्चाशत्				
೫೯	नवपञ्चाशत्	५९			
	एकोनषष्टि / ऊनषष्टि / एकान्नषष्टि				
೬೦	षष्टि	६०	षष्टितमः	षष्टितमी	षष्टितमम्
೬೧	एकषष्टि	६१	एकषष्टः	एकषष्टी	एकषष्टम्
			एकषष्टतमः	एकषष्टतमी	एकषष्टतमम्
೬೨	द्वाषष्टि	६२			
	द्विषष्टि				
೬೩	त्रयःषष्टि	६३			
	त्रिषष्टि				
೬೪	चतुष्षष्टि	६४			

Rarest Archiver

೬೫	पञ्चषष्टि	६५	
೬೬	षट्षष्टि	६६	
೬೭	सप्तषष्टि	६७	
೬೮	अष्टाषष्टि	६८	
	अष्टषष्टि		
೬೯	नवषष्टि	६९	
	एकोनसप्तति / एकान्नसप्तति / ऊनसप्तति		
೭೦	सप्तति	७०	सप्ततितमः सप्ततितमी सप्ततितमम्
೭೧	एकसप्तति	७१	एकसप्ततः एकसप्तती एकसप्ततम्
			एकसप्ततितमः एकसप्ततितमी एकसप्ततितमम्
೭೨	द्वासप्तति	७२	
	द्विसप्तति		
೭೩	त्रयस्सप्तति	७३	
	त्रिसप्तति		
೭೪	चतुस्सप्तति	७४	
೭೫	पञ्चसप्तति	७५	
೭೬	षट्सप्तति	७६	
೭೭	सप्तसप्तति	७७	
೭೮	अष्टासप्तति	७८	
	अष्टसप्तति		
೭೯	नवसप्तति	७९	
	एकोनाशीति / ऊनाशीति / एकान्नाशीति		
೮೦	अशीति	८०	अशीतितमः अशीतितमी अशीतितमम्
೮೧	एकाशीति	८१	एकाशीतः एकाशीतितमी एकाशीतम्
			एकाशीतितमः एकाशीती एकाशीतितमम्
೮೨	द्व्यशीति	८२	
೮೩	त्र्यशीति	६३	
೮೪	चतुरशीति	८४	

Rarest Archiver

೮೫	पञ्चाशीति	८५			
೮೬	षडशीति	८६			
೮೭	सप्ताशीति	८७			
೮೮	अष्टाशीति	८८			
೮೯	नवाशीति	८९			
	एकोननवति / ऊननवति / एकान्ननवति				
೯೦	नवति	९०	नवतितमः	नवतितमी	नवतितमम्
೯೧	एकनवति	९१	एकनवतः	एकनवती	एकनवतम्
			एकनवतितमः	एकनवतितमी	एकनवतितमम्
೯೨	द्वानवति	९२			
	द्विनवति				
೯೩	त्रयोनवति	९३			
	त्रिनवति				
೯೪	चतुर्नवति	९४			
೯೫	पञ्चनवति	९५			
೯೬	षण्णवति	९६			
೯೭	सप्तनवति	९७			
೯೮	अष्टानवति	९८			
	अष्टनवति				
೯೯	नवनवति	९९			
	एकोनशतम् / ऊनशतम् / एकान्नशतम् (ನಪುಂ)				
೧೦೦	शतम् (ನಪುಂ)	१००	शततमः	शततमी	शततमम्
೨೦೦	द्विशतम् / द्विशते (ನಪುಂ)	२००			
೩೦೦	त्रिशतम् / त्रीणिशतानि (ನಪುಂ)	३००			
೪೦೦	चतुश्शतम् (ನಪುಂ) / चत्वारिशतानि	४००			

Rarest Archiver

೫೦೦ पञ्चशतम् (ನಪುಂ) ५००

पञ्चानि शतानि

೧೦೦೦ सहस्रम् (ನಪುಂ) १०००

दशशतम्

೧೦೦೦೦ दशसहस्रम् (ನಪುಂ) १००००

अयुतम्

१००००० लक्षम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ) लक्षा (स्त्री)

१०००००० दशलक्षम् / प्रयुतम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ) दशलक्षाः (स्त्री)

१००००००० कोटि (स्त्री)

१०००००००० दशकोटि / अर्बुदम्

१००००००००० अब्जम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ)

१०००००००००० खर्व (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

१००००००००००० निखर्व (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

१०००००००००००० महापद्म (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ)

१००००००००००००० शंकु (ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

१०००००००००००००० जलधि (ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

१००००००००००००००० अन्त्यम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ)

१०००००००००००००००० मध्यम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ)

१००००००००००००००००० परार्धम् (ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ)

ನೂರು, ಸಾವಿರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಹತ್ತು[1] ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದೇ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರುವಾಗ **अधिक** ಅಥವಾ **उत्तर** ಶಬ್ದವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

एकाधिकशतम् - ೧೦೧

चतुर्नवत्यधिकशतम् - ೧೯೪

सप्तत्रिंशदुत्तरं नवशतम् - ೯೩೭

पञ्चाधिकत्रिंशदुत्तरं द्विशतम् - ೨೩೫

---

[1] एकदशशतसहस्रायुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः ।
अर्बुदमब्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशङ्कवस्तस्मात् । ।
जलधिश्चान्त्यं मध्यं परार्धमिति दशगुणोत्तराः संज्ञाः । ।

Rarest Archiver

ii) **ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು:**

	ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **एक**[1], **द्वि**, **त्रि**, **चतुर्** ಶಬ್ದಗಳು				ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **एक**, **द्वि**, **त्रि**, **चतुर्** ಶಬ್ದಗಳು			
ಪ್ರಥಮಾ	**एकः**	**द्वौ**	**त्रयः**	**चत्वारः**	**एका**	**द्वे**	**तिस्रः**	**चतस्रः**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! एक**	**द्वौ**	**त्रयः**	**चत्वारः**	**हे! एके**	**द्वे**	**तिस्रः**	**चतस्रः**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**एकम्**	**द्वौ**	**त्रीन्**	**चतुरः**	**एकाम्**	**द्वे**	**तिस्रः**	**चतस्रः**
ತೃತೀಯಾ	**एकेन**	**द्वाभ्याम्**	**त्रिभिः**	**चतुर्भिः**	**एकया**	**द्वाभ्याम्**	**तिसृभिः**	**चतसृभिः**
ಚತುರ್ಥೀ	**एकस्मै**	**द्वाभ्याम्**	**त्रिभ्यः**	**चतुर्भ्यः**	**एकस्यै**	**द्वाभ्याम्**	**तिसृभ्यः**	**चतसृभ्यः**
ಪಂಚಮೀ	**एकस्मात्**	**द्वाभ्याम्**	**त्रिभ्यः**	**चतुर्भ्यः**	**एकस्याः**	**द्वाभ्याम्**	**तिसृभ्यः**	**चतसृभ्यः**
ಷಷ್ಠೀ	**एकस्य**	**द्वयोः**	**त्रयाणाम्**	**चतुर्णाम्**	**एकस्याः**	**द्वयोः**	**तिसृणाम्**	**चतसृणाम्**
ಸಪ್ತಮೀ	**एकस्मिन्**	**द्वयोः**	**त्रिषु**	**चतुर्षु**	**एकस्याम्**	**द्वयोः**	**तिसृषु**	**चतसृषु**

ಹೀಗೆ **एक**ಶಬ್ದವು ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, **द्वि** ಶಬ್ದವು ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೂ **त्रि**, **चतुर्** ಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **एक**, **द्वि**, **त्रि**, **चतुर्** ಶಬ್ದಗಳು

ಪ್ರಥಮಾ / ದ್ವಿತೀಯಾ	**एकम्**	**द्वे**	**त्रीणि**	**चत्वारि**	○
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! एक**	**द्वे**	**त्रीणि**	**चत्वारि**	ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ.

पञ्चन् ಶಬ್ದದಿಂದ **नवदशन्** ಶಬ್ದ ಸಹಿತ ಹದಿನೈದು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು ಇವೆಲ್ಲವೂ **त्रि**, **चतुर्** ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ಬಹುವಚನಬೋಧಕಗಳು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ಪುಲ್ಲಿಂಗ , ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ -

पञ्चन, षष्, सप्तन्, अष्टन्, नवन्, दशन् ಶಬ್ದಗಳು

ಪ್ರಥಮಾ	**पञ्च**	**षट् / षड्**	**सप्त**	**अष्ट / अष्टौ**	**नव**	**दश**
ಸಂಬೋಧನೆ	**हे! पञ्च**	**षट् / षड्**	**सप्त**	**हे!अष्ट / अष्टौ**	**नव**	**दश**
ದ್ವಿತೀಯಾ	**पञ्च**	**षट् / षड्**	**सप्त**	**अष्ट / अष्टौ**	**नव**	**दश**
ತೃತೀಯಾ	**पञ्चभिः**	**षड्भिः**	**सप्तभिः**	**अष्टभिः/अष्टाभिः**	**नवभिः**	**दशभिः**

---

[1] **एक** ಶಬ್ದವು ಸರ್ವನಾಮದಂತೆಯೂ ನಡೆಯುವುದು ; ಆಗ

ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ	**एकः**	**एकौ**	**एके**	
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ	**एका**	**एके**	**एकाः**	
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ	**एकम्**	**एके**	**एकानि**	ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ **अन्य** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಚತುರ್ಥೀ **पञ्चभ्यः षड्भ्यः सप्तभ्यः अष्टभ्यः / अष्टाभ्यः नवभ्यः दशभ्यः**

ಪಂಚಮೀ **पञ्चभ्यः षड्भ्यः सप्तभ्यः अष्टभ्यः /अष्टाभ्यः नवभ्यः दशभ्यः**

ಷಷ್ಠೀ **पञ्चानाम् षण्णाम् सप्तानाम् अष्टानाम् नवानाम् दशानाम्**

ಸಪ್ತಮೀ **पञ्चसु षट्सु / षट्त्सु सप्तसु अष्टसु /अष्टासु नवसु दशसु**

ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಒಂಭತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ऊनुविंशति ಶಬ್ದದಿಂದ **नवविंशति** ಶಬ್ದಸಹಿತ ಹದಿಮೂರು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು **मति** ಶಬ್ದವು ನಡೆದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. **एकोनत्रिंशत्** ಶಬ್ದದಿಂದ **नवपञ्चाशत्** ಶಬ್ದ ಸಹಿತ ನಲವತ್ತೈದು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು **सरित्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. **एकोनषष्टि** ಶಬ್ದದಿಂದ **नवनवति** ಶಬ್ದಸಹಿತ ಸಮಸ್ತ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು **मति** ಶಬ್ದವು ನಡೆದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. **शतम्, सहस्त्रम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆದಂತೆ. **लक्षा** (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ), **कोटि** (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ), **शंकु** (ಪುಲ್ಲಿಂಗ) **जलधि** (ಪುಲ್ಲಿಂಗ) ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಜೋಡಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಿತ್ಯಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಸಬಹುದು.

प्रथम, द्वितीय ಮುಂತಾದ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ನಡೆದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. **चतुर्थ** ದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **चतुर्थी** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಾಗುವುದರಿಂದ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣ[1]ಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.[2]

---

[1] ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

एक + धा =**एकधा** ಒಂದು ಸಾರಿ; **एक + ध्यम् = एकध्यम्** ;

ಒಂದು ರೀತಿಯ; **द्विधा , द्वैधम् , त्रिधा, त्रैधम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು ;

द्वि + क = द्विकम्
द्वि + य = द्वयम् ಎರಡರ ಗುಂಪು

ಇದೇ ರೀತಿ **त्रिकम्, त्रितयम् ; चतुष्कम्, चतुष्कयम् ; पञ्चकम्, पञ्चतयम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ವಿ.ಸೂ. ಇವೆಲ್ಲಾ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಏಕವಚನ ಬೋಧಕಗಳು.

एक + शस् = एकशः ....ಒಂದಾದ ನಂತರ ಒಂದು.

ಇದೇ ರೀತಿ **द्विशः, त्रिशः** .... **सहस्त्रशः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

एक + गुण = एकगुण .... ಒಂದು ಪಟ್ಟು ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಹೀಗೆಯೇ **द्विगुण, त्रिगुण,** ....**शतगुण** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

धा, क, शस् ಮುಂತಾದವುಗಳು ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು. ವಿವರಣೆಗೆ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರಕರಣ ನೋಡಿರಿ.

[2] ವಿವರಣೆಗೆ 'ಅವ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ ' ನೋಡಿರಿ.

Rarest Archiver

ೱ

ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣ

I ಧಾತು

'ಧಾತು' ಅಂದರೆ, ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದ. **तिङ्**[1] ಎಂದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಸಂಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿಯ **तिप्, तस्, झि, सिप्, थस्, थ, मिप्, वस् ,मस्, त, आताम्, झ ; थास्, आथाम्, ध्वम् ; इट्, वहि, महिङ्** ಎಂಬ ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಧಾತುಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ **तिङन्त** 'ಶಬ್ದಗಳು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದಲ್ಲಿಯ ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ 'ಅಷ್ಟಾದಶಲಾದೇಶಗಳು'[2] ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. **'भावप्रधानमाख्यातम्'** ಎಂಬ ಯಾಸ್ಕನ ಸ್ಮೃತಿ[3] ಯಂತೆ ಆಖ್ಯಾತವು ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಧಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾವವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯೆಂದರ್ಥ.[4]

ಧಾತುಗಳು ಮೂಲಧಾತುಗಳೂ (Primitive roots) ಮತ್ತು ಸನಾದ್ಯಂತ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳೂ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳನ್ನು 'ಸಾಧಿತ (Derivative) ಧಾತುಗಳು' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

II ಮೂಲಧಾತುಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಎರಡುಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಮೂಲಧಾತುಗಳಿವೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಹತ್ತು ಗಣಗಳಲ್ಲಿ (Conjugation) ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ಆಗಮಿಸುವ ವಿಕರಣಗಳನ್ನು (Modifications) ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಣಗಳ ಧಾತುಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಥಮ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **आदि** ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ **भ्वादि (भू +आदि)** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈ ಹತ್ತು ಗಣಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗಣಗಳನ್ನೂ ಇವುಗಳ ಧಾತು ವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಧಾತುಗಳ ಅಂಗ[5] (- Base) ಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

---

[1] **तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ्** । (ಪಾ III, 4, 78)

[2] **एते अष्टादशलादेशाः स्युः** (ಸಿ. ಕೌ 154)

[3] **निरुक्त** I,1.

[4] **भावोनामक्रिया**

[5] **यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम्** (ಪಾ I, 4, 13)

........भवामि, भविष्यामि इत्यादौ विकरणविशिष्टस्य अङ्गसंज्ञार्थं तदादिग्रहणम् (ಸಿ. ಕೌ 199)

Rarest Archiver

ಗಣ ಸಂ	ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆ	ವಿವರಣೆ	ಧಾತುವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯ (Conjugational Base)	ಅಂಗ(- Base)
೧	भ्वादि	'ಭೂ' ಮುಂತಾದವು	शब्विकरणम् शप् = अ[1]	भू+अ =भो+अ =भव्+अ=भव नी +अ=ने+अ =नय्+अ =नय
೨	अदादि	'ಅದ್' ಮುಂತಾದವು	अदिप्रभृतिभ्यः शपः[2] (लुक्स्यात्[3])	अद् = अद् अस् = अस्
೩	जुहोत्यादि	'ಹು' ಮುಂತಾದವು	जुहोत्यादिभ्यः[4]श्लुः[5]	हु = जुहु ; दा = ददा
೪	दिवादि	'ದಿವ್'ಮುಂತಾದವು	दिवादिभ्यः श्यन्[6] = य	दिव् + य = दिव्य नृत् + य = नृत्य
೫	स्वादि	'ಸು' ಮುಂತಾದವು	स्वादिभ्यः श्नुः[7] = नु	सु +नु=सुनु चि+नु =चिनु
೬	तुदादि	'ತುದ್ 'ಮುಂತಾದವು	तुदादिभ्यः शः[8] (= अ)	तुद्+अ=तुद विश्+अ = विश
೭	रुधादि	'ರುಧ್ 'ಮುಂತಾದವು	रुधादिभ्यः[9]श्नम् (= न)	रुध् - रु+न +ध्= रुणध् छिद् - छि+न+द्=छिनद्
೮	तनादि	'ತನ್ 'ಮುಂತಾದವು	तनादि कृञ्भ्यः[10]उः(उ)	तन्+ उ = तनु वन्+ उ = वनु कृ +उ= कर् +उ(=कुरु)
೯	क्र्यादि	'ಕ್ರೀ' ಮುಂತಾದವು	क्र्यादिभ्यःश्ना[11](= ना)	क्री + ना = क्रीणा अश् + ना = अश्ना
೧೦	चुरादि	'ಚುರ್' ಮುಂತಾದವು	चुरादिभ्यो णिच्[12] (णिच् = अय)[13]	चुर् + अय = चोरय कथ् + अय = कथय

ಶ್ರವಣಗತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಆಧುನಿಕರು ಈ ಹತ್ತು ಗಣಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ-
೧ನೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೧,೪,೬,೧೦ ಈ ಗಣಗಳೂ
೨ನೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ೨,೩,೫,೭,೮,೯ ಈ ಗಣಗಳೂ ಇವೆ.

---

[1]**कर्तरि शप्** (ಪಾ III, 1, 68) ಎನ್ನುವ ನಿಯಮವು ಇಲ್ಲಿ ಅಬಾಧಿತ. [2](ಪಾ II, 4, 72) [3](ಸಿ. ಕೌ. 423)
[4](ಪಾ II, 4, 75) [5]**लुक्श्लु लुपः** ಲುಕ್ ಮತ್ತು ಶ್ಲು ಇವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. [6](ಪಾ III, 1, 69) [7](ಪಾ III, 1, 73) [8](ಪಾ III, 1, 77) [9](ಪಾ III, 1, 78) [10](ಪಾ III, 1, 79) [11](ಪಾ III, 1, 81) [12](ಪಾ III, 1, 25)
[13] **णिच्** ದಲ್ಲಿಯ ಇಕಾರ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ **शप्** ದಲ್ಲಿಯ **अ** ಸೇರಿದಾಗ ಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದು **अय** ಆಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

III ಸಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು

i) ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು **(Transitive verbs) :**

ಕರ್ಮಪದಸಹಿತವಾದುದು ಸಕರ್ಮಕ[1] ; ಅಂದರೆ, ಕರ್ಮಾಕಾಂಕ್ಷಿ ಧಾತುಗಳಿವು.

ಉದಾ: **खाद् - खादति ⟶ फलं खादति**- ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ.

पठ् - पठति ⟶ पुस्तकं पठति-ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ **खादति, पठति** ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದು **फलं, पुस्तकं** ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಸೂಚಕಪದಗಳಿಂದ[2]. **खाद् , पठ्** ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳು ಏಕಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಧಾತುಗಳು ದ್ವಿಕರ್ಮಕಗಳಿವೆ. ದ್ವಿಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು ಎರಡು ಕರ್ಮಪದಗಳನ್ನು[3] ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾ:. **याच्**[4] **-याचते ⟶वामनः बलिम् याचते वसुधाम्** -ವಾಮನನು ಬಲಿಯ ಹತ್ತಿರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ **बलिम् , वसुधाम्** ಎಂಬ ಎರಡು ಕರ್ಮವಾಚಕ ಪದಗಳಿವೆ.

ii)ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು **(Intransitive verbs) :**

ಕರ್ಮನಿರಾಕಾಂಕ್ಷಿ ಧಾತುಗಳಿವು.[5] ಈ ಧಾತುಗಳು ಕರ್ಮಪದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಉದಾ:

भू - भवति > सः भवति ಅವನು ಇರುತ್ತಾನೆ.; **नृत्-नृत्यति > राधा नृत्यति** = ರಾಧೆಯು ನರ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ. **लज्ज् - लज्जते > वधू लज्जते** = ವಧುವು ನಾಚುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪದ ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

IV ದಶಲಕಾರಗಳು

ಧಾತುವು ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಕಾಲ. ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗತಿಸಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲವೆಂದೂ ಪ್ರಕೃತಸಮಯಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲವೆಂದೂ ಸಂಭವನೀಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲವೆಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಭೂತಭವಿಷ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಮೀಪ್ಯ ದೂರಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕಾಲಗಳು **(Tenses))**ಆರು ಎಂದೂ ಅವರು ಹೇಳಿದರು.

ಆಜ್ಞಾದಿ ಅರ್ಥಗಳೂ **(Moods)** ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಜ್ಞಾರ್ಥ, ವಿಧ್ಯರ್ಥ, ಸಂಕೇತಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಆಶೀರರ್ಥಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

---

[1] **सकर्मकः कर्मयुक् स्यात्** (ಕಾರಿಕಾ)

[2] ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿಯ 'ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಕಾರಕತ್ವ' ದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[3] **कर्मद्वन्द्वो द्विकर्मकः (कारिका)**

[4] ವಿವರಗಳಿಗೆ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿಯ 'ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಕಾರಕತ್ವ' ದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

[5] **अकर्मकः कर्मशून्यः** (ಕಾರಿಕಾ)

Rarest Archiver

ಈ ಆರೂ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕೂ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ದಶಲಕಾರಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವು ಈ ಮುಂದಿನಂತಿವೆ.

i) ಕಾಲಸೂಚಕ ಲಕಾರಗಳು (Tenses):

ಲಕಾರ ಸಂಜ್ಞೆ	ಕಾಲ
೧. **लट्**	ವರ್ತಮಾನ (Present tense)
೨. **लङ्**	ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ (Imperfect tense)
೩. **लिट्**	ಪರೋಕ್ಷಭೂತ (Perfect tense)
೪. **लुङ्**	ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂತ (Aorist)
೫. **लुट्**	ಭವಿಷ್ಯತ್ (First future)
೬. **लृट्**	ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ (Second future)

ii) ಅರ್ಥಸೂಚಕ ಲಕಾರಗಳು(Moods):

ಲಕಾರ ಸಂಜ್ಞೆ	ಅರ್ಥ
೧. **लोट्**	ಆಜ್ಞಾರ್ಥ (Imperative)
೨. **विधिलिङ्**	ವಿಧ್ಯರ್ಥ (Potential)
೩. **लृङ्**	ಸಂಕೇತಾರ್ಥ (Conditional)
೪. **आशीर्लिङ्**	ಆಶೀರರ್ಥ (Benedictive)

ಈ ಲಕಾರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುವ ಕಾರಿಕೆಯಿದು.

लड्वर्तमाने लेड्वेदे भूते लुङ् लङ् लिटस्तथा ।
विध्याशिषो च लिङ्लोटो लुट्लृट्लृङ् च भविष्यति ॥

V ಪರಸ್ಮೈಪದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದ

ಪರಸ್ಮೈಪದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದಗಳು ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳೆಂದೂ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳನ್ನು ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳೆಂದೂ ಉಭಯ ಪದಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಉಭಯಪದಿ ಧಾತುಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾದ **तिप्, तस्, झि** ; **सिप्, थस्, थ**; **मिप्, वस्, मस्** ಇವುಗಳು ಪರಸ್ಮೈಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು. ಇನ್ನುಳಿದ **त, आताम्, झ**; **थास्, आथाम्, ध्वम्** ; **इट्, वहि, महिङ्** ಈ ಒಂಭತ್ತು ಲಾದೇಶಗಳು ಆತ್ಮನೇಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ಕೇವಲ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಭಿನ್ನಾರ್ಥಬೋಧಕವಾಗಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಭಿನ್ನಪದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಆಗ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲಾದೇಶ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾ.:	**विद्**	(ಪರಸ್ಮೈಪದ - ೨ನೇ ಗಣ)	**वेत्ति**	= ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.
	विद्	(ಆತ್ಮನೇಪದ - ೪ನೇ ಗಣ)	**विद्यते**	= ಇರುತ್ತಾನೆ.
	जि	(ಪರಸ್ಮೈಪದ)	**जयति**	= ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.
	परा+ जि	(ಆತ್ಮನೇಪದ)	**पराजयते**	= ಪರಾಜಯಿಸುತ್ತಾನೆ.
	वि + जि	(ಆತ್ಮನೇಪದ)	**विजयते**	= ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.
	गम्	(ಪರಸ್ಮೈಪದ)	**गच्छति**	= ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.
	सम् + गम्	(ಆತ್ಮನೇಪದ)	**सङ्गच्छते**	= ಸಂಗಡ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.
	रम्	(ಆತ್ಮನೇಪದ)	**रमते**	= ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾನೆ.
	वि + रम्	(ಪರಸ್ಮೈಪದ)	**विरमति**	= ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಉಭಯಪದಿ ಧಾತುಗಳು ಕ್ರಿಯಾಜನ್ಯಫಲವು ಕರ್ತೃಗಾಮಿಯಾದರೆ ಆತ್ಮನೇಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಿಯಾಜನ್ಯಫಲವು ಪರಗಾಮಿಯಾದರೆ ಪರಸ್ಮೈಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.[1]

ಉದಾ: **पाचकः ओदनं पचति** = ಅಡಿಗೆಯವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

रामः ओदनं पचते = ರಾಮನು ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

पचति ಎಂದಾಗ ಬೇರೆಯವರಿಗಾಗಿಯೂ, **पचते** ಎಂದಾಗ ತನಗಾಗಿಯೂ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

VI ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳು (Voices):

ಇವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಷ್ಟಾದಶ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳು. ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು ಕರ್ತರಿ, ಭಾವೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

i) ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ (Active Voice):

ಸಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಕರ್ತೃವಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದಶಲಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಉಂಟಾಗುವುದು ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ. ಆಗ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಭಿಹಿತವಾಗುವುದು ಅಥವಾ ಉಕ್ತವಾಗುವುದು ಕರ್ತೃ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದು ಕರ್ತೃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ .

ಉದಾ. : **रामः ग्रामं गच्छति** - ರಾಮನು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

कृष्णः मोदकं खादति - ಕೃಷ್ಣನು ಸಿಹಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ **गच्छति, खादति** ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಂದ **राम , कृष्ण** ಕರ್ತೃಪದಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕರ್ತೃ[2]ಪದಗಳು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಂದ ಅನಭಿಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಪದಗಳು[3] ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ.

---

[1]**आत्मनेपदं स्यात् कर्तृगामिनि क्रियाफले** (ಸಿ. ಕೌ 2158) [2]**स्वतन्त्रः कर्ता** (ಪಾ I, 4, 54)
....शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् (ಪಾ I, 3, 78) [3]**अनभिहिते। कर्मणि द्वितीया।** (ಪಾ II, 3, 1-2)

Rarest Archiver

ii) ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ (Passive voice):

ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **तङ्** (ಆತ್ಮನೇಪದದ) ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಉಂಟಾಗುವುದು ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ. ಉದಾ.: **रामेण ग्रामः गम्यते** = ರಾಮನಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

कृष्णेन मोदकः खाद्यते = ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಿಹಿಯು ತಿನ್ನಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಭಿಹಿತವಾದದ್ದು ಕರ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಕರ್ಮಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅಂತೆಯೇ ಕರ್ಮಪದಗಳು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ತೃಪದಗಳು ಅನಭಿಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯಾ[1] ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ **गम्यते, खाद्यते** ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಮೂಲರೂಪಗಳಾದ **गम्, खाद्** ಧಾತುಗಳು ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳು. ಆದರೆ, ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ **तङ् (आत्मनेपदि)** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಬರಬೇಕು[2] ಎನ್ನುವುದು ನಿಯಮ. ಈ ಕರ್ಮಣಿ, ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ **तङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **यक् (य)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

iii) ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗ (Impersonal):

ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ **तङ्** (ಆತ್ಮನೇಪದದ) ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಉಂಟಾಗುವುದು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಕ್ರಿಯೆಯು. ಭಾವವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (**भावो नाम क्रिया**) .

ಉದಾಹರಣೆ : **रामेण भूयते** = ರಾಮನಿಂದ ಇರಲ್ಪಡುತ್ತದೆ .

भवता स्थीयते = ನಿನ್ನಿಂದ ನಿಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

VII ಪುರುಷಗಳು (Persons):

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಪರಸ್ಮೈಪದದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರರ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪಿಗೆ **प्रथम , मध्यम** ಮತ್ತು **उत्तम** ಗಳೆಂಬ[3] ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆಯಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ[4] ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಮೂರರ ಪ್ರತಿಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಕವಚನ, ದ್ವಿವಚನ, ಬಹುವಚನ[5] ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

---

[1] **अनभिहिते कर्तरि ....तृतीया स्यात् ।** (ಸಿ. ಕೌ 561)

[2] **भावकर्मणोः (आत्मनेपदम्)**(ಪಾ I, 3,13) [3] **तिङस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः ।** (ಪಾ I, 4, 101)

[4] ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ - ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ Third person ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ Second Person ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ First Person ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಶಃ ಇಂಗ್ಲೀಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು.

[5] **तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः** (ಪಾ I, 4,102)

Rarest Archiver

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	**तिप्**	**तस्**	**झि**	**त**	**आताम्**	**झ**
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	**सिप्**	**थस्**	**थ**	**थास्**	**आथाम्**	**ध्वम्**
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	**मिप्**	**वस्**	**मस्**	**इट्**	**वहि**	**महिङ्**

ಅಸ್ಮದರ್ಥವು (**अहम्** ಮುಂತಾದವು) ಕರ್ತೃವಾಗಿರುವಾಗ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತಮಪುರುಷ[1] ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಯುಷ್ಮದರ್ಥವು (**त्वम्** ಮುಂತಾದವು) ಕರ್ತೃವಾಗಿರುವಾಗ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ[2] ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ (ಅಂದರೆ **तद्** ಮುಂತಾದವು ಬಂದಾಗ) ಪ್ರಥಮ[3] ಪುರುಷ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ - **सः (रामः, कृष्णः,.......) करोति (कृ + तिप्)**

ಅವನು (ರಾಮನು, ಕೃಷ್ಣನು.....)ಮಾಡುತ್ತಾನೆ

ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ **त्वं करोषि (कृ +सिप्)** = ನೀನು ಮಾಡುವೆ

ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ **अहं करोमि (कृ +मिप्)** = ನಾನು ಮಾಡುವೆ.

VIII ಸಾರ್ವಧಾತುಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಧಧಾತುಕ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಟ್ (ವರ್ತಮಾನ), ಲಙ್ (ಅನದ್ಯತನಭೂತ), ಲೋಟ್ (ಆಜ್ಞಾರ್ಥ), ವಿಧಿಲಿಙ್ (ವಿಧ್ಯರ್ಥ)ಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ **सार्वधातुक**[3] (Conjugational) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಲಟ್, ಲಙ್, ಲೋಟ್, ವಿಧಿಲಿಙ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಧಾತುವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯದ (Conjugational sign)ನಂತರ ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಆರುಲಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಅವು ಆರ್ಧಧಾತುಕ (Non-conjugational)ಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ ; ಇಲ್ಲಿ, ಧಾತುವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

---

[1] **अस्मद्युत्तमः ।** (ಪಾ I, 4, 107)

[2] **युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः** (ಪಾ I, 4, 105)

[3] **शेषे प्रथमः** (ಪಾ I, 4, 108)

[4] **तिङ् शित् सार्वधातुकम्** (ಪಾ III, 4, 113)

Rarest Archiver

IX ಲಟ್ (ವರ್ತಮಾನ), ಲಙ್(ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ), ಲೋಟ್ (ಆಜ್ಞಾರ್ಥ), ವಿಧಿಲಿಙ್ (ವಿಧ್ಯರ್ಥ)ಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು:

(= ಸಾರ್ವಧಾತುಕಗಳು - Conjugationals)

ಲಟ್, ಲಙ್, ಲೋಟ್, ವಿಧಿಲಿಙ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

i) ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳ (೧, ೪, ೬, ೧೦) ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು......

लट् = ವರ್ತಮಾನಕಾಲ (Present tense)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	ति	तस्	अन्ति	ते	इते	अन्ते
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	सि	थस्	थ	से	इथे	ध्वे
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	मि	वस्	मस्	इ	वहे	महे

लङ् = ಅನದ್ಯತನಭೂತ (Imperfect)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	स्	तम्	त	थास्	इथाम्	ध्वम्
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	अम्	व	म	इ	वहि	महि

लोट् = ಆಜ್ಞಾರ್ಥ (Imperative)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	तु - तात्[1]	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	- तात्	तम्	त	स्व	इथाम्	ध्वम्
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	अनि	आव	आम	ऐ	आवहै	आमहै

[1]**तात्** ಅನ್ನುವುದು ಐಚ್ಛಿಕ ; ಬೇಕಾದರೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು ; ಬೇಡವಾದರೆ ಬಿಡಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **गम् - - गच्छ - - गच्छतु** ಅಥವಾ **गच्छतात्**

गच्छ ಅಥವಾ **गच्छतात्**

Rarest Archiver

विधिलिङ् = ವಿಧ್ಯರ್ಥ (Potential)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	ईत्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	ईस् (ईः)	ईतम्	ईत	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि

೧ನೇ ಗಣ - ಭ್ವಾದಿ

भू (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಇರು (ಅಂಗ भव)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	भवति	भवतः	भवन्ति	अभवत्[1]	अभवताम्	अभवन्
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	भवसि	भवथः	भवथ	अभवः	अभवतम्	अभवत
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	भवामि	भवावः	भवामः	अभवम्	अभवाव	अभवाम

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	भवतु /भवतात्	भवताम्	भवन्तु	भवेत्	भवेताम्	भवेयुः
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	भव / भवतात्	भवतम्	भवत	भवेः	भवेतम्	भवेत
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	भवानि	भवाव	भवाम	भवेयम्	भवेव	भवेम

नी - (ಉಭಯಪದಿ) ಒಯ್ಯು (ಅಂಗ नय)

ಲಟ್ = ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयेते	नयन्ते
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयेथे	नयध्वे
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	नयामि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे

---

[1] लङ् ದಲ್ಲಿ तिङ् ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ಧಾತು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಡಾಗಮ (अट् + आगम = अडागम ; अट् = अ)ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಲಙ್ = ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	**अनयत्**	**अनयताम्**	**अनयन्**	**अनयत**	**अनयेताम्**	**अनयन्त**
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	**अनयः**	**अनयतम्**	**अनयत**	**अनयथाः**	**अनयेथाम्**	**अनयध्वम्**
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	**अनयम्**	**अनयाव**	**अनयाम**	**अनये**	**अनयावहि**	**अनयामहि**

ಲೋಟ್ = ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು	**नयतु/नयतात्**	**नयताम्**	**नयन्तु**	**नयताम्**	**नयेताम्**	**नयन्ताम्**
ಮ. ಪು.	**नय/ नयतात्**	**नयतम्**	**नयत**	**नयस्व**	**नयेथाम्**	**नयध्वम्**
ಉ. ಪು.	**नयानि**	**नयाव**	**नयाम**	**नयै**	**नयावहै**	**नयामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ = ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	**नयेत्**	**नयेताम्**	**नयेयुः**	**नयेत**	**नयेयाताम्**	**नयेरन्**
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	**नयेः**	**नयेतम्**	**नयेत**	**नयेथाः**	**अनयेथाम्**	**नयेध्वम्**
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	**नयेयम्**	**नयेव**	**नयेम**	**नयेय**	**नयेवहि**	**नयेमहि**

ಇದೇ ರೀತಿ **जि - जय** (ಪ.) ಗೆಲ್ಲು, **स्मृ - स्मर** (ಪ.) ನೆನಪು ಮಾಡು, **वृत् - वर्त** (ಆ.)ಇರು, **बुध् - बोध** (ಉ.) ತಿಳಿ, **क्लृप् - कल्प** (ಆ.) ಕಲ್ಪಿಸು ಮುಂತಾದ ೧ ನೇ ಗಣದ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳು.

ಅಪವಾದಗಳು -

ಒಂದನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳೇ ಆದ ಕೆಳಗಿನ ಈ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಧಾತುವಿಕರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ......

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
गुप्	ಪ	ಕಾಪಾಡು	**गोपाय**	**गोपायति**
धूप्	ಪ.	ಬಿಸಿ ಮಾಡು	**धूपाय**	**धूपायति**
विच्छ्	ಪ.	ಹೋಗು	**विच्छाय**	**विच्छायति**

Rarest Archiver

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
पण्	ಪ.	ಹೊಗಳು	पणाय[1]	पणायति
गुह्	ಉ.	ಅಡಗಿಸು	गूह	गूहति -ते
कम्	ಆ.	ಬಯಸು	कामय	कामयते
ष्ठिव्	ಪ.	ಉಗುಳು	ष्ठीव	ष्ठीवति
आ + चम्	ಪ.	ಆಚಮಿಸು	आचाम	आचामति
श्लाश्	ಆ.	ಹೊಳೆ	श्लाश / श्लाशय	श्लाशते /श्लाश्यते
भ्लाश्	ಆ.	ಹೊಳೆ	भ्लाश / भ्लाश्य	भ्लाशते / भ्लाश्यते
भ्रम्	ಪ.	ತಿರುಗಾಡು	भ्रम/ भ्रम्य / भ्राम्य	भ्रमति / भ्रम्यति / भ्राम्यति
क्रम्	ಪ.	ನಡೆದಾಡು	क्राम/ क्राम्य	क्रामति / क्राम्यति
लष्	ಉ.	ಬಯಸು	लष / लष्य	लषति-ते / लष्यति-ते
धिन्व्	ಪ.	ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸು	धिनो	धिनोति
कृण्व्	ಪ.	ಕೊಲ್ಲು / ನೋಯಿಸು	कृणो	कृणोति
अक्ष्	ಪ.	ಹಬ್ಬು/ ವ್ಯಾಪಿಸು	अक्ष्णो/ अक्ष	अक्ष्णोति / अक्षति
तक्ष्	ಪ.	ಕೆತ್ತು	तक्ष्णो / तक्ष	तक्ष्णोति / तक्षति
ऋत्	ಆ.	ದಯೆದೋರು	ऋतीय	ऋतीयते
गम्	ಪ.	ಹೋಗು	गच्छ	गच्छति
यम्	ಪ.	ಬಿಗಿಹಿಡಿ	यच्छ	यच्छति
पा	ಪ.	ಕುಡಿ	पिब	पिबति
घ्रा	ಪ.	ಮೂಸು	जिघ्र	जिघ्रति
ध्मा	ಪ.	(ಗಾಳಿ) ಬೀಸು	धम	धमति
म्ना	ಪ.	ವಿಚಾರಮಾಡು	मन	मनति
दा	ಪ.	ಕೊಡು	यच्छ	यच्छति
दृश्	ಪ.	ನೋಡು	पश्य	पश्यति
ऋ	ಪ.	ಹೋಗು	ऋच्छ	ऋच्छति

[1] **पण्** ಧಾತುವು ಮಾರಾಟ ಮಾಡು, ಹಣ ಹಚ್ಚಿ ಜಿದ್ದು ಕಟ್ಟು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಆತ್ಮನೇ ಪದದ **तङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಇದು **पणते** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

सृ	ಪ.	ಓಡು	धाव	धावति
शद्	ಆ.	ನಾಶವಾಗು	शीय	शीयते
सद्	ಪ.	ನಾಶವಾಗು	सीद	सीदति
दंश्	ಪ.	ಕಚ್ಚು	दश	दशति
सञ्ज्	ಪ.	ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸು	सज	सजति
स्वञ्ज्	ಆ.	ಅಪ್ಪು	स्वज	स्वजते
रञ्ज्	ಉ.	ಬಣ್ಣ ಬಳಿ	रज	रजति - ते
मृज्	ಪ.	ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡು	मार्ज	मार्जति
जभ्	ಆ.	ಆಕಳಿಸು	जम्भ	जम्भते
क्लृप्	ಆ.	ಕಲ್ಪಿಸು	कल्प	कल्पते
लज्ज्	ಆ.	ನಾಚು	लज्ज	लज्जते
भिद्	ಪ.	ತುಂಡುಮಾಡು	भिन्द	भिन्दति
अंह्	ಆ.	ಹೋಗು	अंह	अंहते
पिण्ड्	ಆ.	ಮುದ್ದೆಮಾಡು	पिण्ड	पिण्डते
शुठ्	ಪ.	ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸು ಹೋಗು	शुण्ठ	शुष्ठति

ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಪದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
किल्	ಉ.	ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡು	चिकित्स	चिकित्सति - ते
गुप्	ಆ.	ಹೇಸು	जुगुप्स	जुगुप्सते
तिज्	ಆ.	ಸಹಿಸು / ಕ್ಷಮಿಸು	तितिक्ष	तितिक्षते
बध्	ಆ.	ಹೇಸುವಂತೆ ಮಾಡು	बीभत्स	बीभत्सते
दान्	ಉ.	ನೀಟಾಗಿಸು	दीदांस	दीदांसति - ते
मान्	ಆ.	ತರ್ಕಿಸು /ವಿಚಾರಮಾಡು	मीमांस	मीमांसते
शन्	ಉ.	ಚೂಪುಮಾಡು	शीशांस	शीशांसति - ते

Rarest Archiver

೪ನೇ ಗಣ - ದಿವಾದಿ

नृत - नृत्य (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ನರ್ತಿಸು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	नृत्यति	नृत्यतः	नृत्यन्ति	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्
ಮ. ಪು.	नृत्यसि	नृत्यथः	नृत्यथ	अनृत्यः	अनृत्यतम्	अनृत्यत
ಉ. ಪು.	नृत्यामि	नृत्यावः	नृत्यामः	अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	नृत्यतु / नृत्यतात्	नृत्यताम्	नृत्यन्तु	नृत्येत	नृत्येताम्	न्त्येयुः
ಮ. ಪು.	नृत्य / नृत्यतात्	नृत्यतम्	नृत्यत	नृत्येः	नृत्येतम्	नृत्येत
ಉ. ಪು.	नृत्यानि	नृत्याव	नृत्याम	नृत्येयम्	नृत्येव	नृत्येम

युध् - युध्य(ಆತ್ಮನೇಪದ)- ಯುದ್ಧಮಾಡು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	युध्यते	युद्येते	युध्यन्ते	अयुथ्यत्	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त
ಮ. ಪು.	युध्यसे	युद्येथे	युध्यध्वे	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
ಉ. ಪು.	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे	अयुथ्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्
ಮ. ಪು.	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्	युध्येथाः	युध्येयाथाम्	युध्येध्वम्
ಉ. ಪು.	युध्यै	युध्यावहै	युध्यामहै	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि

ಇದೇ ರೀತಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಗಣದ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳು.

Rarest Archiver

೪ನೇ ಗಣದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
क्रम्	ಪ.	ನಡೆ	क्राम्य	क्राम्यति
क्लम्	ಪ.	ದಣಿವುಗೊಳ್ಳು	क्लाम्य	क्लाम्यति
क्षम्	ಪ.	ಶಾಂತಗೊಳ್ಳು	शाम्य	शाम्यति
तम्	ಪ.	ದಣಿವುಗೊಳ್ಳು	ताम्य	ताम्यति
मद्	ಪ.	ಸೊಕ್ಕುಮಾಡು	माद्य	माद्यति
दम्	ಪ.	ಸಾಧುಗೊಳಿಸು	दाम्य	दाम्यति
श्रम्	ಪ.	ದಣಿವುಗೊಳ್ಳು	श्राम्य	श्राम्यति
भ्रम्	ಪ.	ತಿರುಗಾಡು	भ्रम्य /भ्राम्य	भ्राम्यति/ भ्रम्यति
भ्रंश	ಪ.	ಬೀಳು	भ्रश्य	भ्रश्यति
दिव्	ಪ.	ದ್ಯೂತವಾಡು	दीव्य	दीव्यति
जन्	ಆ.	ಹುಟ್ಟು	जाय	जायते
व्यध्	ಪ.	ಹೊಡೆ / ನೋಯಿಸು	विध्य	विध्यति
रञ्ज्	ಪ.	ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚು	रज्य	रज्यति -ते
मिद्	ಪ.	ಲೇಪನಗೊಳ್ಳು	मेद्य	मेद्यति
दो	ಪ.	ತುಂಡುಮಾಡು	द्य	द्यति
शो	ಪ.	ಚೂಪುಮಾಡು	श्य	श्यति
छो	ಪ.	ಕತ್ತರಿಸು	छ्य	छ्यति
सो	ಪ.	ಕೊನೆಗೊಳಿಸು/ ಕೊಲ್ಲು	स्य	स्यति

೬ನೇ ಗಣ - ತುದಾದಿ

क्षिप् - क्षिप (ಉಭಯಪದಿ)- ಒಗೆ

ಲಟ್ = ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪುರುಷ	क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ	क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपध्वे
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ	क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अत्रिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त
ಮ ಪು.	अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपध्वम्
ಉ.ಪು.	अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्षिपतु क्षिपतात्	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्
ಮ ಪು.	क्षिप क्षिपतात्	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपध्वम्
ಉ.ಪು.	क्षिपाणि	क्षिपाव	क्षिपाम	क्षिपै	क्षिपावहै	क्षिपामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेयुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्
ಮ ಪು.	क्षिपेः	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेयाथाम्	क्षिपेध्वम्
ಉ.ಪು.	क्षिपेयम्	क्षिपेव	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेवहि	क्षिपेमहि

ಇದೇ ರೀತಿ **विश्** = ಪ್ರವೇಶಿಸು, **तुद्**= ನೋಯಿಸು, **सृज्** = ಸೃಜಿಸು ಮುಂತಾದ ೬ನೇ ಗಣದ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾದಶ ಲಾದೇಶಗಳು.

೬ನೇ ಗಣದ ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
इष्	ಪ.	ಬಯಸು	इच्छ	इच्छति
उप+कृ	ಪ.	ಉಪಕರಿಸು	उपस्किर	उपस्किरति
प्रति+कृ	ಪ.	ಪ್ರತಿಸ್ಕರಿಸು	प्रतिस्किर	प्रतिस्किरति
कृत्	ಪ.	ಕಡಿ , ತುಂಡುಮಾಡು	कृन्त	कृन्तति
खिद्	ಪ.	ಖೇದಗೊಳ್ಳು	खिन्द	खिन्दति
गॄ	ಪ.	ನುಂಗು	गिर	गिरति

Rarest Archiver

प्रच्छ	ಪ.	ಕೇಳು	पृच्छ	पृच्छति
भ्रस्ज्	ಉ.	ಕರಿ	भृज्ज	भृज्जति -ते
सस्ज्	ಪ.	ಹೋಗು / ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು	सज्ज	सज्जति
मुच्	ಉ.	ಬಿಡು	मुञ्च	मुञ्चति - ते
व्रश्च	ಪ.	ಕತ್ತರಿಸು	वृश्च	वृश्चति
व्यच्	ಪ.	ಮೋಸಮಾಡು	विच्	विचति
विच्छ्	ಪ.	ಹೋಗು	विच्छाय	विच्छायति
त्रुट्	ಪ.	ಕತ್ತರಿಸು	त्रुट्च / त्रुट	त्रुट्चति त्रुटति
लिप्	ಉ.	ಬಳಿ / ಲೇಪಿಸು	लिम्प	लिम्पति - ते
लुप्	ಉ.	ಮುರಿ / ಕತ್ತರಿಸು	लुम्प	लुम्पति -ते
विद्	ಉ.	ಪಡೆ	विन्द	विन्दति - ते
सिच्	ಉ.	ಸಿಂಪಡಿಸು	सिञ्च	सिञ्चति - ते
पिश्	ಪ.	ರೂಪಿಸು	पिंश	पिंशति

೧೦ನೇ ಗಣ - ಚುರಾದಿ

चुर् - चोरय (ಉಭಯಪದಿ)- ಕದಿ

ಲಟ್ = ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते
ಮ. ಪು	चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
ಉ. ಪು.	चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे

ಲಙ್ = ಅನದ್ಯತನಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्	अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त
ಮ. ಪು	अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत	अयोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
ಉ. ಪು.	अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम	अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि

Rarest Archiver

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चोरयतु** / **चोरयतात्**	**चोरयताम्**	**चोरयन्तु**	**चोरयताम्**	**चोरयेताम्**	**चोरयन्ताम्**
ಮ. ಪು	**चोरय** / **चोरयतात्**	**चोरयतम्**	**चोरयत**	**चोरयस्व**	**चोरयेथाम्**	**चोरयध्वम्**
ಉ. ಪು.	**चोरयाणि**	**चोरयाव**	**चोरयाम**	**चोरयै**	**चोरयावहै**	**चोरयामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चोरयेत्**	**चोरयेताम्**	**चोरयेयुः**	**चोरयेत्**	**चोरयेयाताम्**	**चोरयेरन्**
ಮ. ಪು	**चोरयेः**	**चोरयेतम्**	**चोरयेत**	**चोरयेथाः**	**चोरयेयाथाम्**	**चोरयेध्वम्**
ಉ. ಪು.	**चोरयेयम्**	**चोरयेव**	**चोरयेम**	**चोरयेय**	**चोरयेवहि**	**चोरयेमहि**

ಇದೇ ರೀತಿ **कथ् (कथय)** = ಹೇಳು, **गण् (गणय)** = ಲೆಕ್ಕಮಾಡು, **रच्(रचय)** = ರಚಿಸು, **मृग् (मृगय)** = ಹುಡುಕು, **स्पृह् (स्पृहय)**= ಬಯಸು, **धृ (धारय)** = ಧರಿಸು ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ೧೦ನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ಯಾವಶಲಾದೇಶಗಳಾದ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೦ನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲಾ ಉಭಯಪದಿಗಳು.

೧೦ನೇ ಗಣದ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ.

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅಂಗ	ವರ್ತಮಾನ ಪ್ರ.ಏಕವಚನ
धू	ಉ.	ಕೊಡಗು	**धूनय**	**धूनयति - ते**
प्री	ಉ.	ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು	**प्रीणय**	**प्रीणयति - ते**
भू	ಉ.	ತಿಳಿ	**भावय**	**भावयति-ते**

ii) ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿನ ಆರು (೨,೩,೫,೭,೮,೯) ಗಣಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು......

ಲಟ್ = ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**ति**	**तस्**	**अन्ति**	**ते**	**आते**	**अते**
ಮ. ಪು	**सि**	**थस्**	**थ**	**से**	**आथे**	**ध्वे**
ಉ. ಪು.	**मि**	**वस्**	**मस्**	**ए**	**वहे**	**महे**

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	त्	ताम्	अन्	त	आताम्	अत
ಮ. ಪು	स्	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
ಉ. ಪು.	अम्	व	म	इ	वहि	महि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तु	ताम्	अन्तु	ताम्	आताम्	अताम्
ಮ. ಪು	हि	तम्	त	स्व	आथाम्	ध्वम्
ಉ. ಪು.	आनि	आव	आम	ऐ	आवहै	आमहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	यात्	याताम्	युः	ईत	ईयाताम्	ईरन्
ಮ. ಪು	याः	यातम्	यात	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
ಉ. ಪು.	याम्	याव	याम	ईय	ईवहि	ईमहि

೨ನೇ ಗಣ - ಅದಾದಿ

ಎರಡನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ, ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಧಾತುಗಳೇ ನೇರವಾಗಿ ಅಂಗಗಳು.

ಮೊದಲು ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು :

या (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಹೋಗು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	याति	यातः	यान्ति	अयात्	अयाताम्	अयान् / अयुः
ಮ. ಪು.	यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
ಉ. ಪು.	यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाव	अयाम

Rarest Archiver

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**यातु**	**याताम्**	**यान्तु**	**यायात्**	**यायाताम्**	**यायुः**
ಮ. ಪು.	**याहि**	**यातम्**	**यात**	**यायाः**	**यायातम्**	**यायात**
ಉ. ಪು.	**यानि**	**याव**	**याम**	**यायाम्**	**यायाव**	**यायाम**

ಇದೇ ರೀತಿ **ख्या** (ಪ.)- ಹೇಳು, **दा**(ಪ.)-ಕಡಿ, **पा**(ಪ.)-ಸಲಹು, **प्रा**(ಪ.)-ತುಂಬು, **प्सा**(ಪ.)-ತಿನ್ನು, **द्रा**(ಪ.)- ಹಾರು, **भा**(ಪ.)- ಹೊಳೆ, **मा**(ಪ.)-ಅಳೆ, **रा**(ಪ.)- ಕೊಡು, **रा**(ಪ.)- ತೆಗೆದುಕೋ, **वा**(ಪ.)-ಬೀಸು, **श्रा** (ಪ.)-ಅಡಿಗೆ ಮಾಡು **स्ना** (ಪ.)-ಸ್ನಾನಮಾಡು ಮುಂತಾದ ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಲ್ಕುಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ಆಕಾರಾಂತವಲ್ಲದ ಧಾತುಗಳು

इ (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಹೋಗು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**एति**	**इतः**	**यन्ति**	**ऐत्**	**ऐताम्**	**आयन्**
ಮ. ಪು.	**एषि**	**इथः**	**इथ**	**ऐः**	**ऐतम्**	**ऐत**
ಉ. ಪು.	**एमि**	**इवः**	**इमः**	**आयम्**	**ऐव**	**ऐम**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**एतु**	**इताम्**	**यन्तु**	**इयात्**	**इयाताम्**	**इयुः**
ಮ. ಪು.	**इहि**	**इतम्**	**इत**	**इयाः**	**इयातम्**	**इयात**
ಉ. ಪು.	**अयानि**	**अयाव**	**अयाम**	**इयाम्**	**इयाव**	**इयाम**

ई (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಹೋಗು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**एति**	**ईतः**	**इयन्ति**	**ऐत्**	**ऐताम्**	**आयन्**
ಮ. ಪು.	**एषि**	**ईथः**	**ईथ**	**ऐः**	**ऐतम्**	**ऐत**
ಉ. ಪು.	**एमि**	**ईवः**	**ईमः**	**आयम्**	**ऐव**	**ऐम**

Rarest Archiver

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	एतु	ईताम्	इयन्तु	ईयात्	ईयाताम्	ईयुः
ಮ. ಪು.	एहि	ईतम्	ईत	ईयाः	ईयातम्	ईयात
ಉ. ಪು.	अयानि	अयाव	अयाम	ईयाम्	ईयाव	ईयाम

अधि + इ = अधी (ಆತ್ಮನೇಪದ)- ಅಭ್ಯಸಿಸು, ಕಲಿ

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत
ಮ. ಪು.	अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
ಉ. ಪು.	अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्
ಮ.ಪು.	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
ಉ.ಪು.	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि

वी (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಹೋಗು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वेति	वीतः	वियन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् / अव्यन्
ಮ. ಪು.	वेषि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
ಉ. ಪು.	वेमि	वीवः	वीमः	अवेयम्	अवीव	अवीम

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वेतु	वीताम्	वीयन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः
ಮ. ಪು.	वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
ಉ. ಪು.	वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम

Rarest Archiver

नु (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಹೊಗಳು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	नौति	नुतः	नुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्
ಮ. ಪು.	नौषि	नुथः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
ಉ. ಪು.	नौमि	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः
ಮ. ಪು.	नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
ಉ. ಪು.	नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम

ಇದೇ ರೀತಿ कु (ಪ.)- ಶಬ್ದಮಾಡು, क्षु(ಪ.)-ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳು, ಒಣಗು, क्ष्णु (ಪ.)-ಚೂಪುಮಾಡು, द्यु (ಪ.)-ಮೇಲೆ ಬೀಳು, यु (ಪ.)-ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳು, सु (ಪ.)- ಅಧಿಕಾರವಡೆ, स्नु (ಪ.)-ಹೊರಗೆ ಒಗೆ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ तिङ् ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

स्तु (ಉ)- ಹೊಗಳು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्तौति स्तवीति	स्तुतः स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुते स्तुवीते	स्तुवाते	स्तुवते
ಮ. ಪು.	स्तौषि स्तवीषि	स्तुथः स्तुवीथः	स्तुथ स्तुवीथ	स्तुषे स्तुवीषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे स्तुविध्वे
ಉ. ಪು.	स्तौमि स्तवीमि	स्तुवः स्तुवीवः	स्तुमः स्तुवीमः	स्तुवे	स्तुवहे स्तुवीवहे	स्तुमहे स्तुवीमहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्तौत् अस्तवीत्	अस्तुताम् अस्तुवीताम्	अस्तुवन्	अस्तुत अस्तुवीत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
ಮ. ಪು.	अस्तौः अस्तवीः	अस्तुतम् अस्तुवीतम्	अस्तुत अस्तुवीत	अस्तुथाः अस्तुवीथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम् अस्तुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	अस्तवम्	अस्तुव अस्तुवीव	अस्तुम अस्तुवीम	अस्तुवि	अस्तुवहि अस्तुवीवहि	अस्तुमहि अस्तुवीमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्तौतु स्तवीतु	स्तुताम् स्तुवीताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम् स्तुवीताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
ಮ. ಪು.	स्तुहि स्तुवीहि	स्तुतम् स्तुवीतम्	स्तुत स्तुवीत	स्तुष्व स्तुवीष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम् स्तुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्तुयात् स्तुवीयात्	स्तुयाताम् स्तुवीयाताम्	स्तुयुः स्तुवीयुः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्
ಮ. ಪು.	स्तुयाः स्तुवीयाः	स्तुयातम् स्तुवीयातम्	स्तुयात स्तुवीयात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	स्तुयाम् स्तुवीयाम्	स्तुयाव स्तुवीयाव	स्तुयाम स्तुवीयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि

Rarest Archiver

ಇದೇ ರೀತಿ रु (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ಅಳು ಧಾತುವಿನಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ह्नु (ಆತ್ಮನೇ ಪದ)- ಅಡಗಿಸು, ದೂರ ಒಯ್ಯಿ

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ह्नुते	ह्नुवाते	ह्नुवते	अह्नुत	अह्नुवाताम्	अह्नुवत
ಮ. ಪು.	ह्नुषे	ह्नुवाथे	ह्नुध्वे	अह्नुथाः	अह्नुवाथाम्	अह्नुध्वम्
ಉ. ಪು.	ह्नुवे	ह्नुवहे	ह्नुमहे	अह्नुवि	अह्नुवहि	अह्नुमहि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ह्नुताम्	ह्नुवाताम्	ह्नुवताम्	ह्नुवीत	ह्नुवीयाताम्	ह्नुवीरन्
ಮ. ಪು.	ह्नुष्व	ह्नुवाथाम्	ह्नुध्वम्	ह्नुवीथाः	ह्नुवीयाथाम्	ह्नुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	ह्नवै	ह्नवावहै	ह्नवामहै	ह्नुवीय	ह्नुवीवहि	ह्नुवीमहि

ऊर्णु (ಉಭಯಪದಿ)- ಮುಚ್ಚು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ऊर्णोति / ऊर्णौति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते
ಮ. ಪು.	ऊर्णोषि / ऊर्णौषि	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ	ऊर्णुषे	ऊर्णुवाथे	ऊर्णुध्वे
ಉ. ಪು.	ऊर्णोमि / ऊर्णौमि	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	और्णोत्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत
ಮ. ಪು.	और्णोः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
ಉ. ಪು.	और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि

Rarest Archiver

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ऊर्णोतु / ऊर्णौतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवताम्
ಮ. ಪು.	ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुष्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
ಉ. ಪು.	ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवै	ऊर्णवावहै	ऊर्णवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ऊर्णुयात्	ऊर्णुयाताम्	ऊर्णुयुः	ऊर्णुवीत	ऊर्णुवीयाताम्	ऊर्णुवीरन्
ಮ. ಪು.	ऊर्णुयाः	ऊर्णुयातम्	ऊर्णुयात	ऊर्णुवीथाः	ऊर्णुवीयाथाम्	ऊर्णुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	ऊर्णुयाम्	ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीय	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि

ಬ್ರೂ (ಉಭಯಪದಿ) - ಹೇಳು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ब्रवीति	ब्रूतः	ब्रुवन्ति	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते
ಮ. ಪು.	ब्रवीषि	ब्रूथः	ब्रूथ	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे
ಉ. ಪು.	ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत
ಮ. ಪು.	अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्
ಉ. ಪು.	अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि

Rarest Archiver

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्
ಮ. ಪು.	ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्
ಉ. ಪು.	ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवै	ब्रवावहै	ब्रवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ब्रूयात्	ब्रूयातम्	ब्रूयुः	ब्रूवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रूवीरन्
ಮ. ಪು.	ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवही	ब्रुवीमहि

सू (ಆತ್ಮನೇ ಪದ)- ಜನ್ಮಕೊಡು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सूते	सुवाते	सुवते	असूत	असुवाताम्	असुवत
ಮ. ಪು.	सूषे	सुवाथे	सूध्वे	असूथाः	असुवाथाम्	असूध्वम्
ಉ. ಪು.	सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्
ಮ. ಪು.	सूष्व	सुवाथाम्	सूध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	सुवै	सुवावहै	सुवामहै	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि

Rarest Archiver

अद् (ಪರಸ್ಮೈಪದ)- ತಿನ್ನು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अत्ति**	**अत्तः**	**अदन्ति**	**आदत्**	**आत्ताम्**	**आदन्**
ಮ. ಪು.	**अत्सि**	**अत्थः**	**अत्थ**	**आदः**	**आत्तम्**	**आत्त**
ಉ. ಪು.	**अद्मि**	**अद्वः**	**अद्मः**	**आदम्**	**आद्व**	**आद्म**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अत्तु**	**अत्ताम्**	**अदन्तु**	**अद्यात्**	**अद्याताम्**	**अद्युः**
ಮ. ಪು.	**अद्धि**	**अत्तम्**	**अत्त**	**अद्याः**	**अद्यातम्**	**अद्यात**
ಉ. ಪು.	**अदानि**	**अदाव**	**अदाम**	**अद्याम्**	**अद्याव**	**अद्याम**

अन् (ಪ.)- ಉಸಿರಾಡಿಸು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनिति**	**अनितः**	**अनन्ति**	**आनीत् / आनत्**	**आनिताम्**	**आनन्**
ಮ. ಪು.	**अनिषि**	**अनिथः**	**अनिथ**	**आनीः / आनः**	**आनितम्**	**आनित**
ಉ. ಪು.	**अनिमि**	**अनिवः**	**अनिमः**	**आनम्**	**आनिव**	**आनिम**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनितु**	**अनिताम्**	**अनन्तु**	**अन्यात्**	**अन्याताम्**	**अन्युः**
ಮ. ಪು.	**अनिहि**	**अनितम्**	**अनित**	**अन्याः**	**अन्यातम्**	**अन्यात**
ಉ. ಪು.	**अनानि**	**अनाव**	**अनाम**	**अन्याम्**	**अन्याव**	**अन्याम**

अन् ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ **रुद्** (ಪ.) -ಅಳು, **श्वस्** (ಪ.) -ಶ್ವಾಸವಾಡಿಸು ಮತ್ತು **स्वप्** (ಪ.) -ಮಲಗು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

Rarest Archiver

अस् (ಪ.)- ಇರು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्ति	स्तः	सन्ति	आसीत्	आस्ताम्	आसन्
ಮ. ಪು.	असि	स्थः	स्थ	आसीः	आस्तम्	आस्त
ಉ. ಪು.	अस्मि	स्वः	स्मः	आसम्	आस्व	आस्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्यात	स्याताम्	स्युः
ಮ. ಪು.	एधि	स्तम्	स्त	स्याः	स्यातम्	स्यात
ಉ. ಪು.	असानि	असाव	असाम	स्याम्	स्याव	स्याम

आस् (ಆ.)- ಕೂಡ್ರು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत
ಮ. ಪು.	आस्से	आसाथे	आध्वे	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
ಉ. ಪು.	आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत्	आसीयाताम्	आसीरन्
ಮ. ಪು.	आस्स्व	आसाथाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
ಉ. ಪು.	आसै	आसावहै	आसामहै	आसीय	आसीवहि	आसीमहि

ईड् (ಆ.)- ಹೊಗಳು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ईट्टे	ईडाते	ईडते	ऐट्ट	ऐडाताम्	ऐडत
ಮ. ಪು.	ईडिषे	ईडाथे	ईडिध्वे	ऐट्ठाः	ऐडाथाम्	ऐड्ढ्वम्
ಉ. ಪು.	ईडे	ईड्वहे	ईड्महे	ऐडि	ऐड्वहि	ऐड्महि

Rarest Archiver

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ईट्टाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीयाताम्	ईडीरन्
ಮ. ಪು.	ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्	ईडीथाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
ಉ. ಪು.	ईडै	ईडावहै	ईडामहै	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि

ईश् (ಆ.)- ಆಳು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ईष्टे	ईशाते	ईशते	ऐष्ट	ऐशाताम्	ऐशत
ಮ. ಪು.	ईशिषे	ईशाथे	ईशिध्वे	ऐष्ठाः	ऐशाथाम्	ऐड्ढ्वम्
ಉ. ಪು.	ईशे	ईश्वहे	ईश्महे	ऐशि	ऐश्वहि	ऐश्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ईष्टाम्	ईशाताम्	ईशताम्	ईशीत	ईशीयाताम्	ईशीरन्
ಮ. ಪು.	ईशिष्व	ईशाथाम्	ईशिध्वम्	ईशीथाः	ईशीयाथाम्	ईशीध्वम्
ಉ. ಪು.	ईशै	ईशावहै	ईशामहै	ईशीय	ईशीवहि	ईशीमहि

चकास् (ಪ.)- ಹೊಳೆ

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चकास्ति	चकास्तः	चकासति	अचकात्/अचकाद्	अचकास्ताम्	अचकासुः
ಮ.ಪು.	चकास्सि	चकास्थः	चकास्थ	अचकाः/अचकात्-द्	अचकास्तम्	अचकास्त
ಉ.ಪು.	चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चकास्तु	चकास्ताम्	चकासतु	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः
ಮ. ಪು.	चकाद्धि चकाधि	चकास्तम्	चकास्त	चकास्याः	चकास्यतम्	चकास्यत
ಉ. ಪು.	चकासानि	चकासाव	चकासाम	चकास्याम्	चकास्याव	चकास्याम

Rarest Archiver

चक्ष् (ಆ.)- ಮಾತನಾಡಿಸು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चष्टे**	**चक्षाते**	**चक्षते**	**अचष्ट**	**अचक्षाताम्**	**अचक्षत**
ಮ.ಪು.	**चक्षे**	**चक्षाथे**	**चड्ढ्वे**	**अचष्ठाः**	**अचक्षाथाम्**	**अचड्ढ्वम्**
ಉ.ಪು.	**चक्षे**	**चक्ष्वहे**	**चक्ष्महे**	**अचक्षि**	**अचक्ष्वहि**	**अचक्ष्महि**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चष्टाम्**	**चक्षाताम्**	**चक्षताम्**	**चक्षीत**	**चक्षीयाताम्**	**चक्षीरन्**
ಮ. ಪು.	**चक्ष्व**	**चक्षाथाम्**	**चड्ढ्वम्**	**चक्षीथाः**	**चक्षीयाथाम्**	**चक्षीध्वम्**
ಉ. ಪು.	**चक्षै**	**चक्षावहै**	**चक्षामहै**	**चक्षीय**	**चक्षीवहि**	**चक्षीमहि**

जक्ष् (ಪ.)- ತಿನ್ನು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जक्षिति**	**जक्षितः**	**जक्षति**	**अजक्षीत्/ अजक्षत्**	**अजक्षिताम्**	**अजक्षुः**
ಮ.ಪು.	**जक्षिषि**	**जक्षिथः**	**जक्षिथ**	**अजक्षीः / अजक्षः**	**अजक्षितम्**	**अजक्षित**
ಉ.ಪು.	**जक्षिमि**	**जक्षिवः**	**जक्षिमः**	**अजक्षम्**	**अजक्षिव**	**अजक्षिम**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जक्षितु**	**जक्षिताम्**	**जक्षतु**	**जक्ष्यात्**	**जक्ष्याताम्**	**जक्ष्युः**
ಮ. ಪು.	**जक्षिहि**	**जक्षितम्**	**जक्षित**	**जक्ष्याः**	**जक्ष्यातम्**	**जक्ष्यात**
ಉ. ಪು.	**जक्षाणि**	**जक्षाव**	**जक्षाम**	**जक्ष्याम्**	**जक्ष्याव**	**जक्ष्याम**

जागृ (ಪ.)- ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जागर्ति**	**जागृतः**	**जाग्रति**	**अजागः (र्)**	**अजागृताम्**	**अजागरुः**
ಮ. ಪು.	**जागर्षि**	**जागृथः**	**जागृथ**	**अजागः (र्)**	**अजागृतम्**	**अजागृत**
ಉ. ಪು.	**जागर्मि**	**जागृवः**	**जागृमः**	**अजागरम्**	**अजागृव**	**अजागृम**

Rarest Archiver

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः
ಮ. ಪು.	जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
ಉ. ಪು.	जागरणि	जागराव	जागराम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम

दरिद्रा (प.)- ಬಡವನಾಗು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः
ಮ.ಪು.	दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
ಉ.ಪು.	दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दरिद्रातु	दरिद्रिताम्	दरिद्रतु	दरिद्रियात्	दरिद्रियाताम्	दरिद्रियुः
ಮ. ಪು.	दरिद्रिहि	दरिद्रितम्	दरिद्रित	दरिद्रियाः	दरिद्रियातम्	दरिद्रियात
ಉ. ಪು.	दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	दरिद्रियाम

शास् (प.)- ಆಳು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात् -द्	अशिष्टाम्	अशासुः
ಮ.ಪು.	शास्सि	शिष्ठः	शिष्ठ	अशाः-त्-द्	अशिष्टम्	अशिष्ट
ಉ.ಪು.	शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शास्तु	शिष्टाम्	शासतु	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः
ಮ. ಪು.	शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
ಉ. ಪು.	शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम

Rarest Archiver

दुह (ಉ.)- ಹಾಲುಹಿಂಡು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते
ಮ.ಪು.	धोक्षि	दुग्धः	दुग्ध	धुक्षे	दुहाथे	दुग्ध्वे
ಉ.ಪು.	दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः	दुहे	दुह्वहे	दुह्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत
ಮ. ಪು.	अधोक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अदुग्ध्वम्
ಉ. ಪು.	अदोहम्	अदुह्व	अदुह्म	अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्
ಮ. ಪು.	दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	धुहाथाम्	धुग्ध्वम्
ಉ. ಪು.	दोहानि	दोहाव	दोहाम	दोहै	दोहावहै	दोहामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत्	दुहीयाताम्	दुहीरन्
ಮ. ಪು.	दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
ಉ. ಪು.	दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि

Rarest Archiver

द्विष् (ಉ.)- ದ್ವೇಷಿಸು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते
ಮ.ಪು.	द्वेक्षि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे
ಉ.ಪು.	द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अद्वेट् / अद्वेड्	अद्विष्टाम्	अद्विषन् / अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत
ಮ.ಪು.	अद्वेट् / अद्वेड्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्
ಉ.ಪು.	अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्
ಮ.ಪು.	द्विड्ढि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विक्ष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
ಉ.ಪು.	द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्
ಮ.ಪು.	द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीध्वम्
ಉ.ಪು.	द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि

Rarest Archiver

निञ्ज् (ಆ.)- ಪವಿತ್ರಿಸು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	निङ्क्ते	निञ्जाते	निञ्जते
ಮ.ಪು.	निङ्क्षे	निञ्जाथे	निङ्ग्ध्वे
ಉ.ಪು.	निञ्जे	निञ्ज्वहे	निञ्ज्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अनिङ्क्त	अनिञ्जाताम्	अनिञ्जत
ಮ.ಪು.	अनिङ्क्थाः	अनिञ्जाथाम्	अनिङ्ग्ध्वम्
ಉ.ಪು.	अनिञ्जि	अनिञ्ज्वहि	अनिञ्ज्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	निङ्क्ताम्	निञ्जाताम्	निञ्जताम्
ಮ.ಪು.	निङ्क्ष्व	निञ्जाथाम्	निङ्ग्ध्वम्
ಉ.ಪು.	निञ्जै	निञ्जावहै	निञ्जामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	निञ्जीत	निञ्जीयाताम्	निञ्जीरन्
ಮ.ಪು.	निञ्जीथाः	निञ्जीयाथाम्	निञ्जीध्वम्
ಉ.ಪು.	निञ्जीय	निञ्जीवहि	निञ्जीमहि

मृज् (ಪ.)- ಒರೆಸು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	मार्ष्टि	मृष्टः	मृजन्ति / मार्जन्ति
ಮ.ಪು.	मार्क्षि	मृष्ठः	मृष्ठ
ಉ.ಪು.	मार्ज्मि	मृज्वः	मृज्मः

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अमार्ट् / अमार्ड्	अमृष्टाम्	अमृजन् / अमार्जन्
ಮ.ಪು.	अमार्ट् / अमार्ड्	अमृष्टम्	अमृष्ट
ಉ.ಪು.	अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	मार्ष्टु	मृष्टाम्	मृजन्तु /मार्जन्तु
ಮ.ಪು.	मृड्ढि	मृष्टाम्	मृष्ट
ಉ.ಪು.	मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः
ಮ.ಪು.	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात
ಉ.ಪು.	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम

Rarest Archiver

रुद् (ಪ.)- ಅಳು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	रोदिति	रुदितः	रुदन्ति
ಮ.ಪು.	रोदिषि	रुदिथः	रुदिथ
ಉ.ಪು.	रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अरोदीत् / अरोदत्	अरुदिताम्	अरुदन्
ಮ.ಪು.	अरोदीः-दः	अरुदितम्	अरुदित
ಉ.ಪು.	अरोदम्	अरुदिव	अरुदिम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	रोदितु	रुदिताम्	रुदन्तु
ಮ.ಪು.	रुदिहि	रुदितम्	रुदित
ಉ.ಪು.	रोदानि	रोदाव	रोदाम

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	रुद्यात्	रुद्याताम्	रुद्युः
ಮ.ಪು.	रुद्याः	रुद्यातम्	रुद्यात
ಉ.ಪು.	रुद्याम्	रुद्याव	रुद्याम

वच् (ಪ.)- ಮಾತಾಡು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वक्ति	वक्तः	ब्रुवन्ति
ಮ.ಪು.	वक्षि	वक्थः	वक्थ
ಉ.ಪು.	वच्मि	वच्वः	वच्मः

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवक् / अवग्	अवक्ताम्	अवचन् / अब्रुवन्
ಮ.ಪು.	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
ಉ.ಪು.	अवचम्	अवच्व	अवच्म

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु / ब्रुवन्तु
ಮ.ಪು.	वग्धि	वक्तम्	वक्त
ಉ.ಪು.	वचानि	वचाव	वचाम

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः / ब्रूयुः
ಮ.ಪು.	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
ಉ.ಪು.	वच्याम्	वच्याव	वच्याम

Rarest Archiver

लिह् (ಉ.)- ನೆಕ್ಕು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लेढि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते
ಮ.ಪು.	लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे
ಉ.ಪು.	लेहिम्	लिह्वः	लिह्मः	लिहे	लिह्वहे	लिह्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अलेट्-ड्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत
ಮ.ಪು.	अलेट्-ड्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वम्
ಉ.ಪು.	अलेहम्	अलिह्व	अलिह्म	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्महि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लेढु	लीढाम्	लिहन्तु	लीहाम्	लिहाताम्	लिहताम्
ಮ.ಪು.	लीढि	लीढम्	लीढ	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लीढ्वम्
ಉ.ಪು.	लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहावहै	लेहामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लिह्यात्	लिह्याताम्	लिह्युः	लिहीत	लिहीयाताम्	लिहीरन्
ಮ.ಪು.	लिह्याः	लिह्यातम्	लिह्यात	लिहीथाः	लिहीयाथाम्	लिहीध्वम्
ಉ.ಪು.	लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि

Rarest Archiver

वश् (ಪ.)- ಬಯಸು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वष्टि	उष्टः	उशन्ति	अवट्-ड्	औष्टम्	औशन्
ಮ.ಪು.	वक्षि	उष्ठः	उष्ठ	अवड्-ड्	औष्टम्	औष्ट
ಉ.ಪು.	वश्मि	उश्वः	उश्मः	अवशम्	औश्व	औश्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वष्टु	उष्टाम्	उशन्तु	उश्यात्	उश्याताम्	उश्युः
ಮ.ಪು.	उड्ढि	उष्टम्	उष्ट	उश्याः	उश्यातम्	उश्यात
ಉ.ಪು.	वशानि	वशाव	वशाम	उष्याम्	उश्याव	उश्याम

वस् (ಆ.)- ಧರಿಸು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वस्ते	वसाते	वसते	अवस्त	अवसाताम्	अवसत
ಮ.ಪು.	वस्से	वसाथे	वध्वे	अवस्थाः	अवसाथाम्	अवध्वम्
ಉ.ಪು.	वसे	वस्वहे	वस्महे	अवसि	अवस्वहि	अवस्महि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	वस्ताम्	वसाताम्	वसताम्	वसीत	वसीयाताम्	वसीरन्
ಮ.ಪು.	वस्स्व	वसाथाम्	वध्वम्	वसीथाः	वसीयाथाम्	वसीध्वम्
ಉ.ಪು.	वसै	वसावहै	वसामहै	वसीय	वसीवहि	वसीमहि

विद् (ಪ.)- ತಿಳಿ

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वेत्ति	वित्तः	विदन्ति	अवेत् /अवेद्	अवित्ताम्	अविदुः
ಮ.ಪು.	वेत्सि	वित्थः	वित्थ	अवेः /अवेत्-द्	अवित्तम्	अवित्त
ಉ.ಪು.	वेद्मि	विद्वः	विद्मः	अवेदम्	अविद्व	अविद्म

Rarest Archiver

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वेत्तु	वित्ताम्	विदन्तु	विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः
ಮ.ಪು.	विद्धि	वित्तम्	वित्त	विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
ಉ.ಪು.	वेदानि	वेदाव	वेदाम	विद्याम्	विध्याव	विद्याम

विद् ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಆಜ್ಞಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆಯೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

विद् - ಧಾತು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वेद	विदतुः	विदुः	विदाङ्करोतु	विदङ्कुरुताम्	विदाङ्कुर्वन्तु
ಮ.ಪು.	वेत्थ	विदथुः	विद	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम्	विदाङ्कुरुत
ಉ.ಪು.	वेद	विद्व	विद्म	विदाङ्करवाणि	विदाङ्करवाव	विदाङ्करवाम

वृज् (ಆ.)- ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वृक्ते	वृजाते	वृजते	अवृक्त	अवृजाताम्	अवृजत
ಮ.ಪು.	वृक्षे	वृजाथे	वृग्ध्वे	अवृक्थाः	अवृजाथाम्	अवृग्ध्वम्
ಉ.ಪು.	वृजे	वृज्वहे	वृज्महे	अवृजि	अवृज्वहि	अवृज्महि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	वृक्ताम्	वृजाताम्	वृजताम्	वृजीय	वृजीयाताम्	वृजीरन्
ಮ.ಪು.	वृक्ष्व	वृजाथाम्	वृग्ध्वम्	वृजीथाः	वृजीयाथाम्	वृजीध्वम्
ಉ.ಪು.	वर्जै	वर्जावहै	वर्जामहै	वृजीय	वृजीवहि	वृजीमहि

Rarest Archiver

स्वप् (ಪ)- ಮಲಗು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्वपिति	स्वपितः	स्वपन्ति
ಮ.ಪು.	स्वपिषि	स्वपिथः	स्वपिथ
ಉ.ಪು.	स्मपिमि	स्वपिवः	स्वपिमः

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्वपत् / अस्वपीत्	अस्वपिताम्	अस्वपन्
ಮ.ಪು.	अस्वपः / अस्वपीः	अस्वपितम्	अस्वपित
ಉ.ಪು.	अस्वपम्	अस्वपिव	अस्वपिम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्वपितु	स्वपिताम्	स्वपन्तु
ಮ.ಪು.	स्वपिहि	स्वपितम्	स्वपित
ಉ.ಪು.	स्वपानि	स्वपाव	स्वपाम

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುಫವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्वप्यात्	स्वप्याताम्	स्वप्युः
ಮ.ಪು.	स्वप्याः	स्वप्यातम्	स्वप्यात
ಉ.ಪು.	स्वप्याम्	स्वप्याव	स्वप्याम

शी (ಆ)- ಮಲಗು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शेते	शयाते	शेरते
ಮ.ಪು.	शेषे	शयाथे	शेध्वे
ಉ.ಪು.	शये	शेवहे	शेमहे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂಶ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अशेत	अशयाताम्	अशेरत
ಮ.ಪು.	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्
ಉ.ಪು.	अशयि	अशेवहि	अशेमहि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शेताम्	शयाताम्	शेरताम्
ಮ.ಪು.	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्
ಉ.ಪು.	शयै	शयावहै	शयामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्
ಮ.ಪು.	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
ಉ.ಪು.	शयीय	शयीवहि	शयीमहि

Rarest Archiver

हन् (ಪ.)- ಕೊಲ್ಲು

आ ಉಪಸರ್ಗ ಬರುವುದಾದರೆ ಈ **हन्** ಧಾತುವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಆತ್ಮನೇಪದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**हते**	**घ्नाते**	**घ्नते**	**अहत**	**अघ्नाताम्**	**अघ्नत**
ಮ.ಪು.	**हसे**	**घ्नाथे**	**हध्वे**	**अहथाः**	**अघ्नाथाम्**	**अहध्वम्**
ಉ.ಪು.	**घ्ने**	**हन्वहे**	**हन्महे**	**अघ्नि**	**अहन्वहि**	**अहन्महि**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**हताम्**	**घ्नाताम्**	**घ्नताम्**	**घ्नीत**	**घ्नीयाताम्**	**घ्नीरन्**
ಮ.ಪು.	**हस्व**	**घ्नाथाम्**	**हध्वम्**	**घ्नीथाः**	**घ्नीयाथाम्**	**घ्नीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**हनै**	**हनावहै**	**हनामहै**	**घ्नीय**	**घ्नीवहि**	**घ्नीमहि**

೩ನೇ ಗಣ ಜುಹೋತ್ಯಾದಿ

ಇಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಈ ದ್ವಿತ್ವಾದ್ಯಕ್ಷರಗಳು ಧಾತುಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳು :

೧. ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವು ಸ್ವರಸಹಿತವಾಗಿ ದ್ವಿತ್ವಗೊಳ್ಳುವುದು;

ಉದಾ. : **पत् - पपत्** ; **निज् - निनिज्** ; **मुह् - मुमुह्**

೨.ಸ್ವರವು ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದೇ ದ್ವಿತ್ವಗೊಳ್ಳುವುದು;

ಉದಾ. : **इष् - इइष्** ; **उख् - उउख्**

೩. ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯ;

ಉದಾ. : **श्रि - शिश्रि** ; **स्मि - सिस्मि** ; **प्रच्छ् - पप्रच्छ्** ; **त्यज् - तत्यज्**

೪. ಆದಿಮ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಕ್ಷರವು ಊಷ್ಮವರ್ಣವಿದ್ದು ನಂತರ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಕ್ಷರವು ಯಾವುದೇ ಕರ್ಕಶ ವ್ಯಂಜನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ನಂತರ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಕ್ಷರವೇ ದ್ವಿತ್ವಗೊಳ್ಳುವುದು;

ಉದಾ. : **स्तम्भ् - तस्तम्भ्** ; **स्पन्द् - पस्पन्द्** ; **श्चुत् - चुश्चुत्**

೫. ಆದಿಮ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಕ್ಷರವು ಊಷ್ಮವರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ವ್ಯಂಜನವು ಮೃದು ವ್ಯಂಜನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಊಷ್ಮವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯ;

Rarest Archiver

ಉದಾ. : **स्वन् - सस्वन्**

೬. ಮಹಾಪ್ರಾಣಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಾಣರಹಿತ ಸವರ್ಣವ್ಯಂಜನವು ಬರುತ್ತದೆ;

ಉದಾ. : **छिद्-चिच्छिद् ; धु-दुधु ; भुज् - बुभुज्**

೭. ಆದಿಮಕಂಠ್ಯ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ತಾಲವ್ಯವ್ಯಂಜನವು ಬರುತ್ತದೆ ;

ಉದಾ. : **कम्-चकम् ; खन्-चखन्**

೮. ಆದಿಮ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವವಾಗುವುದು;

ಉದಾ. : **दा-ददा ; नी-निनी ; धा-दधा**

೯. ಈ ಸ್ವರಗಳು' **ए, ऐ ; ओ, औ** ಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ **इ, उ** ಗಳಾಗುತ್ತವೆ;

ಉದಾ. : **सेव्-सिषेव् ; ढौक् - डुढौक्**

೧೦. ಹಕಾರಕ್ಕೆ ಜಕಾರ;

ಉದಾ. : **हु-जुहु ; हृ- जहृ ; हा-जहा**

दा (ಉ.)- ಕೊಡು (ಅಂಗ -ददा)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ददाति	दत्तः	ददति	दत्ते	ददाते	ददते
ಮ.ಪು.	ददासि	दत्थः	दत्थ	दत्से	ददाथे	दद्ध्वे
ಉ.ಪು.	ददामि	दद्वः	दद्मः	ददे	दद्वहे	दद्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अददात्	अदत्ताम्	अददुः	अदत्त	अददाताम्	अददत
ಮ.ಪು.	अददाः	अदत्तम्	अदत्त	अतत्थाः	अददाथाम्	अदद्ध्वम्
ಉ.ಪು.	अददाम्	अदद्व	अदद्म	अददि	अदद्वहि	अदद्महि

Rarest Archiver

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**ददातु**	**दत्ताम्**	**ददतु**	**दत्ताम्**	**ददाताम्**	**ददताम्**
ಮ.ಪು.	**देहि**	**दत्तम्**	**दत्त**	**दत्स्व**	**ददाथाम्**	**दद्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**ददानि**	**ददाव**	**ददाम**	**ददै**	**ददावहै**	**ददामहै**

ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**दद्यात्**	**दद्याताम्**	**दद्युः**	**ददीत**	**ददीयाताम्**	**ददीरन्**
ಮ.ಪು.	**दद्याः**	**दद्यातम्**	**दद्यात**	**ददीथाः**	**ददीयाथाम्**	**ददीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**दद्याम्**	**दद्याव**	**दद्याम**	**ददीय**	**ददीवहि**	**ददीमहि**

धा (ಉ.)- ಇಡು (ಅಂಗ -दधा)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**दधाति**	**धत्तः**	**दधति**	**धत्ते**	**दधाते**	**दधते**
ಮ.ಪು.	**दधासि**	**धत्थः**	**धत्थ**	**धत्से**	**दधाथे**	**धध्वे**
ಉ.ಪು.	**दधामि**	**दध्वः**	**दध्मः**	**दधे**	**दध्वहे**	**दध्महे**

ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अदधात्**	**अधत्ताम्**	**अदधुः**	**अधत्त**	**अदधाताम्**	**अदधत**
ಮ.ಪು.	**अदधाः**	**अधत्तम्**	**अधत्त**	**अधत्थाः**	**अदधाथाम्**	**अदद्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अदधाम्**	**अदध्व**	**अदध्म**	**अदधि**	**अदध्वहि**	**अदध्महि**

Rarest Archiver

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दधातु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्
ಮ.ಪು.	धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	दधाथाम्	दद्ध्वम्
ಉ.ಪು.	दधानि	दधाव	दधाम	दधै	दधावहै	दधामहै

ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्
ಮ.ಪು.	दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीध्वम्
ಉ.ಪು.	दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि

मा (ಆ.)- ಅಳತೆಮಾಡು (ಅಂಗ -ममा)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	मिमीते	मिमाते	मिमते	अमिमीत	अमिमाताम्	अमिमत
ಮ.ಪು.	मिमीषे	मिमाथे	मिमीध्वे	अमिमीथाः	अमिमाथाम्	अमिमीध्वम्
ಉ.ಪು.	मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्
ಮ.ಪು.	मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
ಉ.ಪು.	मिमै	मिमावहे	मिमामहे	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि

Rarest Archiver

हा (ಪ.)- ತ್ಯಜಿಸು (ಅಂಗ -जहा)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जहाति	जहितः	जहति	अजहात	अजहिताम्	अजहुः
		जहीतः			अजहीताम्	
ಮ.ಪು.	जहासि	जहिथः	जहिथ	अजहाः	अजहितम्	अजहित
		जहीथः			अजहीतम्	अजहीत
ಉ.ಪು.	जहामि	जहिवः	जहिमः	अजहाम्	अजहिव	अजहिम
		जहीवः	जहीमः		अजहीव	अजहीम

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जहातु	जहिताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
		जहीताम्				
ಮ.ಪು.	जहाहि	जहितम्	जहित	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
	जहिहि	जहीतम्	जहीत			
ಉ.ಪು.	जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम

हा (ಆ.)- ಹೋಗು (ಅಂಗ -जहा)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
ಪ್ರ. ಪು.	जिहीते	जिहाते	जिहते	अजिहीत	अजिहाताम्	अजिहत
ಮ.ಪು.	जिहीषे	जिहाथे	जिहीध्वे	अजिहीथाः	अजिहाथाम्	अजिहीध्वम्
ಉ.ಪು.	जिहे	जिहीवहे	जिहीमहे	अजिहि	अजिहीवहि	अजिहीमहि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जिहीताम्	जिहाताम्	जिहताम्	जिहीत	जिहीयाताम्	जिहीरन्
ಮ.ಪು.	जिहीष्व	जिहाथाम्	जिहीध्वम्	जिहीथाः	जिहीयाथाम्	जिहीध्वम्
ಉ.ಪು.	जिहै	जिहावहै	जिहामहै	जिहीय	जिहीवहि	जिहीमहि

Rarest Archiver

कि (ಪ.)- ತಿಳಿ (ಅಂಗ -चिकि)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चिकेति	चिकितः	चिक्यति	अचिकेत्	अचिकिताम्	अचिकयुः
ಮ.ಪು.	चिकेषि	चिकिथः	चिकिथ	अचिकेः	अचिकितम्	अचिकित
ಉ.ಪು.	चिकेमि	चिकिवः	चिकिमः	अचिकयम्	अचिकिव	अचिकिम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चिकेतु	चिकिताम्	चिक्यतु	चिकियात्	चिकियाताम्	चिकियुः
ಮ.ಪು.	चिकिहि	चिकितम्	चिकित	चिकियाः	चिकियातम्	चिकियात
ಉ.ಪು.	चिकयानि	चिकयाव	चिकयाम	चिकियाम्	चिकियाव	चिकियाम

ह्री (ಪ.)- ನಾಚಿಕೆಪಡು (ಅಂಗ -जिह्री)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

ಪ್ರ. ಪು.	जिह्रेति	जिह्रीतः	जिह्रीयति	अजिह्रेत्	अजिह्रीताम्	अजिह्रयुः
ಮ.ಪು.	जिह्रेषि	जिह्रीथः	जिह्रीथ	अजिह्रेः	अजिह्रीतम्	अजिह्रीत
ಉ.ಪು.	जिह्रेमि	जिह्रीवः	जिह्रीमः	अजिह्रयम्	अजिह्रीव	अजिह्रीम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जिह्रेतु	जिह्रीताम्	जिह्रीयतु	जिह्रीयात्	जिह्रीयाताम्	जिह्रीयुः
ಮ.ಪು.	जिह्रीहि	जिह्रीतम्	जिह्रीत	जिह्रीयाः	जिह्रीयातम्	जिह्रीयात
ಉ.ಪು.	जिह्रयाणि	जिह्रयाव	जिह्रयाम	जिह्रीयाम्	जिह्रीयाव	जिह्रीयाम

Rarest Archiver

भी (ಪ.)- ಹೆದರು (ಅಂಗ -बिभी)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	बिभेति	बिभितः बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभिताम् अबिभीताम्	अबिभयुः
ಮ.ಪು.	बिभेषि	बिभिथः बिभीथः	बिभिथ बिभीथ	अभिभेः	अबिभितम् अबिभीतम्	अबिभित अबिभीत
ಉ.ಪು.	बिभेमि	बिभिवः बिभीवः	बिभिमः बिभीमः	अबिभयम्	अबिभिव अबिभीव	अबिभिम अबिभीम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	विभेतु	बिभिताम् बिभीताम्	बिभ्यतु	बिभियात् बिभीयात्	बिभियातम् बिभीयाताम्	बिभियुः बिभीयुः
ಮ.ಪು.	बिभिहि बिभीहि	बिभितम् बिभीतम्	बिभित बिभीत	बिभियाः बिभीयाः	बिभियातम् बिभीयातम्	बिभियात बिभीयात
ಉ.ಪು.	बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम	बिभियाम् बिभीयाम्	बिभियाव बिभीयाव	बिभियाम बिभीयाम

हु (ಪ.)- ಆಹುತಿಹಾಕು (ಅಂಗ -जुहु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

ಪ್ರ. ಪು.	जुहोति	जुहुतः	जुह्वति	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः
ಮ.ಪು.	जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
ಉ.ಪು.	जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

ಪ್ರ. ಪು.	जुहीतु	जुहुताम्	जुहन्तु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः
ಮ.ಪು.	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
ಉ.ಪು.	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम

Rarest Archiver

भृ (ಉ.)- ಸಲಹು (ಅಂಗ -बिभर्)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति	बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते
ಮ.ಪು.	बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ	बिभृषे	बिभ्राथे	बिभृध्वे
ಉ.ಪು.	बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः	बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अबिभः(र्)	अबिभृताम्	अबिभरुः	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत
ಮ.ಪು.	अबिभः(र्)	अबिभृतम्	अबिभृत	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्
ಉ.ಪು.	अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम	अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्
ಮ.ಪು.	बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	बिभृष्व	बिभ्राथाम्	बिभृध्वम्
ಉ.ಪು.	बिभराणि	बिभराव	बिभराम	बिभरै	बिभरावहै	बिभरामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	बिभृयात्	बिभृयाताम्	बिभृयुः	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीरन्
ಮ.ಪು.	बिभृयाः	बिभृयातम्	बिभृयात	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
ಉ.ಪು.	बिभृयाम्	बिभृयाव	बिभृयाम	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि

Rarest Archiver

ऋ (ಪ.)- ಹೋಗು (ಅಂಗ -इयर्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	इयर्ति	इयृतः	इय्रति	ऐयः(र्)	ऐयृताम्	ऐयरुः
ಮ.ಪು.	इयर्षि	इयृथः	इयृथ	ऐयः(र्)	ऐयृतम्	ऐयृत
ಉ.ಪು.	इयर्मि	इयृवः	इयृमः	ऐयरम्	ऐयृव	ऐयृम

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	इयर्तु	इयृताम्	इय्रतु	इयृताम्	इयृयाताम्	इयृयुः
ಮ.ಪು.	इयृहि	इयृतम्	इयृत	इयृथाः	इयृयातम्	इयृयात
ಉ.ಪು.	इयराणि	इयराव	इयराम	इयृयाम्	इयृयाव	इयृयाम

पृ (ಪ.)- ತುಂಬು (ಅಂಗ -पिपर्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पिपर्ति	पिपूर्तः	पिपुरति	अपिपः(र्)	अपिपूर्ताम्	अपिपरुः
ಮ.ಪು.	पिपर्षि	पिपूर्थः	पिपूर्थ	अपिपः(र्)	अपिपूर्तम्	अपिपूर्त
ಉ.ಪು.	पिपर्मि	पिपूर्वः	पिपूर्मः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पिपर्तु	पिपूर्ताम्	पिपुरतु	पिपूर्यात्	पिपूर्याताम्	पिपूर्युः
ಮ.ಪು.	पिपूर्हि	पिपूर्तम्	पिपूर्त	पिपूर्याः	पिपूर्यातम्	पिपूर्यात
ಉ.ಪು.	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपूर्याम्	पिपूर्याव	पिपूर्याम

Rarest Archiver

निज् (ಉ.)- ತೊಳೆ (ಅಂಗ -नेनिज्)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**नेनिक्ति**	**नेनिक्तः**	**नेनिजति**	**नेनिक्ते**	**नेनिजाते**	**नेनिजते**
ಮ.ಪು.	**नेनेक्षि**	**नेनिक्थः**	**नेनिक्थ**	**नेनिक्षे**	**नेनिजाथे**	**नेनिग्ध्वे**
ಉ.ಪು.	**नेनेज्मि**	**नेनिज्वः**	**नेनिज्मः**	**नेनिजे**	**नेनिज्वहे**	**नेनिज्महे**

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**अनेनेक्-ग्**	**अनेनिक्ताम्**	**अनेनिजुः**	**अनेनिक्त**	**अनेनिजाताम्**	**अनेनिजत**
ಮ.ಪು.	**अनेनेक्-ग्**	**अनेनिक्तम्**	**अनेनिक्त**	**अनेनिक्थाः**	**अनेनिजाथाम्**	**अनेनिग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अनेनिजम्**	**अनेनिज्व**	**अनेनिज्म**	**अनेनिजि**	**अनेनिज्वहि**	**अनेनिज्महि**

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**नेनेक्तु**	**नेनिक्ताम्**	**नेनिजतु**	**नेनिक्ताम्**	**नेनिजाताम्**	**नेनिजताम्**
ಮ.ಪು.	**नेनिग्धि**	**नेनिक्तम्**	**नेनिक्त**	**नेनिक्ष्व**	**नेनिजाथाम्**	**नेनिग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**नेनिजानि**	**नेनिजाव**	**नेनिजाम**	**नेनिजै**	**नेनिजावहै**	**नेनिजामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**नेनिज्यात्**	**नेनिज्याताम्**	**नेनिज्युः**	**नेनिजीत**	**नेनिजीयाताम्**	**नेनिजीरन्**
ಮ.ಪು.	**नेनिज्याः**	**नेनिज्यातम्**	**नेनिज्यात**	**नेनिजीथाः**	**नेनिजीयाथाम्**	**नेनिजीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**नेनिज्याम्**	**नेनिज्याव**	**नेनिज्याम**	**नेनिजीय**	**नेनिजीवहि**	**नेनिजीमहि**

ಇದೇ ರೀತಿ **विज्** (ಉ.)-ತೊಳೆ (ಅಂಗ-**वेविज्**) ಮತ್ತು **विष्** (ಉ.)-ವ್ಯಾಪಿಸು(ಅಂಗ-**वेविष्**)ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **तिङ्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

Rarest Archiver

೫ನೇ ಗಣ ಸ್ವಾದಿ

सु (ಉ.) -ರಸ ತೆಗೆ (ಅಂಗ-सुनु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सुनोति	सुनुतः	सुन्वन्ति	सुनुते	सुन्वाते	सुन्वते
ಮ.ಪು.	सुनोषि	सुनुथः	सुनुथ	सुनुषे	सुन्वाथे	सुनुध्वे
ಉ.ಪು.	सुनोमि	सुनुवः / सुन्वः	सुनुमः / सुन्मः	सुन्वे	सुनुवहे / सुन्वहे	सुनुमहे / सुन्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	असुनोत्	असुनुताम्	असुन्वन्	असुनत	असुन्वाताम्	असुन्वत
ಮ.ಪು.	असुनोः	असुनुतम्	असुनुत	असुनुथाः	असुन्वाथाम्	असुनुध्वम्
ಉ.ಪು.	असुनवम्	असुनुव / असुन्व	असुनुम / असुन्म	असुन्वि	असुनुवहि / असुन्वहि	असुनुमहि / असुन्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सुनोतु	सुनुताम्	सुन्वतु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्
ಮ.ಪು.	सुनु	सुनुतम्	सुनुत	सुनुष्व	सुन्वाथाम्	सुनुध्वम्
ಉ.ಪು.	सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सुनुयात्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्
ಮ.ಪು.	सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीथाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीध्वम्
ಉ.ಪು.	सुनुयाम्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि

Rarest Archiver

चि (ಉ.) - ಆರಿಸು (ಅಂಗ - चिनु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चिनोति	चिनुतः	चिन्वन्ति	चिनुते	चिन्वाते	चिन्वते
ಮ.ಪು.	चिनोषि	चिनुथः	चिनुथ	चिनुषे	चिन्वाथे	चिनुध्वे
ಉ.ಪು.	चिनोमि	चिनुवः / चिन्वः	चिनुमः / चिन्मः	चिन्वे	चिनुवहे / चिन्वहे	चिनुमहे / चिन्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अचिनोत्	अचिनुताम्	अचिन्वन्	अचिनुत	अचिन्वाताम्	अचिन्वत
ಮ.ಪು.	अचिनोः	अचिनुतम्	अचिनुत	अचिनुथाः	अचिन्वाथाम्	अचिनुध्वम्
ಉ.ಪು.	अचिनवम्	अचिनुव / अचिन्व	अचिनुम / अचिन्म	अचिन्वि	अचिनुवहि / अचिन्वहि	अचिनुमहि / अचिन्महि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चिनोतु	चिनुताम्	चिन्वन्तु	चिनुताम्	चिन्वाताम्	चिन्वताम्
ಮ.ಪು.	चिनु	चिनुतम्	चिनुत	चिनुष्व	चिन्वाथाम्	चिन्नुध्वम्
ಉ.ಪು.	चिनवानि	चिनवाव	चिनवाम	चिनवै	चिनवावहै	चिनवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चिनुयात्	चिनुयाताम्	चिनुयुः	चिन्वीत	चिन्वीयाताम्	चिन्वीरन्
ಮ.ಪು.	चिनुयाः	चिनुयातम्	चिनुयात	चिन्वीथाः	चिन्वीयाथाम्	चिन्वीध्वम्
ಉ.ಪು.	चिनुयाम्	चिनुयाव	चिनुयाम	चिन्वीय	चिन्वीवहि	चिन्वीमहि

Rarest Archiver

वृ (ಉ.) - ಮುಚ್ಚು (ಅಂಗ-वृणु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वृणोति	वृणुतः	वृण्वन्ति	वृणुते	वृण्वाते	वृण्वते
ಮ.ಪು.	वृणोषि	वृणुथः	वृणुथ	वृणुषे	वृण्वाथे	वृणुध्वे
ಉ.ಪು.	वृणोमि	वृणुवः / वृण्वः	वृणुमः / वृण्मः	वृण्वे	वृणुवहे / वृण्वहे	वृणुमहे / वृण्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवृणोत्	अवृण्वाताम्	अवृण्वन्	अवृणुत	अवुणृवाताम्	अवृण्वत
ಮ.ಪು.	अवृणोः	अवृणुतम्	अवृणुत	अवृणुथाः	अवृण्वाथाम्	अवृणुध्वम्
ಉ.ಪು.	अवृणवम्	अवृणुव / अवृण्व	अवृणुम / अवृण्म	अवृण्वि / अवृण्वहि	अवृणुवहि / अवृण्महि	अवृणुमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वृणोतु	वृणुताम्	वृण्वन्तु	वृणुताम्	वृण्वाताम्	वृण्वताम्
ಮ.ಪು.	वृणु	वृणुतम्	वृणुत	वृणुष्व	वृण्वाथाम्	वृणुध्वम्
ಉ.ಪು.	वृणवानि	वृणवाव	वृणवाम	वृणवै	वृणवावहै	वृणवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	वृणुयात्	वृणुयाताम्	वृणुयुः	वृण्वीत	वृण्वीयाताम्	वृण्वीरन्
ಮ.ಪು.	वृणुयाः	वृणुयातम्	वृणुयात	वृण्वीथाः	वृण्वीयाथाम्	वृण्वीध्वम्
ಉ.ಪು.	वृणुयाम्	वृणुयाव	वृणुयाम	वृण्वीय	वृण्वीवहि	वृण्वीमहि

Rarest Archiver

ಶೃ - श्रु (ಪ.) - ಕೇಳು (ಅಂಗ - शृणु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शृणोति	शृणुतः	शृण्वन्ति	अशृणोत्	अशृणुताम्	अशृण्वन्
ಮ.ಪು.	शृणोषि	शृणुथः	शृणुथ	अशृणोः	अशृणुतम्	अशृणुत
ಉ.ಪು.	शृणोमि	शृणुवः / शृण्वः	शृणुमः / शृण्मः	अशृणवम्	अशृणुव / अशृण्व	अशृणुम / अशृण्म

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शृणोतु	शृणुताम्	शृण्वन्तु	शृणुयात्	शृणुयाताम्	शृणुयुः
ಮ.ಪು.	शृणु	शृणुतम्	शृणुत	शृणुयाः	शृणुयातम्	शृणुयात
ಉ.ಪು.	शृणवानि	शृणवाव	शृणवाम	शृणुयाम्	शृणुयाव	शृणुयाम

साध् (ಪ.) - ಸಾಧಿಸು (ಅಂಗ - साध्नु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	साध्नोति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	असाध्नोत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्
ಮ.ಪು.	साध्नोषि	साध्नुथः	साध्नुथ	असाध्नोः	असाध्नुतम्	असाध्नुत
ಉ.ಪು.	साध्नोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	असाध्नवम्	असाध्नुव	असाध्नुम

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	साध्नोतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	साध्नुयात्	साध्नुयाताम्	साध्नुयुः
ಮ.ಪು.	साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	साध्नुयाः	साध्नुयातम्	साध्नुयात
ಉ.ಪು.	साध्नवानि	साध्नवाव	साध्नवाम	साध्नुयाम्	साध्नुयाव	साध्नुयाम

Rarest Archiver

अश् (ಆ.) - ಆನಂದಿಸು (ಅಂಗ - अश्नु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्नुते	अश्नुवाते	अश्नुवते	आश्नुत	आश्नुवाताम्	आश्नुवत
ಮ. ಪು.	अश्नुषे	अश्नुवाथे	अश्नुध्वे	आश्नुथाः	आश्नुवाथाम्	आश्नुध्वम्
ಉ. ಪು.	अश्नुवे	अश्नुवहे	अश्नुमहे	आश्नुवि	आश्नुवहि	आश्नुमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्नुताम्	अश्नुवाताम्	अश्नुवताम्	अश्नुवीत	अश्नुवीयाताम्	अश्नुवीरन्
ಮ. ಪು.	अश्नुष्व	अश्नुवाथाम्	अश्नुध्वम्	अश्नुवीथाः	अश्नुवीयाथाम्	अश्नुवीध्वम्
ಉ. ಪು.	अश्नुवै	अश्नुवावहै	अश्नुवामहै	अश्नुवीय	अश्नुवीवहि	अश्नुवीमहि

आप् (ಪ.) - ಪಡೆ (ಅಂಗ - आप्नु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आप्नोति	आप्नुतः	आप्नुवन्ति	आप्नोत्	आप्नुताम्ः	आप्नुवन्
ಮ. ಪು.	आप्नोषि	आप्नुथः	आप्नुथ	आप्नोः	आप्नुतम्	आप्नुत
ಉ. ಪು.	आप्नोमि	आप्नुवः	आप्नुमः	आप्नवम्	आप्नुव	आप्नुम

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आप्नोतु	आप्नुताम्	आप्नुवन्तु	आप्नुयात्	आप्नुयाताम्	आप्नुयुः
ಮ. ಪು.	आप्नुहि	आप्नुतम्	आप्नुत	आप्नुयाः	आप्नुयातम्	आप्नुयात
ಉ. ಪು.	आप्नवानि	आप्नवाव	आप्नवाम	आप्नुयाम्	आप्नुयाव	आप्नुयाम

Rarest Archiver

शक् (ಪ.) - ಸಮರ್ಥನಾಗು (ಅಂಗ - शक्नु)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**शक्नोति**	**शक्नुतः**	**शक्नुवन्ति**	**अशक्नोत्**	**अशक्नुताम्**	**अशक्नुवन्**
ಮ.ಪು.	**शक्नोषि**	**शक्नुथः**	**शक्नुथ**	**अशक्नोः**	**अशक्नुतम्**	**अशक्नुत**
ಉ.ಪು.	**शक्नोमि**	**शक्नुवः**	**शक्नुमः**	**अशक्नवम्**	**अशक्नुव**	**अशक्नुम**

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**शक्नोतु**	**शक्नुताम्**	**शक्नुवन्तु**	**शक्नुयात्**	**शक्नुयाताम्**	**शक्नुयुः**
ಮ.ಪು.	**शक्नुहि**	**शक्नुतम्**	**शक्नुत**	**शक्नुयाः**	**शक्नुयातम्**	**शक्नुयात**
ಉ.ಪು.	**शक्नवानि**	**शक्नवाव**	**शक्नवाम**	**शक्नुयाम्**	**शक्नुयाव**	**शक्नुयाम**

೭ನೇ ಗಣ - ರುಧಾದಿ

अञ्ज् (ಪ.) - ಬಳಿ ; ಹಚ್ಚು (ಅಂಗ - अनज्[1])

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनक्ति**	**अङ्क्तः**	**अञ्जन्ति**	**आनक्/ग्**	**आङ्क्ताम्**	**आञ्जन्**
ಮ.ಪು.	**अनक्षि**	**अङ्क्थः**	**अङ्क्थ**	**आनक्/ग्**	**आङ्क्तम्**	**आङ्क्त**
ಉ.ಪು.	**अनज्मि**	**अञ्ज्वः**	**अञ्ज्मः**	**आनजम्**	**आञ्ज्व**	**आञ्ज्म**

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनक्तु**	**अङ्क्ताम्**	**अञ्जन्तु**	**अञ्ज्यात्**	**अञ्ज्याताम्**	**अञ्ज्युः**
ಮ.ಪು.	**अङ्ग्धि**	**अङ्क्तम्**	**अङ्क्त**	**अञ्ज्याः**	**अञ्ज्यातम्**	**अञ्ज्यात**
ಉ.ಪು.	**अनजानि**	**अनजाव**	**अनजाम**	**अञ्ज्याम्**	**अञ्ज्याव**	**अञ्ज्याम**

---

[1] ಇಲ್ಲಿ ಧಾತುವಿನ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕವಿದ್ದರೆ, ಅದು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು.

Rarest Archiver

इन्ध् -(ಪ.) ಬಳಿ ; ಹಚ್ಚು (ಅಂಗ-इनध्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	इन्धे	इन्धाते	इन्धते	ऐन्ध	ऐन्धाताम्	एन्धन्
ಮ.ಪು.	इन्त्से	इन्धाथे	इन्द्ध्वे	ऐन्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	इन्धे	इन्ध्वहे	इन्ध्महे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्ध्महि

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	इन्द्धाम्	इन्धाताम्	इन्धताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्
ಮ.ಪು.	इन्त्स्व	इन्धाथाम्	इन्द्ध्वम्	इन्धीथाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीध्वम्
ಉ.ಪು.	इनधै	इनधावहै	इनधामहै	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि

भञ्ज -(ಪ.) ಮುರಿ (ಅಂಗ-भनज्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	भनक्ति	भङ्क्तः	भञ्जन्ति	अभनक्/ ग्	अभङ्क्ताम्	अभञ्जन्
ಮ.ಪು.	भनक्षि	भङ्क्थः	भङ्क्थ	अभनक्/ ग्	अभङ्क्तम्	अभङ्क्त
ಉ.ಪು.	भनज्मि	भञ्ज्वः	भञ्ज्मः	अभनजम्	अभञ्ज्व	अभञ्ज्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	भनक्तु	भङ्क्ताम्	भञ्जन्तु	भञ्ज्यात्	भञ्ज्याताम्	भञ्ज्युः
ಮ.ಪು.	भङ्ग्धि	भङ्क्तम्	भङ्क्त	भञ्ज्याः	भञ्ज्यातम्	भञ्ज्यात
ಉ.ಪು.	भनजानि	भनजाव	भनजाम	भञ्ज्याम्	भञ्ज्याव	भञ्ज्याम

Rarest Archiver

ಛಿಧ್ - (ಉ.) ಕತ್ತರಿಸು (ಅಂಗ - ಛಿನದ್)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	छिनत्ति	छिन्तः	छिन्दन्ति	छिन्ते	छिन्दाते	छिन्दते
ಮ.ಪು.	छिनत्सि	छिन्थः	छिन्थ	छिन्त्से	छिन्दाथे	छिन्द्ध्वे
ಉ.ಪು.	छिनद्मि	छिन्द्वः	छिन्द्मः	छिन्दे	छिन्द्वहे	छिन्द्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	अच्छिनत् / अच्छिनद्	अच्छिन्ताम्	अच्छिन्दन्	अच्छिन्त	अच्छिन्दाताम्	अच्छिन्दत
ಮ.ಪು.	अच्छिनः / अच्छिनत् / द्	अच्छिन्तम्	अच्छिन्त	अच्छिन्त्थाः	अच्छिन्दाथाम्	अच्छिन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	अच्छिनदम्	अच्छिन्द्व	अच्छिन्द्म	अच्छिन्दि	अच्छिन्द्वहि	अच्छिन्द्महि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	छिनत्तु	छिन्ताम्	छिन्दन्तु	छिन्ताम्	छिन्दाताम्	छिन्दताम्
ಮ.ಪು.	छिन्द्धि	छिन्तम्	छिन्त	छिन्त्स्व	छिन्दाथाम्	छिन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	छिनदानि	छिनदाव	छिनदाम	छिनदै	चिनदावहै	छिनदामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	छिन्द्यात्	छिन्द्याताम्	छिन्द्युः	छिन्दीत	छिन्दीयाताम्	छिन्दीरन्
ಮ.ಪು.	छिन्द्याः	छिन्द्यातम्	छिन्द्यात	छिन्दीथाः	छिन्दीयाथाम्	छिन्दीद्ध्वम्
ಉ.ಪು.	छिन्द्याम्	छिन्द्याव	छिन्द्याम	छिन्दीय	छिन्दीवहि	छिन्दीमहि

Rarest Archiver

तृह् (ಪ.) -ಕೊಲ್ಲು (ಅಂಗ-तृणह्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तृणेढि	तृण्ढः	तृंहन्ति	अतृणेट् / ड्	अतृण्ढाम्	अतृंहन्
ಮ.ಪು.	तृणोक्षि	तृण्ढः	तृण्ढ	अतृणेट् / ड्	अतृण्ढम्	अतृण्ढ
ಉ.ಪು.	तृणोह्मि	तृंहः	तृंह्म	अतृणहम्	अतृंह्व	अतृंह्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तृणेढु	तृण्ढाम्	तृंहन्तु	तृंह्यात्	तृंह्याताम्	तृंह्युः
ಮ.ಪು.	तृण्ढि	तृण्ढम्	तृण्ढ	तृंह्याः	तृंह्यातम्	तृंहयात
ಉ.ಪು.	तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम	तृंह्याम्	तृंह्याव	तृंह्याम

पिष् (ಪ.) -ಅರೆ ; ಬೀಸು (ಅಂಗ-पिनष्)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पिपष्मि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनट् / ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्
ಮ.ಪು.	पिनक्षि	पिंष्ठः	पिंष्ठ	अपिनट् / ड्	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
ಉ.ಪು.	पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्मः	अपिनषम्	अपिंप्व	अपिंष्म

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः
ಮ.ಪು.	पिण्ड्ढि	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात
ಉ.ಪು.	पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम

Rarest Archiver

भिद् -(ಉ.) ಸಿಗಿ ; ಸೀಳು (ಅಂಗ-भिनद्)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	भिनत्ति	भिन्तः	भिन्दन्ति	भिन्ते	भिन्दाते	भिन्दते
ಮ.ಪು.	भिनत्सि	भिन्थः	भिन्थ	भिन्त्से	भिन्दाथे	भिन्द्ध्वे
ಉ.ಪು.	भिनद्मि	भिन्द्वः	भिन्द्मः	भिन्दे	भिन्द्वहे	भिनद्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	अभिनत्/ द्	अभिन्ताम्	अभिन्दन्	अभिन्त	अभिन्दाताम्	अभिन्दत
ಮ.ಪು.	अभिनः अभिनत्/ द्	अभिन्तम्	अभिन्त	अभिन्त्थाः	अभिन्दाथाम्	अभिन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	अभिनदम्	अभिन्द्व	अभिन्द्म	अभिन्दि	अभिन्द्वहि	अभिन्द्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	भिनत्तु	भिन्ताम्	भिन्दन्तु	भिन्ताम्	भिन्दाताम्	भिन्दताम्
ಮ.ಪು.	भिन्द्धि	भिन्तम्	भिन्त	भिन्त्स्व	भिन्दाथाम्	भिन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	भिनदानि	भिनदाव	भिनदाम	भिनदै	भिनदावहै	भिनदामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	भिन्द्यात्	भिन्द्याताम्	भिन्द्युः	भिन्दीत	भिन्दीयाताम्	भिन्दीरन्
ಮ.ಪು.	भिन्द्याः	भिन्द्यातम्	भिन्द्यात	भिन्दीथाः	भिन्दीयाथाम्	भिन्दीद्ध्वम्
ಉ.ಪು.	भिन्द्याम्	भिन्द्याव	भिन्द्याम	भिन्दीय	भिन्दीवहि	भिन्दीमहि

Rarest Archiver

भुज् -(ಉ.) ಉಣ್ಣು (ಅಂಗ-**भुनज्**)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**भुनक्ति**	**भुङ्क्तः**	**भुञ्जन्ति**	**भुङ्क्ते**	**भुञ्जाते**	**भुञ्जते**
ಮ.ಪು.	**भुनक्षि**	**भुङ्क्थः**	**भुङ्क्थ**	**भुङ्क्षे**	**भुञ्जाथे**	**भुङ्ग्ध्वे**
ಉ.ಪು.	**भुनज्मि**	**भुञ्ज्वः**	**भुञ्ज्मः**	**भुञ्जे**	**भुञ्ज्वहे**	**भुञ्ज्महे**

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**अभुनक् /ग्**	**अभुङ्क्ताम्**	**अभुञ्जन्**	**अभुङ्क्त**	**अभुञ्जाताम्**	**अभुञ्जत**
ಮ.ಪು.	**अभुनक्/ग्**	**अबुङ्क्तम्**	**अभुङ्क्त**	**अभुंक्थाः**	**अभुञ्जाथाम्**	**अबुङ्ग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अभुनजम्**	**अभुञ्ज्व**	**अभुञ्ज्म**	**अभुञ्जि**	**अभुञ्ज्वहि**	**अभुञ्ज्महि**

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**भुनक्तु**	**भुङ्क्ताम्**	**भुञ्जन्तु**	**भुङ्क्ताम्**	**भुञ्जाताम्**	**भुञ्जताम्**
ಮ.ಪು.	**भुङ्ग्धि**	**भुङ्क्तम्**	**भुङ्क्त**	**भुङ्क्ष्व**	**भुञ्जाथाम्**	**भुङ्ग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**भुनजानि**	**भुनजाव**	**भुनजाम**	**भुनजै**	**भुनजावहै**	**भुनजामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಏಕವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಪರಸ್ಮೈಪದ ಬಹುವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಏಕವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ದ್ವಿವಚನ	ಆತ್ಮನೇ ಪದ ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**भुञ्ज्यात्**	**भुञ्ज्याताम्**	**भुञ्ज्युः**	**भुञ्जीत**	**भुञ्जीयाताम्**	**भुञ्जीरन्**
ಮ.ಪು.	**भुञ्ज्याः**	**भुञ्ज्यातम्**	**भुञ्ज्यात**	**भुञ्जीथाः**	**भुञ्जीयाथाम्**	**भुञ्जीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**भुञ्ज्याम्**	**भुञ्ज्याव**	**भुञ्ज्याम**	**भुञ्जीय**	**भुञ्जीवहि**	**भुञ्जीमहि**

भुज् ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆ **युज्** (ಉ.) - ಕೂಡಿಸು (ಅಂಗ -**युनज्**), **विज्**(ಪ.) ಅಲುಗಾಡು (ಅಂಗ **विनज्**), **वृज्** (ಪ.)ಆರಿಸು, ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು, (ಅಂಗ **वृणज्**), ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

Rarest Archiver

रुध् -(ಉ.) ತಡೆ (ಅಂಗ - **रुणध्**)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**रुणद्धि**	**रुन्द्धः**	**रुन्धन्ति**	**रुन्धे**	**रुन्धाते**	**रुन्धते**
ಮ.ಪು.	**रुणत्सि**	**रुन्द्धः**	**रुन्द्ध**	**रुन्त्से**	**रुन्धाथे**	**रुन्द्ध्वे**
ಉ.ಪು.	**रुणध्मि**	**रुन्ध्वः**	**रुन्ध्मः**	**रुन्धे**	**रुन्ध्वहे**	**रुन्ध्महे**

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**अरुणत् / द्**	**अरुन्द्धाम्**	**अरुन्धन्**	**अरुन्द्ध**	**अरुन्धाताम्**	**अरुन्धत**
ಮ.ಪು.	**अरुणः** / **अरुणत्/ द्**	**अरुन्द्धम्**	**अरुन्द्ध**	**अरुन्द्धाः**	**अरुन्धाथाम्**	**अरुन्द्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अरुणधम्**	**अरुन्ध्व**	**अरुन्ध्म**	**अरुन्धि**	**अरुन्ध्वहि**	**अरुन्ध्महि**

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**रुणद्धु**	**रुन्द्धाम्**	**रुन्धन्तु**	**रुन्द्धाम्**	**रुन्द्धाताम्**	**रुन्द्धताम्**
ಮ.ಪು.	**रुन्द्धि**	**रुन्द्धम्**	**रुन्द्ध**	**रुन्त्स्व**	**रुन्धाथाम्**	**रुन्द्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**रुणधानि**	**रुणधाव**	**रुणधाम**	**रुणधै**	**रुणधावहै**	**रुणधामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**रुन्ध्यात्**	**रुन्ध्याताम्**	**रुन्ध्युः**	**रुन्धीत**	**रुन्धीयाताम्**	**रुन्धीरन्**
ಮ.ಪು.	**रुन्ध्याः**	**रुन्ध्यातम्**	**रुन्ध्यात**	**रुन्धीथाः**	**रुन्धीयाथाम्**	**रुन्धीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**रुन्ध्याम्**	**रुन्ध्याव**	**रुन्ध्याम**	**रुन्धीय**	**रुन्धीवहि**	**रुन्धीमहि**

Rarest Archiver

विद् (ಆ.) - ಚರ್ಚಿಸು (ಅಂಗ - विनद्)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	विन्त्ते	विन्दाते	विन्दते	अविन्त्त	अविन्दाताम्	अविन्दत
ಮ.ಪು.	विन्त्से	विन्दाथे	विन्द्ध्वे	अविन्त्थाः	अविन्दाथाम्	अविन्द्ध्वम्
ಉ.ಪು.	विन्दे	विन्द्वहे	विन्द्महे	अविन्दि	अविन्द्वहि	अविन्द्महि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	विन्त्ताम्	विन्दाताम्	विन्दताम्	विन्दीत	विन्दीयाताम्	विन्दीरन्
ಮ.ಪು.	विन्त्स्व	विन्दाथाम्	विन्द्ध्वम्	विन्दीथाः	विन्दीयाथाम्	विन्दीध्वम्
ಉ.ಪು.	विनदै	विनदावहै	विनदामहै	विन्दीय	विन्दीवहि	विन्दीमहि

हिंस् (ಪ.) - ಕೊಲ್ಲು (ಅಂಗ - हिनस्)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	हिनस्ति	हिंस्तः	हिंसन्ति	अहिनत् / द्	अहिंस्ताम्	अहिंसन्
ಮ.ಪು.	हिनस्सि	हिंस्थः	हिंस्थ	अहिनः / अहिनत् / द्	अहिंस्तम्	अहिंस्त
ಉ.ಪು.	हिनस्मि	हिंस्वः	हिंस्मः	अहिनसम्	अहिंस्व	अहिंस्म

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यात्	हिंस्याताम्	हिंस्युः
ಮ.ಪು.	हिन्धि	हिंस्तम्	हिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम्	हिंस्यात
ಉ.ಪು.	हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव	हिंस्याम

10

Rarest Archiver

೮ನೇ ಗಣ - ತನಾದಿ

तन् (ಉ.) -ಪಸರಿಸು (ಅಂಗ-तनु)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तनोति	तनुतः	तन्वन्ति	तनुते	तन्वाते	तन्वते
ಮ.ಪು.	तनोषि	तनुथः	तनुथ	तनुषे	तन्वाथे	तनुध्वे
ಉ.ಪು.	तनोमि	तनुवः / तन्वः	तनुमः / तन्मः	तन्वे	तनुवहे / तन्वहे	तनुमहे / तन्महे

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अतनोत्	अतनुताम्	अतन्वन्	अतनुत	अतन्वाताम्	अतन्वत
ಮ.ಪು.	अतनोः	अतनुतम्	अतनुत	अतनुथाः	अतन्वाथाम्	अतनुध्वम्
ಉ.ಪು.	अतनवम्	अतनुव / अतन्व	अतनुम / अतन्म	अतन्वि	अतनुवहि / अतन्वहि	अतनुमहि / अतन्महि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तनोतु	तनुताम्	तन्वन्तु	तनुताम्	तन्वाताम्	तन्वताम्
ಮ.ಪು.	तनु	तनुतम्	तनुत	तनुष्व	तन्वाथाम्	तनुध्वम्
ಉ.ಪು.	तनवानि	तनवाव	तनवाम	तनवै	तनवावहै	तनवामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तनुयात्	तनुयाताम्	तनुयुः	तन्वीत	तन्वीयाताम्	तन्वीरन्
ಮ.ಪು.	तनुयाः	तनुयातम्	तनुयात	तन्वीथाः	तन्वीयाथाम्	तन्वीध्वम्
ಉ.ಪು.	तनुयाम्	तनुयाव	तनुयाम	तन्वीय	तन्वीवहि	तन्वीमहि

Rarest Archiver

ಇದೇ ರೀತಿ **क्षण्** (ಉ.) - ಗಾಯವಾಗು (ಅಂಗ-**क्षणु, क्षिणु**) **मन्** (ಆ.)-ವಿಚಾರ ಮಾಡು (ಅಂಗ-**मनु**), **वन्** (ಆ.) ಬೇಡು (ಅಂಗ- **वनु**) ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ವಿಶೇಷ ಧಾತು : **कृ** (ಉ.) -ಮಾಡು (ಅಂಗ-**कुरु**)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**करोति**	**कुरुतः**	**कुर्वन्ति**	**कुरुते**	**कुर्वाते**	**कुर्वते**
ಮ.ಪು.	**करोषि**	**कुरुथः**	**कुरुथ**	**कुरुषे**	**कुर्वाथे**	**कुरुध्वे**
ಉ.ಪು.	**करोमि**	**कुर्वः**	**कुर्मः**	**कुर्वे**	**कुर्वहे**	**कुर्महे**

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकरोत्**	**अकुरुताम्**	**अकुर्वन्**	**अकुरुत**	**अकुर्वाताम्**	**अकुर्वत**
ಮ.ಪು.	**अकरोः**	**अकुरुतम्**	**अकुरुत**	**अकुरुथाः**	**अकुर्वाथाम्**	**अकुरुध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अकरवम्**	**अकुर्व**	**अकुर्म**	**अकुर्वि**	**अकुर्वहि**	**अकुर्महि**

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**करोतु**	**कुरुताम्**	**कुर्वन्तु**	**कुरुताम्**	**कुर्वाताम्**	**कुर्वताम्**
ಮ.ಪು.	**कुरु**	**कुरुतम्**	**कुरुत**	**कुरुष्व**	**कुर्वाथाम्**	**कुरुध्वम्**
ಉ.ಪು.	**करवाणि**	**करवाव**	**करवाम**	**करवै**	**करवावहै**	**करवामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कुर्यात्**	**कुर्याताम्**	**कुर्युः**	**कुर्वीत**	**कुर्वीयाताम्**	**कुर्वीरन्**
ಮ.ಪು.	**कुर्याः**	**कुर्यातम्**	**कुर्यात**	**कुर्वीथाः**	**कुर्वीयाथाम्**	**कुर्वीध्वम्**
ಉ.ಪು.	**कुर्याम्**	**कुर्याव**	**कुर्याम**	**कुर्वीय**	**कुर्वीवहि**	**कुर्वीमहि**

Rarest Archiver

೯ನೇ ಗಣ - ಕ್ರ್ಯಾದಿ

क्री (ಉ.) - ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು (ಅಂಗ - क्रीणा)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते
ಮ.ಪು.	क्रिणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
ಉ.ಪು.	क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे

ಲಜ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अक्रीणात्	अक्रीणीतम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत
ಮ.ಪು.	अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
ಉ.ಪು.	अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्
ಮ.ಪು.	क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीष्व	क्रीणाथाम्	क्रीणीध्वम्
ಉ.ಪು.	क्रीणानि	क्रीणाव	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहै	क्रीणामहै

ವಿಧಿಲಿಜ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्
ಮ.ಪು.	क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीथाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
ಉ.ಪು.	क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि

Rarest Archiver

स्तम्भ् (ಪ.) - ತಡೆ(ಅಂಗ - स्तभ्ना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्तभ्नाति	स्तभ्नीतः	स्तभ्नन्ति	अस्तभ्नात्	अस्तभ्नीताम्	अस्तभ्नन्
ಮ.ಪು.	स्तभ्नासि	स्तभ्नीथः	स्तभ्नीथ	अस्तभ्नाः	अस्तभ्नीतम्	अस्तभ्नीत
ಉ.ಪು.	स्तभ्नामि	स्तभ्नीवः	स्तभ्नीमः	अस्तभ्नाम्	अस्तभ्नीव	अस्तभ्नीम

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	स्तभ्नातु	स्तभ्नीताम्	स्तभ्नन्तु	स्तभ्नीयात्	स्तभ्नीयाताम्	स्तभ्नीयुः
ಮ.ಪು.	स्तभ्नान	स्तभ्नीतम्	स्तभ्नीत	स्तभ्नीयाः	स्तभ्नीयाताम्	स्तभ्नीयात
ಉ.ಪು.	स्तभ्नानि	स्तभ्नाव	स्तभ्नाम	स्तभ्नीयाम्	स्तभ्नीयाव	स्तभ्नीयाम

ಇದೇ ರೀತಿ **ग्रन्थ्** (ಪ.)- ಜೋಡಿಸು (ಅಂಗ - **ग्रथ्ना**), **बन्ध्** (ಪ.)- ಬಂಧಿಸು (ಅಂಗ -**बध्ना**) ಮುಂತಾದ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕವುಳ್ಳ ೯ನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

अश् (ಪ.) - ತಿನ್ನು (ಅಂಗ - अश्ना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | **ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्नाति	अश्नीतः	अश्नन्ति	आश्नात्	आश्नीताम्	आश्नन्
ಮ.ಪು.	अश्नासि	अश्नीथः	अश्नीथ	आश्नाः	आश्नीतम्	आश्नीत
ಉ.ಪು.	अश्नामि	अश्नीवः	अश्नीमः	आश्नाम्	आश्नीव	आश्नीम

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | **ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्नातु	अश्नीताम्	अश्नन्तु	अश्नीयात्	अश्नीयाताम्	अश्नीयुः
ಮ.ಪು.	अशान	अश्नीतम्	अश्नीत	अश्नीयाः	अश्नीयातम्	अश्नीयात
ಉ.ಪು.	अश्नानि	अश्नाव	अश्नाम	अश्नीयाम्	अश्नीयाव	अश्नीयाम

Rarest Archiver

क्षुभ् (ಪ.) -ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳ್ಳು (ಅಂಗ-क्षुभ्ना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्षुभ्नाति	क्षुभ्नीतः	क्षुभ्नन्ति	अक्षुभ्नात्	अभुक्षीताम्	अक्षुभ्नन्
ಮ.ಪು.	क्षुभ्नासि	क्षुभ्नीथः	क्षुभ्नीथ	अक्षुभ्नाः	अक्षुभ्नीतम्	अक्षुभ्नीत
ಉ.ಪು.	क्षुभ्नामि	क्षुभ्नीवः	क्षुभ्नीमः	अक्षुभ्नाम्	अक्षुभ्नीव	अक्षुभ्नीम

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	क्षुभ्नातु	क्षुभ्नीताम्	क्षुभ्नन्तु	क्षुभ्नीयात्	क्षुभ्नीयाताम्	क्षुभ्नीयुः
ಮ.ಪು.	क्षुभान	क्षुभ्नीतम्	क्षुभ्नीत	क्षुभ्नीयाः	क्षुभ्नीयातम्	क्षुभ्नीयात
ಉ.ಪು.	क्षुभ्नानि	क्षुभ्नाव	क्षुभ्नाम	क्षुभ्नीयाम्	क्षुभ्नीयाव	क्षुभ्नीयाम

ग्रह (ಉ.) -ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು (ಅಂಗ-गृह्णा)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	गृह्णाति	गृह्णीतः	गृह्णन्ति	गृह्णीते	गृह्णाते	गृह्णते
ಮ.ಪು.	गृह्णासि	गृह्णीथः	गृह्णीथ	गृह्णीषे	गृह्णाथे	गृह्णीध्वे
ಉ.ಪು.	गृह्णामि	गृह्णीवः	गृह्णीमः	गृह्णे	गृह्णीवहे	गृह्णीमहे

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	गृह्णातु	गृह्णीताम्	गह्णन्तु	गृह्णीताम्	गृह्णाताम्	गृह्णताम्
ಮ.ಪು.	गृहाण	गृह्णीतम्	गृह्णीत	गृह्णीष्व	गृह्णाथाम्	गृह्णीध्वम्
ಉ.ಪು.	गृह्णानि	गृह्णाव	गृह्णाम	गृह्णै	गृह्णावहै	गृह्णामहै

Rarest Archiver

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	गृह्णीयात्	गृह्णीयाताम्	गृह्णीयुः	गृह्णीत	गृह्णीयाताम्	गृह्णीरन्
ಮ.ಪು.	गृह्णीयाः	गृह्णीयातम्	गृह्णीयात	गृह्णीथाः	गृह्णीयाथाम्	गृह्णीध्वम्
ಉ.ಪು.	गृह्णीयाम्	गृह्णीयाव	गृह्णीयाम	गृह्णीय	ग्रह्णीवहि	गृह्णीमहि

पुष् (ಪ.) - ಪೋಷಿಸು (ಅಂಗ - पुष्णा)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पुष्णाति	पुष्णीतः	पुष्णन्ति	अपुष्णात्	अपुष्णाताम्	अपुष्णीन्
ಮ.ಪು.	पुष्णासि	पुष्णीथः	पुष्णीथ	अपुष्णाः	अपुष्णीतम्	अपुष्णीत
ಉ.ಪು.	पुष्णामि	पुष्णीवः	पुष्णीमः	अपुष्णाम्	अपुष्णीव	अपुष्णीम

	ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पुष्णातु	पुष्णीताम्	पुष्ण्न्तु	पुष्णियात्	पुष्णीयाताम्	पुष्णीयुः
ಮ.ಪು.	पुषाण	पुष्णीतम्	पुष्णीत	पुष्णीयाः	पुष्णीयातम्	पुष्णीयात
ಉ.ಪು.	पुष्णानि	पुष्णाव	पुष्णाम	पुष्णीयाम्	पुष्णीयाव	पुष्णीयाम

ज्ञा (ಉ.) - ತಿಳಿ ; ಅರಿ (ಅಂಗ - जाना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जानाति	जानीतः	जानन्ति	जानीते	जानाते	जानते
ಮ.ಪು.	जानासि	जानीथः	जानीथ	जानीषे	जानाथे	जानीध्वे
ಉ.ಪು.	जानामि	जानीवः	जानीमः	जाने	जानीवहे	जानीमहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अजानात्	अजानीताम्	अजानन्	अजानीत	अजानाताम्	अजानत
ಮ. ಪು.	अजानाः	अजानीतम्	अजानीत	अजानीथाः	अजानाथाम्	अजानीध्वम्
ಉ. ಪು.	अजानम्	अजानीव	अजानीम	अजानि	अजानीवहि	अजानीमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जानातु	जानीताम्	जानन्तु	जानीताम्	जानाताम्	जानताम्
ಮ. ಪು.	जानीहि	जानीतम्	जानीत	जानीष्व	जानाथाम्	जानीध्वम्
ಉ. ಪು.	जानानि	जानाव	जानाम	जानै	जानावहै	जानामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जानीयात्	जानीयाताम्	जानीयुः	जानीत	जानीयाताम्	जानीरन्
ಮ. ಪು.	जानीयाः	जानीयातम्	जानीयात	जानीथाः	जानीयाथाम्	जानीध्वम्
ಉ. ಪು.	जानीयाम्	जानीयाव	जानीयाम	जानीय	जानीवहि	जानीमहि

पू (ಉ.) - ಪವಿತ್ರವಾಗು (ಅಂಗ - पूना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पुनाति	पुनीतः	पुनन्ति	पुनीते	पुनाते	पुनते
ಮ. ಪು.	पुनासि	पुनीथः	पुनीथ	पुनीषे	पुनाथे	पुनीध्वे
ಉ. ಪು.	पुनामि	पुनीवः	पुनीमः	पुने	पुनीवहे	पुनीमहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अपुनात्	अपुनीताम्	अपुनन्	अपुनीत	अपुनाताम्	अपुनत
ಮ.ಪು.	अपुनाः	अपुनीतम्	अपुनीत	अपुनीथाः	अपुनाथाम्	अपुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	अपुनाम्	अपुनीव	अपुनीम	अपुनि	अपुनीवहि	अपुनीमहि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पुनातु	पुनीताम्	पुनन्तु	पुनीताम्	पुनाताम्	पुनताम्
ಮ.ಪು.	पुनीहि	पुनीतम्	पुनीत	पुनीष्व	पुनाथाम्	पुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	पुनानि	पुनाव	पुनाम	पुनै	पुनावहै	पुनामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पुनीयात्	पुनीयाताम्	पुनीयुः	पुनीत	पुनीयाताम्	पुनीरन्
ಮ.ಪು.	पुनीयाः	पुनीयाताम्	पुनीयात	पुनीथाः	पुनीयाथाम्	पुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	पुनीयाम्	पुनीयाव	पुनीयाम	पुनीय	पुनीवहि	पुनीमहि

लू (ಉ.) - ಕತ್ತರಿಸು (ಅಂಗ-लुना)

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लुनाति	लुनीतः	लुनन्ति	लुनीते	लुनाते	लुनते
ಮ.ಪು.	लुनासि	लुनीथः	लुनीथ	लुनीषे	लुनाथे	लुनीध्वे
ಉ.ಪು.	लुनामि	लुनीवः	लुनीमः	लुने	लुनीवहे	लुनीमहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अलुनात्	अलुनीताम्	अलुनन्	अलुनीत	अलुनाताम्	अलुनत
ಮ.ಪು.	अलुनाः	अलुनीतम्	अलुनीत	अलुनीथाः	अलुनाथाम्	अलुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	अलुनाम्	अलुनीव	अलुनीम	अलुनि	अलुनीवहि	अलुनीमहि

ಲೋಟ್ - ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लुनातु	लुनीताम्	लुनन्तु	लुनीताम्	लुनाताम्	लुनताम्
ಮ.ಪು.	लुनीहि	लुनीतम्	लुनीत	लुनीष्व	लुनाथाम्	लुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	लुनानि	लुनाव	लुनाम	लुनै	लुनावहै	लुनामहै

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	लुनीयात्	लुनीयाताम्	लुनीयुः	लुनीत	लुनीयाताम्	लुनीरन्
ಮ.ಪು.	लुनीयाः	लुनीयातम्	लुनीयात	लुनीथाः	लुनीयाथाम्	लुनीध्वम्
ಉ.ಪು.	लुनीयाम्	लुनीयाव	लुनीयाम	लुनीय	लुनीवहि	लुनीमहि

पृ (ಪ.) - ತುಂಬು (ಅಂಗ - पृणा)

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पृणाति	पृणीतः	पृणन्ति	अपृणात्	अपृणीताम्	अपृणन्
ಮ.ಪು.	पृणासि	पृणीथः	पृणीथ	अपृणाः	अपृणीतम्	अपृणीत
ಉ.ಪು.	पृणामि	पृणीवः	पृणीमः	अपृणाम्	अपृणीव	अपृणीम

Rarest Archiver

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पृणातु	पृणीताम्	पृणन्तु	पृणीयात्	पृणीयाताम्	पृणीयुः
ಮ.ಪು.	पृणीहि	पृणीतम्	पृणीत	पृणीयाः	पृणीयातम्	पृणीयात
ಉ.ಪು.	पृणानि	पृणाव	पृणाम	पृणीयाम्	पृणीयाव	पृणीयाम

ಇದೇ ರೀತಿ ೯ನೇ ಗಣದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

X ವರ್ತಮಾನ, ಅನದ್ಯತನಭೂತ, ಆಜ್ಞಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ

೧. ವರ್ತಮಾನಕಾಲ :

ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಕ್ರಿಯೆಯ ತತ್ಸಮಯಗತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾ. : **अहं विश्वविद्यालयं गच्छामि** - ನಾನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ततः प्रविशति राजा - ನಂತರ ರಾಜನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಗಮನೀಯ ಅಂಶಗಳು :

i) ಕೂಡಲೇ ಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಧಾತುವು ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ.: **अधुनैव गच्छाम्यहम्** - ನಾನು ಈಗಲೇ ಹೋಗುವೆ.

ii) ಆದೇ ತಾನೇ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲೂ ಧಾತುವು ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ. : **अयमहमागच्छामि नगरात्** -

ನಾನು ಈಗತಾನೇ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

iii) ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ. : **अहं आगतोऽस्मि** - ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

अधुना स इमां पुरीमधिवसति - ಈಗ ಅವನು ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

iv) ಆಶಂಸಾದಿ (ಇಚ್ಛೆ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಂತಾದ) ಅರ್ಥ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ ವರ್ತಮಾನಕಾಲ ಪ್ರಯೋಗ ....

ಉದಾ. : **ननु करोमि भोः** ! - ನಾನೀಗಲೇ ಮಾಡುವೆ.

कुत्र गच्छसि ?- ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವೆ ?

कं याचे !- ಯಾರನ್ನು ಬೇಡಲಿ ?

v) '**स्म**' ಅವ್ಯಯ ಬಂದಾಗ ಭೂತಕಾಲನಿವೇದಕವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಧಾತುವು ವರ್ತಮಾನವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.[1]

---

[1] स्मोत्तरे लट्

Rarest Archiver

ಉದಾ. : **अस्मिन् देशे पुरा रामः प्रतिवसति स्म** -

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ರಾಮನು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

vi) **पुरा** ಮತ್ತು **यावत्** ಅವ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಧಾತುವು ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ. : **पुरा सप्तद्वीपां जयति वसुधामप्रतिरथः** (ಅ.ಶಾ. VII)

ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳುಳ್ಳ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಈ ಅಪ್ರತಿರಥನು ಗೆಲ್ಲುವನು.

यावदिमान् दर्भान् ऋत्विग्भ्य उपहरामि (ಅ.ಶಾ. IV)

ಈಗ ಋತ್ವಿಜರಿಗಾಗಿ ಈ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವೆನು.

೨. ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ :

ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು ಭೂತಕಾಲ. ಅನದ್ಯತನಭೂತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯು ಉಕ್ತದಿನಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು '**अनद्यतनभूत**'

ಉದಾ. : **राष्ट्रपतिर्विद्वद्भ्यः सहस्रं रूप्यकाणि प्रायच्छत्**

ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಸಾವಿರ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

रामः वनमगच्छत् -

ರಾಮನು ವನಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅತಿ ಹತ್ತಿರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ[1] ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಅನದ್ಯತನಭೂತವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

नारायणः ग्राममगच्छत् किम् -

ನಾರಾಯಣನು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದನೇ ?

೩. ಆಜ್ಞಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯರ್ಥ :

विध्यादिष्वर्थेषु धातोर्लोट् स्यात् ಎನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಮತ್ತು ಆಜ್ಞಾರ್ಥಗಳು ಸಮಾನ ಪ್ರಯೋಗಿತ ಲಕಾರಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ವಿಧಿ (ಪ್ರವರ್ತನೆ) ನಿಯಂತ್ರಣ[2] (ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ), ಆಮಂತ್ರಣ (ಕಾಮಚಾರಾನುಜ್ಞೆ ಅರ್ಥಾತ್ , ಬರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬರದೆ ಇರಬಹುದು ಎನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಂಥಾದ್ದು ಆಮಂತ್ರಣ) ಅಧೀಷ್ಟಾ (ಸತ್ಕಾರಪೂರ್ವಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಪ್ರವರ್ತನೆ), ಸಂಪ್ರಶ್ನ[3], ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಆಶಿಷ್[4] (ಆಶೀರ್ವಾದ, ಹಾರೈಕೆ....)ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಧಾತುಗಳು ಆಜ್ಞಾರ್ಥ ವಿಧ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

---

[1] प्रश्ने च आसन्नकाले (ಪಾ III, 2, 117)

[2] अवश्यकर्तव्ये प्रवर्तनम्

[3] इदं कार्य न वा इति विचार्य निर्धारणं सम्प्रश्नः ।

[4] आशिषि लिङ्लोटौ (ಪಾ III, 7, 173)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

i) ವಿಧಿ : **भृत्यं स्वामी वदति -' वस्त्रं क्षालयेत् (क्षालय)' इति**
- ಒಡೆಯನು ಸೇವಕನಿಗೆ 'ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೊಳೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ii) ನಿಮಂತ್ರಣ : **यजमानः ब्राह्मणान् प्रार्थयति 'इह श्राद्धे भवान भुञ्जीत' इति।**
'ಇಲ್ಲಿ, ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಾವು ಊಟಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಯಜಮಾನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

iii) ಆಮಂತ್ರಣ : **भवानप्यागच्छतु** - ನೀವೂ ಬನ್ನಿರಿ.

vi) ಅಧೀಷ್ಟಾ : **माणवकं भवान् अध्यापयेत्** - ಮಾಣವಕನಿಗೆ ತಾವು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.

v) ಸಂಪ್ರಶ್ನ : **भोः! किं व्याकरणं भवानधीत** ? ತಾವು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವಿರಾ ?
किमत्र करवाणि ? - ಇಲ್ಲಿ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ?

vi) ಪ್ರಾರ್ಥನೆ : **भवान् अन्नं मे दद्यात्** - ತಾವು ನನಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡಿರಿ.
इदमासनमलंकरोतु भवान् - ತಾವು ಈ ಆಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರಿ.

vii) ಆಶಿಷ್ : **शुभं भूयात्** -ಶುಭವಾಗಲಿ, **चिरं जीव**-ಬಹಳ ಕಾಲ ಬದುಕು.

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

XI ಲುಟ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್, ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್, ಲೃಙ್ -ಸಂಕೇತಾರ್ಥ, ಲಿಟ್ - ಪರೋಕ್ಷಭೂತ, ಆಶೀರ್ಲಿಙ್- ಆಶೀರ್ವಾದಾರ್ಥ, ಲುಙ್ - ಸಾಮಾನ್ಯಭೂತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು (ಅರ್ಥಾತ್, ಆರ್ಧಧಾತುಕಗಳು - Non Conjugational)

ಲುಟ್, ಲೃಟ್, ಲೃಙ್, ಲಿಟ್, ಲುಙ್ ಮತ್ತು ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ ಈ ಆರು ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯದೆಯೇ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಗಣಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

೧. ಸೇಟ್, ವೇಟ್ ಮತ್ತು ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು :

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ' ತಿಙ್ 'ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವಾಗ ಆ 'ತಿಙ್' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಯಕಾರವನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಂಜನವು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ' ತಿಙ್ ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮ[1]ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲಾ '**सेट्**'[2] ಧಾತುಗಳು. ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದದ ಧಾತುಗಳು **अनिट्**[3] ಧಾತುಗಳು. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅವು **वेट्**[4] ಧಾತುಗಳು.

---

[1] **इट् आगम इडागम।** ಈ इट्‌ದಲ್ಲಿ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯಾದ ट् ವನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು इ ಮಾತ್ರ. ಅಂದರೆ, इ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ರೂಪ 'इट्'

[2]**इटा सह वर्तते इति - सेट्** [3]**इट् न विद्यते यस्य तत् - अनिट्** [4]**इटा सह वा**

Rarest Archiver

ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳು, ಸನಾದ್ಯಂತ ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ೧೦ನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳು ನಿತ್ಯವಾಗಿ 'ಸೇಟ್' ಧಾತುಗಳು.

ಏಕಾಕ್ಷರವುಳ್ಳ(monosyllabic) ಸ್ವರಾಂತ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೇಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ನೆನಪಿಡಲು ಸುಲಭವಾದ ಕಾರಿಕೆಯೊಂದಿದೆ -

ऊदृदन्तैर्यौतिरुक्ष्णुशीस्नुनुक्षुश्विडीङ्श्रिभिः।

वृङ्वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः।।

-ऊ, ॠ, यु, रु, क्ष्णु, शी ,स्नु, क्षु, श्वी, डी, श्रि, वृ

(೯ನೇ ಗಣ) ಮತ್ತು **वृ** (೫ನೇ ಗಣ) ಇವುಗಳು ಸೇಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವರಾಂತ ಏಕಾಕ್ಷರವುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳು ಅನಿಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಏಕಾಕ್ಷರಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ೧೦೨ ಧಾತುಗಳು ಅನಿಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ -

शक्लृपच्मुचिरिच्वच्विच्सिच्प्रच्छित्यज्निजिर्भजः।

भञ्ज्भुज्भ्रस्ज्मस्जियज्युज्रुज्रञ्ज्विजिर्स्वञ्जिसञ्ज्सृजः।।

अद्क्षुद्स्विद्छिद्तुदिनुदः पद्ज्यभिद्विद्यतिर्विदन्।

शद्सदीस्विद्यतिःस्कन्दिहदीक्रुध्क्षुधिबुध्यती।।

बन्धिर्युधिरुधीराधिव्यध्शुधः साधिसिध्यती।

मन्यहन्नाप्क्षिप्क्षुपितप्तिपस्तृप्यति दृप्यती।।

लिप्लुप्वप्शप्स्वप्सृपियुभ्रभ्लभ्गम्न्म्यमो रमिः।

क्रुशिर्दंशिदिशीदृश्मृश्रिश्रुश्लिश्विश् स्पृशः कृषिः।।

त्विष्तुष्द्विष्दुष्पुष्यपिष्विष्शिष्शुष्श्लिष्यतयो घसिः।

वसतिर्दह्दिहिदुहोनह्मिह्रुह्लिह्वहिस्तथा।।

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो ह्यधिकं शतम्।

ಇನ್ನುಳಿದವು ಸೇಟ್ ಗುಂಪಿನವು.

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳು ವೇಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

स्वरतिः सूयते सूते पञ्चमे नवमे च धुञ्।

तनक्तिर्वृश्चतिश्चान्ता वनक्तिश्च तनक्तिना।।

Rarest Archiver

मार्ष्टि मार्जति जान्तेषु दान्तौ क्लिद्यति स्यन्दति।
रध्यतिः सेधतिर्धान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते।।

गोपायतिस्तृप्यतिश्च त्रपते दृप्यतिस्तथा।
मान्तौ क्षाम्यति क्षमतेऽश्नुते क्लिश्नातिनश्यति।।

शान्तास्त्रयोथाक्षतिश्च निष्कुष्णातिश्च तक्षति।
त्वक्षतिश्च षकारान्ता ह्यथ हान्ताश्च गाहते।।

पदद्वये गूहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते।
तृहतितृंहतिद्रुह्यतयो बृहति मुह्यति।।

स्तृहति स्निहयति स्नुहयत्येते वेट्काहि धातवः।
अजन्तानां तु थल्येव वेट् स्यादन्यत्र सर्वदा।।

ಸೇಟ್, ವೇಟ್ ಮತ್ತು ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಿತ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

सेट्
- **मुद् + इ + स्यते - मोदिष्यते**- ಸಂತೋಷ ಹೊಂದುವನು.
- **भू + इ + स्यति - भविश्यति**- ಆಗುವನು.

वेट्
- **सेट्**
  - **मुह् + इ+ स्यति - मोहिष्यति**- ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವನು.
  - **त्रप् + इ +स्यते - त्रपिष्यते**- ನಾಚುವಳು.
- **अनिट्**
  - **मुह + स्यति - मोक्ष्यति**- ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವನು.
  - **त्रप् + स्यते - त्रप्स्यते** - ನಾಚುವಳು.

अनिट्
- **लभ् + स्यते - लप्स्यते**- ಪಡೆಯುವನು.
- **त्यज् + स्यति - त्यक्ष्यति** - ತ್ಯಜಿಸುವನು.

೨. ಲುಟ್ -ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ (Periphrastic Future or First Future)

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲವನ್ನು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಎಂದು. ಕ್ರಿಯೆಯು ಅದೇ ದಿನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದಲ್ಲಿ ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪ್ರಯೋಗ.

(न अद्य भविश्यति इति अनद्यतनभविष्यत्)

Rarest Archiver

ಈ ಲುಟ್ - ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**ता**[1]	**तारौ**	**तारः**	**ता**	**तारौ**	**तारः**
ಮ.ಪು.	**तासि**	**तास्थः**	**तास्थ**	**तासे**	**तासाथे**	**ताध्वे**
ಉ.ಪು.	**तास्मि**	**तास्वः**	**तास्मः**	**ताहे**	**तास्वहे**	**तास्महे**

कथ् (ಉ.) -**ಹೇಳು** (ಸೇಟ್ ಧಾತು)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कथयिता**	**कथयितारौ**	**कथयितारः**	**कथयिता**	**कथयितारौ**	**कथयितारः**
ಮ.ಪು.	**कथयितासि**	**कथयितास्थः**	**कथयितास्थ**	**कथयितासे**	**कथयितासाथे**	**कथयितासाध्वे**
ಉ.ಪು.	**कथयितास्मि**	**कथयितास्वः**	**कथयितास्मः**	**कथयिताहे**	**कथयितास्वहे**	**कथयितास्महे**

गुप् (ಪ.) -**ರಕ್ಷಿಸು** (ವೇಟ್ ಧಾತು)

	ಸೇಟ್ ರೂಪ			ಅನಿಟ್ ರೂಪ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**गोपिता**	**गोपितारौ**	**गोपितारः**	**गोप्ता**	**गोप्तारौ**	**गोप्तारः**
ಮ.ಪು.	**गोपितासि**	**गौपितास्थः**	**गोपितास्थ**	**गोप्तासि**	**गोप्तास्थः**	**गोप्तास्थ**
ಉ.ಪು.	**गोपितास्मि**	**गोपितास्वः**	**गोपितास्मः**	**गोप्तास्मि**	**गोप्तास्वः**	**गोप्तास्मः**

दा (ಉ.) -**ಕೊಡು** (ಅನಿಟ್ ಧಾತು)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**दाता**	**दातारौ**	**दातारः**	**दाता**	**दातारौ**	**दातारः**
ಮ.ಪು.	**दातासि**	**दातास्थः**	**दातास्थ**	**दातासे**	**दातासाथे**	**दाताध्वे**
ಉ.ಪು.	**दातास्मि**	**दातास्वः**	**दातास्मः**	**दाताहे**	**दातास्वहे**	**दातास्महे**

---

[1] i) **स्यतासीलृलुटोः** (ಪಾ III, 1, 33) ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **स्य** ಮತ್ತು **ता** ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಮತ್ತು ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ii) **लुटः प्रथमस्य डारौरसः** (ಪಾ II, 4, 85) ಲುಟ್ ಪ್ರ. ಪುರುಷದ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ರೂಪ **डा** **(आ)** - **रौ** - **रसः** **(रः)**

Rarest Archiver

इष् , सह् , लुभ् , रिष्, रुष् ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಡಾಗಮವು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **एषितास्मि, एष्टास्मि ; सहिताहे, सोढाहे ; लोभितास्मि, लोब्धास्मि ; रेषितास्मि, रेष्टास्मि ; रोषितास्मि , रोष्टास्मि** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

क्लृप् - ಕಲ್ಪಿಸು, ಶಕ್ತನಾಗು' ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಮೈಪದವಾಗಬಹುದು ; ಆಗ ಅದು ಅನಿಟ್ ಧಾತುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪದ	ಪ್ರ. ಪು. ಏ. ವ.	ದ್ವಿ.ವ	ಬ. ವ.
ಆತ್ಮನೇ ಪದ	**कल्पिता**	**कल्पितारौ**	**कल्पितारः**
ಪರಸ್ಮೈಪದ	**कल्प्ता**	**कल्प्तारौ**	**कल्प्तारः**

गृह् -ಹಿಡಿ' ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ **इट्** ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾ. : **गृहीता** **गृहीतारौ** **गृहीतारः**

वृ ಆರಿಸು ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಋಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ **इट्** ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾ. : **वृ** - ಆರಿಸು - **वरिता - वरीता**

कृ - ಹರಡು - **करिता - करीता**

ಎಲ್ಲ ಧಾತುಗಳೂ ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು.

೩. ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ (Second or Simple Future):

ಎಲ್ಲ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಆದಿಯಲ್ಲಿ **स्य** ವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಲೃಟ್ - ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**स्यति**	**स्यतः**	**स्यन्ति**	**स्यते**	**स्येते**	**स्यन्ते**
ಮ.ಪು.	**स्यसि**	**स्यथः**	**स्यथ**	**स्यसे**	**स्येथे**	**स्यध्वे**
ಉ.ಪು.	**स्यामि**	**स्यावः**	**स्यामः**	**स्ये**	**स्यावहे**	**स्यामहे**

कथ् (ಉ.) -ಹೇಳು (ಸೇಟ್ ಧಾತು)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	कथयिष्यति	कथयिष्यतः	कथयिष्यन्ति	कथयिष्यते	कथयिष्येते	कथयिष्यन्ते
ಮ.ಪು.	कथयिष्यसि	कथयिष्यथः	कथयिष्यथ	कथयिष्यसे	कथयिष्येथे	कथयिष्यध्वे
ಉ.ಪು.	कथयिष्यामि	कथयिष्यावः	कथयिष्यामः	कथयिष्ये	कथयिष्यावहे	कथयिष्यामहे

Rarest Archiver

भू (ಪ.) - ಆಗು ; ಇರು (ಸೇಟ್ ಧಾತು)

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**भविष्यति**	**भविष्यतः**	**भविष्यन्ति**
ಮ.ಪು.	**भविष्यसि**	**भविष्यथः**	**भविष्यथ**
ಉ.ಪು.	**भविष्यामि**	**भविष्यावः**	**भविष्यामः**

गुप् (ಪ.) - ರಕ್ಷಿಸು (ವೇಟ್ ಧಾತು)

	ಸೇಟ್ ರೂಪ			ಅನಿಟ್ ರೂಪ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**गोपिष्यति**	**गोपिष्यतः**	**गोपिष्यन्ति**	**गोप्स्यति**	**गोप्स्यतः**	**गोप्स्यन्ति**
ಮ.ಪು.	**गोपिष्यसि**	**गोपिष्यथः**	**गोपिष्यथ**	**गोप्स्यसि**	**गोप्स्यथः**	**गोप्स्यथ**
ಉ.ಪು.	**गोपिष्यामि**	**गोपिष्यावः**	**गोपिष्यामः**	**गोप्स्यामि**	**गोप्स्यावः**	**गोप्स्यामः**

नी (ಉ.) - ಕೊಂಡೊಯ್ಯು (ಅನಿಟ್ ಧಾತು)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**नेष्यति**	**नेष्यतः**	**नेष्यन्ति**	**नेष्यते**	**नेष्येते**	**नेष्यन्ते**
ಮ.ಪು.	**नेष्यसि**	**नेष्यथः**	**नेष्यथ**	**नेष्यसे**	**नेष्येथे**	**नेष्यध्वे**
ಉ.ಪು.	**नेष्यामि**	**नेष्यावः**	**नेष्यामः**	**नेष्ये**	**नेष्यावहे**	**नेष्यामहे**

೪) ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ

i) ಕ್ರಿಯೆಯು ಅದೇ ದಿನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದಲ್ಲಿ ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉದಾಹರಣೆ:

अयोध्यां वः प्रयातासि कपे भरतपालिताम् (भट्टिकाव्य XXII - 2)

-ಕಪಿಯೇ, ಭರತನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ನೀನು ನಾಳೆ ಹೋಗುವವನಿದ್ದೀ.

भविता न विचारचारुचेत् तदपि श्रव्यमिदं मदीरितम् (ನೈಷಧ II-15)

- ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸುಂದರವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ಒದಗುವುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೇಳಲೇಬೇಕು.

Rarest Archiver

ii) ಕ್ರಿಯೆಯು ಅದೇ ದಿನ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಎಂದೋ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉದಾ. : **यास्यत्यद्य शकुन्तला**......ಇಂದು ಶಕುಂತಲೆ ಹೋಗುವಳು......(ಅ.ಶಾ. IV)

हनिष्यामि रिपूंस्तूर्णं न जीविष्यामि दुःखितः (ಭಟ್ಟಿ ಕಾವ್ಯ XVI-13)

ಬೇಗನೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆ ; ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ.

೫. ಲೃಜ್- ಸಂಕೇತಾರ್ಥ (Conditional)

ಕಾರ್ಯಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದದ್ದಾದರೆ ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು ಸಂಕೇತಾರ್ಥ. ಆಗ ಲೃಜ್ -ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಲೃಜ್ - ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**स्यत्**	**स्यताम्**	**स्यन्**	**स्यत**	**स्येताम्**	**स्यन्त**
ಮ.ಪು.	**स्यः**	**स्यतम्**	**स्यत**	**स्यथाः**	**स्येथाम्**	**स्यध्वम्**
ಉ.ಪು.	**स्यम्**	**स्याव**	**स्याम**	**स्ये**	**स्यावहि**	**स्यामहि**

कथ् (ಉ.) -ಹೇಳು (ಸೇಟ್ ಧಾತು)

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकथयिष्यत्**	**अकथयिष्यताम्**	**अकथयिष्यन्**
ಮ.ಪು.	**अकथयिष्यः**	**अकथयिष्यतम्**	**अकथयिष्यत**
ಉ.ಪು.	**अकथयिष्यम्**	**अकथयिष्याव**	**अकथयिष्याम**

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकथयिष्यत**	**अकथयिष्येताम्**	**अकथयिष्यन्त**
ಮ.ಪು.	**अकथयिष्यथाः**	**अकथयिष्येथाम्**	**अकथयिष्यध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अकथयिष्ये**	**अकथयिष्यावहि**	**अकथयिष्यामहि**

Rarest Archiver

नी (ಉ.) - ಕೊಂಡೊಯ್ಯು (ಅನಿಟ್ ಧಾತು)

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**अनेष्यत्**	**अनेष्यताम्**	**अनेष्यन्**	**अनेष्यत**	**अनेष्येताम्**	**अनेष्यन्त**
ಮ.ಪು.	**अनेष्यः**	**अनेष्यतम्**	**अनेष्यत**	**अनेष्यथाः**	**अनेष्येथाम्**	**अनेष्यध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अनेष्यम्**	**अनेष्याव**	**अनेष्याम**	**अनेष्ये**	**अनेष्यावहि**	**अनेष्यामहि**

भू (ಪ.) - ಆಗು ; ಇರು (ಸೇಟ್ ಧಾತು)

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अभविष्यत्**	**अभविष्यताम्**	**अभविष्यन्**
ಮ.ಪು.	**अभविष्यः**	**अभविष्यतम्**	**अभविष्यत**
ಉ.ಪು.	**अभविष्यम्**	**अभविष्याव**	**अभविष्याम**

गुप् (ಪ.) - ರಕ್ಷಿಸು (ವೇಟ್ ಧಾತು)

ಸೇಟ್ ರೂಪ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अगोपिष्यत्**	**अगोपिष्यताम्**	**अगोपिष्यन्**
ಮ.ಪು.	**अगोपिष्यः**	**अगोपिष्यतम्**	**अगोपिष्यत**
ಉ.ಪು.	**अगोपिष्यम्**	**अगोपिष्याव**	**अगोपिष्याम्**

ಅನಿಟ್ ರೂಪ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अगोप्स्यत्**	**अगोप्स्यताम्**	**अगोप्स्यन्**
ಮ.ಪು.	**अगोप्स्यः**	**अगोप्स्यतम्**	**अगोप्स्यत**
ಉ.ಪು.	**अगोप्स्यम्**	**अगोप्स्याव**	**अगोप्स्याम**

Rarest Archiver

೬. ಸಂಕೇತಾರ್ಥದ ಪ್ರಯೋಗ :

i) अपि रावणः सीतां नार्थयिष्यत् तस्य वधोऽपि नाभविष्यत् -

- ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಯಸದೇ ಇದ್ದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಧೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ii) सुवृष्टिश्चेदभिविष्यत् सुभिक्षमप्यभविष्यत् -

- ಒಳ್ಳೇ ಮಳೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಸುಭಿಕ್ಷೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು.

iii) नाऽभविष्यदियं शुद्धा यद्यपास्यमहं ततः। न चैना ......(भट्टिकाव्य XXI - 2)

- ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾನು ಇವಳನ್ನು ಕಾಪಾಡದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಇವಳು ಶುದ್ಧಳೆಂದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

೭. ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಲುಟ್ -ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್, ಲೃಟ್- ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಮತ್ತು ಲೃಙ್ - ಸಂಕೇತಾರ್ಥ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಅನ್ನಲು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್	ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್	ಸಂಕೇತಾರ್ಥ
अट्	ಪ	ತಿರುಗಾಡು	अटिता	अटिष्यति	अटिष्यत्
अर्च्	ಪ	ಪೂಜಿಸು	अर्चिता	अर्चिष्यति	अर्चिष्यत्
अर्च्	ಉ	ಪೂಜಿಸು	अर्चयिता	अर्चयिष्यति अर्चयिष्यते	अर्चयिष्यत् अर्चयिष्यत
अञ्ज्	ಪ	ಲೇಪಿಸು	आञ्जिता अक्ता	अञ्जिष्यति अङ्क्ष्यति	आञ्जिष्यत् आङ्क्ष्यत
अज्	ಪ	ಒಗೆ	अजिता वेता	अजिष्यति वेष्यति	आजिष्यत् आवेष्यत्
अर्ज्	ಪ	ಗಳಿಸು	अर्जिता	अर्जिष्यति	आर्जिष्यत्
अद्	ಪ	ತಿನ್ನು	अत्ता	अत्स्यति	आत्स्यत्
अश्	ಆ	ತಿನ್ನು	अशिता अष्टा	अशिष्यते अक्ष्यते	आशिष्यत आक्ष्यत
अर्ह्	ಪ	ಯೋಗ್ಯನಾಗು	अर्हिता	अर्हिष्यति	आर्हिष्यत्
अर्ह्	ಉ	ಯೋಗ್ಯನಾಗು	अर्हयिता	अर्हयिष्यति अर्हयिष्यते	आर्हयिष्यत् आर्हयिष्यत
आप्	ಪ	ಪಡೆ	आप्ता	आप्स्यति	आप्स्यत्

Rarest Archiver

आस्	ಆ	ಕೂಡು	आसिता	आसिष्यते	आसिष्यत
इ	ಪ	ಹೋಗು	एता	एष्यति	ऐष्यत्
अधि+इ	ಆ	ಕಲಿ	अध्येता	अध्येष्यते	आध्यैष्यत अध्यगीष्यत[1]
इष्	ಪ	ಬಯಸು	एषिता एष्टा	एषिष्यति	ऐषिष्यत्
ईक्ष्	ಆ	ನೋಡು	ईक्षिता	ईक्षिष्यते	ऐक्षिष्यत
ईश्	ಆ	ಆಳು	ईशिता	ईशिष्यते	ऐशिष्यत
ऊर्णु	ಉ	ಮುಚ್ಚು	ऊर्णुविता ऊर्णुविष्यते	ऊर्णुविष्यति और्णविष्यत ऊर्णविष्यति ऊर्णविष्यते	और्णुविष्यत् और्णुविष्यत और्णविष्यत् और्णविष्यत
ऋ	ಪ	ಹೋಗು	अर्ता	अरिष्यति	अरिष्यत्
ऋत्	ಆ	ಘೃಣೆಯಾಗು	अर्तिता ऋतीयिता	अर्तिष्यते ऋतीयिष्यते	आर्तिष्यत आर्तीयिष्यत
कत्थ्	ಆ	ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳು	कत्थिता	कत्थिष्यते	अकत्थिष्यत
कथ्	ಉ	ಹೇಳು	कथयिता	कथयिष्यति कथयिष्यते	अकथयिष्यत् अकथयिष्यत
कम्	ಆ	ಬಯಸು	कमिता कामयिता	कमिष्यते कामयिष्यते	अकमिष्यत अकामयिष्यत
कम्प्	ಆ	ಅಲುಗಾಡು	कम्पिता	कम्पिष्यते	अकम्पिष्यत
काङ्क्ष्	ಪ	ಬಯಸು	काङ्क्षिता	काङ्क्षिष्यति	अकाङ्क्षिष्यत्
कु	ಪ	ಗುಣಪಡಿಸು	कुता	कुष्यति	अकुष्यत्
कुप्	ಪ	ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳು	कोपिता	कोपिष्यति	अकोपिष्यत्
कूज्	ಪ	ಉಲಿ	कूजिता	कूजिष्यति	अकूजिष्यत्
कृ	ಉ	ಮಾಡು	कर्ता	करिष्यति करिष्यते	अकरिष्यत् अकरिष्यत

[1] ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ गी ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ

Rarest Archiver

कृ	ಪ	ಹರಡು	करिता	करिष्यति	अकरिष्यत
			करीता	करीष्यति	अकरीष्यत्
क्लृप्	ಆ	ಕಲ್ಪಿಸು	कल्पिता	कल्पिष्यते	अकल्पिष्यत
			कल्प्ता	कल्प्स्यते	अकल्प्स्यत
क्री	ಉ	ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು	क्रेता	क्रेष्यति	अक्रेष्यत्
				क्रेष्यते	अक्रेष्यत
क्रीड्	ಉ	ಆಡು	क्रीडिता	क्रीडिष्यति	अक्रीडिष्यत्
				क्रीडिष्यते	अक्रीडिष्यत
क्रुध्	ಪ	ಸಿಟ್ಟಾಗು	क्रोद्धा	क्रोत्स्यति	अक्रोत्स्यत्
क्लम्	ಪ	ಬಳಲು	क्लमिता	क्लमिष्यति	अक्लमिष्यत्
क्लिद्	ಪ	ಒದ್ದೆಯಾಗು	क्लेदिता	क्लेदिष्यति	अक्लेशिष्यत्
			क्लेत्ता	क्लेत्स्यति	अक्लेत्स्यत
क्लिश्	ಪ	ಕ್ಲೇಶಪಡು	क्लेशिता	क्लेशिष्यति	अक्लेशिष्यत्
			क्लेष्टा	क्लेक्ष्यति	अक्लेक्ष्यत्
क्षम्	ಉ	ಕ್ಷಮಿಸು	क्षमिता	क्षमिष्यते	अक्षमिष्यत्
			क्षन्ता	क्षंस्यति	अक्षस्यंत्
				क्षंस्यते	अक्षंस्यत
क्षल्	ಉ	ತೊಳೆ	क्षालयिता	क्षालयिष्यति	अक्षालयिष्यत्
				क्षालयिष्यते	अक्षालयिष्यत
क्षिप्	ಉ	ಒಗೆ ; ಚೆಲ್ಲು	क्षेप्ता	क्षेप्स्यति	अक्षेप्स्यत्
				क्षेप्स्यते	अक्षेप्स्यत
खन्	ಪ	ಅಗೆ	खनिता	खनिष्यति	अखनिष्यत्
ख्या	ಉ	ಹೇಳು	ख्याता	ख्यास्यति	अख्यास्यत्
				ख्यास्यते	अख्यास्यत
खाद्	ಪ	ತಿನ್ನು	खादिता	खादिष्यति	अखादिष्यत्
गण्	ಉ	ಎಣಿಸು	गणयिता	गणयिष्यति	अगणयिष्यत्
				गणयिष्यते	अगणयिष्यत
गद्	ಪ	ಮಾತಾಡು	गदिता	गदिष्यति	अगदिष्यत्
गम्	ಪ	ಹೋಗು	गन्ता	गमिष्यति	अगमिष्यत्
सम्+गम्	ಆ	ಕೂಡು	सङ्गन्ता	संगंस्यते	समगंस्यत

Rarest Archiver

गाह्	ಆ	ಮುಳುಗು	गाहिता गाढा	गाहिष्यते घाक्ष्यते	अगाहिष्यत अघाक्ष्यत
गुप्	ಪ	ರಕ್ಷಿಸು	गोपायिता गोपिता	गोपायिष्यति गोपिष्यति	अगोपायिष्यत् अगोपिष्यत्
गुह्	ಉ	ಅಡಗಿಸು	गूहिता गोढा	गूहिष्यति गूहिष्यते घोक्ष्यति घोक्ष्यते	अगूहिष्यत् अगूहिष्यत अघोक्ष्यत् अघोक्ष्यत
गृह्	ಆ	ಸಂಸಾರಹೂಡು	गर्हिता गर्ढा	गर्हिष्यते घर्क्ष्यते	अगर्हिष्यत अघर्क्ष्यत
गॄ	ಪ	ಹೊಗಳು	गरिता गरीता	गरिष्यति गरीष्यति	अगरिष्यत् अगरीष्यत्
गै	ಪ	ಹಾಡು	गाता	गास्यति	अगास्यत्
घुष्	ಉ	ಘೋಷಿಸು	घोषयिता	घोषयिष्यति घोषयिष्यते	अघोषयिष्यत् अघोषयिष्यत
चक्ष्	ಆ	ಹೇಳು	ख्याता क्शाता	ख्यास्यते क्शास्यते	अख्यास्यत अक्शास्यत
चर्	ಉ	ಹೋಗು	चरिता	चरिष्यति चरिष्यते	अचरिष्यत् अचरिष्यत
चर्	ಪ	ಚಲಿಸು	चलिता	चलिष्यति	अचलिष्यत्
चि	ಉ	ಆರಿಸು	चेता चयिता चपयिता	चेष्यति चेष्यते चययिष्यति चययिष्यते चपयिष्यति चपयिष्यते	अचेष्यत् अचेष्यत अचयिष्यत् अचयिष्यत अचपयिष्यत् अचपयिष्यत
छिद्	ಉ	ತುಂಡುಮಾಡು	छेत्ता	छेत्स्यति छेत्स्यते	अच्छेत्स्यत् अच्छेत्स्यत
जन्	ಆ	ಹುಟ್ಟು	जनिता	जनिष्यते	अजनिष्यत
जल्प्	ಪ	ಗೊಣಗುಟ್ಟು	जल्पिता	जल्पिष्यति	अजल्पिष्यत्
जि	ಪ	ಗೆಲ್ಲು	जेता	जेष्यति	अजेष्यत्

Rarest Archiver

जीव्	ಪ	ಬದುಕು	जीविता	जीविष्यति	अजीविष्यत्
जॄ	ಉ	ಜೀರ್ಣಗೊಳ್ಳು	जरिता	जरिष्यति	अजरिष्यत्
			जरीता	जरीष्यति	अजरीष्यत्
ज्ञा	ಉ	ತಿಳಿ ಅರಿ	ज्ञाता	ज्ञास्यति	अज्ञास्यत्
				ज्ञास्यते	अज्ञास्यत
			ज्ञापयिता	ज्ञापयिष्यति	अज्ञापयिष्यत्
				ज्ञापयिष्यते	अज्ञापयिष्यत
डी	ಆ	ಹಾರು	डयिता	डयिष्यते	अडयिष्यत
तुष्	ಪ	ಸಂತೋಷ ಹೊಂದು	तोष्टा	तोक्ष्यति	अतोक्ष्यत्
तृप्	ಪ	ಸಂತೋಷಹೊಂದು ತೃಪ್ತಿಪಡು	तर्पिता	तर्पिष्यति	अतर्पिष्यत्
			तर्प्ता	तर्प्स्यति	अत्रप्स्यत्
			त्रप्ता	त्रप्स्यति	अतर्प्स्यत्
तॄ	ಪ	ದಾಟು	तरिता	तरिष्यति	तरिष्यत्
			तरीता	तरीष्यति	तरीष्यत्
त्यज्	ಪ	ತ್ಯಜಿಸು	त्यक्ता	त्यक्ष्यति	अत्यक्ष्यत्
त्रै	ಆ	ರಕ್ಷಿಸು	त्राता	त्रास्यते	अत्रास्यत
दंश्	ಪ	ಕಚ್ಚು	दंष्टा	दंक्ष्यति	अदंक्ष्यत्
दंश्	ಆ	ಕಚ್ಚು	दंशयिता	दंशयिष्यते	अदंशयिष्यत
दय्	ಆ	ದಯೆದೋರು	दयिता	दयिष्यते	अदयिष्यत
दरिद्रा	ಪ	ಬಡವನಾಗು	दरिद्रिता	दरिद्रिष्यति	अदरिद्रिष्यत्
दह्	ಪ	ಸುಡು	दग्धा	धक्ष्यति	अधक्ष्यत्
दा	ಉ	ಕೊಡು	दाता	दास्यति	अदास्यत्
				दास्यते	अदास्यत
दी	ಆ	ಕ್ಷೀಣಿಸು/ನಾಶವಾಗು	दाता	दास्यते	अदास्यत
दीधि	ಆ	ಹೊಳೆ	दीधिता	दीधिष्यते	अदीधिष्यत
दुह्	ಉ	ಹಾಲುಹಿಂಡು	दुग्धा	धोक्ष्यति /ते	अधोक्स्यत्/त
दृ	ಪ	ಹರಿ	दरिता	दरिष्यति	अदरिष्यत्
			दरीता	दरीष्यति	अदरीष्यत्

Rarest Archiver

दृप्	प	ಸಂತೋಷಪಡು	दर्पिता	दर्पिष्यति/दर्प्स्यति	अदर्प्स्यत्
			द्रप्ता/दर्प्ता	द्रप्स्यति	अदर्पिष्यत
					अद्रप्स्यत्
दृप्	उ	ಬೆಳಕುಮಾಡು	दर्पयिता	दर्पयिष्यति	अदर्पयिष्यत्
		ಸೊಕ್ಕುಗೊಳ್ಳು		दर्पयिष्यते	अदर्पयिष्यत
दृश्	उ	ನೋಡು	दृष्टा	द्रक्ष्यति	अद्रक्ष्यत्
				द्रक्ष्यते	अद्रक्ष्यत
द्विष्	उ	ದ್ವೇಷಿಸು	द्वेष्टा	द्वेक्ष्यति	अद्वेक्ष्यत्
				द्वेक्ष्यते	अद्वेक्ष्यत
धाव्	प	ಓಡು	धाविता	धाविष्यति	अधाविष्यत्
धू	उ	ಅಗುಳಾಡು	धुविता	धुविष्यति	अधुविष्यत्
				धुविष्यते	अधुविष्यत
धूप्	प	ಧೂಪಹಾಕು	धूपिता	धूपिष्यति	अधूपिष्यत्
		ಬಿಸಿಮಾಡು	धूपायिता	धूपायिष्यति	अधूपायिष्यत्
ध्यै	प	ಧ್ಯಾನಮಾಡು	ध्याता	ध्यास्यति	अध्यास्यत्
नम्	प	ನಮಿಸು	नन्ता	नंस्यति	अनंस्यत्
नश्	प	ನಾಶವಾಗು	नशिता	नशिष्यति	अनशिष्यत्
			नंष्टा	नंक्ष्यति	अनंक्ष्यत्
नह्	उ	ಬಿಗಿ	नद्धा	नत्स्यति	अनत्स्यत्
				नत्स्यते	अनत्स्यत
नू	प	ಹೊಗಳು	नुविता	नुविष्यति	अनुविष्यत्
नृत्	प	ನರ್ತಿಸು	नर्तिता	नर्त्स्यति	अनर्त्स्यत्
पच्	उ	ಅಡಿಗೆಮಾಡು	पक्ता	पक्ष्यति	अपक्ष्यत्
				पक्ष्यते	अपक्ष्यत
पठ्	प	ಓದು	पठिता	पठिष्यति	अपठिष्यत्
पण्	आ	ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡು	पणिता	पणिष्यते	अपणिष्यत
			पणायिता	पणायिष्यते	अपणायिष्यत
पत्	प	ಬೀಳು	पतिता	पतिष्यति	अपतिष्यत्
पद्	आ	ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡು	पत्ता	पत्स्यते	अपत्स्यत

Rarest Archiver

पा	ಪ	ನುಡಿ ;ರಕ್ಷಿಸು	पाता	पास्यति	अपास्यत्
पुष्	ಪ	ಪೋಷಿಸು	पोष्टा	पोक्ष्यति	अपोक्ष्यत्
प्रच्छ्	ಪ	ಕೇಳು	प्रष्टा	प्रक्ष्यति	अप्रक्ष्यत्
आ + प्रच्छ्	ಆ	ಅಪ್ಪಣೆಪಡೆ	आप्रष्टा	आप्रक्ष्यते	आप्रक्ष्यत
फल्	ಪ	ಫಲಿಸು	फलिता	फलिष्यति	अफलिष्यत्
बन्ध्	ಪ	ಬಂಧಿಸು	बन्द्धा	भन्त्स्यति	अभन्त्स्यत्
बध्	ಆ	ಹೇಸು	बीभत्सिता	बीभत्सिष्यते	अबीभत्सिष्यत
बुध्	ಉ	ತಿಳಿ	बोधिता	बोधिष्यति	अबोधिष्यत्
				बोधिष्यते	अबोधिष्यत
बुध्	ಆ	ತಿಳಿ	बोद्धा	बोत्स्यते	अबोत्स्यत
भञ्ज्	ಪ	ಮುರಿ	भङ्क्ता	भङ्क्ष्यति	अभंक्ष्यत्
भाष्	ಆ	ಮಾತಾಡು	भाषिता	भाषिष्यते	अभाषिष्यत
भिद्	ಉ	ಮುರಿ	भेत्ता	भेत्स्यति	अभेत्स्यत्
				भेत्स्यते	अभेत्स्वत
भुज्	ಉ	ತಿನ್ನು,	भोक्ता	भोक्ष्यति	अभोक्ष्यत्
		ಭೋಗಿಸು		भोक्ष्यते	अभोक्ष्यत
भ्रम्	ಪ	ತಿರುಗಾಡು	भ्रमिता	भ्रमिष्यति	अभ्रमिष्यत्
भ्रस्ज्	ಉ	ಕರಿ	भ्रष्टा	भ्रक्ष्यति	अभ्रक्ष्यत्
				भ्रक्ष्यते	अभ्रक्ष्यत
			भर्ष्टा	भर्क्ष्यति	अभर्क्ष्यत्
				भर्क्ष्यते	अभर्क्ष्यत
मन्	ಆ	ವಿಚಾರಮಾಡು	मन्ता	मंस्यते	अमंस्यत
मस्ज्	ಪ	ಮುಳುಗು	मङ्क्ता	मंक्ष्यति	अमंक्ष्यत्
मुच्	ಉ	ಬಿಡು	मोक्ता	मोक्ष्यति	अमोक्ष्यत्
				मोक्ष्यते	अमोक्ष्यत
मुच्	ಉ	ಬಿಡು	मोचयिता	मोचयिष्यति	अमोजयिष्यत्
				मोचयिष्यते	अमोचयिष्यत
मुद्	ಆ	ಸಂತೋಷಿಸು	मोदिता	मोदिष्यते	अमोदिष्यत
मुह्	ಪ	ಬಳಲು	मोहिता	मोहिष्यति	अमोहिष्यत्

Rarest Archiver

मृज्	ಪ	ಒರೆಸು	मार्जिता / मार्ष्टा	मार्जिष्यति / मार्क्ष्यति / मार्जयिष्यति	अमार्जिष्यत् / अमार्क्ष्यत् / अमार्जयिष्यत्
मृज्	ಉ	ಒರೆಸು	मार्जयिता	मार्जयिष्यति / मार्जयिष्यते	अमार्जयिष्यत् / अमार्जयिष्यत
मृश	ಪ	ಸ್ಪರ್ಶಿಸು	मर्ष्टा	मर्क्ष्यति	अमर्क्ष्यत्
यज्	ಉ	ಪೂಜಿಸು	यष्टा	यक्ष्यति / यक्ष्यते	अयक्ष्यत् / अयक्ष्यत
यत्	ಆ	ಪ್ರಯತ್ನಿಸು	यतिता	यतिष्यते	अयतिष्यत
या	ಪ	ಹೋಗು	याता	यास्यति	अयास्यत्
याच्	ಆ	ಬೇಡು	याचिता	याचिष्यते	अयाचिष्यत
युज्	ಉ	ಕೂಡು	योक्ता	योक्ष्यति / योक्ष्यते	अयोक्ष्यत् / अयोक्ष्यत
यु	೧೦ನೇ ಗಣ,ಉ	ಕೂಡು	योजयिता	योजयिष्यति / योजयिष्यते	अयोजयिष्यत् / अयोजयिष्यत
युध्	ಆ	ಯುದ್ಧಮಾಡು	योद्धा	योत्स्यते	अयोत्स्यत
रक्ष्	ಪ	ರಕ್ಷಿಸು	रक्षिता	रक्षिष्यति	अरक्षिष्यत्
रुज्	ಪ	ರಾಜಿಸು	रङ्क्ता	रंक्ष्यत्ति	अरंक्ष्यत्
रध्	ಪ	ಆರಾಧಿಸು	रधिता / रद्धा	रधिष्यति / रत्स्यति	अरधिष्यत् / अरत्स्यत्
रभ्	ಉ	ಆರಂಭಿಸು	रब्धा	रप्स्यति/ते	अरप्स्यत्/त
रम्	ಆ	ಸಂತೋಷಕೊಡು	रन्ता	रंस्यते	अरंस्यत
रुच्	ಆ	ಮೆಚ್ಚು	रोचिता	रोचिष्यते	अरोचिष्यत
रुद्	ಪ	ಅಳು	रोदिता	रोदिष्यति	अरोदिष्यत्
रुह्	ಪ	ಬೆಳೆ	रोढा	रोक्ष्यति	अरोक्ष्यत्
लभ्	ಆ	ಪಡೆ	लब्धा	लप्स्यते	अलप्स्यत
लिख्	ಆ	ಬರೆ	लेखिता	लेखिष्यति	अलेखिष्यत्
लिह्	ಉ	ನೆಕ್ಕು	लेढा	लेक्ष्यति / लेक्ष्यते	अलेक्ष्यत् / अलेक्ष्यत

Rarest Archiver

ली	೧ಪ	ಕರಗು	लेता	लेष्यति	अलेष्यत्
ली	೪ಆ	ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು	लेता लाता	लेष्यते लास्यते	अलेष्यत अलास्यत
ली	೯ಪ	ಕರಗು	लाता/लेता	लास्यति / लेष्यति	अलेष्यत् अलास्यत्
लुभ्	ಪ	ಲೋಭಪಡು	लोभिता लोब्धा	लोभिष्यति	अलोभिष्यत्
वच्	ಉ	ಮಾತಾಡು	वक्ता	वक्ष्यति वक्ष्यते	अवक्ष्यत् अवक्ष्यत
वद्	ಉ	ಮಾತಾಡು	वदिता	वदिष्यति वदिष्यते	अवदिष्यत् अवदिष्यत
वस्	ಪ	ವಾಸಿಸು	वस्ता	वत्स्यति	अवत्स्यत्
वस्	ಆ	ಧರಿಸು	वसिता	वसिष्यते	अवसिष्यत
वह्	ಉ	ಒಯ್ಯು	वोढा	वक्ष्यति वक्ष्यते	अवक्ष्यत् अवक्ष्यत
विद्	೨ಉ	ತಿಳಿ	वेदिता	वेदिष्यति वेदिष्यते	अवेदिष्यत् अवेदिष्यत
विद्	೪ಆ	ಇರು	वेत्ता	वेत्स्यते	अवेत्स्यत
विद्	೬ಉ	ಪಡೆ	वेदिता वेत्ता	वेदिष्यति वेदिष्यते वेत्स्यति वेत्स्यते	अवेदयिष्यत् अवेदयिष्यत अवेत्स्यत् अवेत्स्यत
विद्	೧೦ಆ	ಹೇಳು	वेदयिता	वेदयिष्यते	अवेदयिष्यत
विश्	ಉ	ಪ್ರವೇಶಿಸು	वेष्टा	वेक्ष्यति वेक्ष्यते	अवेक्ष्यत् अवेक्ष्यत
वृ / वॄ	ಉ	ಆರಿಸು	वरिता वरीता	वरिष्यति वरिष्यते वरीष्यति वरीष्यते	अवरिष्यत् अवरिष्यत अवरीष्यत् अवरीष्यत
वेप्	ಆ	ನಡುಗು	वेपिता	वेपिष्यते	अवेपिष्यत
व्यध्	ಆ	ನೋಯಿಸು	व्यद्धा	व्यत्स्यति	अव्यत्स्यत्

Rarest Archiver

शंस्	ಪ	ಹೊಗಳು	शंसिता	शंसिष्यति	असंशिष्यत्
शंस्	ಆ	ಬಯಸು	शंसिता	शंसिष्यते	असंशिष्यत
शक्	ಪ	ಶಕ್ತನಾಗು	शक्ता	शक्ष्यति	अशक्ष्यत्
शास्	ಉ	ಆಳು	शासिता	शासिष्यति /ते	अशासिष्यत्/त
शी	ಆ	ಕೆಳಗೆಬೀಳು	शयिता	शयिष्यते	अशयिष्यत
श्रु	ಉ	ಕೇಳು	श्रोता	श्रोष्यति श्रोष्यते	अश्रोष्यत् अश्रोष्यत
श्वि	ಉ	ಬೆಳೆ	श्वयिता	श्वयिष्यति श्वयिष्यते	अश्वयिष्यत् अश्वयिष्यत
सह्	ಆ	ಸಹಿಸು	सहिता सोढा	सहिष्यते	असहिष्यत
सिच्	ಉ	ಸಿಂಪಡಿಸು	सेक्ता	सेक्ष्यति सेक्ष्यते	असेक्ष्यत् असेक्ष्यत
सिध्	ಪ	ಸಾಧಿಸು	सेधिता सेद्धा	सेधिष्यति सेत्स्यति	असेधिष्यत् असेत्स्यत
सृज्	ಉ	ಸೃಜಿಸು	सृष्टा	सृक्ष्यति सृक्ष्यते	असृक्ष्यत् असृक्ष्यत
सेव्	ಆ	ಸೇವಿಸು	सेविता	सेविष्यते	असेविष्यते
स्तु	ಉ	ಹೊಗಳು	स्तोता	स्तोष्यति / ते	अस्तोष्यत् / त
स्था	ಉ	ನಿಲ್ಲು	स्थाता	स्थास्यति/ते	अस्थास्यत्/त
स्पृश्	ಪ	ಮುಟ್ಟು	स्पर्ष्टा स्पृष्टा	स्पर्क्ष्यति स्पृक्ष्यति	अस्पर्क्ष्यत् अस्प्रक्ष्यत्
स्फुट्	ಪ	ಸ್ಫೋಟಿಸು	स्फुटिता	स्फुटिष्यति	अस्फुटिष्यत्
स्फुर्	ಪ	ಸ್ಫುರಿಸು	स्फुरिता	स्फुरिष्यति	अस्फुरिष्यत्
स्मि	ಆ	ನಗು	स्मेता	स्मेष्यते	अस्मेष्यत
स्मृ	ಪ	ನೆನಪಿಡು	स्मर्ता	स्मरिष्यति	अस्मरिष्यत्
स्वप्	ಪ	ಮಲಗು	स्वप्ता	स्वप्स्यति	अस्वप्स्यत्
स्नु	ಪ	ಪ್ರವಹಿಸು	स्नविता	स्नविष्यति	अस्नविष्यत्

Rarest Archiver

ह्वे	ಉ	ಕರೆ	ह्वाता	ह्वास्यति / ह्वास्यते	अह्वास्यत् / अह्वास्यत

೮. ಲಿಟ್ - ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ :

ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದು ನಡೆಯದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ನಡೆಯದೆ ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಲಿಟ್ - ಲಕಾರದಲ್ಲಿ (ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ) ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ನೂರಿನ್ನೂರು ಅಥವಾ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರೆಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗಲೂ ಪರೋಕ್ಷಭೂತವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

i) ತಾನು ಎಂದಿಗೂ ನೋಡಿರದ ಮತ್ತು ಬಹಳಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ -

अयोध्यायां दशरथो नाम राजा बभूव -

ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದಶರಥನೆಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು.

तां तायकाख्यां निजघान रामः -

ಆ ತಾಟಕಿಯೆನ್ನುವವಳನ್ನು ರಾಮನು ಕೊಂದನು.

ii) ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಂದೊದಗಿದ ಯಾವುದೇ ಆರೋಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಾಗ -

नाहं चकार तदकार्यम् - ನಾನು ಆ ಅಕಾರ್ಯವನ್ನೆಸಗಲಿಲ್ಲ.

iii) ಮೋಹಗತನಾಗಿ ಅಥವಾ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಆಚರಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ....

किंकर्तव्यविमूढोऽहं बहु रुराव-

ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅರಿಯದೆ ವಿಮೂಢನಾದ ನಾನು ಬಹಳ ಅತ್ತೆ.

बहु जगद पुरस्तात् तस्य मत्ता किलाहम् -

ಮೂಢನಾಗಿ ನಾನವನ ಮುಂದೆ ಬಹಳ ಹಲುಬಿದೆನು.

(೧) ಲಿಟ್ ಪರೋಕ್ಷಭೂತ (Reduplicated Perfect) ದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು:

೨ನೇ ಗಣದ (ಜುಹೋತ್ಯಾದಿ) ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತ್ವಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಾಗುವ ನಿಯಮವು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಕರಾದಿ, ಆಕಾರಾದಿ, ಇಕಾರಾದಿ, ಉಕಾರಾದಿ ಮತ್ತು ಋಕಾರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳೂ **ದಯ್, ಅಯ್, ಆಸ್** ಮತ್ತು **ಕಾಸ್** ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮೊದಲಿನ ೯ಗಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಏಕಾಕ್ಷರಯುಕ್ತ (monosyllabic) ಸಮಸ್ತಧಾತುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು

Rarest Archiver

ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

उष्, विद्, जागृ, दरिद्रा, भी, ह्री ಮತ್ತು हृ ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು:

ತಿಬಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಲಿಟ್ (ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ) ಣಲಾದಿಗಳು[1] ಆದೇಶವಾಗುತ್ತವೆ -

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	णल् (अ)	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे
ಮ.ಪು.	थल् (थ)	अथुस्	अ	से	आथे	ध्वे
ಉ.ಪು.	णल् (अ)	व	म	ए	वहे	महे

बुध् - ತಿಳಿ

	೧ನೇ ಗಣ ಪರಸ್ಮೈಪದ			೪ನೇ ಗಣ ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	बुबोध	बुबुधतुः	बुबुधुः	बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे
ಮ.ಪು.	बुबोधिथ	बुबुधथुः	बु[illegible]	बुबुधिषे	बुबुधाथे	बुबुधिध्वे
ಉ.ಪು.	बुबोध/ बुबुध	बुबुधिव	बुबु[illegible]म	बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे

गद् -(ಪ) -ಹೇಳು

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	जगाद	जगदतुः	जगदुः
ಮ.ಪು.	जगदिथ	जगदथुः	जगद
ಉ.ಪು.	जगाद / जगद	जगदिव	जगदिम

---

[1] परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसणल्वमाः (ಪಾIII , 4, 82)

दुह -(ಉ) ಹಾಲುಹಿಂಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दुदोह	दुदुहतुः	दुदुहुः	दुदुहे	दुदुहाते	दुदुहिरे
ಮ.ಪು.	दुदोहिथ	दुदुहथुः	दुदुह	दुदुहिषे	दुदुहाथे	दुदुहिध्वे / दुदुहिढ्वे
ಉ.ಪು.	दुदोह	दुदुहिव	दुदुहिम	दुदुहे	दुदुहिवहे	दुदुहिमहे

स्तु, द्रु, स्नु, श्रु, कृ, सृ, भृ, वृ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂಜನವು ಆದಿಯಲ್ಲುಳ್ಳ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಾಗ ಇಡಾಗಮವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ...

स्तु -(ಉ) ಸ್ತುತಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे
ಮ.ಪು.	तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव	तुष्टुषे	तुष्टुवाथे	तुष्टुध्वे
ಉ.ಪು.	तुष्टाव/तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे

ಇದೇ ರೀತಿ

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ವ.	ಪ್ರ. ಬ.ವ.
द्रु	ಪ	ಕರಗು	दुद्राव	दुद्रुवतुः	दुद्रुवुः
स्रु	ಪ	ಪ್ರವಹಿಸು	सुस्राव	सुस्रावतुः	सुस्रुवुः
श्रु	ಪ	ಕೇಳು	शुश्राव	शुश्रुवतुः	शुश्रुवुः

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

कृ -(ಉ) -ಮಾಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	चकार	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे
ಮ.ಪು.	चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चकृध्वे
ಉ.ಪು.	चकार/चकर	चकृव	चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे

Rarest Archiver

ಇದೇ ರೀತಿ

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ವ.	ಪ್ರ. ಬ.ವ.
सृ	ಪ	ಸರಿ	**ससार**	**सस्रतुः**	**सस्रुः**
भृ	ಪ	ಸಲಹು	**बभार**	**बभ्रतुः**	**बभ्रुः**
वृ	ಪ	ಆರಿಸು	**ववार**	**वव्रतुः**	**वव्रुः**
वृ	ಆ	ಆರಿಸು	**वव्रे**	**वव्राते**	**वव्रिरे**

ಋಕಾರಾಂತ ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದಂತೆ **थ** ಬಂದಾಗ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

धृ-(ಉ) -ಧರಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दधार	दध्रतुः	दध्रुः	दध्रे	दध्राते	दध्रिरे
ಮ.ಪು.	दधर्थ	दध्रथुः	दध्र	दध्रिषे	दध्राथे	दध्रिध्वे
ಉ.ಪು.	दधार / दधर	दध्रिव	दध्रिम	दध्रे	दध्रिवहे	दध्रिमहे

हृ -(ಉ) -ಅಪಹರಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जहार**	**जहृतुः**	**जहृः**	**जह्रे**	**जह्राते**	**जह्रिरे**
ಮ.ಪು.	**जहर्थ**	**जहृथुः**	**जहृ**	**जह्रिषे**	**जह्राथे**	**जह्रिध्वे/ ढ्वे**
ಉ.ಪು.	**जहार / जहर**	**जह्रिव**	**जह्रिम**	**जह्रे**	**जह्रिवहे**	**जह्रिमहे**

ಇದೇ ರೀತಿ **पृ , मृ** ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **अ** ವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಧಾತುಗಳೂ ಋಕಾರಾಂತವಲ್ಲದ ಸ್ವರಾಂತ **अनिट्** ಧಾತುಗಳೂ **थ** ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ **इ** ಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾ.

प्रच्छ् (ಕೇಳು) **पप्रच्छ्** + **थ** - **पप्रष्ठ** ಅಥವಾ **पप्रच्छ्** + **इ** + **थ** - **प्रप्रच्छिथ**

नी (ಕೊಂಡೊಯ್ಯು) { **निनी** + **थ** = **निने** + **थ** = **निनेथ**
{ **निनी** + **इ** + **थ** = **निने** + **इ** + **थ** = **निनयिथ**

Rarest Archiver

नी -(ಉ) -ಒಯ್ಯಿ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	निनाय	निन्यतुः	निन्युः	निन्ये	निन्याते	निन्यिरे
ಮ.ಪು.	निनेथ / निनयिथ	निन्यथुः	निन्य	निन्यिषे	निन्याथे	निन्यिध्वे / निन्यिढ्वे
ಉ.ಪು.	निनाय / निनय	निन्यिव	निन्यिम	निन्ये	निन्यिवहे	निन्यिमहे

शी -(ಆ) -ಕೆಳಗೆ ಬೀಳು ; ಮಲಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शिश्ये	शिश्याते	शिश्यिरे
ಮ.ಪು.	शिश्यिषे	शिश्याथे	शिश्यिध्वे / शिश्यिढ्वे
ಉ.ಪು.	शिश्ये	शिश्यिवहे	शिश्यिमहे

दंश् -(ಪ) - ಕಚ್ಚು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ददंश	ददंशतुः	ददंशुः
ಮ.ಪು.	ददंशिथ / ददंष्ठ	ददंशतुः	ददंश
ಉ.ಪು.	ददंश	ददंशिव	ददंशिम

प्रच्छ् -(ಪ) -ಕೇಳು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः
ಮ.ಪು.	पप्रच्छिथ / पप्रष्ठ	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
ಉ.ಪು.	पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम

अद् -(ಪ) - ತಿನ್ನು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आद	आदतुः	आदुः
ಮ.ಪು.	आदिथ	आदथुः	आद
ಉ.ಪು.	आद	आदिव	आदिम

ऋ -(ಪ) -ಹೋಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	आर	आरतुः	आरुः
ಮ.ಪು.	आरिथ	आरथुः	आर
ಉ.ಪು.	आर	आरिव	आरिम

सृज् -(ಪ) -ಸೃಜಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	ससर्ज	ससृजिव	ससृजिम
ಮ.ಪು.	ससर्जिथ / सस्रष्ठ	ससृजथुः	ससृज
ಉ.ಪು.	ससर्ज	ससृजिव	ससृजिम

सृज् ದಂತೆಯೇ दृश् ಧಾತು

Rarest Archiver

व्ये -(ಉ) ಮುಚ್ಚು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**विव्याय**	**विव्यतुः**	**विव्युः**	**विव्ये**	**विव्याते**	**विव्यिरे**
ಮ.ಪು.	**विव्ययिथ**	**विव्यथुः**	**विव्य**	**विव्याय**	**विव्याथे**	**विव्यिध्वे** / **विव्यिढ्वे**
ಉ.ಪು.	**विव्याय** / **विव्यय**	**विव्यिव**	**विव्यिम**	**विव्ये**	**विव्यिवहे**	**विव्यिमहे**

ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಪರಸ್ಮೈಪದ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಏಕವಚನಗಳ '**णल्** (**अ**) '**औ** ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕಾರಾಂತ , ಐಕಾರಾಂತ, ಓಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಂತೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

दा -(ಉ) ಕೊಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**ददौ**	**ददतुः**	**ददुः**	**ददे**	**ददाते**	**ददिरे**
ಮ.ಪು.	**ददिथ /ददाथ**	**ददथुः**	**दद**	**ददिषे**	**ददाथे**	**ददिध्वे**
ಉ.ಪು.	**ददौ**	**ददिव**	**ददिम**	**ददे**	**ददिवहे**	**ददिमहे**

गै -(ಪ) -ಹಾಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जगौ**	**जगतुः**	**जगुः**
ಮ.ಪು.	**जगिथ / जगाथ**	**जगथुः**	**जग**
ಉ.ಪು.	**जगौ**	**जगिव**	**जगिम**

ಇದೆ ರೀತಿ......

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
धा	ಪ	ಇಡು	**दधौ**	**दधतुः**	**दधुः**
मा	ಆ	ಅಳೆ	**ममे**	**ममाते**	**ममिरे**

Rarest Archiver

ज्ञा	ಪ	ತಿಳಿ	**जज्ञौ**	**जज्ञतुः**	**जज्ञुः**
स्था	ಉ	ನಿಲ್ಲು	**तस्थौ /तस्थे**	**तस्थाते**	**तस्थिरे**
ग्लै	ಪ	ಬಳಲು	**जग्लै**	**जग्लतुः**	**जग्लुः**

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

अञ्ज् , अश् , क्लृप् , क्लिव् ಮುಂತಾದ ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

अञ्ज् -(ಪ) -ಹಚ್ಚು, ಬಳಿ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनञ्ज**	**अनञ्जतुः**	**अनञ्जुः**
ಮ.ಪು.	**अनञ्जिथ / अनङ्क्थ**	**अनञ्ज्थुः**	**अनञ्ज**
ಉ.ಪು.	**अनञ्ज**	**अनञ्जिव /अनञ्ज्व**	**अनञ्जिम / अनञ्ज्म**

ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು :

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
अक्ष	ಪ	ವ್ಯಾಪಿಸು	**आनक्ष**	**आनक्षतुः**	**आनक्षुः**
क्लृप्	ಆ	ಶಕ್ತನಾಗು	**चक्लृपे**	**चक्लृपाते**	**चक्लृपिरे**
क्लिश्	ಪ	ಕ್ಲೇಶಗೊಳ್ಳು	**चिक्लेश**	**चिक्लिशतुः**	**चिक्लिशुः**
क्लिद्	ಪ	ಒದ್ದೆಯಾಗು	**चिक्लेद**	**चिक्लिदतुः**	**चिक्लिदुः**
क्षम्	ಆ	ಕ್ಷಮಿಸು	**चक्षमे**	**चक्षमाते**	**चक्षमिरे**
मृज्	ಪ	ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡು	**ममार्ज**	**ममृजतुः** / **ममार्जतुः**	**ममृजुः** / **ममार्जुः**
स्यन्द	ಆ	ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕು	**सस्यन्दे**	**सस्यन्दाते**	**सस्यन्दिरे**
गाह्	ಆ	ಸ್ನಾನಮಾಡು / ಮುಳುಗು	**जगाहे**	**जगाहाते**	**जगाहिरे**
गुह्	ಉ	ಅಡಗು	**जुगूह** / **जुगूहे**	**जुगुहतुः** / **जुगुहाते**	**जुगुहुः** / **जुगुहरे**
गृह्	ಆ	ತೆಗೆದುಕೋ	**जगृहे**	**जगृहाते**	**जगृहिरे**

Rarest Archiver

लञ्च्	ಪ	ಮುಡುಗು	**ततञ्च**	**ततञ्चतुः**	**ततञ्चुः**
नश्	ಪ	ನಾಶವಾಗು	**ननाश**	**नेशतुः**	**नेशुः**
रध्	ಪ	ನಾಶಮಾಡು	**ररन्ध**	**ररन्धतुः**	**ररन्धुः**
वे	ಉ	ನೂಲು	**ववौ / ववे**	**ववतुः/ववाते**	**ववुः /वविरे**
सिध्	ಪ	ಸಿದ್ಧಿಸು ,ಜಯಿಸು	**सिषेध**	**सिषिधतुः**	**सिषिधुः**
स्निह्	ಪ	ಪ್ರೀತಿಸು	**सिष्णेह**	**सिष्णिहतुः**	**सिष्णिहुः**
तृप्	ಪ	ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸು	**ततर्प**	**ततृपतुः**	**ततृपुः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳು.

ಕೆಲವು ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳು. **कुट्** -(ಪ) - ಬಾಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चुकोट**	**चुकुटतुः**	**चुकुटुः**
ಮ.ಪು.	**चुकुटिथ**	**चुकुटथुः**	**चुकुट**
ಉ.ಪು.	**चुकोट** / **चुकुट**	**चुकुटिव**	**चुकुटिम**

ಇದೇ ರೀತಿ **त्रुट्, स्फुट् , स्फुर्** ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳು.

ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಯುಕ್ತ ಋಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು, ೠಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು **जागृ** ಧಾತುವೂ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಲಿಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

स्मृ-(ಪ) - ನೆನಪು ಮಾಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**सस्मार**	**सस्मरतुः**	**सस्मरुः**
ಮ.ಪು.	**सस्मर्थ**	**सस्मरथुः**	**सस्मर**
ಉ.ಪು.	**सस्मार** / **सस्मर**	**सस्मरिव**	**सस्मरिम**

जागृ-(ಪ) - ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जजागार**	**जजागरतुः**	**जजागरुः**
ಮ.ಪು.	**जजागरिथ**	**जजागरथुः**	**जजागर**
ಉ.ಪು.	**जजागार** / **जजागर**	**जजागरिव**	**जजागरिम**

ೇ ರೀತಿ **स्तृ, कृ, गृ** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

शॄ-(ಪ) - ಚೂರುಮಾಡು | **तॄ-(ಪ) - ದಾಟು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	शसार	शशरतुः / शश्रतुः	शशरु / शश्रुः	ततार	तेरतुः	तेरुः
ಮ.ಪು.	शशरिथ	शशरथुः / शश्रथुः	शशर / शश्र	तेरिथ	तेरथुः	तेर
ಉ.ಪು.	शशार / शशर	शशरिव / शश्रिव	शशरिम / शश्रिम	ततार / ततर	तेरिव	तेरिम

ಇದೇ ರೀತಿ '**दॄ** - ಹರಿ, ತುಂಡಮಾಡು' ಮತ್ತು
'**पॄ** - ತುಂಬು' ಧಾತುಗಳು

फल् -(ಪ) - ಫಲಿಸು | **त्रप् -(ಆ) -ನಾಚಿಕೊಳ್ಳು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	पफाल	फेलतुः	फेलुः	त्रेपे	त्रेपाते	त्रेपिरे
ಮ.ಪು.	फेलिथ	फेलिथुः	फेल	त्रेपिषे / त्रेप्से	त्रेपाथे	त्रेपिध्वे / त्रेब्धे
ಉ.ಪು.	पफाल / पफल	फेलिव	फेलिम	त्रेपे	त्रेपिवहे / त्रेप्वहे	त्रेपिमहे / त्रेप्महे

ಇದೇ ರೀತಿ

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
भज्	ಪ	ಪೂಜಿಸು	बभाज	भेजतुः	भेजुः
राध्	೫ ಪ	ಆರಾಧಿಸು	रराध	रेधतुः	रेधुः
राध	೪ ಪ	ಬೆಳೆ	रराध	रराधतुः	रराधुः
जॄ	ಪ	ಜೀರ್ಣಗೊಳ್ಳು	जजार	जजरतुः / जेरतुः	जजरुः / जेरुः
त्रस्	ಪ	ಭೀತಿಗೊಳ್ಳು	तत्रास	तत्रसतुः / त्रेसतुः	तत्रसुः / त्रेसुः
भ्रम्	ಪ	ತಿರುಗಾಡು	बभ्राम	बभ्रमतुः / भ्रेमतुः	बभ्रमुः / भ्रेमुः

Rarest Archiver

फण्	ಪ	ಹೋಗು	**पफाण**	**पफणतुः** / **फेणतुः**	**पफणुः** / **फेणुः**
भ्राज्	ಆ	ಹೊಳೆ	**बभ्राजे** / **भ्रेजे**	**बभ्राजाते** / **भ्रेजाते**	**बभ्राजिरे** / **भ्रेजिरे**
राज्	ಪ	ಹೊಳೆ	**रराज**	**रराजतुः** / **रेजतुः**	**रराजुः** / **रेजुः**
राज्	ಆ	ಹೊಳೆ	**रराजे** / **रेजे**	**रराजाते** / **रेजाते**	**रराजिरे** / **रेजिरे**

ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ **अ** ಇದ್ದು ಉಪಾಂತ್ಯ -ವ್ಯಂಜನವು ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದದಿದ್ದಾಗ **अ** ವು **ए** ಆಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಉಪಾಂತ್ಯ ವ್ಯಂಜನವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ;

ಉದಾಹರಣೆ : **पच्** -(ಪ) -ಅಡಿಗೆ ಮಾಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**पपाच**	**पेचतुः**	**पेचुः**	**पेचे**	**पेचाते**	**पेचिरे**
ಮ.ಪು.	**पेचिथ/ पपक्थ**	**पेचथुः**	**पेच**	**पेचिषे**	**पेचाथे**	**पेचिध्वे**
ಉ.ಪು.	**पपाच /पपच**	**पेचिव**	**पेचिम**	**पेचे**	**पेचिवहे**	**पेचिमहे**

तन् -(ಉ) -ಹರಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**ततान**	**तेनतुः**	**तेनुः**	**तेने**	**तेनाते**	**तेनिरे**
ಮ.ಪು.	**तेनिथ / ततन्थ**	**तेनथुः**	**तेन**	**तेनिषे**	**तेनाथे**	**तेनिध्वे**
ಉ.ಪು.	**ततान / ततन**	**तेनिव**	**तेनिम**	**तेने**	**तेनिवहे**	**तेनिमहे**

ಇದೇ ರೀತಿ -

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
दह्	ಪ	ಸುಡು	**ददाह**	**देहतुः**	**देहुः**
नम्	ಪ	ನಮಿಸು	**ननाम**	**नेमतुः**	**नेमुः**

Rarest Archiver

नश्	ಪ	ನಶಿಸು	**ननाश**	**नेशतुः**	**नेशुः**
नह्	ಉ	ಕಟ್ಟು	**ननाह**	**नेहतुः**	**नेहुः**
			नेहे	**नेहाते**	**नेहिरे**
पठ्	ಪ	ಓದು	**पपाठ**	**पेठतुः**	**पेठुः**
पद्	ಆ	ಪಡೆ	**पेदे**	**पेदाते**	**पेदिरे**
मन्	ಆ	ವಿಚಾರಮಾಡು	**मेने**	**मेनाते**	**मेनिरे**
यत्	ಆ	ಯತ್ನಿಸು	**येते**	**येताते**	**येतिरे**
यम्	ಪ	ನಿಯಂತ್ರಿಸು	**ययाम**	**येमतुः**	**येमुः**
रभ्	ಆ	ಪ್ರಾರಂಭಿಸು	**रेभे**	**रेभाते**	**रेभिरे**
रम्	ಆ	ಆಡು, ಸಂತೋಷಿಸು	**रेमे**	**रेमाते**	**रेमिरे**
लभ्	ಆ	ಪಡೆ	**लेभे**	**लेभाते**	**लेभिरे**
लप्	ಪ	ಮಾತಾಡು	**ललाप**	**लेपतुः**	**लेपुः**
शक्	ಪ	ಶಕ್ತನಾಗು	**शशाक**	**शेकतुः**	**शेकुः**
शद्	ಪ	ಹಾಳಾಗು	**शशाद**	**शेदतुः**	**शेदुः**
शप्	ಪ	ಶಪಥಹಾಕು, ಶಪಿಸು	**शशाप**	**शेपतुः**	**शेपुः**
शप्	ಆ	ಶಪಥಹಾಕು, ಶಪಿಸು	**शेपे**	**शेपाते**	**शेपिरे**
शम्	ಪ	ಶಾಂತನಾಗು	**शशाम**	**शेमतुः**	**शेमुः**
सद्	ಪ	ಮುಳುಗು	**ससाद**	**सेदतुः**	**सेदुः**
सह्	ಪ	ಸಹಿಸು	**सेहे**	**सेहाते**	**सेहिरे**

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಧಾತು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ **अ** ಇದ್ದು ಮುಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತವ್ಯಂಜನವಿದ್ದದ್ದಾದರೆ ಮತ್ತು ಧಾತುಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ **ऋ** ಇದ್ದದ್ದಾದರೆ ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿ ಧಾತುವಿಗೆ **आन्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾ. : **अर्च - (ಪ) - ಪೂಜಿಸು** **ऋज् - (ಆ) - ಹೋಗು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आनर्च**	**आनर्चतुः**	**आनर्चुः**	**आनृजे**	**आनृजाते**	**आनृजिरे**
ಮ.ಪು.	**आनर्चिथ**	**आनर्चथु**	**आनर्च**	**आनृजिषे**	**आनृजाथे**	**आनृजिध्वे**
ಉ.ಪು.	**आनर्च**	**आनर्चिव**	**आनर्चिम**	**आनृजे**	**आनृजिवहे**	**आनृजिमहे**

अश् ಧಾತುವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ರೀತಿ..................

अश् - (ಆ) - ವ್ಯಾಪಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आनशे**	**आनशाते**	**आनशिरे**
ಮ.ಪು.	**आनशिषे / आनक्षे**	**आनशाथे**	**आनशिध्वे /आनड्ढ्वे**
ಉ.ಪು.	**आनशे**	**आनशिवहे/ आनश्वहे**	**आनशिमहे /आनश्महे**

अर्च - ಧಾತುವಿನಂತೆಯೇ.....

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
अञ्ज्	ಪ	ಹಚ್ಚು	**आनञ्ज**	**आनञ्जतुः**	**आनञ्जुः**
अर्ज्	ಪ	ಗಳಿಸು	**आनर्ज**	**आनर्जतुः**	**आनर्जुः**
अर्द	ಪ	ಕೇಳು ; ಹೋಗು	**आनर्द**	**आनर्दतुः**	**आनर्दुः**
अन्त्	ಪ	ಕಟ್ಟು	**आनन्त**	**आनन्ततुः**	**आनन्तुः**
अर्ह्	ಪ	ಯೋಗ್ಯನಾಗು	**आनर्ह**	**आनर्हतुः**	**आनर्हुः**
ऋच्छ्	ಪ	ಹೋಗು	**आनर्च्छ**	**आनर्च्छतु**	**आनर्च्छुः**

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

अश् - (ಪ) - ತಿನ್ನು - ಇದು ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ **गम् - (ಪ) - ಹೋಗು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आश**	**आशतुः**	**आशुः**	**जगाम**	**जग्मतुः**	**जग्मुः**
ಮ.ಪು.	**आशिथ**	**आशथुः**	**आश**	**जगमिथ / जगन्थ**	**जग्मथुः**	**जग्म**
ಉ.ಪು.	**आश**	**आशिव**	**आशिम**	**जगाम/ जगम**	**जग्मिव**	**जग्मिम**

गम्, हन्, जन्, खन् ಮತ್ತು **घस् -**

Rarest Archiver

जन् -(ಆ) - ಹುಟ್ಟು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जज्ञे**	**जज्ञाते**	**जज्ञिरे**
ಮ.ಪು.	**जज्ञिषे**	**जज्ञाथे**	**जज्ञिध्वे**
ಉ.ಪು.	**जज्ञे**	**जज्ञिवहे**	**जज्ञिमहे**

ಹೀಗೆಯೇ......

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
हन्	ಪ	ಕೊಲ್ಲು	**जघान**	**जघ्नतुः**	**जघ्नुः**
खन्	ಪ	ಅಗೆ	**चखान**	**चख्नतुः**	**चख्नुः**
खन्	ಆ	ಅಗೆ	**चख्ने**	**चख्नाते**	**चख्निरे**
घस्	ಪ	ತಿನ್ನು	**जघास**	**जक्षतुः**	**जक्षुः**

ಧಾತುಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಯಕಾರ, ವಕಾರ, ರಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಂಪ್ರಸಾರಣ[1]ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

यज् (ಉ.) - ಪೂಜಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**इयाज**	**ईजतुः**	**ईजुः**	**ईजे**	**ईजाते**	**ईजिरे**
ಮ.ಪು.	**इयजिथ / इयष्ठ**	**ईजथुः**	**ईज**	**ईजिषे**	**ईजाथे**	**ईजिध्वे**
ಉ.ಪು.	**इयाज / इयज**	**ईजिव**	**ईजिम**	**ईजे**	**ईजिवहे**	**ईजिमहे**

वच् (ಉ.) - ಹೇಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**उवाच**	**ऊचतुः**	**ऊचुः**	**ऊचे**	**ऊचाते**	**ऊचिरे**
ಮ.ಪು.	**उवचिथ / उवक्थ**	**ऊचथुः**	**ऊच**	**ऊचिषे**	**ऊचाथे**	**ऊचिध्वे**
ಉ.ಪು.	**उवाच / उवच**	**ऊचिव**	**ऊचिम**	**ऊचे**	**ऊचिवहे**	**ऊचिमहे**

---

[1] **इग्यणः सम्प्रसारणम्** (ಪಾ 1, 1, 45) ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣಗಳಾದ **य्, व्, र्, ल्** ಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ **इ, उ, ऋ, लृ** ಗಳ ಆದೇಶವು ಸಂಪ್ರಸಾರಣವು.

Rarest Archiver

स्वप् - (ಪ) - ಮಲಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः
ಮ.ಪು.	सुषुपिथ /सुष्वप्थ	सुषुपथुः	सुषुप
ಉ.ಪು.	सुष्वाप /सुष्वप	सुषुपिव	सुषुपिम

ಹೀಗೆಯೇ वप्, वस्, वह्, वे, व्ये, वद्, वश् ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳು.

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳು :

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
अज्	ಪ	ಹೋಗು	विवाय	विव्यतु	विव्युः
अस्	ಪ	ಇರು	बभूव	बभूवतुः	बभूवुः
ऊर्णु	ಪ	ಮುಚ್ಚು	ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः
ऊर्णु	ಆ	ಮುಚ್ಚು	उर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे
अधी	ಆ	ಅಭ್ಯಸಿಸು	अधिजगे	अधिजगाते	अदिजगिरे
ख्या / चक्ष्	ಆ	ಮಾತಾಡು	चचक्षे	चचक्षाते	चचक्षिरे
			चख्ये	चख्याते	चख्यिरे
ख्या / चक्ष्	ಪ	ಹೇಳು	चख्यौ	चख्यतु	चख्युः
क्शा / चक्ष्	ಉ	ಹೇಳು	चक्शौ	चक्षतुः	चक्शुः
			चक्शे	चक्षाते	चक्शिरे
चि	ಉ	ಆರಿಸು	चिचाकाय	चिच्यतुः	चिच्युः
			चिचाय	चिक्यतुः	चिक्युः
			चिच्ये	चिच्याते	चिच्यिरे
			चिक्ये	चिक्याते	चिक्यिरे
गॄ	ಪ	ನುಂಗು	जगार	जगरतुः	जगरुः
			जगाल	जगलतुः	जगलुः
जि	ಪ	ಗೆಲ್ಲು	जिगाय	जिग्यतु	जिग्युः
ब्रू	ಪ	ಹೇಳು	उवाच	ऊचतुः	ऊचुः

Rarest Archiver

ब्रू	ಆ	ಹೇಳು	ऊचे	ऊचाते	ऊचिरे
ली	ಪ	ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು	लिलाय	लिल्यतुः	लिल्युः
			ललौ		
वे	ಉ	ನೂಲು	ववौ	ववतुः	ववुः
			ववे	ववाते	वविरे
वे	ಉ	ನೂಲು	उवाय	ऊयतुः	ऊयुः
			ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
			ऊवे	ऊवाते	ऊविरे
व्ये	ಉ	ಮುಚ್ಚು	विव्याय	विव्यतुः	विव्युः
			विव्ये	विव्याते	विव्यिरे
श्वि	ಪ	ಬೆಳೆ	शिश्वाव	शिश्वियतुः	शिश्वियुः
			शुशाव	शुशुवतुः	शुशुयुः
स्वञ्ज्	ಆ	ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು	सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे
			सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे
हि	ಪ	ಹೋಗು	जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः
ह्वे	ಉ	ಕರೆ	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
			जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳು ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಥಮಪುರುಷವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
आप्	ಪ	ಪಡೆ	आप	आपतुः	आपुः
इ	ಪ	ಹೋಗು	इयाय	ईयतुः	ईयुः
इष्	ಪ	ಬಯಸು	इयेष	ईषतुः	ईषुः
उख्	ಪ	ಹೋಗು	उवोख	ऊखतुः	ऊखुः
कूज्	ಪ	ಉಲಿ	चुकूज	चुकूजतुः	चुकूजुः
कुप्	ಪ	ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳು	चुकोप	चुकुपतुः	चुकुपुः
क्रीड्	ಪ	ಆಟವಾಡು	चिक्रीड	चिक्रीडतुः	चिक्रीडुः

Rarest Archiver

क्रुध्	ಪ	ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳು	चुक्रोध	चुक्रुधतुः	चुक्रुधुः
क्षिप्	ಪ	ಒಗೆ	चिक्षेप	चिक्षिपतुः	चिक्षिपुः
छिद्	ಉ	ಚೂರುಮಾಡು	चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः
			चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे
तुष्	ಪ	ಸಂತೋಷಿಸು	तुतोष	तुतुषतुः	तुतुषुः
दिश्	ಪ	ಆಜ್ಞಾಪಿಸು	दिदेश	दिदिशतुः	दिदिशुः
नन्द्	ಪ	ಆನಂದಿಸು	ननन्द	ननन्दतुः	ननन्दुः
नृत्	ಪ	ನಾಟ್ಯವಾಡು	ननर्त	ननृततुः	ननृतुः
बुध्	ಉ	ತಿಳಿ	बुबोध	बुबुधतुः	बुबुधुः
			बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे
भञ्ज्	ಪ	ಮುರಿ	बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः
भण्	ಪ	ಮಾತಾಡು	बभाण	बभणतुः	बभणुः
मुच्	ಉ	ಬಿಡು	मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः
			मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे
मुद्	ಆ	ಆನಂದಿಸು	मुमुदे	ममुदाते	मुमुदिरे
युज्	ಉ	ಕೂಡಿಸು	युयोज	युयुजतुः	ययुजुः
			युयुजे	युयुजाते	युयुजिरे
युध्	ಆ	ಯುದ್ಧಮಾಡು	युयुधे	युयुधाते	युयुधिरे
रुद्	ಪ	ಅಳು	रुरोद	रुरुदतुः	रुरुदुः
वन्द्	ಆ	ವಂದಿಸು	ववन्दे	ववन्दाते	ववन्दिरे
वृध्	ಆ	ವರ್ಧಿಸು	ववृधे	ववृधाते	ववृधिरे
शी	ಆ	ನೆಲವಮೇಲೆ ಬೀಳು	शिश्ये	शिश्याते	शिश्यिरे
श्रि	ಉ	ಆಶ್ರಯಿಸು	शिश्राय	शिश्रियतुः	शिश्रियुः
			शिश्रिये	शिश्रियाते	शिश्रियिरे
सू	ಉ	ಹಡೆ	सुषाव	सुषुवतुः	सुषुवुः

Rarest Archiver

अह (೧ನೇ ಗಣ) ಧಾತುವಿಗೆ ಲಿಟ್ ಲಕಾರ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ಲಕಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾದುದು. ಪ್ರ.ಪು. **आह आहतुः आहुः** ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನ ಮಾತ್ರ ; **आत्थ.** ಇವಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ; ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲ.

(೨) ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಯೋಗ : (Periphrastic perfect)

ಅಕಾರ ಮತ್ತು ಆಕಾರಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ, ಯಾವುದೇ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಮ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳೂ ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತದ ಅನುಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಈಕಾರ, ಊಕಾರ, ಏಕಾರ, ಓಕಾರಾದಿ ಧಾತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಹವಾದವುಗಳು ; **ऋच्छ्** ಧಾತುವು ಮಾತ್ರ 'ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರ - ಮುಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರ 'ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಹವಾದದ್ದು. ಊಕಾರಾದಿಯಾದರೂ **ऊर्णु** ಧಾತುವು ಅನುಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹವಾದದ್ದಿರುತ್ತದೆ.

दय् , अय्, आस् ಮತ್ತು **कास्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ, ೧೦ನೇ ಗಣದ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಅನುಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಹತೆಯಿದೆ.

उष्, विद्, दरिद्रा, जागृ, भृ, भी, ह्री, हु, गुप्, धूप, पण्, पन्, विच्छ्, कम् ಮತ್ತು **ऋत्** ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಅನುಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **आम्**[1] ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು. ನಂತರ **कृ** ಅಥವಾ **भू** ಅಥವಾ **अस्** ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್ ಲಕಾರದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಈ **कृ, भू** ಅಥವಾ **अस्** ಧಾತುಗಳ ಪರೋಕ್ಷಭೂತದ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಜೋಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

कृ ಧಾತುವಿಗೆ ಲಿಟ್ - ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಿ ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆ.

कृ (लिट् ದಲ್ಲಿ) - ಉಭಯಪದಿ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**चकार**	**चक्रतुः**	**चक्रुः**	**चक्रे**	**चक्राते**	**चक्रिरे**
ಮ.ಪು.	**चकर्थ**	**चक्रथुः**	**चक्र**	**चकृषे**	**चक्राथे**	**चकृढ्वे**
ಉ.ಪು.	**चकार** / **चकर**	**चकृव**	**चकृम**	**चक्रे**	**चकृवहे**	**चकृमहे**

भू ಮತ್ತು **अस्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಮೈಪದಿರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರ.

[1] **आम् प्रत्ययवत् कृञोऽनुप्रयोगस्य ।** (ಪಾ I, 3, 63)

Rarest Archiver

	भू (ಪ)			अस् (ಪ)		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**बभूव**	**बभूवतुः**	**बभूवुः**	**आस**	**आसतुः**	**आसुः**
ಮ.ಪು.	**बभूविथ**	**बभूवथुः**	**बभूव**	**आसिथ** / **आस्थ**	**आसथुः**	**आस**
ಉ.ಪು.	**बभूव**	**बबूविव**	**बभूविम**	**आस**	**आसिव**	**आसिम**

ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **कृ** ದ ಲಿಟ್ ರೂಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಮೈಪದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. **भू** ಮತ್ತು **अस्** ಧಾತುಗಳ ಲಿಟ್‌ರೂಪಗಳನ್ನು ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸವಾಗ ಉಭಯಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಪರಸ್ಮೈಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾತ್ರ ಅನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ **भू** ಅಥವಾ **अस्** ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್ ರೂಪಗಳ ಯೋಗವುಂಟಾದರೆ ಪರಸ್ಮೈಪದವೇ ಬರುವುದು. ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ **कृ** ದ ಲಿಟ್ ಲಕಾರದ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಲಿ **भू** ಅಥವಾ **अस्** ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್ ಲಕಾರದ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಲಿ **आम्** ಪ್ರತ್ಯಯದ ಮುಂದೆ ಜೋಡಿಸಬೇಕು.

೧೦ನೇ ಗಣದ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳ **अय** ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

कथ् - कथय (೧೦ ಉ) - ಹೇಳು > **कथय** + **आम्** + **चकार** = **कथयाञ्चकार**

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कथयाञ्चकार**	**कथयाञ्चक्रतुः**	**कथयाञ्चक्रुः**
ಮ.ಪು.	**कथयाञ्चकर्थ**	**कथयाञ्चक्रथुः**	**कथयाञ्चक्र**
ಉ.ಪು.	**कथयाञ्चकार** / **कथयाञ्चकर**	**कथयाञ्चकृव**	**कथयाञ्चकृम**

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कथयाञ्चक्रे**	**कथयाञ्चक्राते**	**कथयाञ्चक्रिरे**
ಮ.ಪು.	**कथयाञ्चकृषे**	**कथयाञ्चक्राथे**	**कथयाञ्चकृढ्वे**
ಉ.ಪು.	**कथयाञ्चक्रे**	**कथयाञ्चकृवहे**	**कथयाञ्चकृमहे**

Rarest Archiver

भू- ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್‌ರೂಪಗಳೊಡನೆ **कथ्-कथय (+आम्) कथयाम्**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कथयाम्बभूव**	**कथयाम्बभूवतुः**	**कथयाम्बभूवुः**
ಮ.ಪು.	**कथयाम्बभूविथ**	**कथयाम्बभूवथुः**	**कथयाम्बभूव**
ಉ.ಪು.	**कथयाम्बभूव**	**कथयाम्बभूविव**	**कथयाम्बभूविम**

अस् - ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್‌ರೂಪಗಳೊಡನೆ **कथ्-कथय (+आम्) कथयाम्**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कथयामास**	**कथयामासतुः**	**कथयामासुः**
ಮ.ಪು.	**कथयामासिथ / कथयामास्थ**	**कथयामासथुः**	**कथयामास**
ಉ.ಪು.	**कथयामास**	**कथयामासिव**	**कथयामासिम**

आस् (ಆ)- ಕೂಡು **आस् + आम् = आसाम्**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आसाञ्चक्रे**	**आसाञ्चक्राते**	**आसाञ्चक्रिरे**
ಮ.ಪು.	**आसाञ्चकृषे**	**आसाञ्चक्राथे**	**आसाञ्चकृढ्वे**
ಉ.ಪು.	**आसाञ्चक्रे**	**आसाञ्चकृवहे**	**आसाञ्चकृमहे**

आस् ಧಾತುವು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ **भू** ಮತ್ತು **अस्** ಧಾತುಗಳ ಲಿಟ್‌ರೂಪಗಳೊಡನೆ ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಮೈಪದವು ಬರುವುದು.....

आस् (ಆ)- भू ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್ ರೂಪಗಳೊಡನೆ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आसाम्बभूव**	**आसाम्बभूवतुः**	**आसाम्बभूवुः**
ಮ.ಪು.	**आसाम्बभूविथ**	**आसाम्बभूवथुः**	**आसाम्बभूव**
ಉ.ಪು.	**आसाम्बभूव**	**आसाम्बभूविव**	**आसाम्बभूविम**

आस् (ಆ)- अस् ಧಾತುವಿನ ಲಿಟ್ ರೂಪಗಳೊಡನೆ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**आसामास**	**आसामासतुः**	**आसामासुः**
ಮ.ಪು.	**आसामासिथ/आसामास्थ**	**आसामासथुः**	**आसामास**
ಉ.ಪು.	**आसमास**	**आसामासिव**	**आसामासिम**

Rarest Archiver

भी, भृ, हु ಮತ್ತು **ह्री** ಧಾತುಗಳನ್ನು ಅನುಪ್ರಯೋಗ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ನಿಯಮಗಳಿಗೊಳಪಡಿಸಲಾಗುವುದು.

भी (ಹೆದರು) - **बिभाय**

बिभयाञ्चकार **बिभयाम्बभूव** **बिभयामास** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

भृ (ತುಂಬು ; ಭರಿಸು) - **बभार**

बिभराञ्चकार **बिभराम्बभूव** **बिभरामास** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

हु (ಯಜ್ಞಮಾಡು ; ಅರ್ಪಿಸು) -**जुहाव**

जुहवाञ्चकार **जुहवाम्बभूव** **जुहवामास** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ह्री(ನಾಚಿಕೊಳ್ಳು) - **जिह्राय**

जिह्रयाञ्चकार **जिह्रयाम्बभूव** **जिह्रयामास** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

೯) ಲುಙ್ - ತೃತೀಯ ಭೂತ (Aorist)

ಲುಙ್ - ಲಕಾರವು ಬೋಧಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂತಕಾಲವನ್ನು ; ಇದಕ್ಕೆ ತೃತೀಯ ಭೂತವೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಮಾತನಾಡುವವನ ಅರಿವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಲುಙ್ ಲಕಾರ ಪ್ರಯೋಗ ; ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ, ಅಂದರೆ ಮಾತನಾಡುವವನ ಅರಿವಿನಿಂದ ದೂರವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಈ ತೃತೀಯಭೂತವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :

अद्य वृष्टिरभूत् - ಈ ದಿನ ಮಳೆಯಾಯಿತು.

सः यावज्जीवं अन्नमदात्- ಅವನು ಯಾವಜ್ಜೀವವೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

अक्षमालां लज्जया सह गलितामपि नाद्राक्षीत् [1]

ಲಜ್ಜೆಯೊಡನೆ ಜಪಮಾಲೆ ಬೀಳುವುದನ್ನು ಆತ ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

मा ಅಥವಾ **मास्म** ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಅವ್ಯಯ ಬಂದಾಗ ತೃತೀಯಭೂತ ಪ್ರಯೋಗ.

मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः (ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ ; ಬಾಲಕಾಂಡ II, 15)

- ಬೇಡನೇ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನೀನು ಸ್ಥಿರತ್ವದೆಡೆ ಗಮಿಸದಿರು.

---

[1] ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಪುಂಡರೀಕನ ವರ್ಣನಾಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾಣನಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಬ್ದವಿದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಿಂದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ತೃತೀಯಭೂತವೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾದುದು ಎನ್ನುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

मा स्म प्रतीपं गमः (ಶಾಕುಂತಲಮ್ IV, 18)

- ಎಂದಿಗೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗಬೇಡ.

ಲಙ್ - ಲಕಾರ (ಅನದ್ಯತನಭೂತ)ದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಧಾತುಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **अडागम (अट् = अ** ಆಗಮ) ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾ.: **भू - अभूत् ; दा - अदात् ; दृश् - अद्राक्षीत्**

ತೃತೀಯಭೂತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಆದೇಶಾದಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುವ ಆ ಆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಅವು ಯಾವ ಯಾವ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

I ಲುಙ್ - ಲಕಾರ ; ೧ ನೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**त्**	**ताम्**	**उस्**
ಮ.ಪು.	**स्**	**तम्**	**त**
ಉ.ಪು.	**अम्**	**व**	**म**

ಈ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು **स्था, दा, धा, इ, पा** ಮತ್ತು **भू** ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತವೆ. **धे, शो, धो** ಮತ್ತು **सो** ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು **स्था** - ನಿಲ್ಲು **पा** - ಕುಡಿ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अस्थात्**	**अस्थाताम्**	**अस्थुः**	**अपात्**	**अपाताम्**	**अपुः**
ಮ.ಪು.	**अस्थाः**	**अस्थातम्**	**अस्थात**	**अपाः**	**अपातम्**	**अपात**
ಉ.ಪು.	**अस्थाम्**	**अस्थाव**	**अस्थाम**	**अपाम्**	**अपाव**	**अपाम**

Rarest Archiver

इ[1] - ಹೋಗು | भू[2] - ಆಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अगात्**	**अगाताम्**	**अगुः**	**अभूत्**	**अभूताम्**	**अभूवन्**
ಮ.ಪು.	**अगाः**	**अगातम्**	**अगात**	**अभूः**	**अभूतम्**	**अभूत**
ಉ.ಪು.	**अगाम्**	**अगाव**	**अगाम**	**अभूवम्**	**अभूव**	**अभूम**

शो - ಚೂಪುಗೊಳಿಸು | धे - ಚೀಪು ; ಹೀರು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अशाम्**	**अशाताम्**	**अशुः**	**अधात्**	**अधाताम्**	**अधुः**
ಮ.ಪು.	**अशाः**	**अशातम्**	**अशात**	**अधाः**	**अधातम्**	**अधात**
ಉ.ಪು.	**अशाम्**	**अशाव**	**अशाम**	**अधाम्**	**अधाव**	**अधाम**

II ಲುಜ್ - ಲಕಾರ ; ೨ ನೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**त्**	**ताम्**	**अन्**	**त**	**इताम्**	**अन्त**
ಮ.ಪು.	**स**	**तम्**	**त**	**थास्**	**इथाम्**	**ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अम्**	**व**	**म**	**इ**	**वहि**	**महि**

लिप् - (ಉ) ಹಚ್ಚು

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अलिपत्**	**अलिपताम्**	**अलिपन्**	**अलिपत**	**अलिपेताम्**	**अलिपन्त**
ಮ.ಪು.	**अलिपः**	**अलिपतम्**	**अलिपत**	**अलिपथाः**	**अलिपेथाम्**	**अलिपध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अलिपतम्**	**अलिपाव**	**अलिपाम**	**अलिपे**	**अलिपावहि**	**अलिपामहि**

---

[1] ತೃತೀಯ ಭೂತದಲ್ಲಿ **इ** ಧಾತುವಿಗೆ **गा** ವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು.

[2] **भू** ಧಾತುವು ಲುಜ್‌ದಲ್ಲಿ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

Rarest Archiver

सिच्- (ಉ) ಸಿಂಪಡಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**असिचत्**	**असिचताम्**	**असिचन्**	**असिचत**	**असिचेताम्**	**असिचन्त**
ಮ.ಪು.	**असिचः**	**असिचतम्**	**असिचत**	**असिचथाः**	**असिचेथाम्**	**असिचध्वम्**
ಉ.ಪು.	**असिचम्**	**असिचाव**	**असिचाम**	**असिचे**	**असिचावहि**	**असिचामहि**

ಇದೇ ರೀತಿ ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ಈ ಎರಡನೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧಾತುಗಳು...........

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
शक्	ಪ	ಶಕ್ತನಾಗು	**अशकत्**	**अशकताम्**	**अशकन्**
मुच्	ಪ	ಬಿಡು	**अमुचत्**	**अमुचताम्**	**अमुचन्**
वच्	ಪ	ಹೇಳು	**अवोचत्**	**अवोचताम्**	**अवोचन्**
सद्	ಪ	ಮುರಿ	**असदत्**	**असदताम्**	**असदन्**
भिद्	ಪ	ಭೇದಿಸು	**अभिदत्**	**अभिदताम्**	**अभिदन्**
विद्	ಪ	ತಿಳಿ	**अविदत्**	**अविदताम्**	**अविदन्**
लुप्	ಪ	ತೊಂದರೆಪಡು	**अलुपत्**	**अलुपताम्**	**अलुपन्**
गम्	ಪ	ಹೋಗು	**अगमत्**	**अगमताम्**	**अगमन्**
आप्	ಪ	ಪಡೆ	**आपत्**	**आपताम्**	**आपन्**

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ. ಗಮನೀಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕೆಲವೇ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ಎರಡನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪರಸ್ಮೈಪದದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ.

ಧಾತು	ವಿಶೇಷರೂಪ	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
अद्	**घस्**	ಪ	ತಿನ್ನು	**अघसत्**	**अघसताम्**	**अघसन्**
अस्	**अस्थ**	ಪ	ಒಗೆ	**आस्थत्**	**आस्थताम्**	**आस्थन्**
ख्या	**चक्ष्**	ಪ	ಹೇಳು	**अख्यात्**	**अख्याताम्**	**अख्यन्**
पत्	**पप्त**	ಪ	ಬೀಳು	**अपप्तत्**	**अपप्तताम्**	**अपप्तन्**
ब्रू	**वच्**	ಪ	ಹೇಳು	**अवोचत्**	**अवोचताम्**	**अवोचन्**
शास्	**शिष्**	ಪ	ಆಳು	**अशिषत्**	**अशिषताम्**	**अशिषन्**

Rarest Archiver

श्वि	श्व	ಪ	ಹೋಗು	अश्वत्	अश्वताम्	अश्वन्
ह्वे	ह्व	ಉ	ಕರೆ	अह्वत्	अह्वताम्	अह्वन्
				अह्वत	अह्वेताम्	अह्वन्त
ऋ	अर्	ಪ	ಹೋಗು	आरत्	आरताम्	आरन्
सम् + ऋ		ಆ	ಹೋಗು	समारत	समारताम्	समारन्त

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಈ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಿಜ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವ ಧಾತುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರಿಕೆಗಳು.

ख्यातीयर्ती ससर्तिह्वे कान्तौ शक्नोति शक्यती
उच् मुच् वक्तिः शिचिश्चान्ता लुठ्यतिः पततिरथथा ।।

दान्ताः क्लिद् क्ष्विद् मदिमिदो विदन्तिः शदसदिस्विदः।
ऋधिकुधी क्षुधिगृधी रधिः शुध्यतिसिध्यती।
आप्कुपौ गुप्यति डिपी युप् रुप् लिम्पतिलुप्यती।।

लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः क्षुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः।
लुभ्यतिश्च भकारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्यती।।

समिरुतमिर्दमिभ्रमी शाम्यतिः श्राम्यतिः समिः।
शान्ताः पञ्च कृशिनशीमृशिर्मृशंति वृश्यती।।

तुष्यतितृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः।
रिष्यरुष् चेवोष्टिवुषो व्युषिः सह शिनष्टिना।।

शुष्यथिहृष्यतिः षान्ताः सान्ता अस्यति कुस्यती।
धसिजसी लसिदसौ वस्यतिर्विस्यतिर्व्युसिः।।

मस्मुसी यस्विसिविसो वुस्यतिः शास्तिरित्यपि।
द्रुहमगुहयस्निडिरनुहो लुङ्यङ् विकरणा भवेत्।।

चशीतिश्च धातूनां परस्मैपदिनामियम्
ामियर्तिः ख्यातिवक्ती अस्यतिश्चोपसर्गयुक्।।

Rarest Archiver

आत्मनोपदिनोपीमे द्रवयतिर्लिपिसिञ्चती।

एते विभाषयाङ्वन्त आत्मनेपदिनो यदा।।

ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಎರಡನೇ ವಿಧಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಪಡುವ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷದ ಏಕವಚನದ ರೂಪಗಳನ್ನು.ಮಾತ್ರ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.
उच्	औचत्	दस्	अदसत्	विष्	अविषत्
ऋध्	आर्धत्	दुष्	अदुषत्	विस्	अविसत्
कुप्	अकुपत्	द्रुह्	अद्रुहत्	वुष्	अवुषत्
कुस्	अकुसत्	नभ्	अनभत्	व्युष्	अव्युशत्
कृश्	अकृशत्	नश्	अनशत्	व्युस्	अव्युसत्
क्रुध्	अक्रुधत्	पिश्	अपिशत्	शद्	अशदत्
क्लम्	अक्लमत्	पुष्	अपुषत्	शम्	अशमत्
क्षम्	अक्षमत्	बस्	अबसत्	शिष्	अशिषत्
क्षिद्	अक्षिदत्	बिस्	अबिसत्	युप्	अयुपत्
क्षुध्	अक्षुधत्	बुस्	अबुसत्	रिष्	अरिषत्
क्षुभ्	अक्षुभत्	भृश्	अभृशत्	शुध्	अशुधत्
गुप्	अगुपत्	भ्रम्	अभ्रमत्	शुष्	अशुषत्
गृध्	अगृधत्	भ्रंश्	अभ्रंशत्	श्रम्	अश्रमत्
जस्	अजसत्	मद्	अमदत्	सम्	असमत्
डिप्	अडिपत्	मस्	अमसत्	सिध्	असिधत्
तम्	अतमत्	मिद्	अमिदत्	सुस्	असुसत्
तस्	अतसत्	मुह्	अमुहत्	सृप्	असृपत्
तुभ्	अतुभत्	यस्	अयसत्	स्निह्	अस्निहत्
तुष्	अतुषत्	रध्	अरधत्	स्नुह्	अस्नुहत्
तृष्	अतृषत्	रुप्	अरुपत्	स्विद्	अस्विदत्
दम्	अदमत्	लुभ्	अलुभत्		

Rarest Archiver

ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ಈ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ -

श्वयतिर्जीर्यतिग्रुची ग्लुचिग्लुञ्चिम्रुचिम्लुचः ।
रिणक्तिश्च विनक्तिश्च चान्तारस्त्वष्टौ च शुच्यतिः । ।

नेनेक्तिश्च युनक्तिश्च वेवेक्तिरस्फोटतीचुतिः ।
च्युतिजुती श्चोततिश्च श्च्युतिर्दान्ता रुधादयः । ।

क्षुदिछिदी छृदितृदी बुन्दतिश्च भिनक्तिना ।
रुदिस्कन्दी बोधतिश्च रुणद्धिश्चतृपिर्दृपिः । ।

स्तभ्नातिः स्तभ्नोतिदृशीघोषतिश्लिष्यति उहिः ।
तोहतिर्दोहतिबृही चत्वारिंशदियं लुङि । ।
विभाषयद्भिकरणा परस्मैपदिनी यदा ।

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ವೈಕಲ್ಪಿಕರೂಪ [1]
उह्	**औहत्**	**औहीत** (೫)
क्षुद्	**अक्षुदत्**	**अक्षौत्सीत् - अक्षुत्त** (೪)
ग्रुच्	**अग्रुचत्**	**अग्रोचीत्** (೫)
ग्लुच्	**अग्लुचत्**	**अग्लोचीत्** (೫)
घुष्	**अघुषत्**	**अघोषीत्** (೫)
चुत्	**अचुतत्**	**अचोतीत्** (೫)
च्युत्	**अच्युतत्**	**अच्योतीत्** (೫)
छिद्	**अच्छिदत्**	**अच्छैत्सीत् - अच्छित्त** (೪)
छृद्	**अछृदत्**	**अच्छर्दीत् - अच्छर्दिष्ट** (೫)
जुत्	**अजुतत्**	**अजोतीत्-अजोतिष्ट** (೫)

[1] ನಾಲ್ಕನೇ ಅಥವಾ ಐದನೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

जॄ	अजरत्	अजारीत् (೫)
तुह्	अतुहत्	अतोहीत् (೫)
तृद्	अतृदत्	अतर्दीत् - अतर्दिष्ट (೫)
तृप्	अतृपत्	अताप्र्सीत् - अत्राप्सीत् (೪)
दुह्	अदुहत्	अदोहीत् (೫)
दृप्	अदृप्त्	अदार्पीत् (೫)
दृश्	अदृशत्	अद्राक्षीत् (೪)
निज्	अनिजत्	अनैक्षीत् - अनिक्त (೪)
बुध्	अबुधत्	अबोधीत् - अबोधिष्ट (೫)
बुन्द्	अबुन्दत्	अबुन्दीत् - अबुन्दिष्ट (೫)
बृह्	अबृहत्	अबर्हीत् (೫)
म्रुच्	अम्रुचत्	अम्रोचीत् (೫)
म्लुच्	अम्लुचत्	अम्लोचीत् (೫)
युज्	अयुजत्	अयौक्षीत् - अयुक्त (೪)
रिच्	अरिचत्	अरैक्षीत् - अरिक्त (೫)
रुद्	अरुदत्	अरोदीत् (೫)
रुध्	अरुधत्	अरौत्सीत् - अरुद्ध (೫)
विच्	अविचत्	अवैक्षीत् - अविक्त (೪)
विज्	अविजत्	अवैक्षीत् - अविक्त (೪)
शुच्	अशुचत्	अशोचीत् - अशोचिष्ट (೫)
श्चुत्	अश्चुतत्	अश्चोतीत् (೫)
श्च्युत्	अश्च्युतत्	अश्च्योतीत् (೫)
श्वि	अश्वत्	अशिश्वियत् (೩) अश्वयीत् (೪)
स्तम्भ्	अस्तम्भत्	अस्तम्भीत् (೪)
स्फुट्	अस्फुटत्	अस्फोटीत्

Rarest Archiver

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ೨೫ ಧಾತುಗಳು ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಾದರೂ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿಯ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಕೇವಲ ಪರಸ್ಮೈಪದದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತವೆ. ಲುಙ್‌ದ ಬೇರೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಆತ್ಮನೇಪದದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಬರಬಹುದು.

रुचिर्घुटिरुटिलुटो लोठते द्युतिवृत्श्वितः।

क्ष्वेदते मेदते स्यन्दिः स्वेदते च वृधिः शृधिः।।

कल्पते क्षुम्तुभिनभः शोभते स्त्रम्भते भ्रशिः।

भ्रंशि ध्वंसी भ्रंसिस्त्रंसी रुचादिः पञ्चाविंशतिः।।

आत्मनेपदिनी नित्यं लुङित्त्वेषा विभाषया।

अङ परस्मैपदिनी भजन्त्यन्यत्र सिज्वली।।

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ವೈಕಲ್ಪಿಕರೂಪ (೪ ಅಥವಾ ೫)
क्लृप्	**अक्लृपत्**	**अकल्पिष्ट - अक्लृप्त**
क्षुभ्	**अक्षुभत्**	**अक्षोभिष्ट**
क्ष्विद्	**अक्ष्विदत्**	**अक्ष्वेदिष्ट**
घुट्	**अघुटत्**	**अघोटिष्ट**
तुभ्	**अतुभत्**	**अतोभिष्ट**
द्युत्	**अद्युतत्**	**अद्योतिष्ट**
ध्वंस्	**अध्वंसत्**	**अध्वंसिष्ट**
नभ्	**अनभत्**	**अनभिष्ट**
भ्रश्	**अभ्रशत्**	**अभ्रशिष्ट**
भ्रंस्	**अभ्रंसत्**	**अभ्रंसिष्ट**
मिद्	**अमिदत्**	**अमिदिष्ट**
रुच्	**अरुचत्**	**अरोचिष्ट**
लुट्	**अलुटत्**	**अलोटिष्ट**
लुठ्	**अलुठत्**	**अलोठिष्ट**
वृत्	**अवृतत्**	**अवर्तिष्ट**
वृध्	**अवृधत्**	**अवर्धिष्ट**
शुभ्	**अशुभत्**	**अशोभिष्ट**

Rarest Archiver

शृध्	**अशृधत्**	**अशर्धिष्ट**
श्वित्	**अश्वितत्**	**अश्वेमिष्ट**
स्यन्द्	**अस्यन्दत्**	**अस्यन्दिष्ट** / **अस्यंत्त**
स्त्रंभ्	**अस्त्रभत्**	**अस्त्रंसिष्ट**
स्विद्	**अस्विदत्**	**अस्वेदिष्ट**

III ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ಮೂರನೇ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**त्**	**ताम्**	**अन्**	**त**	**इताम्**	**अन्त**
ಮ.ಪು.	**स्**	**तम्**	**त**	**थास्**	**इथाम्**	**ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अम्**	**व**	**म**	**इ**	**वहि**	**महि**

ಹತ್ತನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳೂ ಸನಾದ್ಯಂತ ಧಾತುಗಳೂ **श्रि, द्रु, स्त्रु, कम्** ಧಾತುಗಳೂ **लुङ्** ಲಕಾರದಲ್ಲಿಯ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಇವುಗಳ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಧಾತುಕಗಳಲ್ಲಿ ಜುಹೋತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದ್ವಿತ್ವಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ವಿತ್ವಾದ್ಯಕ್ಷರಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಾಗಮ (**अ**) ಬರುತ್ತದೆ. **श्वे** ಮತ್ತು **श्वि** ಧಾತುಗಳೂ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಬರುತ್ತವೆ. ೧೦ನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ **अय** ವಿಕರಣ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಅಂಗ	ಧಾತು	ಅಂಗ
चुर्	**चूचुर्**[1]	**तड्**	**ततड्**
पूज्	**पूपुज्**	**कम्**	**चकम्**

ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳ **अय** ಇಲ್ಲಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಪ್ರೇ. ಧಾತು		ಅಂಗ	
कारय	**कार्**	**कर्**	**चकर्**
गमय	**गम्**	-	**जगम्**

---

[1] ದ್ವಿತ್ವಾದ್ಯಕ್ಷರಗಳ ಸ್ವರ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ನಿಯಮವು **श्रि, द्रु, स्त्रु** ಮುಂತಾದ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

Rarest Archiver

ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ **इय , उव** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾ.	ಧಾತು	ಅಂಗ
	श्रि	**शिश्रिय**
	द्रु	**दुद्रुव**

श्रि (ಉ.) ಆಶ್ರಯಿಸು

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अशिश्रियत्**	**अशिश्रियताम्**	**अशिश्रियन्**
ಮ.ಪು.	**अशिश्रियः**	**असिश्रियलम्**	**अशिश्रियत**
ಉ.ಪು.	**अशिश्रियम्**	**अशिश्रियाव**	**अशिश्रियाम्**

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अशिश्रियत**	**अशिश्रियेताम्**	**अशिश्रियन्त**
ಮ.ಪು.	**अशिश्रियथाः**	**अशिश्रियेथाम्**	**अशिश्रियध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अशिश्रिये**	**अशिश्रियावहि**	**अशिश्रियामहि**

ಇದೇ ರೀತಿ ...

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
द्रु	ಪ	ಓಡು	**अदुद्रुवत्**	**अदुद्रुवताम्**	**अदुद्रुवन्**
स्रु	ಪ	ಸುರಿಸು	**असुस्रुवत्**	**असुस्रुवताम्**	**असुस्रुवन्**
कम्	ಆ	ಪ್ರೀತಿಸು	**अचकमत**	**अचकमेताम्**	**अचकमन्त**
		ಬಯಸು	**अचीकमत**	**अचीकमेताम्**	**अचिकमन्त**
धे	ಪ	ಹೀರು	**अदधत्**	**अदधताम्**	**अदधन्**
चुर्	ಪ	ಕದಿ	**अचूचुरत्**	**अचूचुरताम्**	**अचूचुरन्**
			अचूचुरत	**अचूचुरेताम्**	**अचूचुरन्त**
पूज्	ಉ	ಪೂಜಿಸು	**अपूपुजत्**	**अपूपजताम्**	**अपूपुजन्**
			अपूपुजत	**अपूपुजेताम्**	**अपूपुजन्त**
कृ (कारय)	ಪ್ರೇ ಉ	ಮಾಡಿಸು	**अचीकरत्**	**अचीकरताम्**	**अचीकरन्**
			अचीकरत	**अचीकरेताम्**	**अचीकरन्त**

Rarest Archiver

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಸ್ವರಾದಿ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಆದಿಮಸ್ವರದ ಮುಂದಿನ ವ್ಯಂಜನವು ದ್ವಿತ್ವಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ.

अट् (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ **-अटय**) **-अटिट्** **ऊह्** (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ **-ऊहय**) **-ऊजिह्**

ऊर्ज् (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ **-ऊर्जय**) **-ऊर्जिज्** **अर्ह्** (೧೦ನೇ ಗಣ - **अर्हय**) **-अर्जिह्**

ಈ ಮುಂತಾದವುಗಳು..........

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ. ಪ.	**आटिटत्**	**आटिटताम्**	**आटिटन्**
ಆ.ಪ.	**आटिटत**	**आटिटेताम्**	**आटिटन्त**
ಪ. ಪ.	**औजिहत्**	**औजिहताम्**	**औजिहन्**
ಆ.ಪ.	**औजिहत**	**औहिहेताम्**	**औजिहन्त**
ಪ. ಪ.	**और्जिहत्**	**और्जिहताम्**	**और्जिहन्**
ಆ.ಪ.	**और्जिहत**	**और्जिहेताम**	**और्जिहन्त**
ಪ. ಪ.	**आर्जिहत्**	**आर्जिहताम्**	**आर्जिहन्**
ಆ.ಪ.	**आर्जिहत**	**आर्जिहेताम्**	**आर्जिहन्त**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

पीड् ಧಾತುವಿನ ದ್ವಿತ್ವಾಕ್ಷರವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.
पीड्	**अपिपीडत्** - **त** ಅಥವಾ **अपीपीडत्** - **त**

ಇದೇ ರೀತಿ **गण्** ಧಾತುವೂ ಕೂಡ..... **गण्- अजगणत्-त** ಅಥವಾ **अजीगणत्** - **त**

कथ् , रच्, स्पृह्, प्रथ् ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ದ್ವಿತ್ವಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರಗಳು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.
कथ्	**अचकथत् - त**	**रच्**	**अररचत् - त**
स्पृह्	**अपस्पृहत् - त**	**प्रथ्**	**अपप्रथत् - त**

Rarest Archiver

ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಋಕಾರವಿದ್ದರೆ ದ್ವಿತ್ವಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದು ವೈಕಲ್ಪಿಕ -

ಉದಾಹರಣೆ :	ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.
	वृत्	**अववर्तत्** ಅಥವಾ **अवीवर्तत्**
	क्लृप्	**अचकल्पत्** ಅಥವಾ **अचीक्लृपत्**
	पृथ्	**अपपर्थत्** ಅಥವಾ **अपीपृथत्**

ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ತೃತೀಯ ಭೂತವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳು....

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.		
ईर्ष्य्	**ऐर्षिष्यत् / त**	ಅಥವಾ	**ऐर्ष्यियत् / त**
ऊर्णु	**और्णूनवत् / त**		
गण्	**अजगणत् / त**	ಅಥವಾ	**अजीगणत् / त**
घ्रा	**अजिघ्रपत् / त**	ಅಥವಾ	**अजिघ्रिपत् / त**
चकास्	**अचीचकासत् / त**	ಅಥವಾ	**अचचकासत् / त**
द्युत्	**अदुद्युतत्/ त**		
पा (ಕುಡಿ)	**अपीप्यत् / त**		
पा (ಸಲಹು)	**अपीपलत् / त**		
स्था	**अतिष्ठिपत् / त**		
स्फुर	**अपुस्फुरत् / त**		

IV ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ೪ ನೇ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**सीत्**	**स्ताम्**	**सुः**	**स्त**	**साताम्**	**सत**
ಮ.ಪು.	**सीः**	**स्तम्**	**स्त**	**स्थाः**	**साथाम्**	**ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**सम्**	**स्व**	**स्म**	**सि**	**स्वहि**	**स्महि**

ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯ **स्तम्** **स्ताम्** **स्थाः** ಮತ್ತು **स्त** ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಕಾರವು ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಪರವಾದಾಗ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಲುಙ್ ರೂಪದ ಬೇರೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲಾರದ ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು ಈ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೊಳಪಟ್ಟ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಉಭಯಪದಿ ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು

Rarest Archiver

ಪರಸ್ಮೈಪದದಲ್ಲಿ ಲುಙ್ ಲಕಾರದಲ್ಲಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಧಾತುಗಳು ಆತ್ಮನೇಪದವನ್ನು ಇದೇ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಈ ವಿಧ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳು ಅನಿಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಐದನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. **स्तु , सु** ಧಾತುಗಳು ಅನಿಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಈ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೇ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಈ ಧಾತುಗಳು ಪರಸ್ಮೈಪದದಲ್ಲಿ ಐದನೇ ವಿಧ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಋಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳಿದ್ದರೆ, ಅವು ಆತ್ಮನೇಪದದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಈ ವಿಧದ ಅಥವಾ ಐದನೇ ವಿಧದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾ. **पच् - (ಉ) ಅಡಿಗೆಮಾಡು**

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अपाक्षीत्**	**अपाक्ताम्**	**अपाक्षुः**	**अपक्त**	**अपक्षाताम्**	**अपक्षत**
ಮ.ಪು.	**अपाक्षीः**	**अपाक्तम्**	**अपाक्त**	**अपक्थाः**	**अपक्षाथाम्**	**अपग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अपाक्षम्**	**अपाक्ष्व**	**अपाक्ष्म**	**अपक्षि**	**अपक्ष्वहि**	**अपक्ष्महि**

नी - (ಉ) ಕೊಂಡೊಯ್ಯು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनैषीत्**	**अनैष्टाम्**	**अनैषुः**	**अनेष्ट**	**अनेषाताम्**	**अनेषत**
ಮ.ಪು.	**अनैषीः**	**अनैष्टम्**	**अनैष्ट**	**अनेष्ठाः**	**अनेषाथाम्**	**अनेढ्वम्**
ಉ.ಪು.	**अनैषम्**	**अनैष्व**	**अनैष्म**	**अनेषि**	**अनेष्वहि**	**अनेष्महि**

कृ - (ಉ) ಮಾಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकार्षीत्**	**अकार्ष्टाम्**	**अकार्षुः**	**अकृत**	**अकृषाताम्**	**अकृषत**
ಮ.ಪು.	**अकार्षीः**	**अकार्ष्टम्**	**अकार्ष्ट**	**अकृथाः**	**अकृषाथाम्**	**अकृढ्वम्**
ಉ.ಪು.	**अकार्षम्**	**अकार्ष्व**	**अकार्ष्म**	**अकृषि**	**अकृष्वहि**	**अकृष्महि**

Rarest Archiver

दह् - (ಪ) ಸುಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधाक्षीत्	अदाग्धाम्	अधाक्षुः
ಮ.ಪು.	अधाक्षीः	अदाग्धम्	अदाग्ध
ಉ.ಪು.	अधाक्षम्	अधाक्ष्व	अधाक्ष्म

जि - (ಪ) ಗೆಲ್ಲು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अजैषीत्	अजैष्टाम्	अजैषुः
ಮ.ಪು.	अजैषीः	अजैष्टम्	अजैष्ट
ಉ.ಪು.	अजैषम्	अजैष्व	अजैष्म

वि + जि - (ಆ) ಗೆಲ್ಲು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	व्यजेष्ट	व्यजेषाताम्	व्यजेषत
ಮ.ಪು.	व्यजेष्ठाः	व्यजेषाथाम्	व्यजेढ्वम्
ಉ.ಪು.	व्यजेषि	व्यजेष्वहि	व्यजेष्महि

प्रच्छ् - (ಪ) ಕೇಳು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अप्राक्षीत्	अप्राष्टाम्	अप्राक्षुः
ಮ.ಪು.	अप्राक्षीः	अप्राष्टम्	अप्राष्ट
ಉ.ಪು.	अप्राक्षम्	अप्राक्ष्व	अप्राक्ष्म

कृष् - (ಪ) ಕೃಷಿಮಾಡು[1]

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अकार्क्षीत् अक्राक्षीत्	अकार्ष्टाम् अक्राष्टाम्	अकार्क्षुः अक्राक्षुः
ಮ.ಪು.	अकार्क्षीः अक्राक्षीः	अकार्ष्टम् अक्राष्टम्	अकार्ष्ट अक्राष्ट
ಉ.ಪು.	अकार्क्षम् अक्राक्षम्	अकार्क्ष्व अक्राक्ष्व	अकार्क्ष्म अक्राक्ष्म

धू - (ಆ) ಕುಡುಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधोष्ट	अदोषाताम्	अधोषत
ಮ.ಪು.	अधोष्ठाः	अधोषाथाम्	अधोढ्वम्
ಉ.ಪು.	अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्महि

वस् - (ಪ) ವಾಸಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवात्सीत्	अवात्ताम्	आवात्सुः
ಮ.ಪು.	अवात्सीः	अवात्तम्	अवात्त
ಉ.ಪು.	अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्स्म

गाह् - (ಆ) ಮುಳುಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अगाढ	अघाक्षाताम्	अघाक्षत
ಮ.ಪು.	अगाढाः	अघाक्षाथाम्	अघाढ्वम्
ಉ.ಪು.	अघाक्षि	अघाक्ष्वहि	अघाक्ष्महि

---

[1] **कृष्, स्पृश्** ಮತ್ತು **मृश्** ಧಾತುಗಳು ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ಏಳನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಬಲ್ಲವು.

Rarest Archiver

वह् - (ಉ) ಹೊರು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवाक्षीत्	अवोढाम्	अवाक्षुः	अवोढ	अवक्षाताम्	अवक्षत
ಮ.ಪು.	अवाक्षीः	अवोढम्	अवोढ	अवोढाः	अवक्षाथाम्	अवोढ्वम्
ಉ.ಪು.	अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्ष्म	अवक्षि	अवक्ष्वहि	अवक्ष्महि

श्रु - (ಪ) ಕೇಳು

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्रौषीत्	अश्रौष्टाम्	अश्रौषुः
ಮ.ಪು.	अश्रौषीः	अश्रौष्टम्	अश्रौष्ट
ಉ.ಪು.	अश्रौषम्	अश्रौष्व	अश्रौष्म

ಇದೇ ರೀತಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು............

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
क्षिप्	ಉ	ಒಗೆ	अक्षैप्सीत्	अक्षैप्ताम्	अक्षैप्सुः
			೧ अक्षिप्त	अक्षिप्साताम्	अक्षिप्सत
क्रम्	ಆ	ಕ್ರಮಿಸು	अक्रंस्त	अक्रंसाताम्	अक्रंसत
छिद्	ಪ	ಭೇದಿಸು	अच्छेत्सीत्	अच्छैत्ताम्	अच्छैत्सुः
ज्ञा	ಆ	ತಿಳಿ	अज्ञास्त	अज्ञासाताम्	अज्ञासत
दृश्	ಪ	ನೋಡು	अद्राक्षीत्	अद्राष्टाम्	अद्राक्षुः
बुध्	ಆ	ತಿಳಿ	अबुद्ध	अभुत्साताम्	अभुत्सत
			೧ अबोधि		
भिद्	ಪ	ಭೇದಿಸು	अभैत्सीत्	अभैत्ताम्	अभैत्सुः
भिद्	ಆ	ಭೇದಿಸು	अभित्त	अभित्साताम्	अभित्सत
मन्	ಆ	ಮನ್ನಿಸು ವಿಚಾರಮಾಡು	अमंस्त	अमंसाताम्	अमंसत
मस्ज्	ಪ	ಮುಳುಗು	अमांक्षीत्	अमाङ्क्ताम्	अमांक्षुः

Rarest Archiver

रभ्	ಆ	ಆರಂಭಿಸು	आरब्ध	अरप्साताम्	अरप्सत
रम्	ಆ	ರಮಿಸು	अरंस्त	अरंसाताम्	अरंसत
वृ	ಆ	ಆರಿಸು	अवूर्ष्ट	अवूर्षाताम्	अवूर्षत
स्तु	ಆ	ಸ್ತುತಿಸು	अस्तोष्ट	अस्तोषाताम्	अस्तोषत
स्तृ	ಆ	ಮುಚ್ಚು	अस्तीर्ष्ट	अस्तीर्षाताम्	अस्तीर्षत

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳು

दा	ಆ	ಕೊಡು	अदित	अदिषाताम्	अदिषत
प्र + स्था	ಆ	ಹೊರಡು	प्रस्थित	प्रस्थिषाताम्	प्रस्थिषत
सम् + गम्	ಆ	ಸಂಗಮಿಸು	समगंस्त समगत	समगंसाताम् समगसाताम्	समगंसत समगसत
उप + यम्	ಆ	ಮದುವೆಯಾಗು	उपायंस्त उपायत	उपायंसाताम् उपायसाताम्	उपायंसत उपायसत
इ	ಆ	ಹೋಗು	अध्यैष्ट अध्यगीष्ट[1]	अध्यैषाताम् अध्यगीषाताम्	अध्यैषत अध्यगीषत
पद्	ಆ	ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡು	अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत
हन्	ಆ	ಕೊಲ್ಲು	अहत	अहसाताम्	अहसत
बुध्	ಆ	ತಿಳಿ	अबुद्ध अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

V ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ೫ ನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	इत्	इष्टाम्	इषुः	इष्ट	इषाताम्	इषत
ಮ.ಪು.	ईः	इष्टम्	इष्ट	इष्ठाः	इषाथाम्	इढ्वम्
ಉ.ಪು.	इषम्	इष्व	इष्म	इषि	इष्वहि	इष्महि

---

1 इ ಧಾತುವಿಗೆ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ गी ಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು.

Rarest Archiver

ಸೇಟ್ ಗುಂಪಿನ ಬಹುತೇಕ ಧಾತುಗಳು ಲುಙ್ ಲಕಾರದಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಈ ಐದನೇ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

विद् - (ಪ) ತಿಳಿ | वद् - (ಪ) ಹೇಳು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवेदीत्	अवेदिष्टाम्	अवेदिषुः	अवादीत्	अवादिष्टाम्	अवादिषुः
ಮ.ಪು.	अवेदीः	अवेदिष्टम्	अवेदिष्ट	अवादीः	अवादिष्टम्	अवादिष्ट
ಉ.ಪು.	अवेदिषम्	अवेदिष्व	अवेदिष्म	अवादिषम्	अवादिष्व	अवादिष्म

स्तु - (ಪ) ಸ್ತುತಿಸು | दरिद्रा -(ಪ) ಬಡವನಾಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्तावीत्	अस्ताविष्टाम्	अस्ताविषुः	अदरिद्रीत्	अदरिद्रिष्टाम्	अदरिद्रिषुः
ಮ.ಪು.	अस्तावीः	अस्ताविष्टम्	अस्ताविष्ट	अदरिद्रीः	अदरिद्रिष्टम्	अदरिद्रिष्ट
ಉ.ಪು.	अस्ताविषम्	अस्ताविष्व	अस्ताविष्म	अदरिद्रिषम्	अदरिद्रिष्व	अदरिद्रिष्म

धूह् - (ಉ) ಕುದುಗು

ಪರಸ್ಮೈಪದ | ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अधावीत्	अधाविष्टाम्	अधविषुः	अधाविष्ट	अधाविषाताम्	अधाविषत
ಮ.ಪು.	अधावीः	अधविष्टम्	अधाविष्ट	अधाविष्ठाः	अधाविषाथाम्	अधाविध्वम्
ಉ.ಪು.	अधाविषम्	अधाविष्व	अधाविष्म	अधाविषि	अधाविष्वहि	अधाविष्महि

वृ ಮತ್ತು वॄ - (ಪ) ಆರಿಸು | तृप् - (ಪ) ತೃಪ್ತಿ ಪಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवारीत्	अवारिष्टाम्	अवारिषुः	अतर्पीत्	अतर्पिष्टाम्	अतर्पिषुः
ಮ.ಪು.	अवारीः	अवारिष्टम्	अवारिष्ट	अतर्पीः	अतर्पिष्टम्	अतर्पिष्ट
ಉ.ಪು.	अवारिषम्	अवारिष्व	अवारिष्म	अतर्पिषम्	अतर्पिष्व	अतर्पिष्म

Rarest Archiver

	ಶ್ವಸ್ - (ಪ) ಉಸಿರಾಡಿಸು			ಜಾಗೃ -(ಪ) ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳು		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अश्वसीत्	अश्वसिष्टाम्	अश्वसिषुः	अजागरीत्	अजागरिष्टाम्	अजागरिषुः
ಮ. ಪು.	अश्वसीः	अश्वसिष्टम्	अश्वसिष्ट	अजागरीः	अजागरिष्टम्	अजागरिष्ट
ಉ. ಪು.	अश्वसिषम्	अश्वसिष्व	अश्वसिष्म	अजागरिषम्	अजागरिष्व	अजागरिष्म

ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳು :

	स्तृ - (ಆ) ಮುಚ್ಚು			ಅಥವಾ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्तरिष्ट	अस्तरिषाताम्	अस्तरिषत	अस्तरीष्ट	अस्तरीषाताम्	अस्तरीषत
ಮ. ಪು.	अस्तरिष्ठाः	अस्तरिषाथाम्	अस्तरिध्वम्	अस्तरीष्ठाः	अस्तरीषाथाम्	अस्तरीध्वम्
ಉ. ಪು.	अस्तरिषि	अस्तरिष्वहि	अस्तरिष्महि	अस्तरीषि	अस्तरीष्वहि	अस्तरीष्महि

ಅಥವಾ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अस्तीर्ष्ट	अस्तीर्षाताम्	अस्तीर्षत
ಮ. ಪು.	अस्तीर्ष्ठाः	अस्तीर्षाथाम्	अस्तीर्षध्वम्
ಉ. ಪು.	अस्तीर्षि	अस्तीर्ष्वहि	अस्तीर्ष्महि

ಇದೇ ರೀತಿ ऊर्णु (ಉ) - 'ಮುಚ್ಚು' ಧಾತು

	हन् > वध्[1] - (ಪ) ಕೊಲ್ಲು			आ + हन् -(ಆ) ಕೊಲ್ಲು		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अवधीत्	अवधिष्टाम्	अवधिषुः	आवधिष्ट	आवधिषाताम्	आवधिषत
ಮ. ಪು.	अवधीः	अवधिष्टम्	अवधिष्ट	आवधिष्ठाः	आवधिषाथाम्	आवधिध्वम्
ಉ. ಪು.	अवधिषम्	अवधिष्व	अवधिष्म	आवधिषि	आवधिष्वहि	आवधिष्महि

---

[1] लुङ् ದಲ್ಲಿ हन् ಗೆ वध् ಆದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
ऋण्[1]	ಆ	ಋಣಿಯಾಗು	**आर्णिष्ट**	**आर्णिषाताम्**	**आर्णिषत**
			आर्त		
ग्रह्	ಪ	ಹಿಡಿ	**अग्रहीत्**	**अग्रहीष्टाम्**	**अग्रहीषुः**
जन्[2]	ಆ	ಹುಟ್ಟು	**अजनिष्ट**	**अजनिषाताम्**	**अजनिषत**
			अजनि		
तन्	ಉ	ಹರಡು	**अतनीत्**	**अतनिष्टाम्**	**अतनिषुः**
			अतानीत्	**आतानिष्टाम्**	**अतानिषुः**
			अतनिष्ट	**अतनिषाताम्**	**अतनिषत**
			अतत		
मन्	ಆ	ವಿಚಾರಮಾಡು	**अमनिष्ट**	**अमनिषाताम्**	**अमनिषत**
			अमत		

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

VI ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ೬ನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಇಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಮಾತ್ರ.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	**सीत्**	**सिष्टाम्**	**सिषुः**
ಮ.ಪು.	**सीः**	**सिष्टम्**	**सिष्ट**
ಉ.ಪು.	**सिषम्**	**सिष्व**	**सिष्म**

ಲುಙ್‌ದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೊದಲ ವಿಧದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದದ ಅಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು **यम्, रम्, नम्** ಧಾತುಗಳೂ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ಈ ಆರನೇ ವಿಧದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

---

[1] ಪ್ರಥಮಪುರುಷ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ **आर्त** ಎಂದೂ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ **आर्थाः** ಎಂದೂ ಆಗಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ **तन्, मन्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

[2] **जन्** ದಂತೆಯೇ **दीप् , पूर् , ताय्** ಮತ್ತು **प्याय्**

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆಗಳು : या -(ಪ) ಹೋಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अयासीत्	अयासिष्टाम्	अयासिषुः
ಮ.ಪು.	अयासीः	अयासिष्टम्	अयासिष्ट
ಉ.ಪು.	अयासिषम्	अयासिष्व	अयासिष्म

दरिद्रा -(ಪ) ಬಡವನಾಗು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अदरिद्रासीत्	अदरिद्रासिष्टाम्	अदरिद्रासिषुः
ಮ.ಪು.	अदरिद्रासीः	अदरिद्रासिष्टम्	अदरिद्रासिष्ट
ಉ.ಪು.	अदरिद्रासिषम्	अदरिद्रासिष्व	अदरिद्रासिष्म

वि + रम् - (ಪ) ವಿರಮಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**व्यरंसीत्**	**व्यरंसिष्टाम्**	**व्यरंसिषुः**
ಮ.ಪು.	**व्यरंसीः**	**व्यरंसिष्टम्**	**व्यरंसिष्ट**
ಉ.ಪು.	**व्यरंसिषम्**	**व्यरंसिष्व**	**व्यरंसिष्म**

यम् - (ಪ) ನಿಯಂತ್ರಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अयंसीत्**	**अयंसिष्टाम्**	**अयंसिषुः**
ಮ.ಪು.	**अयंसीः**	**अयंसिष्टम्**	**अयंसिष्ट**
ಉ.ಪು.	**अयंसिषम्**	**अयंसिष्व**	**अयंसिष्म**

नम् - (ಪ) ನಮಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनंसीत्**	**अनंसिष्टाम्**	**अनंसिषुः**
ಮ.ಪು.	**अनंसीः**	**अनंसिष्टम्**	**अनंसिष्ट**
ಉ.ಪು.	**अनंसिषम्**	**अनंसिष्व**	**अनंसिष्म**

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುವ **शो, छो,** मी ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳೂ ಈ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾ. **शो** - (ಪ) ಚೂಪುಗೊಳಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अशासीत्**	**अशासिष्टाम्**	**अशासिषुः**
ಮ.ಪು.	**अशासीः**	**अशासिष्टम्**	**अशासिष्ट**
ಉ.ಪು.	**अशासिषम्**	**अशासिष्व**	**अशासिष्म**

ಇದೇ ರೀತಿ..........

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
छो	ಪ	ಕತ್ತರಿಸು	**अच्छासीत्**	**अच्छासिष्टाम्**	**अच्छासिषुः**
मी	ಪ	ಕೊಲ್ಲು	**अमासीत्**	**अमासिष्टाम्**	**अमासिषुः**
ली	ಪ	ಕತ್ತರಿಸು	**अलासीत्**	**अलासिष्टाम्**	**अलासिषुः**

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

VII ಲುಙ್ - ಲಕಾರದ ೭ ನೇ ವಿಧದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ : ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**सत्**	**सताम्**	**सन्**	**सत**	**साताम्**	**सन्त**
ಮ.ಪು.	**सः**	**सतम्**	**सत**	**सथाः**	**साथाम्**	**सध्वम्**
ಉ.ಪು.	**सम्**	**साव**	**साम**	**सि**	**सावहि**	**सामहि**

ಶಕಾರಾಂತ, ಷಕಾರಾಂತ ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳು ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಕಾರ, ಉಕಾರ, ಋಕಾರ ಮತ್ತು ಲೃಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ತಿಙ್ ಆದೇಶಗಳ ಈ ಏಳನೇ ವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. **दृश्** ಧಾತುವು ಮಾತ್ರ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿ ೪ನೇ ವಿಧದ (ಅದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ) ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

स्पृश् , मृश्, कृश् ಮತ್ತು **श्लिष्** ಇವುಗಳು ಈ ವಿಧದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ.

दिह्, दुह्, लिह्, गुह् ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಹಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಈ ಏಳನೇ ವಿಧದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

दिश् - (ಉ) ತೋರಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अदिक्षत्**	**अदिक्षताम्**	**अदिक्षन्**	**अदिक्षत**	**अदिक्षाताम्**	**अदिक्षन्त**
ಮ.ಪು.	**अदिक्षः**	**अदिक्षतम्**	**अदिक्षत**	**अदिक्षथाः**	**अदिक्षाथाम्**	**अधिक्षध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अदिक्षम्**	**अदिक्षाव**	**अदिक्षाम**	**अदिक्षि**	**अदिक्षावहि**	**अदिक्षामहि**

द्विष् - (ಉ) ದ್ವೇಷಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अद्विक्षत्**	**अद्विक्षताम्**	**अद्विक्षन्**	**अद्विक्षत**	**अद्विक्षाताम्**	**अद्विक्षन्त**
ಮ.ಪು.	**अद्विक्षः**	**अद्विक्षतम्**	**अद्विक्षत**	**अद्विक्षथाः**	**अद्विक्षाथाम्**	**अद्विक्षध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अद्विक्षम्**	**अद्विक्षाव**	**अद्विक्षाम**	**अद्विक्षि**	**अद्विक्षावहि**	**अद्विक्षामहि**

Rarest Archiver

दुह्- (ಉ) ಹಾಲುಹಿಂಡು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अधुक्षत्**	**अधुक्षताम्**	**अधुक्षन्**	**अधुक्षत** **अदुग्ध**	**अधुक्षाताम्**	**अधुक्षन्त**
ಮ.ಪು.	**अधुक्षः**	**अधुक्षतम्**	**अधुक्षत**	**अधुक्षथाः** **अदुग्धाः**	**अधुक्षाथाम्**	**अधुक्षध्वम्** **अधुग्ध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अधुक्षम्**	**अधुक्षाव**	**अधुक्षाम**	**अधुक्षि**	**अधुक्षावहि** **अदुह्वहि**	**अधुक्षामहि**

लिह् - (ಉ) ನೆಕ್ಕು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अलिक्षत्**	**अलिक्षताम्**	**अलिक्षन्**	**अलिक्षत** **अलीढ**	**अलिक्षाताम्**	**अलिक्षन्त**
ಮ.ಪು.	**अलिक्षः**	**अ[illegible]म्**	**अलिक्षत**	**अलिक्षथाः** **अलीढाः**	**अलिक्षाथाम्**	**अलिक्षध्वम्** **अलीढ्वम्**
ಉ.ಪು.	**अलिक्षम्**	**अलिक्षाव**	**अलिक्षाम**	**अलिक्षि**	**अलिक्षावहि** **अलिह्वहि**	**अलिक्षामहि**

गुह्- (ಉ) ಅಡಗಿಸು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अघुक्षत्**	**अघुक्षताम्**	**अघुक्षन्**	**अघुक्षत** **अगूढ**	**अघुक्षाताम्**	**अघुक्षन्त**
ಮ.ಪು.	**अघुक्षः**	**अघुक्षतम्**	**अघुक्षत**	**अघुक्षथाः** **अगूढाः**	**अघुक्षाथाम्**	**अघुक्षध्वम्** **अघूढ्वम्**
ಉ.ಪು.	**अघुक्षम्**	**अघुक्षाव**	**अघुक्षाम**	**अघुक्षि**	**अघुक्षावहि** **अगुह्वहि**	**अघुह्महि**

Rarest Archiver

ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳೂ ಅವುಗಳ ಲುಙ್ ಲಕಾರದ ಪ್ರ. ಏಕವಚನದ ರೂಪಗಳೂ....

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.
रिश्	अरिक्षत्		अकृक्षत् / अकृक्षत
रुश्	अरुक्षत्	कृप्	अकार्क्षत् /अकार्क्षत
लिश्	अलिक्षत् / अलिक्षत		अक्राक्षत् / अक्राक्षत
विश्	अविक्षत्	त्विष्	अत्विक्षत् / अत्विक्षत
क्रुश्	अक्रुक्षत्	द्विष्	अद्विक्षत् / अद्विक्षत
क्लिश्	अक्लिक्षत् / अक्लेशिषत्	विष्	अविक्षत्
स्पृश्	अस्पृक्षत् / अस्पार्क्षत्	श्लिष्	अश्लिक्षत्
	अस्प्राक्षत्	गृह्	अघृक्षत / अघर्क्षत
मृश्	अमृक्षत् / अमार्क्षत्	मिह्	अमिक्षत्
	अम्राक्षत्	वृह्	अवृक्षत्
रुह्	अरुक्षत्	स्तृह्	अस्तृक्षत् / अस्तर्हिषत्
वृह्	अवृक्षत् / अवर्हिषत्	बृह्	अबृक्षत् / अबर्हिषत्

೧೦ ಆಶೀರ್ಲಿಙ್- ಆಶೀರ್ವಾದಾರ್ಥ (Benedictive mood)

ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ ; ಹಾರೈಕೆಯನ್ನೂ ಇದು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **शिवश्च पन्था भूयात्** (ಅ.ಶಾ. IV)

- ದಾರಿ ಮಂಗಲಮಯವಾಗಲಿ (ಆಶೀರ್ವಾದ)

भूयास्त्वं गुणिनां मान्यः (ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯXIX - 26)

- ಗುಣಾಢ್ಯರಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಹೊಂದುವವನಾಗು (ಆಶೀಃ)

कृतार्थः भूयासम् - ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವಂತಾಗಲಿ (ಹಾರೈಕೆ)

यासुट् (यास्) ಆಗಮದೊಡನೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಆಶೀರ್ಲಿಙ್‌ದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	यात्	यास्ताम्	यासुः	सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्
ಮ.ಪು.	याः	यास्तम्	यास्त	सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
ಉ.ಪು.	यासम्	यास्व	यास्म	सीय	सीवहि	सीमहि

Rarest Archiver

ಪರಸ್ಮೈಪದ

ಪರಸ್ಮೈಪದಿಯಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ಗುಣವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೊಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ ; ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳೂ ಕೂಡ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹ್ರಸ್ವ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

जि - (ಪ) ಗೆಲ್ಲು | **स्तु - (ಪ) ಸ್ತುತಿಸು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**जीयात्**	**जीयास्ताम्**	**जीयासुः**	**स्तूयात्**	**स्तूयास्ताम्**	**स्तूयासुः**
ಮ.ಪು.	**जीयाः**	**जीयास्तम्**	**जीयास्त**	**स्तूयाः**	**स्तूयास्तम्**	**स्तूयास्त**
ಉ.ಪು.	**जीयासम्**	**जीयास्व**	**जीयास्म**	**स्तूयासम्**	**स्तूयास्व**	**स्तूयास्म**

ಅಂತ್ಯ ಋಕಾರದ ಹಿಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಭಾವವಿದ್ದಲ್ಲಿ (ಏನೂ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ) ಋಕಾರವು ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅಂತ್ಯ ಋಕಾರದ ಹಿಂದೆ ವ್ಯಂಜನ ಮಾತ್ರವಿದ್ದಲ್ಲಿ **ऋ** ವು **रि** ಆಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

स्मृ - (ಪ) ಸ್ಮರಿಸು | **ऋ - (ಪ) ಹೋಗು**

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**स्मर्यात्**	**स्मर्यास्ताम्**	**स्मर्यासुः**	**अर्यात्**	**अर्यास्ताम्**	**अर्यासुः**
ಮ.ಪು.	स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
ಉ.ಪು.	**स्मर्यासम्**	**स्मर्यास्व**	**स्मर्यास्म**	**अर्यासम्**	**अर्यास्व**	**अर्यास्म**

कृ - (ಪ) ಮಾಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**क्रियात्**	**क्रियास्ताम्**	**क्रियासुः**
ಮ.ಪು.	**क्रियाः**	**क्रियास्तम्**	**क्रियास्त**
ಉ.ಪು.	**क्रियासम्**	**क्रियास्व**	**क्रियास्म**

ಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ೠಕಾರವೂ **ईर्** ಆಗುತ್ತದೆ. ೠಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾರವಾಗಲೀ ಓಷ್ಠ್ಯವ್ಯಂಜನವಾಗಲೀ ಇದ್ದರೆ ೠಕಾರವು **ऊर्** ಎಂದಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.

Rarest Archiver

ಯಕಾರಾದಿ ಮತ್ತು ವಕಾರಾದಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಧಾತುಗಳು ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
यज्	ಪ	ಪೂಜಿಸು	**इज्यात्**	**इज्यास्ताम्**	**इज्यासुः**
वच्	ಪ	ಹೇಳು	**उच्यात्**	**उच्यास्ताम्**	**उच्यासुः**
स्वप्	ಪ	ಮಲಗು	**सुप्यात्**	**सुप्यास्ताम्**	**सुप्यासुः**
ह्वे	ಪ	ಕರೆ	**हूयात्**	**हूयास्ताम्**	**हूयासुः**

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಅನುನಾಸಿಕವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
अञ्च्	ಪ	ಪೂಜಿಸು	**अच्यात्**	**अच्यास्ताम्**	**अच्यासुः**
अञ्ज्	ಪ	ಲೇಪಿಸು	**अज्यात्**	**अज्यास्ताम्**	**अज्यासुः**
बन्ध्	ಪ	ಬಂಧಿಸು	**बध्यात्**	**बध्यास्ताम्**	**बध्यासुः**
भञ्ज्	ಪ	ಮುರಿ	**भज्यात्**	**भज्यास्ताम्**	**भज्यासुः**
रञ्ज्	ಪ	ರಂಜಿಸು	**रज्यात्**	**रज्यास्ताम्**	**रज्यासुः**
स्कन्द्	ಪ	ಮೇಲೆ ಹಾರು	**स्कद्यात्**	**स्कद्यास्ताम्**	**स्कद्यासुः**

दा, धा, मा, स्था, गै, पा, सो ಮತ್ತು **हा** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಏಕಾರಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ....

दा	ಪ	ಕೊಡು	**देयात्**	**देयास्ताम्**	**देयासुः**
मा	ಪ	ಅಳೆ	**मेयात्**	**मेयास्ताम्**	**मेयासुः**
गै	ಪ	ಹಾಡು	**गेयात्**	**गेयास्ताम्**	**गेयासुः**
पा	ಪ	ಕುಡಿ	**पेयात्**	**पेयास्ताम्**	**पेयासुः**
सो	ಪ	ಕೊನೆಗೊಳಿಸು	**सेयात्**	**सेयास्ताम्**	**सेयासुः**

ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಏಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುವುದು ವೈಕಲ್ಪಿಕ....

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
ग्लै	ಪ	ಬಳಲು	**ग्लेयात्**	**ग्लेयास्ताम्**	**ग्लेयासुः**
			ग्लायात्	**ग्लायास्ताम्**	**ग्लायासुः**
ज्ञा	ಪ	ತಿಳಿ	**ज्ञेयात्**	**ज्ञेयास्ताम्**	**ज्ञेयासुः**
			ज्ञायात्	**ज्ञायास्ताम्**	**ज्ञायासुः**

हन् ಧಾತುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ **वध्** ಬರುತ್ತದೆ...

Rarest Archiver

हन् > वध् वध्यात् वध्यास्ताम् वध्यासुः

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

ಆಶೀರ್ಲಿಙ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳು ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗಾದರೋ ಇಡಾಗಮವುಂಟಾಗುವುದು ವೈಕಲ್ಪಿಕ.

ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೊನೆಯ ಸ್ವರಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಾಂತ್ಯ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಗಳು ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಋಕಾರ, ೠಕಾರಗಳಿಗೆ ಇಡಾಗಮವು ಐಚ್ಛಿಕವಾದುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : मुद् - (ಆ) ಸಂತೋಷಿಸು | नी - (ಆ) ಒಯ್ಯು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.ಪು.	मोदिषीष्ट	मोदिषीयास्ताम्	मोदिषीरन्	नेषीष्ट	नेषीयास्ताम्	नेषीरन्
ಮ.ಪು.	मोदिषीष्ठाः	मोदिषीयास्थाम्	मोदिषीध्वम्	नेषीष्ठाः	नेषीयास्थाम्	नेषीध्वम्
ಉ.ಪು.	मोदिषीय	मोदिषीवहि	मोदिषीमहि	नेषीय	नेषीवहि	नेषीमहि

कृ - (ಆ) ಮಾಡು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्
ಮ.ಪು.	कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीध्वम्
ಉ.ಪು.	कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि

ಧಾತು	ಪದ	ಅರ್ಥ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ. ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
भू	ಆ	ಇರು ; ಆಗು	भविषीष्ट	भविषीयास्ताम्	भविषीरन्
ज्ञा	ಆ	ತಿಳಿ ; ಅರಿ	ज्ञासीष्ट	ज्ञासीयास्ताम्	ज्ञासीरन्
स्तु	ಆ	ಸ್ತುತಿಸು	स्तोषीष्ट	स्तोषीयास्ताम्	स्तोषीरन्
स्तॄ	ಆ	ಮುಚ್ಚು (ಸೇಟ್)	स्तरिषीष्ट	स्तरिषीयास्ताम्	स्तरिषीरन्
स्तॄ	ಆ	ಮುಚ್ಚು (ಅನಿಟ್)	स्तीर्षीष्ट	स्तीर्षीयास्ताम्	स्तीर्षीरन्
वृ	ಆ	ಆರಿಸು (ಸೇಟ್)	वरिषीष्ट	वरिषीयास्ताम्	वरिषीरन्
वृ	ಆ	ಆರಿಸು (ಅನಿಟ್)	वूर्षीष्ट	वूर्षीयास्ताम्	वूर्षीरन्

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಶ್ರೀ

ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತು ಪ್ರಕರಣ

ಸಾಧಿತ ಧಾತುಗಳು (Derivative verbs) ಪ್ರತ್ಯಾಂತ ಧಾತುಗಳು. ಮೂಲಧಾತು (Primitive roots) ಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ನಾಮಪದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಸಾಧಿತ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳು. ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿವಕ್ಷಿತರೂಪಗಳನ್ನು ಪುರುಷತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಾಧಿತ ಧಾತುಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ :

I ಣಿಜಂತ - ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ (Causals)

II ಸನ್ನಂತ - ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ (Desideratives)

III ಯಜಂತ - ಪೌನಃಪುನ್ಯಾರ್ಥಕ (Freq uenatives)

IV ನಾಮಧಾತುಗಳು (Denominatives)

I ಣಿಜಂತ - ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ (Causals)

णिच् अन्ते यस्य तत् (-**णिजन्तम्**)- ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದವುಗಳು ಣಿಜಂತಗಳು. ಣಿಚ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯಾದ ಣಕಾರ, ಚಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು **इ** ಮಾತ್ರ. ಮೂಲಧಾತುಗಳಿಗೆ **इ** ಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಣಿಜಂತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಯೋಜಕ ವ್ಯಾಪಾರವಾದ ಅರ್ಥಾತ್ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸುವ ಅಥವಾ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಪ್ರೇಷಣಾದಿಗಳು ವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಈ **णिच्** (**इ**) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

भवन्तं प्रेरयति भावयति वा - ಆಗುವುದನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ (ಳೆ) ಅಥವಾ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ(ಳೆ).

ಎಷ್ಟು ಮೂಲಧಾತುಗಳಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಣಿಜಂತ ಧಾತುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು.

ಮೂಲಧಾತುಗಳಿಗೆ **णिच्** ಜೋಡಣೆ

ಮೂಲಧಾತು		**णिच्**						ಣಿಜಂತ ಧಾತು
भू	+	**इ**	=	**भो**	+	**इ =**	**भौ + इ** =	**भावि**
रम्	+	**इ**	=				=	**रमि**
नृत्	+	**इ**	=	**नर्त्**	+	**इ**	=	**नर्ति**
पत्	+	**इ**	=	**पात्**	+	**इ**	=	**पाति**
गम्	+	**इ**	=				=	**गमि**
पठ्	+	**इ**	=	**पाठ्**	+	**इ**	=	**पाठि**

Rarest Archiver

ನಂತರ ' ಕರ್ತರಿ ಶಪ್ ' ಅನ್ನುವ ಭ್ವಾದಯಾದಿಗಳ ನಿಯಮದಂತೆ -

ಮೂಲಧಾತು	ಣಿಜಂತ ಧಾತು		**शप् (अ)**		ಅಂಗ		ಅರ್ಥ
भू (ಇರು)	**भावि**	+	**अ**	=	**भावय**	=	ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡು
रम् (ಸಂತೋಷಿಸು)	**रमि**	+	**अ**	=	**रमय**	=	ಸಂತೋಷಪಡಿಸು
नृत् (ಕುಣಿ)	**नर्ति**	+	**अ**	=	**नर्तय**	=	ಕುಣಿಸು
पत् (ಬೀಳು)	**पति**	+	**अ**	=	**पातय**	=	ಬೀಳಿಸು
गम् (ಹೋಗು)	**गमि**	+	**अ**	=	**गमय**	=	ಕಳಿಸು
पठ् (ಓದು)	**पाठि**	+	**अ**	=	**पाठय**	=	ಓದಿಸು

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಣಿಜಂತ ಧಾತುಗಳ ಅಂಗಗಳು ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಭಯಪದಿಗಳು ;

भावय > भावयति / भावयते ; रमय > रमयति / रमयते ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಮೂಲಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವಾಗ ಅವು ಪಡೆಯುವ ರೂಪಾಂತರಗಳು -

(i)ಧಾತುವಿನ ಉಪಾಂತ್ಯವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ಅಂತ್ಯಸ್ವರವು ಗುಣಹೊಂದಿ ವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಧಾತು		ಣಿಚ್						ಣಿಜಂತ ಧಾತು		ಶಪ್		ಅಂಗ
पत्	+	**इ**	=	**पात**	+	**इ**	=	**पाति**	+	**अ**	=	**पातय**
त्यज्	+	**इ**	=	**त्याज्**	+	**इ**	=	**त्याजि**	+	**अ**	=	**त्याजय**
नी	+	**इ**	=	**ने > नै**	+	**इ**	=	**नायि**	+	**अ**	=	**नायय**
भू	+	**इ**	=	**भो > भौ**	+	**इ**	=	**भावि**	+	**अ**	=	**भावय**
कृ	+	**इ**	=	**कर् >कार्**	+	**इ**	=	**कारि**	+	**अ**	=	**कारय**

ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ :

೧. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ **अ** ವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ :

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಧಾತು		ಣಿಚ್		ಣಿಜಂತ ಧಾತು		ಶಪ್		ಅಂಗ
गम्	+	**इ**	=	**गमि**	+	**अ**	=	**गमय**
रम्	+	**इ**	=	**रमि**	+	**अ**	=	**रमय**
घट्	+	**इ**	=	**घटि**	+	**अ**	=	**घटय**

Rarest Archiver

೨. ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಧಾತುಗಳ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಧಾತು	ಣಿಚ್		ಣಿಜಂತ	ಶಪ್ (अ)	ಅಂಗ		ಅರ್ಥ
शम् + इ	शाम् + इ	=	शामि	+ अ	= शामय	=	ತೋರಿಸು
	शम् + इ	=	शमि	+ अ	= शमय	=	ಶಾಂತಗೊಳಿಸು
कम् + इ	काम् + इ	=	कामि	+ अ	= कामय	=	ಕಾಮಿಸಲು ತೊಡಗಿಸು
	कम् + इ	=	कमि	+ अ	= कमय	=	ಅಪೇಕ್ಷಿಸ ಹಚ್ಚು
यम् + इ	याम् + इ	=	यामि	+ अ	= यामय	=	ನಿಯಂತ್ರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು
	यम् + इ	=	यमि	+ अ	= यमय	=	ಕೊಡಿಸು
चम् + इ	चाम् + इ	=	चामि	+ अ	= चामय	=	ಚೀಪಿಸು
	चम् + इ	=	चमि	+ अ	= चमय	=	ಕುಡಿಸು

೩. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸದೆ ಇರುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ; ಇವುಗಳಿಗೆ, ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :

नम् + इ	=	नम्	+	इ	=	नमि	+ अ	= नमय
	=	नम्	+	इ	=	नामि	+ अ	= नामय
प्रति + नम् + इ	=					प्रतिनमि	+ अ	= प्रतिनमय

ಹೀಗೆಯೇ **वम् , वन्, ज्वल्, हल्** ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ.

(ii) ಆಕಾರಂತ ಅಥವಾ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುವ ಏಕಾರಾಂತ, ಐಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಓಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಮೊದಲು ಪುಗಾಗಮ (**प्**[1]) ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಧಾತ್ವಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

दा + इ	=	दा	+ प्	+ इ	=	दापि	+ अ	= दापय = ಕೊಡಿಸು
ज्ञा + इ	=	ज्ञा	+ प्	+ इ	=	ज्ञापि	+ अ	= ज्ञापय = ನೆನಪಿಸು
धे + इ	=	धा	+ प्	+ इ	=	धापि	+ अ	= धापय = ಇಡಿಸು
गै + इ	=	गा	+ प्	+ इ	=	गापि	+ अ	= गापय = ಹಾಡಿಸು .

ಇದೇ ನಿಯಮವು **ऋ, ह्री, री, व्ली** ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಆಗ ಧಾತುಗಳು ಗುಣತ್ವಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.

---

[1] **पुक् + आगम् = पुगागम।** ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ **पुक्** ದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು **प्** ಮಾತ್ರ.

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

ऋ + इ = अर् + इ = अर् + प् + इ + अर्पि + अ = अर्पय = ಅರ್ಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು

ह्री + इ = ह्रे + इ = ह्रे + प् + इ = ह्रेपि + अ = ह्रेपय = ನಾಚಿಕೆಗೊಳಿಸು

री + इ = रे + इ = रे + प् + इ = रेपि + अ = रेपय = ಗಾಯಗೊಳಿಸು

व्ली + इ = व्ले + इ = व्ले + प् + इ = व्लेपि + अ = व्लेपय = ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು

मि, मी, दी, जि, क्री ಧಾತುಗಳು ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಆಕಾರಾಂತಗೊಂಡು ಪುಗಾಗಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

मि + इ = मा + प् + इ = मापि + अ = मापय = ಒಗೆಸು

मी + इ = मा + प् + इ = मापि + अ = मापय = ಹಾಳುಮಾಡಿಸು

दी + इ = दा + प् + इ = दापि + अ = दापय = ಕ್ಷೀಣಗೊಳಿಸು

जि + इ = जा + प् + इ = जापि + अ = जापय = ಗೆಲ್ಲಿಸು

क्री + इ = क्रा + प् + इ = क्रापि + अ = क्रापय = ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು

ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದಾಗ **ज्ञा, श्रै(श्रा), क्षै (क्षा)** ಇವುಗಳ ಆಕಾರಾಂತವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಹ್ರಸ್ವವಾಗುವುದು ; ಅದೇ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಆಕಾರವು ಹ್ರಸ್ವಗೊಳ್ಳುವುದು.

ज्ञा + इ = { **ज्ञा + प् + इ = ज्ञापि + अ = ज्ञापय** / **ज्ञ + प् + इ = ज्ञपि + अ = ज्ञपय** } = ನೆನಪಿಸು

(श्रै)श्रा + इ = { **श्रा + प् + इ = श्रापि + अ = श्रापय** / **श्र + प् + इ = श्रपि + अ = श्रपय** } = ಬೇಯಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು

(क्षै)क्षा + इ = { **क्षा + प् + इ = क्षापि + अ = क्षापय** / **क्ष + प् + इ = क्षपि + अ = क्षपय** } = ಕ್ಷೀಣಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು

सम् + ज्ञा + इ = सम् + ज्ञ + प् + इ = संज्ञपि + अ = संज्ञपय = ಸಂಜ್ಞಾಪಿಸು

सम् + क्षै(क्षा) + इ = सम् + क्ष + प् + इ = संक्षपि + अ = संक्षपय

सम् + श्रै(श्रा) + इ = सम् + श्र + प् + इ = संश्रपि + अ = संश्रपय

ಆದರೆ, **ग्लै** ಮತ್ತು **स्ना** ಧಾತುಗಳು ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಣಿಜಂತದಲ್ಲಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ग्लै + इ = { **ग्ला + प् + इ = ग्लापि + अ = ग्लापय** / **ग्ल + प् + इ = ग्लपि + अ = ग्लपय** }

Rarest Archiver

प्र + ग्लै + इ = प्रग्ला + प् + इ = प्रग्लापि + अ = प्रग्लापय

स्नै + इ = { स्ना + प् + इ = स्नापि + अ = स्नापय
स्न + प् + इ = स्नपि + अ = स्नपय }

उप + स्नै + इ = उपस्ना + प् + इ = उपस्नापि + अ = उपस्नापय

ಪುಗಾಗಮಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳು ಅಪವಾದಗಳಾಗಿವೆ.

ಧಾತು	ಣಿಚ್		ಶಪ್		ಅಂಗ
पा	+ **इ**	+	**अ**	=	**पायय**
छो	+ **इ**	+	**अ**	=	**छायय**

ಇದೇ ರೀತಿ **वे, व्ये , ह्वे, सै** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(iii) **जभ्, रध्, रभ्, लभ्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಣಿಜಂತದಲ್ಲಿ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **जभ् + इ = जम्भ् + इ = जम्भि + अ = जम्भय**

लभ् + इ = लम्भ् + इ = लम्भि + अ = लम्भय

(iv) **दीधी, वेवी, दरिद्रा** ಇವುಗಳು ಣಿಚ್ ಪಡೆಯುವಾಗ ತಮ್ಮ ಅಂತ್ಯ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಲೋಪಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

दीधी + इ = दीध् + इ = दीधि + अ = दीधय

वेवी + इ = वेव् + इ = वेवि + अ = वेवय

दरिद्रा + इ = दरिद्र + इ = दरिद्रि + अ = दरिद्रय

(v) **गुप्, विच्छ्, धूप्, पण्, पन्, ऋत्** ಧಾತುಗಳು.........

गुप्	**गोपय**	ಅಥವಾ	**गोपायय**
विच्छ्	**विच्छय**	ಅಥವಾ	**विच्छायय**
धूप्	**धूपय**	ಅಥವಾ	**धूपायय**
पण्	**पणय**	ಅಥವಾ	**पणायय**
पन्	**पनय**	ಅಥವಾ	**पनायय**
ऋत्	**अर्तय**	ಅಥವಾ	**अर्तायय** ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಣಿಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಮೂಲಧಾತು	ಣಿಜಂತಾಂಗ	ಮೂಲಧಾತು	ಣಿಜಂತಾಂಗ
इ	गमय	भ्रस्ज्	भ्रज्जय / भर्जय
अधि + इ	अध्यापय	मद्	मदय / मादय
प्रति + इ	प्रत्यायय	मृज्	मार्जय
क्वन्	क्नोपय	रञ्ज्	रञ्जय
क्ष्माय्	क्ष्मायय	रुह्	रोहय / रोपय
गुह्	गूहय	ला	लालय
चि (೫)	चापय / चायय	वि + ला	विलापय
चि (೧೦)	चपय / चयय	ली	लीपय / लीनय
जागृ	जागरय	शद्	शादय / शातय
जि	जापय	सिध्	साधय / सेधय
दुष्	दुषय / दूषय दोषय	स्फाय्	स्फायय
		स्फुर्	स्फारय / स्फोरय
धू	धूनय	स्मि	स्मायय / स्मापय
नट्	नटय / नाटय	स्मृ	स्मरय / स्मारय
प्री	प्रीणय	हन्	घातय
भी	भायय / भापय		

ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಣಿಜಂತ (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ) ಧಾತುರೂಪಗಳು :

ಸಮಸ್ತ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳೂ ಉಭಯಪದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ.

कृ (-कारय) - ಮಾಡಿಸು

लट् - ವರ್ತಮಾನ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	कारयति	कारयतः	कारयन्ति	कारयते	कारयेते	कारयन्ते
ಮ.ಪು.	कारयसि	कारयथः	कारयथ	कारयसे	कारयेथे	कारयध्वे
ಉ.ಪು.	कारयामि	कारयावः	कारयामः	कारये	कारयावहे	कारयामहे

Rarest Archiver

ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकारयत्**	**अकारयताम्**	**अकारयन्**	**अकारयत**	**अकारयेताम्**	**अकारयन्त**
ಮ.ಪು.	**अकारयः**	**अकारयतम्**	**अकारयत**	**अकारयथाः**	**अकारयेथाम्**	**अकारयध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अकारयम्**	**अकारयाव**	**अकारयाम**	**अकारये**	**अकारयावहि**	**अकारयामहि**

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयतु**	**कारयताम्**	**कारयन्तु**	**कारयताम्**	**कारयेताम्**	**कारयन्ताम्**
ಮ.ಪು.	**कारय**	**कारयतम्**	**कारयत**	**कारयस्व**	**कारयेथाम्**	**कारयध्वम्**
ಉ.ಪು.	**कारयानि**	**कारयाव**	**कारयाम**	**कारयै**	**कारयावहै**	**कारयामहै**

ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयेत्**	**कारयेताम्**	**कारयेयुः**	**कारयेत**	**कारयेताम्**	**कारयेरन्**
ಮ.ಪು.	**कारयेः**	**कारयेतम्**	**कारयेत**	**कारयेथाः**	**कारयेयाथाम्**	**कारयेध्वम्**
ಉ.ಪು.	**कारयेयम्**	**कारयेव**	**कारयेम**	**कारयेय**	**कारयेवहि**	**कारयेमहि**

ಲಿಟ್ ಪರೋಕ್ಷಭೂತ

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयञ्चकार**	**कारयाञ्चक्रतुः**	**कारयाञ्चक्रुः**
ಮ.ಪು.	**कारयाञ्चकर्थ**	**कारयाञ्चक्रथुः**	**कारयाञ्चक्र**
ಉ.ಪು.	**कारयाञ्चकार** / **कारयाञ्चकर**	**कारयाञ्चकृव**	**कारयाञ्चकृम**

Rarest Archiver

ಮತ್ತು	कारयामास	कारयामासतुः	कारयामासुः
	कारयाम्बभूव	कारयाम्बभूवतुः	कारयाम्बभूवुः

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	कारयाञ्चक्रे	कारयाञ्चक्राते	कारयाञ्चक्रिरे
ಮ.ಪು.	कारयाञ्चकृषे	कारयाञ्चक्राथे	कारयाञ्चकृढ्वे
ಉ.ಪು.	कारयाञ्चक्रे	कारयाञ्चकृवहे	कारयाञ्चकृमहे

ಲುಙ್ - ತೃತೀಯ ಭೂತ

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अचकारयत्	अचकारयताम्	अचकारयन्
ಮ.ಪು.	अचकारयः	अचकारयतम्	अचकारयत
ಉ.ಪು.	अचकारयम्	अचकारयाव	अचकारयाम

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	अचकारयत	अचकारयेताम्	अचकारयन्त
ಮ.ಪು.	अचकारयथाः	अचकारयेथाम्	अचकारयध्वम्
ಉ.ಪು.	अचकारये	अचकारयावहि	अचकारयामहि

ಲುಟ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	कारयिता	कारयितारौ	कारयितारः
ಮ.ಪು.	कारयितासि	कारयितास्थः	कारयितास्थ
ಉ.ಪು.	कारयितास्मि	कारयितास्वः	कारयितास्मः

Rarest Archiver

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयिता**	**कारयितारौ**	**कारयितारः**
ಮ.ಪು.	**कारयितासे**	**कारयितासाथे**	**कारयिताध्वे**
ಉ.ಪು.	**कारयिताहे**	**कारयितास्वहे**	**कारयितास्महे**

ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್

	ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇ ಪದ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयिष्यति**	**कारयिष्यतः**	**कारयिष्यन्ति**	**कारयिष्यते**	**कारयिष्येते**	**कारयिष्यन्ते**
ಮ.ಪು.	**कारयिष्यसि**	**कारयिष्यथः**	**कारयिष्यथ**	**कारयिष्यसे**	**कारयिष्येथे**	**कारयिष्यध्वे**
ಉ.ಪು.	**कारयिष्यामि**	**कारयिष्यावः**	**कारयिष्यामः**	**कारयिष्ये**	**कारयिष्यावहे**	**कारयिष्यामहे**

ಲೃಙ್ - ಸಂಕೇತಾರ್ಥ

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकारयिष्यत्**	**अकारयिष्यताम्**	**अकारयिष्यन्**
ಮ.ಪು.	**अकारयिष्यः**	**अकारयिष्यतम्**	**अकारयिष्यत**
ಉ.ಪು.	**अकारयिष्यम्**	**अकारयिष्याव**	**अकारयिष्याम**

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अकारयिष्यत**	**अकारयिष्येताम्**	**अकारयिष्यन्त**
ಮ.ಪು.	**अकारयिष्यथाः**	**अकारयिष्येथाम्**	**अकारयिष्यध्वम्**
ಉ.ಪು.	**अकारियिष्ये**	**अकारयिष्यावहि**	**अकारयिष्यामहि**

ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ - ಆಶೀರ್ವಾದಾರ್ಥ

ಪರಸ್ಮೈಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयात्**	**कारयास्ताम्**	**कारयासुः**
ಮ.ಪು.	**कारयाः**	**कारयास्तम्**	**कारयास्त**
ಉ.ಪು.	**कारयासम्**	**कारयास्व**	**कारयास्म**

Rarest Archiver

ಆತ್ಮನೇ ಪದ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**कारयिषीष्ट**	**कारयिषीयास्ताम्**	**कारयिषीरन्**
ಮ. ಪು.	**कारयिषीष्ठाः**	**कारयिषीयास्थाम्**	**कारयिषीध्वम्**
ಉ. ಪು.	**कारयिषीय**	**कारयिषीवहि**	**कारयिषीमहि**

ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಸ್ತ ಣಿಜಂತ ಧಾತುಗಳೂ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

II ಸನ್ನಂತ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ (Desideratives)

इष् (इच्छति) - ಬಯಸುತ್ತಾನೆ (ಳೆ ; ದೆ) ಧಾತುವಿನ ಕರ್ತೃವೇ **इष्** ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ಮೀಭೂತವಾಗಿರುವ ಪದದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ (ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ) ಸಮಾನಕರ್ತೃವಾಗಿರುವಾಗ ಕರ್ಮೀಭೂತವಾಗಿರುವ ಪದದ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಚ್ಛಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **सन् (स्**[1]**)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ; ಅಂದರೆ **इष्** ಧಾತುವಿನೊಡನೆ ಸಮಾನಕರ್ತೃಕತ್ವವುಳ್ಳ ಧಾತುವಿನ [2] ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ ಈ **सन् (स्)** ಪ್ರತ್ಯಯ -

ಉದಾಹರಣೆ :

विद्यार्थी पठनम् इच्छति - ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಓದುವುದನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಇದನ್ನು **विद्यार्थी पठितुम् इच्छति** ಎಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ

विद्यार्थी पिपठिषति ಎಂದಾಗಲೀ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಈಗ, **पिपठिषति** ಎನ್ನುವುದು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕರೂಪ. ಇಲ್ಲಿ '**पठ्** - ಓದು' ಧಾತುವಿಗೆ **सन् (स्)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ, **इष्** ಮತ್ತು **पठ्** ಧಾತುಗಳು ಏಕಕರ್ತೃಕ (ಸಮಾನಕರ್ತೃಕ = ಒಂದೇ ಕರ್ತೃ)ವನ್ನು ಹೊಂದಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. **पठ्** ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **पठ् + स् = पिपठ् + स् + पिपठिष्**

ಎಂದು ಸನ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ **सन्** ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಸೂಚಕವಿರುವುದರಿಂದ ಸನ್ನಂತ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ **इष्** ಧಾತುವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ - ಬರಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಹತ್ತು ಗಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಧಾತುಗಳೂ (Primitive roots) ಮತ್ತು ಣಿಜಂತ (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ -Causals) ಧಾತುಗಳೂ ಈ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಬಲ್ಲವು. ಮೂಲಧಾತುಗಳ ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಆತ್ಮನೇಪದ ಅಥವಾ ಉಭಯಪದಗಳು ಅವುಗಳ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಧಾತುಗಳು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕರೂಪ ಕೊಡುವ **सन्** ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಮೂರನೇ ಗಣದ (ಜುಹೋತ್ಯಾದಿ) ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.

---

[1] **सन् + अन्त = सन्नन्त** ಸನ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುದು ಸ್ ಮಾತ್ರ.

[2] **इषिणैककर्तृकाद्धातोः** . . . . (ಸಿ. ಕೌ 2608)

Rarest Archiver

ದ್ವಿತ್ವಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಕಾರಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೇಲಿನ **पठ्** ಧಾತು ;

पठ् - पपठ् + स् = पिपठ् + स् = पिपठिष्

ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವಾಗ ಆ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮ (इ) ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. **पठ्** ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ಇಡಾಗಮವು ಐಚ್ಛಿಕ.

ಉದಾ: **तृप् + स् = तितर्पिष्** ಅಥವಾ **तितृप्स्**

ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಇಡಾಗಮವಿಲ್ಲ.

ಉದಾ: **स्था + स् = तिष्ठास्** ; **गुह् + स् = जुघुक्ष्**

ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳಾದ **क्लृप्, वृत्, वृध् , स्यन्द्** ಇವುಗಳು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳಾಗಬಹುದು. ಆಗ ಈ ಧಾತುಗಳು ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

सन् ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮೊದಲು ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಇಕಾರ,ಉಕಾರಗಳು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಋ , ೠಗಳು **ईर् , ऊर्** ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವು ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಉಪಾಂತ್ಯ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, **विद् , रुद्** ಮತ್ತು **मुष्** ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಉಪಾಂತ್ಯ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳಿಗೆ ಗುಣತ್ವವಿಲ್ಲ. **ग्रह् स्वप्, प्रच्छ्, ह्वे** ಧಾತುಗಳು ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ ಏಕವಚನದ ರೂಪಗಳು .. . .

ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.	ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.
कृ	ಮಾಡು	**चिकीर्षति** **चिकीर्षते**	**च्यु**	ಹೊರಬರು	**चिच्यावयिषति** **चिच्यावयिषते** **चुच्यावयिषति** **चुच्यावयिषते**
कृत्	ಕತ್ತರಿಸು	**चिकर्तिषति** **चिकृत्सति**			
कृ	ಹರಡು	**चिकरिषति**	**छृद्**	ಹೊತ್ತಿಸು	**चिच्छर्दिषति** **चिच्छर्दिषते** **चिच्छृत्सति** **चिच्छृत्सते**
क्लृप्	ಪರಿಣಮಿಸು	**चिक्लृप्सति** **चिक्लृप्सते**			
गम्	ಹೋಗು	**जिगमिषति**	**ज्ञा**	ತಿಳಿ	**जिज्ञासते**
गुह्	ಅಡಗಿಸು	**जुघुक्षति** **जुघुक्षते**	**तृ**	ದಾಟು	**तितरिषति** **तितरीषति** **तितीर्षति**

Rarest Archiver

ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.	ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.
तृप्	ತೃಪ್ತಿಪಡು	तितर्पिषति तितृप्सति	रुद्	ಅಳು	रुरुदिषति
			रुह्	ಬೆಳೆ	रुरुहिषति
तॄ	ದಾಟು	तितीर्षति तितरिषति तितरीषति	वच्	ಹೇಳು	विवक्षति विवक्षते
			वद्	ಹೇಳು	विवदिषति
दृश्	ನೋಡು	दिदृक्षते	विद्	ತಿಳಿ	विवदिषति
द्युत्	ಹೊಳೆ	दिद्युतिषते दिद्योतिषते			
धृ (೬ ಆ.)	ಇರು	दिधरिषते	वृ	ಆವರಿಸು	विवरिषति विवरिषते विवरीषति विवरीषते बुवूर्षति बुवूर्षते
धृ (೧ ಉ.)	ಧರಿಸು	दिधरिषति दिधरिषते			
नृत्	ನರ್ತಿಸು	निनर्तिषति निनृत्सति	वृत्	ಇರು	विवर्तिषते विवृत्सति
पृच्छ्	ಕೇಳು	पिपृच्छिषति	वृध्	ಬೆಳೆ	विवर्धिषते विवृत्सति
प्लु	ಹಾರು	पिप्लावयिषति पिप्लावयिषते पुप्लावयिषति पुप्लावयिषते	श्रि	ಆಶ್ರಯಿಸು	शिश्रीषति शिश्रयिषति
बुध	ತಿಳಿ	बुबोधिषति बुबोधिषते बुबुधिषति बुबुधिषते	श्रु	ಕೇಳು	शिश्रावयिषति शिश्रावयिषते शुश्रावयिषति शुश्रावयिषते
भू	ಆಗು ; ಇರು	बुभूषति	स्तु	ಸ್ತುತಿಸು	तुष्टवषति तुष्टवषते
मुष्	ಕೊಲ್ಲು ; ಮುರಿ	मुमूषिषति			
मृ	ಸಾಯಿ	मुमूर्षति	स्था	ನಿಲ್ಲು	तिष्ठासति
युध्	ಯುದ್ಧಮಾಡು	युयुत्सते	स्नु	ಪ್ರವಹಿಸು	सिस्नावयिषति सिस्नावयिषते सुस्नावयिषति / ते

Rarest Archiver

ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.	ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.
स्मि	ಮುಗುಳ್ನಗು	सिस्मयिषते	स्वृ	ಅನುವಾಚಿಸು	सुस्वूर्षति सिस्वरिषति
स्मृ	ನೆನಪುಮಾಡು	सुस्मूर्षते	ह्वे	ಕರೆ	जुहूषति जुहूषते
स्यन्द्	ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕು	सिस्यन्दिषते सिस्यन्त्सति सिस्यन्त्सते			
स्वप्	ಮಲಗು	सुषुप्सति			

ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ರೂಪವನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು...

ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.	ಮೂಲಧಾತು	ಅರ್ಥ	ಸನ್ನಂತ ವ.ಕಾಲ ಪ್ರ. ಪು. ಏ.ವ.
अद्	ತಿನ್ನು	जिघत्सति	गॄ	ಹೊಗಳು	जिगरिषति जिगलिषति
आप्	ಪಡೆ	ईप्सति			
इ	ಹೋಗು	जिगमिषति	चि	ಆರಿಸು	चिचीषति चिचीषते चिकीषति चिकीषते
अधि + इ	ಕಲಿ	अधिजिगांसते			
प्रति+ इ	ಹೋಗು	प्रतीषिषति	जि	ಗೆಲ್ಲು	जिगीषति
ऊर्णु	ಮುಚ್ಚು	ऊर्णुनूषति ऊर्णुनूषते ऊर्णुनुविषति ऊर्णुनुविषते ऊर्णुनविषति ऊर्णुनविषते	ज्ञप्	ವಿಜ್ಞಾಪಿಸು	ज्ञीप्सति जिज्ञपयिषति
			ज्ञाप्	ಜ್ಞಾಪಿಸು	जिज्ञापयिषति
			तन्	ಹರಡು	तितंसति तितांसति तितनिषति
ऋ	ಹೋಗು	अरिरिषति			
ऋध्	ಹೆಚ್ಚು	ईर्त्सति अर्दिधिषति	तृंह	ಕೊಲ್ಲು	तितृक्षति तितृंहिषति
गम्	ಹೋಗು	जिगमिषति	दम्भ्	ನೋಯಿಸು	दिदम्भिषति धिप्सति धीप्सति
सम् + गम्	ಸಂಗಮಿಸು	सञ्जिगांसते			

Rarest Archiver

दरिद्रा	ಬಡವನಾಗು	दिदरिद्रासति
		दिदरिद्रिषति
दा	ಕೊಡು	दित्सति
दिव्	ಹೊಳೆ	दुद्यूषति
		दिदेविषति
दे	ಸಲಹು	दित्सते
दो	ವಿಭಾಗಿಸು	दित्सति
द्युत्	ಹೊಳೆ	दिद्योतिषते
		दिद्युतिषते
धा	ಇಡು	धित्सति
धे	ಚೂಪುಮಾಡು	धित्सति
नश्	ನಶಿಸು	निनंक्षति
		निनशिषति
पत्	ಬೀಳು	पित्सति
		पिपतिषति
पद्	ನಡೆ	पित्सते
पू	ಪವಿತ್ರಗೊಳ್ಳು	पिपविषते
भरज्	ಹುರಿ	बिभर्क्षति
		बिभ्रक्षति
		बिभर्जिषति
		बिभ्रज्जिषति
मस्ज्	ಮುಳುಗು	मिमंक्षति
		मिमज्जिषति
मा	ಅಳತೆಮಾಡು	मित्सति
मि	ಒಗೆ	मित्सति
[illegible]	ನಾಶಮಾಡು	मित्सति

मुच्	ಬಿಡು	मुमुक्षति
		मुमुक्षते
मृज्	ಒರೆಸು	मिमृक्षति
		मिमर्जिषति
मे	ಬದಲಾಗು	मित्सते
यु	ಕೊಡು	युयूषति
		यियविषति
रभ्	ಆರಂಭಿಸು	रिप्सते
राध्	ಆರಾಧಿಸು	रित्सति
		रिरात्सति
लभ्	ಪಡೆ	लिप्सते
शक्	ಸಾಧ್ಯವಾಗು	शिक्षति
श्वि	ಬೆಳೆ	शिश्वाययिषति
सन्	ಇರು	सिसनिषति
		सिषासति
सह्	ಸಹಿಸು	सिसाहयिषति
		सिसाहयिषते
सिव्	ಕೂಡಿಸು	सुस्यूषति
		सिसेविषति
स्फुर्	ಸ್ಫುರಿಸು	पुस्फारयिषति
		पुस्फारयिषते
स्वद्	ರುಚಿನೋಡು	सिस्वादयिषति
		सिस्वादयिषते
स्वप्	ಮಲಗು	सुष्वापयिषति
		सुष्वापयिषते
स्विद्	ಸಿಹಿಯಾಗು	सिस्वेदयिषति
		सिस्वेदयिषते

Rarest Archiver

ಹತ್ತು ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಂತ (ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ) ಧಾತುಗಳು :

ಉದಾಹರಣೆಗೆ : **ಮೂಲಧಾತು कृ (ಉ) ಮಾಡು**

सन्नन्त > चिकीर्ष् ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸು

ಲಕಾರಗಳು	ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ	
	ಪರಸ್ಮೈಪದ	ಆತ್ಮನೇಪದ
ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ	**चिकीर्षति**	**चिकीर्षते**
ಲಙ್- ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ	**अचिकीर्षत्**	**अचिकीर्षत**
ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ	**चिकीर्षतु**	**चिकीर्षताम्**
ವಿಧಿಲಿಙ್ -ವಿಧ್ಯರ್ಥ	**चिकीर्षेत्**	**चिकीर्षेत**
ಲಿಟ್ -ಪರೋಕ್ಷಭೂತ	**चिकीर्षाञ्चकार** **चिकीर्षाम्बभूव** **चिकीर्षामास**	**चिकीर्षाञ्चक्रे**
ಲುಙ್ - ತೃತೀಯ ಭೂತ	**अचिकीर्षीत्**	**अचिकीर्षिष्ट**
ಲುಟ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್	**चिकीर्षिता**	**चिकीर्षिता**
ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್	**चिकीर्षिष्यति**	**चिकीर्षिष्यते**
ಲೃಙ್ - ಸಂಕೇತಾರ್ಥ	**अचिकीर्ष्यत्**	**अचिकीर्ष्यत**
ಆಶೀರ್ಲಿಙ್- ಆಶೀಃ	**चिकीर्ष्यात्**	**चिकीर्षिषीष्ट**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಸ್ತ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕಗಳು.

ಸನ್ನಂತ (ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ) ನಾಮಪದಗಳು :

पिपठिष् ಮುಂತಾದ ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳು ಆಕಾರಾಂತಗೊಂಡು ಇಚ್ಛಾರ್ಥಕ ನಾಮಪದಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸನ್ನಂತನಾಮಪದಗಳ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯಗಳೊಡನೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ....

ಧಾತು	ಸನ್ನಂತ ಧಾತು	ನಾಮಪದ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
पठ्	**पिपठिष्**	**पिपठिषा**	**पठितुम् इच्छा**	ಓದುವ ಅಪೇಕ್ಷೆ
स्था	**तिष्ठास्**	**तिष्ठासा**	**स्थातुम् इच्छा**	ನಿಲ್ಲುವ ಅಪೇಕ್ಷೆ
गुह्	**जुगुक्ष्**	**जुगुक्षा**	**गूहितुम् इच्छा**	ಅಡಗುವ ಇಚ್ಛೆ
कृ	**चिकीर्ष्**	**चिकीर्षा**	**कर्तुम् इच्छा**	ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆ

Rarest Archiver

गम्	जिगमिष्	जिगमिषा	गन्तुम् इच्छा	ಹೋಗುವ ಇಚ್ಛೆ
ग्रह	जिघक्ष्	जिघक्षा	गृहीतुम् इच्छा	ಹಿಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆ
ज्ञा	जिज्ञास्	जिज्ञासा	ज्ञातुम् इच्छा	ತಿಳಿಯುವ ಇಚ್ಛೆ
दृश्	दिदृक्ष	दिदृक्षा	दृष्टुम् इच्छा	ನೋಡುವ ಬಯಕೆ
जि	जिगीष्	जिगीषा	जेतुम् इच्छा	ಗೆಲ್ಲುವ ಬಯಕೆ
पा	पिपास्	पिपासा	पातुम् इच्छा	ಕುಡಿಯುವ ಬಯಕೆ
भुज्	बुभुक्ष	बुभुक्षा	भोक्तुम् इच्छा	ತಿನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆ
मुच्	मुमुक्ष्	मुमुक्षा	मोक्तुम् इच्छा	ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವ ಇಚ್ಛೆ
स्ना	सिस्नास्	सिस्नासा	स्नातुम् इच्छा	ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆ
आ+ रुह्	आरुरुक्ष्	आरुरुक्षा	आरोढुम् इच्छा	ಏರುವ ಇಚ್ಛೆ
स्वप्	सुस्वापयिष्	सुस्वापयिषा	स्वप्तुम् इच्छा	ಮಲಗುವ ಇಚ್ಛೆ

III ಯಙಂತ (ಪೌನಃ ಪುನ್ಯಾರ್ಥಕ) (Frequentatives)

ಕ್ರಿಯೆಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನೂ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನೂ ಯಙಂತ[1] ಧಾತುಗಳು ನಿವೇದಿಸುತ್ತವೆ ; ಅರ್ಥಾತ್, ಪೌನಃ ಪುನ್ಯವನ್ನೂ ಭೃಶಾರ್ಥವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಬೇಕಿದ್ದಾಗ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **यङ् (य)**ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

भू - भवति ಆಗುತ್ತದೆ ಯಙಂತದಲ್ಲಿ - **बोभूयते** ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ

रुच् - रोचते ಸೇರುತ್ತದೆ ಯಙಂತದಲ್ಲಿ - **रोरुच्यते**- ಸೇರಿಯೇ ಸೇರುತ್ತದೆ.

शुभ् - शोभते - ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ ಯಙಂತದಲ್ಲಿ - **शोशुभ्यते** - ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

नी - नयते ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ ಯಙಂತದಲ್ಲಿ - **नेनीयते** - ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಧಾತುಗಳೂ ಯಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರವು. ಮೊದಲ ಒಂಬತ್ತು ಗಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಏಕಾಕ್ಷರಬದ್ಧ ವ್ಯಂಜನಾದಿ ಧಾತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಯಙಂತ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿ ೧೦ನೇ ಗಣದ **सूच्, सूत्र, मूत्र** ಧಾತುಗಳೂ ಸ್ವರಾದಿ ಧಾತುಗಳಾದ **अट्, अश् , ऊर्णु, ऋ** ಧಾತುಗಳೂ ಯಙಂತಗಳಾಗಬಲ್ಲವು. ಇನ್ನುಳಿದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **यङ्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

---

[1] पौनः पुन्यं भृशार्थश्च क्रियासमभिहारः तस्मिन् द्योत्ये यङ् स्यात् (ಸಿ. ಕೌ)

Rarest Archiver

ಯಙಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನೇಪದವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಯಙಂತದಲ್ಲಿ ಅವು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಧಾತು	ಪದ	ಯಙಂತದಲ್ಲಿ	
भू	ಪ	**भोभूयते**	ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಾಗಿದೆ
जि	ಪ	**जेजीयते**	ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಾಗಿದೆ

ಆದರೆ ಆತ್ಮನೇಪದ ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಯಙ್ ಬರಬಹುದು. ಆಗ **यङ्** ಗೆ ಲುಕ್ ಬರುತ್ತದೆ ; ಅಂದರೆ, ಯಙ್ (ಯ) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಪರಸ್ಮೈಪದವು ಬರಬಹದು.

ಉದಾಹರಣೆ ಧಾತು	ಯಙಂತ	ಯಙ್ ಲುಕ್
नी	**नेनीयते**	**नेनेति**
दा	**देदीयते**	**दादाति**

ಮೂಲಧಾತುಗಳು ಯಙಂತಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಮೂರನೇ ಗಣದ (ಜುಹೋತ್ಯಾದಿ) ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದ್ವಿತ್ವಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೊಳಪಡುತ್ತವೆ.

ದ್ವಿತ್ವಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿಯ **इ, ई, उ** ಗಳು ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ ; ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಯಙಂತಗಳಿವೆ. ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷತೆಗಳೊಡನೆ-

ಧಾತು		ಯಙ್						ಯಙಂತಾಂಗ	ಲಟ್ ಪ್ರ.ಏ.ವ.
रुच्	+	**य**	=	**रुरुच्**	+	**य**	=	**रोरुच्य**	**रोरुच्यते**
शुभ्	+	**य**	=	**शुशुभ्**	+	**य**	=	**शोशुभ्य**	**शोशुभ्यते**
सूच्	+	**य**	=	**सुसूच्**	+	**य**	=	**सोसूच्य**	**सोसूच्यते**
मूत्र्	+	**य**	=	**मुमूत्र्**	+	**य**	=	**मोमूत्र्य**	**मोमूत्र्यते**
अट्	+	**य**	=	**अटट्**	+	**य**	=	**अटाट्य**	**अटाट्यते**
ऊर्णु	+	**य**	=	**ऊर्णोनू**	+	**य**	=	**ऊर्णोनूय**	**ऊर्णोनूयते**
व्रज्	+	**य**	=	**वव्रज्**	+	**य**	=	**वाव्रज्य**	**वाव्रज्यते**
लुप्	+	**य**	=	**लुलुप्**	+	**य**	=	**लोलुप्य**	**लोलुप्यते**
चर्	+	**य**	=	**च[1]ञ्चु[2]र्**	+	**य**	=	**चञ्चूर्य**	**चञ्चूर्यते**
फल्	+	**य**	=	**पम्फुल्**	+	**य**	=	**पम्फुल्य**	**फम्फुल्यते**
जप्	+	**य**	=	**जञ्ज[3]प्**	+	**य**	=	**जञ्जप्य**	**जञ्जप्यते**

---

[1] **चरफलोरभ्यासस्यातो नुक् (नु)स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 2636) **नु** = ಅನುಸ್ವಾರ ; ಅದು ಸಂಧಿ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅನುನಾಸಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. [2] **चरफलोरभ्यासात् परस्याल् उत् (उ)स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 2637) [3] **जपजभदहदशभञ्जपशां च** (ಪಾ VII, 4, 86) **एषामभ्यासस्य नुक् स्यात् यङ्यङ्लुकोः** (ಸಿ. ಕೌ 2638)

Rarest Archiver

जभ्	+	य	=	जञ्जभ्	+ य	=	जञ्जभ्य	जञ्जभ्यते
दह्	+	य	=	दन्दह्	+ य	=	दन्दह्य	दन्दह्यते
भञ्ज्	+	य	=	बभञ्ज्	+ य	=	बभञ्ज्य	बभञ्ज्यते
दा	+	य	=	दिदी	+ य	=	देदीय	देदीयते
पा	+	य	=	पिपी	+ य	=	पेपीय	पेपीयते
शिव	+	य	=	शेशी	+ य	=	शेशीय	शेशीयते
				शोशू	+ य	=	शोशूय	शोशूयते
कृ	+	य	=	चिक्री	+ य	=	चेक्रीय	चेक्रीयते
स्मृ	+	य	=	सस्मर्	+ य	=	सास्मर्य	सास्मर्यते
कव्	+	य	=	कुकुव्	+ य	=	कोकूय	कोकूयते
				चुकुव्	+ य	=	चोकूय	चोकूयते
यम्	+	य	=	यंयम्	+ य	=	यंयम्य	यंयम्यते
जन्	+	य	=	जाजा	+ य	=	जाजाय	जाजायते
				जञ्जन्	+ य	=	जञ्जन्य	जञ्जन्यते
हन्	+	य	=	जघन्	+ य	=	जेघ्नीय	जेघ्नीयते
स्वप्	+	य	=	सुसुप्	+ य	=	सोसुप्य	सोसुप्यते
स्यम्	+	य	=	सिसिम्	+ य	=	सेसिम्य	सेसिम्यते

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಙಂತ ಧಾತುಗಳು :

ಉದಾಹರಣೆ **व्यध् > वेविध्य -** ಬಹಳ ನೋಯಿಸು

ಲಕಾರಗಳು	ಪ್ರ.ಪು.ಏ.ವ.	ಲಕಾರಗಳು	ಪ್ರ.ಪು.ಏ.ವ.
ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ	**वेविध्यते**	ಲುಙ್ - ತೃತೀಯ ಭೂತ	**अवेविध्यिष्ट**
ಲಙ್- ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ	**अवेविद्यत**	ಲುಟ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್	**वेविध्यिता**
ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ	**वेविध्यताम्**	ಲೃಟ್ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್	**वेविध्यिष्यते**
ವಿಧಿಲಙ್ -ವಿಧ್ಯರ್ಥ	**वेविध्येत**	ಲೃಙ್ - ಸಂಕೇತಾರ್ಥ	**अवेविध्यिष्यत**
ಲಿಟ್ -ಪರೋಕ್ಷಭೂತ	**वेविध्याञ्चक्रे**	ಆಶೀರ್ಲಿಙ್- ಆಶೀಃ	**वेविध्यिषीष्ट**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಸ್ತ ಯಙಂತ ಧಾತುಗಳು ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಪರಸ್ಮೈಪದಿ (ಯಙ್ ಲುಕ್)

ಮೂಲಧಾತು	ಅಂಗ	ಲಟ್ ಪ್ರ. ಪು.ಏ.ವ.
भू	बोभू	बोभवीति बोभोति
स्पर्ध	पास्पर्ध	पास्पर्धति
मुच्	मोमुच्	मोमुचीति मोमोक्ति
मुद्	मोमुद्	मोमुदीति मोमोत्ति
दा	दादा	दादाति
नी	नेनी	नेनीति
भिद्	बेभिद्	बेभिदीति
कृ	चर्कृ चरिकृ चरीकृ	चर्कर्ति चरिकर्ति चरीकर्ति
वृत्	वर्वृत् वरिवृत् वरीवृत्	वर्वर्ति वरिवर्ति वरीवर्ति
क्रम	चङ्क्रम्	चङ्क्रमीति
गम्	जङ्गम्	जङ्गमीति

ಮೂಲಧಾತು	ಅಂಗ	ಲಟ್ ಪ್ರ. ಪು.ಏ.ವ.
जन्	जञ्जन्	जञ्जनीति जञ्जन्ति
तॄ	तातर्	तातरीति तातर्ति
चर्	चञ्चुर्	चञ्चुरीति
फल्	पम्फुल्	पम्फुलीति
जप्	जञ्जप्	जञ्जपीति
जभ्	जञ्जभ्	जञ्जभीति
दह्	दन्दह्	दन्दहीति
दंश्	दन्दंश्	दन्दंशीति
भञ्ज्	बम्भञ्ज्	बम्भञ्जीति
यज्	यायज्	यायजीति
रुद्	रोरुद्	रोरुदीति
लुप्	लोलुप्	लोलुपीति
वद्	वावद्	वावदीति
स्वप्	सास्वप्	सास्वपीति
हन्	जङ्घन्	जङ्घनीति जङ्घन्ति

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ (ಯಙ್‌ಲುಕ್)

ಉದಾ : भू > **बोभू** ಆಗಿಯೇ ಆಗು ; ಇದ್ದೇ ಇರು

Rarest Archiver

	ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ			ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**बोभोति / बोभवीति**	**बोभूतः**	**बोभुवति**	**अबोभोत् / अबोभवीत्**	**अबोभूताम्**	**अबोभवुः**
ಮ.ಪು.	**बोभोषि / बोभवीति**	**बोभूथः**	**बोभूथ**	**अबोभोः / अबोभवीः**	**अबोभूतम्**	**अबोभूत**
ಉ.ಪು	**बोभोमि / बोभवीमि**	**बोभूवः**	**बोभूमः**	**अबोभवम्**	**अबोभूव**	**अबोभूम**

	ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ			ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ		
	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**बोभोतु / बोभवीतु**	**बोभूताम्**	**बोभुवतु**	**बोभूयात्**	**बोभूयाताम्**	**बोभूयुः**
ಮ.ಪು.	**बोभूहि**	**बोभूतम्**	**बोभूत**	**बोभूयाः**	**बोभूयातम्**	**बोभूयात**
ಉ.ಪು.	**बोभवानि**	**बोभवाव**	**बोभवाम**	**बोभूयाम्**	**बोभूयाव**	**बोभूयाम**

ಲಕಾರ	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ಪ್ರ.ದ್ವಿ.ವ.	ಪ್ರ.ಬ.ವ.
ಲಿಟ್- ಪರೋಕ್ಷಭೂತ	**बोभवाञ्चकार**	**बोभवाञ्चक्रतुः**	**बोभवाञ्चक्रुः**
ಲುಙ್ -ತೃತೀಯ ಭೂತ	**अबोभवीत् / अबोभूत् / अबोभावीत्**	**अमोभूताम् / अबोभाविष्टाम्**	**अबोभूवुः / अबोभुवुः / अबोभाविषुः**
ಲುಟ್ -ಅನ. ಭವಿ.	**बोभविता**	**बोभवितारौ**	**बोभवितारः**
ಲೃಟ್ -ಸಾ.ಭವಿ.	**बोभविष्यति**	**बोभविष्यतः**	**बोभविष्यन्ति**
ಲೃಙ್ -ಸಂಕೇತಾರ್ಥ	**अबोभविष्यत्**	**अबोभविष्यताम्**	**अबोभविष्यन्**
ಆಶೀರ್ಲಿಙ್- ಆಶೀಃ	**बोभूयात्**	**बोभूयास्ताम्**	**बोभूयासुः**

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಸ್ತ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಯಙ್ ಲುಕ್ ಧಾತುಗಳು.

IV ನಾಮಧಾತು (Denominatives)

ಸುಂಬತ (ನಾಮಪದ)ಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ಧಾತುಗಳು ನಾಮ ಧಾತುಗಳು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಆಚರಿಸುವುದನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಯಸುವುದನ್ನೂ

Rarest Archiver

ಬೋಧಿಸಲು ಕೆಲವು ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **क्यच्** (**य**)ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಆ ನಾಮಪದಗಳು ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು ಹತ್ತನೇ ಗಣದ (ಚುರಾದಿ) ಧಾತುಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

(೧) ಕ್ಯಜಂತ (**क्यच् = य**) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

इष् ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ಮವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು **एषितृ**[1] (ಬಯಸುವವನ) ವಿನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸುಬಂತದ (ನಾಮಪದದ) ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಚ್ (ಯ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ; ಕ್ಯಜಂತ ನಾಮಧಾತುಗಳು ಕೇವಲ ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳು.

ಅಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಆಕಾರಾಂತ ನಾಮಪದಗಳು ಕ್ಯಚ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **पुत्र + य - पुत्री + य = पुत्रीयति (पुत्रं आत्मनः इच्छति)**

- ತನಗೆ ಮಗನಾಗಲೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ (ಳೆ).

ನಾಮಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಋಕಾರವು **री** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

कवि + य = कवीयति (कविम् आत्मनः इच्छति) -ತಾನು ಕವಿಯಾಗ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

भानु + य = भानूयति (आत्मनः भानुम् इच्छति) -ತಾನು ಸೂರ್ಯನಾಗ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

कर्तृ + य = कर्त्रीयति (कर्तारम् आत्मनः इच्छति) -ತಾನು ಕರ್ತಾರನಾಗ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ನಾಮಪದಾಂತ್ಯ ಓ ಔಗಳು **अव्, आव्** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

गो + य = गव्यति (गाम् आत्मनः इच्छति) -ತಾನು ಆಕಳಾಗಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

नौ + य = नाव्यति (नावम् आत्मनः इच्छति) -ತಾನು ನಾವೆಯಾಗಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ನಾಮಪದಾಂತ್ಯ ಅನುನಾಸಿಕವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

वनम् + य = वनीयति (वनम् आत्मनः इच्छति) -ತಾನು ವನವಾಗಬಯುಸುತ್ತಾನೆ.

राजन् + य = राजीयति (राजानम् आत्मनः इच्छति) - ತಾನು ರಾಜನಾಗ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ತದ್ಧಿತಾಂತ ಪುತ್ರಾರ್ಥಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

गार्ग्य + य = गार्गीयति (गार्ग्यम् आत्मनः इच्छति) ತಾನು ಗಾರ್ಗ್ಯನಾಗ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

---

[1] **इषिकर्मणः एषितृसबन्धिनः सुबन्तात् इच्छायामर्थे क्यच् प्रत्ययो वा स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 2657)

Rarest Archiver

ಹಲಂತನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ **क्यच्** ಬಂದಾಗ -

दिव् + य = दीव्यति (दिवम् आत्मनः इच्छति) ತಾನು ದಿವ್ಯನಾಗಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಧಿಕ ಲಾಲಸೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ **क्यच्** ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **सुक्** (ಸ್) ಅಥವಾ **असुक्** (ಅಸ್) ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ:

मधु + य = { मधुस्यति / मध्वस्यति } मधु आत्मनः इच्छति -ತನಗಾಗಿ ಅಧಿಕ ಮಧುವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

पुत्र + य = पुत्रस्यति (पुत्रम् आत्मनः इच्छति) -ತನಗೂ ಮಗನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ.

ಕ್ಷೀರ, ಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬಯಸಿದಾಗ **क्यच्** ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **असुक्** (ಅಸ್) ಬರುತ್ತದೆ ; ಇದೇ ರೀತಿ ಮೈಥುನೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ವೃಷ ಮತ್ತು ಅಶ್ವ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೂ **क्यच्** ದೊಡನೆ **असुक्** ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

क्षीर + य = क्षीरस्यति (बालः) . (बालः) क्षीरम् आत्मनः इच्छति
-(ಹುಡುಗನು) ತನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಾಲು ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

लवण + य = लवणस्यति (भोजने देवदत्तः) - देवदत्तः भोजने लवणम् आत्मनः अधिकम् इच्छति
-(ದೇವದತ್ತನು) ಊಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಪ್ಪನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

वृष[1] + य = वृषस्यति (गौः) - (गौः) वृषम् आत्मनः इच्छति
- (ಆಕಳು) ಹೋರಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ.

अश्व+ य = अश्वस्यति (वडवा) - (वडवा) अश्वम् आत्मनः इच्छति
- (ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯು) ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿದಲ್ಲಿ - **क्यच्** ದೊಡನೆ ಅಸುಕ್ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

वृषीयति - (वृषम् आत्मनः इच्छति) - ಹೋರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ.,

अश्वीयति - (अश्वम् आत्मनः इच्छति) -ಕುದುರೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ.

क्षीरीयति - (क्षीरम् आत्मनः इच्छति) - ಹಾಲನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ.

लवणीयति - (लवणम् आत्मनः इच्छति) -ಉಪ್ಪನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ.

---

[1]**इति रामो वृषस्यन्तीं वृषस्कन्धः शशासताम्** (**रघु** XII - 34)

Rarest Archiver

अशन , उदक, धन ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬುಭುಕ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

अशन + य = अशनायति -[अशनं भोक्तुम् इच्छति] -ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

उदक + य = उदन्यति -[उदकं पातुमिच्छति] -ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

धन + य = धनायति - [-धनं जीवनाय वाञ्छति] -ಬದುಕಲು ಹಣವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಇವುಗಳನ್ನೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಯಸಿದಾಗ....

अशनीयति - [अशनं संग्रहीतुम् इच्छति]

उदकीयति - [उदकं संग्रहीतुम् इच्छति]

धनीयति - [धनं संग्रहीतुम् इच्छति]

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಚಾರ ಅಥವಾ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ **क्यच् ....**

ಉದಾಹರಣೆ :

पुत्र + य = पुत्रीयति छात्रम् - [छात्रं पुत्र इव आचरति] -ಶಿಷ್ಯನು ಮಗನಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೨) ಕಾಮ್ಯಜಂತ (काम्यच् = काम्य) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

ಕ್ಯಜಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಮಜಂತ ನಾಮಧಾತುಗಳು. ಉದಾಹರಣೆ :

पुत्र + काम्य - पुत्रकाम्यति [पुत्रम् आत्मनः इच्छति] ತನಗೆ ಮಗನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆಯೇ **सर्पिष्काम्यति, यशस्काम्यति** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೩) ಕ್ವಿಬಂತ (क्विप्) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕಗಳಿಗೂ ಕ್ವಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ವಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

कृष्ण + क्विप् = कृष्णति [कृष्ण इव आचरति] - ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

माला+ क्विप् = मालाति [माला इव आचरति] - ಮಾಲೆಯಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತದೆ.

कवि+ क्विप् = कवयति [कविरिव आचरति] - ಕವಿಯಂತೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೪) ಕ್ಯಙಂತ (क्यङ् = य) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

ಕ್ಯಙಂತ ನಾಮಧಾತುಗಳು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳು. ಉಪಮಾನವೇ ಕರ್ಮವಾಗಿರತಕ್ಕ ಸುಬಂತದ ಮೇಲೆ ಆಚಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಅನುಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) **क्यङ् (य)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅದು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

कृष्ण + य = कृष्णायते [कृष्ण इव आचरति] - ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

शब्द + य = शब्दायते [अशब्दः शब्दो भवति] - (ನಿಶ್ಶಬ್ದವಿದ್ದರೂ) ಶಬ್ದದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

सुख + य = सुखायते [असुखः सुखो भवति] - (ಸುಖವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ) ಸುಖದಂತೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಾರವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

यशस् + य = यशायते ಅಥವಾ **यशस्यते [यश इव आचरति]** - ಕೀರ್ತಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

विद्वस् + य = विद्वायते ಅಥವಾ **विद्वस्यते [विद्वान् इव आचरति]** - ವಿದ್ವಾಂಸನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ.

सुमनस् + य = सुमनायते ಅಥವಾ **सुमनस्यते [सुमनाः इव आचरति]** - ದೇವತೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಆದರೆ **अप्सरस्** ಮತ್ತು **तेजस्** ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಕಾರ ಲೋಪವು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಉದಾ:

अप्सरस् + य = अप्सरायते [अप्सराः इव आचरति] - ಅಪ್ಸರೆಯಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ.

तेजस् + य = तेजायते [तेज इव आचरति] - ತೇಜಸ್ಸಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಸೂಚಕ ಸ್ವರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:

कुमारी - कुमारायते [कुमारी इव आचरति] - ಕುಮಾರಿಯಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಆದರೆ, ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

सपत्नी + य = { **सपत्नायते** / **सपत्नीयते** / **सपतीयते** } **[सपत्नी इव आचरति]** - ಸವತಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(ಇ) ಕ್ಯಷಂತ (**क्यष् = य**) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

ಲೋಹಿತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಡಾಜಂತ[1] ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಯ **क्यष्(=य)**. ಕ್ಯಷ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಧಾತುಗಳು ಉಭಯಪದಿಗಳು. ಉದಾಹರಣೆ :

लोहित + य = लोहितायति - ते [अलोहितः लोहितो भवति] - ಕೆಂಪಲ್ಲದ್ದು ಕೆಂಪಾಗುತ್ತದೆ.

पटपटा + य = पटपटायति - ते [पटपटा इति करोति] - ಪಟಪಟಾ ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

---

[1] **अव्यक्तानुकरणात् ध्वजवराधात् अनितौ डाच्।** (ಸಿ. ಕೌ.ಬಾ.ಮ.)

डाजन्त :- ಇವು ಆಕಾರಾಂತಗಳುಳ್ಳ ಅವ್ಯಕ್ತಬೋಧಕ ದ್ವಿರುಕ್ತ ಶಬ್ದಗಳು.ಉದಾಹರಣೆ: **पटपटायते**

Rarest Archiver

(೬) ಣಿಜಂತ (णिङ् = इ) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

पुच्छ, भाण्ड, चीवर ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಣಿಜ್ (ಇ) ಬರುತ್ತದೆ.

पुच्छ + इ =
- उत्पुच्छायते (पुच्छम् ऊर्ध्वं करोति)
- परिपुच्छायते (पुच्छं विविधं करोति)
- विपुच्छायते (पुच्छं विरुद्धं करोति)

ಬಾಲವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ (ಳ ; ದ) ; ವಿವಿಧ ರೀತಿ ಬಾಲವಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ ; ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಾಲವಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ (ವಿರುದ್ಧ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ) ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ.

भाण्ड - सम्भाण्डयते पाचकः (भाण्डानि राशी करोति पाचकः)
- ಅಡಿಗೆಯವನು ಭಾಂಡೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

चीवर - सञ्चीवरयते भिक्षुः (चीवराणि अर्जयति धारयति वा)
ಭಿಕ್ಷುವು ನಾರುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೭) ಣಿಜಂತ (णिच् = इ) ನಾಮಧಾತುಗಳು :

मुण्ड, मिश्र, श्लक्ष्ण, लवण, व्रत, वस्त्र, हल, कल, कृत, तूस्त ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ (ಣಿಚ್) इ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

मुण्ड + णिच् = मुण्डयति नापितः [मुण्डं करोति]- ಕ್ಷೌರಿಕನು ಕ್ಷೌರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

व्रत + णिच् = व्रतयति पयः अन्नं वा [व्रतं करोति]
-ಕೇವಲ ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಅನಶನ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

वस्त्र + णिच् = संवस्त्रयति साध्वी [वस्त्रेण सम्यमाच्छादयति]
ಸಾಧ್ವಿಯು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೈತುಂಬ ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.

हल + णिच् = हलयति क्षेत्रम् [हलं गृह्णाति] ಗದ್ದೆ ಹೂಡುತ್ತಾನೆ (ನೇಗಿಲು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ.)

लवण + णिच् = लवणयति व्यंजनम् [लवणं मिश्रं करोति]
(ಅಡಿಗೆಯವನು) ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪನ್ನು ಬೆರೆಸುತ್ತಾನೆ.

सत्य, पाश, रूप, वीणा, तूल, श्लोक, सेना, लोमन् , त्वच्, वर्मन्, वर्ण, चूर्ण ಈ ಹನ್ನೆರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ **करोति**- ಮಾಡುವನು, **आचष्टे**- ಹೇಳುವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಣಿಚ್ (इ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆಗ ಣಿಚ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **आपुक् (आप्)** ಆಗಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **सत्य - सत्यापयति [सत्यं करोति आचष्टे वा]**
ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ ; ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

Rarest Archiver

वीणा { **उपवीणयति** / **वीणापयति** [**वीणया उपगायति**] ವೀಣೆ ನುಡಿಸುತ್ತಾಳೆ.

रूप = { **रूपयति** / **निरूपयति** [**रूपं करोति ; निरूपं करोति**] ರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ ; ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

श्लोक - श्लोकापयति [श्लोकं विरचयति आचष्टे वा]
ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಂತಾದವುಗಳು.

अर्थ ಮತ್ತು **वेद**[1] ಇವುಗಳಿಗೂ **आपुक् (आप्)** ಬರುತ್ತದೆ.

अर्थ - अर्थापयति (अर्थम् अर्जयति करोति वा) ಹಣ ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

वेद - वेदापयति (वेदाध्ययनं करोति) ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕಂಡ್ವಾದಿ[2] ಯಗಂತ (यक् = य) ಧಾತುಗಳು :

ಕಂಡ್ವಾದಿಗಣಪಠಿತ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ[2] ಹೌದು. ಆದರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.[3] ಕಂಡ್ವಾದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **यक्** (ಯ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು:

कण्डू - { **कण्डूयति** / **कण्डूयते** (**गात्रविघर्षणे**) - ದೇಹವನ್ನು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

भिषज् - भिषज्यति (चिकित्सायाम्) - ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

अगद् - अगद्यति (निरोगत्वे) - ಆರೋಗ್ಯವಂತನಿದ್ದಾನೆ.

गद्गद - गद्गद्यति (वाक्स्खलने) - ಗದ್ಗದಿಸುತ್ತಾನೆ.

उरस् - उरस्यति (बलार्थे) - ಬಲಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

उषस् - उषस्यति (प्रभाती भावे) - ಉಷಃಕಾಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

सुख - सुख्यति ; दुःख - दुःख्यति - ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1] **अर्थवेदयोः आपुग्वक्तव्यः** (ವಾರ್ತಿಕ)

[2] ಕಂಡ್ವಾದಿ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಧಾತು ಪ್ರಕರಣದೊಡನೆ ಸೇರಿಸದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ, ಕಂಡ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಡದ ಅವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

[3] **द्विधाहि कण्ड्वादयःधातवः प्रातिपदिकानि च** (ಸಿ. ಕೌ)
(कण्ड्वादिभ्यो . . .) प्रातिपदिकेभ्यो माभूत् (ಸಿ. ಕೌ)

Rarest Archiver

೬

ಕರ್ಮಣಿರೂಪ ಪ್ರಕರಣ

ಅಷ್ಟಾದಶ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಈ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಕರ್ತರಿ (Active), ಕರ್ಮಣಿ (Passive) ಮತ್ತು ಭಾವೇ(Impersonal) ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಯೋಗಗಳು (Voices) ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದೂ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಅನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ (ಲಟ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ) ಲಾದೇಶಗಳು (ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು) ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಅನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಷ್ಟಾದಶ ಲಾದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಙ್ (ಆತ್ಮನೇಪದಿ) ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು[1] ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಲ್ಲ.

[2]ಸಾರ್ವಧಾತುಕ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಾದ ತಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇಗಳಲ್ಲಿ **यक्** **(य)** ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

पठ् + **य** + **ते** = **पठ्यते** - ಓದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ತ್ತಾನೆ ; ತ್ತಾಳೆ)

दा + **य** + **ते** = **दीयते** - ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ತ್ತಾನೆ ; ತ್ತಾಳೆ)

भू + **य** + **ते** = **भूयते** - ಇರಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ತ್ತಾನೆ ; ತ್ತಾಳೆ)

कथ् + **य** + **ते** = **कथ्यते** - ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ತ್ತಾನೆ ; ತ್ತಾಳೆ)

गण् + **य** + **ते** = **गण्यते** - ಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ (ತ್ತಾನೆ ; ತ್ತಾಳೆ)

ಯಕ್ ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ....

ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ **यक्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ; ಹಾಗೂ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುವ **ग्लै** , **छो** ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯ ಆಕಾರದ ಮುಂದೆ **यक्** ನೇರವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **भवकर्मणोः** [आत्मनेपदम्] (ಪಾ I, 3, 13)

[2] **सार्वधातुके यक्** (ಪಾ III, 1, 67) **धातोः यक् प्रत्ययः स्यात् भावकर्मवाचिनि सार्वधातुके परे** (ಸಿ. ಕೌ 2756)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ज्ञा + य + ते = ज्ञायते

पा + य + ते = पायते (ರಕ್ಷಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ)

या + य + ते = यायाते

म्लै - म्ला + य + ते = म्लायते

छो - छा + य + ते = छायते

ಆದರೆ **दा, धा, पा, स्था, पा** (ಕುಡಿ) **हा** ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯ ಆಕಾರವೂ **शो, सो गै, दे , धे** ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುವ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವೂ **यक्** (**य**) ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

दा + य = दीयते **स्था + य = स्थीयते**

मा + य = मीयते **पा + य = पीयते** (ಕುಡಿಯುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ)

शो + य = शीयते **सो + य = सीयते**

गै + य = गीयते **घे + य = घीयते**

ಧಾತ್ವಂತ್ಯ ಹ್ರಸ್ವ ಇಕಾರ, ಉಕಾರಗಳು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **जि + य = जीयते** **क्री + य = क्रीयते**

स्तु + य = स्तूयते **भू + य = भूयते**

ಧಾತ್ವಂತ್ಯ ಋಕಾರ, ಋೂಕಾರಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ **रि** ಮತ್ತು **इर्** ಗಳು ಆದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.'ಋೂ' ದ ಹಿಂದೆ ವಕಾರವಾಗಲೀ ಓಷ್ಠ್ಯ ವ್ಯಂಜನವಾಗಲೀ ಇದ್ದರೆ ಋೂ ಕ್ಕೆ **ऊर्** ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: **कृ + य = क्रियते** **वृ + य = व्रियते**

हृ + य = ह्रियते **तॄ + य = तीर्यते**

दृ + य = दीर्यते **वॄ + य = वूर्यते** **पॄ + य = पूर्यते**

ಹತ್ತನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಧಾತುವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ಧಾತುಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ **यक्** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **चुर् + य = चोर्यते** **कथ् + य = कथ्यते**

धृ + य = धार्यते **गण् + य = गण्यते**

प्रच्छ्, वच्, यज्, स्वप् ಮುಂತಾದ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಧಾತುಗಳು ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्रच्छ् + य = पृच्छ्यते** **वच् + य = उच्यते**

यज् + य = इज्यते **स्वप् + य = सुप्यते**

Rarest Archiver

ग्रन्थ् , दंश्, बन्ध्, रञ्ज्, स्तम्भ् ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅನುನಾಸಿಕವು ಯಕ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ग्रन्थ् + य = ग्रथ्यते दंश् + य = दश्यते

बन्ध् + य = बध्यते रञ्ज् + य = रज्यते

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳೂ ಇವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ऋ + य = अर्यते खन् + य = खायते / खन्यते

शि + य = शिष्यते / शय्यते जन् + य = जायते / जन्यते

वस् + य = उष्यते (ವಾಸಾರ್ಥ) वस् + य = वस्यते (ಧಾರಣಾರ್ಥ)

ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಮಣಿ, ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು -

ಉದಾಹರಣೆ : दा - दीय = ಕೊಡಲ್ಪಡು

ಲಟ್ - ವರ್ತಮಾನ | ಲಙ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दीयते	दीयेते	दीयन्ते	अदीयत्	अदीयेताम्	अदीयन्त
ಮ.ಪು.	दीयसे	दीयेथे	दीयध्वे	अदीयथाः	अदीयेथाम्	अदीयध्वम्
ಉ.ಪು.	दीये	दीयावहे	दीयामहे	अदीये	अदीयावहि	अदीयामहि

ಲೋಟ್- ಆಜ್ಞಾರ್ಥ | ವಿಧಿಲಿಙ್ - ವಿಧ್ಯರ್ಥ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	दीयताम्	दीयेताम्	दीयन्ताम्	दीयेत	दीयेयाताम्	दीयेरन्
ಮ.ಪು.	दीयस्व	दीयेथाम्	दीयध्वम्	दीयेथाः	दीयेयाथाम्	दीयेध्वम्
ಉ.ಪು.	दीयै	दीयावहै	दीयामहै	दीयेय	दीयेवहि	दीयेमहि

ಲಿಟ್ ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ

ಆರ್ಧಧಾತುಗಳಿಗೆ ಯಕ್ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರೋಕ್ಷಭೂತದಲ್ಲಿಯ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲಿಟ್‌ದ ಆತ್ಮನೇಪದದ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು.

ಧಾತು	ಪ್ರ.ಏ.ವ.	ದ್ವಿ.ವ.	ಬ.ವ.
नी	निन्ये	निन्याते	निन्यिरे
बुध्	बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे
हन्	जघ्ने	जघ्नाते	जघ्निरे
युध्	युयुधे	युयुधाते	युयुधिरे

Rarest Archiver

ಪರೋಕ್ಷಭೂತದ ಅನುಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ......

विद् - विदाञ्चक्रे विदाञ्चक्राते विदाञ्चक्रिरे ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಲುಙ್ ತೃತೀಯ ಭೂತ

ಲುಙ್‌ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಧಾತುಗಳಿಗೂ इ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **निन्द् - अनिन्दि** **तुद् - अतुन्दि**

कृ - अकारि **स्मृ - अस्मारि** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

निन्द् - ನಿಂದಿಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**अनिन्दि**	**अनिन्दिषाताम्**	**अनिन्दिषत**
ಮ. ಪು.	**अनिन्दिष्ठाः**	**अनिन्दिषाथाम्**	**अनिन्दिषध्वम्** / **अनिन्दिध्वम्**
ಉ. ಪು.	**अनिन्दिषि**	**अनिन्दिष्वहि**	**अनिन्दिष्महि**

ಲುಟ್ - ಅನದ್ಯತನ ಭವಿಷ್ಯತ್

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತರಿ ಆತ್ಮನೇಪದದಂತೆ.........

ಉದಾಹರಣೆ : **दा** - ಧಾತು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು.	**दाता**	**दातारौ**	**दातारः**
ಮ. ಪು.	**दातासे**	**दातासाथे**	**दाताध्वे**
ಉ. ಪು.	**दाताहे**	**दातास्वहे**	**दातास्महे**

ಲೃಟ್ -ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್, ಲೃಙ್ -ಸಂಕೇತಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತರಿಯಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮನೇಪದದ ರೂಪಗಳೇ ಬರುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

೭

ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣ

ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಣಿರೂಪ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ದಶಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವ ತಿಬಾದಿ ಅಷ್ಟಾದಶ ಲಾದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾಯಿತು. ಈ ಮೂರೂ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದು 'ಧಾತು ವ್ಯಾಪಾರ' ; ಇದನ್ನು ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ 'ಧಾತುವೃತ್ತಿ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ 'ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ' 'ಕೃದ್ವೃತ್ತಿ' ಎಂದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃದಂತದ (Primary affixes) ವಿವಿಧರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು.

ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ತಿಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ 'ಕೃತ್' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. '**कृत् अन्ते वर्तते यस्य सः - कृदन्त**' - ಕೃತ್ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೃದಂತಗಳೆಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ **कृत्तद्धितसमासाश्च** ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕೃದಂತಗಳು ಸುಬಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಬಂತಗಳಾಗುತ್ತವೆ ' ಅರ್ಥಾತ್ , ಕೃದಂತಗಳು ನಾಮಪದ ವಿಶೇಷಣಗಳು.

ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕರ್ತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ತರಿ ಕೃದಂತ, ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಕರ್ಮಣಿ ಕೃದಂತ ಮತ್ತು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಭಾವೇ ಕೃದಂತಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೃದಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಳು ವಿಧಗಳಿವೆ :

I ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ (Present Participle)

II ಭೂತಕೃದಂತ (Past participle)

III ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಕೃದಂತ (Perfect Participle)

IV ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತ (Future Participle)

V ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತ (Potential Passive Participle)

VI ತುಮನ್ನಂತ (Infinitives)

VII ಲ್ಯಬಂತ - ಭೂತಕೃದ್ವಾಚಕ (Indeclinable Past participle or absolutive or Gerund)

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಮನ್ನಂತ ಲ್ಯಬಂತಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸುಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತದಿಂದ ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಐದು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ ಸುಬಂತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಐದು ವಿಧಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ಸಂಜ್ಞೆಯಿರುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಮುಂದೆ ಕೃದಂತದ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಧಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

I ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ (Present Participle)

೧. ಕರ್ತರಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ (Active Present participle) ಅಥವಾ

ವರ್ತಮಾನ ಶತೃ-ಶಾನಜಂತ ಶಬ್ದಗಳು :

ಪರಸ್ಮೈಪದಿ

ಕರ್ತರಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತದಲ್ಲಿ ಸಕರ್ಮಕ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **शतृ**[1] **(अत्)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತರಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಶತ್ರಂತ ಶಬ್ದಗಳೆನ್ನುವರು. ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಯೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **देवदत्तो गायन् गच्छति** - ದೇವದತ್ತನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

इति चिन्तयन्नेवासौ व्याघेण व्यापादितः

- ಈ ರೀತಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನು ಹುಲಿಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು.

ಇಲ್ಲಿ **गायन्, चिन्तयन्** ಇವು **गै, चिन्त्** ಧಾತುಗಳ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳು. ಧಾತುಗಳಿಗೆ **शतृ** ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಾಗ.....

गै - गा + अत = गायत् - गायति इति { **गायन्**[2] (ಪು), **गायन्ती** (ಸ್ತ್ರೀ), **गायत्** (ನ) }

चिन्त् + अत् = चिन्तयत् - चिन्तयति इति { **चिन्तयन्** (ಪು), **चिन्तयन्ती** (ಸ್ತ್ರೀ), **चिन्तयत्** (ನ) }

ವಿವಕ್ಷಿತ ಕೃದಂತದ ರೂಪವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು **शतृ(अत्)** ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಸಂಗಡ, ಧಾತ್ವಂತ್ಯ ಅಕಾರವೂ ಲೋಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶತ್ರಂತಗಳು.

---

[1] **शतृ** ದಲ್ಲಿಯ ಇತ್ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಾದ ಶಕಾರ, ಋಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು **अत्** ಮಾತ್ರ.

[2] **गायत्** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **गायन्, गायन्तौ, गायन्तः** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಮುಂದೆ **भगवत्** ಶಬ್ದವು ನಡೆದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **भगवत्** ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ.

Rarest Archiver

ಧಾತು ಅಂಗ	+ ಶತೃ (अत्)	ಕೃದಂತ	ಕೃದಂತ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ	ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ನಪುಂಸಕಗಳ ಪ್ರ.ವಿ.ಏ.ವ.
नी-नय	+ अत् = नय् + अत्	= नयत्	नयति इति	नयन् (ಪು) नयन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) नयत् (ನ)
नृत्-नृत्य्	+ अत् = नृत्य् + अत्	= नृत्यत्	नृत्यति इति	नृत्यन् (ಪು) नृत्यन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) नृत्यत् (ನ)
कथ्-कथय	+ अत् = कथय् + अत्	= कथयत्	कथयति इति	कथयन् (ಪು) कथयन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) कथयत् (ನ)
गम्-गच्छ	+ अत् = गच्छ् + अत्	= गच्छत्	गच्छति इति	गच्छन् (ಪು) गच्छन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) गच्छत् (ನ)
दा-ददा	+ अत् = दद् + अत्	= ददत्[1]	ददाति इति	ददन् (ಪು) ददती (ಸ್ತ್ರೀ) ददत् (ನ)
पा-पिब	+ अत् = पिब् + अत्	= पिबत्	पिबति इति	पिबन् (ಪು) पिबन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) पिबत् (ನ)
चि-चिनु	+ अत्	= चिन्वत्	चिनोति इति	चिन्वन् (ಪು) चिन्वन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) चिन्वत् (ನ)
प्रच्छ्-पृच्छ	+ अत् = पृच्छ् + अत्	= पृच्छत्	पृच्छति इति	पृच्छन् (ಪು) पृच्छन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) पृच्छत् (ನ)
गृह्-गृह्ण	+ अत् = गृह्ण + अत्	= गृह्णत्	गृह्णाति इति	गृह्णन् (ಪು) गृह्णन्ती (ಸ್ತ್ರೀ) गृह्णत् (ನ)

---

[1] **ददत्** ಇದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **मरुत्** ಶಬ್ದದಂತೆ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **नदी** ಶಬ್ದದಂತೆ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **जगत्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಆತ್ಮನೇಪದಿ

ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ **शानच्** (ಆನ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಂತಾಂಗಕ್ಕೆ (ಧಾತುವಿನ ಅಂಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಕಾರವಿದ್ದರೆ) ಮಾತ್ರ ಮುಗಾಗಮ (**मुक् + आगम - मुक् = म्**)ವು ಶಾನಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಧಾತು	ಅಂಗ	ಶಾನಚ್ (**आन**)	ಕೃದಂತ	ಕೃದಂತ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ	ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ನಪುಂಸಕಗಳ ಪ್ರ.ವಿ.ಏ.ವ.
चि	**- चिनु +**	**आन**	**= चिन्वान**	**चिनुत इति**	**चिन्वानः** (ಪು) **चिन्वाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **चिन्वानम्** (ನ)
कृ	**- कुरु +**	**आन**	**= कुर्वाण**	**कुरुत इति**	**कुर्वाणः** (ಪು) **कुर्वाणा** (ಸ್ತ್ರೀ) **कुर्वाणम्** (ನ)
रुध्	**- रुन्ध् +**	**आन**	**= रुन्धान**	**रुन्धत इति**	**रुन्धानः** (ಪು) **नुन्धाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **रुन्धानम्** (ನ)
दा	**-दद् +**	**आन**	**= ददान्**	**दत्त इति**	**ददानः** (ಪು) **ददाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **ददानम्** (ನ)
स्तु	**- स्तुव् +**	**आन**	**= स्तुवान**	**स्तुवीत इति**	**स्तुवानः** (ಪು) **स्तुवाना**(ಸ್ತ್ರೀ) **स्तुवानम्** (ನ)
ग्रह्	**-गृह्ण् +**	**आन**	**= गृह्णान**	**गृह्णीत इति**	**गृह्णानः** (ಪು) **गृह्णाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **गृह्णानम्**(ನ)
पच्	**-पच + आन = पच्+ म् + आन**		**= पचमान**	**पचत इति**	**पचमानः** (ಪು) **पचमाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **पचमानम्** (ನ)
यत्	**-यत + आन = यत+ म् +आन्**		**= यतमान**	**यतत इति**	**यतमानः** (ಪು) **यतमाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **यतमानम्** (ನ)

Rarest Archiver

एध् -एध + आन = एध+ म् + आन् = एधमान **एधत इति** { **एधमानः** (ಪು) / **एधमाना** (ಸ್ತ್ರೀ) / **एधमानम्** (ನ)

ಇದೇ ರೀತಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ ಶಾನಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

पू ಮತ್ತು **यज्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ **शानन्** **(आन)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಧಾತು	ಅಂಗ	ಶಾನನ್	ಆನ	ಕೃದಂತ	ಕೃದಂತ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ	ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ನಪುಂಸಕಗಳ ಪ.ವಿ.ಏ.ವ.
पू -	**पव +**	**आन = पव+ म् + आन**		**= पवमान**	**पूत इति**	**पवमानः** (ಪು) **पवामाना** (ಸ್ತ್ರೀ) **पवमानम्** (ನ)
यज्	**+**	**आन = यज् + म् + आन**		**= यजमान**	**यजत इति**	**यजमानः** (ಪು) **यजमानाः** (ಸ್ತ್ರೀ) **यजमानम्** (ನ)

ತಾಚ್ಛೀಲ್ಯ (ತತ್‌ಶೀಲ), ವಯಸ್ಸು , ಶಕ್ತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೂ **चानश्** **(आन)** ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಚಾನಶಂತ	ಕೃದಂತ ವಿಗ್ರಹ
भुज् -	**भुञ्जान**	**- भुङ्क्त इति > भोगं भुञ्जानः** - ಭೋಗಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸವುಳ್ಳವ
भृ -	**बिभ्राण**	**- बिभर्ति इति > कवचं बिभ्राणः** -ಕವಚ ಧರಿಸುವ (ವಯಸ್ಸಿನ) ವನು
नि + हन् -	**निघ्नान-**	**निहन्ति इति > शत्रुं निघ्नानः**-ಶತ್ರುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ(ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ) ವ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

೨. ಕರ್ಮಣಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ (Passive Present Participle) :

ಉಭಯಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ **यक्** **(य)** ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು ಶಾನಚ್ **(आन)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಂತಾಂಗವಾಗಿರುವಾಗ ಮುಗಾಗಮವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

अनु + भू = अनुभू + य = अनुभूय + म् + आन =
अनुभूयमान - अनुभूयत इति { **अनुभूयमानः** (ಪು) / **अनुभूमाना** (ಸ್ತ್ರೀ) / **अनुभूयमानम्** (ನ)

बुध् + य + म् + आन = बुध्यमान = बुध्यत इति { **मुध्यमानः** (ಪು) / **बुध्यमाना** (ಸ್ತ್ರೀ) / **बुध्यमानम्** (ನ)

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

II ಭೂತ ಕೃದಂತ (Past participle) ಅಥವಾ ಕ್ತಕ್ತವತ್[1] ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು :

೧. ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತ (Past Passive Participle)

ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಾಗ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತ ಶಬ್ದವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

अर्जितं धनम् - ಗಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಣ **कृतं कार्यम्** - ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲಸ

भुक्तम् ओदनम् - ಉಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ನ

ಇಲ್ಲಿ **अर्ज्, कृ, भुज्** ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ **क्त**[2] **(त)** ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಕ್ತ (ತ) ಪ್ರತ್ಯಯ ಜೋಡಣೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಇಡಾಗಮ (ಇ) ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कथ् + त = कथित**[3] - ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ

मुद् + त् = मुदित - ಸಂತೋಷ ಹೊಂದಿದ

लिख् + त = लिखित - ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ

अर्ज् + त = अर्जित - ಗಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ

ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्त** ವು ಹಾಗೆಯೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

जि + त = जित	**कृ + त = कृत**
नी + त = नीत	**श्रु + त = श्रुत**
ज्ञा + त = ज्ञात	**श्रि + त = श्रित**

ಸಂಪ್ರಸಾರಣ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವಂತಹ **स्वप् , वे** ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳು ಸಂಪ್ರಸಾರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

स्वप् + त = सुप्त	**वे + त = उत**
वच् + त = उक्त	**वद् + त = उदित**
वह् + त = ऊढ	**वस् + त = उषित**
यज् + त = इष्ट	**व्यध् + त = विद्ध**
प्रच्छ् + त = पृष्ट	**ग्रह् + त = गृहीत**

ह्वे + त = हूत

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1] **क्तक्तवतू निष्ठा** (ಪಾ I. 1. 26)ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಭೂತ ಕೃದಂತಕ್ಕೆ ' ನಿಷ್ಠಾ ' ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯೂ ಇದ್ದುದು ತಿಳಿಯುವುದು.

[2] **क्त** ದಲ್ಲಿ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು **त** ಮಾತ್ರ.

[3] **क्तान्त** (ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತ) ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಪುಂಸಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾರಾಂತವಾಗಿ **माला** ಶಬ್ದದಂತೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಹ್ರಸ್ವ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಉಕಾರಾಂತ , ಋಕಾರಾಂತ ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्त(त)** ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : **नु + त = नुत** **भू + त = भूत**

कृ + त = कीर्ण **तॄ + त = तीर्ण**

'ಕ್ತ' ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 'ಏ', 'ಐ' ಮತ್ತು 'ಓ' ಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **ध्यै + त = ध्यात** **त्रै + त = त्रात / त्राण**

ಆದರೆ **वे** ಮತ್ತು **ह्वे** ಧಾತುಗಳು ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳು.

वे + त = वीत **ह्वे + त = हूत** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಮಂತ (**अम् + अन्त**) ಧಾತುಗಳು ಇಡಾಗಮ ಪಡೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಸ್ವರವು **क्त(त)** ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **क्रम् + त = क्रान्त** **क्षम् + त = क्षान्त**

दम् + त = दान्त **शम् + त = शान्त**

ಇವೇ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಇವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दम् + त = दमित** **शम् + त = शमित**

'ಕ್ತ' ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **गम्, नम्, यम्, रम्, हन्, तन्, मन्, वन्, ऋण्, क्षण्, क्षिण्, घृण्, तृण्** ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅನುನಾಸಿಕವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

गम् + त = गत	**नम् + त = नत**	**यम् + त = यत**
रम् + त = रत	**हन् + त = हत**	**तन् + त = तत**
मन् + त = मत	**वन् + त = वत**	**क्षण् + त = क्षत**

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

खन्, जन्, सन् ಧಾತುಗಳ ಅನುನಾಸಿಕಗಳು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

खन् + त = खात **जन् + त = जात** **सन् + त = सात**

ದಕಾರಾಂತ , ರಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्त** ಪ್ರತ್ಯಯದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಕಾರಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **भिद् + त = भिन्न** **पद् + त = पन्न**

पूर् + त = पूर्ण **शॄ + त = शीर्ण**

Rarest Archiver

ವಿ.ಸೂ. : (i) ಶಕಲಾರ್ಥ (ಭಾಗ, ತುಂಡು) ವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಾಗ **भिद्** ಧಾತುವು **भित्त** ಎಂದು ಆಗುತ್ತದೆ.

(ii) 'ಐಶ್ವರ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಕೀರ್ತಿ ' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ **विद्** ಧಾತುವಿಗೆ ಬರುವ **त** ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ-

ಉದಾ : **इदं वित्तमिति यूयं वित्त** - ಇದು ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂದು ನೀವು ತಿಳಿಯಿರಿ.

पण्डित इति स वित्तः- ಪಂಡಿತನೆಂದು ಅವನು ಕೀರ್ತಿವಂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(iii) **नुद्, उन्द्, त्रै,** घ्रा ಮತ್ತು **ह्री** ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्त** ಕ್ಕೆ ಬದಲು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **न** ಬರಬಹುದು.

नुद् - नुत्त / नुन्न   उन्द् - उत्त / उन्न   त्रै - त्रात / त्राण
घ्रा - घ्रात / घ्राण   ह्री - ह्रीत / ह्रीण

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳು 'ಕ್ತ' ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ **न** ವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ऋ	ईर्ण	मस्ज्	मग्न
कृ	कीर्ण	मी	मीन
गृ	गीर्ण	री	रीण
जृ	जीर्ण	रुज्	रुग्ण
दृ	दीर्ण	लज्	लग्न
पृ	पूर्ण	लस्ज्	लग्न
भृ	भूर्ण	ली	लीन
वृ	वूर्ण	लू	लून
शृ	शीर्ण	विज्	विग्न
स्तृ	स्तीर्ण	उद् + विज्	उद्विग्न
गु	गून	वृश्च	वृक्ण
ज्या	जीन	व्री	व्रीण
डी	डीन	वै	वान
दी	दीन	व्ली	व्लीन
दू	दून	श्वि	शून
धी	धीन	सू	सून
पू	पून	स्कन्द्	स्कन्न
प्ली	प्लीन	हा (ಹೋಗು)	हान
भञ्ज्	भग्न	हा (ಬಿಡು)	हीन

ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ವಾರಯುಕ್ತ ಧಾತುವಿನ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅನುಸ್ವಾರವು **क्त** ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದದಿದ್ದಾಗ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अञ्ज् + त = अक्त   सञ्ज् + त = सक्त**
रञ्ज् + त = रक्त

Rarest Archiver

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರತ್ಯಯದೊಡನೆ ....

ಧಾತು	क्त ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ
अद्	अन्न , जग्ध
सम्+ अर्द्	समर्ण
नि + अर्द्	न्यर्ण
अभि + अद्	अभ्यर्ण
इन्ध्	इद्ध
ऊय्	ऊत
ऋ	ऋण (ಸಾಲ)
ऋ	ऋत (ಹೋದ)
कष्	कष्ट (ಅಸಾಧ್ಯ)
कष्	कषित (ಘರ್ಷಿತ)
कृश्	कृश
क्षि	क्षित , क्षीण
क्षीब्	क्षीब
क्षुभ्	क्षुब्ध
गै	गीत
ग्रह्	गूढ (ಅಡಗಿಸಿದ)
ग्रह्	गृहीत (ಹಿಡಿದ)
ज्यो	जीत
दा	दत्त
आ + दा	आत्त
दिव्	द्यूत, द्यून
दो	दित
दृंह्	दृढ
धा	हित
धाव्	धावित (ಓಡಿದ)
धाव्	धौत ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದ
धे	धीत
नह्	नग्ध
पच्	पक्व
पा	पीत
पूय्	पूत
प्याय्	प्यान, पीत
फल्	फुल्ल (ಅರಳಿದ)
फल्	फलित (ಹಣ್ಣಾದ)
मन्	मूत
मा	मित
मुह्	मुग्ध, मूढ
मूर्च्छ्	मूर्त, मूर्च्छित
वे	उत
व्ये	वीत
व्रश्च्	वृक्ण
शुष्	शुष्क
शो	शात, शीत
श्ये	श्यान, शीत, शीन
श्रा	श्राण, श्रत
श्वि	शून
ष्ठिव्	ष्ठ्यूत
सह्	सोढ
स्फाय्	स्फीत
हृ	हृष्ट , हर्षित , हृषित

Rarest Archiver

೨. **ಕರ್ತರಿ ಭೂತಕೃದಂತ** (Past Active Participle) ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्तवत्** (ತವತ್) ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಕರ್ತರಿ ಭೂತಕೃದಂತವಾಗುವವು. ಉಳಿದ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದವುಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

कृ + तवत् = कृतवत् ಮಾಡಿದವನಾದ ಮುಂ.	**कृतवान्** (ಪು) **कृतवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **कृतवत्** (ನ)
भू + तवत् = भूतवत् ಇರುವಂತಹ ಮುಂ.	**भूतवान्** (ಪು) **भूतवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **भूतवत्** (ನ)
नी + तवत् = नीतवत् ತರಲ್ಪಟ್ಟವನಾದ ಮುಂ.	**नीतवान्** (ಪು) **नीतवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **नीतवत्** (ನ)
कथ्+ तवत् = कथ् + इ+ तवत् = कथितवत् - ಹೇಳಿದವನಾದ ಮುಂ.	**कथितवान्** (ಪು) **कथितवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **कथितवत्** (ನ)
स्वप्+ तवत् = सुप् + तवत् = सुप्तवत् - ಮಲಗಿದವನಾದ ಮುಂ.	**सुप्तवान्** (ಪು) **सुप्तवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **सुप्तवत्** (ನ)
पृ + तवत् = पूर् + तवत् = पूर्णवत् - ತುಂಬಿರುವಂತಹ	**पूर्णवान्** (ಪು) **पूर्णवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **पूर्णवत्** (ನ)
नम् + तवत् = नतवत् - ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಂತಹ	**नतवान्** (ಪು) **नतवती** (ಸ್ತ್ರೀ) **नतवत्** (ನ)

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಕ್ತವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು ಕರ್ತರಿಭೂತ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

III ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಕೃದಂತ (Perfect Participle) ಅಥವಾ ಕ್ವಸ್ವಂತ - ಕಾನಜಂತ ಶಬ್ದಗಳು:

ಕ್ವಸು[1] (**वस्**) ಕಾನಚ್ (**आन**) ಇವು ಪರೋಕ್ಷಭೂತದ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು. 'ಕ್ವಸು' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ 'ಕಾನಚ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಲಿಟ್ - ಪರೋಕ್ಷಭೂತ ಕೃದಂತವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್, ಕಾವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಪರೋಕ್ಷಭೂತದ ಬಳಕೆಯಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **तं तस्थिवांसं नगरोपकण्ठे प्रत्युज्जगाम क्रथकैशिकेन्द्रः** (ರಘು.V. 61 - ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿರುವ (ನಿಂತಿರುವ)ಅವನನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಥಕೈಶಿಕರೊಡೆಯನು ಹೋದನು.

ಇಲ್ಲಿ **तस्थिवांसं** ಶಬ್ದವು **तस्थिवस्** ಶಬ್ದದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನದ ರೂಪವು ; **स्था** ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **क्वसु (वस्)** ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಧಾತುಗಳ ಪರೋಕ್ಷಭೂತದ ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ **क्वसु** , **कानच्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ರಚಿಸಬಹುದು.

अस् - आसुः आस् + वस् = आस् + इ + वस् = आसिवस् - ಒಗೆದ

नी - निन्यिरे निन्य् + आन = निन्यान - ಒಯ್ದ

ಏಕಾಕ್ಷರಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्वसु** ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. **गम्, हन्, दृश्, विश्, विद्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ **क्वसु** ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಡಾಗಮವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಧಾತು	ಅಂಗ	ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಕೃದಂತ	ಅರ್ಥ
अञ्ज्	**आज्**	**आजिवस्**	ಹಚ್ಚಿದಂತಹ
अज्	**आस्**	**आसिवस्**	ಒಗೆದಂತಹ
इ	**ईय**	**ईयिवस् / ईयान**	ಹೋದಂತಹ
ऋ	**आर्**	**आरिवस्**	ಹೋದಂತಹ
कृ	**चकृ**	**चकृवस् / चक्राण**	ಮಾಡಿದಂತಹ
कॄ	**चिकिर्**	**चिकीर्वस् / चकिराण**	ಹರಡಿದಂತಹ

---

[1] **क्वसु , कानच्** ಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು **वस्** ಮತ್ತು **आन** .

Rarest Archiver

क्रम्	चक्रम्	चक्रण्वस्	ಕ್ರಮಿಸಿದಂತಹ
खन्	चखन्	चखन्वस्	ಅಗೆದಂತಹ
गम्	जगम् , जग्म	जग्मिनस् , जगन्वस्	ಹೋದಂತಹ
घस्	जक्ष्	जक्षिवस्	ತಿಂದಂತಹ
जन्	जजन्	जजन्वस् / जज्ञान	ಹುಟ್ಟಿದಂತಹ
तन्	तेन्	तेनिवल् / तेनान	ಚಾಚಿದಂತಹ
तृ	तितिर्	तितीर्वस् / ततिराण	ದಾಟಿದಂತಹ
दा	दद्	ददिवस् / ददान	ಕೊಟ್ಟಂತಹ
दृश्	ददृश्	ददृशिवस् / ददृश्वस्	ನೋಡಿದಂತಹ
नी	निनी	निनीवस् / निन्यान	ಒಯ್ದದಂತಹ
पच्	पेच्	पेचिवस् / पेचान	ಅಟ್ಟಂತಹ, ಬೇಯಿಸಿದಂತಹ
पत्	पेत्	पेतिवस्	ಬೀಳಿಸಿದಂತಹ
पद्	पेद्	पेदान	ಪಡೆದಂತಹ
पृ	पुपुर्	पुपूर्वस् / पपुराण	ತುಂಬಿದಂತಹ
बन्ध्	बबद्	बबद्वस्	ಬಂಧಿಸಿದಂತಹ
भञ्ज्	बभञ्ज्	बभञ्ज्वस्	ಮುರಿದಂತಹ
भिद्	बिभिद्	बिभिद्वस् / बिभिदान	ಒಡೆದಂತಹ
यज्	ईज	ईजिवस् / ईजान	ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದಂತಹ
वच्	ऊच्	ऊचिवस् / ऊचान	ಹೇಳಿದಂತಹ
वह्	ऊह्	ऊहिवस् / ऊहान	ಒಯ್ದದಂತಹ
विद्	विविद्	विविदिवस् / विविद्वस्	ಅರಿತಂತಹ
श्रु	शुश्रु	शुश्रुवस् / शुश्रुवाण	ಕೇಳಿದಂತಹ
स्तु	तुष्ट	तुष्टुवस् / तुष्टुवान	ಹೊಗಳಿದಂತಹ
स्मृ	सस्मृ	सस्मृवस्	ನೆನಪು ಮಾಡಿದಂತಹ
[illegible]	जह	जह्वस् / जह्राण	ಅಪಹರಿಸಿದಂತಹ

Rarest Archiver

ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತದ ಅನುಪ್ರಯೋಗ ಕೃದಂತ

ಇಲ್ಲಿ **कृ, भू, अस्** ಧಾತುಗಳ ಲಿಟ್ - ಕೃದಂತವನ್ನೇ ಲಿಟ್‌ದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದಂತೆಯೇ ಜೋಡಿಸಿದರಾಯಿತು.

ಉದಾಹರಣೆ **:**

कथ् {
कथयाञ्चकृवस्
कथयाञ्चक्राण
कथयामासिवस्
कथयाम्बभूवस्

जागृ {
जागरञ्चकवस्
जागरमासिवस्
जागराम्बभूवस्

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಈ ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತ ಕೃದಂತಗಳು **विद्वस्** ಶಬ್ದದಂತೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

IV ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತ (Future Participle) ಅಥವಾ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಶತೃ - ಶಾನಜಂತಗಳು.

ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತದಲ್ಲಿಯ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾದ **शतृ - शानच्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಲೃಟ್ ಲಕಾರದಲ್ಲಿ (ಸಾಮಾನ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಇಡಾಗಮ ಮತ್ತು **स्य** ಇವು **शतृ (अत्), शानच् (आन)** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲಾ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಂತೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು ಅಂಗ **शतृ/ शानच्** ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ ಅರ್ಥ

कृ - {
करिष्य + अत् = करिष्य् + अत् = करिष्यत्
करिष्य + आन = करिष्य + म् + आन् = करिष्यमाण
} -ಮಾಡುವಂತಹ

भू - भविष्य + अत् = भविष्य् + अत् = भविष्यत् - ಸಂಭವಿಸುವಂತಹ

गम् - गमिष्य + अत् = गमिष्य् + अत् = गमिष्यत् -ಹೋಗುವಂತಹ

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶತೃ - ಶಾನಚ್‌ಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ ರೂಪಗಳೂ ಅವು ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದೂ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

करिष्यति इति {
करिष्यन् (ಪು)
करिष्यन्ती (ಸ್ತ್ರೀ)
करिष्यत् (ನ)

करिष्यते इति {
करिष्यमाणः (ಪು)
करिष्यमाणा (ಸ್ತ್ರೀ)
करिष्यमाणम् (ನ)

Rarest Archiver

ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಕರ್ತರಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳೇ ಕರ್ಮಣಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳು. ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳೂ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತಗಳಾಗುವಾಗ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

V ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತ (Potential Passive Participle).

ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕೃದಂತವು ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ ಕೃದಂತವು ಕ್ರಿಯೆಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

राजरक्षितव्यानि तपोवनानि नाम- (ಅ.ಶಾ. I)

- ತಪೋವನಗಳು ರಾಜನಿಂದಲೇ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು.

कथयितव्यं कथय - ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಹೇಳು.

द्वयमप्यनतिक्रमणीयम् - (ಅ.ಶಾ. II) ಎರಡೂ ಮೀರುವಂಥವಲ್ಲ.

यथा नौ प्रियसखी बन्धुजनशोचनीया न भवति तथा निर्वर्तय-(ಅ.ಶಾ. III)

- ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಗೆಳತಿಯು ಬಂಧು ಜನರ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾಗದಿರುವಂತೆ ನಡೆದುಕೋ.

त्वदीयं कवचं देयम् - ನಿನ್ನ ಕವಚವು ಕೊಡಲ್ಪಡಬೇಕು.

भाग्यायत्तमतः परं न खलु तत् वाच्यं वधूबन्धुभिः - (ಅ.ಶಾ. IV, 17)

- ಮುಂದಿನದು ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ; ವಧೂ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಅದು ಹೇಳಲ್ಪಡಬಾರದು.

ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ :

रक्षितव्य, कथयितव्य ಗಳಲ್ಲಿ **तव्यत्** ಪ್ರತ್ಯಯವೂ

अनतिक्रमणीय, शोचनीय ಗಳಲ್ಲಿ **अनीयर्** ಪ್ರತ್ಯಯವೂ

देय, वाच्य ಗಳಲ್ಲಿ **य** ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನೂ , ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಲು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **तव्यत् (तव्य)** ಅಥವಾ **अनीयर् (अनीय)** ಅಥವಾ **य** ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮ ಬರುತ್ತದೆ ; ವೇಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಇಡಾಗಮವು ವೈಕಲ್ಪಿಕ . ಅನಿಟ್ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಇಡಾಗಮ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ, ಋಕಾರಾಂತ (ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘ) ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವು ವಿಧ್ಯರ್ಥಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಉಪಾಂತ್ಯ ಸ್ವರಕ್ಕೂ ಇದೇ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಾಂತ್ಯ ಸ್ವರವು ಅಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅದು ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಓಷ್ಠ್ಯ (ಪವರ್ಗ) ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಧಾತುವಿನ ಉಪಾಂತ್ಯ **अ** ವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

Rarest Archiver

ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ **आ, ए, ऐ, ओ** ಇವುಗಳು ಆಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ , ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದದಂತೆಯೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದದಂತೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಧಾತು	+ ತವ್ಯತ್	+ ಅನೀಯರ್	+ ಯ
दा	दातव्य	दानीय	देय
पा	पातव्य	पानीय	पेय
चि	चेतव्य	चयनीय	चेय
जि	जेतव्य	जयनीय	जेय / जय्य
नी	नेतव्य	नयनीय	नेय
श्रु	श्रोतव्य	श्रवणीय	श्रव्य / श्राव्य
स्तु	स्तोतव्य	स्तवनीय	स्तुत्य
भू	भवितव्य	भवनीय	भव्य / भाव्य
लू	लवितव्य	लवनीय	लव्य / लाव्य
कृ	कर्तव्य	करणीय	कार्य / कृत्य
भृ	भर्तव्य	भरणीय	भार्य / भृत्य
कॄ	करितव्य करीतव्य	करणीय	कार्य
तॄ	तरितव्य तरीतव्य	तरणीय	तार्य
पॄ	पूरितव्य पूरीतव्य	पूरणीय	पूर्य
धे	धातव्य	धानीय	धेय
ध्यै	ध्यातव्य	ध्यानीय	ध्येय
शो	शातव्य	शानीय	शेय
खन्	खनितव्य	खननीय	खेय
त्यज्	त्यक्तव्य	त्यजनीय	त्याज्य
शास्	शासितव्य	शासनीय	शास्य / शिष्य

Rarest Archiver

निन्द्	**निन्दितव्य**	**निन्दनीय**	**निन्द्य**
भिद्	**भेत्तव्य**	**भेदनीय**	**भेद्य**
बुध्	**बोधितव्य** **बोद्धव्य**	**बोधनीय**	**बोध्य**
भुज्	**भोक्तव्य**	**भोजनीय**	**भोज्य / भोग्य**
दृश्	**द्रष्टव्य**	**दर्शनीय**	**दृश्य**
मृज्	**मार्जितव्य** **मार्ष्टव्य**	**मार्जनीय**	**मृज्य / मृग्र्य / मार्ग्र्य**
सृज्	**सृष्टव्य**	**सर्जनीय**	**सृज्य / सर्ग्र्य**
क्लृप्	**कल्पितव्य**	**कल्पनीय**	**कल्प्य**
भ्रस्ज्	**भ्रष्टव्य** **भर्ष्टव्य**	**भर्जनीय** **भ्रज्जनीय**	**भर्ज्य** **भृज्य / भर्ज्य**

ಹೀಗೆಯೇ ಸಮಸ್ತ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

VI ತುಮನ್ನಂತ (The Infinitive)

ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಯೋಜನಕ ಕ್ರಿಯೆಯು[1] ಉಪಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯದರ್ಥದಲ್ಲಿ ತುಮನ್ (**तुम्**) ಮತ್ತು ಣ್ವುಲ್(**व**) ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹೇತ್ವರ್ಥಕಗಳಾದ ಈ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ತುಮನ್ನಂತಗಳಿಗೆ 'ಹೇತ್ವರ್ಥಕ ಧಾತುಸಾಧಿತ ಅವ್ಯಯ' ಗಳೆಂದೂ ಅನ್ನುವರು; ಇವು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು (Adverbs).

ಉದಾರಣೆಗಳು : **फलानि आहर्तुं याति** - ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತರಲು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ

- ಇಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಬೋಧಿಸುವುದು 'ಹಣ್ಣನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ' ಎಂಬ ಹೇತ್ವರ್ಥಕವನ್ನು.

ಹೀಗೆಯೇ **वक्तुम् आरभत्** - ಮಾತನಾಡಲು ತೊಡಗಿದನು.

निर्गन्तुम् आज्ञापयति - ಹೊರಹೊರಡಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ, **आहर्तुम्** - **आ + हृ + तुम्**[2] = **आहर्तुम्**

वक्तुम् - **वच् + तुम् = वक्तुम्**

निर्गन्तुम् - **निर् + गम् + तुम् = निर्गन्तुम्**

ಮುಂತಾಗಿ ತುಮನ್ನಂತಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸಿವೆ.

---

[1] **ण्वुलौ क्रियां क्रियार्थायाम्** (ಪಾ III, 3, 10)

[2] **तुमन्** ದಲ್ಲಿ ಇತ್ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುದು **तुम्**

Rarest Archiver

ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಇಡಾಗಮದ ನಿಯಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಋಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಧಾತುಗಳ ಇನ್ನಾವ ಸ್ವರವೂ ತುಮನ್ನಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ತುಮನ್ನಂತ ರೂಪ........

ಧಾತು	ತುಮನ್ನಂತ	ಧಾತು	ತುಮನ್ನಂತ
इ	**एतुम्**	**दृप्**	**दर्पितुम् / द्रप्तुम् / दर्प्तुम्**
एध्	**एधितुम्**	**दृश्**	**द्रष्टुम्**
कुट्	**कुटितुम्**	**धू**	**धवितुम्**
कृ	**कर्तुम्**	**नश्**	**नशितुम् / नष्टुम्**
गम्	**गन्तुम्**	**नी**	**नेतुम्**
गुह्	**गूहितुम्**	**पच्**	**पक्तुम्**
गै	**गातुम्**	**बुध्**	**बोधयितुम्**
ग्रन्थ्	**ग्रन्थितुम्**	**भू**	**भवितुम्**
ग्रह्	**ग्रहीतुम्**	**मृज्**	**मर्जितुम् / मार्ष्टुम्**
चुर्	**चोरयितुम्**	**वृ**	**वरितुम् / वरीतुम्**
तृप्	**तर्पितुम् / त्रप्तुम् / तर्प्तुम्**	**व्रश्च**	**व्रश्चितुम्**
		सह	**सहितुम् / सोढुम्**
त्रुट्	**त्रुटितुम्**	**सृज्**	**स्रष्टुम्**
दा	**दातुम्**	**हृ**	**हर्तुम्**

ಣ್ವುಲ್ ಪ್ರತ್ಯಯ :

ತುಮನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪದವು ಕೊಡುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ **ण्वुल् (वु)** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪದವು ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಉದಾರಣೆಗಳು : **कृष्णं दृष्टुं याति** - ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

कृष्णं दर्शकः याति -ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

दर्शक ಇದು **दृश** ಧಾತುವಿನ **ण्वुलन्त** ರೂಪ. ಇಲ್ಲಿ **दृश् + वु = दर्श + अक**[1]**= दर्शक** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಸ್ತ ಣ್ವುಲಂತಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ.

---

[1] ವಕಾರಕ್ಕೆ **अक** ಆದೇಶ ಬಂದಿದೆ.

Rarest Archiver

VII ಭೂತ ಕೃದ್ವಾಚಕ , ಲ್ಯಬಂತ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಕಾಲ ಧಾತು ಸಾಧಿತ ಅವ್ಯಯ (Indeclinable past participle or Gerund or Absolutive):

ಸಮಾನ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಧಾತ್ವರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲ ವೃತ್ತಿ ವಾಚಕ[1] ಧಾತುವಿಗೆ **क्त्वा (त्वा)** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತವೆ. 'ಕ್ತ್ವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪದದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ಪೂರ್ವಕಾಲ ಧಾತು ಸಾಧಿತ ಅವ್ಯಯಗಳು' ಅಥವಾ ಭೂತಕೃದ್ವಾಚಕಗಳು ಎಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು (Adverbs)

ಉದಾಹರಣೆ : **एतत् श्रुत्वा सः कथयति** - ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ज्ञात्वा सः गतः - ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅವನು ಹೋದನು.

ಇಲ್ಲಿ **श्रु** ಮತ್ತು **ज्ञा** ಧಾತುಗಳಿಗೆ **श्रु + त्वा = श्रुत्वा** **ज्ञा + त्वा = ज्ञात्वा** ಎಂದು **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಿದೆ.

ಈ **क्त्वा (त्वा)** ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತದ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವಾದ **क्त (त)** ವನ್ನು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು.

ಯಾವುದೇ ಧಾತುವು ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ **क्त्वा** ಕ್ಕೆ **ल्यप् (य)** ಆದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ ; **ज्ञा + त्वा = ज्ञात्वा** **वि + ज्ञात्वा = विज्ञा + य = विज्ञाय**

नम् + त्वा = नत्वा **प्रनम् + त्वा = प्रणम् + य = प्रणम्य**

ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಪದದೊಡನೆ ಸಮಾನಕರ್ತೃಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪೂರ್ವಕಾಲ ವೃತ್ತಿಸೂಚಕ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೂಡ ಬರಬಹುದು -

ಉದಾಹರಣೆ : **इत्यालोच्य तेन ग्रामं गत्वा विश्वासं कृत्वा दधिकर्णो नाम बिडालः यत्नेनानीय मांसाहारं दत्वा स्वकन्धरे स्थापितः** - ಹೀಗೆ **ಆಲೋಚಿಸಿ** ಅದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗೆ **ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟು** ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು **ಹುಟ್ಟಿಸಿ** ದಧಿಕರ್ಣ ಎನ್ನುವ ಬೆಕ್ಕು ಯತ್ನದಿಂದ **ತರಲ್ಪಟ್ಟು** ಮಾಂಸಾಹಾರವು **ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟು** ಅದರ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ **ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.**

ಉದಾಹರಣೆಗೆ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯದೊಡನೆ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು -

ಧಾತು	ಭೂ. ಕೃದ್ವಾಚಕ	ಅರ್ಥ	ಧಾತು	ಭೂ. ಕೃದ್ವಾಚಕ	ಅರ್ಥ
ज्ञा	**ज्ञात्वा**	ತಿಳಿದು	**जि**	**जित्वा**	ಗೆದ್ದು
स्था	**स्थित्वा**	ನಿಂತು	**नु**	**नुत्वा**	ಹೊಗಳಿ
दा	**दत्वा**	ಕೊಟ್ಟು	**पू**	**पूत्वा** / **पवित्वा**	ಪವಿತ್ರಗೊಂಡು

[1] **समानकर्तृकयोः पूर्वकाले** (ಪಾ III, 4, 21)

Rarest Archiver

कृ	**कृत्वा**	ಮಾಡಿ	**शास्**	**शिष्ट्वा**	ಆಳಿ
तॄ	**तीर्त्वा**	ದಾಟಿ	**बुध्**	**बुद्ध्वा**	ತಿಳಿದು
पॄ	**पूर्त्वा**	ತುಂಬಿ	**दृश्**	**दृष्ट्वा**	ನೋಡಿ
त्रै	**त्रात्वा**	ರಕ್ಷಿಸಿ	**वच्**	**उक्त्वा**	ಹೇಳಿ
छो	**छात्वा** / **छित्वा**	ತುಂಡುಮಾಡಿ	**वह्**	**ऊढ्वा**	ಹೊತ್ತು
			शी	**शयित्वा**	ಮಲಗಿ
अद्	**जग्ध्वा**	ತಿಂದು	**जागृ**	**जागरित्वा**	ಎಚ್ಚತ್ತು

तृष् , मृष्, कृष्, ऋत् ಧಾತುಗಳು **क्त्वा** ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಗುಣವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **तृष्** **तृपित्वा** **तर्पित्वा**

कृष् **कृषित्वा** **कर्षित्वा**

ಹತ್ತನೇ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳ **अय** ಇಲ್ಲಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಸೇಟ್ ಧಾತುಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳೂ ಇಡಾಗಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **चुर्- चोरयित्वा** **नृत् - नर्तित्वा**

कथ - कथयित्वा **बुध् - बोधय (प्रे . धा) बोधयित्वा**

बुबोधिष् - बुबोधिषित्वा **बोबुध् - बोबुधित्वा**

भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, ಮುಂತಾದ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುನಾಸಿಕವುಳ್ಳ ಜಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮತ್ತು **तञ्च्** ಧಾತುವಿನ ಅನುನಾಸಿಕವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **भञ्ज्** **भङ्क्त्वा** ಅಥವಾ **भक्त्वा**

तञ्च् **तङ्क्त्वा** ಅಥವಾ **तक्त्वा**

ಉಪಸರ್ಗಯುಕ್ತ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬರುವ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯದ ಮೇಲೆ **ल्यप् (य)** ಆದೇಶ ಬರುವಾಗ ಧಾತುವು ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಾಂತ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಪ್ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **तुक् (त्)** ಆಗಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು **क्त्वा** **ल्यप्** **तुक्** **ल्यप्**

अधि + इ + त्वा = अधी + य = अधी + त + य = अधीत्य = ಕಲಿತುಕೊಂಡು

प्रति + श्रु + त्वा = प्रतिश्रु + य = प्रतिश्रु + त् + य = प्रतिश्रुत्य ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿ

ಹೀಗೆಯೇ **निस् + चि = निश्चित्य** = ನಿಶ್ಚಯಿಸು

Rarest Archiver

सम् + कृ = संस्कृत्य = ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ

परा + जि = पराजित्य = ಪರಾಜಯಿಸಿ

ದೀರ್ಘಸ್ವರಾಂತ ಅಥವಾ ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ತುಗಾಗಮದ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :

आ + दा = आदाय **अनु + भू = अनुभूय**

वि + ली = विलीय **आ + ह्वे = आहूय**

वि + कृ = विकीर्य **आ + पृ = आपूर्य**

आ + प्रच्छ् = आपृच्छ्य **प्र + वच् = प्रोच्य**

वि + ग्रह् = विगृह्य **वि + बुध् = विबुध्य** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

सन् ಧಾತುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನುಳಿದ ೮ನೇ ಗಣದ ಅನುನಾಸಿಕಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮತ್ತು **मन्, वन्, हन्** ಧಾತುಗಳ ಅನುನಾಸಿಕವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. **गम् , नम्, रम्, यम्** ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ನಿಯಮವು ಐಚ್ಛಿಕ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अव + मन् = अवमत्य **वि + रम् = विरत्य / विरम्य**

प्र + नम् = प्रणत्य / प्रणम्य **सम् + यम् = संयत्य / संयम्य**

सन्, जन्, खन् ಧಾತುಗಳು...

प्र + सन् = प्रस्य / प्रसाय

प्र + जन् = प्रजन्य / प्रजाय

नि + खन् = निखन्य / निखाय ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಹತ್ತನೇ ಗಣದ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳ **अय** ದ **अ** ವು ತನ್ನ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಸ್ವರವಿದ್ದದ್ದಾದರೆ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्र + बोधय = प्रबोध्य** **आ + नायय = आनाय्य**

वि + कारय = विकार्य

ಹ್ರಸ್ವ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ **अय** ಆಗಿ ಉಳಿಯುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **वि + गणय = विगणय्य** **प्र + नमय = प्रणमय्य** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಣಮುಲಂತ ಭೂತ ಕೃದ್ವಾಚಕಾವ್ಯಯ :

ಪೌನಃಪುನ್ಯಾರ್ಥವು ತೋರುವಾಗ ಪೂರ್ವಕಾಲವೃತ್ತಿಯಾದ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **णमुल् (अम्)**[1] ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಣಮುಲಂತ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಗೊಳ್ಳುವುದು.

Rarest Archiver

ಈ ಣಮುಲ್ (ಅಮ್) ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಧಾತುಗಳು ಕರ್ಮಣಿ ತೃತೀಯಭೂತದ (ಲುಙ್ - ಲಕಾರ) ದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಒಳಪಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಧಾತುಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಡಾಗಮ ಮಾತ್ರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಧಾತು	ಣಮುಲಂತಾವ್ಯಯ	ಧಾತು	ಣಮುಲಂತಾವ್ಯಯ
दा	**दायम्**	**नी**	**नीयम्**
भू	**भावम्**	**श्रु**	**श्रावम्**
भुज्	**भोजम्**	**गम्**	**गामम्**
ध्यै	**ध्यायम्**		

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

ಣಮುಲಂತಾವ್ಯಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ध्यायं ध्यायं नमति - ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ನಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

स्मारं स्मारं हसति - ನೆನಪಿಸಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು ನಗುತ್ತಾಳೆ.

धावं धावं श्राम्यति - ಓಡಿ ಓಡಿ ದಣಿಯುತ್ತಾನೆ.

श्रावं श्रावं जुगुप्सते - ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬೇಸರಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಪೌನಃ ಪುನ್ಯಾರ್ಥವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ **अग्र , प्रथम , पूर्व** ಪದಗಳು ಉಪಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಸಮಾನ ಕರ್ತೃತ್ವವುಳ್ಳ ಪೂರ್ವಕಾಲವಾಚಕ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **क्त्वा** ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಣಮುಲ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अग्रे भुक्त्वा व्रजति ಅಥವಾ **अग्रे भोजं व्रजति** ಮೊದಲು ಉಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆಯೇ **प्रथमं भोजम्** ಅಥವಾ **पूर्वं भोजम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕರ್ತರಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತ, ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತಕೃದಂತ, ಲ್ಯಬಂತ, ತುಮನ್ನಂತ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥಕೃದಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು - -

[1] **णमुल्** ದಲ್ಲಿ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿಯುವುದು **अम्** ಮಾತ್ರ.

Rarest Archiver

ಧಾತು ಮತ್ತು ಅರ್ಥ (ಗಣ ಪದ)	ಕರ್ತರಿ ಪ.	ಕರ್ಮಣಿಭೂತ ಕೃದಂತ	ಲ್ಯಬಂತ ಕೃದಂತ	ತುಮನ್ನಂತ ಅವ್ಯಯ	ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಅವ್ಯಯ ಕೃದಂತ
अक्ष् (೧ ಪ.) ವ್ಯಾಪಿಸು	अक्षत्	अष्ट	अष्ट्वा अक्षित्वा	अष्टुम् अक्षितुम्	अष्टव्य, अक्षणीय अक्षितव्य, अक्ष्य
अक्ष् (೫ ಪ.) ವ್ಯಾಪಿಸು	अक्षणुवत्	अष्ट	अजित्वा अञ्जित्वा अक्त्वा	अष्टुम् अक्षितुम्	अञ्जितव्य अजितव्य अङ्क्तव्य अञ्जनीय अजनीय, अङ्ग्य , अग्य
अर्ज् (೧ ಪ.) ಗಳಿಸು	अर्जत्	अर्जित	अर्जित्वा (उपार्ज्य)	अर्जितुम्	अर्जितव्य अर्जनीय, अर्ज्य
अद् (೨ ಪ.) ತಿನ್ನು	अदत्	जग्ध अन्न	जग्ध्वा (प्रजग्ध्य)	अत्तुम्	अत्तव्य अर्जनीय, आर्ज्य
अश् (೯ ಪ.) ತಿನ್ನು	अश्नत्	अशित	अशित्वा	अशितुम्	अशितव्य अशनीय, अश्य
अस् (೪ ಪ.) ಒಗೆ	अस्यत्	अस्त	असित्वा अस्त्वा (प्रास्य)	असितुम्	असितव्य, असनीय , अस्य
अर्ह् (೧೦ ಪ.) ಯೋಗ್ಯನಾಗು	अर्हयत् अर्हयमाण	अर्हित	अर्हयित्वा	अर्हयितुम्	अर्हयितव्य अर्हणीय, अर्ह्य
आप् (೫ ಪ.) ಪಡೆ	आप्नुवत्	आप्त	आप्त्वा (प्राप्य)	आप्तुम्	आप्तव्य, आपनीय, आप्य
आस् (೨ ಆ.) ಕೂಡು	आसान	आसित	आसित्वा	आसितुम्	आसितव्य आसनीय, आस्य
इन्ध् (೭ ಆ.) ಹೊತ್ತಿಸು	इन्धान	इद्ध	इन्धित्वा	इन्धितुम्	इन्धितव्य, इन्धनीय, इन्ध्य
उन्द् (೭ ಪ.) ಒದ್ದೆಯಾಗು	उन्दत्	उत्त उन्न	उन्दित्वा	उन्दितुम्	उन्दितव्य, उन्दनीय, उन्द्य

Rarest Archiver

ऊर्णु (೨ ಉ.) ಮುಚ್ಚು	ऊर्णुवत् ऊर्णुवान	ऊर्णुत	ऊर्णुवित्वा ऊर्णवित्वा	ऊर्णुवितुम् ऊर्णवितुम्	ऊर्णुवितव्य ऊर्णवितव्य ऊर्णुनीय ऊर्णनीय, ऊर्ण्य
ऋ (೧ ಪ.) ಹೋಗು , ಕೊಡು	ऋच्छत्	ऋण ऋत	ऋत्वा (समृत्य)	अर्तुम्	अर्तव्य, आर्य अरणीय , अर्य
ऋ (೩ ಪ.) ಹೋಗು	इयर्त्	ऋत	ऋत्वा (समृत्य)	अर्तुम्	अर्तव्य, अरणीय अर्य , आर्य
ऋज् (೧ ಆ.) ಹೋಗು, ಪಡೆ	अर्जमान	अर्जित ऋजित	अर्जित्वा	अर्जितुम्	अर्जितव्य, अर्जनीय, ऋज्य
कम् (೧ ಆ.) ಬಯಸು	कामयमान	कान्त	कमित्वा कामयित्वा कान्त्वा (संकाम्य)	कमितुम् कामयितुम्	कामयितव्य कमितव्य कमनीय, काम्य
कुप् (೪ ಪ.) ಕೋಪಿಸು	कुप्यत्	कुपित	कुपित्वा कोपित्वा	कोपितुम्	कोपितव्य, कोपनीय, कुप्य
कृ (೮ ಉ.) ಮಾಡು	कुर्वत् कुर्वाण	कृत	कृत्वा	कर्तुम्	कर्तव्य, करणीय, कार्य
कृत् (೬ ಪ.) ಕಡಿ	कृन्तत्	कृत्त	कर्तित्वा उत्कृत्य	कर्तितुम्	कर्तितव्य, कर्तनीय, कर्त्य
कृ (೬ ಪ.) ಹರಡು	किरत्	कीर्ण	करित्वा करीत्वा	करितुम्	करितव्य, कार्य करणीय , करीतव्य
कृत् (೧೦ ಉ) ಕೀರ್ತಿಸು	कीर्तयत् कीर्तयमान	कीर्तित	कीर्तयित्वा (संकीर्त्य)	कीर्तयितुम्	कीर्तयितव्य कीर्तनीय, कीर्त्य
क्रम् (೧ ಉ.) ಮುನ್ನಡೆ	क्रामत् क्रममाण	क्रान्त	क्रमित्वा क्रन्त्वा क्रान्त्वा (संक्रम्य)	क्रमितुम्	क्रमितव्य, क्रमणीय, क्रम्य
क्री (೯ ಉ.) ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳು	क्रीणत् क्रीणान	क्रीत	क्रीत्वा (विक्रीय)	क्रेतुम्	क्रेतव्य, क्रय्य क्रेय, क्रयणीय

Rarest Archiver

क्लम् (೪ ಪ.) ಬಳಲು	क्लामत्, क्लाम्यत्	क्लान्त	क्लमित्वा, क्लान्त्वा	क्लमितुम्	क्लमितव्य, क्लमनीय, क्लम्य
क्लिश् (೯ ಪ.) ನೋಯು	क्लिश्नत्	क्लिशित	क्लिशित्वा	क्लेशितुम्	क्लेशितव्य, क्लेशनीय, क्लेश्य
क्षम् (೪ ಪ.) ಕ್ಷಮಿಸು	क्षाम्यत्	क्षान्त	क्षमित्वा, क्षान्त्वा	क्षन्तुम्, क्षमितुम्	क्षमितव्य, क्षम्य, क्षन्तव्य, क्षमनीय
क्षै (೧ ಪ.) ಕ್ಷಯಿಸು	क्षायत्	क्षाम	क्षान्त्वा	क्षातुम्	क्षातव्य, क्षयणीय, क्षेय
खन् (೧ ಉ.) ಅಗೆ	खनत्, खनमान	खात	खनित्वा, खात्वा	खनितुम्	खनितव्य, खननीय, खन्य
खिद् (೬ ಪ.) ಖೇದಗೊಳ್ಳು	खिन्दत्	खिन्न	खित्त्वा (परिखिद्य)	खेत्तुम्	खेत्तव्य, खेदनीय, खेद्य
गुप् (೧ ಪ.) ರಕ್ಷಿಸು	गोपायत्	गोपायित, गुप्त	गोपायित्वा, गोपित्वा, गुपित्वा, गुप्त्वा	गोपायितुम्, गोपितुम्, गोप्तुम्	गोपायितव्य, गोपितव्य, गोप्तव्य, गोपनीय, गोप्य
गुह् (೧ ಉ.) ಅಡಗಿಸು	गूहत्, गूहमान	गूढ	गुहित्वा, गूहित्वा, गूढ्वा	गूहितुम्, गोढुम्	गूहीतव्य, गोढव्य, गूहनीय, गुह्य
घ्रा (೧ ಪ.) ಮೂಸು	जिघ्रत्	घ्रात, घ्राण	घ्रात्वा (विघ्राय)	घ्रातुम्	घ्रातव्य, घ्राणीय, घ्रेय
आ + चम् (೧ ಪ.) ಆಚಮನ ಮಾಡು	आचामत्	आचान्त	आचम्य	आचमितुम्	आचमितव्य, आचमनीय, आचाम्य
चित्(೧೦ ಆ.) ಚಿಂತನೆಮಾಡು	चेतयमान	चेतित	चेतयित्वा	चेतयितुम्	चेतयितव्य, चेतनीय, चेत्य
छो (೪ ಪ.) ಕತ್ತರಿಸು	छ्यत्	छित, छात	छात्वा, छित्वा	छातुम्	छातव्य, छानीय, छेय

Rarest Archiver

जन्(೪ ಆ.)	जायमान	जात	जानित्वा	जनितुम्	जनितव्य,
ಹುಟ್ಟು					जननीय, जन्य
जागृ (೨ ಪ.)	जाग्रत्	जागरित	जागरित्वा	जागरितुम्	जागरितव्य
ಜಾಗೃತನಾಗು			(प्रजागर्य)		जागरणीय, जागर्य
जि (೧ ಪ.)	जयत्	जित	जित्वा	जेतुम्	जेतव्य, जयनीय
ಗೆಲ್ಲು			(विजित्य)		जेय, जय्य
जृ (೪ ಪ.)	जीर्यत्	जीर्ण	जरित्वा	जरीतुम्	जरि (री) तव्य
ಜೀರ್ಣಗೊಳ್ಳು			जरीत्वा	जरितुम्	जरणीय, जार्य
ज्ञप (೧೦ ಉ.)	ज्ञपयत्	ज्ञपित	ज्ञपयित्वा	ज्ञपयितुम्	ज्ञपयितव्य
ತಿಳಿ	ज्ञपयमान	ज्ञप्त	(विज्ञपय्य)		ज्ञपनीय, ज्ञप्य
ज्ञा (೯ ಉ.)	जानत्	ज्ञात	ज्ञात्वा	ज्ञातुम्	ज्ञातव्य,
ತಿಳಿ	जानान		(विज्ञाय)		जाननीय, ज्ञेय
डी(೧,೪, ಆ.)	डयमान	डयित	डयित्वा	डयितुम्	डयितव्य,
ಹಾರು					डयनीय, डय्य
तक्ष् (೧ ಪ.)	तक्षत्	तष्ट	तक्षित्वा	तक्षितुम्	तक्षितव्य, ताक्ष्य
ಕಟ್ಟು			तष्ट्वा		तक्षणीय, तष्टव्य
			(सन्तक्ष्य)		
तन् (ಉ.)	तन्वत्	तत	तनित्वा	तनितुम्	तनितव्य,
ಹರಡು	तन्वान		तत्वा		तननीय, तान्य
			(वितत्य)		
तप् (೧೦ ಉ.)	तापयत्	तापित	तापयित्वा	तापयितुम्	तापयितव्य
ಸುಡು	तापयमान्		(सन्ताप्य)		तापनीय, तप्य
तम् (೪ ಪ.)	ताम्यत्	तान्त	तमित्वा	तमितुम्	तमितव्य,
ಬಯಸು			तान्त्वा		तमनीय, तम्य
तिज् (೧ ಆ.)	तेजमान	तितिक्षित	तितिक्षित्वा	तितिक्षितुम्	तितिक्षितव्य
ಸಹಿಸು					तितिक्षणीय
					तितिक्ष्य
तुष् (೪ ಪ.)	तुष्यत्	तुष्ट	तुष्ट्वा	तोष्टुम्	तोष्टव्य,
ಸಂತೋಷಿಸು					तोषणीय, तोष्य

Rarest Archiver

तृप् (೧ ಪ.)	तर्पत्	तृपित	तर्पित्वा	तर्पितुम्	तर्पितव्य,
ತೃಪ್ತಿಪಡು					तर्पणीय, तृप्य
तृप् (೪ ಪ.)	तृप्यत्	तृप्त	तर्पित्वा	तर्प्तुम्	तर्पितव्य, तर्प्तव्य
ತೃಪ್ತಿಪಡು			तृप्त्वा	तृप्तुम्	तृप्तव्य, तृप्य
तृप् (೧೦ ಉ.)	तर्पयत्	तर्पित	तर्पयित्वा	तर्पयितुम्	तर्पयितव्य,
ತೃಪ್ತಿಪಡು	तर्पयमान				तर्पणीय, तृप्य
तर्ज् (೧೦ ಪ.)	तर्जयत्	तर्जित	तर्जयित्वा	तर्जयितुम्	तर्जयितव्य,
ಬಯ್ಯು, ಹೆದರಿಸು					तर्जनीय, तर्ज्य
त्रस् (೧ ಪ.)	त्रसत्	त्रस्त	त्रसित्वा	त्रसितुम्	त्रसितव्य,
ಹೆದರು			(सन्त्रस्य)		त्रसनीय, त्रस्य
त्रस् (೪ ಪ.)	त्रस्यत्	त्रस्त	त्रसित्वा	त्रसिसुम्	त्रसितव्य,
ಹೆದರು			(सन्त्रस्य)		त्रसनीय, त्रस्य
त्रुट् (೬ ಪ.)	त्रुटत्	तृटित	त्रुटित्वा	त्रुटितुम्	त्रुटितव्य,
ಕಡಿ ; ಮುರಿ					त्रुटनीय, त्रुट्य
त्रुट् (೪ ಪ.)	त्रुट्यत्	तृटित	त्रुटित्वा	त्रुटितुम्	त्रुटितव्य,
ಕಡಿ ; ಮುರಿ					त्रुटनीय, त्रुट्य
त्रै (೧ ಆ.)	त्रायमाण	त्रात	त्रात्वा	त्रातुम्	त्रातव्य,
ರಕ್ಷಿಸು		त्राण			त्रयणीय, त्रेय
त्वर् (೧ ಆ.)	त्वरमाण	त्वरित	त्वरित्वा	त्वरितुम्	त्वरितव्य,
ಗಡಬಡಿಸು		तूर्ण			त्वरणीय, त्वार्य
दंश् (೧ ಪ.)	दंशत्	दष्ट	दष्ट्वा	दष्टुम्	दष्टव्य,
ಕಚ್ಚು					दंशनीय, दंश्य
दंश् (೧೦ ಆ.)	दंशमान	दंशित	दंशयित्वा	दंशयितुम्	दंशयितव्य,
ಕಚ್ಚು					दंशनीय, दंश्य
[illegible]म् (೪ ಪ.)	दाम्यत्	दमित	दमित्वा	दमितुम्	दमितव्य,
[illegible]ಸು		दान्त	दान्त्वा		दमनीय, दम्य
दिव् (೪ ಪ.)	दीव्यत्	द्यून्	देवित्वा	देवितुम्	देवितव्य,
ದ್ಯೂತವಾಡು		द्यूत	द्यूत्वा		देवनीय, देव्य

Rarest Archiver

दृप् (೧ ಪ.)	दर्पत्	दृपित	दर्पित्वा	दर्पितुम्	दर्पितव्य,
ಬೆಳಗಿಸು			दृप्त्वा		दर्पणीय, दृप्य
दृप् (೪ ಪ.)	दृप्यत्	दृप्त	दर्पित्वा	दर्पितुम्	दर्पितव्य, दर्प्तव्य
ಗರ್ವಗೊಳ್ಳು			दृप्त्वा		दृप्तव्य, दृप्य
दृप् (೧೦ ಉ.)	दर्पयत्	दर्पित	दर्पयित्वा	दर्पयितुम्	दर्पयितव्य,
ಬೆಳಗು					दर्प्तव्य, दृप्तव्य
दो (೪ ಪ.)	द्यत्	दित	दित्वा	दातुम्	दातव्य,
ತುಂಡುಮಾಡು			(अवदाय)		दानीय, देय
धा (೩ ಉ.)	दधत्	हित	हित्वा	धातुम्	धातव्य,
ಇಡು ; ಹೇರು	दधान		(निधाय)		धानीय , धेय
धाव (೧ ಉ.)	धावत्	धावित	धावित्वा	धावितुम्	धावितव्य,
ಓಡು ; ತೊಳೆ	धावमान	धौत	धौत्वा		धावनीय , धेव्य
धू (೬ ಪ.)	धुवत्	धूत	धूत्वा	धुवितुम्	धुवितव्य, धुवनीय
ಅಲುಗಾಡು ; ತೊಡಗು			(विधूय)		धाव्य
धू (೫ ಉ.)	धुन्वत्	धूत	धूत्वा	धोतुम्	धवितव्य, धोतव्य
ಅಲುಗಾಡು ; ತೊಡಗು	धुन्वान		(विधूय)	धवितुम्	धवनीय, धाव्य
ध्यै (೧ ಪ.)	ध्यायत्	ध्यात	ध्यात्वा	ध्यातुम्	ध्यातव्य,
ಧ್ಯಾನಮಾಡು					ध्यानीय, ध्येय
नद् (೧ ಪ.)	नदत्	नदित	नदित्वा	नदितुम्	नदितव्य,
ಶಬ್ದಮಾಡು					नदनीय, नाद्य
नम् (೧ ಪ.)	नमत्	नत	नत्वा	नन्तुम्	नन्तव्य,
ನಮಿಸು			(प्रणम्य)		नमनीय, नम्य
नश् (೪ ಪ.)	नश्यत्	नष्ट	नशित्वा	नशितुम्	नशितव्य,
ನಾಶವಾಗು			नष्ट्वा	नंष्टुम्	नशनीय, नाश्य
			नंष्ट्वा		
नु (೨ ಪ.)	नुवत्	नुत	नुत्वा	नवितुम्	नवितव्य,
ಹೊಗಳು					नवनीय, नाव्य

Rarest Archiver

नृत्(४ प.) ನರ್ತಿಸು	नृत्यत्	नृत्त	नर्तित्वा	नर्तितुम्	नर्तितव्य, नर्त्य नर्तनीय, नृत्य
पच् (१ प.) ಅಡಿಗೆ ಮಾಡು	पचत्	पक्व	पक्त्वा	पक्तुम्	पक्तव्य, पाक्य पचनीय, पाच्य
पण् (१ आ.) ಹೊಗಳು	पणायत् पणायमान	पणायित पणित	पणायित्वा पणित्वा	पणायितुम् पणितुम्	पणायितव्य पणितव्य, पणनीय, पणाय
पा (१ प.) ಕುಡಿ	पिबत्	पीत	पीत्वा	पातुम्	पातव्य, पानीय पेय
पुष् (१ प.) ಪೋಷಿಸು	पोषत्	पुष्ट	पुष्ट्वा	पोष्टुम्	पोष्टव्य, पोषणीय पोष्य
पुष् (९ प.) ಪೋಷಿಸು	पुष्णत्	पुष्ट	पुष्ट्वा	पोष्टुम्	पोष्टव्य, पोषणीय पोष्य
पुष् (४ प.) ಪೋಷಿಸು	पुष्यत्	पोषित पुषित	पोषित्वा पुषित्वा	पोषितुम्	पोषितव्य, पोषणीय, पोष्य
भर्त्स् (१० आ) ನಿಂದಿಸು	भर्त्सयमान	भर्त्सित	भर्त्सयित्वा (निर्भर्त्स्य)	भर्त्सयितुम्	भर्त्सयितव्य भर्त्सनीय, भर्त्स्य
भ्रंश् (४ प.) ಬೀಳು	भ्रश्यत्	भ्रष्ट	भ्रंशित्वा भ्रष्ट्वा	भ्रंशितुम्	भ्रंशितव्य, भ्रंशनीय, भ्रंश्य
भ्रम् (४ प.) ತಿರುಗಾಡು	भ्राम्यत्	भ्रान्त	भ्रमित्वा भ्रांत्वा (सम्भ्रम्य)	भ्रमितुम्	भ्रमितव्य, भ्रमणीय, भ्रम्य
भ्रस्ज् (६ उ.) ಹುರಿ	भृज्जत् भृज्जमान	भृष्ट	भृष्ट्वा (संभ्रज्य)	भ्रष्टुम् भर्ष्टुम्	भ्रज्जयितव्य, भर्ज्य भ्रज्जनीय, भ्राज्य
भ्राश् (१ आ.) ಹೊಳೆ	भ्राशमान	भ्राशित	भ्रशित्वा	भ्राशितुम्	भ्रशितव्य, भ्राशनीय, भ्राश्य
भ्राश् (४ आ.) ಹೊಳೆ	भ्राश्यमान	भ्राशित	भ्रशित्वा	भ्राशितुम्	भ्रशितव्य, भ्राशनीय, भ्राश्य

Rarest Archiver

भ्लाश् (೧ ಆ.) ಹೊಳೆ	भ्लाशमान	भ्लाशित	भ्लाशित्वा	भ्लाशितुम्	भ्लाशितव्य भ्लाशनीय, भ्लाश्य
भ्ला(೪ ಆ.) ಹೊಳೆ	भ्लाश्यमान	भ्लाशित	भ्लाशित्वा	भ्लाशितुम्	भ्लाशितव्य, भ्लाशनीय, भ्लाश्य
मद्(೪ ಪ.) ಗರ್ವಪಡು	माद्यत्	मत्त	मदित्वा	मदितुम्	मदितव्य, मदनीय, माद्य
मन्थ् (೯ ಪ.) ಕಡೆ	मथ्नत्	मथित	मथित्वा मन्थित्वा	मथितुम्	मन्थितव्य, मन्थनीय, मन्थ्य
मन् (೪ ಆ.) ತಿಳಿ	मन्यमान	मत	मत्वा	मन्तुम्	मन्तव्य, मननीय, मान्य
मस्ज् (೬ ಪ.) ಮುಳುಗು	मज्जत्	मग्न	मङ्क्त्वा (निमज्य)	मङ्क्तुम्	मङ्क्तव्य, मज्जनीय, मज्य
म्ना(೧ ಪ.) ಅಭ್ಯಸಿಸು	मनत्	म्नात	म्नात्वा (आम्नाय)	म्नातुम्	म्नातव्य म्नानीय, म्नेय
मृज् (೧ ಪ.) ಒರೆಸು	मार्जत्	मृष्ट	मृष्ट्वा मार्जित्वा	मार्जितुम् मार्ष्टुम्	मार्जितव्य, मृज्य मार्ष्टव्य, मार्जनीय
मृष् (೧ ಪ.) ಸಹಿಸು	मार्षत्	मर्षित	मर्षित्वा	मर्षितुम्	मर्षितव्य, मर्षणीय, मृष्य
यज् (೧ ಉ.) ಪೂಜಿಸು, ಯಜಿಸು	यजत् यजमान	इष्ट	इष्ट्वा	यष्टुम्	यष्टव्य, यजनीय यज्य
यत् (೧ ಆ.) ಯತ್ನಿಸು	यतमान	यत्त	यतित्वा	यतितुम्	यतितव्य, यतनीय, यत्य
यस् (೪ ಪ.) ಪ್ರಯತ್ನಿಸು	यस्यत्	यस्त	यसित्वा यस्त्वा	यसितुम्	यसितव्य, यसनीय, यस्य
युज् (೧ ಪ.) ಸಹಿಸು	योजत्	युक्त	युक्त्वा (नियुज्य)	योक्तुम्	योक्तव्य, योज्य योजनीय, योग्य
युज् (೧೦ ಉ.) ಕೂಡಿಸು	योजयत् योजयमान	योजित	योजयित्वा (नियोज्य)	योजयितुम्	योजयितव्य योजनीय, योज्य योग्य

Rarest Archiver

रञ्ज् (೧ ಉ.) ಕೆಂಪಾಗು, ರಂಜಿಸು	रजत् रञ्जमान	रक्त	रङ्क्त्वा रक्त्वा	रङ्क्तुम्	रंक्तव्य, रञ्जनीय, रञ्ज्य
रञ्ज् (೪ ಉ.) ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳು	रज्यत् रज्यमान	रक्त	रङ्क्त्वा रक्तवा	रङ्तुम्	रंक्तव्य, रञ्जनीय, रञ्ज्य
रि (೬ ಪ.) ಹೋಗು ; ಚಲಿಸು	रियत्	रित	रित्वा	रेतुम्	रेतव्य, रयणीय रेय
रिच् (೧ ಪ.) ಬೇರ್ಪಡು	रेचत्	रिक्त	रिक्त्वा	रेक्तुम्	रेक्तव्य, रेचनीय रेच्य
रिच् (೧೦ ಉ.) ಬೇರ್ಪಡು	रेचयत् रेचयमाण	रेचित	रेचयित्वा	रेचयितुम्	रेचयितव्य, रेचनीय, रेच्य
रु (೨ ಪ.) ಅಳು	रुवत्	रुत	रुत्वा	रवितुम्	रवितव्य, रव्य, राव्य
लग् (೧ ಪ.) ಹೊಂದು	लगत्	लग्न लगित	लगित्वा	लगितुम्	लगितव्य, लगनीय, लग्य
लष् (೧ ಉ.) ಬಯಸು	लषत् लषमाण	लषित	लषित्वा	लषितुम्	लषितव्य, लषणीय, लाष्य
लष् (೪ ಉ.) ಬಯಸು	लष्यत् लष्यमाण	लषित	लषित्वा	लषितुम्	लषितव्य, लषणीय, लाष्य
लस्ज् (೬ ಆ.) ನಾಚು	लज्जमान	लज्जित	लज्जित्वा	लज्जितुम्	लज्जितव्य, लज्जनीय, लज्ज्य
लिप् (೬ ಉ.) ಹಚ್ಚು, ಬಳಿ	लिम्पत् लिम्पमान	लिप्त	लिप्त्वा (संलिप्य)	लेप्तुम्	लेप्तव्य, लेपनीय लेप्य
लुप् (೪ ಪ.) ಲೋಪಗೊಳ್ಳು	लुप्यत्	लुप्त	लुप्त्वा लुपित्वा लोपित्वा	लोपितुम्	लोपितव्य, लोपनीय, लोप्य
लुप् (೬ ಉ.) ಲೋಪಗೊಳ್ಳು	लुम्पत् लुम्पमान	लुप्त	लुप्त्वा लुपित्वा लोपित्वा	लोप्तुम्	लोपितव्य, लोपनीय, लोप्य

Rarest Archiver

लू (೯ ಉ.) ಕತ್ತರಿಸು	लुनत् लुनान	लून	लूत्वा	लवितुम्	लवितव्य, लव्य लवनीय, लाव्य
वच् (೨ ಪ.) ಹೇಳು	ब्रुवत्	उक्त	उक्त्वा	वक्तुम्	वक्तव्य, वाच्य वचनीय, वाक्य
वप् (೧ ಉ.) ಬಿತ್ತು, ಕ್ಷೌರಮಾಡು	वपत् वपमान	उप्त	उप्त्वा (प्रोप्य)	वप्तुम्	वप्तव्य वपनीय, वाप्य
वश् (೨ ಪ.) ಬಯಸು	उशत्	उशित	वशित्वा	वशितुम्	वशितव्य वशनीय, वाश्य
वह् (೧ ಉ.) ಹೊರು	वहत् वहमान	ऊढ	ऊढ्वा (प्रोह्य)	वोढुम्	वोढव्य वहनीय, वाह्य
विज् (೩ ಉ.) ವಿಭಾಗಿಸು	वेविजत् वेविजान	विक्त	विक्त्वा	वेक्तुम्	वेक्तव्य वेजनीय, वेज्य
विज् (೬ ಆ.) ನಡುಗು	विजमान	विग्न	विजित्वा (उद्विज्य)	विजितुम्	विजितव्य विजनीय, वेग्य
विद् (೨ ಪ.) ತಿಳಿ	विदत्	वित्त विन्न	वित्वा	वेत्तुम्	वेत्तव्य वेदनीय, वेद्य
विद् (೬ ಉ.) ಪಡೆ	विन्दत् विन्दमान	वित्त विन्न	वित्वा विदित्वा वेदित्वा	वेत्तुम् वेदितुम्	वेत्तव्य, वेदितव्य वेदनीय, वेद्य
विद् (೧೦ ಆ.) ಅನಿಸು	वेदयमान	वेदित	वेदयित्वा	वेदयितुम्	वेदयितव्य वेदनीय, वेद्य
विश् (೬ ಪ.) ಪ್ರವೇಶಿಸು	विशत्	विष्ट	विष्ट्वा	वेष्टुम्	वेष्टव्य, वेश्य
वृ (೧ ಉ.) ಮುಚ್ಚು	वरत् वरमाण	वृत	वृत्वा (अनुवृत्य)	वरितुम् वरीतुम्	वरितव्य, वरणीय वरीतव्य, वृत्य, वार्य
वृ (೧೦ ಉ) ಮುಚ್ಚು	वरयत् वरयमाण	वारित	वारयित्वा (निवार्य)	वारयितुम्	वारयितव्य वारणीय, वार्य

Rarest Archiver

वृज् (೧ ಪ.) ಪರಿಹರಿಸು	वर्जत्	वृक्त	वर्जित्वा	वर्जितुम्	वर्जितव्य वर्जनीय, वृज्य
वृत् (೧ ಆ.) ಇರು	वर्तमान	वृत्त	वर्तित्वा वृत्वा	वर्तितुम्	वर्तितव्य वर्तनीय, वृत्य
वृष् (೧ ಪ.) ಮಳೆಗರೆ	वर्षत्	वृष्ट	वृष्ट्वा वर्षित्वा	वर्षितुम्	वर्षितव्य वर्षणीय, वृष्य
वे (೧ ಉ.) ನೆಯ್ಯಿ	वयत् वयमान	उत	उत्वा	वातुम्	वातव्य वानीय, वेय
व्याच् (೬ ಪ.) ಮೋಸಗೊಳಿಸು	विचत्	विचित	विचित्वा (विविच्य)	व्यचितुम्	व्यतितव्य व्यचनीय, व्याच्य
व्यध् (೪ ಪ.) ಹೊಡಿ	विध्यत्	विद्ध	विद्ध्वा (आविध्य)	व्यद्धुम्	व्यद्धव्य व्यधनीय, व्याध्य
व्ये (೧ ಉ) ಮುಚ್ಚು	व्ययत् व्ययमान	वीत	वीत्वा	व्यातुम्	व्यातव्य व्यानीय, व्येय
वृश्च् (೬ ಪ.) ತುಂಡುಮಾಡು	वृश्चत्	वृष्ण	वृश्चित्वा	वृश्चितुम् वृष्टुम्	वृश्चितव्य, वृश्चव्य व्रश्चनीय, व्रश्च्य
शद्[1] (೧ ಪ.) ಹಾಳಾಗು	शीयमान	शन्न	शत्त्वा (आशद्य)	शत्तुम्	शत्तव्य, शदनीय शाद्य
शप् (೧೦ ಉ.) ಶಪಿಸು	शपत् शपमान	शप्त	शप्त्वा	शप्तुम्	शप्तव्य, शप्य
शी (೨ ಆ.) ಮಲಗು	शयान	शयित	शयित्वा	शयितुम्	शयितव्य, शयनीय, शेय
शो (೪ ಪ.) ಮಸೆ	श्यत्	शित शात	शात्वा शित्वा (निशाय)	शातुम्	शातव्य शानीय, शेय
ಪ.) ಸು	श्रयत्	श्रित	श्रित्वा (आश्रित्य)	श्रयितुम्	श्रयितव्य श्रयनीय, श्रेय

---

[1] शद् ಧಾತುವು ಪರಸ್ಮೈಪದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

शिव (೧ ಪ.) ಹೋಗು, ಉಬ್ಬು	श्वयत्	शून	श्वयित्वा	श्वयितुम्	श्वयितव्य श्वयनीय, शेय
ष्ठिव् (೧ ಪ.) ಉಗುಳು	ष्ठीवत्	ष्ठ्यूत	ष्ठेवित्वा ष्ठ्यूत्वा	ष्ठेवितुम्	ष्ठेवितव्य ष्ठेवनीय, ष्ठेव्य
ष्ठिव् (೪ ಪ.) ಉಗುಳು	ष्ठीव्यत्	ष्ठ्यूत	ष्ठेवित्वा ष्ठ्यूत्वा	ष्ठेवितुम्	ष्ठेवितव्य ष्ठेवनीय, ष्ठेव्य
सञ्ज् (೧ ಪ.) ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳು	सजत्	सक्त	सक्त्वा (आसज्य)	सङ्क्तुम्	सङ्क्तव्य, सञ्जनीय, सज्य
सरज् (೧ ಉ) ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸು, ಚಲಿಸು	सज्रत् सज्रमान	सज्रित	सज्रित्वा	सज्रितुम्	सज्रितव्य सज्रनीय, सज्य
सह (೪ ಪ.) ಸಹಿಸು	सह्यत्	सहित	सहित्वा (उत्सह्य)	सहितुम्	सहितव्य सहनीय, सह्य
सह (೧೦ ಉ) ಸಹಿಸು	साहयत् साहयमान	साहित	साहयित्वा	साहयितुम्	साहयितव्य साहनीय, साह्य
सिव् (೪ ಪ.) ಹೊಲಿ	सीव्यत्	स्यूत	सेवित्वा स्यूत्वा (आसीव्य)	सेवितुम्	सेवितव्य सेवनीय, सेव्य
सृ (೧ ಪ.) ಓಡು	धावत्	सृत	सृत्वा	सर्तुम्	सर्तव्य,सरणीय सार्य, सृत्य
सो (೪ ಪ.) ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸು	स्यत्	सित	सित्वा (अवसाय)	सातुम्	सातव्य सानीय, सेय
स्वञ्ज् (೧ ಆ.) ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು	स्वजमान	स्वक्त	स्वङ्क्त्वा स्वक्त्वा (परिष्वज्य)	स्वङ्क्तुम्	स्वङ्क्तव्य स्वञ्जनीय, स्वञ्ज्य
स्वप् (೨ ಪ.) ಮಲಗು	स्वपत्	सुप्त	सुप्त्वा	स्वप्तुम्	स्वप्तव्य स्वपनीय, स्वप्य
हन् (೨ ಪ.) ಕೊಲ್ಲು	घ्न	हत	हत्वा	हन्तुम्	हन्तव्य, हननीय घात्य, वध्य

Rarest Archiver

हा (೩ ಪ.) ಬಿಡು	जहत्	हीन	हित्वा (विहाय)	हातुम्	हातव्य हानीय, हेय
ह्वे (೧ ಪ.) ಕರೆ	ह्वयत्	हूत	हूत्वा	ह्वातुम्	ह्वातव्य , ह्वानीय, ह्वेय

ಉಣಾದಿ ಕೃತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು :

उण् (उ) ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಅನೇಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಶಾಕಟಾಯನಾದಿ[1] ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಉಣಾದಿ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವಿಪುಲಗೊಳಿಸಿದವು. ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ನಾಮಪದಗಳೂ ಸಂಖ್ಯಾತೀತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ, ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಉದಾಹರಣಾರ್ಥ ನಾಮಪದಗಳನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಯ	ಧಾತು	ಉಣಾದ್ಯಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
उण् (उ)	**कृ**	**कारुः**	**[करोति इति]** - ಮಾಡುವವ
	दृ	**दारुः**	**[दार्यत इति]** - ಕಟ್ಟಿಗೆ
	साध्	**साधुः**	**[साध्नोति परकार्यम्]**- ಸಾಧು
इलच्	**सल्**	**सलिलम्**	**[सलति निम्नं इति]** - ನೀರು
	मन्थ्	**मिथिला**	**[मथ्यन्ते अत्र रिपवः]** - ಮಿಥಿಲೆ
ड	**दम्**	**दण्डः**	**[दाम्यति इति]**- ದಂಡಿಸುವುದು
अक	**निन्द्**	**निन्दकः**	**[निन्दति इति]** - ನಿಂದಿಸುವವ
	नृत्	**नर्तकः**	**[नृत्यति इति]** - ನರ್ತಕ

ಇದೇ ರೀತಿ **हिंसकः, खादकः, रजकः, खनकः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

अन	**वृध्**	**वर्धनः**	**[वर्धयति इति]** - ವರ್ಧಿಸುವವನು

ಹೀಗೆಯೇ, **नन्दनः, जनार्दनः, क्रोधनः, भूषणः, भीषणः, मण्डनः, मधुसूदनः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1] **नामाख्यातजानीति शाकटायनः** - ನಾಮಪದಗಳು ಧಾತು ಜನ್ಯವಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಶಾಕಟಾಯನನ ಮತ ಎಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರಾದ ಯಾಸ್ಕರ ಹೇಳಿಕೆ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
आलु	**स्पृह्**	**स्पृहयालु**	**[स्पृहयति इति]** - ಬಯಸುವವ

ಹೀಗೆಯೇ, **दयालुः हृदयालुः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

इन्	**शम्**	**शमिन्**	**[शाम्यति तच्छीलः]** - ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದವ

ಹೀಗೆಯೇ, **भ्रमिन्, श्रमिन्, प्रवासिन्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

त्र, इत्र	**खन्**	**खनित्रम्**	**[खन्यते अनेन]** - ಗುದ್ದಲಿ
	नी	**नेत्रम्**	**[नीयते अनेन]** - ಕಣ್ಣು

ಹೀಗೆಯೇ, **वक्त्रम्, श्रोत्रम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

नु	**धृष्**	**धृष्णुः**	**[धृषति तच्छीलः]** - ಆಕ್ರಮಣಶೀಲ

ಹೀಗೆಯೇ, **गृध्नुः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

वरच् (वर)	**स्था**	**स्थावरः**	**[तिष्ठति तच्छीलः]** - ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ
स्नु - इष्णु	**सह्**	**सहिष्णुः**	**[सहनशीलः]** - ಸಹನಶೀಲ

ಹೀಗೆಯೇ, **जिष्णु, वर्धिष्णु** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಉಣಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಅಗಣಿತ ಶಬ್ದಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

೮

ತದ್ಧಿತಾಂತ ಪ್ರಕರಣ

ಪರಿನಿಷ್ಠಿತವಾದ ಅರ್ಥಾತ್, ಅರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತ್ಯಂತ ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ **ಅಣ್ (ಅ)** ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆನ್ನುವರು. ಈ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ (Secondary Suffix) ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪದಗಳು ತದ್ಧಿತಾಂತ ನಾಪದಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳಾಗಿಯೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳೆನ್ನುವರು.

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸುಬಂತನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ **तद्धितवृत्ति** ಎಂಬ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆಯಿದೆ. ತದ್ಧಿತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಂಗಡ ನಾಮಪದಗಳ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವೂ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವರ್ಣಾದಿಸ್ವರಗಳು ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವು ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ಆ ನಾಮಪದಗಳ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರವು ಅವರ್ಣ ವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು ; ಇಕಾರಾದಿ ಇತರ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ಗುಣ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು.

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಇವು ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತವೆ. ತದ್ಧಿತಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಂತೂ ಅನಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ತದ್ಧಿತಾಂತ ಪದಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಗಡ ಆ ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳು ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ ಅನ್ನುವುದನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತ್ಯಂತ ನಾಮಪದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯರಹಿತವಾಗಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ; ಮತ್ತು 'ಮೂಲಶಬ್ದ' ವೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಪತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
अण् (अ)	**भरत**	**भारतः**	**भरतस्य अपत्यं पुमान्** - -ಭರತನ ಮಗ
अण् (अ)	**उपगु**	**औपगवः**	**उपगोः अपत्यं पुमान्** - -ಉಪಗುಸುತ
अण् (अ)	**देवरात**	**दैवरातः**	**देवरातस्य अपत्यं पुमान्** - -ದೇವರಾತನ ಮಗ
अण् (अ)	**दक्ष**	**दाक्षः**	**दक्षस्य अपत्यं पुमान्** - -ದಕ್ಷ ಪುತ್ರ

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
फक् [आयनादेश]	नड	नाडायनः	नडस्य अपत्यं पुमान् - -ನಡನ ಮಗ
फक् [आयनादेश]	गार्ग्यः	गार्ग्यायणः	गार्ग्यस्य अपत्यं युवा -ಗರ್ಗಸುತನ ಮರಿ ಮಗ
फक् [आयनादेश]	दाक्षिः	दाक्षायणः	दाक्षेः अपत्यं युवा[1] -ದಕ್ಷಸುತನ ಮರಿಮಗ
फक् [आयनि]	दक्ष	दाक्षायणी	दक्षस्य अपत्यं स्त्री -ದಕ್ಷಪುತ್ರಿ
इञ् [इ]	दक्ष	दाक्षिः	दक्षस्य गोत्रापत्यं पुमान् -ದಕ್ಷಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ
इञ् [इ]	द्रोण	द्रौणिः	द्रोणस्य अपत्यं पुमान् -ದ್ರೋಣಪುತ್ರ
इञ् [इ]	शूर	शौरिः	शूरस्य अपत्यं पुमान् -ಶೂರನ ಮಗ
अकङ् + इ	व्यास	वैयासकिः	व्यासस्य अपत्यं पुमान् [व्यासविरचितम्] ವ್ಯಾಸಪುತ್ರ [ವಿರಚಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ]
अकङ् + इ	सुधातृ	सौधातुकिः	सुधातुः अपत्यं पुमान् -ಸುಧಾತೃನ ಮಗ
अङ् [अ]	बिद	बैदः	बिदस्य गोत्रापत्यं पुमान् -ಬಿದನ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ
अङ् [अ]	वसुदेव	वासुदेवः	वसुदेवस्य अपत्यं पुमान् -ವಸುದೇವ ಸುತ
ढक्[एयादेश]	रोहिणी	रोहिणेयः	रोहिण्याः अपत्यं पुमान् -ರೋಹಿಣೀ ಸುತ
ढक्[एयादेश]	कृत्तिका	कार्तिकेयः	कृत्तिकायाः अपत्यं पुमान् -ಕೃತ್ತಿಕಾಸುತ

[1] युवा 'ಮೊಮ್ಮಗ' ಅಥವಾ 'ಮರಿಮಗ' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ढक्[एयादेश]	विनता	वैनतेयः	विनतायाः अपत्यं पुमान्
ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿ-			-ವಿನತಾಸುತ [ಗರುಡ]
ढक्[इनादेश]	कन्या	कानीनः[1]	कन्यायाः अपत्यं पुमान् - [ವಿವಾಹವಾಗದ] ಕನ್ಯೆಯ ಪುತ್ರ
ढक्[ईयादेश]	पितृष्वसृ	पितृष्वस्रीयः	पितृष्वसुः अपत्यं पुमान् -ತಂದೆಯ ತಂಗಿಯ ಮಗ
ढक्[ईयादेश]	मातृष्वसृ	मातृष्वस्रीयः	मातृष्वसुः अपत्यं पुमान् -ತಾಯಿಯ ತಂಗಿಯ ಮಗ
ढक्[ईयादेश]	कुलटा	कौलटेयः	कुलटायाः अपत्यं पुमान् -ವೇಶ್ಯೆಯ ಮಗ
ಅಪತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಂಗಹೀನ ಮತ್ತು ಶೀಲಹೀನವಾಚಕಾರ್ಥದೊಡನೆ..........			
ढक् [ऐरक् - एर]	काणा	काणेरः	काणायाः अपत्यं पुमान् -ಕುರುಡಿಯ ಮಗ
ढक् [ऐरक् - एर]	दासी	दासेरः	दास्याः अपत्यं पुमान् -ದಾಸಿಯ ಮಗ
ढक् [ऐरक् - एर]	कुलटा	कौलटेरः	कुलटायाः अपत्यं पुमान् -ವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಿಯ ಮಗ
इय	क्षत्र	क्षत्रियः	क्षत्राणां कुले जातः -ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲೋತ್ಪನ್ನನು
यत् (य)	श्वशुर	श्वशुर्यः	श्वशुरस्य अपत्यं पुमान् -ಮಾವನ ಮಗ
यत् (य)	राजन्	राजन्यः	राज्ञः जातौ भवः -ರಾಜರ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ
ईन	कुल	कुलीन, कौलीन	कुले जातः -ಒಳ್ಳೇ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ
ईन	ग्राम	ग्रामीणः	ग्रामे जातः -ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1]कानीनः व्यासः कर्णश्च।

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ರಾಗಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	कषाय	काषायम्	कषायेण रक्तम् - ಕಷಾಯಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ (ಬಟ್ಟೆ)
ठक् (इकादेश)	लाक्षा	लाक्षिकः	लाक्षया रक्तम् - ಅರಗಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ
ठक् (इकादेश)	रोचना	रौचनिकः	रोचनया रक्तः - ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ
अन् (अ)	नीला	नीलम्	नील्या रक्तम् - ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ (ಬಟ್ಟೆ)
अन् (अ)	हरिद्रा	हारिद्रम्	हरिद्रया रक्तम् - ಅರಿಸಿಣ ಬಣ್ಣದ (ಬಟ್ಟೆ)
कन् (क)	पीत	पीतकम्	पीतेन रक्तम् - ಕಿತ್ತಳೇ ಬಣ್ಣದ (ಬಟ್ಟೆ)
अञ् (अ)	शर्करा	शार्करम्	शर्करया इदम् - (ಸಿಹಿ ಭಕ್ಷ್ಯ) ಸಕ್ಕರೆಯ
ಕಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	पुष्य	पौषम्	पुष्येण युक्तम् मासम् (अहः) - ಪುಷ್ಯಮಾಸ (ದಿನ)
अण् (अ)	श्रवण	श्रावणम्	श्रवणयुक्तम् मासम् (दिनम्) - ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸ (ದಿನ)
इञ् (इ)	पुष्य	पौषी	पुष्यनक्षत्रयुक्ता रात्रिः - ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರಯುಕ್ತ ರಾತ್ರಿ
अण् (अ)	अश्विनी	अश्वत्थम्	अश्विनी नक्षत्रयुक्तं दिनम् - ಅಶ್ವಿನಿ ನಕ್ಷತ್ರಯುಕ್ತ ದಿನ
ईन	प्राक्	प्राचीनम्	- ಹಿಂದಿನ ಕಾಲ

ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ವಾಚೀನ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ದರ್ಶನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**वसिष्ठ**	**वासिष्ठम्**	**वसिष्ठेन दृष्टम्** - ವಸಿಷ್ಠರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟ (ಸೂಕ್ತ)
अण् (अ)	**उशनम्**	**औशनसम्** **औशनम्**	**उशनसा दृष्टम्** - ಉಶನಸನಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟ (ಸಾಮ)
ढक् (एय)	**कलि**	**कालेयम्**	**कलिना दृष्टं (सामम्)** - ಕಲಿಯಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಸಾಮ)
इयङ् (य)	**वामदेव**	**वामदेव्यम्**	**वामदेवेन दृष्टम् (सामम्)** - ವಾಮದೇವನಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಸಾಮ)
ಪರಿವೃತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**वस्त्र**	**वास्त्रो (रथः)**	**वस्त्रेण परिवृतो रथः** - ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಗಾಡಿ
इनि (इन्)	**पाण्डुकम्बल**	**पाण्डुकम्बली**	**पाण्डुकम्बलेन परिवृतः (रथः)** - ಬಿಳಿಕಂಬಳಿಯಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ (ರಥ)
ಉದ್ಧರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**शराव**	**शारावः**	**शरावे उद्घृतम् (ओदनम्)** - ತಟ್ಟೆಗೆ ಬಡಿಸಿದ (ಅನ್ನ)
ಸಂಸ್ಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**भ्राष्ट्र**	**भ्राष्ट्राः**	**भ्राष्ट्रे संस्कृताः (यवादयः)** - ಬಾಣಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುರಿದ (ಕಾಳುಗಳು)
अण् (अ)	**अष्टकपाल**	**अष्टकपालः**	**अष्टसु कपालेषु संस्कृतः पुरोडाशः** - ಎಂಟು ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸು
अण् (अ)	**कुलुत्थ**	**कौलुत्थम्**	**कुलुत्थैः संस्कृतम्** - ಹುರುಳಿ ಸಾರು
अण् (अ)	**तिन्त्रिणीक**	**तैन्त्रिणीकम्**	**तिन्त्रिणीकेन संस्कृतम्** - ಹುಣಸೇಹಣ್ಣಿನ ಸಾರು

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ष्ठक् (क)	दधिन्	दाधिकम्	दध्नि संस्कृतम् -ಶ್ರೀಖಂಡ
यत्	शूल	शूल्यम्	शूले संस्कृतं (मांसम्) -ಶೂಲದ ತುದಿಯಿಂದ ಬೇಯಿಸಿದ(ಮಾಂಸ)

ದೇವತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

अण् (अ)	इन्द्र	ऐन्द्रम्	इन्द्रो देवता अस्य (हविः) -(ಈ ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ) ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆ
			ऐन्द्रम् धनु -ಇಂದ್ರಚಾಪ
अण् (अ)	पशुपति	पाशुपतम्	पशुपतिः देवता अस्य -ಪಶುಪತಿಯೇ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ (ಅಸ್ತ್ರ)
ढक् (एय)	अग्नि	आग्नेयम्	अग्निः देवता अस्याः (दिक्) -ಅಗ್ನಿಯೇ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದಿಕ್ಕು (ಆಗ್ನೇಯ)

ಪಿತೃವ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ :

व्यत् (व्य)	पितृ	पितृव्य	पितुर्भ्राता -ತಂದೆಯ ಸಹೋದರ(ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ,ದೊಡ್ಡಪ್ಪ)
डुलच् (उल)	मातृ	मातुल	मातुर्भ्राता -ಸೋದರ ಮಾವ
डामहच् (आमह)	पितृ	पितामह	पितुः पिता -ತಂದೆಯ ತಂದೆ (ಅಜ್ಜ)
डामहच् (आमह)	मातृ	मातामह	मातुः पिता -ತಾಯಿಯ ತಂದೆ (ಅಜ್ಜ)
डामहच् (आमह) डीष् (ई)	मातृ	मातामही	मातुः माता -ತಾಯಿಯ ತಾಯಿ (ಅಜ್ಜಿ)
डामहच् (आमह) डीष् (ई)	पितृ	पितामही	पितुः माता -ತಂದೆಯ ತಾಯಿ (ಅಜ್ಜಿ)

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ಸಮೂಹಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	काक	काकम्	काकानां समूहः - ಕಾಗೆಗಳ ಹಿಂಡು
अण् (अ)	भिक्षा	भैक्षम	भिक्षाणां समूहः - ಭಿಕ್ಷುಕರ ಗುಂಪು
अण् (अ)	गर्भिणी	गार्भिणम्	गर्भिणीनां समूहः - ಗರ್ಭಿಣಿಯರ ಗುಂಪು
अक	राजन्य	राजन्यकम्	राजन्यानां समूहः - ರಾಜಕುಲೋದ್ಭವರ ಗುಂಪು
अक	राजन्	राजकम्	राज्ञां समूहः - ರಾಜರ ಗುಂಪು
अक	मनुष्य	मनुष्यकम्	मनुष्याणां समूहः - ಮನುಷ್ಯರ ಗುಂಪು
अक	कौरव	कौरवकम्	कौरवाणां समूहः - ಕೌರವರ ಗುಂಪು
यत (य)	ब्राह्मण	ब्राह्मण्यम्	ब्राह्मणानां समूहः - ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪು
यत (य)	वडवा	वाडव्यम्	वडवानां समूहः - ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳ ಸಮೂಹ
स्तल् (ता)	ग्राम	ग्रामता	ग्रामाः - ಹಳ್ಳಿಗಳು
स्तल् (ता)	जन	जनता	जनानां समूहः - ಜನರ ಗುಂಪು
स्तल् (ता)	बन्धु	बन्धुता	बन्धूनां समूहः - ಬಂಧುಗಳ ಗುಂಪು
ಹೀಗೆಯೇ गजता ಮುಂತಾದವುಗಳು.			
(अ)	कपोत	कापोतम्	कपोतानां समूहः - ಗಿಳಿವಿಂಡು
ठक् (इक)	हस्तिन्	हास्तिकम्	हस्तीनां समूहः - ಆನೆಗಳ ಹಿಂಡು
ठक् (इक)	धेनु	धैनुकम्	धेनूनां समूहः - ಆಕಳ ಹಿಂಡು

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
यल् (य)	**पाश**	**पाश्या**	**पाशानां समूहः** - ಹಗ್ಗಗಳ ರಾಶಿ
यल् (य)	**रथ**	**रथ्या**	**रथानां समूहः** - ವಾಹನಗಳ ಗುಂಪು
पाश	**केश**	**केशपाश**	**केशसमूहः** - ಕೂದಲುಗಳ ರಾಶಿ
ಸಂಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಯೋಜನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**सुभद्रा**	**सौभद्रः**	**सुभद्रा प्रयोजनं अस्य संग्रामस्य** - ಸುಭದ್ರೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧ
अण् (अ)	**भरत**	**भारतः**	**भारताः योद्धारः अस्य संग्रामस्य** - ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರೇ ಸೈನಿಕರು
ಕ್ರೀಡಾ ಸಾಧನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
णः (-आ)	**दण्ड**	**दाण्डाः**	**दण्डः प्रहरणं अस्यां क्रीडायाम्** - ಕೋಲಾಟ

ಇದೇ ರೀತಿ **मौष्टाः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಅಧೀತಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ :			
अण् (अ)	**व्याकरण**	**वैयाकरणः**	**व्याकरम् अधीते वेद वा** - ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಯುವವ ಅಥವಾ ಬಲ್ಲವ
ठक् (इक)	**न्याय**	**नैयायिकः**	**न्यायम् अधीते वेद वा** - ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಿ ಅಥವಾ ಪುರಾಣಬಲ್ಲವ
ठक् (इक)	**पुराण**	**पौराणिकः**	**पुराणम् अधीते वेद वा** - ಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಸಿ ಅಥವಾ ಪುರಾಣ ಬಲ್ಲವ
ठक् (इक)	**इतिहास**	**ऐतिहासिकः**	**इतिहासमधीते वेद वा** - ಇತಿಹಾಸದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಅಥವಾ ಪಂಡಿತ
ठक् (इक)	**वेद**	**वैदिकः**	**वेदम् अधीते वेद वा** - ವೇದಾಭ್ಯಾಸಿ ಅಥವಾ ವೇದ ಬಲ್ಲವ

पुराणस्य इदं (काव्यं नाटकं) **पौराणिकम्** (ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ನಾಟಕ)

इतिहासिकम् इदं (काव्यं , नाटकं)
ऐलहासिक (ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ನಾಟಕ) ಎಂದೂ ಇವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ

ಇರುವ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವಾಗ :

अण् (अ)	**उदम्बर**	**औदुम्बरः**	**उदुम्बराः संति अस्मिन् देशे** - ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳ
अण् (अ)	**पञ्चाल**	**पञ्चालाः**	**पञ्चालानां निवासो जनपदः** -ಪಾಂಚಾಲರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ

ಇದೆ ರೀತಿ **कर्णाटकाः, महाराष्ट्राः, वङ्गाः, कलिङ्गाः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಯಾರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವಾಗ :

अण् (अ)	**कुशाम्ब**	**कौशाम्बी**	**कुशाम्बेन निर्वृत्ता (नगरी)** -ಕುಶಾಂಬನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ (ನಗರ)
अण् (अ)	**दीर्घवरत्र**	**दैर्घवरत्रः**	**दीर्घवरत्रेण निर्वृत्तः (कूपः)** -ದೀರ್ಘವರನು ಕಟ್ಟಿದ (ಬಾವಿ)

ಇಂಥವರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ:

अण् (अ)	**शिबि**	**शैबः**	**शिबीनां निवासो देशः** -ಶಿಬಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ
अण् (अ)	**कर्णाटकः**	**कार्णाटकः**	**कर्णाटकानां निवासो देशः** -ಕನ್ನಡಿಗರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ
अण् (अ)	**किरात**	**कैरातः**	**किरातानां निवासो देशः** -ಕಿರಾತರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ
अण् (अ)	**मयूरः**	**मायूरः**	**मयूराणां निवासो देशः** -ನವಿಲುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳ

ಅದೂರಭವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:

अण् (अ)	**विदिशा**	**वैदिशम्**	**विदिशायाः अदूरभवं (नगरम्)** - ವಿದಿಶೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವ (ಪಟ್ಟಣ)

ಹಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:

ण् (अ)	**चक्षुस्**	**चाक्षुषम्**	**चक्षुषा गृह्यते (रूपम्)** -ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ (ರೂಪ)

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
अण् (अ)	**श्रवण**	**श्रावणः**	**श्रवणेन गृह्यते (शब्दः)** - ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳುವ (ಶಬ್ದ)
अण् (अ)	**उपनिषत्**	**औपनिषदिकः**	**उपनिषदा ज्ञातः (पुरुषः)** - ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಡುವ (ಪುರುಷ)
चण	**विद्या**	**विद्याचणः**	**विद्यया वित्तः** - ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಹೆಸರಾಗಿರುವ

ಭವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:

ठक् (अक)	**अरण्य**	**आरण्यकः**	**अरण्ये भवः (पुरुषः)** - ಅಡವಿಯ ಮನುಷ್ಯ
घ (इय)	**राष्ट्र**	**राष्ट्रिय**	**राष्ट्रे भवः** - ರಾಷ್ಟ್ರದವ
घ (एय)	**वारणासी**	**वाराणसेयः**	**वाराणास्यां भवः** - ವಾರಣಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ
घ (एय)	**नदी**	**नादेयम्**	**नद्यां भवं नद्याः इदं वा** - ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ; ನದಿಯ
घ (एय)	**पुरुष**	**पौरुषेयम्**	**पुरुषस्य इदं कार्यम्** - ಗಂಡಿನ (ಕೆಲಸ)
घ (इय)	**शाली**	**शालीयम्**	**शाल्याः इदं (क्षेत्रम्)** - ಭತ್ತದ (ಗದ್ದೆ)
घ (इय)	**पाणिनि**	**पाणिनीयम्**	**पाणिन्यः इदम् (व्याकरणम्)** - ಪಾಣಿನಿಯ (ವ್ಯಾಕರಣ)
घ (इय)	**युष्मद्**	**युष्यदीयम्**	**युवयोः युष्माकम् वा** - ನಿಮ್ಮದು

ಹೀಗೆಯೇ **अस्मदीयम्, त्वदीयम्, मदीयम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

त्यप् (त्य)	**अमा**[1]	**अमात्यः**	**अमा भवः** - ಜೊತೆಗೇ ಇರುವವ (ಮಂತ್ರಿ)

ಹೀಗೆಯೇ **दाक्षिणात्यः, पौर्वात्यः, पाश्चात्यः, पौरस्त्यः, इहत्यः, ततस्त्यः, कृत्यः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1] ಅವ್ಯಯವಿದು

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ठक् (इक)	**अध्यात्म**	**आध्यात्मिकः**	**आत्मानं देवं वा अधिकृत्य भवः** - ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿ

ಇದೇ ರೀತಿ, **आदिभौतिक, ऐहलौकिक, पारलौकिक** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ठक् (इक)	**निशा**	**नैशिकम्**	**निशायाः इदम्** - ರಾತ್ರಿಯ
तन	**सायम्**	**सायन्तन**	**सायं भवः** - ಸಾಯಂಕಾಲದ

ಇದೇ ರೀತಿ, **अद्यतन, ह्यस्तन, चिरन्तन, सनातन, नूतन** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ವಿಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

अण् (अ)	**पयस्**	**पायसम्**	**पयसः विकारः** - ಮಜ್ಜಿಗೆ ; ಪಾಯಸ ಮುಂತಾದವುಗಳು.
अण् (अ)	**अश्मन्**	**आश्मः**	**अश्मनो विकारः** - ಕಲ್ಲಿನದು
अण् (अ)	**हेमन्**	**हैमम्**	**हेम्नः विकारः** - ಬಂಗಾರದ
मयट्[1]	**मृत्**	**मृण्मय**	**मृदः विकारः** - ಮಣ್ಣಿನ

ಇದೇ ರೀತಿ **चिन्मय, काष्ठमय** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅದೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ **मयट्** ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

मयट्	**जल**	**जलमय**	**जलं एव** - ನೀರೇ ನೀರು
मयट्	**अन्न**	**अन्नमय**	**प्रचुरं अन्नम्** - ಬಹಳ ಅನ್ನ

ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

ठक् (इक)	**व्यवहार**	**व्यावहारिकः**	**व्यवहारेण चरति इति** - ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ (ಕೋರ್ಟು ಮುಂ.) ಬದುಕುತ್ತಾನೆ.

---

[1] **गोमय** ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯ **मयट्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ವಿಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **गोः पुरीषम्** - ಆಕಳ ಸಗಣಿ ಎಂದಾಗುವುದು.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ठक् (इक)	**शकट**	**शाकटिकः**	**शकटेन चरति इति** - ಬಂಡಿ ಹೊಡೆಯುವವ
ठक् (इक)	**स्वागत**	**स्वागतिकः**	**स्वागतं करोति इति** - ಸ್ವಾಗತ ಮಾಡುವವನು.
ठक् (इक)	**वीणा**	**वैणिकः**	**वीणां वादयति इति** - ವೀಣೆ ನುಡಿಸುವವ
ठक् (इक)	**अक्ष**	**आक्षिकः**	**अक्षैः दीव्यति इति** - ಜೂಜುಗಾರ (ಪಗಡೆಯಾಟಗಾರ)
ठक् (इक)	**वेतन**	**वैतनिकः**	**वेतनेन जीवति इति** - ನೌಕರಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವವ
ठक् (इक)	**समाज**	**सामाजिकः**	**समाजं रक्षति इति** - ಸಮಾಜ ರಕ್ಷಕ
ठक् (इक)	**धर्म**	**धार्मिकः**	**धर्मं चरति इति** - ಧರ್ಮದಿಂದ ಇರುವವ

ಹೀಗೆಯೇ **सैनिकः, नाविकः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ठक् (इक)	**अस्ति**[1]	**आस्तिकः**	**अस्ति इति अस्य बुद्धिः** - (ದೇವನಿರುವನು ಎನ್ನುವ) ಆಸ್ತಿಕ

ಇದೇ ರೀತಿ **नास्तिकः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

ईकक् (ईक)	**शक्ति**	**शाक्तीकः**	**शक्त्या प्रहरति इति** - ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಹೊಡೆಯುವವ
ईकक् (ईक)	**यष्टि**	**याष्टीकः**	**यष्ट्या प्रहरति इति** - ದೊಣ್ಣೆಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವವ
ईन	**पारम्**[2]	**पारीणः**	**पारं गामि इति** - ದಾಟುವವ
ईन	**अध्वन्**	**अध्वनीनः**	**अध्वानं गच्छति इति** - ಪ್ರವಾಸಿ

---

[1] ಕ್ರಿಯಾಪದವಿದು [2] ಅವ್ಯಯವಿದು

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ಶೀಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:			
ठक् (इक)	अपूप	आपूपिकः	अपूपं भक्षणं शीलम् अस्य - ಕಡುಬು ತಿನ್ನುವ ಚಟದವನು
अण् (अ)	कर्मन्	कार्मः	कर्मशीलः - ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತನು
ಪ್ರವೀಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:			
खञ् (ईन)	सर्वजन	सार्वजनीनः	सर्वजनसाधुः - ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಘಟ್ಟಿಗ
यत् (य)	कर्मन्	कर्मण्यः	कर्मणि साधुः - ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಿಗ
एय	अतिथि	आतिथेयः	अतिथिषु साधुः - ಅತಿಥಿ ಸೇವಾ ಪ್ರವೀಣ
एय	पथिन्	पाथेयः	पथि साधुः - ದಾರಿ ನಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಿಗ, ನಡೆಯಲು ಶಕ್ತಿ ನೀಡುವ ಬುತ್ತಿ
एय	धुर्	धौरेयः	धुरं वहति इति - ಮುಂದಾಳು
ಅನುಕಂಪನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:			
अकच् (अक)	पुत्र	पुत्रकः	अनुकम्पितः पुत्रः - ಬಡಪಾಯಿ ಹುಡುಗ
अकच् (अक)	देवदत्तः	देवदत्तकः देविकः	अनुकम्पितः देवदत्तः - ಬಡಪಾಯಿ ದೇವದತ್ತ
कन् (क)	सिंह	सिंहकः	अनुकम्पितः सिंहः - ಬಡಪಾಯಿ ಸಿಂಹ
ಅಲ್ಪ ಮತ್ತು ಹ್ರಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:			
न् (क)	तैल	तैलकम्	अल्पं तैलं - ತುಸು ಎಣ್ಣೆ
रः	कुटी	कुटीरः	ह्रस्वा कुटी - ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಸಲು
रः	शमी	शमीरः	ह्रस्वा शमी - ಚಿಕ್ಕ ಶಮೀವೃಕ್ಷ

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
षृरच् (तर)	**वत्स**	**वत्सतरः**	**द्वितीयवयः प्राप्तः वत्सः** - ಸಾಧಾರಣ ಸಣ್ಣ ಕರು
षृरच् (तर)	**कासू**	**कासूतरी**	**ह्रस्वा सा कासू** - ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕಾಸೂ ಆಯುಧ

ಹೀಗೆಯೇ **उक्षतर, अश्वतर, ऋषभतर, गोणीतर** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಕುತ್ಸಿತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:

अकच् (अक)	**अश्व**	**अश्वकः**	**कुत्सितः अश्वः** - ಕೆಟ್ಟಕುದುರೆ
अकच् (अक)	**पितृ**	**पित्रकः**	**कुत्सितः पिता** - ಕೆಟ್ಟ ತಂದೆ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

त्वतल् (त्व-ता)	**गो**	**गोत्वम्/गोता**	**गवेः भावः** - ಆಕಳತನ
त्वतल् (त्व-ता)	**मनुष्य**	**मनुष्यत्वम्** **मनुष्यता**	**मनुष्यस्य भावः** - ಮಾನವೀಯತೆ

ಹೀಗೆಯೇ **सिंहत्व, सिंहता, देवत्व, देवता** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

नञ् (न)	**स्त्री**	**स्त्रैणम्**	**स्त्रिया भावः, स्त्रीत्व, स्त्रीता** - ಹೆಣ್ಣುತನ
स्नञ् (स्न)	**पुरुष**	**पौंस्नम्**	**पुरुषस्य भावः पुरुषत्वम्, पुंस्ता** - ಗಂಡಸುತನ
अण् (अ)	**कुमार**	**कौमारम्**	**कुमारस्य भावः** - ಹುಡುಗುತನ
ठक् (अक)	**रमणीय**	**रामणीयकम्**	**रमणीयस्य भावः** - ರಮಣೀಯತೆ

ಹೀಗೆಯೇ **कौमारक** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

इमन्	**मृदु**	**मृदिमन्** **(मृदिमा)**	**मृदोः भावः** - ಮೃದುತನ
इमन्	**वाक्**	**वाग्मिन्** **(वाग्मी)**	**सम्यक् भाषते** - ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವ

ಹೀಗೆಯೇ **महिमा, गरिमा, शुक्लिमा** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
ಸದೃಶಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
कल्प	कुमार	कुमारकल्प	कुमारसदृशम् - ಕುಮಾರನಿಗೆ ಸಮನಾದ
ಆಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :			
यत (य)	दण्ड	दण्ड्यः	दण्डम् अर्हति इति - ಶಿಕ್ಷಾಯೋಗ್ಯನಾದವನು
यत (य)	पूजा	पूज्यः	पूजाम् अर्हति इति - ಪೂಜಾರ್ಹನಾದವನು
यत (य)	दक्षिणा	दक्षिण्यः	दक्षिणम् अर्हति इति - ದಕ್ಷಿಣೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು
ಹೀಗೆಯೇ **वध्यः, अर्घ्यः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.			
छ (इ)	दक्षिणा	दक्षिणीयः	दक्षिणाम् अर्हति इति - ದಕ್ಷಿಣೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅರ್ಹನಾದವನು
छ (इय)	पुत्री	पुत्रीयः	पुत्रीम् अर्हति इति - ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು (ವರ)
ಹೀಗೆಯೇ **धनीयः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.			
ಮತ್ವರ್ಥ (ಹೊಂದಿದವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥ)ದಲ್ಲಿ :			
अच् (अ)	अर्शस्	अर्शसः	अर्शांसि अस्य विद्यन्ते - ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ರೋಗವುಳ್ಳವನು
अण् (अ)	प्रज्ञा	प्राज्ञः	प्रज्ञा विद्यते अस्य - ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನು.
ಇದೇ ರೀತಿ **श्राद्धः, चौरः, राक्षसः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.			
आलच्, आटच् (आल, आट)	वाक्	वाचालः[1] वाचाटः	कुत्सितः बहु भाषते - ಕೆಟ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಾತನಾಡುವವ
आलु	हृदय	हृदयालुः	हृदयं विद्यते अस्य - ಹೃದಯವುಳ್ಳವ

[1] **वाचाल** ಶಬ್ದವು ನಿವೇದಿಸುವುದು 'ತರ್ಕಶೂನ್ಯ ಮಾತನಾಡುವವ' ಅನ್ನುವುದನ್ನು . ತರ್ಕಯುಕ್ತ ಮಾತುಗಾರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ **वाग्मिन्** ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
आलु	**दया**	**दयालुः**	**दया विद्यते अस्य** - ದಯೆಯುಳ್ಳವ
आलु	**कृपा**	**कृपालुः**	**कृपा विद्यते अस्य** - ಕೃಪಾಳು
आलु	**शीत**	**शीतालुः**	**शीतं न सहते इति** - ಶೀತಸಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವ

ಹೀಗೆಯೇ **उष्णालुः, तृपालुः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

इत	**पण्डा**	**पण्डित**	**पण्डा विद्यते अस्य** - ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವ
इत	**फल**	**फलित**	**फलानि अस्य सञ्जातानि** - ಹಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ (ಮರ)

ಇದೇ ರೀತಿ **दुःखित, पुलकित, पुष्पित, कुसुमित** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

इनिर् (इन)	**दण्ड**	**दण्डिन्**	**दण्डः अस्य अस्ति इति** - ಬಡಿಗೆಯುಳ್ಳವ
इनिर् (इन)	**धन्**	**धनिन्**	**धनम् अस्य अस्ति इति** - ಹಣವುಳ್ಳವ
ठक् (इक)	**धन**	**धनिकः**	**धनम् अस्य अस्ति इति** - ಹಣವುಳ್ಳವ
ठक् (इक)	**दण्ड**	**दण्डिक**	**दण्डः अस्य अस्ति इति** - ದಂಡವನ್ನುಳವ

ಇದೇ ರೀತಿ **व्रीहिन् - व्रीहिकः, मायिन् - मायिकः , दुःखिन्, सुखिन्, शूलिन्, मालिन्, ब्रह्मचारिन्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

इनिर् (इनी)	**पुष्कर**	**पुष्करिणी**	**पुष्कराणि अत्र सन्ति इति** - ಕೆರೆ ನೀರು (ಕಮಲಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಥಳ)

ಇದೇ ರೀತಿ **कुमुदिनी, पद्मिनी** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

इनिर् ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **अर्थ** ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ' ಬಯಕೆಯುಳ್ಳವ ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ

ಉದಾಹರಣೆ:

इनिऱ् (इन)	**विद्या**	**विद्यार्थिन्** **विद्यार्थी**	**विद्याम् अधीतुम् इच्छति** - ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳವ

ಹೀಗೆಯೇ **धनार्थिन्, धान्यार्थिन्, कन्यार्थिन्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

इल	**फेन**	**फेनिल**	**फेनः विद्यते अस्य** - ನೊರೆಯುಳ್ಳ
इल	**पङ्क**	**पङ्किल**	**पङ्कः विद्यते अस्य** - ಕೆಸರುಳ್ಳ

ಇದೇ ರೀತಿ **सिकतिल, तुन्दिल, वर्णिल** ಮುಂತಾದವು.

विनि (विन्)	**माया**	**मायविन्** **(मायावी)**	**माया विद्यते अस्य** - ಮಾಟಗಾರ
विनि (विन्)	**मेधा**	**मेधाविन्**	**मेधा विद्यते अस्य** - ಬುದ್ಧಿವಂತ

ಹೀಗೆಯೇ **सृग्विन्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

विनि (विन्)	**तपस्**	**तपस्विन्**	**तपः अस्य विद्यते** - ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದವ
विनि (विन्)	**तेजस्**	**तेजस्विन्**	**तेजः अस्य विद्यते** - ತೇಜಸ್ವಿಯಾದವನು
शः	**रोमन्** **लोमन्**	**रोमशः** **लोमशः**	**रोम अस्य विद्यते इति** - ರೋಮಗಳುಳ್ಳವನು
शः	**कपि**	**कपिशः**	**कपिः अस्य विद्यते** - ಕಪಿಯುಳ್ಳವ (ಮಂಗನಾಟದವ)

ಹೀಗೆಯೇ **कर्कशः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

धेय	**नामन्**	**नामधेयः**	**नाम अस्य विद्यते इति** - ಹೆಸರುಳ್ಳವ, ಹೆಸರು

ಹೀಗೆಯೇ **भागदेयः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

मतुप् (मत्)	**श्री**	**श्रीमत्** **(श्रीमान्)**	**श्रीः विद्यते अस्य** - ಶ್ರೀಮಂತ,ಹಣವುಳ್ಳವ

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
मतुप् (मत्)	**बुद्धि**	**बुद्धिमत्**	**बुद्धिः विद्यते अस्य** - ಬುದ್ಧಿವಂತ
मतुप् (मत्)	**भूमि**	**भूमिमत्**	**भूमिः विद्यते अस्य** - ಭೂಮಾಲಿಕ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

मतुप् (मत्)	**रूप**	**रूपवत्** **रूपवान्**	**रूपम् अस्य अस्ति इति** - ರೂಪವಂತ
मतुप् (मत्)	**स्नेह**	**स्नेहवत्**	**स्नेहः अस्य अस्ति इति** - ಸ್ನೇಹವುಳ್ಳವ (ಎಣ್ಣೆಯುಳ್ಳವ)
मतुप् (मत्)	**रस**	**रसवत्**	**रसः अस्य अस्ति इति** - ರಸವುಳ್ಳ (ಕಾವ್ಯ)

ಇದೇ ರೀತಿ **विद्यावत्, तडिद्वत्, शब्दवत्, हेमवत्, गुणवत्, शुभवत्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

यप्[1] **(य)**	**हिम**	**हिम्यः**	**हेमं विद्यते अस्य** ಹಿಮವುಳ್ಳವ
यप् (य)	**रूप**	**रूप्यः**	**रूपम् अस्य अस्ति इति** ರೂಪವುಳ್ಳವ

ಇದೇ ರೀತಿ **गुण्यः, ब्राह्मण्यः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

रः	**पाण्डु**	**पाण्डुरः**	**पाण्डु अस्य विद्यते इति** ಬಿಳಿಚಿದ, ಬೆಳ್ಳಗಾದ
रः	**दन्त**	**दन्तुरः**	**उन्नता दन्ता सन्ति अस्य इति** ಉಬ್ಬುಹಲ್ಲುಳ್ಳವ
रः	**मधु**	**मधुरः**	**माधुर्यम् अस्य अस्ति** ಮಧುರವಾಗಿರುವ

ಹೀಗೆಯೇ **नगरः, पांसुरः, स्वरः, सुषिरः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

लच् (ल)	**चूडा**	**चूडालः**	**चूडा अस्य अस्ति इति** ಜುಟ್ಟುಳ್ಳವ

---

[1] **मतुप्** ಗೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **यप्** ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
लच् (ल)	फेन	फेनिलः / फेनलः	फेनः विद्यते अस्य ನೊರೆಯುಳ್ಳ

ಇದೇ ರೀತಿ **वत्सलः, चाण्डालः, अंसलः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

व	अर्ण	अर्णवः	अर्णम् अस्य अस्ति इति ಸಮುದ್ರ (ನೀರುಳ್ಳದ್ದು)

ಇದೇ ರೀತಿ **केशवः, मणिवः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

ಕ್ರಿಯಾ[1] ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

अकच् (अक)	उच्चैः	उच्चकैः	ಎತ್ತರವಾಗಿ
अकच् (अक)	नीचैः	नीचकैः	ಸಣ್ಣಗೆ
अकच् (अक)	सर्वे	सर्वके	ಎಲ್ಲವರೆಡೆಗೆ
अकच् (अक)	विश्वे	विश्वके	ಎಲ್ಲವರೆಡೆಗೆ
डाच् (आ)	दुःख	दुःखा	दुःखा करोति (स्वामिनम्) (ಒಡೆಯನು) ದುಃಖಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
डाच् (आ)	प्रिय	प्रिया	प्रिया करोति (गुरुम्) (ಗುರುವು) ಪ್ರೀತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
डाच् (आ)	सत्य	सत्या	सत्या करोति (मिथ्याम्) (ಸುಳ್ಳನ್ನು) ನಿಜವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
डाच् (आ)	शूल	शूला	शूलेन पचति (मांसम्) (ಮಾಂಸವನ್ನು)ಶೂಲದಿಂದ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ.
एन	अपर	अपरेण	ಮತ್ತೊಂದು
एन	पूर्व	पूर्वेण	ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ
तसि (तः)	वर्ण	वर्णतः	ಸ್ವರದಿಂದ
तसि (तः)	आदि	आदितः	ಆದಿಯಿಂದ
तसि (तः)	मध्य	मध्यतः	ಮಧ್ಯದಿಂದ
तसिल् (तस्)	परि	परितः	ಸುತ್ತುಮುತ್ತು

2 ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳು ; ಅವ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ ನೋಡಿರಿ.

Rarest Archiver

ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯ	ಮೂಲಶಬ್ದ	ತದ್ಧಿತಾಂತ	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ
तसिल् (तस्)	**अभि**	**अभितः**	ಎರಡೂ ಕಡೆ
च्वि	**कृष्ण**	**कृष्णी**	**अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति** - ಕಪ್ಪಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಪ್ಪಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
सात्	**अग्नि**	**अग्निसात्**	**अनग्निम् अग्निं करोति** - ಬೆಂಕಿಯಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
सात्	**भस्म**	**भस्मसात्**	**अभस्म भस्म करोति** - ಭಸ್ಮವಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಭಸ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
वति (वत्)	**ब्राह्मण**	**ब्राह्मणवत्**	ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂತೆ
वति (वत्)	**राम**	**रामवत्**	ರಾಮನಂತೆ
वति (वत्)	**पुत्र**	**पुत्रवत्**	ಮಗನಂತೆ

ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ :

त्रल् (त्र)	**यद्**	**यत्र**	ಎಲ್ಲಿ

ಹೀಗೆಯೇ **तत्र** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಕಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ :

दा	**एक**	**एकदा**	ಒಂದು ಸಾರಿ
दा	**अन्य**	**अन्यदा**	ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ

ಹೀಗೆಯೇ **यदा, तदा** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

दानीम्	**इदानीम्**	ಈಗ
दानीम्	**तदानीम्**	ಆಗ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

द्यस्	**अद्य**	**अस्मिन् अहनि**	ಈ ದಿವಸ
द्यस्	**सद्य**	**समाते अहनि**	ಕೂಡಲೇ
द्युस्	**पूर्वेद्युः**	**अन्येद्युः, अपरेद्युः**	ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

ಪ್ರಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ:

थाल्	**तथा**	**तेन प्रकारेण**	ಹಾಗೆ
थमुः (थम्)	**इत्थम्**	**अनेन एतेन प्रकारेण**	ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ

ದಿಕ್‌ಸೂಚಿ:

अतसुच् (अतः) **दक्षिणतः, उत्तरतः, पूर्वतः, परतः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

अस्तानि (अस्तात्) पुरस्तात्, अधस्तात्, पश्चात्, परिस्तात् ಮುಂತಾದವುಗಳು.

अतिः (आत्) **उत्तर** **उत्तरात्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳ ನಂತರದ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

Rarest Archiver

೯

ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಪ್ರಕರಣ

ತರತಮಾದಿ ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳು - (Degree of Comparision)

ಉಕ್ತ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವ ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿಯ ಏಕದೇಶವನ್ನು (ಅಂಗವನ್ನು - ಒಂದನ್ನು) ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದೆಂದು ತೋರಿಸುವಾಗ ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ - (ಅತಿಶಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ....

ತಮಪ್[1] (ತಮ) ಅಥವಾ ಇಷ್ಠನ್ (ಇಷ್ಠ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. **तमप् - इष्ठन्** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟವೆಂದರೆ ಉತ್ಕರ್ಷ. ಉತ್ಕರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಆಧಿಕ್ಯ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ ಇತರ ತಿರಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ವೋತ್ಕರ್ಷವೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಇರುವಂಥಾದ್ದು.

ಉದಾಹರಣೆ: **अयं** { **एषां** / **एषु** } **अतिशयेन आढ्यः**

ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಇವನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಢ್ಯವಂತ.

ಇಲ್ಲಿ, ' ಇವರೆಲ್ಲ' ರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಸಾಧಾರಣ ಗುಣ ಆಢ್ಯತೆ. 'ಇವನು' ಈ ಆಢ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವನು ಅನ್ನುವಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಚಕವು ಇತರರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಗಲೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಮುದಾಯವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ಬಹುವಚನದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ

सर्वेषां (सर्वेषु वा) विद्वत्तम एव पूज्यते ।

-ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳವನು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

सर्वेषां (सर्वेषु वा) पर्वतानां हिमालयः प्रथिष्ठः ।

- ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯವು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಸಮುದಾಯವು ಎರಡೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಗ ಅತಿಶಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ತರಪ್[2] (ತರ)ಅಥವಾ ಈಯಸುನ್ (ಈಯಸ್) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

---

[1] **अतिशायने तमबिष्ठनौ** (ಪಾ V, 3, 55) **अतिशयविशिष्टार्थवृत्तेः स्वार्थे एतौ स्तः** (ಸಿ. ಕೌ 2001)

[2] **द्विवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ** (ಪಾ V, 3, 57)

द्वयोरेकस्यातिशये विभक्तव्ये चोपपदे सुप्तिङन्तादेतौ स्तः (ಸಿ. ಕೌ 2005)

Rarest Archiver

गङ्गायमुनासलिलयोः गाङ्गं सलिलं शुचितरम् ।

- ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಯಮುನಾ ನದಿಗಳ ನೀರುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ನೀರು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಶುಚಿಯಿರುತ್ತದೆ.

बालाय अन्नमोदकयोः मोदकः प्रियतरः ।

- ಹುಡುಗನಿಗೆ ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಮೋದಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೋದಕವೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಯದು.

विन्ध्याहिमालयोः हिमालयो महीयसः ।

- ವಿಂಧ್ಯಾ ಹಿಮಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು.

ನಿರ್ಧಾರ್ಯಮಾಣ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಹೇಳುವಾಗ ಉತ್ಕರ್ಷ ವಿಶೇಷ್ಯ ಶಬ್ದವು ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಉದಾಹರಣೆ :

मथुराः पाटलिपुत्रकेभ्यः आढ्यतराः ।

- ಮಥುರಾನಿವಾಸಿಗಳು ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಢ್ಯರು.

ईयस् ಮತ್ತು **इष्ठ** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗಿಂತ **तर** ಮತ್ತು **तम** ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು.

ತರ, ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾಂತ್ಯ **ई, ऊ** ಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಹ್ರಸ್ವಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

प्रधी	**प्रधितर**	**प्रधीतर**
	प्रधितम	**प्रधीतम**

ಪ್ರಾತಪದಿಕವು ವ್ಯಂಜನಾಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂತ್ಯ ವ್ಯಂಜನವು ಈ ತರ, ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವಾಗ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ	ತರ	ತಮ
	धनिन्	**धनितर**	**धनितम**
	विद्वस्	**विद्वत्तर**	**विद्वत्तम**
	किम्	**कितर**	**कितम**

ಕ್ರಿಯಾಪದ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ ತರ, ತಮಗಳು **तराम्, तमाम्** ಎಂದಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	ಶಬ್ದ	ತರ	ತಮ
ಕ್ರಿಯಾಪದ	**पचति**	**पचतितराम्**	**पचतितमाम्**
ಅವ್ಯಯ	**उच्चैः**	**उच्चैस्तराम्**	**उच्चैस्तमाम्**
ಅವ್ಯಯ	**नी**	**नितराम्**	**नितमाम्**
ಅವ್ಯಯ	**सु**	**सुतराम्**	**सुतमाम्**

ತರ, ತಮಗಳು ಸ್ವರಾಂತ, ವ್ಯಂಜನಾಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಬರುವಾಗ.....

Rarest Archiver

ಸ್ವರಾಂತ	गुरु	गुरुतर	गुरुतम
ಸ್ವರಾಂತ	बहु	बहुतर	बहुतम
ಸ್ವರಾಂತ	एक	एकतर	एकतम
ವ್ಯಂಜನಾಂತ	पापिन्	पापीयस्तर	पापीयस्तम

ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಅಪವಾದಗಳೂ ಇವೆ.

ಈಯಸ್ (ईयसुन्) ಮತ್ತು ಇಷ್ಠ (इष्ठन्) ಇವುಗಳನ್ನು ಗುಣವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು ; ಇವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಾಗ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಅಂತ್ಯಸ್ವರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನವಿದ್ದರೆ ಉಪಾಂತ್ಯ ಸ್ವರಸಹಿತ ಆ ಅಂತ್ಯವ್ಯಂಜನವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	लघु	लघीयस्	लघिष्ठ
	पटु	पटीयस्	पटिष्ठ
	महत्	महीयस्	महिष्ठ

ವಿಶೇಷಣಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತೃ' ಮತ್ತು ಮತ್ವರ್ಥೀಯ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು 'ಈಯಸ್, ಇಷ್ಠ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	कर्तृ	करीयस्	करिष्ठ
	स्तोतृ	स्तवीयस्	स्तविष्ठ
	मतिमत्	मतीयस्	मतिष्ठ
	मेधाविन्	मेधीयस्	मेधिष्ठ
	धनिन्	धनीयस्	धनिष्ठ

ವಿಶೇಷಣಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	कृश	क्रशीयस्	क्रशिष्ठ
	मृदु	म्रदीयस्	म्रदिष्ठ
	पृथु	प्रथीयस्	प्रथिष्ठ

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು :

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ	ಅರ್ಥ	ईयसुन् (ಈಯಸ್)	इष्ठन् (ಇಷ್ಠ)
अन्तिक	ಹತ್ತಿರ	नेदीयस्	नेदिष्ठ
अल्प	ಸ್ವಲ್ಪ, ಚಿಕ್ಕ	अल्पीयस्	अल्पिष्ठ
		कनीयस्	कनिष्ठ
उरु	ದೊಡ್ಡ, ವಿಶಾಲವಾದ	वरीयस्	वरिष्ठ

Rarest Archiver

क्षिप्र	ಬೇಗನೇ	क्षेपीयस्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र	ಸಣ್ಣ, ಹಗುರಾದ	क्षोदीयस्	क्षोदिष्ठ
गुरु	ಭಾರವಾದ	गरीयस्	गरिष्ठ
दीर्घ	ಉದ್ದ	द्राघीयस्	द्राघिष्ठ
दूर	ದೂರ	दवीयस्	दविष्ठ
प्रशस्य	ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ	श्रेयस् /ज्यायस्	श्रेष्ठ / ज्येष्ठ
प्रिय	ಪ್ರೀತಿಯ	प्रेयस्	प्रेष्ठ
बहु	ಬಹಳ	भूयस्	भूयिष्ठ
बहुल	ಬಹಳ	बंहीयस्	बंहिष्ठ
बाढ	ಒಳ್ಳೆಯ	साधीयस्	साधिष्ठ
युवन्	ಚಿಕ್ಕ	कनीयस्	कनिष्ठ
		यवीयस्	यविष्ठ
विपुल	ಬಹಳ	ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृद्ध	ಮುದಿ	वर्षीयस	वर्षिष्ठ
		ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृन्दारक	ಬಹುಪ್ರಿಯ	वृन्दीयस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर	ಸ್ಥಿರವಾದ	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल	ದೊಡ್ಡ	स्थवीयस्	स्थविष्ट
स्फिर्	ಬಹಳ	स्फेयस्	स्फेष्ठ
ह्रस्व	ಚಿಕ್ಕ	ह्रसीयस्	ह्रसिष्ठ

Rarest Archiver

೧೦

ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ

ನಿಯತವಾದ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇರತಕ್ಕ ವ್ಯಕ್ತಿ, ವಚನ, ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ತಮ್ಮಿಂತಾವೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ; ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಇವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ನಿಯತವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬೋಧಕ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ನೀಡುವ **मातृ, वधू, स्नुषा** ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬೋಧಕಾರ್ಥವು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು - **अजा, बालिका; ईश्वरी, गायकी ; वामारू, कद्रू ; युवति** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ......

आ (टाप्[1]**, डाप्, चाप्) ; ई (ङीप्, ङीष्, ङीन्) ; ऊ (ऊङ्)** ಮತ್ತು **ति** ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀತ್ವರೂಪಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

आ (टाप्, डाप् , चाप्)

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ **आ** ವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :	**अश्वः - अश्वा**	**वत्सः - वत्सा**	
	अजः - अजा	**बालः - बाला**	
	एडकः - एडका	**चटकः - चटका**	

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **क** ಇದ್ದರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಆ **क** ದ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಇಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :	**कारकः - कारिका**	**मूषकः - मूषिका**
	बालकः - बालिका	**पालकः - पालिका**
	कार्णाटकः - कार्णाटिका	**दाक्षिणात्यकः- दाक्षिणात्यिका**
	इहत्यकः - इहत्यिका	

ಕೆಲವೆಡೆ 'क' ದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಕಾರಾದೇಶವಾಗುವುದು ; ಆಗ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

तारकः **तारका** (ನಕ್ಷತ್ರ) **तारिका** (ರಕ್ಷಿಸುವವಳು)

ಇದೇ ರೀತಿ **वर्तका, वर्तिका ; वर्णका, वर्णिका** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

---

[1] ಟಾಪ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ಸಂಜ್ಞೆಗಳು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುದು **आ** ಮಾತ್ರ

Rarest Archiver

ಕೆಲವೆಡೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಇಕಾರಾದೇಶವಾದರೂ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : सूतक { सूतिका / सूतका } - ಆದೇ ತಾನೇ ಹಡೆದ ಹೆಂಗಸು.

ಇದೇ ರೀತಿ पुत्रका, पुत्रिका, वृन्दारका, वृन्दारिका ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಧಾತು ಸಂಬಂಧೀ, ಯಕಾರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಇಕಾರಾದೇಶವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : नी (नय) - सुनयकः - - - सुनयिका

पच् (पाक) - सुपाककः - - - सुपाकिका

ಕೆಲವೆಡೆ, ಭಾರ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ आ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : गोपालकः - गोपालिका - ಗೋಪಾಲಕನ ಹೆಂಡತಿ

अश्वपालकः - अश्वपालिका - ಅಶ್ವಪಾಲಕನ ಹೆಂಡತಿ

सूर्यः - सूर्या - ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ

ವೃದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು आ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : वृद्ध - वृद्धा ; जरठः - जरठा ; स्थविरः - स्थविरा

ई (ङीप्, ङीष्, ङीन्)

ಜೀವವರ್ಗ ಬೋಧಕ ಮತ್ತು ದೇವತಾರ್ಥಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ई ಬರುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಪದಾಂತ್ಯ ಅಕಾರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

मानुषः - मानुषी आश्वः - आश्वी सिंहः - सिंही

रासभः - रासभी देवः - देवी ईश्वरः - ईश्वरी

यक्षः - यक्षी गन्धर्वः - गन्धर्वी किन्नरः - किन्नरी

ವೃತ್ತಿವಾಚಕಾರ್ಥ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ई ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : गायकः - गायकी राजन् - राज्ञी गोपः - गोपी

दासः - दासी नर्तकः - नर्तकी

ವೃದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಉಳಿದ ಅವಸ್ಥಾಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ई ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : कुमारः - कुमारी तरुणः - तरुणी किशोरः - किशोरी

ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ई ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : मघवन् - मघोनी अर्यमत् - अर्यम्णी अर्वन् - अर्वणी

श्वन् - शुनी विद्वस् - विदुषी प्रत्यञ्च् - प्रतीची

Rarest Archiver

ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಯಕಾರವು ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು **ई** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **गार्ग्यः - गार्ग्यी मत्स्यः - मत्सी मनुष्यः - मानुषी**

पुष्यः - पौषी सूर्यः - सौरी अगस्त्यः - अगस्ती

नञ्, स्नञ् ಮತ್ತು **ईक** ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ **ई** ಜೋಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **स्त्रैण - स्त्रैणी पौंस्नः - पौंस्नी शाक्तीकः - शाक्तीकी**

यत्कर, तत्कर, किंकर, बहुकर ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನುಳಿದ 'ಕರ' ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ **ई** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **भोगकर - भोगकरी एककर - एककरी**

घ्न ತದ್ಧಿತಾಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **ई** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कृतघ्न - कृतघ्नी पितृघ्न - पितृघ्नी**

ಇದೇ ರೀತಿ **चर** ತದ್ಧಿತಾಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ **ई** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **सेनाचर - सेनाचरी कुरुचर - कुरुचरी**

ಸ್ಥಳವಾಚಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ **ई** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **नद - नदी सूद - सूदी**

केवल, मामक, भागदेय, पाप, अपर, समान, आर्यकृत, सुमङ्गल, भेषज ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಕಗಳಾಗುವಾಗ **ई** ಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **केवल - केवली मामक - मामकी**

सुमङ्गल - सुमङ्गली पाप - पापी

ಆದರೆ, ಇವು ನಾಮನಿರ್ದೇಶಕಗಳಾಗುವಾಗ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **केवला, सुमङ्गला, आर्यकृता** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

'क' कृत् ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ **नर्तक, खनक, रञ्जक** ಮತ್ತು **रजक** ಶಬ್ದಗಳೂ **आक** ಮತ್ತು **तृ** ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಬೋಧಕವಾಗುವಾಗ **ई** ಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **नर्तकः - नर्तकी खनकः - खनकी कुट्टाकः - कुट्टाकी**

रजकः - रजकी रञ्जकः - रञ्जकी

धातृ - धात्री लुण्टाकः - लुण्टाकी

Rarest Archiver

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಈಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

जानपद	जानपदी (वृत्ति)	= ವೃತ್ತಿ ಸೂಚಕ
	जानपदा (नगरी)	= ಜನರುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣ
कुण्ड	कुण्डी	= ಅಂತರ್ವರ್ಣಸಂಜಾತೆ ಮತ್ತು ಗಡಿಗೆ
	कुण्डान्या	= ಸುಡುವ
गोण	गोणी	= ತುಂಬಿದ ಚೀಲ
	गोणा	= ಖಾಲಿ ಚೀಲ
स्थल	स्थली	= ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜವಿರುವ
	स्थला	= ಕೃತ್ರಿಮತೆಯಿರುವಾಗ
भाज	भाजी	= ಬೇಯಿಸಿದ (**भाजी श्राणा -** ಬೇಯಿಸಿದ ಗಂಜಿ)
	भाजा	= ಉಳಿದೆಡೆ
नाग	नागी	= ಸ್ಥೂಲವಿರುವಾಗ
	नागा	= ಇತರೆಡೆ
काल	काली	= ಬಣ್ಣ
	काला	= ಇತರೆಡೆ
नील	नीली	= ಬಣ್ಣ
	नीला	= ಹೆಸರು
कुश	कुशी	= ಕಬ್ಬಿಣಸಂಬಂಧೀ
	कुशा	= ಕಟ್ಟಿಗೆಯ (ಗುಡಿಸಲು)
कामुक	कामुकी	= ಅನೀತಿಸಂಬಂಧಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ
	कामुका	= ಪತಿಯಿಂದ ಆನಂದಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ
कबर	कबरी	= ಹೆಣೆದ ಜಡೆ
	कबरा	= ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ

ಭಾರ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ई--

	गोपी	= ಗೋಪಪತ್ನೀ
	गोपा	= ದನಕಾಯುವವಳು
	शूद्री	= ಶೂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ
	शूद्रा	= ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀ

Rarest Archiver

ಆದರೆ **गोपाल** ಶಬ್ದವು **गोपाली** ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಆಗುವುದು.

इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, मृड, हिम, अरण्य, यव, यवन, मातुल, आचार्य ಈ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಬೋಧಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **आनुक्** **(आन्)** ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ ; ಉದಾಹರಣೆ :

इन्द्र - इन्द्राणी **भव - भवानी** **शर्व - शर्वाणी**

रुद्र - रुद्राणी **वरुण - वरुणानी** **अरण्य- अरण्यानी (महदरण्यम्)**

हिम - हिमानी (महद्धिमम्) **मृड - मृडानी**

ಗಮನೀಯ ಅರ್ಥ............

यवन { **यवनानी (यवनानां लिपिः)**, **यवनी (यवनपत्नी)** }

आचार्य { **आचार्यानी** - ಆಚಾರ್ಯಪತ್ನೀ, **आचार्या** - ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಯವಳು }

उपाध्याय { **उपाध्यायी - उपाध्याया** - ವೃತ್ತಿವಾಚಕಾರ್ಥ, **उपाध्यायिनी** - ಉಪಾಧ್ಯಾಯನ ಹೆಂಡತಿ }

क्षत्रिय { **क्षत्रिया - क्षत्रियाणी** - ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮಹಿಳೆ, **क्षत्रियी** - ಕ್ಷತ್ರಪತ್ನೀ }

पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल, वाल ಇವುಗಳು ಶಬ್ದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಬೋಧಕವಾಗಿ **ई** ಪ್ರತ್ಯಯಬರುವುದು ;

ಉದಾಹರಣೆ : **ओदनपाक - ओदनपाकी** **शंखुकर्ण - शङ्खुकर्णी**

शालपर्ण - शालपर्णी

ಇದೇ ರೀತಿ **शंखपुष्पी, दासीफली, सीताफली, दर्भमूली** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಋಕಾರಾಂತ, ನಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಮತ್ತು ಶಾರ್ಙ್ಗರವಾದಿ ಗಣಪಠಿತ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कर्तृ - कर्त्री** **दण्डिन् - दण्डिनी**

नृ - नारी **शार्ङ्गरव - शार्ङ्गरवी**

गौतम - गौतमी **अतिथेय - अतिथेयी**

'ಪತಿ' ಶಬ್ದದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಕ ಶಬ್ದ 'ಪತ್ನೀ'; ಸಮಾಸದಲ್ಲಾದರೋ **पति** ಅಥವಾ **पत्नी**- ಯಾವುದೇ ಇರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **गृहपति -> गृहपति** ಅಥವಾ **गृहपत्नी**

दृढपति -> दृढपति ಅಥವಾ **दृढपत्नी**

Rarest Archiver

ಆದರೆ, **समान, एक, वीर** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ **पत्नी** ಎಂದೇ ಆಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **सपत्नी [- समानः पतिः यस्याः सा]** ಸವತಿ

वीरपत्नी [वीरः पतिः यस्याः सा] ವೀರಪತ್ನೀ

ಹೀಗೆಯೇ **एकपत्नी , बहुपत्नी** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಸಮಾಸರಹಿತವಿರುವಾಗ **पत्नी** ಎಂದಾಗದೆ **पति** ಎಂದೇ ಆಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **ग्रामस्य पतिः** - ಹಳ್ಳಿಯ ಒಡತಿ

गवां पतिः - ಗೋಗಳ ಒಡತಿ

अन्तर्वत् ಮತ್ತು **पतिवत्** ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬೋಧಕವಾದ **ई** ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **नुत्व (न्)** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अन्तर्वत्** = (ಒಳಗಡೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವ) **अन्तर्वत्नी** = ಗರ್ಭಿಣಿ

पतिवत् = ಒಡೆತನವುಳ್ಳವ **पतिवत्नी** = ಒಡೆತನವುಳ್ಳವಳು

शुचि , सुधी ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ.

वृषाकपि, अग्नि, कुसित, मनु ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಅಂತ್ಯವರ್ಣವು **ई** ಪ್ರತ್ಯಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ **ऐ** ಗೊಳ್ಳುವುದು. **मनु** ಶಬ್ದವು ಮಾತ್ರ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **मनौ** ಎಂದೂ ಆಗಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **वृषाकपि [वृषाकपै] - वृषाकपायी**

अग्नि [अग्नै] - अग्नायी

कुसित [कुसितै] - कुसितायी

मनु [मनै - मनौ] - मनायी - मनावी

ವನಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಅಂತ್ಯ ನಕಾರಕ್ಕೆ ರೇಫಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **शक्वन् - शक्वरी**

शर्वन् - शर्वरी

पीवन् - पीवरी

ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸದ ವನಂತ ಶಬ್ದಗಳು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಆಗ ನುತ್ವಕ್ಕೆ ಲೋಪಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **बहुधीवन्** { **बहुधीवरी** / **बहुधीवा** }

Rarest Archiver

ಅಂಗಸೂಚಕ ಸಮಾಸಗಳೂ ಪದಾಂತ್ಯ ಸಮಾಸಗಳೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಆಕಾರಾಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **सुमुख - सुमुखा ; सुमुखी चन्द्रमुख - चन्द्रमुखा ; चन्द्रमुखी**

सुकेश - सुकेशा ; सुकेशी सप्तपद - सप्तपदा ; सप्तपदी

द्विपद - द्विपदा ; द्विपदी

ಆದರೆ **कुम्भ, शूल, तृण, हंस, काक, कृष्ण, सूकर** ಇವುಗಳ ಯೋಗವು **पद** ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ್ಯೋತಕವಾಗಿ **ई** ಯನ್ನೇ ಜೋಡಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **कुम्भपदी, शूलपदी, हंसपदी, काकपदी** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಶತ್ರಂತ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **ई** ಯನ್ನೇ ಜೋಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ऊ (ऊङ्)

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾಂತ್ಯದ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಕಾರದ ಯೋಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ **ऊङादेश** ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कुरुः - कुरू** (ಕುರು ದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀ)

कर्कन्धुः - कर्कन्धू

रज्जु ಮತ್ತು **हनु** ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಇವುಗಳ ಅಂತ್ಯ ಉಕಾರವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಬೋಧಕವಾಗಿರುವಾಗಲೂ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಕಾರಾಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಕಾರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಊಙಾದೇಶವಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अध्वर्युः - अध्वर्युः**

पङ्गु ಮತ್ತು ಬಾಹ್ವಂತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಅಂತ್ಯ ಉಕಾರವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಬೋಧಕವಾಗುವಾಗ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **पङ्गुः - पङ्गू बद्रबाहुः - भद्रबाहू वृत्तबाहुः - वृत्तबाहू**

कद्रु ಮತ್ತು **कमण्डलु** ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಊಙಾದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कद्रु - कद्रू** (ಕದ್ರೂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವಳು)

कमण्डलु - कमण्डलू (ಕಮಂಡಲೂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವಳು)

ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘತ್ವವಿಲ್ಲ.

Rarest Archiver

ಸಮಾಸಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **ऊरुः** ಶಬ್ದವಿದ್ದು ಅದು ಉಪಮಾಬೋಧಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಊಙಾದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रम्भोरुः - रम्भोरू (रम्भे इव ऊरू यस्याः सा)**

- ಬಾಳೇರೆಂಬೆಯಂತಹ ತೊಡೆಯುಳ್ಳವಳು

ಇದೇ ರೀತಿ **करभोरू** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು.

संहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित ಮತ್ತು **सह** ಇವುಗಳ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಸಮಾಸ ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ **ऊरु** ವಿನ ಅಂತ್ಯ ಉಕಾರವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **संहितोरुः - संहितोरू** **वामोरुः - वामोरू**

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ति

'ಯುವನ್' ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **ति** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಂತ್ಯ ನುತ್ವಕ್ಕೆ (ನಕಾರಕ್ಕೆ) ಲೋಪಬರುತ್ತದೆ.

युवन् + ति = युवति

Rarest Archiver

೧೧

ಅವ್ಯಯ ಪ್ರಕರಣ

ಅವ್ಯಯ (Indeclinable) ಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವು ಈಗಾಗಲೇ ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ, ತುಮನ್ನಂತ ಲ್ಯಬಂತಗಳು ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ, ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸದೊಡನೆ ಅವ್ಯಯಗಳ ವಿಷಯ ಬರುವುದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ, ಅವ್ಯಯ[1]ವೆಂದರೇನು ಮತ್ತು ಅವ್ಯಯಗಳು ಎಷ್ಟು ವಿಧಗಳಾಗಿವೆ ಅನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು.

स्वर्[2] ಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗೂ **च** ಮುಂತಾದ ನಿಪಾತಗಳಿಗೂ ಅವ್ಯಯಗಳೆನ್ನುವರು. ಅವ್ಯಯಗಳು **सुप्, तिङ्** ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರವು ; ಮೂರೂ ಲಿಂಗವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರುವವು.

सदृशं त्रिषु लिंगेषु सर्वासु च विभक्तिषु।

वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम्।।

ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

I ಉಪಸರ್ಗಗಳು (Prepositions)

II. ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು (Adverbs)

III ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕ ನಿಪಾತಗಳು (Conjunctions)

IV ಭಾವವಾಚಕ ನಿಪಾತಗಳು (Interjections)

V ಪದಪೂರ್ಣಾರ್ಥಕ ನಿಪಾತಗಳು (Particles)

I ಉಪಸರ್ಗಗಳು (Prepositions)

उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत्।।

1 ನಿರುಕ್ತಕಾರರಾದ ಯಾಸ್ಕರು, ಹೇಳುವ **चत्वारि पदजातानि नामरव्याते चोपसर्गनिपाताश्च** (ನಿರುಕ್ತ I, 1) ಅನ್ನುವಲ್ಲಿಯ **नाम** ಮತ್ತು **आरव्यात** ಇವುಗಳು ಸುಬಂತ ಮತ್ತು ತಿಙಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಇನ್ನುಳಿದ ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ನಿಪಾತಗಳು ಇಲಿ - ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

2 **स्वरादिनिपातमव्ययम्** (ಪಾ I, 1, 37) **स्वरादयः निपाताश्च अव्ययसंज्ञाः स्युः** (ಸಿ. ಕೌ 447)

Rarest Archiver

-ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'हृ - ಒಯ್ಯು' ಧಾತುವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ **प्र, आ, सम्, वि, परि** ಈ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ತಂದು **हृ** ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಅನ್ನುವುದನ್ನು **प्रहार, आहार, संहार, विहार** ಮತ್ತು **परिहार** ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ, ಅವುಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಧಾತುಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗತಿಗಳೆವೆಯೆಂದೂ ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

धात्वर्थं बाधते कश्चित् कश्चित्तमनुवर्तते।
तमेव विशिनष्ट्यन्ये उपसर्गगतिस्त्रिधा।।

ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಕೆಲವೆಡೆ, ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ; ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ, ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪೇರಿಸುತ್ತವೆ . ಮುಖ್ಯ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ		ಉದಾಹರಣೆಗಳು
स्वर्	= ಅತಿ ಒಳ್ಳೆಯ	**स्वर्ग**
अन्तर्	= ಒಳಗೆ	**अन्तर्धान, अन्तर्भूत, अन्तर्दाह** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
अति	= ದಾಟಿ, ಆಚೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು	**अतिक्रमः, अतिक्रान्तः, अत्यानन्दः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
अधि	= ಮೇಲೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುಂತಾದವು	**अधिगमः, अधिकारः, अधिराजः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
अनु	= ನಂತರ, ಹಿಂದೆ, ಸಂಗಡ ಯೋಗ್ಯ ಮುಂತಾದವು	**अनुक्रमः, अनुग्रहः, अनुरूप** ಮುಂತಾದವುಗಳು
अप	= ದೂರ, ವಿರುದ್ಧ, ಕೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**अपहार, अपनयन, अपकार, अपमार्ग** ಮುಂತಾದವುಗಳು
अपि	= ಹತ್ತಿರ ಮುಂತಾದವು	**अपिगमन** ಮುಂತಾದವುಗಳು
अभि	= ಕಡೆಗೆ, ಎಡೆಗೆ, ಮೇಲ್ಬಾಯ್ದು ಮುಂತಾದವುಗಳು.	**अभिगमन, अभिभू** (ಸೋಲಿಸು) ಮುಂತಾದವುಗಳು
अव	= ಕೆಳಗೆ, ಕೀಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು.	**अवतार, अवमान** ಮುಂತಾದವುಗಳು
अस्तम्	= ಮುಳುಗು, ನಾಶ ಮುಂತಾದವು.	**अस्तङ्गतः, अस्तंनीतः** ಮುಂತಾದವುಗಳು

Rarest Archiver

आ	= ವರೆಗೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆ, ಮುಚ್ಚಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂತಾದವು.	**आकर्णान्तम्** (ಕಿವಿಯವರೆಗೆ) **आकाशः, आरक्तः आपाण्डुः** ಮುಂತಾದವುಗಳು
उत्	= ಮೇಲೆ, ಹೊರಗೆ, ದಾಟಿದ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**उत्सरण, उद्यम, उच्चारण, उन्मार्ग** ಮುಂತಾದವುಗಳು.
उप	= ಹತ್ತಿರ, ಸಮಾನ, ಮುಂತಾದವುಗಳು.	**उपनयन, उपमान** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
दुस् (दुर्)	= ಕೆಟ್ಟ, ಅಸಾಧ್ಯ ಮುಂತಾದವು	**दुराचार, दुष्कर** ಮುಂತಾದವುಗಳು
नि	= ಒಳಗೆ, ವಿರುದ್ಧ, ದೊಡ್ಡ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**निवेशनम्, नितराम्, निचय** (ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪು) ಮುಂತಾದವುಗಳು
निस्(निर्)	= ಹೊರಗೆ, ದೂರ, ಹೊರತಾಗಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು.	**निर्गमन, निर्दोषः, निःशङ्का** ಮುಂತಾದವುಗಳು
परा	= ದೂರ, ವಿರುದ್ಧ, ಹಿಂದೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**परागतः, परोक्षम् , पराजयः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
परि	= ಸುತ್ತ,ಸಮಸ್ತ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**परिगणना, परिणामः** ಮುಂತಾದವುಗಳು
प्रति	= ಎಡೆಗೆ, ತಿರುಗಿ, ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು	**प्रतिगच्छति, प्रतिवदति, प्रतीकारः** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು
वि	= ಒಂದೆಡೆ, ಬೇರೆಯಾಗಿ, ವಿರುದ್ಧ ಮುಂತಾದವುಗಳು.	**विचल** (ಒಂದೆಡೆ ಹೋಗುವಿಕೆ) **वियुज्यते** (ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ) **विक्रीणते** (ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದರ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥ = ಮಾರುತ್ತಾನೆ)
सम्	= ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಒಳ್ಳೆಯ ತುಂಬ, ನಾಶ ಮಂತಾದವು	**सङ्गमः, संस्कृतिः, संस्कारः, समृद्धिः संहारः** ಮುಂಶಾದವುಗಳು
सु	= ಒಳ್ಳೆಯ, ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಮುಂತಾದವು	**सुकृति, सुमहान्** ಮುಂತಾದವುಗಳು

ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्रति + आ + गम् = प्रत्यागच्छति** = ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

Rarest Archiver

II ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು (Adverbs)

ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ಥಳ, ಸಮಯ, ಸ್ವಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿವು.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्रकामम् आपीतो जम्बूफलरसानि** (ಬಾಣ.ಕಾದಂ.)

ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೇರಿಳೇರಸವು ಕುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು (ಸ್ವಭಾವ)

अजस्रं कुरु अध्ययनम्

ಯಾವಾಗಲೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡು (ಸಮಯ)

अत्रैव तिष्ठ - ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲು (ಸ್ಥಳ)

अत्र, अथ, अधुना ಮುಂತಾದವು ಮೂಲ ಅವ್ಯಯಗಳು.

अशेषेण, प्रकामम्, अचिरम् ಮುಂತಾದವು ಸಾಧಿತಾವ್ಯಯಗಳು.

सुखम्, दुःखेन, अचिराय, दूरात्, स्थाने ಮುಂತಾದ ಅವ್ಯಯಗಳು ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಯುತವಾದವುಗಳೆಂದು ತೋರಿದರೂ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥರಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अचिरेण** = ಬೇಗನೆ **अचिरेण वद** = ಬೇಗನೆ ಹೇಳು

अचिराय = ಬೇಗನೆ **अचिराय आगच्छ** = ಬೇಗನೆ ಬಾ

ಅವ್ಯಯ	ಅರ್ಥ	ಅವ್ಯಯ	ಅರ್ಥ
अकस्मात्	ಒಮ್ಮೆಲೆ	**अग्रतः / अग्रे**	ಮುಂದೆ
अचिरस् /अचिरेण	ಬೇಗನೆ	**अजस्रम्**	ಯಾವಾಗಲೂ
अचिराय / अचिरात्	ಬೇಗನೆ	**अज्ञानतः**	ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ
अन्तर / अन्तरा	ಒಳಗೆ, ಹೊರತಾಗಿ	**अतः**	ಆದ್ದರಿಂದ
अन्तरेण / अन्तरे	ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ	**अतीव**	ಬಹಳ
अद्धा	ನಿಜವಾಗಿಯೂ	**अत्र**	ಇಲ್ಲಿ
अद्य	ಇಂದು	**अथकिम्**	ಹೌದು
अपरम्	ಮತ್ತೆ, ಮತ್ತೊಂದು	**अधः, अध**	ಕೆಳಗೆ
अधुना	ಈಗ	**अधस्तात**	ಕೆಳಗೆ
अन्यच्च /अन्यत्	ಮತ್ತೆ	**अपरेद्युः**	ಮಾರನೇ ದಿನ
अभितः	ಹತ್ತಿರ	**अनिशम्**	ಎಡೆಬಿಡದೆ
अम्	ಬೇಗನೆ, ಸ್ವಲ್ಪ	**अन्यत्र**	ಬೇರೆಡೆ
अमुत्र	ಅಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ	**अन्यथा**	ಇಲ್ಲವಾದರೆ
अर्वाक्	ಹಿಂದೆ	**अभीक्ष्णम्**	ಪದೇ ಪದೇ

Rarest Archiver

अमा	ಸಂಗಡ
अरल्	ಬೇಗನೇ
अलम्	ಸಾಕು
अवः	ಹೊರತಾಗಿ
असकृत	ಪದೇಪದೇ
असम्प्रति **असाम्प्रतम्**	ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿ
अह्नाय	ಶೀಘ್ರವಾಗಿ
आनुषक् **आनुषद्**	ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ
आरात्	ಹತ್ತಿರದಿಂದ
आविस्	ತೆರೆದು
इतः	ಇತ್ತ
इतस्ततः	ಇತ್ತಿಂದತ್ತ
इति	ಹೀಗೆ
इतरम्	ಮತ್ತೆ
इतरेद्युः	ಮತ್ತೊಂದು ದಿನ
इतिह	ಹೀಗೆ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ
इत्थम्	ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ
इदानीम्	ಈಗ
इद्धा	ನಿಜವಾಗಿಯೂ
इह	ಇಲ್ಲಿ
ईषत्	ಸ್ವಲ್ಪ
उच्चैः	ಎತ್ತರವಾಗಿ
उत्तरम्	ಆಗ, ನಂತರ
उत्तरेद्युः	ಅದರ ಮುಂದಿನ ದಿನ
उपांशु	ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ

उभयतः	ಎರಡೂಕಡೆಗಳಿಂದ
उभयद्युः **उभयेद्युः**	ಎರಡೂ ದಿನಗಳು
उषा	ಬೆಳಿಗ್ಗೆ
ऋतम् / ऋधक्	ನಿಜವಾಗಿ
ऋते	ಹೊರತಾಗಿ
एकत्र	ಒಂದೆಡೆ
एकदा / एकधा	ಒಮ್ಮೆ
एकपदे	ಒಮ್ಮೆಲೇ
एतर्हि	ಈಗ
एव	ಆಗಲೇ, ಹಾಗೇ
एवम्	ಹೀಗೆ
ओम्	ಇರಲಿ
कथम्	ಹೇಗೆ, ಹೇಗೆತಾನೆ
कथञ्चन	ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು
कथञ्चित् **कथन्नाम**	ಹೇಗೆ ತಾನೇ
कदा	ಯಾವಾಗ
कदाचित्	ಒಮ್ಮೆ , ಒಂದುಸಾರೆ
कर्हि	ಯಾವಾಗ
कर्हिचित्	ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ
किंकिल	ಅಯ್ಯೋ ಎನ್ನುವಂತೆ
किञ्च	ಮತ್ತೆ
किञ्चन	ಅಷ್ಟು
किञ्चित्	ಸ್ವಲ್ಪ
किन्तु	ಆದರೆ
किम्	ಏನು ? ಯಾವುದು?
किमुत	ಎಷ್ಟು

Rarest Archiver

किमुह	ಹೇಗೆ	**तिर्यक्**	ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ
किंवा	ಅಥವಾ	**तावत्**	ಮೊದಲು
किल	ಅಷ್ಟೇ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ	**तूष्णीम्/ तूष्णीकम्**	ಶಾಂತವಾಗಿ
किंस्वित्	ಹೇಗೆ?	**तेन**	ಆದ್ದರಿಂದ
किमु	ನಂತರ ಏನು?	**दिवा**	ಹಗಲು
कुतः	ಎಲ್ಲಿಂದ	**दिष्टया**	ಸುದೈವದಿಂದ
कुत्र	ಎಲ್ಲಿ?	**दूरम्**	ದೂರವಾಗಿ
कुत्रचित्	ಎಲ್ಲಿಯೋ?	**दोषा**	ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
कुवित्	ಬಹಳ	**द्राक् / द्राङ्**	ಬೇಗನೆ
कुषत्	ಬಹಳ ಒಳ್ಳೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ	**ध्रुवम्**	ನಿಜವಾಗಿಯೂ
कुपत्	ಒಳ್ಳೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ	**नकिम् / नकिर्**	ಹಾಗಲ್ಲ
कृतम्	ಸಾಕು	**नक्तम्**	ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
केवलम्	ಅಷ್ಟೇ	**न**	ಇಲ್ಲ
क्व	ಎಲ್ಲಿ ?	**नवरम्**	ಆದರೆ
खलु	ನಿಜವಾಗಿಯೂ	**नह / नहि**	ಹಾಗಲ್ಲ
चिरम् / चिरेण	ಬಹಳಕಾಲದವರೆಗೆ	**नाम**	ಹೆಸರಿನಿಂದ /ನಿಜವಾಗಿಯೂ
चिराय / चिरात्		**निकषा**	ಹತ್ತಿರ
जातु	ಬಹುಶಃ	**निकामम्**	ಬಹಳ
जोषम्	ಸುಮ್ಮನೆ	**नूनम्**	ನಿಜವಾಗಿಯೂ
ज्योक्	ಬೇಗನೆ	**नो**	ಇಲ್ಲ
झगिति / झटिति	ಬೇಗನೆ	**परम्**	ಆಗ, ನಂತರ
ततः / तद्	ಆದ್ದರಿಂದ	**परश्व**	ನಾಡಿದ್ದು
तथा	ಹಾಗೆ, ಆರೀತಿ	**परितः**	ಸುತ್ತು ಮುತ್ತ
तथाहि	ಹಾಗೆಂದರೆ	**परेद्यवि**	ಅಂದು, ಒಂದುದಿನ
तदानीम्	ಆಗ	**परेद्युः**	ನಾಳೆ
तस्मात्	ಆದ್ದರಿಂದ	**पर्याप्तम्**	ಸಾಕಷ್ಟು, ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ತಿ
तर्हि	ಆಗ	**पश्चात्**	ಹಿಂದಿನಿಂದ , ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ
तिरः	ವಕ್ರವಾಗಿ	**पुनः**	ಮತ್ತೆ

Rarest Archiver

पुरः/पुरतः/पुरस्तात्	ಮುಂದೆ	**यत्**	ಆದ್ದರಿಂದ
पूर्वतः	ಮೊದಲಿನಿಂದ	**यतः**	ಏಕೆಂದರೆ
पूर्वेद्युः	ಹಿಂದಿನ ದಿನ	**यत्र**	ಎಲ್ಲಿ
प्रथक्	ಬೇರೆಯಾಗಿ	**यथा**	ಹೇಗೆ
प्रकामम्	ಬಹಳ	**यथाक्रमम्**	ಕ್ರಮವಾಗಿ
प्रगे	ಬೆಳಗ್ಗೆ	**यदा**	ಯಾವಾಗ
प्रतिदिनम्	ದಿನಾಲು	**यावत्**	ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ
प्रत्युत	ತಿರುಗಿ, ಮತ್ತೆ	**युक्**	ಕಟ್ಟಿದಾಗಿ
प्रसह्य	ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ	**युगपत्**	ಒಮ್ಮೆಲೆ
प्राक्	ಮೊದಲು	**वत्**	ಹಾಗೆ
प्रातर्	ಬೆಳಗ್ಗೆ	**वाव**	ಕೇವಲ
प्राध्वम्	ವಕ್ರವಾಗಿ	**विना**	ಹೊರತಾಗಿ
प्रायः	ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ	**विषु**	ಅತ್ಯಂತ
प्राह्णे	ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ	**विहायसा**	ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ
प्रेत्य	ಸತ್ತಮೇಲೆ	**वृथा**	ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ
बलवत्/ बलात्	ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ	**वै**	ನಿಜವಾಗಿ
बहिः	ಹೊರಗೆ	**शनैः**	ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ
भाजक्	ಬೇಗನೆ	**शश्वत्**	ಯಾವಾಗಲೂ
भूयः	ಮತ್ತೆ	**सकृत्**	ಒಮ್ಮೆ, ಒಂದುಸಾರೆ
भृशम्	ಬಹಳ, ಪದೇಪದೇ	**सङ्क्षु**	ಬೇಗನೆ
मनाक्	ಸ್ವಲ್ಪ	**सजुष्**	ಕೂಡಿಕೊಂಡು
माकिम् / माकिर्	ಹೊರತಾಗಿ	**सत्**	ಒಳ್ಳೆಯ
माचिरम्	ತಡಮಾಡದೆ	**सततम् / सदा**	ಯಾವಾಗಲೂ
मिथः	ಕೂಡಿಕೊಂಡು	**सद्यः**	ಕೂಡಲೇ
मिथ्या	ಸುಳ್ಳು, ಸುಳ್ಳೇ	**सपदि**	ಕೂಡಲೇ
मुधा	ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ	**समन्ततः**	ಎಲ್ಲೆಡೆ
मुहुर्	ಮತ್ತೆ	**समम्**	ಸಮವಾಗಿ
मृषा	ಸುಳ್ಳು, ಸುಳ್ಳೇ	**समया**	ಹತ್ತಿರ

Rarest Archiver

समीपम् /समीपे	ಹತ್ತಿರ	**साचि**	ವಕ್ರವಾದ
समीचीनम्	ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ	**सार्धम्**	ಸಂಗಡ
समुप्रजोषम्	ಸಂತೋಷದಿಂದ	**सामि**	ಅರ್ಧ
सम्यक्	ಒಳ್ಳೆಯ	**साम्प्रतम्**	ಈಗ
सम्मुखम्	ಎದುರಿಗೆ	**सायम्**	ಸಾಯಂಕಾಲ
सर्वतः	ಎಲ್ಲೆಡೆ	**सुष्ठु**	ಒಳ್ಳೆಯದು
सर्वदा	ಯಾವಾಗಲೂ	**स्वयम्**	ಸ್ವತಃ
सह/ सहितम्	ಸಂಗಡ, ಒಡಗೊಂಡು	**हि**	ಏಕೆಂದರೆ , ನಿಜವಾಗಿ
सहसा	ಕೂಡಲೇ	**हेतोः / हेतौ**	ಕಾರಣದಿಂದ
साकम्	ಸಂಗಡ	**ह्यस् / ह्यः**	ನಾಳೆ
साक्षात्	ಎದುರುಗಡೆಗೆ, ಸ್ವತಃ		

III ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕ ಅವ್ಯಯಗಳು (Conjunctions)

ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕ ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಇವು **अथ ; च ; अथवा ; इति ; उत ; किञ्च ; किन्तु ; किंवा ; नोचेत् ; यतः ; वा** ಮುಂತಾದವುಗಳು ; ಮತ್ತು

यत् -------तत् **यदा------तदा** **यदि--------तर्हि**

यावत्----तावत् **येन------तेन** **यस्मिन्------तस्मिन्**

ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಸಮುಚ್ಚಯವಾಚಕ ನಿಪಾತಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अथ तेन ते पृष्टाः =-ನಂತರ, ಅವನಿಂದ ಅವರು ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟರು.

अर्थं विना नैव यशश्च मानम् = - ಹಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಕೀರ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮನ್ನಣೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

आर्यपुत्र एव ममाभरणविशेष इति जानातु भवति (ಮೃಚ್ಛ VI) =

- ಪತಿಯೇ ನನ್ನ ಆಭರಣ ವಿಶೇಷವೆಂದು ಪೂಜ್ಯಳು ತಿಳಿಯಲಿ

अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा (ಭರ್ತೃ) =

- ಮರಣವು ಇಂದೇ ಬರಲಿ ಅಥವಾ ಯುಗಾಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಬರಲಿ

यथा न मे सैनिकास्तपोवनमुपरुन्धन्ति तथा निषेद्धव्याः (ಅ.ಶಾ. II) =

- ನನ್ನ ಸೈನಿಕರು ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯಲ್ಪಡಲಿ.

Rarest Archiver

यदेतदनुमरणं नाम तदतिनिष्फलम् (ಬಾ.ಕಾದಂ.) =

- ಸಹಗಮನವೆನ್ನುವುದಿದು ಅತಿ ನಿಷ್ಫಲವಾದುದುದು.

IV ಭಾವವಾಚಕ ನಿಪಾತಗಳು (Interjections)

ಸಂತೋಷ, ಸಂಕಟ, ಆಶ್ಚರ್ಯ, ದುಃಖ, ಧಿಃಕ್ಕಾರ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಭಾವಬೋಧಕಾವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಭಾವವಾಚಕಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

अङ्ग! , अये !, अरे !, अरेरे!, अवे!, अह!, अहह!, अहो!, अहोस्वित्!, आ!, आहो!, उ!, उत!, उताहो!, ए!, ऐ!, ओ!, किम्!, धिक्!, बत!, ह!, हम्!, हन्त!, हंहो!, हाहाहा!, हीही!, हुम्!, हे!, है!, हो! ಮುಂತಾದ ನಿಪಾತಗಳು ಭಾವವಾಚಕಾವ್ಯಯಗಳು.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವಾಗ ಹೇಳುವ **वौषट्, वषट्, स्वाहा** ನಿಪಾತಗಳೂ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಹೇಳುವ **स्वधा** ಶಬ್ದವೂ ಭಾವವಾಚಕಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **अंग! पश्यामि** = ಇರಲಿ! ನೋಡುವೆ

अये! किमेतत्? = ಅರೆ ! ಇದೇನಿದು ?

हा! धिक् ! अप्रियमेव संवृत्तम् = ಅಯ್ಯೋ ! ಅಪ್ರಿಯವೇ ಘಟಿಸಿತು.

V ಪದಪೂರ್ಣಾರ್ಥಕ ನಿಪಾತಗಳು (Particles)

च, वै, तु, हि, ह, नु, तु, किल, खलु ಮುಂತಾದ ನಿಪಾತಗಳು ಪದ ಪೂರ್ಣಾರ್ಥಕ ಅವ್ಯಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ **च, वै, तु, हि** ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಇನ್ನುಳಿದ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ऊर्ध्वबाहुर्विरौम्येषः न च कश्चित् शृणोति मे = ತೋಳೆತ್ತಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಯಾರೂ ಕೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. (ಭಾರತ)

मयोक्तं वै निबोधत = ನನ್ನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ.

तस्याभ्याशे तु मिथुनं चरन्तमनपायिनम् (ರಾಮಾ. ಬಾಲ.2,9) = ಅಲ್ಲಿ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಅಮಾಯಕ (ಕ್ರೌಂಚ) ಜೋಡಿಯನ್ನು...

न हि त्वां प्राकृतं मन्ये वानरं वानरर्षभ (ರಾಮಾ. ಸುಂದ.36,9) = ವಾನರ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾನರವೆಂದು ತಿಳಿಯವುದಿಲ್ಲ.

दण्डकान् प्रविवेश ह = (ರಾಮಾ. ಬಾಲ.1, 40) = ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.

सखि, मदनः खलु नियोजयति = ಗೆಳತಿ, ಮದನನು ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾನೆ.(ಕಾ.ವಿಕ್ರ.)

मया किल तदुक्तम् = ನನ್ನಿಂದ ಅದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

Rarest Archiver

೧೨

ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣ

(i) ಸಮಾಸವೃತ್ತಿ (Compounds)

संक्षेपार्थः समासः ; सम् ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ **आस** - ಇರುವುದು ; ಅರ್ಥವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾಚಕಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. **संगतार्थः समासः** ಎಂದೂ **समास** ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

पदसंघःसमासस्यादैकपद्यमुपाश्रितः ।

तदर्थबोधकं वाक्यं विग्रहस्स द्विधामतः । ।

-ಏಕಪದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಪದಸಮೂಹವೇ ಸಮಾಸವು. ಸಮಾಸದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಾಕ್ಯವೇ ವಿಗ್ರಹವು. ಈ ವಿಗ್ರಹವು ಎರಡು ಬಗೆ ; ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಅಲೌಕಿಕ. ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಹವಾದ ವಿಗ್ರಹವು ಲೌಕಿಕವಾದದ್ದು ; ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹವಾದ ವಿಗ್ರಹವು ಅಲೌಕಿಕ ವಿಗ್ರಹವು -

ಉದಾಹರಣೆ : **राजपुरुषः** - ಸಮಾಸ ಶಬ್ದ

राज्ञः पुरुषः - ಇದು ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಹವಾದ ಲೌಕಿಕ ವಿಗ್ರಹ

राजन् + ङस् ; पुरुष + सु - ಇಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ವಿಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹವಾದ ವಿಗ್ರಹ : ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಲೌಕಿಕ.

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ **राज्ञः** ಮತ್ತು **पुरुषः** ಈ ಭಿನ್ನ ಪದಗಳು **राजपुरुषः** ಎಂದು ಐಕಪದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಶಬ್ದಸಮೂಹವು ಏಕಪದವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸುವ ವೃತ್ತಿಗೆ 'ಸಮಾಸ ವೃತ್ತಿ ' ಅನ್ನುವುದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಸಮಾಸವಾಗುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಲುಕ್ ಬರುತ್ತದೆ ; ಅರ್ಥಾತ್ , ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಮಾಸಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಳು ವಿಧ -

I ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ (Determinative Compounds)

II ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ (Appositional Compounds)

III ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ (Numerative Compounds)

IV ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ (Copulative Compounds)

V ಅವ್ಯಯೀ ಭಾವ ಸಮಾಸ (Adverbial Compounds)

VI ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ (Attributive Compounds)

VII ಕೇವಲ(ಸುಪ್ ಸುಪ್) ಸಮಾಸ (Undissolvable Compounds)

Rarest Archiver

ಈ ಸಮಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯಾನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವರು ಸಮಾಸಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳೆಂದು ಹೇಳಿ ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಮತ್ತು ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಮಾಸಗಳು ಆರು[1] ವಿಧಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆರು ವಿಧಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸಮಾಸವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಸಮಾಸಗಳು ಏಳುವಿಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

I ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ (Determinative Compounds)

ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದಾರ್ಥ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ. ಅಂದರೆ, ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಬೋಧಿಸುವ ಅರ್ಥವು ಗೌಣವೂ ಉತ್ತರಪದವು ಬೋಧಿಸುವ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ : **देवपूजकः - देवस्य पूजकः** = ದೇವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವ.

ಇಲ್ಲಿ, **पूजकः** ಪದಕ್ಕೆ **देवस्य** ಪದವು ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಂದು **पूजकः** ಪದವು ಬೋಧಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ದ್ಯೋತಿಸುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ : **विप्रगुः - विप्रस्य गौः** = ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಆಕಳು.

ಇಲ್ಲಿ, 'ಆಕಳು' ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಅದು ಯಾರದು ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಬಂದಿರುವ ಪೂರ್ವಪದವು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಪದಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಪದವು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನುಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಪದವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತ್ಯಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವ್ಯಧಿಕರಣವೆನಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಪೂರ್ವಪದದ ವಿಭಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸಗಳು ದ್ವಿತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷ, ತೃತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ **आ, ई** ಗಳು ಹ್ರಸ್ವಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, **गो** ಶಬ್ದವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಇದರ ಅಂತ್ಯ ಓಕಾರವು ಉಕಾರವಾಗುವುದು.

---

[1] ಈ ಷಡ್ವಿಧ ಸಮಾಸಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ರಾಜಶೇಖರನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯ ೬ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುಂದರ ಶ್ಲೋಕವಿದು....

द्वन्द्वोऽस्मि द्विगुरस्मि च गृहे च मे सततमव्ययीभावः ।

तत्पुरुष कर्मधारय येनाऽहं स्यां बहुव्रीहिः । ।

-ನಾವಿಬ್ಬರಿದ್ದೇವೆ ; ಎರಡು ಗೋವುಗಳಿವೆ ; ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಾದರೋ ಖರ್ಚಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಭಾವವೇ! ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲೈ ಪುರುಷನೇ, ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳು ; ಅಂದರೆ, ನಾನು ಬಹುಧಾನ್ಯವುಳ್ಳವನಾದೇನು.

Rarest Archiver

೧. ದ್ವಿತೀಯಾ[1] ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

श्रित, अतीत, पतित, गत, प्राप्त, अत्यस्त ಮತ್ತು **आपन्न** ಶಬ್ದಗಳು ಉತ್ತರಪದಗಳಾಗಿ ಬಂದಿರುವಾಗ ದ್ವಿತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು ಅಂದರೆ, ಆಗ ಪೂರ್ವಪದವು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
कृष्णाश्रितः	**कृष्णम् आश्रितः**	ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವನು
दुःखातीतः	**दुःखम् अतीतः**	ದುಃಖವನ್ನು ಮೀರಿದಂತಹ
नरकपतितः	**नरकं पतितः**	ನರಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವ
नगरगतः	**नगरं गतः**	ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದವನು
जीविकाप्राप्तः	**जीविकां प्राप्तः**	ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವವನು.

ಪೂರ್ವಪದವು ಅತ್ಯಂತ [2] ಸಂಯೋಗವುಳ್ಳ, ಕಾಲವಾಚಕವಿದ್ದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
वर्षभोग्यम्	**वर्षं भोग्यम्**	ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಭೋಗಿಸಲ್ಪಡುವಂತಹ
संवत्सरवासः	**संवत्सरं वासः**	ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೆ ವಾಸವು

೨. ತೃತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಪದವು **पूर्व**[3], **सदृश, सम** ಮತ್ತು **ऊन** ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಉತ್ತರಪದವು ಈ ಪದಗಳು ಬೋಧಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವಪದವು ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯುತವಾದದ್ದಿರುತ್ತದೆ ; ಉತ್ತರಪದವು **कलह, निपुण, मिश्र, श्लक्ष्ण, अधिक** ಮತ್ತು **अवर** ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದರೂ ತೃತೀಯಾತತ್ಪುರುಷವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
मासपूर्वः	**मासेन पूर्वः**	ತಿಂಗಳ ಹಿಂದಿನ
मातृसदृशः	**मात्रा सदृशः**	ತಾಯಿಯಂತೆ
पितृसमः	**पित्रा समः**	ತಂದೆಯಂತೆ
एकोनः	**एकेन ऊनः**	ಒಂದು ಕಡಿಮೆ

---

[1] **द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः** (ಪಾ II, 1, 24)

[2] **अत्यन्तसंयोगे च** (ಪಾ II, 1, 29) **'काला ' इत्येव** (ಸಿ. ಕೌ 691)

[3] **पूर्वसदृशसमो नार्थकलहनिपुणमिश्रश्लक्ष्णैः** (ಪಾ II, 1, 31)

Rarest Archiver

वाक्कलहः	**वाचा कलहः**	ಮಾತಿನಿಂದುಂಟಾದ ಜಗಳ
आचारनिपुणः	**आचरेण निपुणः**	ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣ
शर्करामिश्रम्	**शर्करया मिश्रम्**	ಸಕ್ಕರೆಮಿಶ್ರಿತವಾದದ್ದು
आचारश्लक्ष्णः	**आचरेण श्लक्ष्णः**	ಆಚಾರಗಳಿಂದುಂಟಾದ ತೆಳುವು
एकाधिकम्	**एकेन अधिकम्**	ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ
मासावरः	**मासेन अवरः**	ತಿಂಗಳು ಚಿಕ್ಕವ

तत्कृतार्थ[1] ಅಥವಾ ಯಾವುದರಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದು ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಗುಣವಚನವನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವು ನಿವೇದಿಸುವುದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮಾಸವು ತೃತೀಯಾ ತತ್ಪುರುಷವೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
बाणाहतः	**बाणेन हतः**	ಬಾಣದಿಂದ ಸತ್ತವನು
शंकुलाखण्डः	**शंकुलया खण्डः**	ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಚೂರು
धान्यार्थः	**धान्येन अर्थः**	ಧಾನ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಹಣ
काणाक्षः	**अक्ष्णा काणः**	ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದೆ ಕುರುಡನಾದವನು

[2] ಕರಣವಾಚಕವಾಗಿ ಕರ್ತೃಪದ ಬಂದಾಗ ತೃತಿಯಾ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
हरित्रातः	**हरिणा त्रातः**	ಹರಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು
नखभिन्नः	**नखैर्भिन्नः**	ಉಗುರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ತುಂಡು

೩. ಚತುರ್ಥೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪದವು [3] ತದರ್ಥಾರ್ಥವಾಚಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್, ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ನುವುದು ಪೂರ್ವಪದನಿವೇದಕಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ತತ್ಪುರುಷವೆಂದು ಗುರುತಿಸ್ಪಡುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
कुण्डलहिरण्यम्	**कुण्डलाय**	ಕಿವಿಯ ಆಭರಣಕ್ಕಾಗಿ
	हिरण्यम्	ಬಂಗಾರವು
यूपदारुः	**यूपाय दारुः**	ಯೂಪಸ್ತಂಭಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ
उपानच्चर्म	**उपानहे चर्म**	ಚಪ್ಪಲಿಗಾಗಿ ಚರ್ಮವು

---

[1] **तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचने** (ಪಾ II, 1, 30)

[2] **कर्तृकरणे कृता बहुलम्** (ಪಾ II, 1, 32)

[3] **चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः** (ಪಾ II, 1, 36)

Rarest Archiver

अर्थ, बलि, हित, सुख, रक्षित ಪದಾಂತ್ಯ ಸಮಾಸಗಳು ಚತುರ್ಥೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	द्विजार्थः	**द्विजाय अर्थः**	ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗಾಗಿ ಹಣವು
	भूतबलिः	**भूतेभ्यः बलिः**	ಭೂತಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯು
	गोहितम्	**गवे हितम्**	ಆಕಳಿಗೆ ಹಿತಕರವು

೪. ಪಂಚಮೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

ಭೀತಿನಿವೇದಕಪದವು[1] ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಪಂಚಮೀತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	चोरभयम्	**चोरात् भयम्**	ಕಳ್ಳನಿಂದ ಹೆದರಿಕೆಯು
	व्याघ्रभीतः	**व्याघ्रात् भीतः**	ಹುಲಿಗೆ ಹೆದರಿದವನು

अपेत[2], अपोढ, मुक्त, पतित, अपत्रस्त

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	सुखापेतः	**सुखात् अपेतः**	ಸುಖದಿಂದ ದೂರವಾದವನು
	कल्पनापोढः	**कल्पनया अपोढः**	ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನು
	पापमुक्तः	**पापात् मुक्तः**	ಪಾಪದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವನು
	स्वर्गपतितः	**स्वर्गात् पतितः**	ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬಿದ್ದವನು
	तरंगापत्रस्तः	**तरंगेभ्यः अपत्रस्तः**	ತೆರೆಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿದವನು

೫. ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವ - ಸ್ವಾಮಿಭಾವಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳು ತೋರುವಾಗ ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	राजपुरुषः	**राज्ञः पुरुषः**	ರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯ
	पुत्रजन्म	**पुत्रस्य जन्म**	ಮಗನ ಹುಟ್ಟು
	भोजनवेला	**भोजनस्य वेला**	ಊಟದ ಸಮಯ

---

[1] **पञ्चमी भयेन** (ಪಾ II, 1, 37)

[2] **अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशः** (ಪಾ II, 1, 38)

Rarest Archiver

ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **याजक**[1], **पूजक, परिचारक, स्नापक, अध्यापक, उत्पादक, होतृ, भर्तृ** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಪದವು ಷಷ್ಠ್ಯಂತವಿರುತ್ತದೆ.ಉದಾಹರಣೆ:

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	देवपूजकः	**देवस्य पूजकः**	ದೇವನ ಪೂಜೆಮಾಡುವವನು
	राजपरिचारकः	**राज्ञः परिचारकः**	ರಾಜನ ಸೇವಕನು
	भूभर्ता	**भुवः भर्ता**	ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನು

पूर्व [2], **अपर, अधर, उत्तर, अर्ध** ಮತ್ತು **मध्य** ಈ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	पूर्वकायः	**पूर्वं कायस्य**	ಮೇಲಿನ ದೇಹವು
	अपरकायः	**अपरं कायस्य**	ಕೆಳದೇಹವು
	अर्धरात्रिः	**अर्धं रात्रेः**	ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯು
	मध्याह्नः	**मध्यम् अह्नः**	ಮಧ್ಯಾಹ್ನವು

ಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯವಾಚಕವಾದ[3] ಸುಬಂತದೊಡನೆ ಕಾಲವಾಚಕಶಬ್ದವು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವಪದವು ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿದರೂ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:	ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
	मासजातः	**मासः जातस्य अस्य**	ಹುಟ್ಟಿ ತಿಂಗಳಾಗಿರುವಂತಹ
	संवत्सरमृतः	**संवत्सरः मृतस्य अस्य**	ಸತ್ತು ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗಿರುವ

ವಿ.ಸೂ. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ವಿಶೇಷಣ, ಗುಣವಾಚಕ, ವರ್ತಮಾನಕೃದಂತ, ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಕೃದಂತ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬಂದಾಗ ಸಮಾಸವು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ:		
	बालकानां सप्तमः	**हंसस्य शैत्यम्**
	काकस्य कार्ष्ण्यम्	**राज्ञः कर्तव्यम्**
	राज्ञां पूजितः	**रामस्य कृत्वा**

ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಮಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

---

[2] **याजकादिभिश्च** (ಪಾ II, 2, 9)

[2] **पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे** (ಪಾ II, 2, 1)

[3] **कालाः परिमाणिना** (ಪಾ II, 2, 5) **परिच्छेदवाचिना सुबन्तेन सह कालाः समस्यन्ते** (ಸಿ. ಕೌ 716)

Rarest Archiver

೩. ಸಪ್ತಮೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

शौण्डः[1], **चतुरः, प्रवीणः, पटुः, पंडितः, कुशलः, निपुणः** ಮುಂತಾದ ಜಾಣತನ ಅಥವಾ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪದಗಳು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿರುವಾಗ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
अक्षशौण्डः	**अक्षेषु शौण्डः**	ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಜಾಣನು
विद्याप्रवीणः	**विद्यायां प्रवीणः**	ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನು
वाक्पटुः	**वाचि पटुः**	ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಜಾಣನು
कार्यकुशलः	**कार्येषु कुशलः**	ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಜಾಣನು

ಇದೇ ರೀತಿ **अधि, अधीन, अन्तर, कितव, संवीत, चपल, सिद्ध**[2], **शुष्क, पक्व, बन्ध** ಮುಂತಾದ ಪದಗಳು ಉತ್ತರಪದಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಸಪ್ತಮೀ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವು.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
ईश्वराधीनः	**ईश्वरे अधीनः**	ಈಶ್ವರಾಧೀನನು
आतपशुष्कः	**आतपे शुष्कः**	ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದವನು
चक्रबन्धः	**चक्रे बन्धः**	ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದವನು

ಕೆಲವು ನಿಂದನೀಯ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಶಬ್ದಗಳು ಬಂದಾಗ ಸಪ್ತಮೀತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ: ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
नगरकाकः	**नगरे काकः इव**	ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗೆಯಂತಿರುವವನು
कूपमण्डूकः	**कूपे मण्डूक इव**	ಬಾವಿಯ ಮಂಡೂಕದಂತೆ ಇರುವವನು

ವಿವಿಧ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳು

೧. ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ :

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲುಕ್ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಅರ್ಥಾತ್, ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದರೆ ಆಗ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷವು ತೃತೀಯಾದಿಂದ ಸಪ್ತಮೀ ಸಹಿತ ಐದು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

[1] **सप्तमी शौण्डैः** (ಪಾ II, 1, 40)

[2] **सिद्धशुष्कपक्वबन्धैश्च** (ಪಾ II, 1, 4)

Rarest Archiver

ತೃತೀಯ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ :

ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
जनुषान्धः	**जनुषा अन्धः**	ಹುಟ್ಟುಗುರುಡ
ओजसाकृतम्	**ओजसा कृतम्**	ಶೌರ್ಯದಿಂದುಂಟಾದದ್ದು

ಚತುರ್ಥೀ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ :

परस्मैपदम्	**परस्मै पदम्**	ಪರಸ್ಮೈಪದವು
आत्मनेपदम्	**आत्मने पदम्**	ಆತ್ಮನೇಪದವು

ಪಂಚಮೀ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ :

दूरादागतः	**दूरात् आगतः**	ದೂರದಿಂದ ಬಂದವನು
अन्तिकादागतः	**अन्तिकात् आगतः**	ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಬಂದವನು
स्तोकान्मुक्तः	**स्तोकात् मुक्तः**	ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನು

ಷಷ್ಠೀ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ :

दास्याःपुत्रः	**दास्याः पुत्रः**	ದಾಸೀಪುತ್ರನು
वाचस्पतिः	**वाचः पतिः**	ವಾಣಿಗೊಡೆಯನು
देवानाम्प्रियः	**देवनां प्रियः**	ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯನು

ಸಪ್ತಮೀ ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷ :

युधिष्ठिरः	**युधि स्थिरः**	ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಸ್ಥಿರನಾದವನು
गेहेशूरः	**गेहे शूरः**	ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದವನು
मनसिजः	**मनसि जातः**	ಮನೋಭವನು

೨. ನಞ್[1] नञ् ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ :

ನಿಷೇಧಾರ್ಥಸೂಚಕ ಅವ್ಯಯವಾದ **नञ् (न)** ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ತತ್ಪುರುಷವು ನಞ್ ತತ್ಪುರುಷವೆನಿಸುವುದು. ಈ **न** ವು ವ್ಯಂಜನಾದಿ ಪದದ ಹಿಂದೆ ಬರದಾಗ ಅಕಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು; ಸ್ವರಾದಿ ಪದದ ಹಿಂದೆ ಬಂದಾಗ **अन्** ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಸಮಾಸಪೂರ್ವದಲ್ಲಿವಿಗ್ರಹ	ಸಮಾಸ	ಅರ್ಥ
न मित्रम्	**अमित्रम्**	ಮಿತ್ರನಲ್ಲದವನು
न सत्	**असत्**	ಸತ್ಯವಲ್ಲದುದು
न कम्	**अकम्**	(ಯಾರೂ) ಬಯಸದಂಥಾದ್ದು (= ನರಕ)
न अश्वः	**अनश्वः**	ಕುದುರೆಯಲ್ಲದುದು

[1] **न लोपे नञः** (ಪಾ VI, 3, 73)

Rarest Archiver

ಕೆಲವೆಡೆ **नञ् (न)** ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ[1] :

ಉದಾಹರಣೆ:

ಸಮಾಸಪೂರ್ವದಲ್ಲಿವಿಗ್ರಹ	ಸಮಾಸ	ಅರ್ಥ
न भ्राट्	**नभ्राट्**	ಹೊಳೆಯದವ ; ಮೋಡ
न पाति	**नपात्**	ರಕ್ಷಿಸದವನು
न वेत्ति	**नवेदाः**	ತಿಳಿಯದುದು
न असत्याः	**नासत्याः**	ಸುಳ್ಳಲ್ಲದುದು
न मुचिः	**नमुचिः**	ಬಿಡದವನು
न कुलम् अस्य	**नकुलः**	ಕುಲವಿಲ್ಲದವನು
न खम् अस्य	**नखम्**	ಅನಿಸುವಿಕೆಯಿಲ್ಲದುದು (ಉಗುರು)
न स्त्री न पुमान्	**नपुंसकः**	ನಪುಂಸಕನು
न क्षरति इति	**नक्षत्रम्**	ಜಾರಿಬೀಳದಿರುವಂಥಾದ್ದು, ನಾಶವಾಗದಂಥಾದ್ದು(ನಕ್ಷತ್ರ)
न क्रामति इति	**नक्रः**	ನಡೆಯಲಾರದಂಥಾದ್ದು (ಮೊಸಳೆ)
न अकम्	**नाकम्**	ಬಯಸದೇ ಇರಲು ಅಸಾಧ್ಯದ್ದು (ಸ್ವರ್ಗ)

೩. ಮಧ್ಯಮಪದಲೋಪೀ ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ :

ತ್ರಿಪದಿಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮಪದವು ಲೋಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ತತ್ಪುರುಷವು ಮಧ್ಯಮಪದಲೋಪೀತತ್ಪುರುಷವೆನಿಸುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ:

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
शाकपार्थिवः	**शाकानां प्रियः पार्थिवः**	ಶಾಕಪ್ರಿಯನಾದ ರಾಜನು
देवब्राह्मणः	**देवानां पूजकः ब्राह्मणः**	ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು
गुडधानाः	**गुडेन मिश्राः धानाः**	ಬೆಲ್ಲಮಿಶ್ರಿತ ಧಾನ್ಯವು
विषान्नम्	**विषेण मिश्रम् अन्नम्**	ವಿಷಮಿಶ್ರವಾದ ಅನ್ನವು

೪. ಉಪಪದತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ :

ಕೃದಂತವನ್ನು ಉಪಪದವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ[2] ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳು ಉಪಪದ ತತ್ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಕೃದಂತ ತತ್ಪುರುಷಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

---

[1] **नभ्राण्नपान्नवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकेषु प्रकृत्या** (ಪಾ VI, 3, 75)

[2] **उपपदमतिङ्** (ಪಾ II, 2, 19)

Rarest Archiver

ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
अग्रेसरः	अग्रे सरति इति	ಮುಂದಾಳುವು
अध्वगः	अध्वानं गच्छति इति	ದಾರಿಕಾರನು
अग्रजः	अग्रे जायते इति	ಅಣ್ಣನು
अनुजः	पश्चात् जायते इति	ತಮ್ಮನು
अहिभुक्	अहिं भुङ्क्ते इति	ಗರುಡನು
कुम्भकारः	कुम्भं करोति इति	ಕುಂಬಾರನು
खगः	खे गच्छति इति	ಹಕ್ಕಿಯು
ग्रामणीः	ग्रामं नयति इति	ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಂದಾಳು
जलधिः	जलं धीयते अस्मिन् इति	ಸಮುದ್ರವು
जलमुच्	जलं मुञ्चति इति	ಮೋಡ
द्वारस्थः	द्वारि तिष्ठति इति	ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವವನು
निशाचरः	निशायां चरति इति	ರಾಕ್ಷಸನು, ಭೂತವು
पान्थः	पन्थानं गच्छति इति	ದಾರಿಕಾರನು
महीपालः	महीं पालयति इति	ರಾಜನು
विश्वसृज्	विश्वं सृजति इति	ಬ್ರಹ್ಮನು
शास्त्रविद्	शास्त्रं वेत्ति इति	ಶಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದನು
सूत्रधारः	सूत्रं धारयति इति	ಸೂತ್ರಧಾರನು
सोमपः	सोमं पिबति इति	ಇಂದ್ರನು

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಉಪಪದ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳು.

अभ्रलिहः	अभ्रं लेढि इति	ಮೋಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂಥದ್ದು
आत्मम्भरिः	आत्मानं बिभर्ति इति	ಸ್ವಾರ್ಥಿಯು
उदरंभरिः	उदरं बिभर्ति इति	ಸ್ವಾರ್ಥಿಯು
कामदुघा	कामान् दोग्धि इति	ಬಯಸಿದ್ದನ್ನು ಕೊಡುವವಳು (ಕಾಮಧೇನು)
तुरङ्गमः	तुरेण गच्छति इति	ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು (ಕುದುರೆಯು)
पण्डितमन्यः	पण्डितम् आत्मानं मन्यते इति	ಪಂಡಿತನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನು
पतिंवरा	पतिं वृणीते इति	ಪತಿಯನ್ನು ವರಿಸುವವಳು

Rarest Archiver

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
प्रियंवदः	**प्रियं वदति इति**	ಪ್ರಿಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವವನು
फलेगृहिः	**फलानि गृह्णाति इति**	ಹಣ್ಣು ಕೊಡುವಂತಹುದು
भुजगः	**भुजेन गच्छति इति**	ಹಾವು
रात्रिञ्चरः	**रात्रौ चरति इति**	ರಾಕ್ಷಸನು, ಭೂತವು
विधुन्तुदः	**विधुं तुदति इति**	ರಾಹುವು
सर्वसहा	**सर्वं सहते इति**	ಭೂಮಿಯು
सर्वंकशः	**सर्वं कशति इति**	ಬಲಶಾಲಿಯು

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

೫. ಪ್ರಾದಿತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ :

ಪ್ರ, ಪರಾ ಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿರುವ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದಿತತ್ಪುರುಷವೆನ್ನುವರು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ಉಪಸರ್ಗ - **प्र** - ಪ್ರಕರ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ

प्रचण्डः	**प्रकर्षेण चण्डः**	ಬಹುಭಯಂಕರನು
प्रगतः	**प्रकर्षेण गतः**	ವೇಗವಾಗಿ ಹೋದವನು
प्रतनुः	**प्रकर्षेण तनुः**	ಸುಂದರ ದೇಹವು

ಉಪಸರ್ಗ **परा** - ಪರಾಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

परोक्षः	**परागतः अक्षणोः**	ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿಯ

ಉಪಸರ್ಗ **अति** - ಅತಿಕ್ರಾಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

अतिरात्रः	**अतिक्रान्तः रात्रिम्**	ಕಳೆದ ರಾತ್ರಿಯು
अतिवेलः	**अतिक्रान्तः वेलाम्**	ಮೀರಿದ ಸಮಯವು

ಉಪಸರ್ಗ **सम्** - ಸಂಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

सम्मुखः	**सङ्गतः मुखेन**	ಎದುರಿಗೆ ಇರುವ

ಉಪಸರ್ಗ **अनु** - ಅನುಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

अन्वर्थः	**अनुगतः अर्थम्**	ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ

ಉಪಸರ್ಗ **अनु** - ಸದೃಶಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

अनुरूपः	**रूपस्य सदृशः**	ರೂಪಯೋಗ್ಯನಾದವನು
अनुकालः	**कालस्य सदृशः**	ಕಾಲಯೋಗ್ಯವಾದುದು

Rarest Archiver

ಉಪಸರ್ಗ **निस् (निर्)** - ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

निष्कौशाम्बिः निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः ಕೌಶಾಂಬಿಯಿಂದ ಹೊರಟವನು

ಉಪಸರ್ಗ **वि** - ವಿಗತಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವಿನಿಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

व्यर्थः विगतः अर्थात् ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದುದು

विरूपः विगतः रूपात् ರೂಪವಿಲ್ಲದವನು

विलक्षणः विनिर्गतः लक्षणात् ವಿಲಕ್ಷಣನಾದವನು

ಉಪಸರ್ಗ **उत्**- ಉತ್ಕ್ರಾಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

उन्मार्गः उत्क्रान्तः मार्गात् ದಾರಿಬಿಟ್ಟಿರುವವನು

ಉಪಸರ್ಗ **अभि**- ಅಭಿಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

अभिरूपः अभिगतः रूपम् ಯೋಗ್ಯರೂಪವುಳ್ಳವ

अभिमुखः अभिगतः मुखम् ಎದುರಿಗೆ ಇರುವ

ಉಪಸರ್ಗ **परि** - ಪರಿಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

पर्यन्तः परिगतः अन्तम् ಕೊನೆವರೆಗಿನ

ಉಪಸರ್ಗ **यथा** - ಯೋಗ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

यथार्हः अर्हस्य योग्यः ಅರ್ಹತೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು

ಮುಂತಾದವುಗಳು. यथोचित

II ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ (Appositional Compounds)

ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವು ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದ ವಿಶೇಷರೂಪ (**तत्पुरुषविशेषः कर्मधारयः**). ಇಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರಪದಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂರ್ವಪದವು ಭಿನ್ನ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದು ವ್ಯಧಿಕರಣವೆನಿಸಿದರೆ ಕರ್ಮಧಾರಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪದಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಇದು[1] ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಏಕಾಶ್ರಯವುಳ್ಳದ್ದು ಕರ್ಮಧಾರಯ.

ಕರ್ಮಧಾರಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಳುವಿಧ. ಆದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ಮಧಾರಯವನ್ನು ಒಂಭತ್ತು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

೧. ವಿಶೇಷಣಪೂರ್ವಪದ ೨. ವಿಶೇಷಣೋತ್ತರಪದ ೩. ವಿಶೇಷಣೋಭಯಪದ

೪. ಉಪಮಾನಪೂರ್ವಪದ ೫. ಉಪಮಾನೋತ್ತರಪದ ೬. ಅವಧಾರಣಾಪೂರ್ವಪದ

೭. ಸಂಭಾವನಾಪೂರ್ವಪದ ೮. ಕೃದಂತೋಭಯಪದ ೯. ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಪದ.

---

[1] **तत्पुरुषः समानधिकरणः कर्मधारयः** (ಪಾ I, 2, 42)

Rarest Archiver

(೧) ವಿಶೇಷಣಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯದ (ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುವಿನ) ವಿಶೇಷತೆಯು[1] ಪೂರ್ವಪದಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ವಿಶೇಷಣ (Adjective)ದಿಂದಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷ್ಯವು (Subject) ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
श्वेतवस्त्रम्	**श्वेतं च तत् वस्त्रं च**	ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಯು
नीलोत्पलम्	**नीलं च तत् उत्पलं च**	ನೀಲಕಮಲವು
कृष्णसर्पः	**कृष्णः च असौ सर्पश्च**	ಕಪ್ಪು ಸರ್ಪವು
महानदी	**महती च असौ नदी च**	ಮಹಾನದಿಯು
महाशैलः	**महान् च असौ शैलश्च**	ದೊಡ್ಡಪರ್ವತವು
कुमाराध्यापकः	**कुमारश्च असौ अध्यापकश्च**	ಹುಡುಗ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ

(೨) ವಿಶೇಷಣಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ವಿಶೇಷ್ಯವು ಪೂರ್ವಪದಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ವಿಶೇಷಣವು ಉತ್ತರಪದಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತಹ ಕರ್ಮಧಾರಯವು ವಿಶೇಷಣೋತ್ತರಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯವೆನಿಸುವುದು. ಮಯೂರವ್ಯಂಸಕವೇ[2] ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ವಿಧದ ಕರ್ಮಧಾರಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕುತ್ಸಿತಾರ್ಥಬೋಧಕ[3] ಕರ್ಮಧಾರಯವೂ ವಿಶೇಷಣೋತ್ತರ ಪದದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

मयूरव्यंसकः	**व्यंसकश्च असौ मयूरश्च**	ಠಕ್ಕನವಿಲು
श्रृगालव्यंसकः	**व्यंसकश्च असौ शृगालश्च**	ಠಕ್ಕ ನರಿಯು
चाणक्यहतकः	**हतकश्च असौ चाणक्यश्च**	ದುರ್ದೈವೀಚಾಣಕ್ಯ
नराधमः	**अधमश्च असौ नरश्च**	ಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯ
वैय्याकरणखसूचिः	**खसूचिः च असौ वैय्याकरणी च**	ಕೆಟ್ಟ ವೈಯಾಕರಣಿಯು
पुत्रकृतकः	**कृतकश्च असौ पुत्रश्च**	ಸ್ವೀಕೃತ ಪುತ್ರನು
गोवशा	**वशा च असौ गौश्च**	ಗೊಡ್ಡು ಆಕಳು
अग्निस्तोकः	**स्तोकः च असौ अग्निश्च**	ಸಣ್ಣ ಬೆಂಕಿಯು

[1] **विशेषणं विशेष्येण बहुलम्** (ಪಾ II, 1, 57)

[2] **मयूरव्यंसकादयश्चः** (ಪಾ II, 1, 72)

[3] **कुत्सितानि कुत्सनैः** (ಪಾ II, 1, 53)

Rarest Archiver

वनान्तरम्	**अन्यत् वनम्**	ಬೇರೆ ವನವು
देशान्तरम्	**अन्यः देशः**	ಬೇರೆ ದೇಶವು
भाषान्तरम्	**अन्या भाषा**	ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯು

(೩) ವಿಶೇಷಣೋಭಯಪದ[1] ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಗಳೂ ವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शीतोष्णम्	**शीतं च उष्णश्च**	ಉಗುರು ಬೆಚ್ಚಗೆ
शुक्लकृष्णः	**शुक्लश्च कृष्णश्च**	ಬಿಳುಪು ಕಪ್ಪು

(೪) ಉಪಮಾನ ಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಉಪಮೆ ಅಂದರೆ ಹೋಲಿಕೆ; ಉಪಮಾನವೆಂದರೆ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾದ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಹೋಲಿಸಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಉಪಮೇಯವು. ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆಯಿದ್ದರೆ[2] ಮಾತ್ರ ಹೋಲಿಕೆ ಸಾಧ್ಯ. ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಕೊಡುವ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪದವು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ಬರುವ ಕರ್ಮಧಾರಯಗಳಿಗೆ ಉಪಮಾನ ಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯಗಳೆನ್ನುವರು.

ಉದಾಹರಣೆ :	**घनश्यामः**	**घन इव श्यामः**	ಮೋಡದಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವವನು
	फेनधवलः	**फेन इव धवलः**	ನೊರೆಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವವನು

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೫) ಉಪಮಾನೋತ್ತರಪದ[3] ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇಲ್ಲಿ , ಉಪಮಾನವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	**पुरुषव्याघ्रः**	**व्याघ्र इव पुरुषः**	ಹುಲಿಯಂತಿರುವ ಪುರುಷನು
	नरसिंहः	**सिंहः इव नरः**	ಸಿಂಹದಂತಹ ಮನುಷ್ಯನು

ಈ ವ್ಯಾಘ್ರ, ಸಿಂಹ, ವೃಷಭ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಾರ್ಥವಾಚಕಗಳಾಗಿರುವಾಗಲೂ ಉಪಮಾನೋತ್ತರಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] ಉಭಯಪದಗಳೂ ವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷಣೋಭಯಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯವು ಅನ್ಯಪದವನ್ನು (**वारि, सर्प** ಮುಂತಾದವನ್ನು) ಬಯಸಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೂ ಆಗಬಹುದು. [2] **उपमानानि सामान्यवचनैः** (ಪಾ II, 1, 55) [3] **उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्यप्रयोगे** (ಪಾ II, 1, 56)

Rarest Archiver

(೬) ಅವಧಾರಣಾಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇದೇ ಅದು ಅನ್ನುವ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥ ನಿವೇದಕ ಪದಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಪದಗಳನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಸಮಾಸಗಳಿವು.

ಉದಾಹರಣೆ : ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
नेत्रकमलम्	**नेत्रम् एव कमलम्**	ಕಣ್ಣೇ ಕಮಲವು
मुखचन्द्रः	**मुखम् एव चन्द्रः**	ಮುಖವೇ ಚಂದ್ರಮನು
दुःखाग्निः	**दुःखम् एव अग्निः**	ದುಃಖವೇ ಬೆಂಕಿಯು
विद्याधनम्	**विद्या एव धनम्**	ವಿದ್ಯೆಯೇ ಧನವು
भवसागरः	**भवः एव सागरः**	ಭವವೇ ಸಾಗರವು

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೭) ಸಂಭಾವನಾಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಸದಿಂದ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :		
चूतवृक्षः	**चूत इति वृक्षः**	ಮಾವಿನಮರ
गंगानदी	**गङ्गा इति नदी**	ಗಂಗಾನದಿ
हिमालयपर्वतः	**हिमालयः इति पर्वतः**	ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತ

(೮) ಕೃದಂತೋಭಯಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಇಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಗಳೂ ಕೃದಂತಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
गृहीतमुक्तः	**आदौ गृहीतः पश्चात् मुक्तः**	ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನು
स्नातानुलिप्तः	**आदौ स्नातः पश्चात् अनुलिप्तः**	ಮಿಂದು(ಚಂದನವನ್ನು) ಬಳಿದುಕೊಂಡವನು
पीतप्रतिबद्धः	**आदौ पीतः पश्चात् प्रतिबद्धः**	ಕುಡಿದದ್ದರಿಂದ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವನು
जातमृतः	**आदौ जातः पश्चात् मृतः**	ಹುಟ್ಟಿಸತ್ತವನು

(೯) ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಪದ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ :

ಪ್ರಾದಿತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರ. ಪರಾ ಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಕರ್ಮಧಾರಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಸರ್ಗಗಳು (ಏಕವಿಭಕ್ತಿಗತವಾಗಿರುವ) ಏಕಾಶ್ರಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

ಉಪಸರ್ಗ **प्र [प्रगतः, प्रकृष्टः] -**

प्राचार्यः	**प्रगतः आचार्यः**	ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುರುವು
प्रवातः	**प्रकृष्टः वातः**	ಒಳ್ಳೇ ಗಾಳಿಯು

ಹೀಗೆಯೇ **प्रभातम्** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಉಪಸರ್ಗ **अति [अतिशयित] -**

अतिवेगः	**अतिशयितः वेगः**	ಬಹಳ ವೇಗವು
अत्यानन्दः	**अत्युत्कटः आनन्दः**	ಬಹಳ ಆನಂದವು

ಉಪಸರ್ಗ **अधि [अधिक] -**

अधिराजः	**अधिकः राजा**	ಹೆಚ್ಚಿನ ರಾಜನು
अधिदेवता	**अधिष्ठात्री देवता**	ಅಧಿದೇವತೆಯು

ಉಪಸರ್ಗ **अनु [अनुगत, अनुरूप] -**

अनुकामः	**अनुरूपः कामः**	ಯೋಗ್ಯ ಬಯಕೆಯು
अनुबलम्	**अनुगतं बलम्**	ಯೋಗ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು
अनुरूपः	**अनुगतः रूपम्**	ಯೋಗ್ಯರೂಪವು

ಉಪಸರ್ಗ **आ [ईषत्] -**

आरक्तः	**ईषत् रक्तः**	ತುಸು ಅಂಟಿಕೊಂಡವನು

ಉಪಸರ್ಗ **का [ईषत्] -**

कदुष्णम्	**ईषत् उष्णम्**	ತುಸು ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ

ಉಪಸರ್ಗ **कु [किञ्चित्, कुत्सित] -**

कुसरित्	**कुत्सिता सरित्**	ಸಣ್ಣ ನದಿಯು

ಉಪಸರ್ಗ **किम् [किञ्चित्, कुत्सित] -**

किन्नरः	**किञ्चित् नरः**	ತುಸುಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯತ್ವವುಳ್ಳವನು
किंसखा	**कुत्सितः सखा**	ಕೆಟ್ಟ ಮಿತ್ರನು

ಉಪಸರ್ಗ **दुस् (दुर्) [दुष्ट; निन्दित] -**

दुर्जनः	**दुष्टः जनः**	ದುಷ್ಟ ಮನುಷ್ಯನು

Rarest Archiver

दुर्मतिः	दुष्टा मतिः	ಕೆಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯು

ಉಪಸರ್ಗ निस् (निर्) [निश्चित] -

निःश्रेयसः	निश्चितं श्रेयः	ಮೋಕ್ಷವು

ಉಪಸರ್ಗ प्रति [प्रतिरूपः, प्रतिकूलः] -

प्रतिमूर्तिः	प्रतिरूपा मूर्तिः	ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಮೂರ್ತಿಯು
प्रतिपक्षः	प्रतिकूलः पक्षः	ವಿರುದ್ಧ ಪಕ್ಷವು

ಉಪಸರ್ಗ वि [विरूप, विभिन्न, विगत] -

विपथम्	विरूपः पन्था	ಕೆಟ್ಟ ದಾರಿಯು
विदेशः	विभिन्नः देशः	ಬೇರೆ ದೇಶವು
वितृष्णा	विगता तृष्णा	ಇಂಗಿದ ಬಾಯಾರಿಕೆಯು

ಉಪಸರ್ಗ सु [शोभन] -

सुजनः	शोभनं जनः	ಒಳ್ಳೇ ಜನ (ಮನುಷ್ಯ)
सुपुष्पम्	शोभनं पुष्पम्	ಒಳ್ಳೇ ಹೂವು
सुमार्गः	शोभनः मार्गः	ಒಳ್ಳೇ ದಾರಿಯು

ಉಪಸರ್ಗ सु [सुतराम्] -

स्वच्छम्	सुतराम् अच्छम्	ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಮಲವಾದುದು
स्वल्पम्	सुतराम् अल्पम्	ಬಹಳ ಅಲ್ಪವಾದುದು

ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಮಾಸಗಳೂ ಕರ್ಮಧಾರಯಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

अकिञ्चनः	न विद्यते किञ्चन अस्य	ಏನೂ ಇಲ್ಲದವ, ಬಡವ
अकुतोभयः	न विद्यते कुतोऽपि भयम् अस्य	ಏನೂ ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದವ
अहमहमिकया	अहम् अहम् इति	ನೀನು ನಾನೆನ್ನುವುದು
पश्चार्धः	अपरश्च असौ अर्धश्च	ಹಿಂದಿನ ಅರ್ಧವು

III ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ (Numerative Compounds)

ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವೂ ತತ್ಪುರುಷವಿಶೇಷವೆನಿಸುವುದು. ತತ್ಪುರುಷ ಕರ್ಮಧಾರಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ

पा - संख्यापूर्वो द्विगुः - 2.1.52

Rarest Archiver

ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರಪದಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಧಾರಯದಂತೆ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವು ಏಕಾಶ್ರಯವುಳ್ಳದ್ದು ; ಅರ್ಥಾತ್, ಪೂರ್ವಾಪರ ಪದಗಳೆರಡೂ ಏಕವಿಭಕ್ತಿಗತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಿರುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಸಮಾಸವು ಏಕವಚನವನ್ನೂ[1] ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವನ್ನೂ[2] ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
त्रिलोकम्	**त्रयाणां लोकानां समाहारः**	ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಗುಂಪು
पञ्चगवम्	**पञ्चानां गवानां समाहारः**	ಐದು ಆಕಳುಗಳ ಗುಂಪು
दशकुमारम्	**दशानां कुमाराणां समाहारः**	ಹತ್ತು ಕುಮಾರರ ಸಮೂಹ
द्विगु	**द्वयोः गवोः समाहारः**	ಎರಡು ಆಕಳುಗಳ ಜೋಡಿ

द्विगुः ಮಂತಾದ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷಿತಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

द्विगुः	**द्वौ गावौ यस्य सः**	ಎರಡು ಆಕಳುಗಳುಳ್ಳವನು

ಕೆಲವು ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸಗಳು ವಿಭಿನ್ನಗತಿಯಿಂದ ವಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

द्यङ्गुलम्	**द्वे अङ्गुली प्रमाणम् अस्य**	ಎರಡು ಬೆರಳ ಮಾಪಕವು
पञ्चकपालम्	**पञ्चसु कपालेषु संस्कृतम्**	ಐದು ಕಪಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದಂಥಾದ್ದು
षण्मातुरः	**षण्णां मातृणाम् अपत्यम्**	ಆರು ತಾಯಿಯರ ಮಗು

ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳೆರಡೂ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳಿರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

एकोनविशंति	**एकया ऊना विशंतिः**	ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಡಿಮೆಯಿರುವ (೧೯)
चतुर्नवति	**चतुः उपरि नवति**	ತೊಂಭತ್ತರ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು (೯೪)

IV ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ (Copulative Compounds):

ಚಕಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ[3] ಅನೇಕ ಸುಬಂತಗಳು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸಮುಚ್ಚಯ , ಅನ್ವಾಚಯ, ಇತರೇತರಯೋಗ, ಸಮಾಹಾರಗಳೆಂದು ಚಕಾರಾರ್ಥವು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇತರೇತರಯೋಗ ಮತ್ತು

---

[1] **द्विगुरेकवचनम्** (ಪಾ II, 4, 1)

[2] **स नपुंसकम्** (ಪಾ II, 4, 17) **समाहारे द्विगुर्द्वन्द्वश्च नपुंसकं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 821)

[3] **चार्थे द्वन्द्वः** (ಪಾ II, 2, 29) **अनेकसुबन्तं चार्थे वर्तमानं वा समस्यते स द्वन्द्वः** (ಸಿ. ಕೌ 901)

Rarest Archiver

ಸಮಾಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸುಬಂತಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಸರಿಸಮಾನ ಪದಸಮೂಹಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಉಭಯಪದಾರ್ಥ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ವಿಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಸುಬಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಚಕಾರ ಬರುವುದು. ಈ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ[1] ಪದಗಳೂ ಋತುಜಾತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲಬೋಧಕಪದಗಳೂ[2] ಮತ್ತು ಅತಿಶಯಬೋಧಕಪದಗಳೂ ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

रामकृष्णौ	**रामश्च कृष्णश्च**	ರಾಮಕೃಷ್ಣರು
देवर्षिमानवाः	**देवश्च ऋषिश्च मानवश्च**	ದೇವ, ಋಷಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರು
भीमार्जुनौ	**भीमश्च अर्जुनश्च**	ಭೀಮಾರ್ಜುನರು
वसन्तग्रीष्मवर्षाः	**वसन्तश्च ग्रीष्मश्च वर्षा च**	ವಸಂತ, ಗ್ರೀಷ್ಮ ಮತ್ತು ವರ್ಷಾಋತುಗಳು

ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವನ್ನು ಇತರೇತರ ಮತ್ತು ಸಮಾಹಾರಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ[3] ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧. ಇತರೇತರ ದ್ವಂದ್ವ

ವಿಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪದಗಳು ಸಮಾಸಗೊಂಡಾಗ ಇತರೇತರ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಪದಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ದ್ವಂದ್ವವು ದ್ವಿವಚನ ಅಥವಾ ಬಹವಚನಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
ईश्वरगुरू	**ईश्वरश्च गुरुश्च**	ಈಶ್ವರ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳು
पार्वतीपरमेश्वरौ	**पार्वती च परमेश्वरश्च**	ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರು
रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः	**रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्चः**	ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರು

ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ದೇವತಾದ್ವಂದ್ವ[4] ಸಮಾಸಗಳೂ ಇತರೇತರ ದ್ವಂದ್ವಗಳೆಂದೇ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯಸ್ವರವು ಆಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಪೂರ್ವಪದವಿದ್ದು **सोमः**

[1] **अल्पाच् तरम्** (ಪಾ II, 2, 34)

[2] **ऋतुनक्षत्राणां सामाक्षराणाम् अनुपूर्व्येण** (ವಾರ್ತಿಕ 1421) **लघ्वक्षरपूर्वम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1413)

[3] ಕೆಲವರು ಏಕಶೇಷವನ್ನೂ ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪಂಚವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಸವೃತ್ತಿ', 'ಏಕಶೇಷವೃತ್ತಿ', ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಸ ವೃತ್ತಿಯ ಕೊನೆಗೆ 'ಏಕಶೇಷವೃತ್ತಿ'ಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

[4] **देवताद्वन्द्वे च** (ಪಾ VI, 3, 26)

Rarest Archiver

ಉತ್ತರಪದವಾಗಿದ್ದರೆ **अग्नि** ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘಗೊಳ್ಳುವುದು. ಅದೇ ಅಗ್ನಿಪದದ ಮುಂದೆ **वरुण** ಶಬ್ದ ಬಂದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ :.

मित्रावरुणौ	**मित्रश्च वरुणश्च**	ಮಿತ್ರಾವರುಣರು
अग्निमरुतौ	**अग्निश्च मरुच्च**	ಅಗ್ನಿಮರುತರು
वाय्व्यग्नी	**वायुश्च अग्निश्च**	ವಾಯುಅಗ್ನಿಯರು
अग्नीषोमौ	**अग्निश्च सोमश्च**	ಅಗ್ನಿಸೋಮರು
अग्निवरुणौ	**अग्निश्च वरुणश्च**	ಅಗ್ನಿವರುಣರು

द्यो ಪದವು ದ್ಯಾವಾ ಎಂದಾಗುವುದು -

द्यावापृथिव्यौ	**ध्योश्च पृथिवी च**	ಆಕಾಶ ಭೂಮಂಡಲಗಳು

ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಹಣ್ಣು, ಧಾನ್ಯ, ಮರ, ಗಿಡ, ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಏಕವಚನವಾಚಕ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದಾಗ ಇತರೇತರ ದ್ವಂದ್ವವಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

बदरामलके	**बदरं च आमलकं च**	ಬೋರೇ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೀ
पिककाकौ	**पिकश्च काकश्च**	ಕೋಗಿಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಗೆ
सिंहशार्दूलौ	**सिंहश्च शार्दूलश्च**	ಸಿಂಹ ಶಾರ್ದೂಲಗಳು

ಋಕಾರಾಂತ ಪದಗಳು ಸಮಾಸಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಪರಸ್ಪರ ರಕ್ತಸಂಬಂಧವನ್ನಾಗಲೀ ವಿದ್ಯಾಸಂಬಂಧವನ್ನಾಗಲೀ ನಿವೇದಿಸುವುದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಗ ಪೂರ್ವಪದಾಂತ್ಯ ಋಕಾರವು **अ** ಅಥವಾ **अर** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

मातापितरौ / मातरपितरौ	**माता च पिता च**	ತಾಯಿತಂದೆಯರು

जाया ಪದವು **जम्** ಅಥವಾ **दम्** ಎಂದಾಗುವುದು.

जम्पती / दम्पती	**जाया च पतिश्च**	ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಗಂಡ

೩. ಸಮಾಹಾರ ದ್ವಂದ್ವ :

सम् + **आ** + **हृ** = ಸಮಾಹಾರ- ಸಮೂಹವಾಚಕವೆಂದರ್ಥ. ಸಮಾಹಾರ ದ್ವಂದ್ವವು ಸಮೂಹವಾಚಕವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಹಾರ ದ್ವಂದ್ವವು[1] ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು.

ದ್ವಿವಚನ ಅಥವಾ ಬಹುವಚನಯುತ ದೇಹದ ಅವಯವಗಳು, ಸೈನ್ಯವಿಭಾಗಗಳು, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು,

---

[1] **स नपुंसकम्** (ಪಾ II, 4, 17) **समाहारे द्विगुर्द्वन्द्वश्च नपुंसकं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 821)

Rarest Archiver

ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳು, ದೇಶಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಉಭಯಪದಪ್ರಧಾನಸಮಾಸಗಳು ಸಮಾಹಾರದ್ವಂದ್ವಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕಪದಗಳೂ ಸಮಾಹಾರದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲೇ ಬರುವವು.

ಉದಾಹರಣೆ :

पाणिपादम्	**पाणी च पादौ च एतेषां समाहारः**	ಕೈಕಾಲ್ಗಳು
रथिकाश्वारोहम्	**रथिकाश्च अश्वारोहाश्च एतेषां समाहारः**	ರಥಿಕಾಶ್ವಾರೋಹಿಗಳ ಸಮೂಹ
शुकबकम्	**शुकाश्च बकाश्च एतेषां समाहारः**	ಗಿಳಿಗಳ ಮತ್ತು ಬಕಪಕ್ಷಿಗಳ ಹಿಂಡು
बदरामलकम्	**बदराणि च आमलाकानि च एतेषां समाहारः**	ಬೋರೆಹಣ್ಣುಗಳ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಳ ರಾಶಿ
वधूवरम्	**वधूश्च वरश्च एतयोः समाहारः**	ವಧೂವರರು

ವಿ.ಸೂ. ಇಲ್ಲಿ **पाणिपादौ** ಎಂದಿದ್ದಾದರೆ ಒಂದು ಕೈ ಮತ್ತು ಒಂದು ಕಾಲು ಎಂದು ಅರ್ಥಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಸಮೂಹವಾಚಕವಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇತರೇತರ ದ್ವಂದ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದವುಗಳು.
ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಮಾಸಗಳೂ ಸಮಾಹಾರದ್ವಂದ್ವಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	**अहोरात्रम्**	**अहश्च रात्रिश्च**	ಹಗಲೂರಾತ್ರಿ
	नक्तन्दिवम्	**नक्तं च दिवा च**	ರಾತ್ರೀ ಹಗಲು
	रात्रिन्दिवम्	**रात्रिश्च दिवा च**	ರಾತ್ರೀ ಹಗಲು
	अहर्दिवम्	**अहनि च दिवा च**	ಹಗಲಿಡೀ

उषस् ಪದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **उषासा** ಎಂದಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

उषासासूर्यम् **उषाश्च सूर्यश्च एतयो समाहारः** ಉಷಾಸೂರ್ಯರು

भ्रू ಶಬ್ದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **भ्रुव** ಎಂದಾಗುವುದು.

अक्षिभ्रुवम् **अक्षिणी च भ्रुवौ च एतेषां समाहारः** ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಹುಬ್ಬುಗಳೂ

V ಅವ್ಯಯೀ ಭಾವ ಸಮಾಸ (Adverbial Compounds) :

ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸವು ಪೂರ್ವಪದಾರ್ಥ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಮತ್ತು ಅವ್ಯಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂಥಾದ್ದು. ಅರ್ಥಾತ್ ಅವ್ಯಯೀಭಾವವು ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ[1] ಅನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಸುಬಂತಪದವು ಅವ್ಯಯದೊಡನೆ ಸಮಾಸಹೊಂದಿದಾಗ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸವು ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ[2]

[1] **अव्ययीभावश्च** (ಪಾ II, 4, 18) **अयं नपुंसकं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 659)

[1] **विभक्त्याद्यर्थादिषु वर्तमानमव्ययं सुबन्तेन सह समस्यते, सोऽव्ययीभावः** (ಸಿ. ಕೌ 658)

Rarest Archiver

೧. ಅವ್ಯಯರಹಿತ ೨. ಅವ್ಯಯಪೂರ್ವಪದ ೩. ಅವ್ಯಯೋತ್ತರಪದ

ಎಂದು ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಗಳು ಮೂರುವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

೧. ಅವ್ಯಯರಹಿತ ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸಮಾಸ :

ಸಮಾಸಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಗಳೂ ಸುಬಂತಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ವಿಗ್ರಹ	ಸಮಾಸ	ಅರ್ಥ
गंगायाःपारे	**पारेगङ्गम्**	ಗಂಗೆಯ ಆಚೆಗೆ
सभायाः मध्ये	**मध्येसभम्**	ಮಧ್ಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ
उन्मत्ता गङ्गा यस्मिन् देशे	**उन्मत्तगङ्गम्**	ಗಂಗಾನದಿಯು ಭೋರ್ಗರೆದು ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶ
गावः यस्मिन् काले तिष्ठन्ति	**तिष्ठद्गुः**	ಆಕಳುಗಳು ನಿಲ್ಲುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ

೨. ಅವ್ಯಯಪೂರ್ವಪದ ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸಮಾಸ :

ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಅವ್ಯಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

हरौ इति	**अधिहरिः**	ಹರಿಯಲ್ಲಿ
कृष्णस्य समीपे	**उपकृष्णः**	ಕೃಷ್ಣನ ಹತ್ತಿರ
मद्राणां समृद्धिः	**सुमद्रम्**	ಮದ್ರದೇಶದವರಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿರುವಾಗ

೩. ಅವ್ಯಯೋತ್ತರಪದ ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸಮಾಸ :

ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದವು ಅವ್ಯಯವಿರುವಾಗ.... ಉದಾಹರಣೆ :

शाकस्य लेशः	**शाकप्रति**	ತುಸು ತರಕಾರಿ
अक्षेण विपरीतं वृत्तम्	**अक्षपरि**	ಜೂಜಾಟವೆನ್ನುವ ವಿಪರೀತ ನಡತೆ

ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
अधिगोपम्	**गोपे इति**	ಗೋಪನಲ್ಲಿ
अन्तर्गिरिः	**गिरेः अन्तः**	ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ

ಸಾಮೀಪ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

उपगवम्	**गवां समीपम्**	ಆಕಳುಗಳ ಹತ್ತಿರ
उपक्षेत्रम्	**क्षेत्रस्य समीपम्**	ಹೊಲದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ

Rarest Archiver

ಸಮೃದ್ಧ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

सुमद्रम्	**मद्राणां समृद्धिः**	ಮದ್ರದೇಶದವರು ಒಳ್ಳೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ
सुजनम्	**जनानां समृद्धिः**	ಜನರು ಸಮೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ

ವೃದ್ಧ್ಯರ್ಥ(ದುರ್ದಶಾರ್ಥ)ದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

दुर्यवनम्	**यवानानां वृद्धिः**	ಯವನರು ಕೆಟ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ

ಅಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

निर्मक्षिकम्	**मक्षिकाणाम् अभावः**	ನೊಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ
निर्मानुषम्	**मनुष्याणाम् अभावः**	ಮನುಷ್ಯರಿಲ್ಲದಂತೆ
निर्जनम्	**जनानाम् अभावः**	ಜನಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ

ಅತ್ಯಯಾ(ನಾಶಾ)ರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

अतिहिमम्	**हिमस्य अत्ययः**	ಹಿಮವು ಕಳೆದಿರುವಾಗ
अतियौवनम्	**यौवनस्य अत्ययः**	ಯೌವನವು ಗತಿಸಿರಲು
अतिवसन्तम्	**वसन्तस्य अत्ययः**	ವಸಂತವು ದಾಟಿರಲು

ಅಸಂಪ್ರತ್ಯರ್ಥ(ಸಮಯೋಚಿತವಲ್ಲದ ಅರ್ಥ)ದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

अतिनिद्रम्	**निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति**	ನಿದ್ರೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಸಮಯ

ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

इतिहरि	**हरिशब्दस्य प्रकाशः इति**	'ಹರಿ' ಶಬ್ದವು ಹೊಳೆಯುವುದು

ಪಶ್ಚಾದರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

अनुविष्णुः	**विष्णोः पश्चात्**	ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಂತರ

Rarest Archiver

ಯೋಗ್ಯತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

अनुरूपम् **रूपस्य योग्यम्** ರೂಪಯೋಗ್ಯವಾದ

ವೀಪ್ಸಾರ್ಥ (ಬಯಕೆಯ ಅರ್ಥ)ದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

प्रत्यर्थम् **अर्थम् अर्थम् इति** ಆ ವಸ್ತು ಈ ವಸ್ತು ಎಂದು

प्रतिपर्वतम् **पर्वतं पर्वतम् इति** ಪರ್ವತ ಪರ್ವತವೆಂದು

ಅನತಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

यथाशक्ति **शक्तिम् अनतिक्रम्य** ಶಕ್ತಿ ಮೀರದೆ

ಅನುಪೂರ್ವ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

अनुज्येष्ठम् **ज्येष्ठस्य अनुपूर्वेण** ಹಿರಿಯನ ನಂತರ

ಯೌಗಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

सचक्रम् **चक्रेण युगपत्** ಚಕ್ರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ

ಸಾದೃಶ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ -

ಉದಾಹರಣೆ :

सहरि **हरेः सादृश्यम्** ಹರಿಗೆ ಸದೃಶವಾಗಿ

ಸಂಪತ್ತ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

सक्षत्रम् **क्षत्राणां सम्पत्तिः** ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಂಪತ್ತು - ಶೌರ್ಯ

ಸಾಕಲ್ಯಾರ್ಥ (ಸಂಪೂರ್ಣಾರ್ಥ)ದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

सतृणम् **तृणमपि अपरित्यज्य** ಹುಲ್ಲನ್ನೂ ಬಿಡದೆ

ಅಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ - ಉದಾಹರಣೆ :

सभाष्यम् **अन्ते भाष्यपर्यन्तम् (अधीतम्)** ಭಾಷ್ಯದವರೆಗೂ (ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ)

साग्नि **अन्ते अग्निग्रन्थपर्यन्तम् अधीते** ಅಗ್ನಿಗ್ರಂಥದವರೆಗೂ ಕಲಿತ

ಈ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು - ಅಕ್ಷ, ಶಲಾಕ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು **परि** ಪದಕ್ಕೆ 'ಕಳೆದುಕೊಂಡ' ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ

ಉದಾಹರಣೆ :

अक्षपरि	**अक्षेण विपरीतं वृत्तम्**	ದ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ
शलाकापरि	**शलाकया विपरीतं वृत्तम्**	ಸಲಾಕೆಯೊಗೆಯುವ ಆಟದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ

प्रति (ಸ್ವಲ್ಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಅವ್ಯಯವು ಉತ್ತರಪದವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शाकप्रति	**शाकस्य लेशः**	ತುಸು ತರಕಾರಿ

अक्षि ಪದವು **अक्ष** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

प्रत्यक्षम्	**अक्ष्णोः प्रति**	ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ
समक्षम्	**अक्ष्णोः समीपम्**	ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ
परोक्षम्	**अक्ष्णोः परम्**	ಹಿಂಬದಿಗೆ

उरस् ಶಬ್ದವು **उरस** ಎಂದಾಗುವುದು ; ಇದೇ ರೀತಿ **जरस्** ಶಬ್ದವೂ **जरस** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

प्रत्युरसम्	**उरसि इति**	ಹೊಟ್ಟೆಯೆಡೆಗೆ
उपजरसम्	**जरसः समीपम्**	ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದೆಡೆಗೆ

यावत् ಪದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **तावत्** ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

यावदवकाशम्	**यावत् अवकाशं तावत् (अभ्यासम्)**	ಅವಕಾಶವಿರುವವರೆಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ
यावत्तैलम्	**यावत् तैलं तावत् (आख्यानम्)**	ಎಣ್ಣೆಯಿರುವವರೆಗೆ ಆಖ್ಯಾನ

पार ಅವ್ಯಯವು ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥವೂ ಆಗುವುದು; ಆಗ ಸುಬಂತದಂತೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

पारेसमुद्रम्	**समुद्रस्य पारे**	ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಲ್ಲಿ

गिरि, नदी ಇವುಗಳು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ **गिर, नद** ಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

अन्तर्गिरि / अन्तर्गिरम्	**गिरेः अन्तः**	ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ
उपनदि/ उपनद	**नद्याः समीपम्**	ನದಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ

दिश् ಪದವು **दिश** ಎಂದಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

अपदिशम्	**दिशोः मध्यम्**	ಮಧ್ಯದಿಕ್ಕು

शरद्, समिध् ಪದಗಳು **शरद, समिध** ಎಂದಾಗುವವು.

ಉದಾಹರಣೆ :

उपशरदम्	**शरदः समीपम्**	ಶರತ್ಕಾಲದ ಹತ್ತಿರ
उपसमिधम्	**समिधः समीपम्**	ಸಮಿತ್ತುಗಳಿರುವಲ್ಲಿ

आत्मन्, चर्मन्, राजन् ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಂತ್ಯ ನಕಾರ ಲೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अध्यात्म	**आत्मनि इति**	ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರ
उपचर्म	**चर्मस्य समीपम्**	ಚರ್ಮದ ಹತ್ತಿರ
उपराजम्	**राज्ञः समीपम्**	ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ

VI ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ (Attributive Compounds)

ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥಪ್ರಧಾನವಾದುದು[1] ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ. ಅಂದರೆ, ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವು ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದಗಳಿದ್ದರೆ ದ್ವಿಪದ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೆಂದೂ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ[2] ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪದಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹುಪದ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೆಂದೂ ಕೆಲವರು ವಿಭಾಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ದ್ವಿಪದಬಹುವ್ರೀಹಿ -

पीताम्बरः	**पीतम् अम्बरं यस्य सः(कृष्णः)**	ಪೀತಾಂಬರವನ್ನುಟ್ಟವನು (ಕೃಷ್ಣನು)
महाबाहुः	**महान् बाहुः यस्य सः (नलः)**	ಮಹಾಬಾಹುವಾದ (ನಲನು)

ಬಹುಪದಬಹುವ್ರೀಹಿ -

भीमपौरुषप्रियः	**भीमस्य पौरुषस्य प्रियः यः सः (विक्रमः)**	ಭೀಮಪೌರುಷಪ್ರಿಯನಾದ (ವಿಕ್ರಮನು)

---

[1] **शेषो बहुव्रीहिः** (ಪಾ II, 2, 23)

[2] **अनेकमन्यपदार्थे** (ಪಾ II, 2, 24)

अनेकं प्रथमान्तम् अन्यपदार्थे वर्तमानं वा समस्यते स बहुव्रीहिः (ಸಿ. ಕೌ 830)

Rarest Archiver

मेघगम्भीरनादः	**मेघस्य नादः इव गम्भीरः यस्य नादः सः(भीमः)**	ಮೋಡದ ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳ (ಭೀಮನು)

ಕೆಲವು ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸಗಳು ಅನ್ಯ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಾಗ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸಗಳೆನಿಸುವುವು. ಉದಾಹರಣೆ :

गम्भीरनादः	**गम्भीरश्च असौ नादश्च**	ಗಂಭೀರವಾದ ನಾದವು (ಕರ್ಮಧಾರಯ)
गम्भीरनादः	**गम्भीरः यस्य नादः सः (भीमः)**	ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳವನು (ಭೀಮನು) (ಬಹುವ್ರೀಹಿ)
पीताम्बरम्	**पीतं च तत् अम्बरं च**	ಪೀತವರ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ(ಕರ್ಮಧಾರಯ)
पीताम्बरः	**पीतम् अम्बरं यस्य सः(कृष्णः)**	ಪೀತಾಂಬರಧಾರಿ ಕೃಷ್ಣ (ಬಹುವ್ರೀಹಿ)

ಇದೇ ರೀತಿ ದ್ವಿಗು ಮತ್ತು ಬಹುವ್ರೀಹಿ . ಉದಾಹರಣೆ :

त्रिलोचनम्	**त्रयाणां लोचनानां समाहारः**	ಮೂರುಕಣ್ಣುಗಳು(ದ್ವಿಗು)
त्रिलोचनः	**त्रीणि लोचनानि यस्य सः**	ಮೂರುಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು(ಶಿವನು) (ಬಹುವ್ರೀಹಿ)

ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸಗಳು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನ್ಯಪದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पीताम्बराय कृष्णाय ; त्रिलोचनं शिवम् ; भीमपौरुषप्रियस्य विक्रमस्य

ಬಹುವ್ರೀಹಿಯನ್ನು ಸಮಾನಾಧಿಕರಣಬಹುವ್ರೀಹಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಎಂದೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

I **ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿ :**

ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯ ಪದಗಳು ಏಕಾಶ್ರಯವುಳ್ಳದ್ದಾದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೆನಿಸುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವ್ರೀಹಿ -

प्राप्तोदकः (ग्रामः)	**प्राप्तम् उदकं यं सः (ग्रामः)**	ನೀರನ್ನು ಹೊಂದಿದ (ಹಳ್ಳಿ)

ತೃತೀಯಾ ಬಹುವ್ರೀಹಿ -

ऊढरथः (अश्वः)	**ऊढः रथः येन सः (अश्वः)**	ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಲ್ಪಟ್ಟ (ಕುದುರೆ)

ಚತುರ್ಥೀ ಬಹುವ್ರೀಹಿ -

उपहृतपशुः	**उपहृतः पशुः यस्मै सः (रुद्रः)**	ಪಶುವನ್ನು ಪಡೆದ (ರುದ್ರ)

Rarest Archiver

ಪಂಚಮೀ ಬಹುವ್ರೀಹಿ

उद्धृतौदना	**उद्धृतः ओदनः यस्याः सा (स्थाली)**	ಬಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ನವುಳ್ಳ (ತಟ್ಟೆ)

ಷಷ್ಠೀ ಬಹುವ್ರೀಹಿ

पीताम्परः (कृष्णः)	**पीतम् अम्बरं यस्य सः (कृष्णः)**	ಪೀತಾಂಬರಧಾರಿ (ಕೃಷ್ಣ)
वीरपुरुषकः (ग्रामः)	**वीराः पुरुषाः यस्मिन् सः (ग्रामः)**	ವೀರಪುರುಷರಿರುವ (ಹಳ್ಳಿ)

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ವಿಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ ಸಮಾಸಸ್ಥಪದಗಳು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

II ವ್ಯಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿ:

ವಿಭಿನ್ನ ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಪದಗಳುಳ್ಳ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯು ವ್ಯಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೆನಿಸುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
चक्रपाणिः(हरिः)	**चक्रं पाणौ यस्य सः(हरिः)**	ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ (ಹರಿಯು)
शशिशेखरः (शिवः)	**शशी शेखरे यस्य सः (शिवः)**	ಚಂದ್ರನನ್ನು ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು (ಶಿವನು)
किन्नरकण्ठी (बाला)	**किन्नरस्य कण्ठः इव कण्ठः यस्याः साः (बाला)**	ಕಿನ್ನರ ಕಂಠದಂತಿರುವ ಕಂಠವುಳ್ಳ (ಬಾಲೆ)
पद्मगन्धिः (रामः)	**पद्मस्य गन्धः इव गन्धः यस्य सः (रामः)**	ಪದ್ಮದ ಸುವಾಸನೆಯಂತಹ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ (ರಾಮ)

ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು

जानु ಶಬ್ದವು **प्र, सम्** ಉಪಸರ್ಗಗಳೊಡನೆ **ज्ञु** ಎಂದಾಗುವುದು. ಪೂರ್ವಪದವು **ऊर्ध्व** ಇದ್ದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ **जानु** ಶಬ್ದವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದು.

प्रगतं जानुनी यस्य सः	**प्रज्ञुः**	ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು
ऊर्ध्व जानुनी यस्य सः	**ऊर्ध्वज्ञुः** / **ऊर्ध्वजानुः**	ದೀರ್ಘವಾದ ಮೊಳಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು

जाया ಪದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **जानि** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

युवती जाया यस्य सः	**युवाजानिः**	ಯುವತಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯುಳ್ಳವನು

ಹೀಗೆಯೇ **भूजानिः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

Rarest Archiver

① ಸಂಖ್ಯಾಸು ಪೂರ್ವಸ್ಯ - 5.4.140 - ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರ್ವಸ್ಯ, ಸುಪೂರ್ವಸ್ಯ ಚ ಬಹುವ್ರೀಹೇಃ ಪಾದಶಬ್ದಾಂತಸ್ಯ ಲೋಪೋ ಭವತಿ. (ಪಾಠಕ)

गन्ध ಶಬ್ದವು **गन्धि** ಎಂದಾಗುವುದು.

शोभनः गन्धः यस्य तत् **सुगन्धि** ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ (ಹೂವು)

ಹೀಗೆಯೇ **पद्मगन्धि, योजनगन्धि, मत्स्यगन्धि** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

नासिका ಶಬ್ದವು **नस** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **उद्गता नासिका यस्य सः** **उन्नसः** ಎತ್ತರವಾದ ಮೂಗುಳ್ಳ

ಹೀಗೆಯೇ **विनसः, प्रणसः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(1) **पाद** ಶಬ್ದದ ಹಿಂದೆ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದವಾಗಲೀ **सु** ಉಪಸರ್ಗವಾಗಲೀ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಇದು **पात्** ಎಂದಾಗುವುದು.
ಉದಾಹರಣೆ :

शोभनौ पादौ यस्य सः **सुपात्** ಒಳ್ಳೇ ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳಂತಹ

ಹೀಗೆಯೇ **द्विपात् , चतुष्पात्,** सहस्रपात् ಮುಂತಾದವುಗಳು.

पाद ಶಬ್ದದ ಹಿಂದೆ **सु** ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ **पाद** ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

व्याघ्रस्य पादः इव
पादः यस्य सः } व्याघ्रपादः ಹುಲಿಯ ಪಾದಗಳಂತಹ ಪಾದಗಳುಳ್ಳವನು

ಇದೇ **पाद** ವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಕವಾಗುವಾಗ **पदी** ಎಂದಾಗುವುದು.
ಉದಾಹರಣೆ : **कुम्भपदी, सप्तपदी, विष्णुपदी, सुपदी** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

दन्त ಪದದ ಹಿಂದೆ ವಯೋನಿರ್ದೇಶಕ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಪದವಾಗಲೀ ಅಥವಾ **सु** ಉಪಸರ್ಗವಾಗಲೀ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು **दन्** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

द्वौ दन्तौ यस्य सः **द्विदन् बालः** ಎರಡೇ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗ.

षड् दन्ताः यस्य सः **षाडन्** ಆರೇ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ

शोभनाः दन्ताः यस्य सः **सुदन्** ಒಳ್ಳೇ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ **द्विदती, सुदती** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಇವೇ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು ವಯೋಬೋಧಕವಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ **द्विदन्तः(करी)** ಎಂದು ಮಂತಾಗಿ 'ದಂತ' ಶಬ್ದವು ಬದಲಾಗದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

Rarest Archiver

ಹೃದಯ ಶಬ್ದವು **सु** ಮತ್ತು **दुस्** ಉಪಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಪದವಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಮಿತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **हृत्** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ; ಉಳಿದೆಡೆ ಹೃದಯ ಎಂದೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शोभनं हृदयं यस्य सः **सुहृत् / सुहृदयः** ಮಿತ್ರನಾದ, ಒಳ್ಳೇ ಹೃದಯದವನಾದ

दुष्टं हृदयं यस्य तत् **दुर्हृत् / दुर्हृदयः** ದುರ್ಮಿತ್ರನಾದ , ಕೆಟ್ಟ ಹೃದಯದವನಾದ

अक्षि ಮತ್ತು **सक्थि** ತೊಡೆ ಶಬ್ದಗಳು **अक्ष** ಮತ್ತು **सक्थ** ಎಂದಾಗುವವು.

हरिणस्य इव अक्षिणी यस्य सः **हरिणाक्षः** ಜಿಗರೆಗಂಗಳುಳ್ಳವನಾದ
ಹೀಗೆಯೇ **विशालाक्षः, राजीवाक्षः, दीर्घसक्थः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

उरस्, सर्पिष्, उपानह्, दधि, मधु, शालि, पुंस, अनडुह्, पयस्, नौ, लक्ष्मी ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **क** ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

एकः पुमान् यस्य असौ **एकपुंस्कः** ಒಬ್ಬನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದವನು

ಇದೇ ರೀತಿ **प्रियसर्पिष्कः, व्यूढोरस्कः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಇನಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ **का** ವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ :

बहवः वाग्मिनः सन्ति यस्याः सा (सभा) **बहुवाग्मिका (सभा)** ಬಹಳ ಮಾತುಗಾರರುಳ್ಳ (ಸಭೆ)

ಹೀಗೆಯೇ **बहुदण्डिकानगरी** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

पथिन् ಶಬ್ದವು **पथ** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

रम्यः पन्थाः यस्य सः (देशः) **रम्यपथः (देशः)** ಒಳ್ಳೇ ದಾರಿಯುಳ್ಳ (ಸ್ಥಳ)

प्रजा, मेधा ಶಬ್ದಗಳು **प्रजस्, मेधस्** ಎಂದಾಗುವವು. ಉದಾಹರಣೆ :

दुष्टाः प्रजाः यस्य सः **दुष्प्रजाः (दुष्प्रजस्)** ಕೆಟ್ಟ ಪ್ರಜೆಗಳುಳ್ಳ

दुष्टा मेधा यस्य सः **दुर्मेधाः (दुर्मेधस्)** ಮಂದಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು

मूर्धन् ಶಬ್ದವು ಹಿಂದೆ **द्वि, त्रि** ಶಬ್ದಗಳು ಬಂದಾಗ **मूर्ध** ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

द्वौ मूर्धानौ यस्य सः (सर्पः) **द्विमूर्धः** ಎರಡು ತಲೆಗಳುಳ್ಳ (ಸರ್ಪವು)

Rarest Archiver

महत् ಶಬ್ದವು महा ಎಂದಾಗುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

महान्तौ बाहू यस्य सः	महाबाहुः	ಬಲಿಷ್ಠ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳವ

धर्म, धनु ಶಬ್ದಗಳು धर्मन्, धन्वन् ಎಂದಾಗುವುವು.

ಉದಾಹರಣೆ :

अधिज्यं धनुः यस्य सः	अधिज्यधन्वा (अधिज्यधन्वन्)	ಬಿಲ್ಲಿನ ಹೆದೆಯೆಳೆದಂತಹ

नाभि ಶಬ್ದವು नाभ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

पद्मं नाभौ यस्य सः	पद्मनाभः	ಹೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಮಲವುಳ್ಳವನು (ವಿಷ್ಣು)

ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

೧. ಸಹ (ಪೂರ್ವಪದ) ಬಹುವ್ರೀಹಿ ೨. ಸಂಖ್ಯಾ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ೩. ವ್ಯತೀಹಾರಲಕ್ಷಣಬಹುವ್ರೀಹಿ ೪. ದಿಗ್ಬಹುವ್ರೀಹಿ ೫. ಪ್ರಾದಿಬಹುವ್ರೀಹಿ ೬. ನಞ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ೭. ಅಲುಕ್ ಬಹುವ್ರೀಹಿ

(೧) ಸಹ (ಪೂರ್ವಪದ)ಬಹುವ್ರೀಹಿ:

ಸಂಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.... ಉದಾಹರಣೆ :

सपुत्रः / सहपुत्रः	पुत्रेण सह यः सः (आगतः पिता)	ಮಗನ ಸಂಗಡ ಬಂದ (ತಂದೆ)
सोदरः / सहोदरः	समानं उदरं यस्य सः	ಸಮಾನೋದರವುಳ್ಳ ; ಅಣ್ಣ ; ತಮ್ಮ

(೨) ಸಂಖ್ಯಾ ಬಹುವ್ರೀಹಿ:

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಉಪಭೇದಗಳಿವೆ.

i) ಸಂಖ್ಯಾಪೂರ್ವಪದ :

ಉದಾಪರಣೆ :

पञ्चसायकः	पञ्च सायकाः यस्य सः (कामः)	ಪಂಚಬಾಣಗಳುಳ್ಳ (ಕಾಮನು)
त्रिणेत्रः	त्रीणि नेत्राणि यस्य सः (शिवः)	ಮುಕ್ಕಣ್ಣ (ಶಿವ)
त्रिंशरूप्यकाः	त्रिंशाः रूप्यकाः (यस्य तत् पुस्तकम्)	ಮೂವತ್ತು ರೂ.ಗಳ ಬೆಲೆಯ (ಪುಸ್ತಕ)

Rarest Archiver

ii) ಸಂಖ್ಯೋತ್ತರ ಪದ :

ಉದಾಹರಣೆ :

अधिकत्रिंशाः	त्रिंशतः अधिकाः (रूप्यकाः)	ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ (ರೂ.ಗಳು)
उपदशाः	दशानां समीपे ये सन्ति ते	ಹತ್ತರ ಸಮೀಪವಿರುವಂತಹ
निस्त्रिंशानि	निर्गतानि त्रिंशतः(वर्षाणि)	ಕಳೆದವು ಮೂವತ್ತು (ವರ್ಷಗಳು)

ವಿ.ಸೂ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ **उप, आसन्न, अदूर, अधिक** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪೂರ್ವಪದಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

iii) ಸಂಖ್ಯೋಭಯಪದ : ಉದಾಹರಣೆ :

त्रिचतुराः	त्रयो वा चत्वारो वा (रूप्यकाः)	ಮೂರೋ ನಾಲ್ಕೋ (ರೂಪಾಯಿಗಳು)
पञ्चषाः	पञ्च वा षड्वा	ಐದೋ ಆರೋ (ರೂಪಾಯಿಗಳು)
द्विदशाः	द्वि आवृत्ता दश	ಎರಡು ಹತ್ತು (ರೂಪಾಯಿಗಳು)

(೩) **ವ್ಯತೀಹಾರಲಕ್ಷಣಬಹುವ್ರೀಹಿ:**

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದವು ಪೂರ್ವಪದದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

केशाकेशि	केशेषु केशेषु गृहीत्वा प्रवृत्तं (युद्धम्)	ಜಡೆ ಜಡೆ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಯುದ್ಧ)

ಇದೇ ರೀತಿ **हस्ताहस्ति, बाहूबाहवि, मुसलामुसलि, मुखामुखि, दण्डादण्डि** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೪) **ದಿಗ್ಬಹುವ್ರೀಹಿ:**

ಇದಕ್ಕೆ ದಿಗಂತರಾಲಲಕ್ಷಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯೂ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

उत्तरपूर्वा	उत्तरस्याः पूर्वस्याश्च दिशोन्तरालम् (ईशान्या)	ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳ ನಡುವಿನ (ಈಶಾನ್ಯವು)

ಇದೇ ರೀತಿ **दक्षिणपूर्वा, पूर्वपश्चिमा** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೫) **ಪ್ರಾದಿಬಹುವ್ರೀಹಿ :**

प्र, परा ಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿಗಳು ಪಡೆದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ಪ್ರಾದಿಬಹುವ್ರೀಹಿಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ.

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
ಉಪಸರ್ಗ प्र [प्रकृष्ट ; प्रबद्ध] -		
प्रबलः	प्रकृष्टं बलं यस्य सः	ಅತಿಬಲಶಾಲಿಯಾದ
प्राञ्जलिः	प्रबद्धः अञ्जलिः येन सः	ಅಂಜಲೀಬದ್ಧನಾಗಿರುವ
ಉಪಸರ್ಗ परा [परागत] -		
परासुः	परागताः असवः यस्य सः	ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟಿರುವ
ಉಪಸರ್ಗ अप [अपगत] -		
अपभयः	अपगतं भयं यस्मात् सः	ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ
ಉಪಸರ್ಗ सम् [संगत] -		
समुद्रः	संगताः उद्राः यस्मिन् सः	ನೀರುಳ್ಳ (ಸಮುದ್ರವು)
ಉಪಸರ್ಗ अव [अवनत] -		
अवमुखः	अवनतं मुखं यस्य सः	ಕೆಳಗೆ ಮುಖಮಾಡಿರುವ
ಉಪಸರ್ಗ निस् (निर्) [निर्गत] -		
निर्भयः	निर्गतं भयं यस्मात् सः	ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಂತಹ
निर्धनः	निर्गतं धनं यस्मात् सः	ಹಣವಿಲ್ಲದವನಾದ
ಉಪಸರ್ಗ दुस् (दुर्) [दुष्ट] -		
दुराशयः	दुष्टः आशयः यस्य सः	ಕೆಟ್ಟ ಆಸೆಯುಳ್ಳವನಾದ
ಉಪಸರ್ಗ वि [विगत ; विविध] -		
विधवा	विगतः धवं यस्याः सा	ವಿಧವೆಯಾದ
विरूपः	विविधानि रूपाणि यस्य सः	ವಿವಿಧರೂಪಗಳುಳ್ಳವ
ಉಪಸರ್ಗ अधि [अधिक ; अध्यारूढ] -		
अधिश्रीः	अधिका श्रीः यस्य सः	ಅಧಿಕ ಹಣವುಳ್ಳವನಾದ
अधिज्यम्	अध्यारूढा ज्या यस्मिन् तत् (धनुः)	ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದ (ಬಿಲ್ಲು)
ಉಪಸರ್ಗ अति [अतिशयित] -		
अतिबलः	अतिशयितं बलं यस्य सः	ಬಹಳ ಬಲವುಳ್ಳಂತಹ

Rarest Archiver

ಉಪಸರ್ಗ ಉತ [उद्गत ; ऊर्ध्व ; उद्क्रान्त] -

उन्निद्रः	उद्गता निद्रा यस्य सः	ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದವನಾದ
उन्मुखः	ऊर्ध्वं मुखं यस्य सः	ಮೇಲ್ಮುಖದವನಾದ
उन्मनाः उन्मनस्	उद्क्रान्तं मनः यस्य सः	ಭ್ರಾಂತಮನಸ್ಕನಾದ

ಉಪಸರ್ಗ अभि [अभिगत ; प्रशस्त] -

अभिमुखः	अभिगतं मुखं यस्य सः	ಎದೆಗೆ ಮುಖಮಾಡಿದ
अभिजातः	प्रशस्तः जातः यस्य सः	ಒಳ್ಳೇ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಂತಹ

(೬) ನಞ್ ಬಹುವ್ರೀಹಿ:

ನಞ್ ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಅವ್ಯಯವಾದ ನಞ್ (न) ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತತ್ಪುರುಷದ ನಿಯಮಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ ; ವಿಗ್ರಹವು ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯಪದವಿಶೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ : ಸಮಾಸ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
अपुत्रः	अविद्यमानः पुत्रः यस्य सः	ಮಗನಿಲ್ಲದವನಾದ
अनादिः	न आदिः यस्य सः	ಆದಿಯಿಲ್ಲದವನಾದ
अनन्तः	न अन्तः यस्य सः	ಅಂತವಿಲ್ಲದವನಾದ
अनङ्गः	न अङ्गं यस्य सः	ದೇಹವಿಲ್ಲದವನಾದ

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(೭) ಅಲುಕ್ ಬಹುವ್ರೀಹಿ:

ಅಲುಕ್ ತತ್ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಪದದ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯವು ಹಾಗೆಯೇ ಲುಕ್ಕಾಗದೆ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

उरसि लोमा	उरसि लोमानि यस्य सः	ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂದಲುಳ್ಳವನಾದ
कण्ठेकालः	कण्ठे कालः यस्य सः (शिवः)	ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಗುರುತನ್ನು ಹೊಂದಿದ (ಶಿವ)

ಇವಲ್ಲದೆ, पृशोदरादि ಬಹುವ್ರೀಹಿಗಳು ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬರದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पृशोदरः	पृशत् उदरं यस्य सः	ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹೊಟ್ಟೆಯುಳ್ಳ (ಜಿಂಕೆ)
बलाहकः	वारीणां वाहकः यः सः	ನೀರನ್ನು ಹೊರುವ (ಮೋಡವು)
जीमूतः	जीवनस्य मूतः यः सः	ಮೋಡವು

Rarest Archiver

श्मशानम्	**शवानां शयनम्**	ಸುಡುಗಾಡು
पिशाचः	**पिशितम् अञ्चति इति**	ಮಾಂಸತಿನ್ನುವ
मनीषा	**मनसः ईषा**	ಇಚ್ಛೆ
पश्चार्धः	**पश्चात् अर्धम्**	ಹಿಂದಿನ ಅರ್ಧ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

VII ಕೇವಲ ಅಥವಾ ಸುಪ್ ಸುಪ್ ಸಮಾಸ (Undissolvable Compounds)

ನಿತ್ಯ ಸಮಾಸಗಳಿವು. ಎಂದಿಗೂ ವಿಗ್ರಹಿಸಲಾಗದಂತಹ ಸುಬಂತಗಳಾಗಿರುವ ಸಮಾಸಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸಮಾಸ ಅಥವಾ **सुप् सुप्** ಸಮಾಸಗಳೆನ್ನುವರು.

ಉದಾಹರಣೆ: **वागर्थौ** **काकतालम्** **काकतालीयम्** **विस्पष्टपटुः** **भूतपूर्वम्** **धृष्टद्युम्नः** **जमदग्निः** **जयद्रथः** ಮುಂತಾದವುಗಳು.

(ii) ಏಕಶೇಷವೃತ್ತಿ

ಏಕಶೇಷವು ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾದುದು.[1] ಏಕಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಸಮಾಸ ಪದಗಳೂ ವಿರೂಪ ಪದಗಳೂ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಪದಗಳೂ ಏಕಶಬ್ದಗಳಾಗಿ ನಿಲುವ ವೃತ್ತಿಗೆ ಏಕಶೇಷವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪಂಚವೃತ್ತಿಗಳಾದ **कृद्वृत्ति, तद्धितवृत्ति, धातुवृत्ति, समासवृत्ति** ಮತ್ತು **एकशेषवृत्ति** ಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು. ಈ ಏಕಶೇಷಪದವು ದ್ವಿವಚನಾಂತ ಅಥವಾ ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಪದಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ:

ಏಕಶೇಷ ಸರೂಪಪದ-	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
रामाः	**रामश्च रामश्च रामश्च**	ರಾಮರುಗಳು
रामौ	**रामश्च रामश्च**	ಇಬ್ಬರು ರಾಮರು

ಏಕಶೇಷ ವಿರೂಪಪದ-

वक्रदण्डौ **वक्रदण्डश्च / कुटिलदण्डश्च** ಡೊಂಕು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು

ಏಕಶೇಷ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸಂಬಂಧವಾಚಕ	ವಿಗ್ರಹ	ಅರ್ಥ
पितरौ	**माता च पिता च**	ತಾಯಿ ತಂದೆಯರು
श्वशुरौ	**श्वशुरश्च श्वश्रू च**	ಮಾವ ಅತ್ತೆಯರು
भ्रातरौ	**भ्राता च श्वसा च**	ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯರು
पुत्रौ	**पुत्रश्च पुत्री च**	ಮಗನೂ ಮಗಳೂ
हंसौ	**हंसश्च हंसी च**	ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು

---

[1] तदेवं द्वन्द्वे निरूपिते तदपवादमेकशेषप्रकरणमारभते (ಸಿ. ಕೌ.ಬಾ.ಮ.)

Rarest Archiver

ಅನುಬಂಧ

ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ

(Cases and their Governments)

೧. ಕಾರಕ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು

ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ, ತೃತೀಯಾ, ಚತುರ್ಥೀ , ಪಂಚಮೀ ಮತ್ತು ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಕಾರಕ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕರಣ, ಸಂಪ್ರದಾನ, ಅಪಾದಾನ ಮತ್ತು ಅಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಬುದ್ಧಿವಾಚಕವಾದ ಸಂಬೋಧನೆಯು[1] ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಕತ್ವವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಇದು ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯಬೋಧಕವೆನ್ನುವುದನ್ನೂ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ[2] ಬರುವುದನ್ನೂ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗುವುದು.

(೧) ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ (The Nominative Case)

ಲಿಂಗ, ವಚನಾದಿ[3] ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :	**रामः**	ರಾಮನು	ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ಏಕವಚನ
	रामौ	ಇಬ್ಬರು ರಾಮರು	ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ದ್ವಿವಚನ
	रामाः	ರಾಮರುಗಳು	ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ಬಹುವಚನ
	माला	ಮಾಲೆಯು	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	ಏಕವಚನ
	माले	ಎರಡು ಮಾಲೆಗಳು	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	ದ್ವಿವಚನ
	मालाः	ಮಾಲೆಗಳು	ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	ಬಹುವಚನ

---

[1] **एकवचनं सम्बुद्धिः** (ಪಾ II, 3, 49) **सम्बोधने प्रथमाया एकवचनं सम्बुद्धिसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 192) **सम्बोधने च** (ಪಾ II, 3, 47) **इह प्रथमा स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 533) **हे! रामेति [हे राम! त्वं] मां पाहीति शेषः** (ಸಿ. ಕೌ.ಬಾ.ಮ.)

[2] ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ನಿಯತವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ:
उच्चैः ಇಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವದೇಶಾಧಿಕರಣ ರೂಪದ ಅರ್ಥವೂ
नीचैः ಇಲ್ಲಿ ಅಧೋದೇಶಾಧಿಕರಣ ರೂಪದ ಅರ್ಥವೂ ನಿಯತವಾದದ್ದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

[3] **प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा** (ಪಾ II, 3, 46) **प्रातिपदिकार्थमात्रे लिंगमात्राद्याधिक्ये संख्यामात्रे च प्रथमा स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 532)

Rarest Archiver

वनम्	ವನವು	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ	ಏಕವಚನ
वने	ಎರಡು ವನಗಳು	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ	ದ್ವಿವಚನ
वनानि	ವನಗಳು	ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ	ಬಹುವಚನ

ಪರಿಮಾಣ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಥಸೂಚಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **द्रोणो व्रीहिः** - ಒಂದು ದೊನ್ನೆ ತುಂಬಾ ಇರುವ ಧಾನ್ಯವು.

i) ಕರ್ತ್ರರ್ಥವನ್ನು (The Subject) ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನು[1] ಕರ್ತೃ.

ಉದಾಹರಣೆ : **बालः देवं नमति** - ಹುಡುಗನು ದೇವನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

- ಇಲ್ಲಿ '**बालः** - ಹುಡುಗನು' ನಮನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತೃ. ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದದ್ದು, ಅಭಿಹಿತವಾದದ್ದು ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ 'ಉಕ್ತವಾದದ್ದು' ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಇದು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಭಿಹಿತವಾದದ್ದು ಕರ್ತೃಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು.

ii) ಕರ್ಮಣಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾರಕವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಾತ್, ಕರ್ಮವು ಅಭಿಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಕಾರಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಕರ್ತರಿ -

रामः दशरथं सेवते - ರಾಮನು ದಶರಥನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕರ್ಮಣಿ -

दशरथः रामेण सेव्यते - ದಶರಥನು ರಾಮನಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

iii) ಕೆಲವು ಕಡೆ ತಿಙ್, ಕೃತ್, ತದ್ಧಿತ, ಸಮಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಕಾರಕವು ಉಕ್ತವಾಗುವುದುಂಟು. ಆಗ ಕರ್ಮಕಾರಕ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **तिङन्त** : **हरिः सेव्यते** [**हरिं भक्ताः सेवन्ते**]

-ಹರಿಯು [ಭಕ್ತರಿಂದ] ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ

कृदन्त : **लक्ष्म्या सेवितः** [**लक्ष्मीः हरिं सेवते**]

-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನಾದ [ಹರಿಯು]

तद्धितान्त : **पूज्यः गच्छति** [**पूजाम् अर्हति इति - सः**]

-[ಪೂಜೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹನಾದ]ಪೂಜ್ಯನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

समास : **जीविकाप्राप्तो नन्दति** [**जीविकां प्राप्तः यः सः**]

-[ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ] ಜೀವಿಕಾಪ್ರಾಪ್ತನು ಆನಂದಿಸುತ್ತಾನೆ.

---

[1] **स्वतन्त्रः कर्ता** (ಪಾ I, 4, 54)

क्रियायां स्वातन्त्र्येण विवक्षितोऽर्थः कर्ता स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 559)

Rarest Archiver

iv) ಕೆಲವು ಕಡೆ [ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಪದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ] ನಿಪಾತದಿಂದ ಕರ್ಮವು ಅಭಿಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಆ ಕರ್ಮಕಾರಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **विषवृक्षोऽपि संवर्ध्य स्वयं छेत्तुमसाम्प्रतम् ।**

- ಬೆಳೆಸಿದ ವಿಷವೃಕ್ಷವನ್ನಾದರೂ ಸ್ವತಃ ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ **न युज्यते** ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದ **असाम्प्रतम्** ಎಂಬ ನಿಪಾತದಿಂದ **विषवृक्ष**ವು ಅಭಿಹಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕರ್ಮಕಾರಕ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

(೨) ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ (The Accusative Case)

ಕ್ರಿಯಾಪದದಿಂದಲೂ ಕೃತ್ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸಗಳಿಂದಲೂ ನಿಪಾತಗಳಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಕಾರಕವು ಅಭಿಹಿತ[1] (ಉಕ್ತ)ವಾಗದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಕರ್ಮಕಾರಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಕರ್ಮಕಾರಕವಾದುದು. ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಈಪ್ಸಿತವಾಗಿರುವುದೇ[2] ಕರ್ಮ (object) ಅರ್ಥಾತ್ ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು[3] ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रामः ग्रामं गच्छति** -ರಾಮನು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ .

देवदत्तः ओदनं भुङ्क्ते - ದೇವದತ್ತನು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ **ग्राम, ओदन** ಇವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರದೆ **रामः, देवदत्तः** ಇವರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ; ಅನಭಿಹಿತವಾಗಿವೆ; ಕರ್ತೃಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳಾಗಿವೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾರಕ ಶಬ್ದಗಳು ; ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬಂದಿದೆ.

i) ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಂತ್ಯಂತ ಈಪ್ಸಿತವಲ್ಲದೇ ಇದ್ದದ್ದು ಕರ್ಮಕಾರಕ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ : **माणवकः पयसा ओदनं भुङ्क्ते**

-ಮಾಣವಕನು ಹಾಲಿನೊಡನೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ '**पयस्** ಹಾಲು ' ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಈಪ್ಸಿತವಲ್ಲದ್ದು ; ಹಾಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಊಟವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ **पयस्** ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮಕಾರಕವಾದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬಂದಿಲ್ಲ.

ii) ಕರ್ತೃವಿಗೆ ದ್ವೇಷ್ಯ ಅಥವಾ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದರೂ[4] ಈಪ್ಸಿತತಮ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

---

[1] **अनभिहिते । कर्मणि द्वितीया** (ಪಾ II, 3, 1-2) **अनुक्ते कर्मणि द्वितीया स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 537)

[2] **कर्तुरीप्सिततमं कर्म** (ಪಾ I, 4, 49)

[3] **कर्तुः क्रियया आप्तुमिष्टतमं कारकं कर्मसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 535)

[आप्तुम् इष्टम् ईप्सितम् ; अतिशयेन ईप्सितम् - ईप्सिततमम्]

[4] **तथायुक्तं चानीप्सितम्** (ಪಾ I, 4, 50)

ईप्सिततमवत्क्रियया युक्तम् अनीप्सितमपि कारकं कर्मसंज्ञं स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 538)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **ओदनं भुञ्जानां विषं भुंक्ते**

-ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುವಾಗ ವಿಷವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ (ದ್ವೇಷ್ಯ)

ग्रामं गच्छन् तृणं स्पृशति

-ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅನೀಪ್ಸಿತ ಅಥವಾ ಉದಾಸೀನ)

ವೈರಿಯಿಂದ ಅನ್ನದ ಜೊತೆಗೆ ವಿಷವು ಬೆರೆಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅದು ಅನೀಪ್ಸಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದನ್ನೂ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುವ ಹುಲ್ಲೂ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

iii) ದುಹ್ಯಾದಿ ದ್ವಿಕರ್ಮಕ ೧೨ ಧಾತುಗಳ ಮತ್ತು **नी** ಮುಂತಾದ ೪ ಧಾತುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಅಪಾದಾನಾದಿ[1] ಕಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ದುಹ್ಯಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಕಾರಿಕೆಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

दुह्याच्पच्दण्ड्रुधिप्रच्छिचिब्रूशासुजिमंथमुषाम् ।
कर्मयुक् स्यादकथितं तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम् । ।

ಉದಾಹರಣೆ :

दुह् > **गोपः गां पयः दोग्धि** — ಗೋಪನು ಆಕಳ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಾನೆ.

याच् > **वामनः बलिं वसुधां याचते** — ವಾಮನನು ಬಲಿಯ ಹತ್ತಿರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಯಾಚಿಸುತ್ತಾ

पच् > **पाचकः तण्डुलान् ओदनं पचति** — ಅಡಿಗೆಯವನು ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

दण्ड् > **राजा गर्गान् शतं दण्डयति** — ರಾಜನು ಗರ್ಗರಿಗೆ ನೂರರ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

रुध् > **त्वं व्रजं गां अवरुणद्धि** — ನೀನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಆಕಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತೀ

प्रच्छ् > **सः माणवकं पन्थानं पृच्छति** — ಅವನು ಮಾಣವಕನ ಹತ್ತಿರ ದಾರಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

चि > **सः वृक्षं फलानि अवचिनोति** — ಅವನು ಮರದಿಂದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ

---

[1] **अकथितञ्च** (ಪಾ I, 4, 51) **अपादानादि विशेषैरविवक्षितं कारकं कर्मसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 539)

Rarest Archiver

ब्रूः, शास् > सः माणवकं धर्मं ब्रूते शास्ति वा — ಅವನು ಮಾಣವಕನಿಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು (ಕುರಿತು) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಕಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

जि > रामः देवदत्तं शतं जयति — ರಾಮನು ದೇವದತ್ತನ ನೂರನ್ನು (ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು) ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.

मन्थ् > देवासुराः क्षीरनिधिं सुधां मथ्नन्ति — ದೇವಾಸುರರು ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

मुष् > स्तेनः देवदत्तं शतं मुष्णाति — ಕಳ್ಳನು ದೇವದತ್ತನ ನೂರನ್ನು (ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು) ಕದಿಯುತ್ತಾನೆ.

नी ; हृ ; कृष् ; वह् -> सः ग्रामं अजां नयति , हरति, कर्षति , वहति वा - ಅವನು ಆಡನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ.

iv) ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ[1] ದೇಶವಾಚಕ, ಕಾಲವಾಚಕ, ಭಾವವಾಚಕ ಮತ್ತು ಗಮ್ಯಮಾರ್ಗವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ದೇಶವಾಚಕ - **सः कुरून् स्वपिति** = ಅವನು ಕುರುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೆ

इष्टान् देशान् विचर जलद - (ಮೇಘ-52)

= ಮೋಡವೇ ಇಷ್ಟಬಂದೆಡೆಗೆ ಸಂಚರಿಸು.

ಕಾಲವಾಚಕ - **मासम् आस्ते** = ಒಂದು ತಿಂಗಳಿದೆ

द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन् (ರಘು - V. 25)

= ಪೂಜ್ಯನೇ, ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ತಡೆ.

ಭಾವವಾಚಕ - **रुदितम् आसीत्** = ಅಳುವಿಕೆಯು ಇತ್ತು

ಗಮ್ಯಮಾರ್ಗವಾಚಕ - **क्रोशम् आस्ते** = ಒಂದು ಕೋಶ ದೂರವಿದೆ.

v) ಗತ್ಯರ್ಥಾದಿ[1] ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬಂದಾಗ ಅಣಿಜಂತ (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಗಳಲ್ಲದ) ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಣಿಜಂತದಲ್ಲಿ (ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕದಲ್ಲಿ) ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ದ್ವಿಕರ್ಮಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಕರ್ಮಪದದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈಪ್ಸಿತತಮವಲ್ಲದ ಅರ್ಥವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಅಣಿಜಂತದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणां अणि कर्ता स णौ** (ಪಾ I, 4, 52)

गत्याद्यर्थानां शब्दकर्मणाम् अकर्माणां चाणौ यः कर्ता स णौ कर्म स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 540)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

ಅಣೆಜಂತ - **शत्रवः स्वर्गमगच्छन्** = ಶತ್ರುಗಳು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

ಣಿಜಂತ ಏಕಕರ್ಮಕ } - **वीरः शत्रून् स्वर्गमगमयत्** = ವೀರನು ಶತ್ರುಗಳು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಅಣೆಜಂತ - **रामः वनं गच्छति** = ರಾಮನು ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಣಿಜಂತ ದ್ವಿಕರ್ಮಕ } - **कैकेयी दशरथेन रामं वनं गमयति** = ಕೈಕೇಯಿಯು ದಶರಥನ ಮೂಲಕ ರಾಮನನ್ನು ವನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

vi) ಹೃ ಮತ್ತು **कृ**[1] ಧಾತುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಅಣೆಜಂತದಲ್ಲಿಯ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಣಿಜಂತದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು (ಅಥವಾ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು) ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಅಣೆಜಂತ - **भृत्यः कटं हरति करोति वा** = ಸೇವಕನು ಚಾಪೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಣಿಜಂತ - **सः भृत्यं भृत्येन वा कटं हारयति कारयति वा** = ಅವನು ಸೇವಕನಿಂದ ಚಾಪೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

vii) ಅಧಿಯು[2] ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ **शी, अस्, स्था** ಧಾತುಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಆ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆಧಾರವಾಚಕ ಪದಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शी - **हरिः क्षीरसमुद्रमधिशेते** = ಹರಿಯು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾನೆ.

अस् - **शिवः कैलासमध्यास्ते** = ಶಿವನು ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ.

स्था - **सः हस्तिनापुरमधितिष्ठति** = ಅವನು ಹಸ್ತಿನಾಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

viii) **अभि + नि**[3] ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ಬಂದಾಗ **विश्** ಧಾತುವಿನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಧಿಕರಣವಾಚಕವು ಕರ್ಮಕಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **राजा संग्राममभिनिविशते**

= ರಾಜನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ix) **वस्**[4] ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ **उप, अनु, अधि, आ** - ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಉಪಸರ್ಗ ಬಂದಾಗ

---

[1] **हृक्रोरन्यतरस्याम्** (ಪಾ I, 4, 53) **हृक्रोरणौ यः कर्ता स णौ वा कर्मसंज्ञः स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 541)

[2] **अधिशीङ्स्थाऽऽसां कर्म** (ಪಾ I, 4, 46) **अधिपूर्वाणाम् एषामाधारः कर्म स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 542)

[3] **अभिनिविशश्च** (ಪಾ I, 4, 47) [4] **उपान्वध्याङ्वसः** (ಪಾ I, 4, 48)

Rarest Archiver

ಅಧಿಕರಣವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

हरिः वैकुण्ठमधिवसति उपवसति अनुवसति आवसति वा

= ಹರಿಯು ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಅಪವಾದ - **अभुक्त्यर्थस्य न** ಅನ್ನುತ್ತ ವಾರ್ತಿಕಕಾರನು ಭೋಗಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಸರ್ಗಗಳು **वस्** ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅಧಿಕರಣವಾಚಕದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

वने उपवसति = ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸುಸುತ್ತಾನೆ. (ಭೋಗವರ್ಜ್ಯ)

X) **उभयतः**[1] , **सर्वतः, धिक्, उपरि, अधि, अध, अभितः, परितः, समया, निकषा, हा, प्रति** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

उभयतः कृष्णं गोपाः	= ಕೃಷ್ಣನ ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಪಿಯರು
सर्वतः कृष्णं गोपाः	= ಕೃಷ್ಣನ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಗೋಪಿಯರು
धिङ् मामधन्यम् (ಉತ್ತರ. I)	= ದುರ್ದೈವಿಯಾದ ನನಗೆ ಧಿಃಕಾರ
उपर्युपरि लोकं हरिः	= ಲೋಕಕ್ಕೆ (ಹತ್ತಿರವಾಗಿ) ಮೇಲೆ ಇರುವ ಹರಿಯು
अध्यधि लोकं हरिः	= ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಹರಿಯು
नवानधोऽधो बृहतः पयोधरान्	= ಕೆಳಗೆ ಹೊಸ ಮೋಡಗಳಿರಲು.....(ಮಾಘ I.68)
अभितः कृष्णं भक्ताः	= ಕೃಷ್ಣನ ಸುತ್ತಲೂ ಭಕ್ತರು
अमी वेदिं परितः (ಅ.ಶಾ.IV. 8)	= ಈವೇದಿಕೆಯ ಸುತ್ತಲೂ
..**पम्पां समया पर्यटन्**(ಚಂಪೂ.ರಾಮಾ)	= ಪಂಪಾಸರೋವರದಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ...
विलंध्य लंकां निकषा हरिष्यति (ಮಾಘ I.68)	= (ಸಮುದ್ರವನ್ನು) ಹಾರಿ ಲಂಕೆಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುವನು.
हा कृष्णाभक्तम्	= ಅಯ್ಯೋ ಕೃಷ್ಣವೈರಿಯೇ (**तस्य शोच्यत इत्यर्थः**)
बुभुक्षितं न प्रतिभाति किञ्चित्	= ಹಸಿದವನಿಗೆ ಯಾವುದೂ ಹೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

[1] **उभसर्वतसो कार्या धिगुपर्यादिषु त्रिषु**
द्वितीयामेडितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते (ವಾರ್ತಿಕ 1444)
अभितः परितः समयानिकषाहाप्रतियोगेऽपि (ವಾರ್ತಿಕ1442 - 43)

Rarest Archiver

मन्दोत्सुक्योऽस्मि नगरगमनं = ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರುತ್ಸಾಹಿಯಿದ್ದೇನೆ.
प्रति (ಅ.ಶಾ.II)

xi) **अन्तरा** ಮತ್ತು **अन्तरेण**[1] ಈ ಅವ್ಯಯಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

न प्रयोजनमन्तरा चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते (ಮುದ್ರಾ III) = ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಚಾಣಕ್ಯನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

अन्तरा त्वां मां हरिः = ನಿನ್ನ ನನ್ನ ಮಧ್ಯ ಹರಿಯು

राजापराधमन्तरेण प्रजानामकालमृत्युर्न सञ्चरति = ರಾಜಾಪರಾಧವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಕಾಲಮೃತ್ಯುವು ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಉತ್ತರ II)

अन्तरेण हरिं न सुखम् = ಹರಿಯ ಹೊರತಾಗಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ.

xii) ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯದ[2] ಯೋಗವುಂಟಾದಾಗ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತವಾದ ಸಂಬಂಧ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಪದಗಳು (ಉಪಸರ್ಗಗಳು) ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನೀಯಗಳು. ಉದಾಹರಣೆ :

अनु - ಉಪಸರ್ಗ - ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[3]

पर्जन्यो जपमनुप्रावर्षत् = ಜಪದ ನಂತರ ಮಳೆಯಾಯಿತು.

अनु - ಉಪಸರ್ಗ - ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[4]

नदीम् अन्ववसिता सेना = ನದಿಯ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ[5] (ನದಿಗೆ ತಾಗಿ) ಸೇನೆಯಿದೆ.

अनु - ಉಪಸರ್ಗ - ಹೀನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[6].....

अनु हरिं सुराः = ದೇವತೆಗಳು ಹರಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನವರು.

उप - ಉಪಸರ್ಗ - ಹೆಚ್ಚಿನವ ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ [7].....

उप हरिं सुराः = ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನವನು.

---

[1] **अन्तरान्तरेण युक्ते** (ಪಾ II, 3, 4) **आभ्यां योगे द्वितीया** (ಸಿ. ಕೌ 545)

[2] **कर्मप्रवचनीयाः** (ಪಾ I, 4, 83) [3] **अनुर्लक्षणे** (ಪಾ I, 4, 84)

[4] **तृतीयार्थे** (ಪಾ I, 4, 85)

[5] **नद्यासह सम्बद्धेत्यर्थः** (ಸಿ. ಕೌ 549)

[6] **हीने** (ಪಾ I, 4, 86) [7] **उपोऽधिके च** (ಪಾ I, 4, 87)

[8] **लक्षणेत्थम्भूताख्यानभागवीप्सासु प्रतिपर्यनवः** (ಪಾ I, 4, 90)

Rarest Archiver

xiii) ಲಕ್ಷಣ[8], ಇತ್ಥಂಭೂತಾಖ್ಯಾನ, ಭಾಗ, ವೀಪ್ಸಾ - ಇವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ **प्रति , परि, अनु** ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ಬಂದಿರುವಾಗ ಇವುಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಲಕ್ಷಣ -

वृक्षं प्रति (-परि - अनु वा) विद्योतते विद्युत्

= ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಲೆರಗುತ್ತದೆ (ವೃಕ್ಷವು ಸಿಡಿಲೆರಗಿದ್ದನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.)

ಇತ್ಥಂಭೂತಾಖ್ಯಾನ -

भक्तः विष्णुं प्रति (परि- अनु वा) वर्तते =

= ಭಕ್ತನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹತ್ತಿರ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾಗ -

पार्वती हरं प्रति (परि- अनु वा)

= ಪಾರ್ವತಿಯು ಹರನ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ವೀಪ್ಸಾರ್ಥ -

वृक्षंवृक्षं प्रतिसिञ्चति (परि- अनु वा)

= ಮರಮರಕ್ಕೂ ನೀರೆರೆಯುತ್ತಾನೆ (ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ)

ಭಾಗ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕವಾದ [1] ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ **अभि** ಉಪಸರ್ಗದ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗಲೂ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवं देवम् अभिषिञ्चति = ಪ್ರತಿ ದೇವರಿಗೂ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
(ಒಂದು ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಬಿಡದೆ)

हरिम् अभिवर्तते = ಹರಿಯಿದ್ದಲ್ಲೇ ಭಕ್ತನಿರುತ್ತಾನೆ
(ಎಡಬಿಡದೆ)

xiv) ನಿರಂತರಕ್ರಿಯೆಗೆ [2] (ಅತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗಾತ್ಮಕ) ಆಧಾರವಾದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

मासम् अधीते = ತಿಂಗಳು ಪೂರ್ತಿ (ನಿರಂತರವಾಗಿ) ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ.

क्रोशं कुटिला नदी = ನದಿಯು ಒಂದು ಕ್ರೋಶದವರೆಗೆ (ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಡದಂತೆ) ವಕ್ರವಾಗಿದೆ.

---

[1] **अभिरभागे** (ಪಾ I, 4, 90)

[2] **कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे** (ಪಾ II, 3, 5)

Rarest Archiver

ಅತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇಕೆಂದರೆ...

मासस्य द्विरधीते = ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಸಾರೆ ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಿರಂತರಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

(೩) ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ (The Instrumental Case)

ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಕರಣಕಾರಕವಾದುದು. 'ಕರಣ'[1] ಅಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾ ಸಾಧನೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಕಾರಣವೆಂದರ್ಥ[2]. ಉದಾಹರಣೆ :

रामः बाणेन वालिनं हन्ति = ರಾಮನು ಬಾಣದಿಂದ ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.

अहं जीवितेनैव शपामि ते = ನಾನು ಜೀವಿತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಶಪಥಗೈಯುವೆ.

सः बालकं स्कन्धेन उवाह = ಅವನು ಹುಡುಗನನ್ನು ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಹೊತ್ತನು.

कियता मूल्येन क्रीतमिदं पुस्तकम्? = ಯಾವ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು?

i) ಕರ್ತೃವೂ ಕರಣವೂ ಅನಭಿಹಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ[3] ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रामेण बाणेन हतो वाली** = ವಾಲಿಯು ರಾಮನಿಂದ (ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ) ಬಾಣದ ಮೂಲಕ ಸತ್ತನು.

ii) ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ[4] (**प्रकृति, प्राय, गोत्र, सम, विषम, द्रोण, सुख...**) ಗಣಪಠಿತವಾಗಿರತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾರ್ಥವು ಜ್ಞಾಪ್ಯಜ್ಞಾಪಕತ್ವ ಸಂಬಂಧಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ . ಉದಾಹರಣೆ :

प्रकृत्या चारुः = ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿರುವ.....

प्रायेण याज्ञिकः = ಬಹುಶಃ ಯಾಜ್ಞಿಕನು.

गोत्रेण गार्ग्यः = ಗಾರ್ಗ್ಯ ಗೋತ್ರದವನು.

समेन पथा एति = ಸಮವಾಗಿರತಕ್ಕ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

विषमेण पथा एति = ವಿಷಮವಾಗಿರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

द्विद्रोणेन धान्यं क्रीणाति = ಎರಡು ದ್ರೋಣ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

सुखेन याति = ಸುಖವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

दुःखेन याति = ದುಃಖದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

iii) **दिव्**[5] ಧಾತುವಿನ ಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತವಾದ ಕಾರಕಕ್ಕೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಕರಣಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **साधकतमं करणम्** (ಪಾ I, 4, 42)

[2] **क्रियासिद्धौ प्रकृष्टोपकारकं कारकं करणसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 560)

[3] **कर्तृकरणयोस्तृतीया** (ಪಾ II, 3, 18) **अनभिहिते कर्तरि करणे च तृतीया स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 561)

[4] **प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानाम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1466) [5] **दिवः कर्म च** (ಪಾ I, 4, 43)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

सः अक्षान् दीव्यति / सः अक्षैः दीव्यति = ಅವನು ದ್ಯೂತವಾಡುತ್ತಾನೆ.

iv) ಅಪವರ್ಗ[1] ಅರ್ಥಾತ್, ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿರುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗನಿವೇದಕ ಕಾಲವಾಚಕ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕರಣಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवदत्तः द्वादशभिर्वर्षैर्व्याकरणम् अधीयाय = ದೇವದತ್ತನು ಹನ್ನೆರಡುವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತನು.

अह्ना अनुवाकोऽधीतः = ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಅನುವಾಕವು ಕಲಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

क्रोशेन अनुवाकः अधीतः = ಕ್ರೋಶದೂರ ಗಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನುವಾಕವು ಕಲಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಯೋಗ ಅಥವಾ ನಿರಂತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಷ, ದಿನ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಶಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ಬಂದಿದೆ.

v) ಸಂಗತಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ **सह** ಮುಂತಾದ ಅವ್ಯಯಗಳು ಬಂದಾಗ ಅಪ್ರಧಾನವಾಚಕ [2] (ಅರ್ಥಾತ್, ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತೃವಾಚಕವಲ್ಲದ) ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पिता पुत्रेण सह नगरं गच्छति = ತಂದೆಯು ಮಗನೊಡನೆ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

अक्षमालां लज्जया सह गलितामपि नाद्राक्षीत् (ಬಾ.ಕಾದಂ.) = ರುದ್ರಾಕ್ಷಮಾಲೆಯು ಲಜ್ಜೆಯೊಡನೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಆತ ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲ.

....वध्वा सार्धं पयसि विहरन्.... (ಉತ್ತರ III,6) = ಕಾಂತೆಯೊಡನೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಾ.....

राजवाहनः मातङ्गेन साकं वनान्तरमवाप (ದಶಕು.) = ರಾಜವಾಹನನು ಮಾತಂಗನೊಡನೆ ಇನ್ನೊಂದು ವನಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

---

[1] **अपवर्गे तृतीया** (ಪಾ II, 3, 6)

अपवर्गः फलप्राप्तिः ; तस्यां द्योत्यायां कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे तृतीया स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 563)

ಇದು 'ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ' ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ **कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे** (ಪಾ II, 3, 5) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ.

[2] **सहयुक्ते अप्रधाने** (ಪಾ II, 3, 19) **सहार्थेन युक्ते अप्रधाने तृतीया स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 564)

ವಿ.ಸೂ.:- . **बलवता सह को विरोधः** (ಮೃಚ್ಛ.VI) ಬಲವಂತರೊಡನೆ ವಿರೋಧ ಎಲ್ಲಿಯದು? ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ

Rarest Archiver

vi) ಇದೇ ರೀತಿ[1] **विना** ಅವ್ಯಯ ಬಂದಾಗಲೂ ಕೂಡ.....

ಉದಾಹರಣೆ : **तेन विना तृणमपि न चलति** = ಅವನ ಹೊರತು ತೃಣವೂ ಚಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

vii) ವಿಕೃತವಾದ ಯಾವ ಅವಯವದಿಂದ[2] ಅವಯವಿಯಲ್ಲಿ (ಅಂಗದಿಂದ ಅಂಗಿಯಲ್ಲಿ- ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ವಿಕಾರವು ತೋರುವುದೋ ಆ ಅವಯವವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **'अक्ष्णान्धैः' 'कुणिभिः करेण' च** = ಕುರುಡರಾದ ಮೋಟುಗೈಯ, ಕುಂಟ

पदा खञ्जैः पयोमानुषैः (ಚಂಪೂ ಭಾ. III, 45) ಜಲಮನುಷ್ಯರಿಂದ....

अक्ष्णा काणः = ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವ (ಒಂದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದೆ ವಿಕಾರವಾಗಿ ಇರುವ)

पादेन खञ्जः = ಒಂದು ಕಾಲಿಲ್ಲದ ಕುಂಟ

ವಿ.ಸೂ.: ಇಲ್ಲಿ **अक्षि काणं यस्य** - ಇವನ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡು ಅಂದರೆ ಆಗ ವಿಕಾರಾರ್ಥವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

viii) ಇತ್ಥಂಭೂತಾರ್ಥಬೋಧಕ [3] (ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ 'ಇರುವ' ಅನ್ನುವುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸುವ)ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **'जटाभिस्तापसः** = ಜಟೆಗಳಿಂದಾಗಿ ತಾಪಸ (ನೆಂದು ಗುರುತು ಹಿಡಿಯುವುದು)

ix) ಕೆಲವು ಕಡೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇತುವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆ ಹೇತ್ವರ್ಥ[4] ಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **जन्मान्तरकृतेन पुण्येन त्वम् इदानीं मया दृष्टः**

= ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯದಿಂದಾಗಿ ನೀನು ಈಗ ನನ್ನಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟೆ.

अध्ययनेन अत्र वसति

= ಕಲಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ.

अध्यापनेन जीवति

= ಅಧ್ಯಾಪನದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಾನೆ.

x) **अति + शी** ಮತ್ತು **अनु + हृ** ಇವುಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರಣಾರ್ಥಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **विनाऽपि तद्योगं तृतीया** (ಪ್ರಿ. ಕೌ. 564)

[2] **येनाङ्गविकारः** (ಪಾ II, 3, 20)

[3] **इत्थम्भूतलक्षणे** (ಪಾ II, 3, 21)

[4] **हेतौ** (ಪಾ II, 3, 23) **हेत्वर्थे तृतीयास्यात्** (ಪ್ರಿ. ಕೌ. 568)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **पूर्वान् महाभागतयाऽतिशेषे** (ರಘು V. 24)

= ಮಹಾಭಾಗ್ಯವಶದಿಂದ ಪೂರ್ವಜರನ್ನು ನೀನು ಮೀರಿಸಿದ್ದೀ.

स्वरेण रामभद्रमनुहरति (ಉತ್ತರ IV)

= ಸ್ವರದಿಂದಾಗಿ ರಾಮಭದ್ರನನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾನೆ.

xi) ಕ್ರಿಯೆಯು ಗಮ್ಯಮಾನವಾಗುತ್ತಿರಲು[1] (ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅವ್ಯಯವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇದ್ದು ಕ್ರಿಯೆಯು ಗಮ್ಯಮಾನವಾಗಿರಲು) ಅದೂ ಕಾರಕ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ ; ಆಗ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अलं श्रमेण** = ಶ್ರಮವು ಸಾಕು ; (ಶ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಗಮ್ಯ.)

ಇದೇ ರೀತಿ -

कृतं संदेहेन = ಸಂದೇಹವು ಬೇಡ

अलं परिहासेन = ಪರಿಹಾಸ ಸಾಕು.

किं पितुरुत्कुलया त्वया (ಅ.ಶಾ. V. 27) = ಕುಲಕಲಂಕಿನಿಯಾದ ನಿನ್ನಿಂದ ತಂದೆಗೇನು?

किमनेन ज्ञातेन (ಮುದ್ರಾ. I) = ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

xii) **दाण्**[2] (ಕೊಡು) ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಅಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಹಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಸಂಭಾವಿತತನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಆಚರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दास्या संयच्छते कामुकः** = ಕಾಮುಕನು ದಾಸಿಗೆ (ಹಣವನ್ನು) ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಹಾರವಿದ್ದಲ್ಲಿ...

देवदत्तः भार्यायै संयच्छते = ದೇವತ್ತನು ಹೆಂಡತಿಗೆ (ಹಣವನ್ನು) ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಎಂದು ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

(೪) ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ (The Dative Case)

ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯು[3] ಸಂಪ್ರದಾನಕಾರಕವಾದುದು. ಗವಾದಿ (ಆಕಳನ್ನೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು) ದಾನಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತ [4](ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಕರ್ಮವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಸ್ತುವು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೇಯದ್ರವ್ಯೋದ್ದೇಶವಾದುದು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞಾಗತವಾಗುವುದು.

---

[1] **गम्यमानापि क्रिया कारकविभक्तौ प्रयोजिका** (ವಾರ್ತಿಕ)

[2] **अशिष्टव्यवहारे दाणः प्रयोगे चतुर्थ्यर्थे तृतीया** (ವಾರ್ತಿಕ 5040)

[3] **चतुर्थी सम्प्रदाने** (ಪಾ II, 3, 13) [4]**कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानम्** (ಪಾ I, 4, 32)
दानस्य कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानसंज्ञः स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 569)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **जनकः विप्राय गां ददाति**

= ಜನಕನು ವಿಪ್ರನಿಗೆ ಆಕಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

किं वस्तु विद्वन् गुरवे प्रदेयम्? (ರಘು. V. 18)

= ವಿದ್ವನ್, ಗುರುವಿಗೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ?

i) ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ [1] ವಸ್ತುವೂ ಸಹ ಸಂಪ್ರದಾನಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **सा पत्ये शेते**

= ಅವಳು ಪತಿಗಾಗಿ (ಆತನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ) ಶಯನ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

देव, अवतरसि त्वं जगतः कल्याणाय पदे पदे

= ದೇವನೇ, ಜಗದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಯುಗಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವತರಿಸುತ್ತೀ.

ii) ರುಚಿಸುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ **रुच्**[2] ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಪ್ರೀತ್ಯುದ್ದೇಶಕವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

हरये रोचते भक्तिः = ಹರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯು ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು.

यत्प्रभविष्णवे रोचते (ಅ.ಶಾ.II) = ಒಡೆಯನು ಇಚ್ಛಿಸಿದಂತಾಗಲಿ.

रोचते मे एष भद्रमयूरः (ಅ.ಶಾ.VII) = ಈ ಸುಂದರ ನವಿಲು ನನಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

iii) ವಿಕತ್ಥನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[3] **श्लाघ्** (ಹೊಗಳು), ಅಪನಯನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **ह्नुङ्** (ಬೇರೆಡೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯು), ಗತಿನಿವೃತ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ **स्था** (ನಿಲ್ಲು), ಉಪಾಲಂಭನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **शप्** (ಹಳಿ, ನಿಂದಿಸು) - ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಇವುಗಳ (ಸ್ವಪ್ರಯೋಜಕ) ಜ್ಞಾಪನ ಕರ್ಮೋದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **गोपी स्मरात् कृष्णाय** ...

श्लाघते = ಗೋಪಿಯು ತನ್ನ ಕಾಮಪ್ರಯೋಜನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾಳೆ.

ह्नुते = ...ದೂರ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾಳೆ.

तिष्ठते = ...ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ.

शपते = ...ಹಳಿಯುತ್ತಾಳೆ.

---

[1] **क्रियया यमभिप्रैति सोऽपि सम्प्रदानम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1085)

[2] **रुच्यर्थानां प्रीयमाणः** (ಪಾ I, 4, 33)

[3] **श्लाघह्नुङ्स्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः** (ಪಾ I, 4, 34)

Rarest Archiver

iv) ಅವಸ್ಥಾನಾರ್ಥಕ (ನಿಯತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಲವನ್ನು ತಿರುಗಿಕೊಡುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) **धृञ्**[1] ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಉತ್ತಮರ್ಣಾರ್ಥವಾಚಕ [2] ಶಬ್ದವು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

सः देवदत्ताय शतं धारयति = ಅವನು ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ನೂರು (ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು)ಕೊಡಬೇಕು.

वृक्षसेचने द्वे धारयसि मे (ಅ.ಶಾ.I) = ನನ್ನ ಎರಡು ಗಿಡಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹನಿಸಿ (ನೀನು) ಕಡ ತೀರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

v) **स्पृह्**[3] ಧಾತುವಿನ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಕರ್ಮವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पुष्पेभ्यः स्पृहयति

= ಹೂವುಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಪಡುತ್ತಾನೆ.

स्पृहयामि खलु दुर्ललितायास्मै (ಅ.ಶಾ.VII)

= ಈ ತುಂಟನನ್ನು ನಾನೇಕೋ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ವಿ. ಸೂ.:1) --- ಇಚ್ಛಾತಿಶಯವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೆ [4] ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

रामः पुष्पाणि स्पृहयति = ರಾಮನು ಹೂವುಗಳನ್ನು (ಬೇಕೇಬೇಕೆಂದು) ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

सीता काञ्चनमृगं स्पृहयति = ಸೀತೆಯು ಬಂಗಾರದ ಜಿಂಕೆ (ಬೇಕೇಬೇಕೆಂದು) ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ.

2) ವಿಷಯವಿವಕ್ಷೆ ಮಾತ್ರವಿದ್ದರೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

पुष्पाणां स्पृहयति

= ಹೂವುಗಳು (ಇದ್ದರೂ ಇರಲಿ) ಎಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

vi) **क्रुध्, द्रुह्, ईर्ष्य्, असूय्**[5] ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಕೋಪೋದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಾಚಕದ ಮೇಲೆ ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **धारेरुत्तमर्णः** (ಪಾ I, 4, 35)

[2] **ऋणस्य अर्पयिता धनस्वामी उत्तमर्णः** ಸಾಲವೇ ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಧನಸ್ವಾಮಿಯು ಉತ್ತಮರ್ಣನು. **ऋणस्य गृहीता अधमर्णः** ಸಾಲಗಾರನು ಅಧಮರ್ಣನು.

[3] **स्पृहेरीप्सितः** (ಪಾ I, 4, 36)

[4] **प्रकर्षविवक्षायां तु परत्वात् कर्मसंज्ञा** (ಸಿ. ಕೌ 574)

[5] **क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रतिकोपः** (ಪಾ I, 4, 37)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

हरये क्रुध्यति (द्रुह्यति - ईर्ष्यति - असूयति वा) स निशाचरः

= ಆ ನಿಶಾಚರನು ಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುತ್ತಾನೆ (ಹರಿಗೆ ದ್ರೋಹಗೈಯ್ಯುತ್ತಾನೆ; ಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಈರ್ಷ್ಯೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ;ಅಸೂಯೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ).

vii) ಉಪಸರ್ಗಯುಕ್ತ **क्रुध्**[1] , **द्रुह्** ಧಾತುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಉದ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರಕವು ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **क्रूरमभिक्रुध्यति (अभिद्रुह्यति)**

= ಕ್ರೂರನಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುತ್ತಾನೆ [ಕ್ರೂರನಲ್ಲಿ ದ್ರೋಹವೆಸಗುತ್ತಾನೆ]

संक्रुध्यसि मृषा किं त्वं दिदृक्षुं मां मृगेक्षणे (ಭಟ್ಟಿ. VIII, 76)

= [ರಾವಣನು ಸೀತೆಗೆ] ಎಲೈ, ಮೃಗನಯನೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಯಸುವ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವೃಥಾ ಏಕೆ ಸಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳುವೆ?

viii) **राध्**[2], **ईक्ष** ಧಾತುಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಪದವು ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

राधा कृष्णाय राध्यति (अभिद्रुह्यति) = ರಾಧೆಯು ಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯಕವಾಗಿ [ಅವನ ಶುಭಾಶುಭವನ್ನು] ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಾಳೆ.

कंसः कृष्णाय ईक्षते = ಕಂಸನು ಕೃಷ್ಣನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ix) **प्रति**[3] ಅಥವಾ **आङ् (आ)** ಪೂರ್ವಕವಾದ **श्रु** ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಪ್ರವರ್ತನಾ ವ್ಯಾಪಾರದ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಸಂಪ್ರದಾನ ಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

राजा विप्राय गां प्रतिशृणोति [आशृणोति वा]

= ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ [ಆತನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಾಗ] ಆಕಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ನೀಡುವನು.

प्रतिशुश्राव काकुत्स्थस्तेभ्यो विघ्नप्रतिक्रियाम् (ರಘು. XV, 4)

= ರಾಮನು ವಿಘ್ನನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ [ಋಷಿಗಳು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ] ಮಾತುಕೊಟ್ಟನು.

x) **गृ**[4] ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಬಂದಾಗ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ (ಪ್ರೇರಣಾ) ವ್ಯಾಪಾರದ (ಪ್ರಶಂಸನಾ)

---

[1] **क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म** (ಪಾ I, 4, 38) **सोपसर्गयोरनयोर्योगे यं प्रति कोपः तत्कारकं कर्मसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 576) [2] **राधेक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः** (ಪಾ I, 4, 39)

[3] **प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता** (ಪಾ I, 4, 40) **आभ्यां परस्य शृणोतेर्योगे पूर्वस्य प्रवर्तनारूपस्य व्यापारस्य कर्ता सम्प्रदानं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 578)

[4] **अनुप्रतिगृणश्च** (ಪಾ I, 4, 41) **आभ्यां गृणातेः कारकं पूर्वव्यापारस्य कर्तृभूतमुक्तसंज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 579)

Rarest Archiver

ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

गृणद्भ्योनुगृणन्त्यन्ये (ಭಟ್ಟಿ VIII. 77)

= ಹೊಗಳುವವರನ್ನು ಬೇರೆಯವರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

होत्रेऽनुगृणाति (प्रतिगृणाति वा)

= ಹೋತೃವನ್ನು (ಮತ್ತೆ ಹೊಗಳಲು ಅಧ್ವರ್ಯುವು) ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

xi) ಪರಿಕ್ರಯದ [1] ಮೌಲ್ಯಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **शतेन शताय वा परिक्रीतः**

= ನೂರು ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ [ನಿಶ್ಚಿತ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ] ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನು.

xii) ತಾದರ್ಥ್ಯ[2] **[तस्मै इदं - 'तदर्थम्' ;तदर्थस्य भावः तादर्थ्यम्]** ವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **मुक्तये हरिं भजति** = ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಯನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾನೆ.

क्लृप्[3] ಮತ್ತು **सम्** ಪೂರ್ವಕವಾದ **पद्** ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ತದರ್ಥಾರ್ಥವಾಚಕವು ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

मृगतृष्णिकेव नाममात्रप्रस्तावो मे विषादाय कल्पते (ಅ.ಶಾ. VII)

= (ಶಕುಂತಲೆಯ) ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇ ನನಗೆ ವಿಷಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

इयं तस्मै मैथिली कल्पयिष्यते (अनर्घ III . 45)

= ಈ ಮೈಥಿಲಿಯು ಅವನಿಗೆ (ಧಾರೆಯೆರೆದು) ಕೊಡಲ್ಪಡುವಳು.

ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಉತ್ಪಾತಬೋಧಕ [4] ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **वाताय कपिला विद्युत्**

= ಕಪಿಲವರ್ಣದ ಮಿಂಚು ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿತಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ[5] ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **परिक्रयणे सम्प्रदानमन्यतरस्याम्** (ಪಾ I, 4, 44) **नियतकालं भृत्या स्वीकरणं परिक्रयणं** ಪರಿಕ್ರಯಣವೆಂದರೆ ನಿಶ್ಚಿತಕಾಲದವರೆಗೆ ಸೇವೆಗಾಗಿ (ಸಂಬಳದ ಮೂಲಕ) ಕರಾರುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. **तस्मिन् साधकतमं कारकं सम्प्रदानसंज्ञं वा स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 580)

[2] **तादर्थ्ये चतुर्थी वाच्या** (ವಾರ್ತಿಕ 1458) [3] **क्लृपि सम्पद्यमाने च** (ವಾರ್ತಿಕ 1459)

[4] **उत्पातेन ज्ञापिते च** (ವಾರ್ತಿಕ 1450)

[5] **हितयोगे च** (ವಾರ್ತಿಕ 1461)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **देशाय हितम्** = ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದುದು.

स्वामिने हितम् = ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಹಿತವಾದುದು.

xiii) ಕ್ರಿಯೆಯೇ[1] ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಇರುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಮೀಪೋಚ್ಚರಿತವಾದ ಪದದ ಸ್ಥಾನಿಯು ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ತುಮನ್ನಂತವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡದಿರುವಾಗ ಉಪಪದದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

फलेभ्यो याति [फलान्याहर्तुं यातीत्यर्थः - ಸಿ. ಕೌ.] = ಹಣ್ಣಿಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

नमस्कुर्मो नृसिंहाय [नृसिंहमनुकूलयितुमित्यर्थः ಸಿ. ಕೌ.]

= ನರಸಿಂಹನಿಗೆ (ಅವನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯಲು) ನಮಸ್ಕಾರ.

xiv) ತುಮನ್ನಂತಾರ್ಥದಂತಿರುವ[2] ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಭಾವವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ (ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ನಾಮಪದದ ಮೇಲೆ) ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

यागाय याति [यष्टुं यातीत्यर्थः -ಸಿ. ಕೌ.] = ಯಜ್ಞಮಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

xv) नमः[3], स्वस्ति, स्वाहा, स्वधा, अलम् ಮತ್ತು **वषट्** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **हरये नमः** = ಹರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ

[**ವಿ.ಸೂ.: नमः** ಅವ್ಯಯವು ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಉಪಪದವಾಗಿ[4] ಬಂದಿದ್ದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ : **नमस्करोति देवान्** = ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ].

स्वस्ति प्रजाभ्यः = ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸುಖವಾಗಲಿ.

भद्र, स्वस्त्यस्तु तुभ्यम् (ವಾ.ರಾಮಾ. V. 23) = ಧನ್ಯನೆ, ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ.

अग्नये स्वाहा = ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಪಿತ.

पितृभ्यः स्वधा[5] = ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ.

---

[1] **क्रियार्थोपपदस्य कर्मणि स्थानिनः** (ಪಾ II, 3,14) **क्रियार्था क्रिया उपपदं यस्य तस्य स्थानिनोऽप्रयुज्यमानस्य तुमनः कर्मणि चतुर्थी स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 581)

[2] **तुमर्थाच्च भाववचनात्** (ಪಾ II, 3, 15) **ವಿ.ಸೂ.: भाव** ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ.

[3] **नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालं वषड्योगाच्च** (ಪಾ II, 3, 16)

[4] **उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी** (ಸಿ. ಕೌ 583)

[5] **स्वधा** ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಪಿತೃಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

Rarest Archiver

दैत्येभ्यो हरिरलम् [1] = ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಹರಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಕು.

तस्यालमेषा क्षुधितस्य तृप्त्यै (ರಘು. II. 39) = ಈ ಹಸಿದವನ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಇದು (ಈ ಆಕಳು) ಸಾಕು.

इन्द्राय वषट् = ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ.

xvi) **मन्** ಧಾತುವಿಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕರ್ಮಪದವು ಅಪ್ರಾಣಿವಾಚಕವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನಾದರಬೋಧಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[2] ಇದರ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಅಥವಾ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **तृणं मन्ये तृणाय वा** = ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಬಗೆಯುವೆ.

पितुः पदममन्यत बल्बजेभ्यः (चम्पू भा. III. 41)

= (ಪಾರ್ಥನು) ತಂದೆಯ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು (ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು) ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿದನು.

xvii) ಗತ್ಯರ್ಥಕ[3] ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ (ಕರ್ಮವಾಚಕದ) ಅಧ್ವಶಬ್ದ ಭಿನ್ನವಾದ ಕಾರಕದ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಅಥವಾ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ತೃವಿನ ಶಾರೀರಿಕ ಪರಿಸ್ಪಂದವು (ಚೇಷ್ಟೆಯು) ಸ್ಫುಟವಾಗಿರಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ :

ग्रामं ग्रामाय वा गच्छति = ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (ಇಲ್ಲಿ 'ಅಧ್ವ' ಅಥವಾ 'ದಾರಿ' ಶಬ್ದ ಬಂದಿಲ್ಲ.)

वनाय रामो वव्राज (चम्पू .रामा.II. 27) = ರಾಮನು ವನಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

भोजेन दूतो रघवे विसृष्टः (ರಘು. V. 39). = ಭೋಜನಿಂದ ರಘುವಿನೆಡೆಗೆ ದೂತನು ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು.

(ಇ) ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ (The Ablative Case)

ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು[4] ಅಪಾದಾನಕಾರಕವಾದುದು. ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತುದ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಚಲನೆಯುಂಟಾದಾಗ ಪೃಥಕ್ಕರಣವು (ವಿಯೋಗವು) ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ ; ಆಗ, ಪ್ರಕೃತ ಚಲನೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲದ ವಸ್ತುವು ಧ್ರುವವೆನಿಸುತ್ತದೆ[5]; 'ಧ್ರುವ' ಎಂದರೆ 'ಅವಧಿಭೂತವಾದ' ಎಂದರ್ಥ. ವಿಶ್ಲೇಷವು (ಅಪಾಯವು) ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಾಗ ಈ ಅವಧಿಭೂತವಾದ ಕಾರಕವು ಅಪಾದಾನಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

वृक्षात् फलं पतति = ಮರದಿಂದ ಹಣ್ಣು ಬೀಳುತ್ತದೆ.

शाखामृगाः वृक्षात् वृक्षं परिचक्रमुः = ಮಂಗಗಳು ಒಂದು ಮರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮರಕ್ಕೆ ಹಾರಿದವು.

---

[1] **अलं विवादेन** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ **अलं** ಬರುವುದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸೂಚಕವಾಗಿ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

[2] **मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाप्राणिषु** (ಪಾ II, 3, 17)

[3] **गत्यर्थकर्मणिद्वितीयाचतुर्थौ चेष्टायामनध्वनि** (ಪಾ II, 3, 12)

[4] **अपदाने पञ्चमी** (ಪಾ II, 3, 28) [5] **ध्रुवमपायेऽपादानम्** (ಪಾ I, 4, 24)

Rarest Archiver

देवदत्तो ग्रामादायाति = ದೇವದತ್ತನು ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ.

धावतोऽश्वात्पतति = ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ.

i) **जुगुप्सा**[1] , **विराम** ಮತ್ತು **प्रमाद** ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಜುಗುಪ್ಸಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವು ಅಪಾದಾನಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पापात् जुगुप्सते = ಪಾಪಕ್ಕೆ ಹೇಸುತ್ತಾನೆ.

समरात् विरमति = ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

धर्मात् प्रमाद्यति = ಧರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪುತ್ತಾನೆ.

स्वाधिकारात् प्रमत्तः(ಕಾ.ಮೇಘ.I) = ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಮತ್ತನಾದವನು.

ii) ಭೀತ್ಯರ್ಥಕ[2] ಮತ್ತು ತ್ರಾಣಾ (ರಕ್ಷಾ) ರ್ಥಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೀತಿ ತ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುವು ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :

रावणात् बिभ्यतीं भृशम् (ಭಟ್ಟಿ. VIII. 70) = ರಾವಣನಿಂದ ಬಹಳ ಹೆದರಿದ (ಸೀತೆಯನ್ನು)

चोरात् बिभेति = ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಹೆದರುತ್ತಾನೆ.

चोरात् त्रायते = ಕಳ್ಳನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

iii) ಪರಾಜಯಾರ್ಥಕ[3] **परा** ಉಪಸರ್ಗಯುಕ್ತ **जि** ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವಾಗ ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अध्ययनात् पराजयते** = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಹನೆಯಿಲ್ಲದವನಿದ್ದಾನೆ.

ವಿ.ಸೂ.: ಆದರೆ ಸೋಲಿಸು ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥವಿದ್ದದ್ದಾದರೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **शत्रून् पराजयते** = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

iv) ನಿವಾರಣಾರ್ಥಕದಲ್ಲಿ ಈಪ್ಸಿತ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ [4] ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **कृषीवलो यवेभ्यो गां वारयति क्षेत्रे**
= ಒಕ್ಕಲಿಗನು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಗೋಧಿಯ ಬೆಳೆಯಿಂದ (ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗದಂತೆ) ಆಕಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

---

[1] **जुगुप्साविरामप्रमादार्थानाम् उपसंख्यानाम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1079)

[2] **भीत्रार्थानां भयहेतुः** (ಪಾ I, 4, 25) **भयार्थानां त्राणार्थानां च प्रयोगे हेतुरपादानं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 588)

[3] **पराजेरसोढः** (ಪಾ I, 4, 26) **पराजेःप्रयोगेऽसह्यार्थोऽपादानं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 589)

[4] **वारणार्थानामीप्सितः** (ಪಾ I, 4, 27)

Rarest Archiver

v) ಮರೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವುದಿದ್ದಾಗ[1] ಯಾರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬೇಡವಾಗಿದೆಯೋ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवदत्तात् यज्ञदत्तो निलीयते = (ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ) ದೇವತ್ತನಿಂದ ಯಜ್ಞದತ್ತನು ಅಡಗುತ್ತಾನೆ.

रक्षोभ्योऽन्तर्दधानं मां पाहि = ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಹೆದರಿ ಅಡಗಿದ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

मातुर्निलीयते कृष्णः = ಕೃಷ್ಣನು ತಾಯಿಗೆ ಕಾಣಬಾರದೆಂದು ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವನು.

vi) ಗುರುವಿನಿಂದ ನಿಯಮಪೂರ್ವಕ ವಿದ್ಯಾಸ್ವೀಕಾರವು[2] (ಉಪಯೋಗವು) ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವಾಗ ವಕ್ತೃವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **देवदत्तः उपाध्यायादधीते**

= ದೇವತ್ತನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಿಂದ (ಅವನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು) ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ.

रामादधीतसन्देशः (ಭಟ್ಟಿ. VIII. 72)

= ರಾಮನಿಂದ ಸಂದೇಶವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿ....

ವಿ.ಸೂ.: ಉಪಯೋಗಾತ್ಮಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ನಿಯಮಪೂರ್ವಕ ವಿದ್ಯಾಸ್ವೀಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **नटस्य गाथां शृणोति** = ನಟನ ಹಾಡನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

vii) ಜನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿರುವ[3] ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते = ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಜೀವಿಗಳು ಜನಿಸುತ್ತವೆ.

सङ्गात् सञ्जायते कामः(ಭ.ಗೀ.II. 62) = ಸಂಗದಿಂದ ಕಾಮವು ಜನಿಸುತ್ತದೆ.

viii) ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ[4] (ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಲು) ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವು ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **हिमवतो गङ्गा प्रभवति**

= ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಗಂಗೆಯು ಹರಿಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

प्रभवन्तीमिवादित्यात् (ಭಟ್ಟಿ.VIII. 72)

= ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಥಮಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಿರುವ......

---

[1] **अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति** (ಪಾ I, 4, 28) [2] **आख्यातोपयोगे** (ಪಾ I, 4, 29)

[3] **जनिकर्तुः प्रकृतिः** (ಪಾ I, 4, 30) **जायमानस्य हेतुरपादानं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 593)

[4] **भुवः प्रभवः** (ಪಾ I, 4, 31)

Rarest Archiver

ix) ಲ್ಯಬಂತ ಪ್ರಕೃತಿಕ ಧಾತುವಿಗೆ[1] ಕರ್ಮೀಭೂತವಾಗಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಲ್ಯಬಂತವು ಲೋಪಗೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ :

प्रमदा प्रासादात् प्रेक्षते = ಪ್ರಮದೆಯು ಅರಮನೆಯ

[प्रासादम् अधिरुह्य........इत्यर्थः*] ಮೇಲಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾಳೆ.

श्वशुरात् जिह्रेति [श्वशुरं वीक्ष्य इत्यर्थः] = ಮಾವನನ್ನು ನೋಡಿ ನಾಚುತ್ತಾಳೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ **वातायनात् पतति** = ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

x) **अन्य**[2], **आरात्, इतर, ऋते** ಇವುಗಳ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ದಿಕ್ ಶಬ್ದ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಉತ್ತರಪದವಾಗಿ ಬಂದ **आञ्च् (प्राञ्च्, प्राक्** ಮುಂ.), **आच् (आ) आहिच् (आहि)** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

न भजे कृष्णादन्यम् = ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಭಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

आराद्वनात् = ವನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ....

वर्णाश्रमेभ्य इतरे धर्माः = ವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು.

रत्नाकरादृते = ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು.

हस्तादर्श इवान्धानां भवेत् = ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂಧರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ
व्याकरणादृते (ಭಟ್ಟಿ. XXII, 33) ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ग्रामात् प्राक् = ಹಳ್ಳಿಯ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ

दक्षिणा (दक्षिण + आच्) ग्रामात् = ಊರಿನ ಬಲಗಡೆಗೆ

समुद्रादुत्तराहि = ಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ.

xi) **अप**[3], **परि** ಇವೆರಡೂ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನೀಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವ ಕಾರಕದ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು **आङ्** ಇಂದ ಅನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೂ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿ .

ಉದಾಹರಣೆ :

यत् सम्प्रत्यपलोकेभ्यो याति = ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿಹೋಗುವನು.

परिहरेः संसारः = ಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂಸಾರವು....

आकैलासात् = ಕೈಲಾಸದವರೆಗೆ.

---

[1] **ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च** (ವಾರ್ತಿಕ 1474-74) *ಸಿ. ಕೌ 593

[2] **अन्यारादितरर्तेदिक्शब्दाञ्चूत्तरपदाजाहियुक्ते** (ಪಾ II, 3, 29)

[3] **पञ्चम्यपाङ्परिभिः** (ಪಾ II, 3,10)

Rarest Archiver

xii) ಅವಧಿಭೂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[1] **आङ् (आ)** ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವುಳ್ಳ ಕಾರಕಕ್ಕೆ ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **आपरितोषाद्विदुषां न साधु मन्ये** (ಅ.ಶಾ. I, 2)

= ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂತೋಷಹೊಂದುವವರೆಗೆ ಸಫಲವೆಂದು ಬಗೆಯಲಾರೆ.

आरामदर्शनात् पाप (ಭಟ್ಟಿ. VIII. 88)

= ಪಾಪಿಯೇ ರಾಮದರ್ಶನವಾಗುವವರೆಗೆ.....

xiii) ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **प्रति**[2] ಎಂಬ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಕಾರಕವು ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

कृष्णात् प्रति प्रद्युम्नो गच्छति = ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

तिलेभ्यः प्रति माषान् यच्छति = ಎಳ್ಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಉದ್ದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

xiv) ಕರ್ತೃಸಂಜ್ಞಾರಹಿತವಾಗಿರುವ[3] ಋಣವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿರುವಾಗ ಅಪಾದಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **शतात् बद्धः** = ನೂರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡವನು.

xv) ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಲ್ಲದ ಗುಣವಾಚಕವಾಗಿರತಕ್ಕ[4] ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ : **जाड्यात् जाड्येन वा मुक्तः** = ಜಾಡ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವನು.

ವಿ.ಸೂ.: (i) ಗುಣವಾಚಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ...

धनेन कुलम् = ಹಣದಿಂದ ಕುಲವು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತೃತೀಯೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ.

(ii) ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ್ದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ...

बुद्ध्या मुक्तः = ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವ

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತೃತೀಯೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ.

xvi) **पृथक्**[5], **विना, नाना** ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ; ದ್ವಿತೀಯೆ, ತೃತೀಯೆಗಳೂ ಬರಬಹುದು.

---

[1] **आङ् मर्यादावचने** (ಪಾ I, 4, 89) [2] **प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः** (ಪಾ I, 4, 92)

[3] **अकर्तर्यृणे पञ्चमी** (ಪಾ II, 3, 24) **कर्तृवर्जितं यदृणं हेतुभूतं तत् पञ्चमी स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 601)

[4] **विभाषा गुणेऽस्त्रियाम्** (ಪಾ II, 3, 25)

[5] **पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम्** (ಪಾ II, 3, 32)
एभिर्योगे तृतीया स्यात् पञ्चमीद्वितीये च (ಸಿ. ಕೌ 603)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **पृथक् रामेण रामात् रामं वा** = ರಾಮನಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿ.....

विना कारणेन कारणात् कारणं वा = ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ.....

xvii) ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರದ **स्तोक**[1], **अल्प, कृच्छ्र, कतिपय** ಇವುಗಳಿಗೆ ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ತೃತೀಯಾ ಅಥವಾ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **स्तोकेन स्तोकाद्वा मुक्तः** = ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟನು.

अल्पेन अल्पाद्वा गृहीतः = ಸಣ್ಣದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ.

ಆದರೆ, ನಾಮಪದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವಾಗ......

स्तोकेन विषेण हतः = ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಷದಿಂದ ಸತ್ತ.

ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತೃತೀಯೆ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

xviii) ದೂರ[2] ಮತ್ತು ಅಂತಿಕಾರ್ಥ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ, ತೃತೀಯಾ, ಪಂಚಮೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **ग्रामस्य (ग्रामाद्वा) दूरं दूरेण दूरात् दूरे वा** = ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರ

xix) **प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं** ಮುಂತಾದವುಗಳ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **शैशवात् प्रभृति** = ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು

दर्शनादारभ्य = ದರ್ಶನವಾದಾಗಿನಿಂದ.

राजापि नगराद्बहिर्जगाम = ರಾಜನೂ ಕೂಡ ನಗರದ ಹೊರಗೆ ಹೋದನು.

आगमनादनन्तरम् = ಆಗಮನದ ಅನಂತರ.

ಮುಂತಾದವುಗಳು.

xx) **प्राक्** ಅವ್ಯಯಯೋಗವುಳ್ಳ ಕಾರಕಕ್ಕೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **प्रागन्तरिक्षगमनात्**(ಅ.ಶಾ. V. 22)

= ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ

xxi) ಕಾರಣವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्ववचनस्य** (ಪಾ II, 3, 33)

[2] **दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च** (ಪಾII, 3, 35) **एभ्यो द्वितीया स्यात् चात्पञ्चमी तृतीये। ... सप्तम्यधिकरणे च इति चकारात् सप्तमी** (ಸಿ. ಕೌ 605)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **पर्वतो वह्निमान् धूमात्**

= ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯಿರುವುದರಿಂದ (ಅಲ್ಲಿ) ಬೆಂಕಿಯಿದೆ.

xxii) ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ, ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸುವ ನಿರ್ಧಾರಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರ್ಯ ವಸ್ತುವಿಗೂ ನಿರ್ಧಾರಕ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಭೇದವೇ[1] ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರಕವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **माथुराः पाटलिपुत्रकेभ्यः आढ्यतराः**

= ಮಥುರಾನಿವಾಸಿಗಳು ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದವರಿಗಿಂತ ಆಢ್ಯರು.

(ಇಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯದ ಆಢ್ಯವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಮಥುರೆಯವರಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದವರು ಇವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರು.)

(೬) ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ (The Locative Case)

ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[2] ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ತೃ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು[3] ಅಧಿಕರಣವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಔಪಶ್ಲೇಷಿಕ, ವೈಷಯಿಕ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಾಪಕವೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಔಪಶ್ಲೇಷಿಕವೂ ವಿಷಯತಾ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವೈಷಯಿಕವೂ ಸಕಲ ಅವಯವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಾಪಕತೆಯೂ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳು :

ಔಪಶ್ಲೇಷಿಕ : **कटे आस्ते**

= ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. (ಕರ್ತೃದ್ವಾರಾ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಧಾರ)

स्थाल्याम् ओदनं पचति

= ಭಾಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕರ್ಮದ್ವಾರಾ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಧಾರ)

ವೈಷಯಿಕ : **पुत्रे स्निह्यति**

= ಮಗನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೆ.

न खलु सत्यमेव तापसकन्यायां ममाभिलाषः (ಅ.ಶಾ. II)

= ತಾಪಸಕನ್ನಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿದೆ ಅನ್ನವುದು ನಿಜವಲ್ಲ.

कस्मिन्नपि पूजार्हे अपराद्धा शकुन्तला (ಅ.ಶಾ. IV)

= ಯಾರೋ ಪೂಜ್ಯರಿಗೆ ಶಕುಂತಳೆಯು ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದ್ದಾಳೆ.

मोक्षे इच्छा अस्ति

= ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿದೆ.

---

[1] **पञ्चमी विभक्ते**ः (ಪಾ II, 3, 42) **निर्धार्यमाणस्य यत्र भेद एव तत्र पञ्चमी स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 639)

[2] **सप्तम्यधिकरणे च** (ಪಾ II, 3, 36) [3]**आधारोऽधिकरणम्** (ಪಾ I, 4, 45) **कर्तृकर्मद्वारा तन्निष्ठक्रियाया आधारः कारकमधिकरणसञ्ज्ञं स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 632)

Rarest Archiver

ಅಭಿವ್ಯಾಪಕ : **सर्वस्मिन् आत्मा अस्ति** = ಆತ್ಮವು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಇದೆ.

i) ಇನಂತ (**कर्तरि इनिः - इन्**) ವಾಗಿರುವ ಕ್ತಾಂತ[1] (ಕರ್ಮಣಿಭೂತ ಕೃದಂತ) ಶಬ್ದವು ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अधीती[2] व्याकरणे** = ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತವನು.

ii) **साधु, असाधु**[3] ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಷಷ್ಠಿಗೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **साधु कृष्णो मातरि असाधुर्मातुले च**

= ಕೃಷ್ಣನು ತಾಯಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯವನು ಮತ್ತು ಸೋದರಮಾವನಿಗೆ ಕೆಟ್ಟವನು.

iii) ಕರ್ಮಪದದ ಸಂಬಂಧವಿರುವಾಗ ನಿಮಿತ್ತವಾಚಕದ[4] ಮೇಲೆ (ಫಲ[5] ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಜನವಾಚಕದ ಮೇಲೆ) ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम्
केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः (ಭಾಷ್ಯ)

= ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ; ದಂತಗಳಿಗಾಗಿ ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ; ಕೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಚಮರಮೃಗವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ; ಅಂಡಕೋಶಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಧಮೃಗವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.

ವಿ.ಸೂ.: ಈ ನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪದವಾಚ್ಯ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತವಾಚ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗ[6] ಅಥವಾ ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕಾದದ್ದು ವಿಹಿತ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಯೋಗ ಸಮವಾಯಾತ್ಮಕಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತಬೋಧಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

वेतनेन धान्यं लुनाति

= ಸಂಬಳವನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ.

iv) ಯಾವಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ[7] ಕ್ರಿಯಾಂತರವು ಜ್ಞಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಪದವು ಅಥವಾ ಕರ್ತೃವು ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸತಿಸಪ್ತಮೀ (Locative absolute)

---

[1] **क्तस्येन्विषयस्य कर्मण्युपसंख्यानाम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1485)

[2] **अधीत + इन् - अधीतिन् = अधीतम् अनेन इति**

[3] **साध्वसाधु प्रयोगे च** (ವಾರ್ತಿಕ 1486) [4] **निमित्तात् कर्मयोगे** (ವಾರ್ತಿಕ 1490)

[5] **निमित्तमिह फलम्** (ಸಿ. ಕೌ 633) [6] **योगः संयोगसमवायात्मकः** (ಸಿ. ಕೌ 633)

[7] **यस्य च भावेन भावलक्षणम्** (ಪಾ II, 3, 37) **यस्य क्रियया क्रियान्तरं लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 534)

Rarest Archiver

ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಜ್ಞೆಯೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ರಿಯೆಯು (ಭಾವವು) ಕೃದಂತಗೊಂಡು ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

देवदत्तः गोषु दुह्यमानासु गतः

= ಆಕಳನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ದೇವದತ್ತನು ಹೋದನು.

कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि त्वयि (ಅ.ಶಾ. V. 14)

= ನೀನು ಸಂತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಧರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವಿಘ್ನವೆಲ್ಲಿಯದು?

अस्तगंते सवितरि सर्वे गृहं ययुः

= ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು.

इति चिन्तयत्येव मयि स शबरसेनापतिः पल्लवासने समुपाविशत् (ಕಾದಂ.)

= ನಾನು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆ ಶಬರ ಸೇನಾಪತಿಯು ಚಿಗುರುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಆಸೀನನಾದನು.

ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯರಿಗೆ [1] ದೊರೆಯುವ ಪುರಸ್ಕಾರ - ತಿರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗಲೂ ಸತಿಸಪ್ತಮೀ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉದಾಹರಣೆ :

असत्सु तिष्ठत्सु सन्तस्तरन्ति

= ಅಸತ್ಯವಾದಿಗಳು ನಿಂತಿರುವಾಗಲೇ ಯೋಗ್ಯರು ದಾಟಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

सत्सु तिष्ठत्सु असन्तस्तरन्ति

= ಯೋಗ್ಯರು ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿರುವಾಗಲೇ ಅಯೋಗ್ಯರು ದಾಟಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

आलसिषु तिष्ठत्सु उद्योगिनः कीर्तिं लभन्ते

= ಆಲಸಿಗಳು ನಿಂತಿರುವಾಗ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

v) **स्वामी**[2]**, ईश्वर, अधिपति, दायाद, साक्षिन्, प्रतिभू, प्रसूत** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

गवां गोषु वा स्वामी	= ಆಕಳುಗಳ ಒಡೆಯನು.
पृथिव्याः पृथिव्यां वा ईश्वरः	= ಪೃಥ್ವಿಯ ಒಡೆಯನು
क्षेत्रेषु क्षेत्राणां वा दायादः	= ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಹೊಲಕ್ಕೆ ದಾಯಾದಿಯು.
व्यवहारस्य व्यवहारे वा साक्षी	= ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದವನು.

---

[1] अर्हाणां कर्तृत्वेऽनर्हाणामकर्तृत्वे तद्वैपरीत्ये च (ವಾರ್ತಿಕ 1487- 88)

[2] स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च (ಪಾ II, 3, 39)

एतैस्सप्ताभिर्योगे षष्ठीसप्तम्यौ स्तः (ಸಿ. ಕೌ 636)

Rarest Archiver

दर्शनस्य दर्शने वा प्रतिभूः = ನೋಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಜಾಮೀನುದಾರನು.

गोषु गवां वा प्रसूतः = ಗೋಸ್ವಾಮಿಯು

vi) ಆಯುಕ್ತ[1], ಕುಶಲ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಕಾರಕದ ಮೇಲೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ [ತತ್ಪರತೆ ಅಥವಾ ಔತ್ಸುಕ್ಯ - ಆ ಸೇವೆ] ಷಷ್ಠಿ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा**
= ಹರಿಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಔತ್ಸುಕ್ಯವುಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಕುಶಲನು.

कुशलोऽन्वेषणस्याहमायुक्तो दूतकर्मणि (ಭಟ್ಟಿ, VIII, 115)
= ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ನಾನು ದೂತಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಔತ್ಸುಕ್ಯಾರ್ಥ ಅಥವಾ ತತ್ಪರಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ....

आयुक्तः गौ शकटे
= ಎತ್ತನ್ನು ಬಂಡಿಗೆ ಹೂಡಲಾಗಿದೆ.

कर्मणि कुशलः
= ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ

ಎಂದು ಕೇವಲ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

vii) ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಂದ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿಯ ಒಂದನ್ನು (ಏಕದೇಶವನ್ನು) ಪೃಥಕ್ಕರಿಸುವ ನಿರ್ಧಾರಣದಲ್ಲಿ[2] ಸಮುದಾಯಬೋಧಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಜಾತಿ : **नृणां नृषु वा द्विजः श्रेष्ठः** = ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

ಗುಣ : **गवां गोषु वा कृष्णा बहुक्षीरा** = ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಆಕಳು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲು ಕೊಡುವಂಥಾದ್ದು.

ಕ್ರಿಯೆ : **गच्छतां गच्छत्सु वा धावन् शीघ्रः** = ಹೋಗುವವರಲ್ಲಿ ಓಡುವವನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗುವವನು.

ಸಂಜ್ಞೆ : **छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः** = ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರನು ಜಾಣನು.

viii) **प्रति ; परि, अनु** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಪುರಸ್ಕಾರಾರ್ಥಕ **साधु, निपुण**[3] ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವಾಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम्** (ಪಾ II, 3, 40) **आभ्यां योगे षष्ठीसप्तम्यौ स्तः** (ಸಿ. ಕೌ 637)

[2] **यतश्च निर्धारणम्** (ಪಾ II, 3, 41) **जातिगुणक्रियासंज्ञाभिः समुदायादेकदेशस्य पृथक्करणं निर्धारणं यतस्तत् षष्ठीसप्तम्यौ स्तः** (ಸಿ. ಕೌ 638)

[3] **साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रतेः** (ಪಾ II, 3, 43)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ :

मातरि साधुर्निपुणो वा = ತಾಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿತವಂತನು.

ವಿ.ಸೂ.: **प्रति, परि, अनु** ಇವುಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯವೆನಿಸಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

साधुर्निपुणो वा मातरं प्रति अनु वा = ತಾಯಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜಾಣನು.

ix) **प्रसित**[1] ಹಾಗೂ **उत्सुक** ಇವುಗಳ ಯೋಗಬಂದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಸಪ್ತಮೀ ಅಥವಾ ತೃತೀಯಾ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

प्रसितः उत्सुको वा हरिणा हरौ वा
= ಹರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನು / ಉತ್ಸುಕನಾದವನು.

प्रसिता स्मरकर्मणि (ಭಟ್ಟಿ V, 92) = ಕಾಮಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾದ.

x) ಕಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದ ನಕ್ಷತ್ರ ಸಂಜ್ಞಾ[2]ವಾಚಕ ಶಬ್ದವು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ತೃತೀಯಾ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **मूलेनावाहयेद्देवी श्रवणेन विसर्जयेत्** ಅಥವಾ
मूले चावाहयेद्देवी श्रवणे च विसर्जयेत् -

ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರಯುಕ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಆವಾಹಿಸಬೇಕು ಶ್ರವಣನಕ್ಷತ್ರಯುಕ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಬೇಕು.

ವಿ.ಸೂ.: ಕಾಲವಾಚಕವಲ್ಲದ ನಕ್ಷತ್ರಸಂಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೆ ಕೇವಲ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

पुष्ये शनिः = ಪುಷ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಶನಿಯು.

xi) ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ (ಅಥವಾ ಕೃತಿ ಮಧ್ಯಂತರವನ್ನು[3] ತೋರಿಸುವ) ಕಾಲವಾಚಕ, ಅಧ್ವವಾಚಕ (ಸ್ಥಳವಾಚಕ) ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಪಂಚಮೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अद्य भुक्त्वाऽयं द्व्यहे द्व्यहाद्वा भोक्ता**
= ಇಂದು ಉಂಡು ಇವನು ಎರಡು ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ಉಣ್ಣುವನು.

---

[1] **प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च** (ಪಾ II, 3, 44) **आभ्यां योगे तृतीया स्यात् चात्सप्तमी** (ಸಿ. ಕೌ 641)

[2] **नक्षत्रे च लुपि** (ಪಾ II, 3, 45) **नक्षत्रे प्रकृत्यर्थे यो लुप्तसंज्ञया लुप्यमानस्य प्रत्ययस्यार्थस्तत्र वर्तमानात् तृतीया सप्तम्यौ स्तोऽधिकरणे** (ಸಿ. ಕೌ 642)

[3] **सप्तमीपञ्चम्यौ कारकमध्ये** (ಪಾ II, 3, 7)

Rarest Archiver

इहस्थोऽयं क्रोशात् क्रोशे वा लक्ष्यं विध्येत्

= ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಇವನು ಎರಡು ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಗುರಿಯಿಡುವನು.

xii) अधि, उप ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯಗಳು ಈಶ್ವರಾರ್ಥಕ[1] (ಸ್ವಸ್ವಾಮಿ ಭಾವವಾಚಕವಾಗಿರುವಾಗ) ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ್ಥಕಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಇವುಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अधिभुवि रामः = ಭೂಮಿಗೆ ರಾಮನು ಒಡೆಯನು.

उपपरार्धे हरेर्गुणाः = ಹರಿಯ ಗುಣಗಳು ಪರಾರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ.

xiii) ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ **अधि** ಗೆ **कृञ् (कृ)** ಧಾತುವು ಪರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಜ್ಞೆಯು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ; ಆಗ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

यदत्र माम् अधिकरिष्यति = ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವನು.

೨. ಸಂಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯ ಬೋಧಕ ವಿಭಕ್ತಿ

ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ (The Genitive Case)

ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಕ್ರಿಯಾಜನಕವಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ **शेषे षष्ठी**[2] ಎಂದಿರುವುದು. ಇದು ಸಂಬಂಧ[3] ಸಾಮಾನ್ಯಬೋಧಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವ, ಗುರುಶಿಷ್ಯ, ಜನ್ಯಜನಕಭಾವ, ಅಂಗಾಂಗಿಭಾವ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಿವಿಧತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಸ್ವಸ್ವಾಮಿಭಾವ : **राज्ञः पुरुषः** = ರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುರುಷನು (ಸೈನಿಕನು.)

मम पुस्तकम् = ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕವು.

ಗುರುಶಿಷ್ಯ : **द्रोणस्य शिष्यः** = ದ್ರೋಣನ ಶಿಷ್ಯನು.

ಜನ್ಯಜನಕಭಾವ : **जनकस्य सुता** = ಜನಕನ ಮಗಳು.

ಅಂಗಾಗಿ ಭಾವ : **तस्याश्वस्य चत्वारि खुरा एव** (ಉತ್ತರ. IV)

= ಆ ಕುದುರೆಗೆ ನಾಲ್ಕೇ ಖರಪುಟಗಳಿವೆ.

---

[1] **अधिरीश्वरे** (ಪಾ I, 4, 97) **यस्मादधिकं यस्य च ईश्वरवचनं तत्र सप्तमी** (ಪಾ II, 3, 9)
अत्र कर्मप्रवचनीययुक्ते सप्तमी स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 645)

[2] (ಪಾ II, 3, 50)

[3] **कारकप्रादिपदिकार्थव्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः** (ಸಿ. ಕೌ 606)

Rarest Archiver

i) ಸಂಬಂಧಮಾತ್ರ[1] ವಿವಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ ಕರ್ಮಾದಿ ಕಾರಕಗಳ ಮೇಲೂ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **सतां गतम्** = ಒಳ್ಳೆಯವರು ಹೋದ.

मातुः स्मरति = ತಾಯಿಯ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.

भजे शम्भोश्चरणयोः = ಶಂಭುವಿನ ಚರಣಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವೆ.

फलानां तृप्तः = ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ.

ii) **हेतु**[2] ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಥವಾ ಹೇತುವು ತೋರಿದಾಗ ಆ ಹೇತು ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಕಾರಣವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಸಂಬಂಧ ವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **अन्नस्य हेतोर्वसति** = ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ವಿ.ಸೂ. ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದದ[3] ಮತ್ತು **हेतु** ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ, ಹೇತುವು ತೋರುವಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ತೃತೀಯಾ ಅಥವಾ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **रोदिषि कस्य हेतोः / रोदिषि केन हेतुना**

= ಯಾರ ಸಲುವಾಗಿ ಅಳುವೆ

iii) ಹೇತುವಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ **निमित्त**[4] ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ದ್ವಿತೀಯೆಯಿಂದ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯೂ ಬರಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆ :
किन्निमित्तं
केन निमित्तेन
कस्मै निमित्ताय
कस्मात् निमित्तात्
कस्य निमित्तस्य
} **वसति** = ಯಾರ ಸಲುವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ?

iv) **अतस्**[5] **(अतः)** ಅವ್ಯಯವು **दिक्** ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **ग्रामस्य दक्षिणतः** = ಹಳ್ಳಿಯ ಬಲಗಡೆಗೆ .

ವಿ.ಸೂ.: **अन्य , आरात्, पूर्व** ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬಂದಾಗ **ग्रामात् पूर्वः** ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಪಾ II, 3, 29) ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಈ ನಿಯಮವು ಅಪವಾದವಾದುದು.

---

[1] **कर्मादीनामपि सम्बन्धमात्रविवक्षायां षष्ठ्येव** (ಸಿ. ಕೌ 606)

[2] **षष्ठी हेतुप्रयोगे** (ಪಾ II, 3, 26)

[3] **सर्वनाम्नो हेतुशब्दस्य च प्रयोगे हेतौ द्योत्ये तृतीया स्यात् षष्ठी च** (ಸಿ. ಕೌ 608)

[4] **निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वासां प्रायदर्शनम्** (ವಾರ್ತಿಕ 1473)

[5] **षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन** (ಪಾ II, 3, 30)

Rarest Archiver

अग्रतः, अग्रे, अधः, उपरि, पुरः, पुरतः, पुरस्तात्, मध्ये ಈ ಅವ್ಯಯಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **मातः संहर बाष्पवृत्तिमधुना कस्याग्रतो रुद्यते** (ನಾಗಾ. IV)
= ತಾಯಿಯೆ, ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೀರಿನ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆ. ಈಗ ಯಾರ ಎದುರಿಗೆ ಅಳುವೆ ?

सद्मद्रुमाणामधः (ನಾಗಾ. IV) = ಮರಗಳಡಿಯೇ ಮನೆ.

गण्डस्योपरि पिण्डकः संवृत्थ (ಅ.ಶಾ.II)
= ಕುರುವಿನ ಮೇಲೆ ಬೊಕ್ಕೆಯುಂಟಾಯಿತು.

न युक्तमस्य भीमस्य पुरतः स्थातुम्
= ಈ ಭೀಮನೆದುರು ನಿಲ್ಲುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ .

तेषां मध्ये स रघुसूनुर्धाम्ना रराज
= ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ರಘುಸುತನು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಶೋಭಿಸಿದನು.

पुरुषपशोश्च पशोश्च को विशेषः
= ಪುರುಷಪಶುವಿಗೂ ಪಶುವಿಗೂ (ಈ ಎರಡರ ಮಧ್ಯೆ) ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ?

v) ಏನಬಂತ[1] ದಿಕ್ ಶಬ್ದದ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಅಥವಾ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा** = ಹಳ್ಳಿಯ ಬಲದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ.

धनपति गृहानुत्तरेण(ಮೇಘ. II, 15) = ಕುಬೇರನ ಮನೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ...

इतो जटायुशिखरस्य दक्षिणेन (ಉತ್ತರ. III) = ಈ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಟಾಯು ಶಿಖರದ ಬಲಗಡೆಗೆ.

vi) **दूर** ಮತ್ತು **अन्तिक** [2] ಇವುಗಳ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ **निकटम्** ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಪಂಚಮೀ ಅಥವಾ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **दूरं ग्रामस्य ग्रामाद्वा** = ಹಳ್ಳಿಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿ.

अन्तिकं (निकटं) वनात्, वनस्य वा = ವನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ.

vii) ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ **ज्ञा**[3] ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಕರಣಕಾರಕವು ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

---

[1] **एनपा द्वितीया** (ಪಾ II, 3, 31) **एनबन्तेन योगे द्वितीया स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 610)
उत्तर + एनप् = उत्तरेण, दक्षिण + एनप् = दक्षिणेन ಮುಂತಾದವುಗಳು.

[2] **दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्यतरस्याम्** (ಪಾ II, 3, 34)

[3] **ज्ञोऽविदर्थस्य करणे** (ಪಾ II, 3, 51)

Rarest Archiver

ಉದಾಹರಣೆ : **सर्पिषः ज्ञानम्** = ತುಪ್ಪದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ (ಕರಿಯುವುದಕ್ಕೆ) ತೊಡಗಿರುವುದು.

viii) ಅಧೀಗ[1] ರ್ಥ[2] ಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ (= ಸ್ಮರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ) ಮತ್ತು **दय्, ईश्** ಇವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮವಾಗಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

मातुः स्मरणं करोति = ತಾಯಿಯ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

कच्चिद्भर्तुः स्मरसि रसिके (ಮೇಘ.II, 22)
= ರಸಿಕಳೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಯಾ?

सस्मार वनवासमहोत्सवानाम् (ಮಾಘ.V, 50)
= ...ವನವಾಸ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡನು.

एतेऽपि भद्रमुखास्तव दयन्ताम् (ದಶ.ಕು.II)
= ಈ ಪೂಜ್ಯರು ನಿನ್ನನ್ನು ದಯೆಯಿಂದ ಕಾಣಲಿ.

तेषां दयसे न कस्मात् (ಭಟ್ಟಿ.II, 33) = ನೀನೇಕೆ ಅವರನ್ನು ದಯೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ?

अर्थानामीशिषे त्वम् (ಭರ್ತೃ.ವೈ.ಶ.53) = ನೀನು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಿಗೊಡೆಯನು.

प्र + भू ಧಾತುಯೋಗವುಳ್ಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

मदनसन्तप्तापि न खल्वात्मनः प्रभवामि (ಅ.ಶಾ. IV)
= ಮನಸಂತೃಪ್ತಳಾದರೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

ix) ಪ್ರತಿಯತ್ನಾರ್ಥ[3] (ಗುಣಾಧಾನಾರ್ಥ)ವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ **कृञ् (कृ)** ಧಾತುವಿನ ಕರ್ಮಪದಕ್ಕೆ ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಾಗ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

एधोदकस्य उपस्करम्
= ಕಟ್ಟಿಗೆಯು ನೀರಿಗೆ ಗುಣಾಂತರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

यामि त्वरावान् शैलेन्द्र मा कस्यचिदुपस्कृथाः(ಭಟ್ಟಿ. VIII, 19)
= ಶೈಲೇಂದ್ರನೇ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ; ನೀನು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಬೇಸರಿಸಬೇಡ.

---

[1] **अधि + इक् = इक् स्मरणे** - ಸ್ಮರಣಾರ್ಥಕ ಶಬ್ದವೆಂದರ್ಥ.

[2] **अधीगर्थदयेशां कर्मणि** (ಪಾ II, 3, 52)

[3] **कृञः प्रतियत्ने** (ಪಾ II, 3, 53)
प्रतियत्नो गुणाधानम् कृञः कर्मणि शेषे षष्ठी स्यात् गुणाधाने (ಸಿ. ಕೌ 614)

Rarest Archiver

x) ಜ್ವರವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಭಾವಕರ್ತೃಕಗಳಾದ ರುಜಾರ್ಥಕ [1] ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮೀಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

चौरस्य रोगस्य रुजा = ಕಳ್ಳನಿಗೆ ರೋಗವು ಕೊಡುವ ಪೀಡೆ.

पुरुषस्य रुजयत्यतिसारः = ಅತಿಸಾರವು (Dysentery) ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿ.ಸೂ.: 'ಜ್ವರ' ಮತ್ತು 'ಸಂತಾಪ' ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ತೃವಾಚಕವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾರ್ಥವಾಚಕಶಬ್ದವು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

तं रुजयति ज्वरः = ಜ್ವರವು ಅವನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

xi) ಅಪೇಕ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯ[2] (ಆಶಿಷಿ) **नाथ्** ಧಾತುವಿನ ಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

सर्पिषः नाथनम् = ತುಪ್ಪವಿರಲೆಂದು ಬಯಸುವುದು.

अधिकारस्य नाथनम् = ಅಧಿಕಾರವಿರಲೆಂದು ಬಯಸುವುದು.

xii) ಹಿಂಸಾರ್ಥಬೋಧಕವಾಗಿ **जास्**[3], **नि + हन्, प्र + हन्, नट्, क्रथ्, पिष्** ಈ ಧಾತುಗಳು ಬಂದಿರುವಾಗ ಇವುಗಳ ಕರ್ಮಪದಕ್ಕೆ ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

राजा चौरस्य उज्जासयति = ರಾಜನು ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

निजौजसोज्जासयितुं जगद्द्रुहाम् (ಶಿಶು. I.37)
= ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು....

राक्षसानां निहनिष्यति प्रहणिष्यति वा = ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನು.

चोरः पथिकस्य उन्नाटयति क्राथयति वा = ಕಳ್ಳನು ದಾರಿಕಾರನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

सन्तः वृषलस्य पेषणं न सहन्ते = ಯೋಗ್ಯರು ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

---

[1] **रुजार्थानां भाववचनानामज्वरेः** (ಪಾ II, 3, 54)
भावकर्तृकाणां ज्वरवर्जितानां रुजार्थानां कर्मणि शेषे षष्ठी स्यात् (ಸಿ. ಕೌ 615)

[2] **आशिषिनाथः** (ಪಾ II, 3, 55)

[3] **जासिनिप्रहणनाटक्राथपिषां हिंसायाम्** (ಪಾ II, 3, 56)

Rarest Archiver

xiii) **वि, अव**[1] ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ್ವಯಾತ್ಮಕವಾದ **हृ (व्यवहृ)** ಮತ್ತು **पण्** ಈ ಧಾತುಗಳು ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿರುವಾಗ ಇವುಗಳ ಕರ್ಮಕಾರಕದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. **दिव्**[2] ಧಾತುವೂ ದ್ಯೂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇದೇ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शतस्य व्यवहरति = ನೂರು ರೂ.ಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸುತ್ತಾನೆ. (ನೂರರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.)

शतस्य दीव्यति[3] = ನೂರರ (ನೂರು ರೂ.ಗಳ ಪಣದ) ಪಗಡೆಯಾಡುತ್ತಾನೆ.

युधिष्ठिरो राज्यसम्पदाम् अपणिष्ट = ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ರಾಜ್ಯಕೋಶವನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿ ಒಡ್ಡಿದನು.

xiv) ಉಪಸರ್ಗ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ[4] **दिव्** ಧಾತುಕ್ರಿಯಾ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಪದಕ್ಕೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

शतस्य शतं वा प्रतिदीव्यति = ನೂರರ (ನೂರು ರೂ.ಗಳ) ಪಣವುಳ್ಳ ದಾಳವುರುಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

xv) ಕೃತ್ವೋಽರ್ಥವಿರುವಾಗ[5] (**संख्याया क्रियाभ्यावृत्तिगणने कृत्वसुच् ----> कृत्व ---> एककृत्वः** ಒಂದು ಸಾರೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ) ಕಾಲವಾಚಕವಾದ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶೇಷತ್ವವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **पञ्चकृत्वोऽह्नो भोजनम्** = ದಿನಕ್ಕೆ ಐದು ಸಾರೆ ಊಟ.

त्रिःकृत्वोऽह्नो पूजनम् = ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಾರೆ ಪೂಜೆ.

xvi) ಕರ್ತ್ರರ್ಥ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಕೃದಂತ[6] ಶಬ್ದದ ಯೋಗವಿರುವಾಗ ಶೇಷತ್ವ ವಿವಕ್ಷೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

कृष्णस्य कृतिः [कृष्णकर्तृका सृष्टिरित्यर्थः] = ಕೃಷ್ಣನ (ಕೃಷ್ಣನು ಮಾಡಿದ) ಕೆಲಸ.

सतां पालकः = ಒಳ್ಳೆಯವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವ.

आहर्ता क्रतूनाम् = ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವ.

---

[1] **व्यवहृपणोः समर्थयोः** (ಪಾ II, 3, 57) **द्यूते क्रयविक्रयव्यवहारे चानयोस्तुल्यार्थता** (ಸಿ. ಕೌ 618)

[2] **दिवस्तदर्थस्य** (ಪಾ II, 3, 58)

[3] **दिव्** ಧಾತುವು 'ಸ್ತುತಿಸು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದರೆ '**इन्द्रं दीव्यति**' (ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ) ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

[4] **विभाषोपसर्गे** (ಪಾ II, 3, 59)

[5] **कृत्वोऽर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे** (ಪಾ II, 3, 64)

[6] **कर्तृकर्मणोः कृतिः** (ಪಾ II, 3, 65) **कृद्योगे कर्तरि कर्मणि च षष्ठी स्यात्** (ಸಿ. ಕೌ 623)

Rarest Archiver

xvii) ಒಂದೇ ಕೃದಂತದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮಗಳೆರಡಕ್ಕೂ[1] ಷಷ್ಠೀ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಕರ್ಮ ಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆಯೇ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **आश्चर्यो गवां दोहोऽगोपेन**

= ಗೋಪನಲ್ಲದವನು ಆಕಳನ್ನು ಹಿಂಡುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ.

xviii) ವರ್ತಮಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ **क्त**[2] ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ [ಭೂತ ಕೃದಂತ] ಶಬ್ದದ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **राज्ञां पूजितः सः** = ರಾಜನಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದ ಅವನು.

ಇದೇ ರೀತಿ **राज्ञां बुद्धः मतो वा** = ರಾಜನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟವನು / ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು

xix) ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ[3] ಬಂದ **क्त** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಶಬ್ದದ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವು ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

रामस्य शयितं भुक्तं जल्पितं हसितं स्थितम् ।
प्रक्रान्तं च मुहुः पृष्ट्वा हनूमन्तं व्यसर्जयत् ॥ (ಭಟ್ಟಿ VIII, 126)

= ರಾಮನು ನಿದ್ರೆಗೈಯುವ (ಎಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆಗೈಯುತ್ತಾನೋ ಎಂದು ಮುಂತಾದ) ಊಟ ಮಾಡುವ, ಮಾತನಾಡುವ, ನಗುವ, ಇರುವ, ತಿರುಗಾಡುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಕೇಳುತ್ತಾ (ಸೀತೆಯು) ಹನುಮಂತನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟಳು.

ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

इदं मयूरस्य नृत्तं प्रदेशम्

= ಇದು ಮಯೂರವು ನರ್ತಿಸಿದ ಸ್ಥಳ.

xx) ಕರ್ಮಣಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥ[4] ಕೃದಂತ (**कृत्य**) ಯೋಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

मया मम वा सेव्यो हरिः = ಹರಿಯು ನನ್ನಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು.

भवानेवास्माकं पूज्यः (ನಾಗಾ.I) = ನೀನೇ ನಮಗೆ ಪೂಜ್ಯನು.

---

[1] **उभयप्राप्तौ कर्मणि** (ಪಾ II, 3, 66)

[2] **क्तस्य च वर्तमाने** (ಪಾ II, 3, 67) [3] **अधिकरणवाचिनश्च** (ಪಾ II, 3, 68)

[4] **कृत्यानां कर्तरि** (ಪಾ II, 3, 71)

Rarest Archiver

xxi) ಸದೃಶಾರ್ಥಕವಾದ[1] **तुल्य , सदृश, सम** ಮುಂತಾದವುಗಳ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

तुल्यः / समः /सदृशः / उपमा कृष्णेन कृष्णस्य वा कोऽपि नास्ति

= ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮನಾದವನು ಯಾವನೂ ಇಲ್ಲ.

xxii) ಹಾರೈಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ **आयुष्य**[2], **मद्र, भद्र, कुशल, सुख, अर्थ, हित** ಶಬ್ದಗಳ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀ ಅಥವಾ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

आयुष्यं चिरं जीवितं कृष्णस्य कृष्णाय वा भूयात्

= ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯವುಂಟಾಗಲಿ.

राघवाभ्यां राघवाणां वा शिवम् = ರಾಘವರಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದ.

अपि कुशलं भवते भवतो वा = ನಿಮಗೆ ಕ್ಷೇಮವಷ್ಟೇ !

स्वागतं महाभागस्य = ಮಹಾಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವು.

भर्तुर्बहुमता भव (ಅ.ಶಾ. IV) = ಪತಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯವಳಾಗು.

xxiii) ಅನುಕರಣಾರ್ಥಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

अनुकरोति भगवतो नारायणस्य

= ಭಗವಂತನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಾನೆ.

xxiv) **कृते** ಮತ್ತು **समक्षम्** ಇವುಗಳ ಯೋಗವುಳ್ಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : **मया खलु मदनिकायाः कृते साहसमनुष्ठितम्**

= ಮದನಿಕೆಗಾಗಿ ನನ್ನಿಂದ ಸಾಹಸವು ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

परिणीतं वह्नेः समक्षम्

= ಅಗ್ನಿಯ ಎದುರು ಮದುವೆಯಾಯಿತು.

---

[1] **तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम्** (ಪಾ II, 3, 72)

[2] **चतुर्थीचाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः** (ಪಾ II, 3, 73)

Rarest Archiver

xxv) ಅನಾದರವು[1] ತೋರುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಂತರವು ತೋರಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದರ ಮೇಲೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ' ಸತಃ ಷಷ್ಠೀ'(**Genitive Absolute**) ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು; (ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬಂದಲ್ಲಿ ಸತಿ ಸಪ್ತಮೀ).

ಉದಾಹರಣೆ :

रुदति रुदतो वा प्राव्राजीत्

= ಅಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ (ಮಗುವಿನ ಅಳುವನ್ನು ಅನಾದರಿಸಿ) ಹೋದನು.

पश्यन्त्या एव च मे / पश्यन्त्याम् एव च मयि

सर्वे एव ते तारागणमध्यमविशन् (ಕಾದಂ.)

= ನಾನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ತಾರಾಗಣಮಧ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದರು.

तस्माच्चु मिथुनादेकं पुमांसं पापनिश्चयः ।

जघान वैरनिलयो निषादस्तस्य पश्यतः । ।

(ರಾ.ಬಾ.ಕಾಂ.. II; 10)

ಅವನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ವೈರತ್ವದ ನಿಲಯನಾದ ಬೇಡನೊಬ್ಬನು ಪಾಪವನ್ನಾಚರಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದವನಾಗಿ ಗಂಡು ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಂದನು.

। ।वाचामेव प्रसादेन लोकयात्रा प्रवर्तते। ।

इति शम्

[1] **षष्ठी चानादरे** (ಪಾ II, 3, 38) **अनादराधिक्ये भावलक्षणे षष्ठीसप्तम्यौ स्तः** (ಸಿ. ಕೌ 535)

ಕೆ.ಸಂ. ೭೪೫೪ - ಎಂ.ಯು.ಪಿ.ಎಂ - ೩,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು - ೨೭.೧೧.೨೦೦೨

Rarest Archiver

ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು

1	ಪಂಪಭಾರತ – ಭಾಗ–1 (1–8 ಆಶ್ವಾಸಗಳು)	ರೂ. 75–00
2	ಪಂಪಭಾರತ – ಭಾಗ–2 (9–14 ಆಶ್ವಾಸಗಳು)	ರೂ. 60–00
3	ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ – ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ	ರೂ.100–00
4	ಮಕ್ಕಳ ಸಂವೇಗಗಳು ಮತ್ತು ಸಂವೇಗಾತ್ಮಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು – ಪ್ರಾ. ಬಿ. ನಟರಾಜ್	ರೂ. 50–00
5	ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ – ಸಂ.9	ರೂ.350–00
6	ಮರಾಠರ ಅತಿಕ್ರಮಣ – ಮೈಸೂರು ಪ್ರತಿಭಟನೆ – ಡಾ. ಬಿ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿ	ರೂ.120–00
7	ಭಾರತದ ಪ್ರೌಢ ಇತಿಹಾಸ – ಮೂಲ: ಮಜುಂದಾರ್, ಅನು. ಶಾರದಾಪ್ರಸಾದ್	ರೂ.500–00
8	ಕಾವೇರಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ – ಸಂ. ಎಂ.ಪಿ.ಮಂಜಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ	ರೂ.400–00
9	ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ – ಸಂ. ಮೈಲಹಳ್ಳಿ ರೇವಣ್ಣ	ರೂ.200–00
10	ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ – ಸಂ. 1, ಭಾಗ 2 ಮೂಲ: ಪಾಂಡುರಂಗ ವಾಮನ ಕಾಣೆ	ರೂ.350–00
11	ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು (ಜನಪ್ರಿಯ) – ಸಂ. ಟಿ.ಎನ್. ನಾಗರತ್ನ	ರೂ. 60–00
12	ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು (ಪಂಡಿತ) – ಸಂ. ಟಿ.ಎನ್. ನಾಗರತ್ನ	ರೂ.150–00
13	ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ ಸಂ. 12 (ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ)	ರೂ.750–00
14	ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು (ಪರಿಷ್ಕೃತ) (A-D)	ರೂ.200–00
15	ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು (ಪರಿಷ್ಕೃತ) (E-L)	ರೂ.200–00
16	ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು (ಪರಿಷ್ಕೃತ) (M-R)	ರೂ.150–00
17	ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು (ಪರಿಷ್ಕೃತ) (S-Z)	ರೂ.200–00
18	ಸಿವಿಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮೇಲೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಭಾವ – ಶ್ರೀ ಎಂ.ಜಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್	ರೂ. 55–00